VARLIK YILLIĞI · 1977

VARLIK YILLIĞI 1977



Yıllığımızın her sayısının boş kalan sayfalarını Türk ve dünya resminden örneklerle süslemeyi bir gelenek haline getirmiştik. Bu sayıda o sayfaları, daha ilginç gelecek resimlerle, ünlü çağdaş yazarlarımızın, şairlerimizin resimleriyle süslemeyi uygun bulduk.

VARLIK YILLIĞI 1977



VARLIK YAYINEVİ
Ankara Caddesi, İstanbul

Yılın düşünceleri bölümü dışında bu ciltteki bütün yazıların hiçbir yerde çıkmamış olması esastır. Ancak bazı şiir ve hikâyeler, bizde bekledikleri süre içinde yazarlarınca başka bir yerde çıkarılmış ve gözümüzden kaçmışsa, özür dileriz.

Varlık Yayınları, sayı 1866
İstanbul'da Rekabet Matbaasında dizilmiş,
Bahar Matbaasında basılmıştır.
Ocak, 1977

1976'YA TOPLU BİR BAKIŞ



Nurullah Ataç

1976'YA TOPLU BİR BAKIŞ

Yaşar Nabi NAYIR

DIŞARDA

«1976'nın dünyamıza daha aydınlık, daha barışçı günler getirmesini dileyelim.» diye bitirmiştim geçen yılki yazımın dış olaylarla ilgili bölümünü. Ama olmadı; dünyamızda aşırı çıkarcılık yanında büyük devletlerin ürettikleri silâhların hergün biraz daha çoğalması ve modernleşmesi, çeşitli ülkelerin de bu silâhlar sayesinde kendilerini saldırılara karşı daha iyi koruyabileceklerini yada başka ülkeler zararına genişleme isteklerini kolayca yerine getirebilecekleri sanmaları böyle sürüp gittikçe dünyamızın yakın bir gelecekte, hangi ulustan olurlarsa olsunlar, bütün iyi niyetli, yürekleri düşmanlık değil sevgi dolu insanların diledikleri tam huzur ve barışa kavuşmaları hergün bizden biraz daha uzaklaşan bir düş olmakta devam edecek.

Hep «Nasıl bir yıl bıraktık arkamızda?» diye başlamayı âdet etmişim bu «dünyaya bakış» yazılarımda, yıllardır. Ama hep aynı sakızı çiğnemekten öteye, olup bitenlere yeni, içaçıcı bir yorum getirmek olanağını bu yıl da bulamıyorum, ne yazık. Onun için geçen yıllığımızdaki ilk satırlarımı, yalnız tarihi değiştirerek olduğu gibi aktarayım buraya: «1976 için kısa ve kesin bir tanımlama yapmak olanağı yok sanırım. Çok yönlü, oldukça değişik görünümlü, pek tehlikeli bir ortam yaratmış olmasa da yer yer kısa süreli patlamalara yol açmış bir yıl yaşadı dünyamız.»

Ona da şükür, Tanrı beterinden korusun demekten başka ne gelir elimizden!..

KIBRIS SORUNU VE YUNANİSTAN

1976 yılının belli başlı çatışma alanlarından, dünya

basınında bu yıl da baş sayfalarda yer almakta devam eden ikisi: Kıbrıs savaşının Türk-Yunan ilişkilerinde yarattığı tedirgin ortam, bir de güney sınırımıza yakınlığı dolayısıyle bizi doğal olarak ilgilendiren o kanlı ve korkunç Lübnan iç savaşı oldu.

Eski Yunan başbakanlarından Papaandreu'nun savaş kışkırtıcılığı pek sert çıkışlar yapsa bile sorumlu mevkide bulunan ve eski bir politika kurdu olan Karamanlis'i ara sıra sesinin tonunu yükseltmekle yetinmek zorunda bıraktı. Nitekim Papaandreu da onun yerinde olsaydı o Don Kişotvâri tavırları takınmaya pek de yanaşmazdı sanırım. Yunanistan'ın bütün umudu dünya kamuoyunun desteğini kazanmaya, bir de La Haye adalet divanıyla Birleşmiş Milletler kurulunun Türkiye'yi mahkûm edecek kararlarına bağlanmıştı. Ama sonuç hiç de beklediği gibi çıkmadı. Adalet divanı, Yunan kıt'a sahanlığı tezini reddetmek suretiyle Türkiye'nin Ege denizinde, Yunan karasuları dışında, araştırmalar yapmasında sakınca görmediğini belirtmiş oldu. Böylece Adalet Divanı kararının aleyhimizde çıkmasından büyük korku geçirmiş olan bazı yetkili politikacılarımız bu karardan sonra rahat bir nefes alarak seslerini daha da yükseltmek fırsatını bulurken Yunanlıların o cakalı çıkışları da bir sessizlik perdesiyle örtülüverdi.

Aslında bizim **Sismik I** deniz dibi tarayıcımız bu karardan önce de Egede petrol açısından denizaltında epey uzun araştırmalar yapmış, ancak bu konuda umut verici bir sonuç alındığı hakkında şimdiye kadar bir belirti görülmemiştir ortada.

Bu arada, Yunan basınında iki ülkenin Egede ortaklaşa araştırmalar yapması gerektiğinin de sözü edildi bir ara. Neyse, iki ülke arasında büyük sarsıntılara yol açabilecek bir Ege sorunu şimdilik böyle tatlıya bağlanmış olsa bile çözümü kolay olmayan Kıbrıs sorunu daha uzun bir süre iki devlet arasında bir kara çalı gibi yükselip NATO anlaşmasının bu iki müttefik komşusunu hep tetikte durmaya zorlayacak gibi görünüyor.

Yunanistanı kana boyayan, Kıbrıs belâsını Yunanlıların başına saran cuntacı başılar Papadopulos, Patakos ve Makarezos davaları sonunda ölüme mahkûm edildilerse

de hükümetçe bu karar ömür boyu hapse çevrildi.

Yunanistanın Avrupa Ekonomik Birliği'ne tam üye olmak için yaptığı öneri Ortak Pazar Devletlerince uygun görüldü. Buna karşılık Avrupa Ekonomik Topluluğunda, Türkiyenin tam üyeliğe kabulü şöyle dursun bu topluluktan büsbütün çıkartılmasını isteyenler de çıktı.

LÜBNAN'A GELİNCE

Ötedenberi Orta-Doğunun suya sabuna dokunmaz, bir barış yuvası olarak tanınmış o şirin Lübnan'a nazar değdi son yıllarda. İç savaşların en acımasızı, en korkuncu bu ülkeyi kana bulamakta, yakıp yıkmakta. Bu küçük ülkenin hristiyan ve müslüman araplardan oluşan halkı pek iyi geçinirlerdi aralarında. Ne var ki Filistin topraklarının büyük devletlerce yeni kurulan İsrail devletine peşkeş çekilmesinden sonra Filistin araplarının büyük çoğunluğu yaşadıkları topraklardan sınır dışı edildi. Bu sürgünlerden çoğu başka devletlerden yüz bulamayınca gelip Lübnan'ın en çorak ve dağlık güney bölgesine yerleştiler. Bir tür engel görevi yapacağı düşüncesiyle İsrail'in yayılma tehlikesine karşı. Üç yıl önce Beyrut'ta toplanan bir kongre dolayısiyle bu bölgeyi gezmiş ve izlenimlerimi yazmıştım. İyi bakımlı ve tepeden tırnağa silâhlı Filistin komandoları dışında halk, kadın, çoluk-çocuk yarı aç, yarı tok, perişan bir halde, teneke barakalarda oturuyordu. Amerika Birleşik Devletleri İsrail'i en güçlü tanklar, uçaklarla donatırken, Filistinliler Sovyet Rusya'nın bir başarı sağlaması için değil de savaşı sürdürmesi için verdiği silâhlarla ayakta duruyor, ara sıra İsrail'in sınır köy ve kentlerine baskın yapmakla pek pahalıya malolan taciz görevlerini yerine getiriyorlardı. Derken bir de baktık, bu sefer de Lübnan ordusunun başlıca gücünü oluşturan ve Filistinlilerin ülkelerinin başına belâ kesildiğini gören hristiyanlar Filistin sürgünlerinin devlet içinde devlet haline gelmelerini önlemek için harekete geçtiler. Filistinlileri tutan müslümanlarla hristiyanlar vuruşmaya başladılar. Amerikan ve Rus silâhlarını hristiyan yada müslüman kurbanlar üstünde deneme fırsatı çıkmıştı ortaya. Dağ başlarında. kenar semtlerde başlayan çarpışmalar bü-

yük kentlerin göbeklerine kadar · yayıldı. Bir söylentiye göre on beş bin kişi öldü, kırk binin üstünde de yaralı var. Savaş yüzünden Lübnan'ın uğradığı zararlarınsa yüzelli milyar lirayı aştığı söyleniyor. Yaralılara bakacak derme çatma hastaneler mermi yağmuruna tutuldu. Bu kör döğüş süre dururken savaşı bastırmak bahanesiyle Suriye de ordularını Lübnan'a soktu. Müslüman ama solcu Suriye askerleri müslümanların yardımına koşacak yerde sağcı hristiyanlardan yana harekete geçti. Böylece o akıl ermez savaş kargaşası büsbütün içinden çıkılmaz hale geldi. Ekim ayı sonunda bu sorunu konuşmak için toplanan Arap devletleri temsilcileri çeşitli Arap ülkeleri askerlerinden oluşacak bir barış gücü kurmayı kararlaştırdılar. Bu yeni silâhlı kuvvetlerin, üç dört ayrı kaynaklı savaşçıların arasını mı bulacağı, yoksa onlara yeni bir kavga öğesi mi katacağını yakında göreceğiz. Bu güzel ülkeyi yeniden barışa kavuşturmak için büyük devletler iyi niyetle bir anlaşmaya vararak aracılık edemezler miydi diyoruz.

ÇİN BİLMECESİ

Geçen yıllığımızda Çin Parti merkez komitesi başkanı Mao Tse-Tung'la başbakan Çu En-Lay'ın ölümcül hasta olduklarından söz etmiştik. Bu söylentiler doğru çıktı. Komünist Çin devletinin bu iki ve değişmez büyük başkanını ancak ölüm ayırabildi iktidardan. Çu En-Lay'dan bir süre sonra uzun süren hastalığı sonucunda Mao da ölünce baş yardımcısı Hua Kuo-Feng parti komitesince Mao'nun yerine parti merkez komitesi siyasi büro başkanlığına, yani Çin devleti diktatörlüğüne seçildi. Yaşı altmışa yaklaşan Hua'nın Çin'de çok sevilen ve o ölçüde korkulan Mao'nun yerini doldurup doldurmayacağı ve onun gibi Çin ulusunun kesin desteğini kazanıp kazanamayacağı bilinemez. Hua'nın işbaşına gelmesinden sonra Çin'in dünya politikasında, özellikle Sovyetlerle ilişkilerinde değişiklik olup olmayacağı merak uyandıran bir sorundur.

Amerika Birleşik Devletlerinin Çin'e karşı tutumunda şimdilik bir değişme söz konusu olamaz. Sovyetlerin de öyle. Bu iki süper devletin Çinle ilişkilerindeki doğrultuyu Hua'nın bu devletlere karşı alacağı tutum saptavacaktır.

Elbette ki Çinde yeni iktidar Mao'nun tersine Sovyetlere dostluk elini uzatırsa Amerikayla birlikte batılı devletlerin de Çine karşı tutumunda temelden değişiklikler görülebilir. Ne var ki uzun yıllardan beri Sovyet Rusyaya karşı kin ve düşmanlık duygularıyla beslenmiş olan Çin halkını birdenbire doksan derecelik bir dönüşe zorlamanın uyandıracağı tepkileri de hesaba katmak gerekir. Ve Çin yöneticileri bu konuda çok dikkatli olmak zorundadırlar.

Gerçi her iki tarafın, aralarında açılmış olan güvensizlik uçurumunu kısa zamanda kapatmak için çaba göstermeleri ve kapitalist dünyaya karşı ortak bir cephe kurmaları mantık gereğidir. Ama son aylarda ortaya çıkan yeni bir olay bu yakınlaşmayı kolaylaştıracak türden değildir. Ekim ayı sonlarında Viktor Belenko adındakı bir Sovyet askeri pilotunun yeni ve çok güçlü bir uçak olduğu söylenen «Mig 25»lerden birini Japonyaya kaçırdığı hatırlardadır. Amerikan kaynaklı haberlere bakılırsa Belenko uzak doğu Sovyet kuvvetleri kurmayının gizli ve çok önemli belgelerini de beraberinde götürmüştür. Bu belgeler arasındaki haritalar bir Sovyet Çin çatışması başlarsa ilk havaya uçurulacak Çin endüstri ve savunma merkezlerini göstermekteymiş. Bu haber doğruysa Çinlilerin Sovyet Rusyanın kendilerine karşı düşmanca niyetler beslediği hakkındaki şüpheleri doğrulanmış sayılabilir. Hatırlanacağı üzere Çu En-Lay 1973 te verdiği bir demeçte Sovyetler Birliği Çine dostluğunu ispat etmek istiyorsa Moğolistanla Çekoslovakya'dan askerlerini çekmesi gerektiğini söylemişti. Ama bu istek yerine getirilmemiş ve Çin-Rus gerginliğini azaltacak herhangi bir girişim de görülmemiştir.

Tıpkı diktatör Stalin'in ölümün de Sovyet Birliğinde birçok ünlü ve yüksek mevkide kişilerin ayıklanışı gibi Mao'nun ölümünün ertesi günü aralarında Mao'nun eşi de olmak üzere partinin yüksek basamağındaki dört tanınmış kişi komplo hazırlamak suçlamasıyle göz altına alınmıştır. Bazı gazeteler ikinci dereceden daha binlerce kişinin içeri alındığını yazmışlardı. Diktatörlerin ölümlerinde hemen her zaman raslanan bir olaydır bu. Aralarında görüş ayrılığı bulunan gruplar yada kişiler kendi iktidarlarını güvenceye almak için karşıt grupları elemek gereğini duyarlar. Ne var ki bu iktidar kavgasının uzun sürmesi

beklenemez. Yeni parti komitesi kısa zamanda ülkede tam bir disiplin kurmak ve sarsıntılara yer vermeyecek sıkı tedbirlere başvurmak zorunda kalacaktır. Asıl bilinmesi gereken, Komünist Çinde iktidarın kimlerin eline geçeceği değil, bu yeni iktidarın benimseyeceği iç ve dış politikadır, bu da önümüzdeki aylarda yavaş yavaş belli olacak. Herhalde yeni başkanın yönetimindeki Komünist Çin'in ilerideki gelişmeleri dikkatle izlenmeye değer.

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

Kıbrıs olayı yüzünden Nato müttefikimiz Amerika Birleşik Devletleriyle aramızın açıldığını, ABD kongresinin Türkiyeye yapılan askeri yardımlar ve verilen silâhlar üzerine ambargo koyduğunu, buna karşılık hükümetimizin de Türkiyedeki Amerikan gözetleme üslerini kontrol altına aldığını ve başkan Ford'la Kissingerın kongreye yaptıkları devamlı baskılar yüzünden ambargonun bir dereceye kadar hafifletildiğini anlatmıştık. Ford ve Kissinger Türkiyenin Sovyetlere karşı paravana olmaktaki büyük önemi yanında Kıbrıs çıkarması yüzünden Türk Silâhlı Kuvvetlerinin Nato topluluğunu tehlikeye düşürecek bir biçimde zayıflatılmasını doğru bulmuyor, ambargonun kaldırılmasını istiyor, kısmen de başarılı oluyorlardı.

Ne var ki bu arada başkanlık seçimleri kasım başında yapılacaktı, çok dengeli bir dış politika izlemiş ve her yerde sempati uyandırmış olan Ford'un rakibi olarak ortaya çıkan Carter seçim propagandaları arasına Kıbrıs sorununu da karıştırdı. Bir milyondan fazla Rumun oyunu alabilmek için Türkiye ve onun Kıbrıs siyasetine karşı bir tavır takındı ve yunanlıların tezini destekleyeceğini açıkça ilân etti.

Üç kasım günü yapılan seçimlerde Carter'in büyük sayılabilecek bir farkla başkanlığa seçilmesi Yunanlıları sevindirirken yurdumuzda birtakım kaygılar uyanmasına da yol açtı. Carter'ın seçim söylevlerinde Yunanistandan yana çıkması daha çok oy almak için ortaya atılmış bir blöf müydü, yoksa Türkiyeye karşı alınan ambargo kararında ısrar mı edeceği hakkında şimdiden birşey söylenemez. Ancak tecrübeli bir politikacının Nato içindeki önemi hay-

li küçük Yunanistan uğruna Sovyet tehlikesine karşı en büyük savunma gücü olan Türkiyeyi harcamayı göze alabilecek kadar ABD'nin çıkarlarına aykırı bir yol tutabilir mi? Bu soruyu önümüzdeki aylarda Amerikan hükümeti ile Kongresinin tutumları belli edecektir.

AFRİKA KAYNAŞMASI

Angolada iktidar savaşını kazanan «halk cumhuriyeti» yavaş yavaş yerleşmektedir. Ona karşı çıkmış ve sağcı kuvvetleri desteklemiş Avrupa devletlerince de tanılmaya başlanmıştır. Sol eğilimli hükümetlere engel olmak için çok çaba gösteren Amerika Birleşik Devletlerinin bu özgürlük hareketlerini iktidara getirenlere direnmesi günden güne zayıflamakta. Elbette ki başta Sovyetler Birliği olmak üzere sol cephenin yardımı ve silahlı desteğiyle elde edilmekte bu başarılar. Nitekim Angola'da solcuların zaferi de Kübadan gönderilen kuvvetler sayesinde kazanılmıştır.

Öte yandan Rodezya konusundaki çekişmeler sürüp gidiyor. Güney Afrikanın kuzeyindeki Rodezya bugün beyazların elindedir. Oysa halkın büyük çoğunluğu zencidir. Ingiltere bu sömürgesini azad etmeye karar verince zenciler, iktidarın kara derililere devrini istediler. Birçok Avrupa devleti de bu haklı isteği desteklemektedir. Güney Afrikanın komşusu Rodezya'da da böylece bir kara-beyaz gerginliği ortaya çıkmaktadır.

TAYLAND'DA HÜKÜMET DARBESİ

Ekim ayı başında Tayland'da patlak veren ve orduya dayanan bir ayaklanma sonunda hükümet devrilmiş ve faşist eğilimli yeni bir kabine kurulmuş, başkanlığına da Profesör Krayiviyeu atanmıştır. Böylece darbenin lideri amiral Sangart Çalavyu'nun ülkede kısa sürede sivil yönetime devredileceği hakkında verdiği söz doğrulanmış oldu. Sovyet ajanları, askeri darbede Amerikan parmağı olduğunu ileri sürdü. Yeni başbakan da darbenin baş nedeni bir komünist devrimi ihtimalini ortadan kaldırma olduğunu söyleyerek bir bakıma bu görüşü doğruladı. Ama dar-

benin hemen ardından dört bin kişinin tutuklandığı hakkında gelen haberler, yumuşaklık maskesi altında, yeni hükümetin bir hayli sert davranacağına ilk işaret sayılabilir.

BAŞKA TEHLİKELER

Dünyamızda bu politik olaylar oluşurken bir yandan da bilim adamlarının sürekli uyarmalarına karşın kara, hava, ve su kirlenmesi gitgide daha tehlikeli bir hal alıyor insanlık için.

Tehlike çanlarını durmadan çalarak insanlığı bu felâkete karşı uyarmak isteyen bilim adamları emekleri hep havada kalırsa ileride bu talihsiz dünyamızın başına neler geleceğini sayıp dökÜyorlar.

Toprakla denizlerin artık doyurmaya yetmediği insanların, hem de sayıları durmadan artan insanların ileride nasıl ve neyle doyurulacağı sorusu tepemizde bir Demokles kılıcı gibi asılı duruyor.

Açlıktan kurtulmak için sağduyunun gösterdiği yoldan gitmeye ve bu yönde gerekli çabaları göstermeye yanaşmayan insanlığın ileride sayılarını azaltmak için dünya savaşlarına başvurmalarına mı tanık olacğız?

İnsan eliyle ya da ilgisizliği yüzünden ortaya çıkan bu korkulu durum yanında geçirdiğimiz yıl dünyamızın birçok yerinde depremler büyük insan ve mal kaybına yol açtı. Tayfunlar ve su baskınlarıyle ölenlerin sayısı da epey yüksek oldu.

İÇERDE

Partiler, Meclis çalışmaları, basın, kamuoyu ve politikaya ağırlığını koyan çeşitli güçler açısından ülkemizde çok sert tartışmalar, çatışmalar içinde geçti 1976 yılı.

Ana muhalefet partisinin M.C. ortaklığının bir takım girişimlerine karşı genellikle haklı çıkışları bir yandan sürerken, televizyona çıkan parti başkanlarının gülümser yüzlerine karşın, hükûmeti oluşturan dört parti arasındaki büyük görüş ayrılıkları zor günler geçirtti iktidara. Ama

bu temelsiz hükümetin uzun zaman iktidarda kalamayacağı kanısını paylaşanlar yanıldılar.

İktidar hırsıyla yanıp tutuşan, ancak bu koalisyon sayesinde böyle bir olanağa kavuşan üç küçük partinin, düşlerinde bile göremeyecekleri bu nimete dört elle sarılmalarında ve birliği yıkmamak için gerekli bütün tavizlerde bulunmalarında şaşılacak birşey yoktur. Arkadan birbirlerine diş gıcırdatsalar, atıp tutsalar bile bu üç partiden hiçbiri hükümetin devrilmesine yol açacak bir tutuma girmeğe yanaşmadı. Birbirlerini çekiştirirken bile bir çözülmeye yol açabilecek gerginlikler yaratmaktan çekindikleri görüldü.

Küçük partilerin belki bir daha erişemeyecekleri iktidar koltuğunda elden geldiğince uzun süre kalmak ve kamuoyunu lehlerine etkilemek için her fedakârlığı göze almaları doğal görünse bile, tek başına iktidara gelmek amacından hiç vazgeçmeyen Adalet Partisinin, öteki üç, daha doğrusu iki aşırı sağcı ortağının kendileriyle birlikte AP'yi de yıpratmalarına boyun eğmesi ancak şu yorumla açıklanabilir: Demirel'in iktidar hırsı ve hükümetin başbakanı olarak gelecek seçim için daha çok yandaş toplayacağını sanması.

Ne var ki bu tutum, Atatürk'e ve devrimlerine, Anayasa'ya açıkça karşı olduğunu itiraf etmekten çekinmeyen bir partinin -hem de eskiden bu nedenle Anayasa Mahkemesince kapatılmış bir partinin- ekmeğine yağ sürmek oluyor, bir politikacının ille de başbakan olmakta direnmesi yüzünden Meclisin ikinci büyük partisi, aklı başında aydınları, bütün Atatürkçüleri, ve onların desteklediği etkili basını, dernekleri ve hükümetin hareketlerini kontrol etmek görevleri olan devlet kuruluşlarını karşısına alarak ilerde bir düzen sarsıntısına yol açabilecek bir ortam yaratmakta sakınca görmüyor.

Özellikle lâiklik konusunda Milliyetçi Cephenin giriştiği Anayasa dışı zorlamalarda öylesine ileri gidildi ki arkamızda bıraktığımız yıl Cumhuriyetimizin temellerini sarsan akıl almaz olaylara tanık olduk.

Anayasamıza ters düşen hareketler bir yandan basın sütunlarında ağır suçlamalara yol açarken televizyon ekranından şaşkına dönmüş seyircilerin gözleri önüne seril-

mekten çekinilmedi ve yasalara olduğu kadar sağ-duyuya da meydan okur görünüşte davranışlar uyanık aydınlar arasında beklenen etkilerin tam tersini yaratmakta gecikmedi. Özellikle 1976 yılının bahârına doğru Demirelle başyardımcısı Erbakan arasında yağlı güreşi andıran hamleler daha sert, daha açık biçimde hükümetin en yüksek kademesindeki insanlara yaraşmaz bir niteliğe büründü. Öylesine ki birbiriyle rekabete girişen iki lider üstüste yığılmış sonuç bekleyen bunca hükümet işlerini bir yana bırakarak biri bir yanda, öteki başka bir yanda plansız, programsız temel atmalar vesilesiyle her geçtikleri yerde halkı toplayıp nutuk atma yarışına girişince mizahcılarımıza eşi bulunmaz fırsatlar çıktı. Temel atmalar, bugün sınırları aşarak yüksekten atma yarışına dönüştü. İş öyle bir komedi halini aldı ki, uzak, ıssız yerlere serpiştirilen bu temelleri söküp Ankaraya getirerek devlet işini güldürüye çeviren C.H.P. li milletvekilinin hareketine de ancak gülüp geçildi.

MC hükümetinin izlediği ve yaz-boz tahtasına dönüştürdüğü iç politika yüzünden, yönetimin belli başlı kuruluşlarında bir gevşeme, bir umursamazlık görülmekte gecikmedi. Gazetelerimiz, ülkemizde artık hiçbir işin rüşvetsiz yürümediği. dışardan gümrüksüz ve kaçak olarak yurdumuza sokulan malların büyük kentlerimizin sokaklarında bağıra çağıra satıldığı halde hükümet görevlilerinde en küçük bir hareket, bir yalanlama çabası bile görülmedi.

Son zamanlarda silâhlı soygunlar, yol kesmeler, banka soymalar, hesapsız kaçak eşya baskınları birbirini kovalarken devlet adamlarımız polisi soyguncuların, vurguncuların, saldırganların peşine gönderecek yerde protesto yürüyüşleri yapan işçi ve öğrencilerin üstüne sürmekte bir sakınca görmediler. Zaman zaman günde iki üç banka soyulmaya başlayınca da yetkili kişiler bankaları gerekli tedbirleri almamakla suçladılar. Sanki burnuna tabanca namlusu dayatılan bir banka müdürü yada veznedarının yerinde olsalar can kaygısını bir yana bırakarak harekete geçermişlermiş gibi.

Yeğen Yahya Demirel'in ceviz mobilya yerine sunta ihrç ederek yirmi milyon vergi iadesi aldığı ortaya çık-

masından bu yana bunca zaman geçtiği halde dosyalar mahkemelerde basketbol topu gibi elden ele atılıp tutulurken açılan davayla hiç de kıyaslanamayacak küçük bir kefalet karşılığında sayın yeğen serbest bırakıldı. Derken, Ali ve Şevket biraderlerin ödenmemiş vergileri sorunu ortaya atıldı, bu konudaki araştırmaların raporları açıklandı, ama Çin işi Japon işi bunu yapan arkalı kişi denilerek dâva bile açılamadan iş örtbas edildi. Sayın başbakanımız da Yahya Demirel hakkında kendisini sıkıştıran gazetecilere «Benim adım Süleyman» demekle yetindi.

Bu yıl içinde de başta o talihsiz Lockheed rüşvetleri ve daha birçok suistimal, akla sığmaz dalavereler, nufuzu kötüye kullanma olayları gazetelerde sayfa sayfa ortaya döküldüğü halde her gün çarşaf gibi demeçler veren hükümet yetkilileri bu sulu sabunlu konulara değinmekten özellikle kaçındılar. Devlet güvenlik mahkemeleri konusuna sık sık dönen başbakan devletin temeline dinamit koyanların yakasına yapışılacağından sözettiği halde devleti soyanların yakasına kimin ve nasıl yapışacağı konusuna dokunmaktan özellikle sakındı.

Milliyetçi Cephenin gene MSP kanalından gelen baskılar sonucu Milli Eğitim Bakanlığınca ders yılına tek kitap usulüyle başlanacağı çok geç kararlaştığından ve belli sağcı kişilere yazdırılması yüzünden okullar açıldığı zaman kitaplar henüz yetiştirilememiş olduğu görüldü ve matbaalardan taze koparılan kitapları alabilmek için öğrenci velileri kitapçı dükkânları önünde uzun kuyruklar meydaan getirdi. Üstelik okutulacak kitapların niteliği anlaşılınca öğretmenler gibi öğrenciler ve velileri de şaşkına döndüler. Her zaman Talim ve Terbiye kurulunun kontrolünden geçen ve çeşitli yazarların kitapları arasından seçilen kitaplar yerine, Talim ve Terbiyenin kontrolünden kaçırılarak kısa bir süre içinde çırpıştırılan kitapların Cumhuriyet ve Atatürk ilkelerine ters düşen yanları yanında birtakım apaçık bilgi yanlışlarıyla da dolu oldukları görüldü. yazıldı. Böylece basınımızda da ağır eleştirilere uğrayan bu kitaplar yüzünden MC ortaklarının çeşitli aykırı işleri arasına parmakla gösterilecek bir yenisi eklenmiş oldu.

Milliyetçi Cephe hükümeti devletin temel kuruluşları

olan özerk Anayasa Mahkemesini, Yargıtayı, Danıştayı, Sayıştayı, Yüksek Planlama Kurulunu, Üniversiteleri, basını, aydınlar çoğunluğunu hiçe sayarak «Bizi millet seçti, biz her istediğimizi yaparız» zihniyetiyle hareket etmekte devam ederse. hükümet yalnız siyaset terazisine ağırlıklarını koyan kurum ve kişileri karşısına almakla kalmaz, ülkemizi de yıllarca sürebilecek ağır bunalımlara sürükleyebilir.

Dış politikamız açısından 1976 yıl içinde yapılan çalışmaların da pek parlak sonuçlar verdiği söylenemez.

En başta, geçen yıldan devraldığımız Kıbrıs sorunu olduğu yerde saymakta devam etti. Birleşik Devletlerde ve uluslararası kuruluşlarda lehimizde gelişmelere raslamadık. Bir iki Arap devletinin yarım ağızla bizi destekler görünen kaçamaklı sözleri dışında yabancı ülkeler arasında bu sorunda bizi tutacak dostlar bulamadık. Milli Selamet Partisinin maneviyat politikası Müslüman ülkelerde bile bize manevi bir yardımcı sağlayamadı.

Amerika Birleşik Devletleri kongresinin Türkiye'ye karşı almış olduğu silâh ambargosu kararı bir ölçüde hafifletilmiş olsa da Kıbrıs konusunda Türkiye'nin başkalarınca beklendiği ölçüde taviz vermesi olanağı buulnmadığına göre Amerika'dan ordularımızın ihtiyacı ölçüsünde silâh almamız sorunu kolay kolay çözüleceğe de benzemez. Amerika seçimlerinde Ford'un yerine Carter'in kazanması yüzünden Amerika politikasında lehimize bir gelişme beklenemez şimdilik.

Türk-Yunan ilişkilerinde kasım başında olumlu bir girişim göze çarptı. Paris ve Bern'de kıt'a sahanlığı ile Yunanistan'ın Türk uçaklarına kapadığı havayollarının yeniden açılması konuları büyükelçiler düzeyinde konuşulmakta şu sırada. Umalım ki bu görüşmeler ilerliyerek Kıbrıs sorununun çözülmesine yol açar ve iki komşu müttefik ülkeyi birbirine düşürmekte bir yararları olmadığı gerçeğini artık iyice anlar Yunanlı dostlarımız.

1976'DA SANAT VE KÜLTÜR OLAYLARI



Cahit Külebi

1976'DA ROMAN VE HİKÂYEMİZ

Rauf MUTLUAY

● Varlık Yıllığı'nda zincirlenen halkaların birine daha başlamadan önce, geçen yılki özetlemenin bazı satırlarını anmak gereğini duyarım; şöyle demişim: «Şimdi bezgin değiliz. Yıl boyunca beş roman ödülünün izinde, nice iyi kitapların varlığını gözledik. Etkili romanların yarattığı ilgi çemberinin gittikçe genişlediğini, artık edebiyata da yer vermeye başlayan gazete sayfalarıyla birlikte radyo sesi ve televizyon ekranının da bu alana eğilmek gereğini duyduğunu gördük. Gerçi ülkemizde birçok şey, iktidarların tutum değişikliğiyle hemen yeni nitelikler kazanır. Gene de bütün çirkin karşıtlıkların yanısıra olumlu gelişmeler var. Kendi kaçamakları içinde de olsa edebiyatın sesi dinmiyor. Daha örgütlü bir özgürlük ortamında, gittikçe cepheleşen düşünce odaklarının arasında, biri batıp biri çıkan dergiler aracılığıyla olsun, inandıkları yerlerde görev alan gazeteler aynasıyla olsun, çeviri eserlerin yanında kendi ürünlerimize yayın emeği katan kuruluşlarla olsun... belirgin bir güçlenme ve zenginleşme. Her yıl kasımın ilk günlerinde yayınevine teslim edilen bu yazının bıraktığı yerden işe başlayabilmesi için, şimdi biraz geriye dönmek gerekli...» (Varlık Yıllığı 1976, 26-27)

● 1975'den 1976'ya geçişte toplu bir değerlendirme yapan Dr. Murat Belge de aynı kanıları taşıyordu: «... 12 Mart dönemi, bütün toplumu sarsan, derinden etkileyen bir dönem olarak, sanat ve edebiyatta da yeni diyebileceğimiz şeyleri başlattı. Bunların başında, sanatın genel toplumsal hayatla daha yakın bağlar kurması gelir. Böyle bir durum, sanatın düşünsel arka plânını zenginleştiriyor. Bu eğilimi iki ayrı düzeyde gözlemliyebiliyoruz. Sanat ürünlerinde toplum hayatını daha derinlemesine, daha köklü bir yaklaşımla kucaklama eğiliminin yanısıra, ürünler dı-

şında daha yoğun bir eleştirel tartışma plâtformu kuruluyor. İşte bu süreç içinde, özellikle 1975 yılında belirleyici bir gelişme göze çarpıyor. Bu, günlük siyasal gazetelerin sanat ve edebiyata şimdiye kadar görülene oranla çok daha geniş bir yer tanımalarıdır. Bunun asıl verimlerini önümüzdeki yıllarda verecek önemli bir gelişme olduğunu söylersek herhalde yanılmış olmayız.. Gazetelerin sanata yer açmaları, sanatın geleneksel işleyişinde değişiklikler yarattı. Sürümü, satışı az sanat ve edebiyat dergilerinde kalan, dolayısıyla dar sınırlar içinde dönen kültür tartışmaları böylece geniş okur kitlelerine ulaşma olanağını buldu. Ama bu elbette tek yanlı bir değişim olamazdı. Sanatçı böylece daha güçlü bir oparlörle konuşma fırsatını elde edince, konuşacağı şeyleri de genişleyen dinleyici kitlesine göre ayarlama zorlamasını duydu. Dolayısıyla sanat kopukluktan, herkesin birbirini tanıdığı dar bir çevrenin zaman zaman dedikodulaşan sohbetinden sıyrılma olanağına kavuştu.. Sağlıklı bir sanat gelişmesinin uzun vâdede en şaşmaz ölçütü, kitle ile ilişki, bugün eskisi kadar uzak değil.. Tutucu güçlerin her çeşitten baskıları sürüyor.. Eğitim kurumlarında baskı olanca şiddetiyle devam ediyor.. Tutucu hükümetlerin, demokratik uyanışı eğitimin başında durdurmak için, öğretmen okullarında giriştikleri zorlu mücadele bundan önemsiz değil. Sonra, özellikle Anadolu şehirlerinde, kitap satışını önlemek için girişilen akıl almaz, hukuk dışı baskılar... Ama bir şey mücadesiz kazanılmışsa herhalde kazanılmış sayılamaz. Ve güçlük, ancak ucunda başarı olan yolda gösterir kendini. Belki de bu yolun başındayız şimdi; sorun, sonunu getirebilmekte.» (Milliyet, 8 Ocak 1976).

● Yalnız öğretmen okullarında değil MC koalisyonunun denetim baskısı. Zorunlu tek kitaplar yoluyla şimdi her yerde. Türk Dil Kurumunun, «dil devriminin halkçı özü yaralandığı..», «dil, gericilik eyleminde bir araç olarak kullanıldığı..» için kınadığı bu yıkıcı tutum (Türk Dili, 301. sayının eki), ırkçı kavimcilikle islâmcı ümmetçiliği garip bir bileşimde sunarak tam bir hükümet proğramı olarak gündemde. Öğretmen kıyımı yanısıra sınıf öğrenimini de tek kitapla koşullandırmak amacındaki bu tekelci tutum, herhalde uzun süre yürürlükte kalamıyacak-

tır. Bütün bilinçli sanatçıların adandığı dilde özleşme ülküsü, gelip geçici Talim Terbiye kurullarının öznel buyruklarıyla durdurulacak şey değil. Edebiyat kaleminin başarısı karşısında siyasal güncellikler direnemezler.

● «Kimseyi roman yazma hakkından yoksun bırakamazsınız» diyen Tolstoy'un sözünü anan Cemal Süreya, «Roman: Çağımızın Sanatı» başlıklı yazısında çoğalan romanların yarattığı sakıncaları sergiliyordu: «.. Kısacası kentleşmenin, görsel sanatların kişiyi bunca böldüğü bir çağda, roman sanatını eskisi gibi izleme olanağı kalmadı. Roman okuru, kitap sanayiinin tutsağı oldu.. Roman sanatına yayınevleri, bir de büyük ödüllerin seçici kurul üyeleri hâkim.. Bu dağınıklık ve çokluk ister istemez, okur için, eleştirmen için aracıların doğmasını zorunlu kılmıyor mu?..» (Politika, Günübirlik). Doğrusu bizdeki hızlı gelişim de, günü gününe de, yıllık toplamlarda da kişiyi iyice zor görevlerle çıkmaza sokmuyor değil. Kendi adıma içtenlikle söylemeliyim ki, bu yılın bütün kitaplarına yetişebilmiş değilim. Ama gazete ve dergiler taramasının sonucunda da çıkan görünüm şu ki, hiç kimse bu görevi üstlenmiş, bu alanda sorumluluk almış değil. Hiç bir yankı yaratmadan, hiç anılmadan geçiştirilmiş o kadar çok roman ve hikâye kitabı var ki. Bu yüzden bazı kitapların yalnızca adlarını anmakla yetinme zorundayım bu yıl.

HİKÂYE VE ROMAN OLAYLARIYLA 1976

● Yılın ilk roman ödülünü, Madaralı yönetmeliğinin özel koşullarının desteğiyle diye düşünüyorum, Talip Apaydın kazandı: **Tütün Yorgunu**. Ama her ödül, kamu oyunda aynı etkiyi yaşatmıyor. Bu yalın köylü-köy romanının yeni baskılarla kitleye ulaşma olanağı bulup bulmadığını bilemiyorum (Milliyet Sanat Dergisindeki Apaydın'ın konuşmasına bakılabilir: 181, 23 Nisan 1976. Tütün Yorgunu'nu konu edindiğini gördüğüm tek yazı da Varlık'ta çıktı: Ceyhun Atuf Kansu-Bir Romanın Çevresinde, 825, Haziran 1976).

● Cumhuriyet gibi Politika ve Vatan gazetelerinin de ayrı sayfalar ayırması yüzünden roman ve romancılık tekniği üzerine yapılmış soruşturmalar, romanla ilgili yazı-

lar çoğalmış göründü. Herhalde izleme olanağı bulamadığım başka yayın organlarında da aynı gelişim gözlenmiş olmalıdır. Fethi Naci, Memet Fuat, Mehmet H. Doğan, Hilmi Yavuz, Cemal Süreya, Selim İleri, Demir Özlü... gibi değerli imzaların pek çok gazete kesiğini biriktirmişim bu yıl dosyalarımda. Dergi koleksiyonları ayrı. Bu, sağlıklı bir açılımdır; gazete ve güncelliği ne kadar nankör olursa olsun, aynası ve sesi geniştir etki bakımından; diyalog kolaylaşır. Murat-Belge'nin 12 Mart romanlarına bakışı hem Birikim'in sayfalarında, hem Politika'daki beş yazılık dizide ilgiyle izlenmiş olmalıdır; Tahsin Yücel de ilginç denemeler yayımladı Türk Dili ve Varlık'da.

● Darüşşafaka Cemiyetince yürütülen ve her yıl Sait Faiki'n ölüm yıldönümünde (11 Mayıs) açıklanan Abasıyanık Hikâye Armağanına, 1975 içinde çıkmış, katılma hakkı olan hemen bütün eserler girmişti. Her zaman olduğu gibi yılın son iki ayında yayımlanmış olan kitaplardan da geçen yıllıkda söz edilememişti. Verilen ödül miktarının büyük olmamasına karşın hikâye türündeki bu bağımsız armağanın kurumlaşmış etkisi ortada. 1975 basım tarihini taşıyan birkaç kitabı, bir görev sorumluluğuyla, şimdi anmak zorundayım.

● Armağanı üçüncü hikâye kitabıyla, açık bir ilerleyiş aşamasında bulunduğunu tanıtlayan Selim İleri kazandı: **Dostlukların Son Günü** (Bilgi Yayınevi, Aralık 1975, 184 s. 15 L.) Bu genç yeteneğin, her alanda sürekli bir yazı çalışkanlığı içinde oluşu, herkesin gözlediği bir gerçekti. Kendi kişisel çevresiyle çocukluk izlenimlerinden derlediği usta işi hikâyelerinde, hem çok canlı ve etkili bir anlatım, hem ince ve derin duyarlıklar vardı. Hak etmişti; oylama da kilitlenmediği için, aynı armağanı hak etmiş başka yazarlar arasından şanslı bir durumla çıktı. Tarih koymayı unuttuğum Politika kesiğinde ve 29 Mayıs 1976 tarihli Cumhuriyet sayfasında soru soranlara verdiği içten cevapları aydınlatıcı. Cumhuriyet'teki yazımdan başka Burhan Günel'in (Soyut 90. Nisan 1976) ve Özgür İnsan'ın 28. sayısında (Şubat 1976) A.B. imzasının kısa yazılarını görmüşüm.

● Bana göre, armağanın en yakın adaylarından biri,

üçüncü hikâye kitabıyla Tomris Uyar'dı: **Diz Boyu Papatyalar** (Okar Yayınları, Kasım 1975, 140 s. 15 L.) Küçük insanların dramlarına, hemen bütün duyumlarıyla yaklaşmayı bilen Tomris Uyar. unutulmaz etkiler taşıyan, yapıca sağlamlığı oranında anlatım tekniğince çok özgün ürünler birikimindeydi. Geçen yıl başarılı romanı Acı Tütün'le, bütün ödüllerden uzak kalan şanssız Necati Cumalı gibi. O da, bir oylama cilvesiyle şüphesiz ilerde alacağı bir armağandan şimdilik ayrı kaldı. Soyut'ta Füsun Altıok'un (90. Nisan 1976), Burhan Günel'in (90, Nisan 1976), Milliyet Sanat Dergisinde Alpay Kabacalı'nın (166, 9 Ocak 1976). Politika'da Selim İleri'nin olumlu değerlendirmeleri (17 Ocak 1976) hemen hemen aynı kanıları paylaşıyordu.

● Nedim Gürsel'in, ilk kitabıyla ulaştığı dil ve anlatım yetkinliği, birini seçip ardından gelenı karşılıksız bırakan ödül ve armağan oylamalarının ilkinde şanssız kaldıysa da ikincisinde hakkını aldı. **Uzun Sürmüş Bir Yaz.** (Cem Yayınevi. Aralık 1975, 208 s. 15 L.) Türk Dil Kurumunun hikâye ödülünü kazanan genç sanatçıya şimdi sorumluluklar yüklenilmiş oluyor. Bir bölümüyle çocukluk dünyasının yaşamla ve çevreyle çeşitli ilişkilerini, öteki bölümüyle bilincaltını değerlendiren bu emek verilmiş ürünler, hikâyemizin yeni kazançlarından biri olmalıdır. Nedim Gürsel, üç konuşmada kendi yorum ve açıklamalarını getirdi okura: Yeni Ufuklar'da Doğan Hızlan'la (271. Nisan 1976): Varlık'ta Necati Tosuner'le (830, Kasım 1976), Politika'da Necati Güngör'le (30 Eylül 1976).

● Nevzat Üstün, **Boğaların Ölümü** ile karışık bir toplamdaydı (Aralık 1975, Var Yayınları, 160 s. 15 L.). Uzun ve değişik gezilerinin kendisine vazgeçilmez görünen izlenimleri, hikâye yapısına tam dönüşmeden, düşünsel bir anlatım ve gözlem eleştirileriyle veriliyordu. «Götürülmeler»le «Ağustos Götürülmesi» ise yakın ve sıcak anılardı; sanırım. Ölmek de öyle. Ne var ki bu kitabın içindeki bir hikâye (Bir Kadın), tek başına bir kitaba bedel değeriyle, titizlikle çalışırsa yazarının ne kadar başarılı hikâyeler verebileceğinin açık bir kanıtı. Almanya iş göçünün yarattığı toplumsal denge tedirginliğini, hemen hiç bir üründe bu kadar güçlülükle verilmiş görmedim. Kitapla ilgili her-

hangi bir tanıtma ve eleştirme yazısına rastlamadım; belki yazıldı da ben göremedim.

● Ömer Faruk Toprak, yaş olgunluğuyla yaşama deneylerinin getirdiği bir gereksinimle hikâyeler yazmaya yönelmişti nicedir: **Karşı Pencere** (Cem Yayınları, Aralık 1975, 198 s. 15 L.) Çoğunluğu anı izlenimlerine dayalı anlatı ürünleri; ama hikâye anlarının etkisizliğiyle bazı anlatım pürüzleri göze çarpınca ikinci plânda göründü zorunlukla. Sanatta ikinci, üçüncü sırada beklemeyi kimse istememelidir. Kitabın herhangi bir ilgi yarattığına tanık olamadım.

● 1975 Sait Faik Aramağanının adaylarından biri de, ikinci hikâye derlemesiyle Ümit Kaftancıoğlu idi: **Çarpana** (Remzi Kitabevi, Aralık 1975, 206 s. 15 L.) Bu adı taşıyan son hikâye sanırım kitabın en başarılı ürünüydü. Vazgeçilmez bir tutkuyla Çarpana'ya bağlanan Sunuk'un trajik aşkı, çok etkili bir özellikle anlatılmıştı. Alman parasının herkesin ardına düşürdüğü Gülember'in serüvenine tam inanamadım. Genellikle abartmalara düşkün Kaftancıoğlu. Doğu Anadolu gözlemlerinden devşirdiği hikâyelerinde en çok dikkat çeken, özgün ve zengin bir kelime hazinesini kullanması. Didaktik açıklamalardan kurtulmasını dilerdim bir de. Muzaffer Uyguner'in değerlendirmesi Türk Dili'nde (295, Nisan 1976); Hikmet Dizdaroğlu'nunki Varlık'ta (823, Nisan 1976). Bu Nisan yazılarının vakitliliği, Kaftancıoğlu'na ayrı bir üstünlük kazandıramadı doğallıkla.

● Şevket Bulut'un **Dilek Çınarı'nı** şimdiye değin okuyamadım; yeni yapının kitaplık taşınmaları arasında gözümden uzaklaşmış, bulunmaz bir yere tıkılmıştı sanki. Fişi elimde: Türk Edebiyatı yayını, Aralık 1975, 190 s. 10 L. Altına rastladığım tanıtma ve eleştirme yazılarını eklemişim, hepsi de Hisar'da: 145, Ocak 1976, Yahya Akengin. 152, Ahmet Metin Şahin, Ağustos 1976. 153, İnci Enginün, Eylül.

● Orhan Kemal Roman Armağanı, geçen yılın en başarılı eseri **Bir Gün Tek Başına'nın** hakkıydı (2. m. Cem Yayınevi, 596 s. 50 L.) Milliyet roman yarışmasından sonra bu armağanı da kazanmış olması esere, kamu oyu karşısında ilgi arttırıcı bir güç kazandırmıştı. Vedat Türka-

li'nin bu pişkin ürünü, yılların ve tekrar yazarak ayıklamaların sonucu olan bu olgun romanı, bakalım ardından neler getirecek?

● İç kapağında Kasım 1975 tarihini taşıdığı halde ancak Aralığın sonlarında çıkabilen Dursun Akçam'ın **«Kanlıdere'nin Kurtları»** da Türk Dil Kurumunun roman ödülünü kazandı (May Yayınları 470 s. 25 L.) Toplumsal gerçeklerin gözleminde o kadar güçlü olan Akçam'ın psikolojik açıklamalarda bu kadar yetersiz görünüşü şaşırtıcı. Atrıca romanı çözüme ve sona götürürken yarattığı bilinçlenme ve kurtulma adımları da inandırıcı değil. Diline, dilde özleşme çabasına diyecek yok; köylüleri bile Türk Dil Kurumunun yeni yayımladığı sözlüklerdeki sözcüklerle konuşturuyor, hem de soyut plânda. Ama hikâyelerine göre bu ilk romanda belli bir ustalık gelişimi var. Bu konuda Fethi Naci'nin uyarıları da (Politika, 11 Ekim 1976), Vecihi Timuroğlu'nun dikkatleri de yerinde (Türk Dili 300, Eylül 1976). Genellikle Türkiye'de aydınlar dileklerini olasılık diye ileri sürerler. Yüzyıllar sürmüş toplumsal yapıda bir devrim bu kadar kolay mı ki? Süreklilikle kuraklıkla savaşan Ceşmir köylülerinin ağa elinde düştükleri yoksunluklardan sıyrılmak, ormancının önerdiği yapay yollardan gerçekleşemez ki. Bir yazımda Dursun Akçam için «Çıkmazlardan Gelenler» başlığını kullanmıştım (Varlık). Gerçekten en umulmaz yerlerden gelen insan gücümüzün bize neler kazandırabileceğinin açık kanıtlarından biri Dursun Akçam. Hatalarına karşın bize kazandırdığı değerler bakımından.

● Geçen yılın son aylarında çıktıkları için bu yılın toplamı içinde anılan eserlerden **Gerçek Yasa** için olumlu şeyler söyliyemedim (Bekir Fikri Emek'in eseri, Varlık Yayınları, Kasım 1975, 168 s. 10 L.) Ama Milliyet roman yarışmasında «basılmalı» kaydını taşıdığı için ortaya çıkan Zebercet Coşkun'un **Haçin**'i gerçek bir sürpriz oldu benim için (Milliyet Yayınları, Kasım 1975, 392 s. 20 L.) Şimdi Saimbeyli diye anılan bir ilçedeki Kurtuluş Savaşı çatışmaları, Ermeni-Türk çekişmesi, hem belgesel gerçeklere uygun doğrulukla, hem sanatsal gereklerin ustalığıyla sunuluyordu. «Bir Zayıf Zaman» başlıklı yazımda övdüm

eseri, hak ettiği için (Cumhuriyet, 1 Ocak 1976). Yarışmada derece almaması haksızlık olmuş gibi.

● İç kapağında Eylül 1975 kaydını taşıdığı halde geçen yıl kasım başlarında elime geçmemiş bir kitaptı **Bir Bilim Adamının Romanı: Mustafa İnan.** Oğuz Atay, hemen hiç yüapılmamış bir denemeye girişirken bazı iç yükümlülüklerinin sevgisini taşıyor olmalıydı. Ne güzel başarmış işini. Bu belgesel biyografi romanında yurdumuzun da bütün özelliklerini bulmak olanağı var (Bilgi Yayınevi, 270 s. 20 L.) Yeni Ortam'ın 31 Ekim 1975 tarihli sayısı Oğuz Atay'ın ilk açıklamalarını getirmişti. 10 Ocak 1976'da Selim İleri ilk kez söz konusu etti eseri. Ben bir rastlantıyla neden sonra okuyabildim, zevkle, yararlanarak, beğenerek (Malzemenin Yorulması, Cumhuriyet 30 Eylül 1976). Cumhuriyet'in tarih koymayı unuttuğum bir kesiğinde de Oğuz Atay'ın ilginç açıklamaları var. Geçen yılın en uyumlu başarılarından biri.

● Tahsin Yücel'in yetkin anlatımıyla bize getirdiği **Vatandaş** (Bilgi Yayınevi, Kasım 1975, 176 s. 15 L.), benim yıllarca önce Jules Romains'in bir hikâyesinde rastladığım gibi genel ayakyolu duvarlarına izlenimlerini, kanılarını, inandıklarını yazan bir yurttaşın ilgi çekici eleştirilerini taşıyordu. Yazarı, kitabının adı altına «anlatı» demeyi yeğlemişti. Selim İleri'nin Birikim'in nisan 1976 sayısında değindiği gibi konunun ilk tohumu «Uçan Daireler» kitabının «Vatandaşın Sesi» hikâyesiydi gerçekten. Çok zaman iyi kullanılmamış bir olanak, yazarlara vaktiyle işledikleri tohumları yeniden yeşertme dileğini getirebilir. Bir çeşit monolog, bir çeşit iç döken birinci tekil kişiyle toplumumuzun eleştrisi. Burhan Günel Soyut'ta (90, nisan 1976), Muzaffer Uyguner Türk Dili'nde (293, Şubat 1976) esere yaklaştılar.

● Melih Cevdet Anday'ın «**Raziye**»si ise bambaşka bir yoldaydı; yılın en güzel aşk romanı, yılın en güzel yazılmış-anlatılmış olayı, yılın doğa sevgisini en iyi betimleyen Türkçesi.. diye nitelendirebilirdiniz (Altın Kitaplar Yayın evi, Aralık 1975, 288 s. 20 L.). «Ne güzel şey bir şairin romanını okumak» demişim, eseri tanıtan «Aşkla Sevmek» adlı yazımda (Cumhuriyet, 15 Ocak 1976). Yaşanmış bir aşkı bir yazar ancak bu kadar güzel anlatabi-

lir. Alabildiğine güzel ve canlı bir doğa içinde gençliğinin zihnisel ülkülerini unutmaya yatkın bir delikanlılığın doğal aşkı ve Melih Cevdet Anday'ın kim bilir kaç roman çalışmasının olgunluğundan gelen şair anlatımı. Bir de Çingene ruhunun, dünyanın en değerli şeyi, özgürlüğü kullanma içgüdüsünün sürprizi.

● Milliyet Yayınları roman yarışmasının 1974'deki başarılı sonucu birçok eserin kitaplaşmasını sağladı; bu yılın bu kadar kalabalık oluşu biraz da bu yüzden. Jürinin yayımlanmasını önerdiği eserler, derece almamış olsalar da, bir seçimin işaretini taşımaktalar. Selçuk Baran'ın **Bir Solgun Adam** romanı, «emekli bir banka memurunun günlüğünde bıkkın bir insanın iç dünyasını yansıtma» nitelemesiyle sunuldu (Milliyet Yayınları, Aralık 1975. 302 s. 25 L.) Eseri okumak içimden gelmedi bir türlü, belki de kayıptayım. Karıştırmadım değil, bir çeşit itici koku aldım sanki. Aslında ben hiç bir kitabı bırakmam pek; Bir Solgun Adam'ı bıraktım. İonesco'nun Yalnız Adamı'nı çağrıştırdığı için mi, beni böyle bir tip ilgilendirmediği için mi, pek bilemiyorum. Selim İleri, pek çok eseri beğenmeye yatkın olduğu halde, iyi şeyler söyleyemedi bu roman için (Politika, 20 Mart 1976).

● Yıllığın ön hazırlıklarına, vaktinde çıkışına bağlı zaman değerlendirmesi yüzünden Kasım- Aralık aylarının zengin birikimi süreklilikle ertelenir boyuna. Varlık kurumu, baştaki yazılara romen rakamıyla numara koyarak en son basılmasını bir türlü yürürlüğe koymadı. 1975'e topluca baktık; şimdi 1976'nın ilk on ayının getirdiği ürünlerde sıra.

YILIN ROMANLARI

● **Surnâme**'de Aziz Nesin, çağdaş hukuk devletlerinde bile adaletin ne denli yanılabileceğini, canlı gözlemlere dayalı hapishane gerçekleri ve kara mizalı türünün en etkili biçimiyle dile getiriyor (Tekin Yayınevi, Şubat 1976, 174 s. 15 I.) Bir suça itilen kişinin yaşadığı çözümsüz durumlardan sonra, bir suçla yargılanan kişinin aradan geçen zamanla bambaşka bir insan oluverişi.. Öyle ki ölüm yargısıyla cezalandırılacak kişi, ölürken aynı kişi değildir ar-

tık. Berber Hayri'nin insanlık dışı öldürülüşünde bütün bu eleştirilerin Aziz Nesin'cesi var. Esere konan ad ise ayrı bir yergi gücü taşıyor doğallıkla. Sunuş özelliği, eski kitapların havasını da taşıyor ustaca. Yorulmak bilmez Aziz Nesin çalışkanlığının yeni bir başarısı daha.

● Özel çalışmalarımın yükü yüzünden okumak fırsatını bulamadığım bir 1976 romanı: Durali Yılmaz'ın **Savaş Günlüğü** (Şubat 1976, Fetih Y. 126 s. 12.5 L.) Askerlik yaşamının getirdiği bir esin olmalı, ama beni şimdiye değin çekmedi.

● Milliyet roman yarışmasının ilk yılında dereceye girenlerin ardından ilginç görünen ürünlerin de basılması salık verildiği için kitaplaşan bir ürün daha. Şükrü Gümüş'ün **«Zap Boylarında»** eseri (Şubat 1976, 278 s. 20 L.) Hakkâri dolaylarındaki gönüllü öğretmenliğin, Türkçe'yi bilmeyen, Türk bayrağını görmemiş olan 50. Cumhuriyet yılındaki yoksun yaşamaları gözleme fırsatı Şükrü Gümüş'e bu gerçekleri romanlaştırma isteğini vermiş. Belki ilk eseri değildir yazarının; ağız taklitleriyle konuşturmada bir olgunluğu yok değil. Şero ailesini merkez yapan çevre dikkatleri bize epeyce güçlü röportaj gerçeklikleri getirmiyor değil. Yavaş tempolu bir günlük yaşamlar dizisiyle bir bölgenin yazgısı. Yer yer öğretici de.

● Aynı yarışmanın ortaya çıkardıklarından biri de Mustafa Asoğlu'nun **Ulusu** eseri (Milliyet Yayınları, Şubat 1976, 312 s. 20 L.) «Çocukluğumda dedemin, yaşlı köylülerimizin anlattıkları, bitmez tükenmez Yemen, çetecilik, Kuvayı Milliye anıları romanıma malzeme oldu» diyor yazarı. «Ulusal Kurtuluş Savaşımıza **değişik** (?) bir açıdan bakmayı, yokluklar içinde destanlar yaratan bu toprak insanlarının yiğit direnişini vermeyi amaçladım» diye ekliyor. Tarih, romantizmle beslenir; yazarın amacına ne kadar eriştiğini bilemiyorum, okumadığım için eseri. Ama bir başka okuyana da rastalmadım; eski seçiciler kurulunun basılmayı önerdikleri bir eser için yazdıkları satırları da göremedim, olmadığı için.

● Erol Toy, her romanında bir soruna el atar, bir savla çıkar ortaya; bu açıdan Kemal Tahir'in tutumuna yakındır dileği. **Gözbağı** bunlardan biri (May Yayınevi, Şubat 1976, 474 s. 30 L.) Türk işçi sınıfının tarihsel gelişimi diye

özetlenebilecek bu konuyu romanlaştırmak, üstelik hemen elli yıllık bir zamanın olaylarını özetliyerek işçinin bilinçlenme aşamalarına ulaşmak hangi roman kişisinin serüvenini izleyerek başarılabilir? Şüphesiz yararlı bir çalışma olmalıdır adandığı konu; sanırım önce işçiler için. Çünkü romanın taşıması gereken roman gerçeğini değil yaşanmış tarihsel olaylarla, bilgileri öne çıkarıyor. Cumhuriyet'te Hasan İzzettin Dinamo (24 Ağustos 1976), aynı gazetede Attilâ Özkırımlı, ortalama bir övgüde birleşmiş göründüler.

● Okuyamadığım, belki de okuma iştahını duymadığım kitaplardan biri de Ömer Polat'ın **Dilan'ı**; ama sözünü eden bir başka kişiye de rastlamadım hiç bir yerde. Mahmudo ile Hazel, umutlar getirmişti bana; Saragöl'le zayıfladı bekleyişim. Bu yüzden ihmal etmiş olabilirim. Bir uygun fırsatta okuma fırsatını bulursam, beğenirsem, gecikmeme yerinmeyeceğim doğaldır; keşki öyle olsa (May Yayınları, Mart 1976, 214 s. 15 L.)

● «Birinci Dünya Savaşı öncesi ve savaşın ilk yıllarında bir Anadolu köyünü ele aldığı ve burada yaşayan köylülerin içinde bulunduğu koşulları değişik (?) bir anlatımla verdiği» yayınevinin iç kapak notunda belirtilen Yusuf Ateş'in **Kırım Kıyım Kıtlık** eseri de ilgi alanımın dışında kalanlardan (Milliyet Yayınları, Mart 1976, 272 s. 20 L.) Herhangi bir yerden ses de gelmedi. En seçkinlere zaman ayırabilmenin, en başarılıları duyurma görevinin önde geldiği kişisel çalışma sorumluluğunda hüzünle seyrettiğim ilgisiz, yankısız eserlerden biri daha. Başka birileri olsun söz etseydi ya..

● Ferit Edgü'nün **Kimse'**si ise (Ada Yayınları, Mart 1976, 188 s. 40 L.), yazma ustalığının yeni bir gösterisi oldu bence. Nice batı yıllarından sonra yüz on kişilik bir Doğu köyünde öğretmenlik görevini yüklenen aydın kişinin sonsuz yalnızlığı. Birincisi ses, ikinci ses gibi yeni bir yöntemle insanın iç sorunlarına derinliğine dalışı. Benim Cumhuriyet'te özelliklerini dokunduğum kitap üzerine başka iki olumlu eleştiri: Fethi Naci: Bir Roman (Politika, 5 Nisan 1976), Engin Ardıç (Politika, 16 Nisan 1976).

● Yılın en özgün başarılarından biri şüphesiz Adalet Ağaoğlu'nun **«Fikrimin İnce Gülü»** olmalıdır (Remzi Kitabevi, Mart 1976, 326 s. 20 L.) Almanya'dan o kadar özen-

diği ve Balkız adını taktığı bir Mercedes otomobille dönen Bayram'ın Ballıhisar yolundaki hızlı çöküntüsü, dakika dakika metre metre verilen yurda donüş yolculuğu, keskin bir gözlemin muhayyile bakımından biraz kıt görünen bileşimiyle yaralı da olsa- başarılı bir üründü. Batı sanayiine kurban verilen emek zenginliğimizin yurda dönüşte yaşayacağı çelişik umutsuzluk, önem verilmesi gerekli bir konu. Adalet Ağaoğlu, bu konuya epeyce olumsuz bir açıdan yaklaşıyor. Bayram'a hiç bir mutluluk aralığı bırakmadan. Eleştirilerimi Cumhuriyet'te yazmıştım, tarihini hatırlamıyorum şimdi. Ama üç gazete kesiği kitabın içinde şimdi. Atilla Özkırımlı (Cumhuriyet), Engin Ardıç (Politika), Erol Çankaya (Politika).

● Kemal Tahir'in hapishanede doldurduğu sarı defterlerden beşi, iki ciltlik bir ilk roman biçiminde yayımlandı: **Hür Şehrin İnsanları** (Bilgi Yayınnevi, Mart 1976, 766 s. 50 L.). Altındaki tarih Temmuz 1949, Çorum. Usta romancının, kaleminden ilkin bu biçimde çıkan konuyu sonradan nasıl başarıyla romanlaştırdığını Yol Ayrımı, Kurt Kanunu.. gibi eserlerinden biliyoruz. Avukat kâtibi Murat'ın, kendisine çok fazla benzeyen bu ilk kahramanının, kaç kişinin kimliğine bölündüğünü de. «Roman Bohçaları» yazımda bu ayrılıklara dokunmuştum (Cumhuriyet). Bir yazarın hangi insan malzemesinden yola çıktığını, sonraları yöntemini bulunca ilk yazdıklarını nasıl değiştirdiğini görüp anlamak bakımından çok ilginç bir belgesel.

● Cevdet Kudret'in **«Karıncayı Tanırsınız»** adıyla basılan üçüncü romanında hemen baştan başa otobiyografik malzemeyle birlikte o dönemin önemli toplum özellikleri var (İnkılâp ve Aka Kitabevi, 296 s. 20 L.). «Süleyman'ın Dünyası» ana başlığıyla sunulan bu üçüncü kitap, «Sınıf Arkadaşları»nın (1943), «Havada Bulut Yok»un (1958) doğal bir devamı. Bakanlık emrine alınarak haksız bir işleme uğramış desteksiz bir öğretmenin iş ve emek peşindeki uğraşı. Beni çok ilgilendiren bir dizi bu; sonunda yarattığı Cevdet Kudret emeğinin gerçek serüveni. Üçüne topıaın olarak bakmak, değerlendirmek dileğiyle..

● Yılın en beklenmez sevinci Pınar Kür'ün ilk eseri **«Yarın... Yarın...»** dan geldi (Bilgi Yayınevi, Nisan 1976,

348 s. 25 L.). Büyük bir hazla okudum, yargılarımı belirtt.im Cumhuriyet'te; sanırım büyük çoğunluğu olumlu bir ovgüydü bu satırların. Arından Fethi Naci'nin yazısı geldi: «Yarın.. Yarın.. Bir solukta okunan romanlardan. Pınar Kür'ün ilk başarısı burada» diyordu (26 Nisan 1976, Politika). Sonra Memet Fuat iyice ayrıntılara indi konu üzerinde. Atillâ Özkırımlı ile Burhan Günel de değindiler (Soyut 93, Temmuz 1976). Eser, kendi reklâmını kendi yapı, kimse zorlamadan. Sanırım en iyi satılanlardan biri olmalıdır. Konuya bir açıdan daha bakmakta yarar var. Bazı yayınevlerinin, adının önünde hiç ün yükü bulunmayan genç yazarlara böyle güvenli yayın desteği oluşları, çok olumlu bir tutumdur; ve biz bundan çok kazançlı çıkacağız. Pınar Kür, 12 Mart döneminin en başarılı ürünlerinden birini vermiş oluyor böylece: Anlatımının yatkınlığı, konusunun özgünlüğü, kişilerinin canlılığı bakımından. Küçük hatalarını hemen kapatan büyük ustalıkları var. İlgiyle, merakla bekliyeceğim yazacaklarını.

● Milliyet Yayınları arasında çıkan öteki eserlerin suskunlukla karşılanması, Ahmet Say için geçerli değildi: **Kocakurt** (292 s, 20 L.) ilkin Cemal Süreya dikkati çekti (Politika, 17 Haziran 1976); ardından Fethi Naci konuya ışık tuttu (Politika, 19 Temmuz 1976): Katıldığım yargı şu: «Ahmet Say'ın ustalığı, Türkiye'nin ekonomik-Sosyal gerçeklerini bilgiçliğe kaçmadan vermesinde». Cemal Süreya da şu sözlerle bitiriyordu yazısını: «Yeni yazar, yeni hava». 1981 yarışmasında derece alan hikâyesinden sonra ilgiyle izlemişdim Ahmet Say'ı; ama daha romanı için bir şey yazamadım. Vecihi Timuroğlu'nun Türk Dili'nde yazdıkları da değerliydi: 299, Ağustos 1976. Yağma düzeninde küçük artıklarla geçinen bir açıkgözün ilginç serüvenleri, bunların iyi anlatımı.

● Konuca değişik bir bakış özelliği, Türkiye'nin siyasal cepheleşmesini Sakarya Savaşı günlerine kadar gerileyerek değerlendiren Tarık Buğra'nın emeğindeydi: **Firavun İmanı** (Kervan Yayınları, Nisan 1976, 218 s. 15 L.). Yahya Akengin'in Hisar'da (150, Haziran 1976), Muzaffer Uyguner'in Türk Dili'nde (302, Kasım 1976), benim Cumhuriyet'in Kitaplar sütununda yaklaşımımız değişik açılardan; olsun. Tarık Buğra, Hüseyin Avni (Ulaş) tipinde si-

yasal uğraşa girmiş bir küme kişinin özgürlük anlayışlarını, Kurtuluş Savaşının umutsuz günlerinde çok başarıyla sergiliyordu. «Küçük Ağa» dizisinin bir başka ucu da diyebilirsiniz esere; kayıtsız kalmamak koşuluyla.

● Kurtuluş Savaşı sonrasının Atatürk dönemini, gerekli bütün belgeler ve anılar değerlendirmesiyle roman gibi okutmayı başaran Hasan İzzettin Dinamo'nun emeği ise, yedinci cildin sonunda Atatürk'ün ölüm dakikasında bitiyor; bundan sonra şüphesiz başka bir dönem başlıyacaktır .(May Yayınları; 6. cilt Mart 1976, 488 s. 30 L. 7. cilt Mayıs 1976, 550 s. 40 L.) **Kutsal Barış**, sakınılması olanaksız küçük yanlışlıklar bir yana, Cumhuriyet döneminin bütün özelliklerini veren bir belgeler toplamı olarak her zaman el altında bulundurulmalıdır. Bu arada insan zaaflarının en büyük kişilikleri bile nasıl inanılmaz açmazlara düşürdüğünü gündelik yaşamdan çıkarmanın olanağı var. Dinamo'ya teşekkür etmeliyiz.

● Ali Yüce de «çıkmazlardan gelenler»den biridir; belki de en güç koşullarda. «Boyundan Utan Darağacı» şiir kitabının ilk bölümünde içinde yetiştiği bağnaz ve dindar çevrenin bazı özellikleri var. **Şeytanistan**, geç bulunmuş bir eğitim ve öğrenim olanağıyla çevresinin hemen bütün baskılarından kurtulmayı başaran bir Köy Enstitülünün bireysel dramıyla birlikte ortam özelliklerini veriyor. Her gün yeni örneklerini tanıdığımız din istismarcıları karşısında bir okul ışığı.. (Milliyet Yayınları. Mayıs 1976, 320 s. 20 L.) Eğitim yoluyla kurtuluşları konu edinen başka birkaç benzeriyle birlikte değerlendirmek, ayrılıkları saptamak gerek. Kitaplaşmasına sevindiğim ürünlerden biri.

● Demir Özlü, **Bir Uzun Sonbahar'la**, kendisinden yola çıkarak, düşüncelerinin suçlanması yüzünden subaylık hakkı bile elinden alınmış bir kent aydınının yeni durumlara uyarlanma güçlüklerini, bireysel dilek ve tutkularıyla toplumsal sorumlulukları arasındaki tedirginliğini konu ediniyordu (Koza Yayınları, Mayıs 1976, 156 s. 15 L.). Kendi deyişiyle; «İkiye bölünmüş aydınları anlatmaya çalıştım» (Poiltika, 26 Mayıs 1976). Fethi Naci'nin de yazdığını hatırlıyorum da -benim gibi- gazete kesiklerini bulamıyorum şu özel durumun kötü koşulları içinde (çalışma odamdaki bütün kitap rafları yerde; zorunlu ama gecikmiş

bir badana-boya çalışması var evde. Bazen en küçük gerekçeler en önemli sorunlarda bile geçerli olabilir.) Vecihi Timuroğlu, Türk Dili'nin 301. sayısında (Ekim 1976) «bilinçle yapılmış bir özeleştiri» derken haklıydı. Roman yapısı için gerekli muhayyile gücüne gereksinim duymayan Demir Özlü, hızlı bir boşalışla bir dönemin bunalımım dile getirme dileğinde göründü. Dil ödülünü kazanmış olmasının gerektirdiği titiz sorumluluğu unuttuğu yerler de var.

● Burhan Günel de kendinden kurtulamıyanlardan biri. «**Yağmurla Giden**», gene kendi çocukluğunun bir dönemini değerlendiriyor (Bilgi Yayınevi, Mayıs 1976, 264 s. 20 L.) Bu açıdan «Ökse» (1972) ile Umut Zamanı»nın (1974) bir uzantısı. Kendini başkaları yerine koymakta güçlük çekenler, çoğunlukla kendilerinde ararlar konularım; Burhan Günel bu yolda. A.B. rumuzunun kısaca değindiği gibi (Özgür İnsan 32, Haziran 1976) pek verimli bir okuma olmuyor okurun edindiği. Varlık'ta Aysın Uğur Kezer'in Günel'le koşması (828, Eylül 1976). Yazar, eserini, Ökse'nin ikinci cildi sayma eğiliminde. Subaylık mesleğinin ona bu kadar edebiyata yakınlık sağladığını merak edenlerdenim; ama bir insanın içinde yazma tutkusu olursa her engel yenilir, bilirim. Yazdıklarına daha çok dikkat ve özen gösterdiğini kanıtlayan bölümler var bu eserinde. Ne demiş bir atasözümüz: «Bir inat, bir murat». Burhan Günel, giriştiği uğraşı kazanmaya yakın aday olanlardan biri.

● Samim Kocagöz, «**Tartışma**»da 12 Mart dönemine serinkanlılıkla bakmayı yeğlemiş görünüyor. Avukat Ekrem Mutaf'ın eksen olduğu ev sıkıntıları, romancı Hasan Bey, fıkra yazarı Selman, emniyetçi Zafer.. gibi kişilerin katkılarıyla zamanı düzenli bir anılar birikimi biçiminde veriliyor (Okar Yayınları, Haziran 1976, 284 s. 25 L.). Türk Solunun nedensiz bölünmeleri, öğrenci çatışmaları ve gözaltına alınma dönemleri, kır gerillâsı özlemindeki gençlik saflıkları.. Cumhuriyet'teki yazıma biraz kırılmış görünür Samim Kocagöz; ne yapalım, herkes elinden geleni yapabilir.. Benim bildiğim, ne tefrika edilişinden sonra, ne de kitaplaşınca pek bir yankı yaratmadı edebiyat çevresinde. Bunu düşünmek gerek.

● Bütün zorluklara karşın yazarlık amacında direnişini yürekten izlediğim bir yazar da Hakkı Özkan'dır. Or-

han Kemal dünyasını izlemek sanki ona bırakılmış gibidir; o yola sadıktır. **Grevden Sonra,** Milliyet yarışmasının baskıya kazandırdıklarından biri (Mayıs 1976, 288 s. 20 L.). Bu kez kendi çalışma alanını seçmiş Özkan. Bir grev kırılışında ekmeğini yitirdiği için eyleme geçmemeğe kararlı işçi Nuri, «viran olası hânede evlâd ü iyâl var» diye bir köşeye sinip pusacak mıdır? Yeni eylemlere neden aday olur? Hakkı Özkan, ilgiyi azaltmayan bir gözlemcilik gücüyle Nuri'nin işçi eylemindeki zorunlu yazgısını inandırıcılıkla veriyor. Günümüzün işçi eylemleri de doğruluyor söylediklerini. Gerçekçi bir yalınlık, güncel bir sorunun işçi yazınıyla romanlaşmış iyi biçimi.

● Posta aracılığıyla elime geçen birkaç roman hevsini geçiştirmekle yerinmeli miyim, okuyamadığım için bilmiyorum: Gönül Gülersönmez'in **«Gece Ahtapotu»** (Kendi yayını, 126 s. 15 L.); Selim Sabit Salman'ın **«Yıkım»**ı (Kendi yayını, 172 s. 12.5 L.); Hasan Kıyafet'in **«Başlayan Kavga»**sı (Yeni Büyük Dağıtım Yayınları, 264 s. 20 L.); M. Ferit Kotan'ın **«Kölelerimiz»** (Kendi yayını, 172 s. 15 L.) Belki de son kez bir yıllık döküm yapmak sorumluluğunu üstlenmiş durumdayım; ve hızlı bir yayım yılının bütün ürünlerine vakit ayıramadığımı içtenlikle söylüyorum. Varlık Yıllığının görevi, bütün çıkmış eserlere yetişmek değil ki? Buna kim yetişebilmiş? Bu arada Necmi Onur'un gerçek kişilerle olaylardan esinlenerek hazırladığını belirttiği **Orospu**'nun ilk cildinin okunmasını da ertelediğimi söylemeliyim (Nebioğlu Yayını, 616 s. 40 L.) Meraklıları okumuşlardır nasıl olsa. İyi gazeteci Necmi Onur'un hakkını yemek istemem; okumadığım kitaplar üstüne de söz etmek zorunda değilim. İlgisine teşekkürlerle.. Özürlerim.

● Yaşar Kemal, birkaç yıl önceki bir salon konuşmasında nasıl tanınmış olduğunu anlattığı küçük ana katili Hasan'ın serüvenini kendi anlatım coşkusuyla, Abidin Dino'nun desenleriyle hem tefrika ettirdi, hem iyi kâğıtla kitaplaştırdı (Cem Yayınevi, 160 s. 20 L.) **Yılanı Öldürseler,** Yaşar Kemal'e, büyük roman dizileri vermiş bir yazarın romancılık gücüne, bir şey katacak ürünlerden değil. Gene büyük bir betimleme gücü, bir bunalım çözümsüzlüğü, törelerden gelen ilkel inanışlarla abartmayı kullanma tutumu. O kadar görmek istediğim Anavarza kayalıkları-

nın kimin gözüyle anlatıldığı ise, cevap verilmesi gerekli bir soru. Ataol Behramoğlu'nun yazısından başka bir yankıya rastlamadım (Politika 4 Ekim 1976). Vatan'da tefrika edildiğini bildiğim **«Al Gözüm Seyreyle Salih»**in kitabı, bugüne değin elime geçmemişti. Ben bir dinlenme zamanının ara ürünü sayıyorum bu çalışmayı; bir yazarın kurtulmak istediğini anlatı tohumu. Yazıp atmalı. Ne bir şey katar; ne bir şey eksiltir Yaşar Kemal ustalığından. İşte öyle.

● **Sarı Yazma**'da Rıfat Ilgaz ise bambaşka bir yolda; kendi yaşamını, gelişimini, bir yaşama dönemecinin hesaplaşması içinde verme uğraşında. İçtenlik her zaman bir güç katar yazılanlara; eğer kişi kendini yontmuyorsa. Rıfat Ilgaz'ı bu yolda dengeli sayabiliriz. Yoksun çocuklar, güç yetişme koşulları hepimizin ortak yazgısı sanırım; değişen şey çevreyse eğer, bu kez Cidde dolaylarındayız. Cumhuriyet'teki yazımda «Anı ve izlenimler» demişim nitelemek için (5 Ağustos 1976). 1950'lerden sonrasını getirecek öteki ciltlerini bekleten bir özgürlük ve anlatı başarısı. Severek okuduğum kitaplardan biriydi Sarı Yazma; hele yazarının kendi yöresine duyduğu candan sevgiyi gördükçe. (Altın Kitaplar, 412 s. 30 L.)

● Özker Yaşın'ın ikinci romanı **«Girne'den Yol Bağladık»**, elinde durmuş değil, yeni bir ürün (Kendi yayını, 416 s. 25 L.) Bildiğimiz Kıbrıs barış harekâtının epeyce yüreklilikle, açık sözlülükle romanlaştırılmış biçimi. Yer değiştirmeler, yağmalamalar, yabancı mülklere yerleşme tedirginlikleri, doğup büyüyen yerlerden ayrı kalmanın hüznü, çoğu gerçeklere dayalı bir savaş toprağında insan göçünün yarattığı mutsuzluklar. Yer yer karıştırdım, tam bitirdim sayılma. İlk eserine yeterince ilgi göstermediğime inanan yazarının gönül kırıklığını gidermek için bu kitaba ayrı bir yazı hazırlamak gerektiğine inanıyorum; Türkiye'nin siyasal ana sorunlarından biri olduğu için de. Bu dökümdeki anılış yeri bu kadar şimdilik.

● Eylül sonlarındaki bir tarihle incelikle imzalanmış bir kitabın daha dün elime geçtiğini söylesem inanmazsınız; aslında kitap sergilerinde, büyük dağıtım merkezlerinde de rastlamış değilim. Ayhan Bozfırat'ın-ilginç olacağını umduğum eseri-**«Dörtyol Ağzındaki Ev»** romanı (Yücel

Yayınları, 200 s. 20 L.) -gazetede bir nöbet gecesini iyi bir okumayla değerlendirmek isteyen sevdiğim bir arkadaşın eline geçmiş. Nasılsa güvenmiyeceğini bildiğinden posta gözümden alıp okumaya başlamış. İki gün önceki rastlaşmamızda, «-Sizin bende bir kitabınız vardı, bitiremedim ama buyrun» dedi. Doğallıkla benim de okuma fırsatım çıkmadı henüz. Bir yankısını da duymuş değilim. İlk fırsatta.

● 1975 Milliyet yarışmasında birincilik, ikincilik, üçüncülük ödüllerini verecek başarıdaki eserler üzerinde birleşememiştik ama birkaç ürünün mansiyon kazanması gereken değerleri üzerinde topluca durmuştuk. Bence en başarılısı, sonradan Levent Ağralı'nın olduğunu öğrendiğim **«Göçük»** adlı dosyaydı; şimdi kitaplaştı (Milliyet Yayınları, 146 s. 15 L.). Küçük bir çalışma bu, belki de ilk roman denemesi. Yeni açılmakta olan bir maden damarında umutsuz bir göçük altında ölüleriyle başbaşa kalan iki karşıt tip: Davut Çavuşla Halil'in dramı. Üç birlik kuralına uygun bir düzence içinde başarıyla veriliyor. Kurtulma çabaları arasında kişilikleri aydınlığa çıkaran ustaca geriye dönüşler, bu yazılması zor konuyu belli bir başarı düzeyine yükseltmişti. Yeni ürünlerinin beklenmesi gereken bir yazı yeteneği Levent Ağralı; bu onurlu başlangıçtan sonra yeni eserler getirmesini dileyelim. Sanırım ki yaşam deneyleri epeyce zengindir ve dikkat noktaları da iyice ince ve derin.

● Hasan Izzettin Dinamo'nun büyük birikimi, yılın son aylarında iki kitapla birden yeniden ortaya çıktı: **Koyun Baba** (May Yayınları, 272 s. 20 L.); **Musa'nın Gecekondusu** (May Yayınları, 430 s. 35 L.). «Savaş ve Açlar'la (1968) başlayan, Öksüz Musa'nın çocukluk yaşamını konu edinen (1973), Musa'nın Mapusanesi'nde (1974), duraklar gibi görünen otobiyografik nitelikteki bir dizinin son iki eseri. Koyun Baba'da epeyce zor güvenilir bir başlangıçla, toplumun cezalandırdığı bir aydının Robenson yaşamını görüyoruz. Bunçuk'le birleşmesi, sevişmesi, İstanbul'a gelişi, Ahmet Usta kişiliğine kolayca uyarlanması hiç de inandırıcı değil. Gerçeklerin yazarca değiştirilmesi mi, inanılmaz derecede gerçek oluşu mu bunu getiren? Sonra Menekşe gecekondu yaşamında 1950 sonrası İstan-

bul'unun kenar mahallelerindeki bütün dertler, dolaplar, kavgalar, direnişler.. Bazen bir insanın neler çektiğine o kadar şaşabilir ki insan? Üstelik sonucu böyle bir kurtuluş zaferiyse... Dinamo'nun yaşamını Mehmet Seyda'nın «Edebiyat Dostları» kitabında görmüş, ya da Çetin Yetkin'in «Siyasal İktidar Sanata Karşı» eserinde azıcık tanımış olanlar için inandırıcı olmayan hiç bir şey yok? Ama roman yapısındaki ihmaller, savsaklamalar, kişileri kolay formüllerle niteleyip özetlemeler olmasa..

● Zeyyat Selimoğlu'nun küçük romanı, ya da uzun öyküsü **Deprem**, Sander yayınları içinde çıktı (Eylül 1976, 206 s. 15 L.). Mehmet M. Doğan'ın, Selim İleri'nin ve benim sevip beğendiğimizi söylemekte birleştiğimiz bu dar boyutlu çalışmada Selimoğlu, Karadeniz köylerinden tanıdığı Mitari'li Sefer'in serüveninde hem yöresel özellikleri, hem büyük kent yaşamının niteliklerini birleştirmişti (Milliyet Sanat Dergisi 204, 5 Kasım 1976; Politika, 2 Ekim 1976; Cumhuriyet, Kasım 1976).

● Mehmet Seyda'nın son eseri **Gerçek Dışı**'ndan ise okurluk kazancıyla çıktığımı söyliyemiyeceğim. Dostum Seyda, «Gerçek dışı mı, gerçek içi mi olduğuna sen karar ver olur mu?» diye imzalayıp göndermiş, eksik olmasın. 1958'de Yunus Nadi Roman Armağanında üçüncülük alan «Ne Ekersen'in (1958) kahramanı Ali Muhsin'in yoksun pansiyon günleriyle başlıyoruz; garip bir gazete duyurusunun yarattığı düş gücüyle Batı Anadolu çiftliklerinden birinde düşsel bir serüvene itiliyoruz. Seyda'nın ilgi genişliklerini bilirim; nice bilimsel konularda, psikolojik özelliklerde aramalar yapmıştır. Bu da onlardan. Okumamak olanaksız; ama inanıp beğenmek de güç. (Ekim 1976, 230 s. 15 L.).

● Emine Işınsu'nun, Hisar'ın 147. ve 149. sayılarında söz konusu edildiğini gördüğüm (Yahya Akengin, Mart 1976; Nezvat Yalçın, Mayıs 1976 **SANCI** romanını görüp edinemediğime göre elimdeki son eser, yazı çalışkanlarından birinin, Erol Toy'un son romanı: **Son Seçim** (May Yayınları, Ekim 1976, 424 s. 35 L.). Daha bir iki gün önce yayınevinden aldığım halde okuyup bitirmiş durumdayım şimdi. Erol Toy, yörüklerin Batı Anadolu'da toprağa yerleşip eski ağalar düzeninden nasıl kurtulduklarını ko-

nu edinmiş bu kez. Birinci Dünya Savaşı öncesindeki bir çoban ailesinden başlayıp günümüzün parti çekişmelerine kadar getirdiği zaman diliminde, kendisine özgü yöntemi uyguluyor gene. Romancı olarak konuyu seçiyor, istediği güzellikleri istediği gibi betimleyip ayrıntılarla besleyerek birden istediği aşamalara atlıyor, düşünüp öğrendiklerini roman kahramanlarından birine sayfalarca söyletip savını ortaya koyuyor. Kırıkçı Yusuf'un 128. sayfada başlayan bir kahve sohbeti var ki.. Aman Allahım! Erol Toy'un kim bilir kaç yılda edindiği bütün bilinç değerlendirmeleri İlyas'ın kulağında şimdi (136'ya kadar). Kitabın 104. sayfasındaki sözler, arka kapak notu olmuş. Erol Toy, belki aile çevresinden dinleyip öğrendiği eski anıları, şimdiki bilinç diliminde değerlendirerek Türkiye'nin oluşumunu çözümleme, açıklama yolunda. Çalışkan yazarlığının okurunu bulmuş ürünlerini küçümsemek değil niyetim; ama işin kolayına kaçtığı çok noktalar var.

● Dönüp bir bakalım geriye. 1975 Kasımından 1976 Kasım başına kadar elime ulaşmış benim arayıp bulduğum, bana istemediğim halde gönderilmiş, işitip de edinemediğim kaç kitaptan söz ettik bu özet dökümünde? Bazılarının adlarını anıp geciverdiğimiz tam 44 **roman**. Bu çoğalış, hem roman türünün güncel etkisini yansıtmaya, hem yayın yaşamımızdaki yerli esere dönük ilginin geniş açısını göstermeye yaramalı. Ama roman türündeki eserleri izleme merakındaki ilgilerin, bu çoğalış oranında yeterli olamadığını; belki de buna gerek duymadıklarını da.

● Bir de yayınevlerine bakalım. Önceki yılın yarışma sonuçlarının birikimine dayanan Milliyet Yayınları 9 eserle başta; hemen aynı imzalara yaslanan Mavi Yayınları sekiz kitapla yanında. En yeni adlara bile, gerektiğinde güven duyan, duymakta vakit yitirmeyen Bilgi Yayınevi beş eserle üçüncü durumda. Sander, iki cep kitabıyla kalkışıda. Eserlerini kendi paralarıyla bastırıp kendi olanaklarıyla dağıtan dört kişinin dışında romanlar hatır payıyla bastırılmış gibi. Her yayınevine birer düşüyor sanki: Altın Kitaplar 2, Varlık, Tekin, Fetih Ada, Remzi, İnkılap-Aka, Kervan, Koza Okar Yeni Büyük Dağıtım Nebioğlu, Cem, Yücel yayınevleri birer eserle sahnedeler. Demek ki belirli ve sürekli bir roman yayımlama planı yürürlükte

değil çoğu için. Milliyet'le May ve Bilgi'nin bu yılki öncülüklerini açıkça kabul etmemiz gerek. Sanırım önümüzdeki yılların katkıları da aynı odaklarca plânlaşacak.

● İlginç başarıları az (Yarın.. Yarın, Haçin, Bir Bilim Adamının Romanı, Raziye, Fikrimin ince Gülü, Kocakurt, Göçük. Deprem..), sıradan ürünlerle kalabalık, romana gittikçe açılan bir yıl yaşadık. Bir yazış ve yaratış biçimi olarak herkesin el attığı bir tür şimdi roman. Gelişen, kapitalist düzenin tuzakları içinde de olsa yaşama paylarına kavuşma direnişinde sorunlaşan Türkiye'nin, roman yolunu çoğaltıp çeşitlendireceği belli. Bu ürünlerin hepsini kim niçin, nasıl, ne zaman, günü gününe izleyebilecek bakalım? Bazılarının «bilânço» diye küçümseme eğiliminde bulundukları bu yazıların, hangi emek birikimiyle sağlanabildiğini iyi bilenlerden biriyim. Yararına inandığım için yaptım şimdiye dek; inanmadığım zaman yapmamam doğaldır. Ama sağlık ve tutarlılıkla yapılması gereken sonuçlar da bilânçolardır sanırım. 1976, romana giden büyük bir kapının açıldığını gösterdi bize; profesyonel yazarların bu türün satışıyla geçinebileceklerini de. Yeni bir durum bu. Özel ve önemli.

YILIN HİKÂYE KİTAPLARI

● Hakkı Gümuştaş'ın **Kapan** adlı ikinci hikâye kitabı Bay Yayınları arasında çıktı (Ocak 1976, 118 s. 10 L.). 2 Nisan 1976 tarihli Politika'da hikâye yazma amacının «birikim ve değişim yaratmak» olduğunu söyleyen yazar, şiirden yola çıkmış gençlik hevesinin bir hapishane deneyi sırasında, hikâyeye yöneldiğini ekliyordu. Atillâ Özkırımlı'ya göre Gümüştaş'ın insanları «kurtuluşu kentte arayan, küçük işlerde birkaç kuruş biriktirip sınırlı ama daha az sıkıntılı bir yaşama kavuşmayı düşleyen insanlar»dır; yazarın amacı, «bu insanların duyarlıklarını, iç dünyalarını, acı gerçeklerini sergilemektir» (Cumhuriyet). Orhan Kemal etkisinde olduğu söylenen Gümüştaş'ın hikâyelerinde bir tad bulamadım; hikâye yapısında ve etkisinde olmadıkları için.

● Şair Başaran'ın **«Elif Diye Bir Türkü»** adlı derlemesi de ocakta çıkmıştı (Yeni Büyük Dağıtım Yayınevi,

184 s. 15 L.). İçinden birkaçını 1971 TRT yarışmasında adsız olarak okuyup başarılılar arasına koyduğumu iyi hatırlıyorum. Köy yaşamından ilginç gerçekler ve iç burkan dramlar. Sidikli, Rüstem Ağa Zorda, Yitik.. kolay unutulur etkiler değil. Hele kadın yazgısına duyarlıkla eğilişi başarılı bir gerçekçilik tutumu; özellikle bizim toplumumuz için. Türk Dili'nde Muzaffer Uyguner (29, Mayıs, 1976) ve Vecihi Timuroğlu (301, Ekim 1976) konular, ağız özellikleri, kişiler.. üzerinde durdular.

● Yılın en özgün kitaplarından biri, ilk eserini yayımlatan Hulki Aktunç'un eseriydi: **Gidenler, Dönmeyenler.** Son derece titiz bir yazı işçiliğinin ve yeni anlatım tekniklerinin başarılı bileşim ürünleri (Günebakan Yayınları, Şubat 1976, 168 s. 15 L.) Bir kısmını Türkiye Defteri'nde yayımladıkları sırada dikkatle izlediğim bu yeni anlatımda büyük bir yeteneğin işaretleri var. Hulki Aktunç, altında imzasını gördüğüm her ürününü hemen okumamı gerektiren bir merak ve ilgi yarattı bende. Yazık ki Cumhuriyet'teki benim kısa değinimimden başka kitaba yaklaşan bir eleştiri yazısına rastlamadım.

● Gecikmiş bir okumayla, birdenbire içindeki güzellikler toplamını görüp mutluluk duyduğunu güzel hikâyelerin bir bölümü Necati Cumalı'nın **«Makedonya 1900»** kitabındaydı (Altın Kitaplar Yayınevi, Şubat 1976, 246 s. 20 L.). Rumeli göçmeni ana babasından işittiklerini içinde yaşatan Cumalı, çok dengeli bir tutumla, Makedonya topraklarındaki Türklüğün çeşitli yaşam biçimlerinden yalın bir ustalıkla çok etkili hikâyeler derlemişti. Bu hayranlık duygusu, aynı hafta içinde iki yazı tohumu vermiş oldu bana eser (Cumhuriyet, 24 ve 29 Temmuz 1976). Varlık'da Muzaffer Uyguner'in (825, Haziran 1976), Politika'da Selim İleri'nin (13 Mart 1976) eleştirileri de olumlu niteliklerde.

● Acılı bir yaşam sırasında yazdıklarını geç biriktirmiş olan Nazlı Eray'ın **«Ah Bayım Ah»** kitabı da yılın sürprizlerinden biriydi; değişik, özgün, etkili bir başlangıç. İnce, çok ince bir mizah bakışıyla dikkatli bir kadın duyarlığı, çekilen acılardan süzülmüş kişisel yaşam deneyleri, hüzünle karışık alay, olmadık yerlerden hikâye konuları çıkarabilme yeteneği.. (Bilgi Yayınları, Mayıs 1976,

176 s. 15 L.). Çok kişinin dikkatini çekti Nazlı Eray'ın ürünleri. Selda Anıl'ın yazarla konuşması Varlık'ın 825. sayısında çıktı (Haziran 1976); Cemal Süreya kısa ama özlü bir övgüyle destekledi (Politika, 29 Mayıs 1976), Engin Ardıç imzalı bir dikkatli eleştiri, Politika'nın 2 Haziran sayısında göründü. Ben okumakta biraz gecikmiştim yaz savrukluğuyla (Cumhuriyet, Güzel Hikâyeler Haftası, 29 Temmuz 1976); Muzaffer Uyguner'in eleştirisi Türk Dili'nin eylül sayısında çıktı (300).

● Tarık Dursun K., Özlenen özgünlüğüyle yeniden hikâye alanına dönüşyapmıştı **«Bahriyeli Çocuk»**la (Koza Yayınları, Mayıs 1976, 130 s. 15 L.). Çocukluk dünyasına yeni dikkatlerle geri dönüş. İçten, yalın, doğru, inandırıcı yaşam noktaları, (Cumhuriyet, 29 Temmuz 1976) Muzaffer Uyguner'in olumlu kabulü Türk Dili'nin 301. sayısında (Ekim 1976).

● 12. Antalya Festivali sırasında düzenlenmiş yarışmanın sonunda derece alan hikâyeler ayrı bir kitapta toplanmıştı bu yıl (**Türkiye'den Hikâyeler,** Haziran 1976 364 s. 20 L.). Orada, türe emek vermekte devam edenlerin seçkin örnekleri vardı: Dursun Akçam, Abdullah Aşçı, Ümit Kaftancıoğlu, Ahmet Say, Muzaffer Izgü, Mustafa Balel.. Bu arada başarılı birkaç imza: Orhan Pamuk, Celâl Özcan, Mehmet Güler, İsmail Asmagil, Nuri Erkal, Duran Yılmaz, Mehmet Türkkan.. Bir dönemin Türkiye'sini çeşitli kalemlerin aynasında yansıtan yararlı bir derleme. (Rauf Mutluay, Cumhuriyet, 8 Temmuz 1976).

● Beni sevindiren en güzel sürpriz toplamını, yirmi iki yaşındaki bir genç kızın getirdikleri yarattı: **Yapma Çiçek Ustaları**. Bilgi Yayınevi, son yıl içinde başarılı yeni yazarlar keşfetmekte öncü davrandı ve ilk ürünleri basmaktan hiç çekinmedi. Ayşe Kilimci'nin kitabı, yeni hikâye tekniklerinin, insanların iç dünyasını canlandırmakta ne kadar yararlı bir yönteme ulaştırıldığını gösteriyor. Arka kapak notuna yürekten katılıyorum: «Bir solukta okunan, kuruluşu güçlü ve tutarlı, öykülemesi özgün ve başarılı, sarsıcı hikâyeler». Cumhuriyet'teki yazımı bu izlenimlerin olumlu etkisiyle yazmıştım (Erken Kitap, 19 Ağustos 1976). Özgür İnsan'da A.B. imzasının kısa notu (36, Ekim 1976), Muzaffer Uyguner'in Türk Dilin'deki ya-

zısı (301, Ekim 1976), Nafize M. Öztok'un Varlık'taki teşekkürü (829, Ekim 1976)... başarılı her eserin yaratması doğal etkilenmeleri dile getiriyor. Daha önce ise Kemal Ateş'in bir konuşması yayımlanmıştı Varlık'ta (826, Temmuz 1976). Yeni ve güçlü bir yazar daha kazandık; üstelik önünde öyle sağlıklı bir gençlik yolu var ki. Nice eserlere..

● Sevgi Soysal'ın bilinen ustalığı, son yıllarda kendisine yaşatılan özel acıların güçlü gözlemleriyle zenginleşmiş, «**Barış Adlı Çocuk**»da birikmişti (Ağustos 1976, 160 s. 15 L.) «1972-1976 tarihlerini taşıyanlar, somut acıları içinde baş kaldıran yazarın hangi yaşama inancımn direncinde büyüdüğünü gösteriyor» demiştim (Cumhuriyet, 30 Eylül 1976). Sanırım bu hikâyelerin gerçeğe dayalı ayrıntı gözlemlerini, çıkmasını beklediğim «Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu» kitabında bulacağız; tefrikasını ilgiyle izlemiştim, toplanmasını bekliyorum.

● Bekir Yıldız, özellikle Almanya iş göçünden yurda dönüş yapan enkaz insanları arasında hikâye/röportajlar yaptı: **İnsan Posası** (Cem Yayınevi, 1976, 94 s. 10 L.). Bir yandan da cinsel dünyayı sömürme işine girişmiş toplum kurumlarının eleştirisi. Etkili bir anlatımla dikkatli yakalayışlar.

● Ustalarının (Cumalı, Tarık Dursun K., Sevgi Soysal, Bekir Yıldız, M. Başaran..) yeni ürünleriyle, ilk eserleriyle dikkati çeken özgün imzaların getirdikleriyle (Nazlı Eray, Ayşe Kilimci, Hulki Aktunc..) zenginleşen ilk on ay. Biliyorum ki Kasım-Aralık 1976'da yayın hayatı birden zenginleşecek; bu yazının teslimini izleyen günlerde birçok hikâye kitabıyla karşılaşıp, toplamının notlandırılması için gelecek yılı bekliyeceğiz. Bakalım kim yapar, yapabilir bu işi? Çünkü elli altmış kitabı geçen yıllık yazılarını hep aynı boyutlarda tutmak sıkıntısı, kolay kolay göze alınır iş değil.

● Kimisi yazarlarının teşekkür borçlandığım ilgileriyle daha gönderilmiş, kimisi okuyabilme umuduyla, satın alınmış şu hikâye kitaplarını bugüne değin okuma olanağını bulamadığımı, üzülerek, söylemeliyim. Belki birilerine yardımı olur diye, 1976 tarihini taşıyan bu türdeki eserlerin bir listesini veriyorum; ne olsa bir «**yıllık**» ya-

zısıdır bu: Fahri Erdinç: **Türkiye Hikâyeleri** (Koza Yayınları, Ekim 1976, 128 s. 15 L.) Mehmet Seyda: **Bana Karşı Ben** (Okar Yayınları, Mart 1976, 158 s. 15 L.); Tahir Adacı: **Gelin Ömrümüz** (Sergen Yayınları, Mayıs 1976, 110 s. 10 L.); Serhat Kestel : **Üçüncü Ses** (Minnetoğlu Yayınları, Ocak 1976, 126 s. 15 L.); Nusret Ertürk: **Köydeki Keklikler** (Yeni Büyük Dağıtım Yayınevi, Nisan 1976, 190 s. 10 L.)i; Battal Pehlivan: **Kara Savga** (Mekin Yayınları, Adana, 94 s. 10 L.); Remzi Tarhan: **Kan Yıkıyor Ocakları** (1975; bana gönderilişi Nisan 1976, 68 s. 10 L.); Mehmet Türkkan: **Sıkıyönetimde Grev** (Aralık 1975, Bozkır Yayınları 140 s. 12.5 L.); Mehmet Çağlıkasap: **Yorgun** (Özanca Yayınları, Eylül 1976, 86 s. 10 L.); Sıdık Tümerkan: **Kaymakam Sami'den Öyküler**, Ekim 1976, 174 s. 15 L.); Salim Savcı: **Bu Çocuğa Sahip Olun** (194 s. 15 L.); K. Doğan Büke: **Beyaz Mendil** (Gülmece Öyküleri, 158 s. 25 L.).

● Bilindiği gibi parasını ödemek koşuluyla herkes istediği kitabı bastırıp bir dağıtım örgütüne yüksek indirimle vererek yayabilir; tanıdığı kişilere imzalayıp sunabilir. Yanlış bir amatörlük anlayışıyla sürdürülen bu gereksiz yolu doğru bulmadığımı birkaç kez yazdığımı hatırlıyorum. Edebiyat ve sanat dünyasına bu ölçüyle girmek insanı kitap sahibi yapar ama hiçbir sınavdan geçirmez. Günün en olmaz saatlerinde bile telefonla düşüncelerimi soran, gazete veya ev adresime okumam için kitaplar gönderen bütün ilgi arkadaşlarıma hep aynı yolu salık vermişimdir. Ürünlerinizi sınavdan geçirin, kendi beğeninizle yetinmeyin, yazdıklarınızı dergilerde, gazetelerde yayınlatmak için ısrarla direnin, eğer kitaplık malzemeniz varsa belli yayınevlerinin ölçülerine sunun, tek tek kişilerin zorunlu inceliklerle yapacakları eleştirilere değil kamu oyunun seçimine baş vurun, örgütlenmiş yayın piyasasına kendinizi kabul ettirinceye değin uğraşınızı sürdürün. Kişilerin ev ve arkadaşlık çevreleri, çok zaman kendisiyle aynı yazgı çizgisinde ve beğeni düzeyinde olduğu için yapılan destekler sevgi ve yakınlığa dayanır. Amatörlük, kısa ve küçük heves çalışmalarıyla yapılan iş değil, tutkuyla severek titizlikle çalışmak, boyuna kendini aşmak demektir. Kendini ve emeğini topluma sunacak kişi kolay vaz geçmeden, yazdıklarını yayın organlarına beğendirmeğe

çalışmalıdır. Bakın, yirmi iki yaşında, ünlü bir yayınevinde ilk ürünleri kitaplaşan Ayşe Kilimci ne diyor: «.. İlk hikâyelerimin on sekizimdeyken, Varlık gibi bir barajı aşarak yayınlanması, yaşımın bir yetersizlik sayılmayacağını.. göstermez mi?» (Varlık 826, Temmuz 1976). İçinde yaşadığımız toplum, yayıncılık işini daha uzun süre özgür girişimin elinde bırakacaktır. Yeni yeni yayınevleri var, ilginç eserler arıyorlar. Süreklilikle çıkan ağırbaşlı dergilerimiz var, iyi ürünlere duraksamadan kapı açan. Gönderin yazdıklarınızı, ya da biriktirdiklerinizi toptan önerin. Jack London'un o ünlü biyografik romanındaki Martin Eden gibi davranın derim; kendinizi kabul ettirinceye değin didinin.

● Eserlerini-çeşitli nedenlerle vaktinde okuyamadığım bütün yazı emeklerinden özür dilemek gerekirse, bir insanın her yere yetişemiyeceğini de söylemeliyim. 1976, gerek yeni katılışlar, gerek bilinen sanatçıların katkılarıyla zengin bir yayın yılı oldu. Hoşnutluk veren, umutlar getiren, başarılı eserlerin birbiriyle yarıştığı verimli bir yıl. Sanırım yalnız hikâye-romanda değil öteki türlerde de bir emek zenginlenişi var. Her zaman tekrarladığım bir atasözünü yine anayım: «İyi günün vakti geçmez».



Lütfi Özkök

1976'DA ŞİİRİMİZE BİR BAKIŞ

Muzaffer UYGUNER

Bu tür bir yazının gereği olup olmadığı bir çoklarının usuna takılan bir nokta olmalıdır. Nitekim, geçen yıl içinde bir dergide yayımlanan yazılardan birinde bu soru sorulmuş ve bu tür yazıların gereksiz olduğu görüşü belirtilmiştir. Yayınına yıl içinde son veren Militan dergisinde yayımlanan bu yazıda, nasıl bir değerlendirme yapılması gerektiğine ise değinilmemiştir. Bir konuyu değerlendirme biçimi elbette herkese göre değişik olacağından, o yazıyı yazanın da bakış açısı gibi değerlendirme yöntemi de değişik olacaktır. Bunu böylece belirterek, bu yıl da belirli bir yöntem ve sınır içinde kalarak konuyu incelemeğe çalışacağız.

Bu yazılarımızdan alınanlar olacağı doğaldır. Nitekim, yıllarca sayfalarında yazılar yayımladığımız bir dergi, anılacak şiir bulamadığımız yolundaki sözümüz üzerine bizimle ilgisini kesmiş ve yıllarca süren emeğimizin karşılığında teşekkür bile etmeden bu davranışını sürdürmüş, aynı zamanda da yıl içindeki bir yıldönümü kutlamasında bir çağrı bile yapmamak nezaketinde bulunmuştur. Asıl olan, böyle bir uyarı karşısında daha güzel şiirleri bulup çıkarmak iken sayın dostumuz başka bir yolu yeğlemiştir. Geçen yıl da, Militan dergisi, adı anılmadan sayfalarında çıkan bir çeviriyi andığımız için kınamıştı bizi. Demek oluyor ki, geniş bir tepki uyandırmasa da bu yazıların bazı tepkileri olabiliyor. Aynı tepkilerin, adından sözedilmeyen, kitabı anılmayan sanatçılardan da geldiği ve geleceği olağandır. Sayın Nayır'ın, yazıların kısa tutulması yolundaki mektuplarına karşın, daha önceki yıllarda boyutu biraz uzun tutmuştuk. Geçen yıl ise bu ricayı kabul etmiştik. Ama, gördük ki, bizden başkası bu yola girmemiş ve benim yazım ise her yönden güdük kalmıştı. Bu yıl da

aynı rica ve endişe yükü altında girişiyoruz işe.

1976 yılı içinde oluşan Türk şiirine bakarken dergileri ve çıkan kitapları gözönünde bulundurmak gerekiyor. Kitaplardaki şiirler daha önceki yılların bir birikimi, bir ürünüdür elbette. Bu nedenle, asıl üzerinde durulması gereken husus dergilerde yayımlanan şiirler olmalıdır. Bu şiirlere dayanarak, 1976 yılında, Türk şiirinin iki zıt kutup arasında geniş bir yelpaze görüntüsü içinde bulunduğu söylenebilir. Ancak, bu görüş ya da saptama yalnızca 1976 yılı için de geçerli değildir; bu görüş, önceki yıllar için de geçerli olmak gerekir. Demek istiyoruz ki, böyle bir sözü söylemekle ilkin biz bir konuyu saptamış olmuyoruz.

Bu iki kutuptan bir yanda aşırı sol anlayış içinde bulunanlar, öte yanda da aşırı bir ırkçılık anlayışı içinde bulunanlar yer almaktadır. Her iki uçtakiler de bir takım sav-sözleri kullanarak şiirlerini kurmak ve bazı sözcükleri yenileyerek şiir yaratmak yolunu kendileri için geçerli bir seçenek olarak kabul etmişlerdir. Aşırı soldaki sav-sözler yanında kullanılan bomba, şahan, namlu sessizliği, hançer, kurşun, çeliğe su verme, havalanan güvercin, mutlu yarın gibi sözcükler gibi aşırı sağdaki değişik sav-sözler yanında kullanılan Ortaasya, akın, savaş, bozkurt, hücum, komünist gibi sözcükler manzume yazılmasına dayanak olabilir ama şiirin yaratılmasına asla. Bu gibi sözcükleri ve savsözleri, manzumenin belirli yerlerine yerleştiren ve bazı kalıplar içine ustaca koyduğunu sanan kişilerden sanatçı olarak sözedilemez sanırım. Bunlar, olsa olsa kendi anlayışları içinde birer militan sayılabilir. Atilla İlhan'ın dediği gibi, «militan, evrene, doğaya, topluma ve insana ve bütün bunların çeşitli ilişkilerine, belirli bir diyalektik yöntemle yanaşmasını bilen, açıklamalarını ve çözümlemelerini bu yöntemin koşullara uygulanmasıyla bulup çıkaran, çevresindekilere de duyurmaya çalışan kimsedir.» Yalnız, bizdeki uygulamalara bakılınca bu tanımın geçerli olamayacağı da doğaldır. Bizim ülkemizde militan denilenler, aldıkları buyrukları yerine getiren kapıkulları durumundadır bir bakıma. Bu aşırı uçlarda bulunanların yazdıklarında bir estetik anlayışı, estetik bilinci bulamayız. Öyle olunca da bunları sanat yapıtı sayamayız.

Sözgelişi, toplumculuğun kendine özgü bir estetik dü-

zeni vardır. «Gerçek toplumcu sanatçılar, bu düzeni bilir, bir kere iç mekanizma olarak estetik yaratıcılığın ne demek olduğunu gözünü kırpmadan açıklayabilirler; arkasından, doğasal toplumsal bireysel içeriğin estetik belirlenişinde imge kuramının (image) oynadığı rolü, doğa toplum birey, birey doğa çelişkilerinde, öznel gerçekten gelen payla, sanatçının yansıtışında gerçeği yeniden yaratırken katılan öznel payı gereğince değerlendirebilir, ayarlayabilirler; öyle ki onların elinden çıkan sanat eseri, sözleriyle değil, tutumuyla toplumcudur âdeta, toplumculuğunu anlamak için sloğanları aramaya gerek yoktur» (Hangi Sol, s. 294-95). Bunun gibi, milliyetçi olanlar için de kendi anlayışları içinde bu sözlerin geçerli olması gerekir ve gerçek milliyetçinin elinden çıkan sanat yapıtında da savsözleri aramaya gerek yoktur, o gibi yapıtlar, yaratıcılarının tutumuyla milliyetçi birer sanat yapıtıdır. Bu nedenle, gerçek sanat yapıtlarını bu iki uçta değil de iki uç arasında kalan alanda aramalıyız. Sözgelişi, sağcı bir öze dayanan Edebiyat dergisi sanatçılarının yapıtlarında (şiirlerinde) sağlam bir öz ve gerçek bir estetik anlayışını buluyoruz.

Bilindiği gibi, devrimci sanat (ya da şiir), insana ve insancıl olana kapalı ya da karşı değil, onu bütün somutluğu ve karmaşıklığı içinde olduğu gibi yansıtmaya ve belirtmeye çalışan bir davranış olmalıdır. Gençlerin bugünkü ortamda cephelere ayrılıp bir savaşa hazır duruma gelmelerini körükleyen bir şiirden sözedilmemesi gerekir. Sanatın ve şiirin amacı insanlara kardeşliği, dostluğu telkin etmek ve onları barış içinde mutlu bir yaşama götürmek olmalıdır. Halbuki, aşırı uçların şiirinde sürekli olarak savaş kışkırtıcığı görülmektedir.

1976 yılında, şiirin ve toplumcu şiirin ne olması gerektiği yolunda bazı yazılar yayımlanmıştır dergilerde. Bu arada, Militan dergisinin başlattığı bir soruşturma bu döneme de geçmiştir. «Milliyetçi» bir şiirin ilkelerinin belirtilmesi çabaları da bu anlayıştaki dergilerde sürüp gitmiştir. Dergilerde yayımlanan bu kuramsal yazıların yanında yer alan şiirlerden bazıları estetik bilinçten ve kaygıdan uzak görünmüştür. Toplumsal şiirlerde, eski yıllara göre bu bilincin iyice doğduğunu, gereksiz sözcüklerin ve eski-

miş savsözlerin bırakıldığını görüyoruz. Milliyetçi cephede ise bu eski alışkanlıkların sürüp gittiğini, «Oğuzdan Attilâdan Cengizden/Alpaslana Fatihe Yavuza kadar» gibi klişeleşmiş dizelerden kurulu şiirler yazıldığım görüyoruz.: Ortaasya ve özyurt anlayışı içinde Faruk Nafız Çamlıbel, Enis Behiç Koryürek gibi ustaların çok güzel şiirlerinden bu yana yazılanların pek azı bu düzeye erişebilmiştir. Son yıllarda, Yavuz Bülent Bakiler, bu türde başarılı örnekler vermektedir. Edebiyat dergisi çevresinde toplanan sanatçılar ise daha çok Türk-İslâm uygarlığını temel almakta ve yepyeni sözcükler, yeni biçimler ve söyleyiş içinde, yepyeni imgelerle sağlam bir şiir yapısı kurmaktadırlar.

«İdeolojk soyutlamalar»ın sanata bir şey katmadığı ve katmayacağı muhakkaktır. Bu nedenle, bu değerlendirmemizde, bu yolu deneyenlerle estetik bilinçten uzak aşırı uçların ürünleri üzerinde durulmadığı gibi, estetik bilinçten ve kaygıdan uzak görülen (elbette kendi kavrayışımız ve algılayışımıza göre ve o oranda) ürünler üzerinde de durulmamıştır. Gözümüzden kaçan şiirler olabileceği gibi kitaplar da olmuştur elbette.

1976 da şiire dönük olaylar

1976 yılında şiire dönük olayları kısaca belirtmeden önce, şiiri izlediğimiz bazı dergilerin yayınlarına son verdikleri, bazı dergilerin yayına başladığı ve bazılarının da yıl içinde yayına geçip koşuyu yarıya bıraktıkları görülmüştür. Uzun bir geçmişi bulunan, ama şiire fazlaca yer vermeyen Yeni Ufuklar ile toplumcu şiire dönük Militan dergileri kapananlar arasındadır. İstanbul'da Çatı, İzmir'de Dönemeç adlı dergiler yıl içinde yayına başlamıştır. Yılın ilk ayında Kayseri'de yayına başlayan Ozanca ise bir süre sonra yayınlanamaz olmuştur. Bu arada ise, Konya'da yayımlanan Çağrı dergisinin 20 ci yayım yılı kutlanmıştır.

Yıl içinde Orhan Veli'nin ölümünün 25 inci ve Cahit Sıtkı Tarancı'nın da 20 inci yılları anılmış ve bazı dergiler (Milliyet Sanat ile Militan vb) özel sayılar düzenlemişlerdir.

Yıl içinde (buradaki yılın 1.11.1975-31.10.1976 olduğu anımsanmalıdır), Mustafa Seyyit Sutüven'in bütün şiirleri

İş Bankası yayınları arasında çıkan bir kitapta toplanmıştır. Arif Nihat Asya'nın da bütün şiirleri ve öbür yazıları da bir «toplu yapıtlar» dizisinde yayımlanmağa başlamıştır.

Mehmet Çınarlı, **Bir Yeni Dünya Kurmuşum** adlı kitabı ile Türkiye Millî Kültür Vakfı Şiir Armağanı'nı kazanmış ve ödülü 15.5.1976 tarihinde yapılan bir törenle verilmiştir. Türk Dil Kurumu şiir ödülünü ise **Sen De Katılmalısın Yaşamı Savunmaya** adlı kitabı ile Kemal Özer kazanmıştır.

Türk şiirinden yapılan çeşitli çeviriler, çeşitli dillerdeki dergilerde yer almıştır. Son yıllarda yapılan bu gibi çeviriler, Türk şiirinin varlığını öbür ülkelerin okurlarına tanıtmaktadır.

Yıl içinde ölen sanatçılarımız ise şunlardır: Nihal Atsız (doğ. 1905), 11 Aralık 1976 tarihinde İstanbul'da ölmüştür. Bilindiği gibi, Atsız, şiirde Ziya Gökalp anlayışını sürdüren ve Türkçülük düşüncesini şiirine öz yapan bir sanatçıydı. Bütün Türkleri bir bayrak altında birleştirmek ülküsünü bir bayrak olarak taşımıştı ve bunu ölünceye kadar elinden bırakmamış, öğretmenliği ve öncülüğü ile geniş bir kitleye de benimsetmişti.

Türk Millî Destanı: Oğuzlama adlı bir büyük çalışmayı sürdüren Basri Gocul ise 9 Ocak 1976 günü Bursa'da ölmüştür. Türk ulusu eğitimine yıllarca emek veren, öz dil davasının da savunucularından olan Gocul, Bursa'daki Emirsultan mezarlığına gömülmüştür.

Türk şiirine değişik bir anlayış ve söyleyiş içinde güzel örnekler veren İdris Ahmet Pura da 17 Aralık 1975 tarihinde İstanbul'da ölmüştür.

Ölenler arasında Şükrü Enis Regü de bulunmaktadır 1923 yılında doğan Regü, **Buğu, Yağmur, Canım Dünya** adlı şiir kitapları yayımlamıştı. 19 Mart 1976 günü İstanbul'da ölen Regü'nün cenazesi orada toprağa verilmiştir.

Halk âşıklarının en yaşlısı bulunan Âşık Efkârî'nin jübilesi de 19.6.1976 tarihinde Ankara'da yapılmıştır. Çeşitli kitapları bulunan Efkârî, âşık geleneğini en iyi bilen ve sürdürenlerden biridir.

Yıl içinde, çeşitli kentlerde âşıkların katıldığı gösteriler yapılmıştır. Konya Âşıklar Bayramı, alışılmış havası

içinde sürdürülmüş; Karacaoğlan Şenliği ise Murat'da bu yıl da kutlanmıştır.

Yeniler

1976 yılında yeni bazı sanatçıların dikkati çektiğini söyleyebiliriz. Bunlar arasında, halk deyişlerinden yararlanarak Lorca'ya yakın bir deyişe ulaşabilen ve ilk ürünlerini Militan ile Türk Dili'nde yayımlayan Yaşar Miraç; Atatürkçü bir çizgide bulunan ve Dağlarca'nın deyişlerini anımsatan, Hisar, Türk Dili ve Özgür İnsan gibi dergilerde şiirleri yayımlanan Mahmut Turgut; çeşitli dergilerde yayımlanan şiirlerinde ve Gezgin adlı kitabında felsefeye yaslandığı sezilen Metin Altıok; Edebiyat dergisinde Türk-Islâm geleneğine bağlı bir özü yepyeni bir sözcük ve biçim anlayışı içinde sürdürerek yepyeni kurgulara ulaşan Turan Koç, Arif Ay, Mevlût Ceylân ve Cahit Yeşilyurt; Türk Dili dergisinde yayımlanan şiirleriyle dil ve söyleyiş bakımından ilginç bulunan Alâattin Soykan ve Şevki Altuğ ile Hisar'da yayımladığı şiirleriyle sağlam bir söyleyişe dönük Beşir Ayvazoğlu sayılabilir. Bunların yanında, gelecek yıllarda kimliklerini daha belirgin duruma getirecek olanlar da çeşitli dergilerde şiir yayımlamıştır.

DERGİLERDE ŞİİR

Ülkemizde yayımlanan dergilerin hemen hepsinde şiire bol yer verildiğini görüyoruz. Bu gelenek 1976 yılında da sürmüştür. Varlık, Hisar, Soyut, Türk Dili, Militan, Ozanca, Dönemeç, Çatı, Töre-Devlet, Ilgaz başta olmak üzere bütün edebiyat dergilerinde bu durumu görüyoruz. Dergilerde, şiirlerin yanında, şiirin sorunlarına ve şiir incelemelerine dönük yazılar da yer almıştır. Bu yazıların üzerinde durmayacağız. Öyle sanıyoruz ki, bunlar, 1976 yılının deneme konusunu gözden geçiren değerlendirmenin konusudur.

1976 yılında dergilerde yayımlanan şiirler, yukarıda da belirtildiği üzere, Türk şiiri aşırı sağ ile aşırı sol uçlardan başlayan geniş bir alanda gelişimini sürdürmüştür. Bu iki uçtaki kavga şiiri yanında geniş bir alanda

insan ve doğa ilişkileri üzerinde duran, şiirin gerçek görevine uygun ve estetiğine aykırı olmayan ürünler buluyoruz.

İçinde yaşadığı doğanın ve toplumun bilincine varan ve artık belirli bir sona yaklaşmanın hüznünü duyan, doğa ve insan ilişkilerini dengeli bir şiirsel düzen içinde veren Sabahattin Kudret Aksal, yıl içinde çeşitli dergilerde görülmüştür. Yayımladığı şiirlerinden «Göçebe» ve «Çıngırak» (Varlık), «Yaz Sonu», «Ey Gece», (Cumhuriyet), «Kuş Avı» (Soyut) özellikle dikkatimizi çekenler olmuştur.

Toplum içindeki orta sınıftan bir insanın çevresiyle ilişkilerini ve kendi yaşamında bir sona varmanın duyumsallığını içeren şiirleriyle Behçet Necatigil yeni hazlar tattıran sanatçımız olmuştur. Varlık'da yayımlanan «Termit», «Aile Durumu», «Sanı», «Bir Daha» ile Soyut'la yayımlanan «Taşlı Yol» ve Cumhuriyet Gazetesi'ndeki «Kaynar Kazan Temmuz» üzerinde durulması gereken şiirlerdir.

Son yıllarda sürdürdüğü bir çizgiyi 1976 yılında da sürdürerek daha çok toplumsal içerikli ve biraz da kolaya kaçan şiirleriyle Fazıl Hüsnü Dağlarca, gene de dikkati çekecek şiirler yayımlamıştır. Bunlar arasında «Doğan Çocuk» (Varlık) ile «Kuş Çiçek» (Türk Dili) anılmağa değer özellikler gösteren şiirlerdir.

Uzun süredir şiir yayımlamayan Necati Cumalı, yıl içinde yayımladığı «Aç Güneş» (Varlık) adlı uzun şiiri ile üzerinde durulması gereken bir şiir ortaya koymuştur.

Yöneldiği toplumsal yolda iyi damıtılmış ve ustaca işlenmiş şiirleriyle dikkati çeken Gülten Akın, yıl içinde de büyük bir destandan parçalar sunmuş ve bunun yanında bazı şiirlerini de yayımlamıştır. Cumhuriyet Gazetesi'nde ve Türk Dili'nde yayımlanan destan parçaları yanında gene Cumhuriyet'de yayımlanan «Yol» ile Özgür İnsan'da yayımlanan «Zalımsın» ve «Nereye» anılmalıdır.

Melih Cevdet Anday, yıl içinde fazla şiir yayımlamamış sanatçılar arasındadır. Görebildiğimiz bir iki şiirinden Cumhuriyet Gazetesinde okuduğumuz «Kök Gibisin» üzerinde durulması gereken gerçek bir şiir olarak göründü bize.

Refik Durbaş'ın çeşitli dergilerde yayımlanan bol ör-

nekleri arasından, Militan'da yayımlanan ve toplumsala bir başka yaklaşımı içeren «Bir Dağ Yamacında» adlı şiirini anmak istiyoruz. Onat Kutlar'ın aynı dergide yayımlanan ve gürültüden çok insanın içine ığıl ığıl işleyişle etkili olan «Usuldan Ağıt» şiirini anmak istiyoruz. Alaaddin Asna'nın duygusallıktan sıyrılıp gerçek bir söyleyişe yaslanan, iyi bir biçime dayalı «Annemsen» (Varlık) şiiri ile Attila İlhan'ın konuyu estetik bir bilinçle işleyen ve son yıllardaki cinselliği içeren «Porno» (Varlık) ile düşünsel özgürlük konusunu anılardan damıtılan bir biçim içinde veren «Sakın Ha» (Özgür İnsan) adlı şiirleri de burada anılmalıdır. Mehmet Başaran, sıcağın içinden alıp çıkardığı «Temmuz» (Varlık) adlı şiiriyle başarılı bir ürün vermiştir. Ali Yüce'nin yayımladığı çeşitli şiirler arasında ise değişik bir söyleyişle yazdığı «Kalkıp Gelmiş» (Cumhuriyet) ve «Kirmen» (Ozanca) belirtilmeli; Güven Turan'ın çok sağlam bir yapı özelliği ve deyiş ustalığı gösteren «Savunma» (Cumhuriyet) adlı şiiri ile gene değişik bir biçim ve söyleyiş örneği olarak Halil Uysal'ın aynı gazetede yayımlanan «Bir Yalnızlık Türküsü» anılmalıdır.

Anadolu'nun gerçek şiirine dönük olarak Vecihi Timuroğlu'nun «Munzurun Gelini» (Cumhuriyet), Mahmut Turgut'un «At Dağları Sırtından» (Cumhuriyet) ile Süreyya Berfe'nin değişik biçim denemelerine dayanan «Senden Sonra» (Cumhuriyet) ve «Suçlu Şiirler» (Soyut), Hilmi Yavuz'un «Doğu» (Özgür İnsan) ve «Doğunun Kadınları» (Cumhuriyet) ve Hasan Hüseyin'in «Uzun Eski Satıcı» (Özgür İnsan) adlı şiirlerini anmak istiyoruz.

Dikkatimizi çeken şiirler arasında, değişik anlayışları ve değişik söyleyişleri ile Yahya Akengin'in «Tekmil» (Hisar), Seyfettin Başçıllar'ın «Gazel» (Hisar), Beşir Ayvazoğlu'nun «Doğum» (Hisar), İlhan Demiraslan'ın «Ekim Şarkısı» (Ozanca), Metin Eloğlu'nun «Kanama» (Cumhuriyet), Turgay Gönenç'in Dörtlükler'i (Soyut), Ferit Edgü'nün «Ders Notları» (Soyut), Halim Uğurlu'nun «Toz» (Soyut), Mehmet Salihoğlu'nun «Bahar Vurgunu» (Ankara Sanat), Osman Sarı'mn «Ulaşsam Kurtuluştur Kıyına» (Edebiyat), Arif Ayı'ın «Mavi Koşar Kuşlar», Turan Koç'un «Ara» (Edebiyat) adlı şiirleriyle son yıllarda gençlik olaylarına dönük olarak yazılan Ayhan Hünalp'in «Anala-

ra Evlât Ölüsü Öptürmeyin» (Cumhuriyet), Mehmet Âdem Solak'ın «Onlar ve Siz» (Cumhuriyet) ve Nihat Behram'ın «Uçurumlar» (Cumhuriyet) başlıklı şiirlerini anmak istiyoruz.

Böylece, değişik dergilerde yayımlanan şiirler, değişik seslerden oluşan bir koro birliği göstermiştir denilebilir.

Çeviri Şiirler

Dünya şiirinden çeviriler, şiirimize bir katkıda bulunuyor mu? 1945 sonrası dönemde, Tercüme dergisinde ve çeşitli dergilerde yayımlanan başarılı şiir çevirileri, şiirimizi etkilemiş ve atılımında önemli katkıda bulunmuştur. Son yıllardaki çevirilerin belirli etkisi görülmemekte ise de gene de yabancı dil bilmeyen ozanlarımız için yararlı olmaktadır. 1976 yılında, ilk yaklaşımda fazla çeviri şiir yayımlanmadı izlenimi uyanmakta ise de, tam bir dengelem yapıldığında, Varlık başta olmak üzere Militan, Soyut, Hisar, Özgür İnsan dergileriyle Cumhuriyet gazetesinde ve Milliyet Sanat'da oldukça fazla sayıda şiir çevirisinin yayımlandığı görülmektedir.

Şiir çevirisi yapanların başında Talât Sait Halman gelmektedir. Çeşitli edebiyatlardan bir çok şiir çevirisi Varlık, Hisar dergilerinde yayımlanmıştır. Sait Maden ise daha çok kitaplar oluşturan bir çaba içinde görünmüştür. Aziz Okay, Eray Canberk, Nesim Eskin, Muzaffer Uyguner, Vural Yıldırım, Engin Aşkın, Bülent Kahraman, Necati Zekeriya, Semiramis Aydınlık, Oben Güney, Taha Carım, İlhan Sorguç, Dr. Necdet Bingöl, Mehmet Salihoğlu, İlhan Başgöz, Ş. Altınel, R. Margulis, Gürkal Avlan, Tülin Öztürk, Turgay Gönenç, Nuri Pakdil, N. Yeğinobalı, Okay Gönencin de çeviri yapanlar arasındadır.

Şiirleri çevrilen edebiyatlar ve ozanlar ise şöyle bir tablo oluşturmaktadır: Fransız (Refael Aliberti, Paul Eluard, André Rivoire, Félix Arvers, Aragon ve Guillevic), Çek (Vitezslav Nezval), Bulgar (Hristo Botev), İsrael (Anedad Eldan, Moşe Dor, David Rokeah, Benyamin Galay), ABD ve İngiliz (William Blake, Mark Strand, A. Capper, D. Games, A. Johnson, T. Fukuda, O, Davis, Theodore Roethe, Elizabeth B. Browning, Wallace Stevens, Philip Lacey,

Walter S. Lander, Nicanor Parra, Robert F. Murray, Jeofrey Grignon, William Wordsworth, Pete Seeger, Yeats, Ted Hughes), İtalyan (Eugenio Montale, Cesare Pavese), Bask şiiri, Polonya (Tadeusz Rozewicz, Jan Zich, Zbigniew Herbert), Macar (Joszef Attila, İstvan Vas), Küba (Nicolas Guillen), Yugoslav (Stevan Raikoviç, Mateya Matevski, İvo Andriç), Brezilya (Acenso Ferreira, Cassinno Ricardo), Senegal (Aimé Cesair, David Diop), Avusturya (İlse Felzman, Helmut Lampercht), Yunan (Yannis Ritsos, Yannis Goumas, Odysseus Elytis), Şili (Neruda), İran (Baba Tahir Üryanî, Hayyam, Mahmut Şebistarî), Belçika (Maeterlinck), Rus (Marina Tsvetayeva), Irak (Abdulvahap el-Beyatî), Gana (Dei Anang), Nijerya (Gabriel Okara), Antiller (Guy Tirolien).

Görülüyor ki, dünyanın dört bucağından derlenmiş şiir çevirileri 1976 yılında da dergilerimizde yer almıştır.

Şiir Kitapları

1976 yılının şiir kitapları, sayı bakımından oldukça fazla görünmektedir. Bu nedenle, bunların hepsi üzerinde durma olanağımız yoktur. 1975 yılı Kasım ayından sonra yayımlanan kitaplardan bazıları üzerinde duracağız. İlkin, toplu yapıtları ele almak istiyoruz.

Yıl içinde Ahmet Hamdi Tanpınar'ın bütün şiirlerini kapsayan **Bütün Şiir'leri** adlı bir kitap yayımlandı (Dergâh yayınları, İstanbul). Bilindiği üzere, Tanpınar, şiiri güzellik ve mükemmellik olarak gören bir sanatçıdır. Şiirinde, ideolojik ögeler yoktur. Kitaba giren şiirlerinin tümü incelendiğinde bu çabayı, bu yoldaki disiplini görmekteyiz. Kendi sağlığında yayımlanan kitabında yer alan ve bu kitaba da Şiirler bölümü başlığı altında alınan şiirlerde, «şairin kendi anlayışına göre en mükemmel, en son şekli verilmiş» şiirleri yer almaktadır. Tanpınar şiirinde sözcük seçimi, sözcüklerin birbiriyle olan ilişkisinin iyi saptanması, sözcüklere yüklenen yeni anlam ve simgesel gücü bir kez daha görmüş olmaktayız. Toplumsal içerikten uzak olsa da, ideolojik bir görüşe yer vermese de dizelerdeki ustalık, şiirdeki mükemmellik onun sanatçılığını yadsımaya götürmemelidir bizi. Tanpınar, Türk şiirinde gerçek bir

yeri olan sanatçılarımızdandır ve **Bütün Şiirleri,** onun sanat gücünü bir kez daha belirten bir yapıttır.

Behçet Necatigil'in kendi eliyle yaptığı seçmelerden oluşan bir kitabı da Hürriyet Yayınları'nın Seçme Şiirler dizisinin ilki olarak **Sevgilerde** adıyla yayımlandı. **Kareler Aklar** adlı kitabı dışında kalan kitaplarındaki şiirleriyle ilk kitaplarına girmemiş şiirlerinden seçtikleri, uzun bir şiir yolculuğunun izlenmesini sağlamaktadır. Kitabın başına, Doğan Hızlan'ın, Necatigil şiirini inceleyen bir yazısı ve sonuna da bir bibliyografya eklenmiştir.

Kişisel bir odaktan beslenen, kişiye, topluma ve özellikle aileye bu açıdan bakan şiirdir Necatigil şiiri. Ona göre, «her ben, dolayılı şekilde bir sen'i anlatış, bir sen'den yakınıştır». Bunalımların, tedirginliklerin, içe kapanışların, yalnızlıkların kendine özgü bir dille, bir biçim ve yapıyla verildiğini görüyoruz. Türk şiirinin geleneğinden olduğu kadar Batı şiir anlayışından da yararlanmasını çok iyi bilen bir sanatçıdır Necatigil. Şiirinde önemli bir yan da insanın mutluluğunu aramasıdır. İnsan, dar vakitlerinde sıkışıp kalmıştır; bu dar vakitdeki tedirginlik ortamında arayıp durur mutluluğu. Onun mutluluk anlayışı da, şiirinin öbür ögeleri gibi, hep insancıldır. Belki de bu özlemleri, bunalımları, tedirginlikleri bu mutluluğu arayıştan, aradığını ise bulamayıştan ileri gelir. Kalabalıklar içinde «ben» merkezinden çoğalan sanatçımızın şiirinde, işte böyle mutlu bir dünyanın özlemini buluyoruz. **Sevgilerde,** böyle bir dünyanın şiirleri bir araya getirilmiştir.

Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları arasında, Mustafa Seyit Sutüven'in şiirlerini bir araya getiren bir kitap da **Bütün Şiirleri** adıyla yayımlandı. 1908 yılında Edremit'de doğup orada yaşayan Sutüven, 14 Ekim 1969 tarihinde İzmir'de ölmüş ve Edremit'de toprağa verilmişti. Şiirleri çeşitli dergilerde yayımlanmıştı. Arûz ve hece ölçüleri ile yazılan bu şiirleri arasında «Sutüven», «Orşelim Kızları» gibi gerçekten örnek ürünler bulunmaktadır. Bütün ürünleri elde bulunmadığı için tam bir değerlendirme yapılamıyordu. Bu kitap bu olanağı vermiştir. Ancak, yapılan incelemede, bütün şiirlerinin belirli bir düzeyi aşamadığı ve kendisinin de üzerinde durulup fazlaca değerlendirilecek bir sanatçı olmadığı izlenimi edinilmektedir. Bir iki başarı-

lı örnek, onu yaşatabilir güçte sayılabilir.

Osman Serhat, Erdem Aktoğu, İlhami Kurtar ve Gülgûn Cinol kendilerine göre değişik bir anlayış içinde yazdıklarını **Düşünen Şiir Akımı** adı altında topluca yayımladılar. Kitabın başında, bu anlayışın kuramları üzerinde de durulmuştur. Değişik bir anlayış olarak belirtmeğe dönük bu «bildirge»nin konuyu tam yansıtıp yansıtmadığı, ya da örneklerin bu kurama ne derece uyduğu zaman içinde belli olacaktır.

Talât Sait Halman'ın birer dizeden oluşan ve «özdeyiş şiirleri» olarak sunulan şiirleri **Bin Bir** adlı bir kitapta toplandı ve Milliyet yayınları arasında çıktı. Eski şiirimizde örnekleri görülen bir anlayışı sürdüren bu dizeler, şekerden yapılmış kar taneciklerinin birden eriyivermesi ve bu sırada dilde ya da damakta belli belirsiz bir tat bırakması gibi yorumlanabilir. Tadına varılmağa çalışırken eriyiveren kar tanecikleridir bunlar.

Necatigil de eski şiirimizin bazı oyunlarından yararlanarak bir ara yazdığı bazı şiirleriyle başka şiirlerini **Kareler Aklar** adlı bir kitapta topladı. Bilgi yayını olarak çıkan kitapta, sözcük oyunlarına dönük bir biçim arayışı içinde, biçimsel denemelerden oluşan şiirler yer almıştır. Dizeleri kendi içlerinde bölerek, yukarıdan aşağıya da okunmaları ve böylece başka bir şiire de açık olmaları gibi yepyeni bir yazma yoluydu bu. Necatigil, okurken insanı sıkıntıya soktuğu söylenen bu denemelerinde kendi şiir özünü, sözcüklerin ikili anlamlarından yararlanma anlayışını sürdürmüştü. Kitabın ikinci bölümünde ise, uzun bir çizgi olarak niteleyebildiğimiz kendi şiir anlayışına dönük şiirler bulunmaktadır. **Evler** kitabında yer alan şiirlere bir dönüş yapmakta, öte yandan da son gelişim noktasında derinleştirmeler yapmakta ve bazı şiirlerinde de toplum içeriği şiirleştirmektedir. Ayrıca, bir yaşamın bitişi, ölüm, dostların birbiri ardına başka dünyaya göçü üzerinde de durmuştur. Ölüme yaklaşma korkusu, derin bir hüzünle şiirine yerleşmiştir. Sözcüklerin çağrışım gücüne de yaslanan şiirlerinde ses ögelerinden de yararlanmıştır. Dengeli ve sağlam bir yapıyı buluyoruz bu şiirlerde.

Koza yayınları arasında yer alan **Ben Ruhi Bey Nasılım** adlı kitabında, Edip Cansever, Ruhi bey adındaki bir

vatandaşın destanını yazmıştır. Toplumu bozulmuş, artık son temsilcilerinden biri gibi görünen Ruhi beyin günlük yaşamı odağında toplumun çeşitli kesimlerinden çeşitli kesitler verilmektedir. Ruhi bey, zaman zaman kendisiyle ve çevresiyle de hesaplaşmakta, dramatik yaşamı böylece içsel ve dışsal ögelerle bütünleştirip oluşturulmaktadır. Çeşitli yerlerde eski yıllara dönüşlerle de destansal şiirin tekdüzelikten kurtarılması yoluna gidilmiştir. Saptamaların ve sergilemelerin yanında, iç konuşmalarla insan yaşamının başka yönlerine ışık tutulduğu, gibi toplumun çeşitli yönleri de aydınlatılmıştır. Ruhi bey için ölüm, bir kurtuluş olarak vurgulanmıştır.

Fuat Bayramoğlu'nun Rubaileri adlı kitap da Türkiye İş Bankası Kültür yayınları arasında çıktı. Günlük yaşam içinde tedirgin ve huzursuz bir insanın kendi benliğini, varlığının aslını bulma olanağı yoktur. Bunu bulabilmek için, Bayramoğlu, seviyi temel almıştır. Aradığını, sevinin öncülüğünde ve ışığında bulmak çabasındadır. Eski mutasavvıflar gibi, böylece yola çıkıp eskiyi, geçmişi, bugünü ve geleceği ile zamanın içinde hem düşünür ve hem de yürür. Rubailerde bu anlayışın, bu sevinin yansımalarını buluyoruz. Bayramoğlu, rubailerde, saltık varlığın yolundadır. Dilimizin en yeni sözcüklerinden de yararlanarak, eski bir kalıp içinde yepyeni ve değişik bir dünya kurulmuştur.

Bahattin Karakoç, belki Ahmet Haşim'den kaynaklanan bol sıfatlı, renk sıfatlarına özellikle fazlaca düşkün şiirler yanında Necip Fazıl Kısakürek'ten de kaynaklanan ve daha çok düşünceye, islâm düşüncesine dönük bir anlayış içinde ördüğü şiirlerini **Sevgi Turnaları** adlı kitabında toplamış (Türk Edebiyatı yayını). Kitapta, içinde yaşadığı toplumsal ve doğal ortamın duygulanımlarından oluşan şiirler de var ve bunlarda, etkilenmenin ortadan kalktığı sezilmektedir. Karakoç, bütün bu özle yüklü şiirlerinde kendine özgü biçimler kurabilmiştir.

Ahmet Tufan Şentürk'ün **İnsanlık Şarkısı** adlı kitabında, insanlara duyulan sevginin, beslenen umutların ve insanlığın geleceğine güvenin ve bütün bunların gerçekleşmesi halinde duyulacak huzurun şarkısını buluyoruz (ATŞ yayını, Ankara).

İbrahim Zeki Burdurlu, **İzmir'in Mor Atları** adı kitabında (İzmir 1976), İzmir'in ve çevresinin izlenimlerinden oluşan şiirlerini toplamıştır. Şiirlerin çoğunda dışa dönük, görüntüye dayanan bileşimlerdir. Çoğu da efsanelere ve düşüncelere yaslanmıştır. Bu kitaptaki şiirlerinde, Burdurlu, eski şiirlerindeki lirizmi, kendiliğinden söylenivermiş izlenimini veren söyleyişini bırakmış görünmektedir. Ancak, kendine özgü olan ve özgün imgeler de görüyoruz.

Yıl içinde yayımlanan **Dört Kişiydiler Bir de Ben** adlı kitabında Cengiz Bektaş, Akdeniz uygarlığını ve Akdeniz çevresinde yaşayan ezilmiş ulusların öyküsünü, dengeli bir düzen içinde vermekte ve bu acı gerçeği yalın bir dille eleştirmektedir. Şiirlerinde insancıl bir duyguya doğru bir açılım görüyoruz. Özet olarak söylersek, Akdeniz ikliminin aydınlığında, insan sorunlarına, doğanın ve doğa içinde yaşayan insanın cinsellik dengesine eğilen Bektaş'ın şiirinde, yalın bir dilin başarısını buluyoruz.

Hasan Hüseyin, **Koçero Vatan Şiiri** adlı kitabında (Bilgi yayını, Ankara), üç değişik bölümde karşımıza çıkmıştır. İlk bölüm 1951-59 yıllarında yazılanları kapsamakta ve bu şiirlerde bugünkü çizgisini bulmuş görünmektedir. Kitabın ikinci bölümünde ise Almanya ve Irak gezisinden damıtılmış toplumsal içeriği ağır basan söyleyişler buluyoruz. Özgür koşuğun olanaklarından gönlünce yararlanmakta; gözlemlerinden ve edintilerinden esinlenerek Anadolu'da yüzyıllar boyunca gelişen halk şiiri geleneğine yaslanıp Anadolu insanının bütün acılarını, hüzünlerini, sorunlarını şiirleştirmektedir. Sık sık başvurduğu ses, sözcük ve dize yinelemeleri ile şiirinde çok güzel bir uyum sağlamaktadır. Sorunların üzerinde çekinmeden giden ve onları erkekçe bir sesle veren bir ozandır Hasan Hüseyin.

İlk kitabı **Cehennem Biziz**'de (Bilgi yayını, Ankara 1976) toplumcu bir temelden yola çıkan Erol Çankaya, genellikle anlatımcı bir anlayış içinde görünmekte ve bu nedenle şiirinde bazı seyreklik ve sığlıklara rastlanmaktadır. İlk şiirlerinde görülen öfke ve kavga dozu sonrakilerde insancıllığa dönüşmüştür. Bir takım savsözlerden ve sözcüklerden yararlanma eğilimi de bırakılmıştır. Yaşamanın her yönüyle bir mutluluk olduğu görüşüne varan Çankaya, yumuşak bir dille yazdığı şiirlerinde gereksiz

yinelemelerden ve sığlıklardan da kurtulmuş durumdadır. Gelecekteki şiirlerinde daha başarılı olacağına inanıyoruz.

Uzun süredir çeşitli dergilerde şiir yayımlanan Ali Yüce de yıl içinde yayımladığı ilk kitabı **Boyundan Utan Darağacı**'nda (Bilgi yayını, 1976), daha çok toplumsal yergi ve eleştiri ağır basmaktadır. İçinde yaşadığı ortamın çeşitli yönlerini bu yergi ve eleştiri açısından şiirine sokan Yüce, böylece bütün toplumun sorunlarını ortaya koymaktadır. Halk dilinden geniş ölçüde yararlanıp halkın anlayacağı deyişe çok yakın bir çizgide bulunmaktadır. Bazı şiirlerinde ise, birbirine bağlantısı olan ve yalnızca sözcüklerin ortaya çıkaracağı çağrışıma dayanan bir söyleyiş denemektedir.

Sen Tek Başına Değilsin adlı kitabında (Yonga yayım, İstanbul 1976), Abdülkadir Bulut, toplumun mutluluğu için savaşan kişinin türküsünü söylemektedir. Yerel görünümlere ve olaylarla kişilere fazlaca yaslanan ve imgelerini bu dar çevreden seçen Bulut'un, son şiirlerinde bunu aştığını ve değişik imgelere, özgün deyişe ulaştığını söyleyebiliriz. Bulut'u, toplumsal şiirimizin gelişmesinde, özellikle de köylünün şiirini veren bir sanatçı olarak değerlendirmemiz gerekiyor. Onun şiirinde, köy kesimi ve köylü, kendi özel ortamı ve imgelemiyle yaşamaktadır.

1975 yılında yayımlanıp bu dönem içine giren **Teknenin Ölümü**'nde Melih Cevdet Anday, efsanelerden yararlanarak güncele yönelmekte ve yeni bir dize anlayışına dönük bir şiiri kurmaktadır. Onun şiirinde, tarihsel ile gücellik çok kez birbiri içinde bulunmakta ve günceli efsanelerden ve tarihselden yola çıkarak yorumlama çabası görülmektedir. Değişik imgelerle yüklü bir yoğun şiir karşısında bulunmaktayız.

Ali Püsküllüoğlu, **Unutma Onları** adlı kitabında ise Anadolu'yu ve Anadolu insanını odak alarak toplumsala yönelmiş bulunmaktadır. Değişik imgeler ve görüntüler içinde o da yoğun bir söyleyiş içinde görülmektedir.

TDK Şiir Ödülü'nü kazanan **Sen De Katılmalısın Yaşamı Savunmaya** adlı kitabında Kemal Özer de güncel üzerinde durmakta ve «söylenecek sözü, yapılacak yorumu güncel olaylardan geçirmek, şiiri somutlama, okura ulaştırma

yani amacı gerçekleştirme yollarından yalnızca birini» temel almaktadır. Bu da, zaman zaman onu şiirsellikten uzağa düşürmektedir.

Ada yayınları arasında çıkan **Atlas** adlı kitabında İlhan Berk, uzun süredir dergilerde yayımladığı şiirlerini bir araya getirmiş bulunmaktadır. Bu kitap, çeşitli dönemlerdeki şiirsel çalışmalarının bir toplamı olarak yorumlanabilir bir bakıma. İlhan Berk, daha çok doğaya ve doğa görüntülerine yaslanarak doğa, insan ve nesneler karşısındaki davranışlarını şiirleştirmektedir. Bazıları düzyazıya yakın bu ürünlerde gördüklerini olduğu gibi yansıtma çabasının, zaman zaman bazı anlamsız nesneleri de formüller biçiminde şiire sokma eğilimine kadar vardığı görülmektedir. **Atlas**, Berk şiirinin yeni bir deneme aşamasıdır.

Yıl boyunca Birikim dergisinde şiirlerini yayımlamağı sürdüren Can Yücel, bir de kitap yayımladı. **Ölüm ve Oğlum** adını taşıyan bu kitaptaki şiirlerinde keskin bir alayın yer aldığını ve bunun ustaca kullanıldığını görüyoruz. Toplumsala dönük bu alayın yanında zekânın ve düşüncenin büyük payını, soyuttan somuta uzanan dengeli bir biçimin ürünlerini görüyoruz. Özetle, düşünceye ve zekâya dayanan bir toplumsal alayın şimdilik en güzel örnekleri olarak anabiliriz bu şiirleri.

Geniş bir zaman dönemini kapsadığı için değişik izlenimlerin ve söyleyişlerin ürünü olarak görülen **Şiirler**, Bülent Ecevit'in şiirsel çalışmalarını toplamıştır. Biri kendi yayımı, biri de May yayını olarak piyasaya çıkan ve ikincisi toplatılan kitapta insancıl bir duyuşun ürünlerini buluyoruz.

Metin Altıok'un **Gezgin** adlı küçük kitabında düşünceye ve özellikle bazı felsefe anlayışlarına yönelik şiirleri buluyoruz. Konuya ciddî bir bakışla eğilen Altıok'un, dergilerde yayımlanmış daha başarılı ürünlerinin bulunduğunu ve kendisinin gerçek bir ozan olduğunu belirtmek istiyoruz.

Militan yayınlarının ilk (ve belki de son) kitabı olarak yayımlanan **Dövüşe Dövüşe Yürünecek** adlı kitabında Nihat Behram, sol bir anlayışın kavga şiirinin ürünlerini vermiştir. Biçim yönünden kusursuz bu ürünlerdeki özün açık bir savaş ve kavga olduğu görülmektedir. Özgün im-

geler ve yalın bir dil, üzerinde durulacak başka bir yanıdır.

Ali Rıza Ertan, ikinci yeninin sizleri içinden çıkıp aydınlık bir şiire yönelmiş görünmektedir. Bu nedenle, **Gülle Büyüyecek Adı** adlı kitabında bu geçiş döneminin ürünlerini buluyoruz. Şiirde yoğunluğa dönük, toplumcu -imgeci bir şiire yönelmiş bir ozan kimliğiyle çıkıyor karşımıza. Bu dönemecin, şiirine yeni boyutlar kazandıracağı umulur.

Sezaî Karakoç, **Şiirler IV** adlı kitabında, islâm düşüncesine dayalı bir özü şiirleştirmektedir. Mehmet Âkif Ersoy gibi, o da, islâmlığın ilk dönemindeki düşünceden ve uygulamadan yanadır ve o çağa bir özlem içindedir. Zaman zaman, o dayanaktan yola çıkıp güncel sorunları şiirleştirme çabası göstermektedir.

Azerî türkçesiyle yazılmış bir şiir kitabı da yayımlanmıştır yıl içinde. Nebî Hazrî'nin **Seçilmiş Şiirler** adını taşıyan bu kitabında, gelişen şiirimizin oldukça arkasında kalmış örnekler buluyoruz.

Halil Soyuer, **Akşamüstü** adlı kitabındaki şiirleriyle, bir sona yaklaşmanın acı türküsünü söylemiştir. Nihat Hayri Azamat, değişik bir dize mimarlığı görüntüsünde, şiirin aydınlığında mutlu günlerin umudu içinde görünmektedir. Subutay Karsan, **Ateş Çiçeği**'nde ise, Orhan Veli şiirinin daha gelişmiş ve günümüze yatkın uzantısı olan ürünler vermiştir. **Sabrın Acı Suları**'nda, Ahmet Metin Şahin, kolaya kaçan bir dize mimarlığında, Türk-islâm uygarlığına dönük insanın şiirini söylemiştir. Tülin Erbaş, **Kar Kuşları** adlı kitabında, yaşadığı Kanada'dan bazı görüntüler ve duygulanmalar getirmektedir. Osman Serhat, **Yalnızlığın 7 Rengi** adlı kitabında kendisinin ortaya attığı bir anlayışa dönük şiirlerini toplamıştır. Fethi Savaşçı, **Çöpçü Türküsü** adlı kitabında ise Almanya'daki duygulanmalarını ve düşüncelerini, Türklerin oradaki çalışmalarından duyduğu iç kırıklığını ilkelsi (primitive) bir söyleyişle türküleştirme çabasındadır. Kendi acı yaşamından topluma yönelmiş şiirleriyle İsmail Gençtürk, **Sevdanın Kızında** bazı güzel örnekler ortaya koyabilmiştir. Turgut Tan, **Oyuncaklar** adlı kitabında, renkli bir anlatımcılık kimliğiyle yer almıştır. Özgül Özgüven, **Yağmur Tutan Güzellik**'de,

belirli bir temanın ve imgenin kabuğunu kıramamanın başarısızlığındadır. **Bir Yumruk Büyüyor**'da, Muammer Hacıoğlu, öykülemenin tuzağından kurtulamamıştır. Muhiddin Nadir Güven, öldürülen oğlunun anısı için yazdığı uzun bir şiirden oluşan **Söyle Nerde Ellerin** adlı kitapta, duygusallıktan kurtulup sağlam bir yapıya varabilmiştir. Yılmaz Peker, **Aşk ve Barış**'da kolay bir dize kurguculuğu; Sabahattin Çankaya da **Taş**'da ortak buluşlardan yararlanma yolundadır. Sami Aşar da duygularını kolayca yazıvermenin rahatlığı içinde sanattan uzağa düşmüş görünmektedir.

Bilgi Yayınevi, Nazım Hikmet'in şiirlerini yeni bir düzen içinde verme çabasını bu yıl da sürdürmüş; üçüncü kitap olan **Sevda Ateşten Gömlek**'de sevi şiirlerini, dördüncü kitap olan **Gurbet Ölümden Beter**'de gurbet izlenim ve duygulanmalarından örülen şiirleri, beşinci kitap olan **Bir Hazin Hürriyet** adlı kitapta ise özgürlük üzerine yazılmış şiirleri ve destan bölümlerini bir araya getirmiştir.

Attilâ İlhan'ın **Ben Sana Mecburum** ve **Yasak Sevişmek** adlı şiir kitapları da yıl içinde, Bilgi yayını olarak üçüncü ve dördüncü basımlarını yapmıştır.

Çeviri şiir kitapları

İzleyebildiğimiz kadarıyla, yıl içinde üç çeviri şiirler antolojisi ile yabancı ozanlardan yedisinin seçme şiirlerini içeren kitap yayımlanmıştır.

Güldestelerden birincisi, Nuri Pakdil'in fransızca aracılığıyla yaptığı çevirilerden oluşan **Çağdaş Arap Şiiri**'dir. Eski bir bağlanışın zincirlerini kırmağa dönük anlayış içinde Arap şiirinden iyice kopmuş bulunuyoruz. Bugün, arapça bilenlerin de oldukça az olması yüzünden, bu şiirden haberimiz de yoktur. Batılı ülkelerde ise Arap şiiri ile ilgili bol çeviri örneği bulmak olanağı vardır. Özellikle fransızcada bu örnekleri çokça görebiliriz. Hattâ bir çok güldeste de yayımlanmıştır. Seuil Yayınevi'nin 1967 yılında yayımladığı **Anthologie de la Littérature Arabe Contemporaine** ile **La Poésie Arabe** (Marabout Üniversité, 1960), özellikle belirtilmelidir. Nuri Pakdil, genel-

likle bu kitaplardan yararlanmıştır. «Bir sızıyı, bir sıkıntıyı, bir direnci söylemekte» olan bu şiirleri okurken yurdunun sızısını, sıkıntısını, direncini duyar gibi olan Pakdil çevirilerinde metinlere fazlaca bağlı kalmamış ve dilimizde nasıl söylenmesi gerekiyorsa öyle çevirmede yarar görmüştür. Ancak böylece asıllardan çok uzağa düşmüştür demek istemiyoruz. Dilden dile yapılan aktarmalardaki (hele başka bir dil de giriyorsa araya) güçlüğü belirtmek ve böylece asıllarına yaklaşma çabasındaki güçlüğü belirtmek için söylüyoruz bunu. Orta Doğu'dan Fas'a kadar (eski deyimle maşrikden mağribe kadar), Akdeniz kıyılarından Afrika ortalarına değin uzanan geniş bir alandaki bağımsız ülkelerin ozanlarından seçilen bu şiirlerin çevirisinde Pakdil başarılı bir çevirmen olarak alkışlanmalıdır. Kitapta, bugünkü yönetim sınırlamalarına göre ayırım yapılmış ve ozanların yaşam öyküleri bir iki çizgi ile de olsa verilmiştir. Bugün için bilinmeyen bir umman olan Arap şiiri üzerine eğilecekler için öğütlenecek bir kitaptır bu güldeste.

Cem Yayınevi, eşinin yardımı ile Sabahattin Eyüboğlu'nun çeşitli batılı ozanlardan yaptığı şiir çevirilerini **Şiir Çevirileri** adlı bir kitapta toplayıp yayımladı. Çevirilerin çoğunluğu Fransız ozanlarından yapılmıştır. Du Bellay'den Cayrol'a kadar uzanan uzun bir zaman süresini kapsamaktadır. Ayrıca eski Yunan ozanlarından çeviriler de yer alıyor. Bir yönüyle de Hayyam ve Japon ozanlarıyla Doğu'ya ve Uzak Doğu'ya uzanımlar görüyoruz. Bazı çevirilerin başkalarıyla ortak yapıldığı ve bunların belirtildiği görülmektedir. Kitabın 27 nci sayfasında bulunan ve Charles Cros'dan yapılan «Çiroznâme» adlı çeviri, ilkin Sanat Dergisi'nde, sonra da Tercüme Dergisi'nin 19 Mart 1946 tarihli 34-36 ncı sayfasında aynı adla ve Orhan Veli imzasıyla yer almıştır. Bu kitapta, bir iki değişiklik göze çarpmaktadır. Orhan Veli'nin çevirileri de, yukarıda andığımız iki kaynakta da çok küçük değişiklikleri içermektedir. Orhan Veli çevirilerinin daha önce yayımlanmış olması nedeniyle, bu çevirinin onun tarafından yapılmış olduğunu kabul etmek durumundayız. Burada, böyle bir durumda yer alması ise üzerinde durulacak bir konudur. Varlık Dergisi'nin Ni-

san 1976 tarihli ve 823 sayılı nüshasındaki değinmemiz ve sorumuz yanıtsız kalmıştır.

Üçüncü kitap, Sezai Karakoç tarafından yapılan çevirilerden oluşan **İslâmın Şiir Anıtlarından** adını taşımakta ve eski Arap şiirlerinden yapılmış çevirileri içermektedir. Kâab bin Zübeyr, Hassan bin Sâbit, Zünnun-ı Mısraî, Mütenebbi, Ebu Nüvas, İmam-ı Busirî, İbn-i Câbir, Ebülbeka Salih bin Şerif gibi Arap ozanları ile Mevlânâ'dan manzum çeviriler bulunan kitapta, bu manzum çeviride ısrar yüzünden tam bir başarıya ulaşılamadığını belirtmek isteriz. Eski Arap şiirinin belirli mimarî yapısını, başka bir dilin yapısı içinde vermek kolay olmadığından bunu bir bakıma doğal saymak gerekir.

Yabancı ozanlardan yapılan seçmelerden oluşan ve o ozanın şiirini vermeği amaçlayan kitapların başında Bulgar Ozanı N.Y. Vaptsorav'dan yapılan **ve Seçilmiş Şiirler** adıyla yayımlanan kitap gelmektedir. Ürün yayınları arasında İbrahim Işık çevirisiyle yayımlanan bu şiirlerin asıllarından değil de 1969 da Sofya'da basılan **Selected Poems** adlı ingilizce metihden yapıldığı anlaşılmaktadır. Bir işçi ozan olduğu anlaşılan Vaptsorav'un şiirlerinde konuları doğrudan doğruya ve bütün yalınlığı ile vermeğe dönük bir söyleyiş, ilkelsi bir hava sezilmektedir. Dilinin yalınlığı yüzünden etkili oldu ve bu yüzden de 28 Temmuz 1942 tarihinde idam edilmiştir. Vaptsarov'un, biçim kaygısından uzak olduğu izlenimi uyanmaktadır. Bu kaygıyı duyduğu bazı şiirlerinde ise başarıya ulaştığı, çok güzel şiirler söylediği anlaşılmaktadır.

Ayhan Özden, Guillaume Apollinaire'den yaptığı çevirileri **Şiirler** adı ile bastırdı. Bilindiği üzere, Apollinaire, Türk okurlarınca oldukça iyi bilinen ve şiirleri dilimize de fazlaca çevrilmiş bir Fransız ozanıdır. Ayhan Özden, onun şiirini iyi özümlemiş; ancak, asıllarına sıkı sıkıya bağlı kalma endişesi yüzünden türkçe söylenişlerinde başarıya ulaşılamamıştır.

Sait Maden, yıl içinde, Nobel ödülünü alan İtalyan ozanı Eugenio Montale'nin şiirlerinden yaptığı çevirileri **Seçme Şiirler** adlı br kitapta toplamıştır (Cem yayını). Kısa bir tanıtma yazısından sonra, ozanın **Mürekkepbalığı**

Kemikleri (Ossi di Seppia), **Fırsatlar** (Le Occasioni), **Fırtına ve Ötesi** (La Bufera e Altro) adlı kitaplarından derlenen bu seçmelerde, Maden'in bütünüyle başarıya ulaştığım söyleyemeyiz. Montale, dile daha fazla yaslanan bir ozan olduğundan, bu çevirilerle Türk okurunun beğenisini kazanabilmiş olmadığı da söylenebilir.

Buna karşılık, Sait Maden, Aragon'dan yaptığı ve **Elsa'ya Şiirler** adını verdiği çevirileriyle başarılı olmuş ve başarısını da TDK Çeviri Ödülü'nü almakla taçlandırmıştır. Gerçekten de, Maden, Aragon şiirine çok yakın bir duygulamm dünyası içinde yaptığı bu çevirilerinde, üzerinde durulması gereken örneklere ulaşmıştır. Bütün dünya şiirinde de başarılı sayılan Aragon şiirinin bu çevirileri dilimiz yönünden de alkışlanacak bir başarıdır.

Cem yayınları arasında çıkan başka bir çeviri şiirler kitabı da Turan Oflazoğlu çevirisi olarak yayımlanan Rainer Maria Rilke'nin şiirlerinden yapılan seçmelerden oluşan **Seçme Şiirler**'dir. Rilke'nin şiir gelişiminin her baklasından yapılan çevirileri içeren kitaptaki çevirilerin dilimizdeki söylenişlerini başarılı buluyoruz.

Sait Maden'in bir başka kitabı da Paul Eluard'ın şiirlerinin çevirilerinden oluşan **Şiirler** adlı kitaptır. Fransız ve Dünya şiirinin önde gelen adlarından olan Eluard da ülkemizde iyi tanınan ve özellikle bazı çevirmenlerimizin yaptığı başarılı çeviri örnekleri de bulunan bir sanatçıdır. Maden'in çevirileri, bir bütün olarak ele alındığında başarılı olarak nitelenebilir.

Özdemir İnce de Küba'nın bugün en çok adı geçen sanatçılarından biri olan Nicolas Guillen'den seçerek yaptığı çeviriler de Cem yayını olarak **Seçme Şiirler** adıyla yayımlandı. Daha önce **Bulgar Şiiri Antolojisi** yayımlayan İnce, Guillen çevirilerinde başarılı görülmüştür.

Halk şiiri

Halk şiiri, yaşamını kendi gelenekleri içinde sürdürmüştür. Yıl içinde Konya Âşıklar Bayramı gene kendine özgü durgunluğu içinde yapılmış ve bütün âşıklar memnun edecek bir düzen içinde ödüllendirme dizgesi uygulanmıştır. Mut'da yapılan Karacaoğlan Şenlikleri de dur-

gunlaşan bir gelenekselleşme havasına girme yolunda görünmüştür.

Ankara'da kurulan Hotey-Der (Halk Ozanlarını Tanıtma ve Eserlerini Yaşatma Derneği) ise yıl içinde Âşık Efkârî'nin jübilesini yapmış ve ayrıca dört kitap yayımlamıştır. Bu kitaplar, Ardanuçlu Âşık Efkârî'nin, Karslı Âşık Kemalî (Kemal Bülbül) ile Gürünlü Âşık Sefil Gülhanî'nin kitaplarıdır.

Âdil Özder ise **Muhibbî ile Esmahan Hikâyesi** adlı bir kitap yayımlamış olup adı geçen Muhibbî'nin sağlam bir mimarlığı, iyi bir söyleyişi olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu ürünleri ile, onun, üzerinde durulacak bir sanatçı olduğu kanısına varıyoruz.

Süleyman Kazmaz da **Rize Halk Şairleri** adlı bir kitap yayımlamıştır. O çevrede, değişik bir anlayışın ve geleneğin bulunduğu bilinmektedir. Burada, bunun ürünlerini buluyoruz.



Attilâ İlhan (Foto Özkök)

1976'DA DENEME, ELEŞTİRİ, İNCELEME

Adnan BİNYAZAR

● 1976, değerlendirme yönünden birtakım yeniliklerle başladı. Bunların başında **Nesin Yıllığı**'nın yayımlanması geliyor. Bu yıllık, hem her yıl yayımlanan **Varlık Yıllığı**'nın hem uzun süre yayımlandıktan sonra şimdi yayımını durdurmuş olan Memet Fuat'ın yıllığının yöntemlerinden yararlanıyor. Hem birtakım yazarların hazırladığı bölümler yer aldı bu yıllıkta, hem de ilginç bulunan yazılara yer verildi. İkinci yenilik, dergilerin de toplu değerlendirmelere gitmeleri idi. Nitekim «Milliyet Sanat Dergisi» ve «Militan» özetle de olsa yıllık değerlendirmeler yaptılar.

● Gazetelerin sanat ve yazın konularını canlı tutmak için girişimlerde bulunduğu da yılın olaylarından sayılabilir. Daha çok güncel olaylara yer verdiler gazeteler. Haber ve olaylarla kamuoyunun ilgilerini canlı tutmak, bu sayfaların amacı oldu. «Cumhuriyet», sayfalarını genişletti. Güncellik, «Cumhuriyet» in de amacı idi. Daha çok konuşmalarla canlı bir sayfa yaratılmak istendi. Kitap tanıtmalarda da bir yeniliğe gidildi. Roman ve öyküleri Atillâ Özkırımlı'nın, şiirleri Doğan Hızlan'ın, inceleme türü yapıtları da Konur Ertop'un tanıttığı görüldü. Böylece, «Cumhuriyet» bu sayfaya bir çokyanlılık, bir canlılık getirmek istiyordu. «Vatan» da her gün sanat sayfası yaptı. Sanat ve yazın konularına yer verdi.

● Kimi dergiler aylık değerlendirmeleri sürdürdüler. «Varlık»ta Emin Özdemir'in bu değerlendirmelere eleştirel bir yön verdiğini belirtmek isterim. «Türk Dili»nde Mustafa Şerif Onaran, kanılarını birtakım izlenimleriyle zenginleştirerek derli toplu değerlendirmeler yaptı. «Soyut» Tuncer Uçarol, işi önemsemenin başarılı örneklerini verdi. Salâlı Birsel'in günlüklerinden yıl boyunca söz edildi. Mehmet Seyda, dış dünyayla kendi arasındaki bağlantı-

yı romancı duyarlığıyle «Romancı Günlükleri»nde sergiledi. Rauf Mutlay «Cumhuriyet»e her hafta «Garbiyet sohbetleri» yazdı. Buyrukçu, sanatçıları öyküsel bir ortam içinde tanıtan «tarihli» yazılarını bu yıl da sürdürdü. Bu tür değerlendirmeleri «Yeni Toplum»da Mehmet Bayrak yaptı.

● 1976'nın iki önemli olayı, «Militan» ve «Yeni Ufuklar» gibi iki önemli derginin kapanmasıdır. Aslında dergilerin bir bir kapanması bu yılın en iç kapayıcı olayıdır bence. Türkiye'de özveriyle, kişisel çabalarla dergi çıkarılamayacağı gerçeği de iyice anlaşıldı. Nitekim, gerçekten büyük bir çabanın ürünü olan «Ozanca» da bu yıl kapanan dergilerden oldu. «Oluşum»un içerik değişiklikleriyle yayımını sürdürmesi gene de sevindirdi. «Ankara Sanat» ve ancak 5. sayısını görebildiğim «Petek», yayımını sürdürdü.

Dergiler kapanırken, birtakım dergiler de çıkmaya başladı. Bunlardan biri İzmir'de çıkıyor: «Dönemeç». «Dönemeç»te edebiyatı iş edinme yönünden büyük bir çaba var. Emek verilmiş, tutarlı yazılara da rastlanıyor bu dergide. «Hakimiyet Sanat» da Kayseri'de çıkıyor. Yenilikler yaratmak isteyen bir dergi «Hakimiyet Sanat». «Yeni Nilüfer» Bursa'da çıkıyor. Dar olanakları genişletme çabası bu dergide de görülüyor. «Saçak» da bu tür dergilerden. Gene bu yıl yayımlanmaya başlayan «Doğrultu», yazına toplumsal içerik kazandırma yönünden iyi bir başlangıç yaptı. «Yapıt» da bu yıl yayımlanmaya başlayan iyi bir dergi.

● Bir kuruluşça desteklenen dergiler özel sayılar çıkardılar. Bu özel sayılardan en önemlisi «Yeni Toplum»un çıkardığı «Köy Enstitüleri» özel sayısıdır. Köy Enstitülerinin kuruluşunun 36. yılında «Yeni Toplum» 5. sayısının bu konuya ayırdı. Hürrem Arman, Oya Baydar, Cemil Çakır, Cevat Geray, Mustafa Emekçi, İbrahim Yasa, Yılmaz Elmas, Ceyhun Atuf Kansu, Mustafa Şanlı, Köy Enstitülerini çeşitli yönlerden incelediler. Köy Enstitüleri konusundaki soruşturmaya Mustafa Timisi, Mihri Belli, Behice Boran, Ahmet Kaçmaz, Kemal Türkler katıldılar. Köy Enstitüleri müdürlerinin anıları da bu sayıda yer aldı. Kuşkusuz, özel sayının en ilginç bölümü, Köy Enstitüsü sanatçıların tanıtıldığı bölümdür. Bu bölümü, özenli çalışmasıyla Mehmet Bayrak hazırladı. Köy Enstitüleri üzerine bibliyografyayı Şevket Gedikoğlu hazırladı.

Özel sayılardan birini de «Türk Dili» dergisi düzenledi. Bu dergi, 298. sayısını «Türk Romanında Kurtuluş Savaşı»na ayırdı. Özel sayının «Giriş»ini Ceyhun Atuf Kansu yazdı. «Türk Romanında Kurtuluş Savaşı»nı da Mehmet H. Doğan değerlendirdi. Halide Edip Adıvar'ı Ceyhun Atuf Kansu, Aka Gündüz'ü ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nu Selim İleri, Peyami Safa'yı Mehmet H. Doğan, Kemal Tahir'i Mustafa Şerif Onaran, Samim Kocagöz'ü Şükran Kurdakul, Tarık Buğra'yı Muzaffer Uyguner, Attilâ İlhan'ı Atilla Özkırımlı, Talip Apaydın'ı Adnan Binyazar tanıttılar. Kurtuluş Savaşı romanı konusundaki soruşturmayı da Samim Kocagöz, Tarık Buğra ve Attilâ İlhan yanıtladılar. Kurtuluş Savaşı yazını ile ilgili kaynakçayı Sami N. Özerdim hazırladı. Dergi, bu alanda yazılmış romanlardan seçmeleri de kapsadı.

«Milliyet Sanat Dergisi» özel sayılar geleneğini, konulara ve yazarlara özel bir yer vererek değerlendirdi. «Sembolizm» «Varoluşçuk» gibi konular yer aldığı gibi, güncelliğine göre yazarlar da tanıtıldı.

● 1976'da deneme alanında iki ödül verildi. Bunlardan biri Hacıbektaş'ta düzenlenen deneme yarışması idi. Hacı Bektaş Veli'nin yaşamı, düşünceleri, devrimci ve ilerici görüşleri konusunda açılan deneme yarışması büyük ilgi gördü. Yarışma sonucunda, Mehmet Emin Lebe ile Halil Ünlü birincilik, Emin Gök'le Rıza Zelyut ikincilik, Âdil Gülvahaboğlu da üçüncülük ödülünü aldılar. Ödül alan yazılar ve yarışmaya katılan kimi denemeler bir kitapta toplanacaktır.

Deneme ödüllerinden biri de Türk Dil Kurumu ödülü idi. Bu ödülü de bu yıl Salâh Birsel, **Şiir ve Cinayet** adlı yapıtıyla aldı. Ödül, TDK'nın en yerinde bir değerlendirilmesi olarak tanımlandı. TBK'nın «Deneme, eleştiri, gezi» ödülünün bağımsız ödüller olarak birbirinden ayrılması da yılın önemli olaylarından sayılmalıdır.

● Soruşturmalara genellikle «Milliyet Sanat Dergisi»nde rastlandı. «Kültür sorunu», «tiyatro», «Slogancı sanat» gibi soruşturmalar konuya açıklık getirme yönünden etkili oldu. Önemli bir soruşturmayı da «Oluşum» başlattı. Sanat ve politika sorunlarını içeren bu soruşturma süregelmektedir.

● Yapıtlar yönünden 1976 oldukça verimli geçti. Dergi ve gazetelerle yayımlanan yazılar kitaplarda bütünlük kazandı. Bu, olaya dayanan yazılar yanında düşünsel yazıların da gittikçe önem kazandığını kanıtlamaktadır. Bu yapıtları genel nitelikleriyle aşağıda tanıtıyoruz:

YAPITLAR

Deneme

● Melih Cevdet Anday. **Sosyalist Bir Dünya,** Çağdaş Yayınları.

Çoğu «Cumhuriyet» gazetesinde çıkan yazılarını bu kitapta bir araya getirdi Anday. Toplumsal ve siyasal olayları tarihsel bir görüşün süzgecinden geçirerek değerlendiriyor Anday. Sanatsal konularda da işin özünü bulmaya çalışıyor. Saplantı haline gelmiş değer yargılarını eleştirerek yeni bir görüşe vardırmaya çalışıyor okuru. **Sosyalist Bir Dünya**'da genellikle toplumsal içerikli yazılar yer alıyor.

● Fakır Baykurt. **Şamar Oğlanları,** Bilgi Yayınevi

Özellikle son yıllarda öğretmenler «kıyım»ın başkişisi oldu. Oynanan tüm oyunlarda öğretmenin ezilmişliği vardı. Her yönetim kendinde öğretmeni ezecek gücü buluyor. Bundan ötürü de sürekli olarak eğitimde, öğretimde geriliyoruz. Okulların her kesimde bir düzey düşüklüğü söz konusudur. Bunun temelinde öğretmene yapılan baskıların etkisi büyüktür kuşkusuz. Kendisi de öğretmen olan ünlü romancı Fakir Baykurt, öğretmeni bir şamar oğlanı sayan anlayışa karşı çıkıyor bu yazılarında. Öğretmenin gerçeğini, öğretmene karşı girişilen eylemleri bir bir ele alıyor. Yazıların tümünden çıkan sonuç, ulusal eğitimde güdülen politikanın eleştirisidir. Yer yer nesnel, yer yer öyküsel anlatımla insana, insancalığı yaymak isteyen öğretmene yaklaşıyor. Kendi çekilerini toplumun çekisine dönüştürüyor. Öğretmenin gerçeğine çağdaş bir aydın, sağduyulu bir sanatçı olarak ışık tutuyor Fakir Baykurt.

● Adnan Binyazar, **Kültür ve Eğitim Sorunları,** Varlık Yayınları.

«Binyazar, kültür ve eğitimin ülkelerin var olmasın-

daki önemine değinerek, kültür ve eğitimce gelişmemiş bir ülkenin kolayca bir başka ülkenin uydusu olabileceğini belirtiyor. Türkiye de bu ülkelerden biri Binyazar'a göre. Bu nedenle «toplumsal içerikli her yazı» güncelliğini yitirmeyen kültür ve eğitim sorunlarını irdelemeye, bu konuda saptamalar yapmaya ve çıkış yolları önermeye çalışır. İşte Adnan Binyazar da, «kültür ve eğitimin kuramsal yönünden çok sorunsal yönü üzerinde» duran yazılarını bir araya toplamış.. Akılcı, bilimden yana, insanı öne alan, özgürlükçü bir tutum egemen bu yazılarda.» (Atillâ Özkırımlı, «Cumhuriyet», 18 Eylül 1976) «Adnan Binyazar'ın kitabını her satırı üzerinde durarak okuyan, namuslu bir kafanın ürünüdür içindekiler, namuslu bir yüreğin bu iki önemli soruna nasıl içten ve doğru bir yaklaşımda bulunduğunun saptanmasıdır.» (Fikret Otyam,» «Olay», 17 Eylül 1976).

● Salâh Birsel. **Şiir ve Cinayet**, Çağdaş Yayınları,

Deneme türünün ustalarından olan Salâh Birsel, bu tür yazılarını **Şiir ve Cinayet** adı altında topladı. Sanırım günümüzde deneme türüne en uygun yazıları Salâh Birsel yazıyor. Denemeye geniş boyutlar kazandırarak yapıyor bunu. Genellikle yazınsal sorunları ele alan Birsel, bu sorunu geniş bir kültür ortamında değerlendiriyor. İlginçlikleri bulmada da büyük ustalık gösteriyor. Denemeler ilk okunduğunda kitaplar arasında bir arayış izlenimi yaratıyor, sonradan bunun (kitaplar arasında dolaşmanın) ilginçlikleri saptamada ve sorunu vuruculştırmada bir araç olarak kullandığı görülüyor. **Şiir ve Cinayet**'te tarihsel olayların ağırlık kazandığını da belirtmeliyiz. Bu olaylar ve kişiler, bir canlılık, bir yaşarlık kazanıyor Birsel'in dilinde. Sorunlar bütün gerçeğiyle ortaya çıkıyor. Kuşkusuz, Salâh Birsel, en başta bir söz ustası, bir ozan, anlatım güzelliklerini denemeye uygulamada da büyük başarı gösteriyor. Denemeye yaklaşım, yaşadıklarını kültürleme yönünden, Birsel'in yazılarından alınacak önemli dersler var. Anlatım ustalığının ne olduğunu öğrenmek yönünden de..

● Cemal Süreya. **Şapkam Dolu Çiçekle,** Ada Yayınları.

Cemal Süreya yıllardır yazdığı denemeleri **Şapkam Dolu Çiçekle**'de topladı. Böylece, ilginç bir denemesi olarak tanınan Cemal Süreya'nın denemeleri bir araya gel-

di. Aslında Süreya'nın bu yazılarını eleştirici deneme adı verilen bu türe sokmak gerek. Nitekim kitapta toplanan denemelerin çoğu, özellikle ozanlar üzerine bir değerlendirmedir. Ataç, Orhan Veli, Oktay Rifat, Can Yücel, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Ceyhun Atuf Kansu, Ziya Osman Saba, Suut Kemal Yetkin, Nâzım Hikmet, Cahit Külebi, Tevfik Fikret, Mehmet Kemal, Ülkü Tamer, Yaşar Nabi Nayır, Ahmed Arif, Turhan Selçuk, Edip Cansever bu değerlendirilenler arasında yer alıyor. Cemal Süreya ozan duyarlığının inceliğini bu denemelerde gösteriyor. İlginç görüşler, bir yazara yeni bir bakış, Cemal Süreya denemesinin asıl yapısını oluşturuyor. Özellikle Türk şiirini çok iyi değerlendiren Süreya'nın denemeleri üzerinde enine boyuna durmak gerekir.

● Necati Cumalı. **Senin İçin Ey Demokrasi,** Çağdaş Yayınları

Necati Cumalı, denemelerinde sorunlara hep evrensel bir boyut kazandırmayı amaçlar. Yerelden çok evrenseli yeğlemesinin nedeni, sanatın kavrayıcı olanaklarını düşünmesinden ileri gelir. **Senin İçin Ey Demokrasi'**de de Cumalı'nın sanatçı bakışının belirleyen yazılarla karşılıyoruz. Sanatçı, bu yazılarda yurt gerçeklerini, yurdumuzun olanaklarını dile getiriyor. Ama en başta «insan»ı birim alarak gerçekleştiriyor bunu. İnsanın değer verilmez bir yaratık olarak nasıl ezildiğini anlatan Cumalı, dost bir dünyanın özlemini dile getiriyor. İnsanı saran, onun gerçeklere bilinçle eğilmesini gerçekleştiren bir öz taşıyor Cumalı'nın denemeleri. Ozan insancalığı, bu denemelerin özüne bir anlatım öğesi olarak sinmiştir.

● Mustafa Ekmekçi, **Gün Ola Harman Ola,** Tekin Yayınevi

Bir gazeteci olarak 12 Mart döneminin gerçeklerini, satırların arasını okuturcasına kamuoyuna yansıtan gazetecilerden biri oldu Mustafa Ekmekçi. Olayların üzerine de gözüpeklilikle yürüdü. Yılgınlık göstermedi. Gözlemleri ve saptamacılığıyla, yoğun biçimde düşünen bir okur yarattı. Öyküsel bir anlatımla okuru olayların içine sokuveriyordu. İşte bu tür yazılarından seçmeleri **Gün Ola Harman Ola** adlı iki ciltlik kitabında topladı. Aynı tür yazılarını gene Cumhuriyet'te sürdürüyor. Karanlık gibi görünen olaylar aydınlanıveriyor Ekmekçi'nin kaleminde. Tü-

müyle okununca bu yazıların etkisi daha da iyi anlaşılıyor. Bu yönüyle **Gün Ola Harman Ola,** dar bir dönemin günceleri anlamını taşıyor. Düşünce tarihi üzerinde düşünenler bu olaylardan büyük ders alacaklardır. Ekmekçi, bu olayları belgeleyen bir gazetecidir.

● Reşat Nuri Güntekin (Hazırlayan: Kemal Yavuz). **Reşit Nuri Güntekin'in Tiyatro ile İlgili Makaleleri,** Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri,

Reşat Nuri'nin tiyatro ile yakın ilgisi bilinmektedir. Bu yakın ilgiyi, özellikle bugünün kuşakları bu derleme ile daha iyi anlayacaklardır. Kitapta yüzden çok «makale» yer almaktadır. Genellikle tiyatronun tarihsel aşamaları, çeşitli ülkelerdeki tiyatro sorunu, tiyatronun bizdeki durumu, bizdeki çalışmalar, karşılaşılan güçlükler, çeviri, uyarlama ve yerli eserler gibi konular üzerinde durmaktadır Reşat Nuri. Yazıldığı döneme göre oldukça ilginç olan bu yazılardaki sorunlar az çok çözümlenmiştir, ama tiyatro gene de ülkemizde sorunluğunu korumaktadır. Özellikle tiyatro ile ilgilenenler için iyi bir başvuru kitabıdır bu derleme.

● Nadir Nadi, **Sil Baştan,** Bilgi Yayınevi

12 Mart döneminin direngen gazetecilerinden biri de Nadir Nadi'dir. Bu dar dönemi, yılların verdiği görüş açısıyle değerlendiriyor **Sil Baştan**'da. Özellikle dönemin yapısını yansıtması yönünden Nadir Nadi'nin yazıları önem taşımaktadır. Hangi düşüncelerin bilinçli bir okur yaratabildiğinin örnekleridir de Nadir Nadi'nin yazıları. Cumhuriyet gazetesinin bir düşünce gazetesi oluşunun koşullarını da bu yazıların özünden çıkarabiliriz. Özetle belirtmek gerekirse, **Sil Baştan,** bir gazetecilik görevinin başarılı örnekleriyle doludur.

● Nâzım Hikmet. **Yazıları,** Koza Yayınları

Nâzım Hikmet'ten çok derleme yapıldı. Zühtü Bayar'ın baskıya hazırladığı yapıt da bu nitelikte. Nâzım'ın şiir ve tiyatro üzerine görüşlerini kapsayan yazıların yanında, denemeleri, fıkraları da yer alıyor bu derlemede. Hatta hikâyelerinden parçalar da var. Daha çok sanat görüşünü yansıtan birkaç mektubunu da almış Zühtü Bayar. Derlemenin en ilginç yanı, Nâzım'ın tiyatro konusundaki görüşlerini yansıtmasıdır. Deneme ve fıkraları da bir değini etkisi uyandırıyor kişide.

● Sadun Tanju, **Kutsal İnekler,** Bilgi Yayınevi

Kutsal İnekler'de, genellikle Sadun Tanju'nun izlenimsel yazıları bir araya getirilmiştir. Röportajlar, izlenimler bugün de güncelleşmiş gibi. Aslında bu yazılarda Tanju'nun vermek istediği, olayların eski anlamlarıyle yeni anlamları arasındaki bağlantıyı kurdurmak. Böylece olagelenler karşısında bir sağduyu yaratıyor bu yazılar. Düş kırıklıklarını da önlüyor. Tanju'nun dengeli, inandırıcı anlatımı bu yazılarda da etkisini duyuruyor.

● Ahmet Hamdi Tanpınar. **Yaşadığım Gibi,** Dergâh Yayınları

Yaşadığım Gibi'de, Tanpınar'ın gazete ve dergilerde çıkan yazıları bir araya getirilmiştir. İnsanı ve toplumu bir kültür varlığı olarak niteleyen Tanpınar, bu yazılarında genellikle şu sorunlara değinmektedir: «İnsan ve Cemiyet», «İnsan ve Ötesi», kimi kentler üzerine denemeler, Paris'le ilgili izlenimler, Türk yazını, musikî ve plastik sanatlar üzerine görüşler. Tanpınar, özellikle Türk yazını ile ilgili bölümde Hâmid, Fikret, Haşim, Halide Edip gibi yazarların yapıtları konusunda görüşlerini belirtiyor. Kültür ve yazın yaşamımızda önemli yeri olan Tanpınar'ın yazılarının toplanması, günümüzü değerlendirmek yönünden özellikle yararlı olmuştur.

● Afşar Timuçin. **Aristoteles Felsefesi,** Kervan Yayınları

Afşar Timuçin, bu yapıtında Aristoteles'i ve onun felsefesini tanıtıyor. Felsefî düşünce yönünden Aristoteles'in önemine değinen Timuçin, bu düşünceyi temellendiriş yöntemlerini de söz konusu etmektedir. Aristoteles'i ele alarak, Timuçin, felsefenin ne olduğu konusunda da aydınlatıcı bilgiler veriyor. Bu denemenin en ilginç yönü, Timuçin'in, bu konuyu çeviri ortamından kurtarmış olmasıdır. Kavradığını, başka etkilerde kalmadan yorumluyor Timuçin. Başka bir deyişle, 'Aristoteles'i Türkçede sanki yeniden yaratıyor. Türkçenin mantığıyla Aristoteles gerçeği bir bütünlük kazanmış Timuçin'in denemesinde.

● Vecihi Timuroğlu. **Göz Göz Olmak,** Doruk Yayınları

Timuroğlu, **Göz Göz Olmak'**ta kültür sorunlarına eleştirel bir bakışın örneklerini veriyor. Özellikle okudukları yol gösteriyor yazara. Okuduklarında onayladığı, onayla-

madığı durumlar var. Ayrıca, alışılmış birtakım varsayımlara karşı çıkmak, izlenimlerine yürek koymak bu yazıların temel yapısını oluşturuyor. Küçücük bir olay, bakıyorsunuz büsbüyük bir kültürel soruna dönüşüyor. Kuşkusuz, Timuroğlu'nun asıl amacı, denemelerine kendisini koymak bu kültürel ortamda kendini, yapılanları, sanat ürünlerini araştırmak. Bunun da üstesinden geliyor.

● Hıfzı Veldet Velidedeoğlu. **İnsancı Yolcular,** Çağdaş Yayınları

Hıfzı Veldet Velidedeoğlu bu kitabında insancılıkla (hümanizma) ilgili yazılarını bir araya getirmiş. İnsancılık'ı felsefe açısından yorumlayan ve onu bir kültür akımı olarak değerlendiren Velidedeoğlu, insancı dediği kişileri tanıtıyor bu denemelerinde. Kitabın birinci bölümünde bu insancı anlayış, geriye dönüşlerle, anılarla beliriyor. İkinci bölüm, «Dönmeyecek Yolcular»a ayrılmış. Gerçekten her biri ayrı «insan». aynı zamanda «insancı» olan kişileri anıyor, tanıtıyor Velidedeoğlu. Sabahattin Eyüboğlu'dan Saime Velidedeoğlu'na dek uzanıyor bu yolcular. Kitabın son bölümünde de «Arkada Kalan Yolcu»yu, yani kendisini tanıtıyor. İnsanca bir sıcaklıkla, dostlukla dostlarını anlatıyor Velidedeoğlu. Bu yazılarında daha bir yakınlık, daha bir duygusallık var. İnsana yaşamayı ve sonsuzluğu düşündüren, yaşatan yazılar bir araya getirilmiş **İnsancı Yolcular**'da.

Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, bu yıl yayımlanan **Devirden Devire** 3'te de hukuk, eğitim, Anayasa, hükümetlerin programı ve güncel politik konularla ilgili yazılarını bir araya getirdi. Geçtiğimiz günlerin olaylarını değerlendirme yönünden bu yazılar uyarıcı bir nitelik taşımaktadır.

● Şevket Yücel. **Kendini Yenilemek,** Çağdaş Yayınevi,

Şevket Yücel, «Kendini Yenilemek» adlı denemesiyle TRT'nin 1970'te açtığı deneme yarışmasında ödül almıştı. Bu denemeyi eksen alarak tüm denemeleri aynı adda, bir kitapta topladı. Sorunlara insanca bir bakışla yaklaşmayı bilen Yücel'in, denemelerini bir araya getirmesi, onun bu konudaki dünya görüşünü de ortaya koymaktadır. Sevgi, dostluk, insana değer verme, çağdaşlık, Atatürkçülük.. bu denemelerin ana konularını oluşturuyor. Yer yer, öyküsel sıcaklık diyebileceğimiz yaklaşım-

larla sorunları değerlendiriyor Şevket Yücel.

● Tahsin Yücel. **Yazın ve Yaşam**, Çağdaş Yayınları

Yazın alanındaki çalışmalarıyle ilgiyi üzerinde toplayan kişilerden biridir Tahsin Yücel. Öykü ve çevirileriyle tanınan Yücel, çok yanlı, ekin ve yazın yönünden inandırıcı denemeleriyle de ilgi çekiyor. **Yazın ve Yaşam**'da toplanan yazılar ayrı zamanlarda yazılmıştır. Ama sorun ortaklığı nedeniyle yapıtta bir bütünlük söz konusudur. Çünkü Yücel, yazın, ekin ve dil sorunlarını ele alıyor. Bunun yanında özellikle roman kavramına getirdiği yeni anlamlar, yapısal eleştiri konusundaki bilgiler, yazın dünyamız için yeni sayılmaktadır. Yücel de bu denemelerinde yenilikleri yansıtmayı amaçlıyor. Ayrıca soyyapıt diyebileceğimiz iyi yapıtlarla yüz yüze gelmemizi sağlıyor. Eleştirel nitelikli bu denemeler, yazınımızın zaman zaman yaşadığı kargaşayı, kavram anlaşmazlığını daha da aydınlığa çıkarıyor.

Bu yönüyle yazınsal dönemin başarılı örnekleriyle karşılaştırıyor okuru, Tahsin Yücel.

● Oğuz Kâzım Atok, dil yazın ve kültür sorunlarıyle ilgili yazılarını **Duymayı, Düşünmeyi Dile Getirme** adı altında topladı. Dr. Haydar Dümen, izlenimlerini **Merhaba Yurtdaş** adlı kitapta bütünleştirdi. Şinasi Özdenoğlu yurt sevgisini temel alan, toplum ve insan gerçeğine yönelik yazılarını, değişik bir tür deneyerek, «şiirsel düzyazı» dediği türle oluşturduğu denemelerini **Acısıyla Yanmak Türkiye**'nin adı altında topladı. Vedat Günyol'un **Yeni Türkiye Ardında** adını taşıyan kitabı, dokuz yeni yazı eklenmesiyle ikinci kez basıldı.

● Yılmaz Gruda. **Şu Bizim Tiyatromuz**, Koza Yayınları

Yılmaz Gruda'nın uzun yıllardır dergilerde (Varlık'ta) çıkan «yörüklemeler»i **Şu Bizim Tiyatromuz** adı altında bir araya getirilmiştir. Bu yörüklemelere, bir tiyatro işçisinin sorunlara dokunuşları da diyebiliriz. Gerçekten, Gruda bir tiyatro işçisidir. Hemen tiyatronun her kesiminde de emek vermiştir. Gruda'nın yörüklemelerine «dokunuşlar» diyoruz. Çünkü Gruda, sorunu enine boyuna ele almıyor. Ama bu şöyle bir dokunup geçişlerde etkili bir eleştiri ortamı yaratıyor. Kimi dokunuşları bir özdeyiş niteliğinde.

● Nusret Hızır. **Felsefe Yazıları,** Çağdaş Yayınları

Nusret Hızır, yıllardır yazdığı yazıları **Felsefe Yazıları** kitabında topladı. Böylece Hızır'ın bu konudaki çalışmaları bir bütünlük kazandı. Hızır bu yazılarında daha çok felsefe, mantık ve bilim kavramları üzerinde duruyor. Yöntemi, bilgi vermekten çok düşündürmektir. Kesinlemelerden de kaçınıyor. Yazılarındaki mantık kurgusu, bu yazıları daha da etkili kılıyor. Bütün bunların yanında Hızır'ın anlatımındaki tutarlılıktan da söz etmek gerekir. «Deneme» anlatımının verdiği yaklaşımcı çaba, ele aldığı konuların gerçeğine varmada etkili oluyor.

● Attilâ İlhan. **Hangi Seks,** Bilgi Yayınevi.

Hangi Seks'te Attilâ İlhan, genellikle Avrupa gözlemlerini, izlenimlerini yansıtan yazılarını bir araya getirmiş. Seks konusuna da genellikle Avrupa izlenimleriyle yaklaşıyor. Yer yer bu yazılar bir anılar bütünü de oluşturuyor. Aslında bu eleştirici denemelerin en ilginç yanı gizli seks diyebileceğimiz birtakım seks gerçeklerini yansıtmasıdır. Attilâ İlhan'ın görüşlerindeki ilginçlik, anlatımındaki kıvraklık bu denemelerinde de etkisini gösteriyor. Attilâ İlhan'ın **Hangi Sol** adlı yapıtı da bu yıl ikinci baskıyı yaptı.

● Prof. Dr. Mehmet Kaplan. **Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar** 1, Dergâh Yayınları

Prof. Dr. Mehmet Kaplan, 1940-1975 yılları arasında genellikle bilimsel dergilerde çıkan yazılarını bu kitapta topladı. Değişik alanlarla ilgili bu yazılar, gene de Türk yazınının üç dönemi ile ilgilidir: İslâmiyet öncesi, İslâmî devir, Yeni Türk edebiyatı. Dedem Korkut'tan Mevlânâ'ya, Yunus'a, Bâki'ye, Nâbi'ye, Nedim'e dek genişliyor bu yazıların alanı. Yeni Türk edebiyatında Şinasi, Namık Kemal, Abdülhak Hâmid, Cenap Şehabettin, Hüseyin Rahmi, Ahmet Haşim, Ziya Gökalp ve Yahya Kemal gibi yazarlar üzerinde duruyor Mehmet Kaplan.

Eleştiri, İnceleme

● Mahmut Alptekin. **Sait Faik Abasıyanık,** Dilek Yayınevi

Mahmut Alptekin'in Sait Faik'e özel bir ilgisi vardır.

Zaman zaman onunla ilgili yazılar yazmıştır özellikle Varlık dergisinde. Yazdığı yapıt, o yazıların doğrultusunda bir bütünlük taşıyor. Ayrıca Sait Faik konusunda başka yazarların yazılarını da almış kitaba. Kuşkusuz, kitabın en ilginç yanı Sait Faik üzerine açılmış olan soruşturmadır. Alptekin, hem Sennur Sezer'in soruşturmasını veriyor, hem de kendisi yeni bir soruşturma düzenlemiş. Ülkenin belli başlı yazarların Sait Faik üzerine topluca görüşlerini öğrenmek kuşkusuz yararlı oluyor. Kitap, Sait Faik konusunda yeni bir eleştiri getirmekten çok, onu topluca tanıtıyor.

● Metin And. **«Osmanlı Tiyatrosu»,** Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları

Metin And bu geniş oylumlu incelemesinde Osmanlı tiyatrosunun kuruluşunu, gelişimini ve Türk tiyatrosuna katkısını ele alıyor. Her araştırması gerek yurt içinde gerekse yurt dışında büyük ilgiyle karşılanan And, Osmanlı tiyatrosunun ne yönden Batı'ya açılan bir pencere olduğunu gerekçesiyle açıklamaya çalışıyor. Ayrıca, tiyatronun neden her kesimce benimsendiği sorununa da açıklık getiriyor. Özellikle o dönemde tiyatronun daha yerli bir nitelik taşımasına da özellikle değiniyor. İncelemenin en ilginç yanı, o dönemin sanatçılarını tanıtmasıdır. Bu yönüyle, inceleme, tiyatroyu bir ucundan almıyor, tiyatronun tüm sorunlarına değiniyor. Örneğin, o zamanki tiyatronun sahne düzeni bile And'ın konu alanına girmektedir. İncelemenin en ilginç yönü, geniş belge araştırması sonucunda gerçekleri yansıtmasıdır. And'ın bu araştırması ile tiyatro yazınımız ilginç bir yapıt kazanmıştır.

● Ekber Babayev. **Yaşamı ve Yapıtlarıyle Nâzım Hikmet,** Cem Yayınevi

Azeri asıllı türkolog Ekber Babayev, Nâzım Hikmet'in yaşamı ve şiirleriyle bağlantı kurarak oluşturuyor incelemesini. Bir bakıma, yaşama yansıyan şiir, şiire yansıyan yaşam gibi bir bütünlük çıkıyor Babayev'in incelemesinden. Ayrıca Nâzım üzerine en oylumlu, en derli toplu inceleme de bu. Nâzım Hikmet'in yaşadığı toplumsal ortamı da, siyasal baskı gruplarını da söz konusu ederek yansıtıyor Babayev. Toplumsal açıdan bir ozanın gerçeğin kavramanın da başarılı örneğini veriyor. Öylesine il-

gınçlikler taşıyor ki Babayev'in incelemesi, insan, Nâzım Hikmet'in romanını okuyormuş gibi de oluyor yer yer. Ataol Behramoğlu'nun emek verilmiş Türkçesi, Babayev'in incelemesini Türkçede yazılmış gibi doğallaştırıyor. Bu nedenle Babayev'i bir Türk yazarı sayarak bu bölüme alma gerekmesi duydum.

● Asım Bezirci. **Bilimden Yana Sosyalizme Doğru,** Cem Yayınevi

Asım Bezirci'nin **Bilimden Yana** adlı denemeleri 1963 te yayımlanmıştı. Bu denemelerin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş ikinci baskısıyle **Sosyalizmden Yana** adı altında topladığı yazılarını bir araya getirdi söz konusu yapıtta. Bu durumuyle yapıt, yazınımız açısından önemli bir gerçeği vurguluyor. Sanırım şu yirmi yıl içinde yazınımız konusunda en çok düşünmüş yazarlarımızdan biri Asım Bezirci'dir. Özellikle bilimsel görüşle sosyalist sanat anlayışını açıkladığı bölümlerde yazınsal gelişimimiz açısından ilginç noktalar vardır. Ayrıca, denemecilerimiz üzerine denemeleri ise çok ilginç göründü bana. Bezirci'nin yazılarındaki bütünlük, kitapta yansıtmak istediği görüşlere de sinmiş. Yazınımızın sorunlarını eleştirirken, Bezirci, birtakım yönler de gösteriyor. Nerede bulunduğumuzu, nereye varmak gerektiğini açıklıkla, -kimi yerlerde insanın gözünü iyice açarak- belirtiyor. Ayrıca Bezirci, Nâzım'ın «Tüm Eserleri»ni açıklamalarla, notlarla yayımlamayı sürdürüyor. «Tüm Eserleri» dizisi bittiğinde, Nâzım konusunda en güvenilir yapıt olacaktır kuşkusuz.

● Salâh Birsel. **Kahveler Kitabı,** Koza Yayınları

Salâh Birsel bu kitabında kahveleri eksen alarak yazınımızın tarihini çizmektedir. Kahvelerin oluşturduğu sanatsal ortamda yazarların gerçek kimlikleri, Birsel'in kendine özgü, yer yer Evliya Çelebi'ce anlatımında yeni bir boyut kazanıyor. **Kahveler Kitabı,** bu yönüyle tarihle günümüzü ilmikleyen bir yazın tarihidir. Yazarların kahvelerdeki serüvenleri ta Tanzimat'ta başlıyor, bugüne geliyor. Her gün yüz yüze olduğumuz günümüzün yazarlarını en ilginç yönleriyle bu kitapta tanıyoruz. Birsel'in dostça yaklaştığı kişiler eleştirel bir gözlemle değerlendiriliyor, böylece yazınımızın gerçek yüzü çıkıyor ortaya.

● B.Ü.F.K. (Boğaziçi Üniversitesi Folklor Kulübü).

Boğaziçi Üniversitesi Halkbilimi Yıllığı 1975, Taş Matbaası

Kültür Bakanlığının 23 Haziran 1975'te düzenlediği «Uluslararası Türk Folklor Kongresi»nde kongre dışı bırakılan değerli halkbilimi uzmanlarının bildirileri ve başka bildiriler bu kitapta bir araya getirildi. Öbür bildiriler, kongrenin aldığı bu kararı protesto eden bilim adamlarının bildirileridir. Prof. Dr. Pertev Naili Boratav'ın «Nasreddin Hoca Fıkraları İçin Bir 'Kaynak Kitap' Tasarısı», Prof. Dr. İlhan Başgöz'ün «Türk Hikâyelerinde Söz Kalıpları» başlıklı bildirilerinden başka **Halkbilimi Yıllığı 1975**'te şu bildiriler yer almaktadır: M. Türker Acaroğlu: «Türk Halkbilgisi Kaynakçası Üzerine», Sabri Koz: «Elbistan ve Adana Yöresinden Ağıtlar», Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek: «Türk Folklorunda Ad Seçme ve Ad Koyma», Dr. Metin And: «Folklorda Gömü ve Karagöz'ün 'Mal Çıkarma' Ara Muhaveresi», Mahir Şaul: «Taklitler Güldürüsü ve Cemaatler Toplumu Karagöz Mizahı Üzerine Bir Deneme», Dr. Michèle Nicolas: «Étude Comparative de Traditions Populaires Turques et Françaises Concernant La Petite Efance», Cengiz Bektaş: «Halk Yapı Sanatından Bir Örnek: Bodrum'da Sivil Yapılar», Dr. Ali Rıza Balaman: «Türkiye Kır Toplumlarında Sağlık».

● Yusuf Mardin. **Abdülhak Hamid'in Londrası,** İş Bankası Kültür Yayınları

Yusuf Mardin bu incelemesinde Abdülhak Hamid'in Londra'sını anlatırken, aslında Londra'daki Abdülhak Hamid'i tanıtıyor. Hamid'in o zamanın Londra'sına bakışı, oradaki ilginç yaşamı, özellikle Avrupa'daki değişiklik bu kitabın ana sorunlarıdır. Bu yönüyle «inceleme» diye nitelendirdiğimiz bu kitaba Abdülhak Hamid'in yaşam öyküsü de diyebiliriz. Çünkü Hamid bu kitapta her yönüyle tanıtılmaktadır. Bir yazarın kişisel dünyasının sanatını nasıl etkilediği de verilen örneklerle somutluk kazanmaktadır.

● Fethi Naci. **Edebiyat Yazıları,** Gerçek Yayınevi

Fethi Naci genellikle roman eleştirilerini toplamış bu kitabında. Öte yandan kavramlar üzerinde de özellikle durmak gereksinimi duyuyor. Hemen herkesin üzerinde durduğu kavramlara bir açıklık getirmek istiyor. Örneğin

«gerçekçilik»in asıl gerçeğinin ne olduğu, güncelliğin sanatsal yönü, bilim-yazın ilişkisi Fethi Naci'nin üzerinde durduğu önemli konulardan. **On Türk Romanı**'nın bütünleyicisi olan bu kitabında Fethi Naci özellikle Yaşar Kemal, Adalet Ağaoğlu, Ahmet Hamdi Tanpınar, Sevgi Soysal ve Vedat Türkali'yi ele alıyor. Bu yazarları incelerken romanımızın gelişim aşamalarını da gösteriyor. **Edebiyat Yazıları,** romanımızın toplumsal yorumu ve estetik değeri yönünden önem taşıyor.

● Emin Özdemir. **Güzel ve Etkili Konuşma Sanatı,** Varlık Yayınları

Güzel ve etkili konuşmanın çalışılarak elde edilebileceğini öne süren Emin Özdemir, bunun yollarını gösteriyor bu incelemesinde. Konuşmanın yaşamımızdaki yeri, konuşma güçlükleri, konuşmayı geliştirme yolları, konuşmanın hazırlanışı, sunuluşu, türleri ve öğeleri.. Özdemir'in ele aldığı önemli sorunlar. Bol örnekle bu konuları somut kılmayı da başarıyor Özdemir. Konuşmayı güç bir iş diye niteleyenlere ışık tutacak bir yapıt **Güzel ve Etkili Konuşma Sanatı.**

● Sami N. Özerdim. **Bilinmiyen Atatürk,** Varlık Yayınları

Sami N. Özerdim, Atatürk ve devrimi konusundaki yazılarını bir araya getiriyor bu yapıtta. Başta, devlet adamı ve gelecekteki etkisiyle Atatürk'ü tanıtıyor. Ayrıca, yazılarına, sözlerine değinerek, bunların kaynaklarını gösteriyor. Atatürk'ü unutturmak isteyenlere, onun devrimini için için tüketmek isteyenlere karşı çıkıyor. Yazarın, önemle ele aldığı konulardan biri, «Atatürk Dökümantasyonu»dur. Bu konudaki çabalarını, karşı duruşlarını anlatan yazar, son bölümde, Atatürk devriminin özünü belirleyen sorunlara usçu bir açıdan bakıyor.

● Kemal Sülker. **Nâzım Hikmet'in Gerçek Yaşamı 1 (1901-1928),** May Yayınları

Kemal Sülker ta 1943'lerde başladığı çalışmanın birinci kitabını bu yıl yayımladı. Çalışmanın tümü altı kitap olacak. Böylece de Nâzım'ın yaşamı ile ilgili en gerçek bilgiler gün yüzüne çıkacak sanırım. Gerek yaşamı gerekse şiiri yönünden dünya kamuoyunun ilgisini çeken bir ozanın kendi ülkesinde böylesine geniş boyutlu de-

ğerlendirilmesi çok sevindiricidir. İlk kitapta Nâzım'ın aile çevresi, çocukluğu, Anadolu'ya geçişi, Moskova'ya gidişleri ve ilk duruşmaları anlatılıyor. Sanırım daha sonra, Nâzım'ın daha çok sanatsal ve siyasal kişiliği ele alınacaktır. Sülker, öbür kitaplarında olduğu gibi (**Nâzım Hikmet Dosyası, Nâzım Hikmet'in Polemikleri**) görüşlerini belgelere dayayarak somutluyor, anlattığı olayların çevresindeki gerçekleri de eleştirel bir görüşle vermeye çalışıyor.

● Kemal Sülker. **Şair Nâzım Hikmet,** May Yayınları

Nâzım Hikmet'i yaşamı ve sanatıyle tanıtmayı amaçlayan bu kitap, Sülker'in hazırladığı **Nâzım Hikmet'in Gerçek Yaşamı**'na genel anlamda bir «giriş» sayılabilir. Sülker bu kitabında Nâzım'la ilgili çeşitli konulara değinirken ondan bolca alıntı yapmaktadır. Nâzım'ın kimliğini, öğrenim durumunu, yaşam kavgasını ele alan Sülker, özellikle Nâzım şiirinin dönemlerini belirlemeye çalışıyor. Nasıl bir yeni şiirin yaratıcısı oluyor, hangi ortamda, neyle beslenerek yarâtıyor bu şiiri Nâzım, bunu toplumsal bir ortam içinde değerlendiriyor Sülker. Nâzım'ın şiirlerinden de bol bol örnek veriyor.

● Sezer Tansuğ. **Sanatın Dili,** Koza Yayınları

Sezer Tansuğ, bu yapıtında bir anlatım aracı olarak sanatın değerini belirtmeye çalışıyor. İlkel biçimden gelişmiş düzeye değin sanatı tarihsel bir açıdan da değerlendiriyor. Sanatın eğitimle, kültürle bağlantısını da kuruyor. Geleneklerin sanatı beslemesi sorunu, sanatta ulusallık ve evrensellik de Tansuğ'un ele aldığı önemli konular arasında. Yapıtın en ilginç bölümü sanatla eleştiri arasındaki bağlantının kurulduğu bölüm. Sanatı oluşturan öğeleri de ele alan Tansuğ, bu öğelerin plastik sanatlardaki değerini belirtiyor, çağımızın sanatı sinema üzerinde de ayrıntılı biçimde duruyor.

İlk baskısı 1935'te **Edebî Hâtıralar** olarak basılan Hüseyin Cahit Yalçın'ın anıları, 1975'in sonlarında **Edebiyat Anıları** adıyle çıktı. Anıları basıma Rauf Mutluay hazırladı. Birinci basımı 1919'da yapılan **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**'ın üçüncü baskısı da bu yıl yapıldı. İkinci baskısı 1966'da yapılan, Prof. Dr. Fuat Köprülü'nün bu

araştırması çok aranıyordu. Prof. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın **19'uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi**'nin üçüncü baskısı (birinci baskı 1949, ikinci baskı 1956) bu yıl yapıldı. Cevdet Kudret'in **Ortaoyunu** adlı geniş boyutlu incelemesinin ikinci cildi bu yıl basıldı. Konya'da düzenlenen Âşıklar Bayramı'nda sunulan bildiriler bu yıl bir kitapta toplandı. Sabahat Emir, deneme ile ilgili yazıları ve birtakım denemeleri (kimi deneme yazarlarının adını özellikle anmayarak) **Seçme Denemeler** adlı bir kitapta topladı. Suut Kemal Yetkin'in 1932'de **Büyük Mustaripler** adıyle çıkan, Schopenhauer, Tolstoy, Nietzsche üzerine denemeleri (inceleme yöntemiyle) bu yıl yeniden yazılmış olarak basıldı. Yaşamlarını yazılarına katan bu üç büyük sanatçı, Suut Kemal Yetkin'in sanatsal anlayışında yeni bir yorum kazamyor.

Gezi, mektup, röportaj, anı

● Oktay Akbal. **Hiroşima'lar Olmasın,** Çağdaş Yayınları

Hiroşima'lar Olmasın, Oktay Akbal'ın Japonya, Sovyetler Birliği ve Yugoslavya ile ilgili gezi izlenimlerini yansıtan yazılarını kapsıyor. «Yugoslavya'da 15 Gün» daha önce, Ağustos 1961'de Vatan'da, «Orta Asya'dan Baltık Kıyısına» Ekim 1968'de gene Vatan'da, «Hiroşima'lar Olmasın» ise Temmuz 1970'de Cumhuriyet'te yayımlanmıştı. Akbal, gezip gördüğü yerleri «insan»ı birim alarak anlatıyor. İnsana yapılanlar, insanın yarattıkları, insanla güzelleşen bir dünyanın görünümü, Akbal'ın gözlem alanını oluşturuyor. Akbal'ınki bir gezi raporu değil, yaşamın içinden görünümlerdir. Bu nedenle, **Hiroşima'lar Olmasın**'ı okumak; bir dostla değişik yerleri görmek, insanlarla kaynaşmak, uygarlığın verilerine tanık olmak etkisi yaratıyor kişide.

● Salâh Birsel. **Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu,** Sander Yayınları

Edebiyatın bir ön yüzü vardır, bir de arka yüzü. Birsel daha çok bu arka yüzü aydınlatmaya çalışıyor **Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu**'nda. Yazarların ilginç yönleri bir anı bolluğu içinde yansıtılıyor. Birsel, yaşadıklarını ilginç gözlemlerle bütünlerken, Türk yazınının da gerçeklerini

koyuyor ortaya. Bu yönüyle **«Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu»** çok canlı bir «edebiyat tarihi»dir, «bir edebiyat kuşağının tarihi»dir. Birsel, ilginç anlatımıyla bu anıları, günümüzde yaşanan olaylar gibi canlı kılıyor. Kahvelerde oluşan bir edebiyatın nasıl bir kuşak yarattığını da bu anılardan öğreniyoruz. Ayrıca, yazınsal birikimler kahvelerde nasıl bir tartışma ortamı yaratıyor, Birsel'in anıları bunu da yansıtıyor. Bu yönüyle **Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu** yılın en ilginç yapıtlarındandır.

● Salâh Birsel. **Kuşları Örtünmek**, Ada Yayınları

Salâh Birsel yazınımızın yaman günlükçülerindendir. İlk günlüğü 30 Ocak 1949 tarihini taşıyor. Kendisinin belirttiği gibi, 1955'te toplanan **Günlük**'ünde yazınsal sorunlar önde geliyor. Hatta bana, **Günlük**'teki günlükler değinmeler gibi, izlenimler gibi göründü. **Kuşları Örtünmek**'te, Birsel'in belirttiği gibi, «edebiyat arkadan gelen» başka bir yaşam. Birsel bu günlüklerde kendi yaşamının içinde. Kitapların yaşamına bile şöyle böyle giriyor. Kimi durumlar olur, yaşarız, ama kimseye söylemeyiz. Kendimize bile söylemeyiz. Buna karşın söyleyememenin boşluğunu yaşarız. Birsel, günlüklerinde bu boşluğu dolduruyor işte. Yaşanmayan gibi görünen, ama gerçekte asıl yaşanan o olan bir yaşamı diriltiyor günlüklerinde. Saklandığınca açığa çıkma eğilimi gösteren insanın bu gerçek durumu, Salâh Birsel'in günlüklerinin asıl kaynağı. Bu nedenle kimi yaşam parçaları Salâh Birsel'in günlüklerinde bilgece bir özdeyişe dönüşüyor. Sözün özdeyişinden öte, Birsel, günlüklerinde yaşamın özdeyişini buluyor.

● Muzaffer Buyrukçu. **Arkası Yarın**, Koza Yayınları

Arkası Yarın'da Muzaffer Buyrukçu'nun günlüklerinden seçmeler bir araya getiriliyor. Öykücülüğünün yanında günlükleriyle de ün kazanan Buyrukçu, bu günlerde yazarların kişisel yaşamlarına yöneliyor daha çok. İlişkilerle, dostluklarla yaratılan yakınlıklar, bir öykü canlılığıyle veriliyor. Belirli adlar değiştirilse de başka adlar konulsa, bu günlüklere öykü de denebilir. Öylesine öyküsel bir yöntemle yazmış Buyrukçu, günlüklerini. Kimi zaman, «günlük» sınırını aşıyor bu yazılar. Bu nedenle Buyrukçu'nun yazdıklarına, yazarların öyküsü de dene-

bilir. Ama bu arada Buyrukçu, yazımızla ilgili gerçekleri de yansıtıyor.

● Arza Erhat. **Mektuplarıyla Halikarnas Balıkçısı,** Çağdaş Yayınları

Halikarnas Balıkçısı'nın Arza Erhat'a yazdığı mektuplar derin bir dostluğu anlatıyor. Bu derin dostluğu düşünsel ilişki yönünden açıklamak gerekir. Kültürel mektubun örneklerini de veriyor Halikarnas Balıkçısı. Özellikle Ege kültürü üzerinde yepyeni bilgiler ediniyoruz bu mektuplardan. Ayrıca, dünyaya doymayan, coşan bir yüreğin «kanatlı» sözleriyle, sanatçının dünyaya bakışını öğreniyoruz. Arza Erhat bu mektupları yayımlamakla kültür kaynaklarımız, romanımız, özellikle de insanımız üzerine önemli görüşleri ortaya koymuş oldu.

● Memet Fuat (Derleyen). **Nâzım ile Piraye,** De Yayınları

Türk şiirinin büyük ozanı Nâzım Hikmet'in, karısı Piraye'ye yazdığı mektuplar yer alıyor bu kitapta. Piraye'nin de birkaç mektubu. Yer yer, derleyici Memet Fuat'ın açıklamaları da kitabın bütünleşmesini sağlıyor. Mektupların en ilginç yanı, büyük bir sevgiyi yansıtmasıdır. Ama bir şiirin nasıl oluştuğunu göstermesi yönünden de bu mektuplar büyük önem taşıyor. Bütün çekilere karşın gene de yaşama sevincini yitirmeyen, her anında sevgi (şiir yaratan bir ozanın bu mektupları Türkiye'de insana ne acılar çektirildiğinin de somut örneği olmaktadır. Acı nasıl sevince dönüştürülüyor, bunca büyük de olsa sevgi ne gibi olayların etkisine kalıyor, Nâzım'ın mektupları bunun tanığıdır.

● Aziz Nesin. **Böyle Gelmiş Böyle Gitmez 2, Tekin** Yayınevi

Böyle Gelmiş Böyle Gitmez'in birinci cildi 1966'da yayımlanmıştı. Bugün üçüncü baskısı yapıldı bu cildin. «Yokuşun Başı» adı verilen ikinci cildi de bu yıl yayımlandı. Önce «Politika»da tefrika edilen anılar bir kitapta toplandı. Bu anılar birkaç yönden önem taşımaktadır. En başta, Aziz Nesin gibi, toplumunu temel sorunlarıyle kavramış bir yazarın anıları olması. İkincisi, yazınımızda yazarın yapıtı gibi, yaşamı da çok önemlidir. Hatta yazarın yaşamı bir bakıma yapıtıdır. Aziz Nesin bu anıların-

da bir bakıma yaşamının hesaplaşmasını yapmaktadır. Bu nedenle anılarına «özyaşam» demeyi yeğlemiştir. Ayrıca, gizlilikleri açığa vurmanın üstesinden de geliyor Aziz Nesin. Gerçekte, **Böyle Gelmiş Böyle Gitmez** bir «özyaşam» romanıdır. Bizde her yazar otursa özyaşamını yazsa, kim bilir ne ilginç yapıtlar çıkar ortaya.. Aziz Nesin, herkesin de olabilecek bir «özyaşam»ı yaşattığı için de, ayrıca bu anılar büyük önem taşımaktadır.

● Fikret Otyam. **Karasevdam Anadolum,** Çağdaş Yayınları

Fikret Otyam, «Beritan Aşiretinin Dilekçesi», «Topraksızlar», «Bir karış Toprak İçin» ve «Budur Ol Hikâyet Ol Karasevda» adlı röportaj dizilerini **Karasevdam Anadolum** adlı kitabında topladı. **Gide Gide** dizisinin 13.'sü olan bu kitabında da Otyam, karasevdalı gibi tutkun olduğu Anadolu insanının dertlerini, acılarını, çekilerini dile getiriyor. Zulme uğrayan insanlar, bir karış toprak için yok olup giden köylüler, baskı altında inleyen «can»lar, Otyam'ın diri, dost kaleminde bir öykü kişisi gibi canlılık kazanıyor. Onların bu gerçekleriyle ilgilenmeyen yöneticilerin çeliskileri de, yazıların ana konusu. Gerceği anlatarak çelişkileri vurgulamak Otyam'ın yazıda güttüğü yöntemlerden biridir. Bunu da her zaman olduğu gibi, belgelerle, gerçek tanıklarla yansıtıyor. Bu yapıtıyle Otyam Anadolu insan manzaralarına yenilerini katmıştır.

● Sevgi Soysal. **Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu,** Bilgi Yayınevi

Sevgi Soysal sıkıyönetim dönemi anılarını anlatıyor bu kitabında. 12 Mart baskı döneminin neler yarattığını canlı gözlemlerle, hatta öyküsel bir ortam içinde yansıtıyor. İnsana neler cektirildiğini, insanın direncini vurgulama yönünden Soysal'ın anıları çok ilginç.

● İ. Hakkı Tonguç. **Mektuplarla Köy Enstitüleri,** Çağdaş Yayınları

Tonguc'un mektupları yazınsal açıdan pek önemli değil. Ama insana dönük, toplumcu bir eğitimi gerçekleştirme cabası yönünden çok önemli. Bu mektuplar, sorumlu bir yönetmenin tutumunu vurgulaması yönünden ayrıca önem taşıyor. Kuskusuz, aynı konu değişik kisilere yazıldığı için mektuplarda yinelenen sorunlar oldukça çok.

Aynı görüşlerle sık sık karşılaşılıyor. Buna karşın, gene de, Türkiye'de bir eğitim uygulanmasının nasıl olması gerektiği konusunda somut örnekler de koyuyor ortaya Tonguç'un mektupları. Tonguç'un daha önce yayımlanan ya da yayımlanmayan mektuplarının bir araya getirilmesi, özellikle içinde yaşadığımız çağdışı eğitim uygulamalarını tutarsız değerlendirme açısından çok yararlı olmuştur.

● Vedat Nedim Tör. **Yıllar Böyle Geçti,** Milliyet Yayınları

Türkiye'nin kültür tarihi yazıldığında adı ilk sıralarda yer alacak kişilerden biridir Vedat Nedim Tör. Giriştiği her işte üstün başarı göstermesi, kültürümüz yönünden yararlı olmuştur. Gerek devlet kapısında, gerek özel kurumlarda çok olumlu işler yapmıştır. **Yıllar Böyle Geçti,** bu başarıların kökeninde yatan gerçekleri yansıtıyor. «Kemalizm»in büyüsüne tutulmuş olan Tör, onu evrenselleştirmenin savaşımını da vermiştir. İnişli çıkışlı Cumhuriyet tarihi, Vedat Nedim Tör'ün anılarını da etkilemiştir. Başarılar, düşüşler, çıkışlar, özellikle toplumsal ilişkiler, bu anıların üzerinde en çok durduğu noktalardandır. Bütün bunları vurguladıktan sonra, yasaklanan oyunu **Sahte Kahramanlar** olayını da yansıtarak nereden nereye geldiğimizi göstermeye çalışıyor Vedat Nedim Tör, Cumhuriyet aydınının gereğini vermesi yönünden **Yıllar Böyle Geçti** çok ilginç.

● Nevzat Üstün. **Almanya Beyleri ile Portekiz'in Bahçeleri,** Çağdaş Yayınları

Yanıt, Nevzat Üstün'ün ilginç izlenimlerini, gözlemlerini kapsıyor. Üstün, görüp geçen bir insan değil, gördüklerini yaşayan, onların öyküsünü yazan bir gözlemci. Öyküden denemeye, denemeden öyküye geçen bir yöntem uyguluyor Üstün. Almanyaları, Portekizleri gezerken Anadolu'dan hiç bir zaman uzaklaşmıyor. Kendi çevresi, yaşadığı çevreler gezip gördüğü yerlerle iç içe bir durum yaratıyor. Nereye giderse gitsin, hep insanımızı anlatıyor. Kimi zaman bir Alman'da, Bir Portekizli'de, bir Bulgar'da insanımızı görüyoruz. Nevzat Üstün'ün gezi izlenimleri, evrensel insanın öyküsü gibi göründü bana. İçtenliği, gerçekliği de buradan geliyor bu yazıların.

● Hüseyin Cahit Yalçın. Baskıya hazırlayan: Raif Mutluay, **Siyasal Anılar,** Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Türk politikası ve gazeteciliği açısından Hüseyin Cahit Yalçın'ın önemi çok büyüktür. Türk basınında büyük savaşım vermiş kişinin gözlemleri, kuşkusuz, Türk düşünce gelişimine, Türkiye'de demokrasinin olgunlaşmasına da ışık tutacaktır. Böyle bir tanığın anıları ayrıca bu yönden de büyük önem taşır. İşte **Siyasal Anılar,** böyle bir tanığın gözlemlerini, yaşadıklarını, etkilerini bir araya getiriyor. Yakın tarihimizin eleştirisi ve değerlendirilmesi yönünden -özellikle imparatorluğun son dönemlerini değerlendirme yönünden- Hüseyin Cahit Yalçın'ın anıları en canlı kaynaklardan biridir.

● Yaşar Nabi (Düzenleyen). **Edebiyatçılarımız Konuşuyor,** Varlık Yayınları

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'ndan Ümit Kaftancıoğlu'na dek, 42 yazarla yapılan konuşmalar yer alıyor yapıtta. Her yazar kendi alanında sorunlara değiniyor. Bu sorunlar daha çok yazınsal ve toplumsal bir içerik taşıyor. Bu düzenleme, Mustafa Baydar'ın 1960'ta yayımladığı **Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar** adlı yapıtla bir bakıma bütünleşiyor. Eski kuşakların yanında yeni kuşaktan yazarlar da yer alıyor **Edebiyatçılarımız Konuşuyor**'da. Özellikle yazarları tanımak isteyenler, öğrenciler, yazınımızın gelişimini izlemek isteyenler için çok yararlı bir yapıt. Bu ilginç konuşmaların dergi sayfalarından alınıp kitaplaştırılması, yazınımız açısından çok önemlidir. Kitabın ikinci baskısı oldukça değişmiş olarak yapıldı.

Bu yıl Orhan Kemal'in **Nâzım Hikmet'le Üç Buçuk Yıl** adlı anıları da ikinci baskı yaptı. Salâh Birsel'in, birinci baskısı 1952'de yapılan **Şiirin İlkeleri** adlı yapıtı da -yeni eklemelerle- üçüncü kez basıldı.

1976'DA DİLİMİZ

Emin ÖZDEMİR

Gelişen ve özleşen dilimizin, sürekli «yaylım ateşi»ne tutulduğu bir yıl oldu 1976. Millî Cephe yöntemi, dil devrimine, dil devriminin ürünlerine karşı açıktan açığa bir savaşıma girişti. Okullarda resmî yazışmalarda, radyo ve televizyonda öz Türkçe sözcüklerin kullanımını yasaklayan kararlar alındı, genelgeler yayımlandı bu konuda. Derslerini öz Türkçe terim ve sözcüklerle işleyen öğretmenler, bu davranışlarından ötürü kınandı, cezalandırıldı. Kıyıma uğradı birçokları. Resmî ağızlarca Atatürk'ün dil ülküsü, öz Türkçecilik yıkıcı bir akım olarak nitelendirildi. Baştan beri dil devrimine, daha kapsamlı bir söyleyişle Atatükçülüğün temel ilkelerine karşı olan kimi kişilerden özel kurullar, danışmanlıklar oluşturuldu. Dil devrimini dondurmanın, «millî dil politikası» adı altında Osmanlıcayı hortlatmanın yolları araştırıldı. Bu doğrultuda Millî Eğitim Bakanlığı, Kültür Bakanlığı eliyle yayınlar yapıldı.

Dil devrimini yozlaştırıp yıkmayı amaçlayan bu çağdışı yönelimler nasıl bir düşünceden kaynaklanmaktadır? Özlenilen nedir? Kestirmeden söyleyelim: Düşünceyi dondurma. Çünkü salt bir iletişim aracı değildir dil. Düşünceyi, duyarlığı, bilinci, tüm ekinsel örüntüyü oluşturan etkenlerin başında gelir. Dilin bu işlevini yerine getirebilmesi de yabancı etkilerden sıyrılmasına, düşünceyi kendi öz toprağında üretebilmesine bağlıdır. Türk düşüncesinin, Türkçe'nin toprağında üretilmesi, ancak dil devrimiyle başlayabilmişti gerçek anlamda. İşte asıl değiştirilmek istenen budur. 1976'da dil devrimine yöneltilen saldırıların özünde de bu eğilim yatmaktadır.

Değindiğimiz eğilim, 1976'da hangi girişimlerle ortaya konmuştu. Gündeme getirilen, üzerinde tartışılan so-

runlar nelerdir? Ne gibi çalışmalar yapılmıştır? Bu soruların yanıtını ayrıntılarına inmeden, kuşbakışı bir yaklaşımla saptayalım.

● **Ayrık Otları Gibi**

Resmî ağızların, öz Türkçeciliği «zararlı ve yıkıcı bir akım olarak nitelendirmesi gerici basındaki kimi kelemleri yüreklendirmiştir. Dil devrimini yermeyi amaçlayan yazıların sayısı. geçen yıllara oranla oldukça artmıştır. Timurtaşların, Kabaklıların, Erginlerin, Kaplanların yanı sıra yeni adlar çıkmıştır ortaya. Başta **Tercüman** olmak üzere **Yeni Asya, Orta Doğu, Zaman, Sebil, Millî Gazete, Zafer, Son Havadis, Her Gün, Bizim Anadolu, Bayrak, Kubbe Altı Akademi Mecmuası** gibi gazete ve dergilerde yüzlerce yazı yayımlanmıştır. Ne ki bu sayısal artışa karşın ele alınan konularda da, öne sürülen düşüncelerde de bir değişme, bir gelişme yoktur. Yirmi yıl önce neler söylenmişse, bugün de aynı şeyler yinelenip durmakta. Bir değişiklik varsa söyleyişin daha da ilkelleşmesi; sövgülerin, suçlamaların ağırlaştırılmasıdır. Böyle olunca bu türden yazıların eleştirel bir değerlendirimini yapmak da güç.

Eleştirel bir değerlendirme birtakım ölçütlere bağlı kalmayı gerektirir. Sözünü ettiğimiz yazılarsa hiç bir ölçüte vurulamayacak denli ilkeldir. Bir küçük alıntıyla örneklendirelim bunu:

«Katil Balina», «Katil Köpek Balığı», gibi katil kelimeler de var. Bunlar kan içici, kan dökücü, yamyam kelimelerdir. Başka kelimelerin kanına girmişlerdir. Sadece başka kelimelerin değil, o kelimelerle yapılmış deyimlerin, o kelimelerle süslenmiş beyitlerin, şiirlerin, hikâyelerin, romanların ve kitapların kanına girmiştir. Meselâ «ozan» bir katil kelimedir. Çünkü «Şair»i öldürmüştür. «Bilinç» bir başka katil kelimedir. «Şuur»u yaralamıştır. «Ulus» milletin, «özgürlük» hürriyetin, «Bağımsızlık» istiklâlin, «özerklik», muhtariyetin, «bilimsel» ilminin, «eğitim» maarifin, «toplum» cemiyetin, «düşün» tefekkürün, «barış» sulhun, «yazar» muharririn, «yargıç» hakimin, «yasa» kanunun, «birey» ferdin. «okul» mektebin,

«öğretmen» muallimin, «öğrenci» talebenin canına ve kanına susamış katillerdir. Okul mektebi, öğretmen muallimi, öğrenci talebeyi öldürmeseydi, üniversitelilerimiz birbirini öldürürler miydi?» (**Tercüman,** Ergun Göze)

1976'da gerici ve tutucu basında yüzlerce yazı yayımlanmıştır dil devrimine saldıran. Alıntıladığımız kısa örnek, bunların, bu arsız ayrık otları gibi gün güne çoğalan yazıların düşünsel düzeyini göstermektedir.

● Millî Eğitim Bakanının Genelgesi

Gerici basının dil devrimine saldırıları sürüp giderken Millî Eğitim Bakanı da aynı doğrultuda bir genelge yayımladı valiliklere. Millî tarihimizin akışı içinde tabiî bir şekilde gelişmekte olan güzel Türkçemizin son zamanlarda ilim dışı zorlamalar ve aşırılıklarla gelişme yolundan saptırılmasına çalışıldığı, bu yüzden yazı dilimizin yeniden konuşma dilimizden uzaklaşma tehlikesi ile karşılaştığı görülmektedir.» sözleriyle başlayan genelgede «Türk dilinin öğretilmesi, öğretmenlerin şahsî arzularına, zan ve temayüllerine bırakılamaz» denilmekte, «arı dil adı altındaki çeşitli suni teşebbüs ve çalışmalardan kesinlikle sakınılması» istenilmektedir.

Kimi okulların yöneticileri uygulamaya kalktılar genelgedeki buyruğu. Öğretmen kurullarını toplayıp öğretmenlerden genelgede istenilene uyulmasını istediler. Öte yandan başta Türk Dil Kurumunun yayınları olmak üzere arı dille yazılmış yapıtların sınıflara girmesini yasaklamaya kalktılar. Bu tutum aydınların, dilseverlerin, öğretmenlerin tepkisine yol açtı. Bir öğretmen, **Türk Dili'n**de yayımlanan mektubunda şöyle diyordu:

«Söz konusu genelgeyi, yöneticimiz öğretmenler kurulunda okudu, bizlerden de istenilen doğrultuda davranmamızı istedi. Bunun üzerine ben ve iki arkadaşım söz aldık: «Aşırılığın tanımlanmasını, derslerimizde hangi sözcükleri kullanıp hangilerini kullanmayacağımızı» sorduk. **Kubbealtı Akademi Mecmuası'**nın okurlarından olan ve dil devrimine inanmadığını çok iyi bildiğimiz yönetici bozuldu, öfkelendi bu soruya. «olanak», «olasılık», «seçenek», «koşul», «örneğin», «gereksinme» gibi bir kaç söz-

cüğü sıraladı. Biz de genelgeden örnekler verdik: genelgede kullanılan **aşırılık, dil, aydın, basın, yayın, organ, salgın, durum, sonuç, sorumsuz, tutum, yüzyıl, değer** sözcüklerinin dün aşırı sayıldığını, ama bugün dil devrimine karşı olanların bile rahatça kullandıklarını söyledik... Yöneticimiz öfkelendi: «Ben, genelgenin tartışılmasını değil, ona uyulmasını istiyorum» diye kestirip attı.. Tersine davranırsak başımızın derde girebileceğini belirtip gözdağı da verdi bize.» (**Türk Dili**, sayı: 293, 1 Şubat 1976)

Bu dilsever öğretmen şu cümlelerle bağlıyor mektubunu: «Başımız derde girecekmiş.. Türkçeye inandığımız, dil devrimine bağlandığımız için. Varsın girsin. Kim dinler genelgeyi, kim umursar Kubbealtıcı yöneticinin gözdağını?»

Dilimizin özleşmesini okullar yoluyle engellemeyi amaçlayan genelge değişik açılardan eleştirildi. Ömer Asım Aksoy, **Türk Dili**'nde (sayı: 293-294) yayımlanan iki yazısında genelgenin içerdiği düşüncenin ulusal bilinçle bağdaşmadığını, çelişkilerle yüklü olduğunu, özleşmenin, bir zorlama değil; doğal, bilimsel, ulusal bir yol olduğunu kanıtlarıyle ortaya koydu. Başka bir deyişle genelgenin, «özüyle, sözüyle bir çelişkiler çorbası» olduğunu gösterdi.

Eski Bir Özlem: Dil Akademisi

Millî Cephe yönetimi yayımladığı genelgelerle özleştirmeyi durdurma, daha doğrusu dilimizi «millîleştirme» çabalarını sürdürürken bunu daha da örgütlü bir biçime dönüştürebilmek için dil gericilerinin eski bir özlemini gerçekleştirmeye yöneldi. Türk Dili Akademisini kurmayı amaçlayan bir yasa tasarısı hazırladı. Tasarının gerekçesinde şöyle deniliyor: «Çağdaş medeniyet seviyesine ulaşmak karar ve çabasında bulunan Türkiye'de, Türk dilinin yüksek bir ilmî kuruluşun sorumluluğu altında gelişmesi zaruri görülmektedir.» Ayrıca bu kuruluşun, «Türk dili ve edebiyatı alanlarında en yetkili şahsiyetleri bir araya toplayan en yüksek bir ilim kurulu» olacağı belirtilmektedir. En önemli amacı da, «Türk dilinin ilmî esaslara göre düzenlenecek sözlüğüne girmesi gerekli bü-

tün kelimeleri devamlı olarak araştırıp tesbit ve onları bu sözlüğe alarak tescil etmek» diye gösterilmektedir. Akademi, Başbakanlığa bağlı olacak; ilk 15 asıl üyesini de başbakan seçecek.

Tasarının hazırlanışı dil gericileri arasında bir bayram havası yarattı. Atatürkçülüğün dil ilkesine bağlı aydınlar ve bilim adamlarımızsa bu girişimi, «ilim adına» Türk dilini köstekleme, onun gelişimini engelleme olarak gerekçeleriyle açıkladılar. Nadir Nadi, 3.2.1976 günlü **Cumhuriyet**'te yayımlanan «Sonun Başlangıcı» adlı yazısında şöyle bir saptamada bulunuyor bu konuda: «Başarısızlıklar içinde ne yapacağını şaşıran, sonun başlangıcını yaşadığının bilincine varan iktidarlar, dikkatleri başka bir yana çekmek, «çıkmadık canda umut vardır» atasözüne uyarak vakit kazanmak, o arada biraz da kendilerini avutmak amacıyle olur olmaz işlere burunlarını sokarlar, hiç sırası değilken sözüm ona birtakım üstün değerlerin koruyuculuğu görevini yüklenmiş görünürler.»

Millî Cephe yönetiminin dil konusunda el atışının gerçek nedeni de budur. Kamuoyunun ilgisini yaşanılan güç günlerin, güncel sorunların dışına kaydırma. Bu saptayımdan sonra şu soruları yöneltiyor Nadir Nadi: «Hazırlıkları yapılan akademi, varsayalım ki, kuruldu. Ne yapacaktır bu akademi? Ulusal, kültürel değerlerimizi koruyacak, geliştirecek midir? Bizce hayır. Azınlık Cephe Hükümetinin kuracağı akademi olsa olsa, ulusal değerlerimizin üstüne titreyen, kültürümüzü çağdaş uygarlık doğrultusunda geliştirmeye can atan bugünkü Atatürkçü aydın kuşakları hedef alacak, onları susturmaya, saf dışı etmeye çalışacak, böylece Türk toplumunu gerisin geriye sürüklemeyi amaç edinecektir. Bu arada Atatürk'ün kurduğu Türk Dil Kurumunu da kuşkusuz unutmayacaktır.»

Seha L. Meray da 13.2.1976 günlü **Cumhuriyet**'te yayımlanan yazısında kurulması tasarlanan akademiyle ilgili yasa tasarısını dil açısından incelemekte, sözcük örgüsü yönünden nasıl iki katlı bir özellik gösterdiğini tanıtlarıyle ortaya koymaktadır. Bu akademiyi, «Fetva akademisi» olarak nitelendiren Meray, şöyle bağlıyor yazısını: «Atatürk'e her yönden gizli-açık saldırıda bulunan-

lar, o ne yaptıysa yıkmaya uğraşanlar, şimdi de, yeni saldırılar için, akademi siperleri kazmaktalar... Kötü sürekli olamıyor; geciktirici, zarar verici oluyor ancak. Bunu da önlemek, «iyiye, doğruya, güzele» yanlısı aydınların görevi..»

Dilimiz bir gelişme ve oluşum süreci içindedir. Akademinin duvarları arasına sığınmak isteyenlerse bu gelişme ve oluşuma karşı olan kişilerdir. Akademiyi, Türk Dil Kurumunun karşısına bir karşı kuruluş olarak çıkarmak isteyenlerdir. Yoksa Türk Diline emek ve gönül vermiş, Atatürk'ün dil ülküsü doğrultusunda çalışacak kişilerden oluşacak bir akademiye hiç kimse karşı çıkmaz. Ömer Asım Aksoy «'Bu Ahval ve Şerait İçinde' Akademi» adlı yazısında bu gerçekten yola çıkarak sorunu ülkemizin somut koşulları açısından değerlendiriyor. Atatürkçülüğün dil ilkesine karşı bir yönetimin desteğiyle kurulacak akademinin, dilimizin gelişiminde ayakbağı olacağını vurguluyor. (**Türk Dili**, sayı, 294).

Ömer Asım Aksoy'un yazısında vurguladığı gerçekleri daha değişik açılardan Berke Vardar ve Oktay Akbal da **Cumhuriyet**'te yayımlanan yazılarında ele aldılar. Sorunun yapaylığını ortaya koyup akademi özleminin ardında yatan tutucu düşünceleri somutladılar. Bağnazlığı örgütleyecek böyle bir akademinin özleşen Türkçenin gücü karşısında yenilgiye uğrayacağını, yaşarlık kazanamayacağını belirttiler.

● Yeni Ders Kitapları

1976'da, dil akademisi tasarısının yanı sıra üzerinde en çok tartışılan konulardan biri de Millî Eğitim Bakanlığınca hazırlattırılan yeni tek ders kitapları oldu. Kitapların hazırlanış amacı, bunlara konan ortak önsözde Talim ve Terbiye Kurulu Başkanının ağzından şöyle ortaya konuyor: «Bu serideki.. ders kitapları, ilmî muhtevası nisbetinde bugünkü Türkiye'den daha küçük bir Türkiye'ye rıza göstermeyen bir anlayış ve anlatış bütünlüğü içinde, Millî Eğitim Temel Kanununun genel amaçları paralelinde eğitimimizi «millî» hüviyetine kavuşturmak ve muhtevasını da kendi gerçeklerimizin ifadesine imkân ve

zemin hazırlayacak duruma getirmek maksadıyle tertiplenmiş bulunmaktadır.»

Bu bulanık düşünceler üzerine temellenen ders kitaplarıyle nasıl **millileştiriliyordu** eğitimimiz? Dil, içerik, yaslandığı dünya görüşü, yöntem yönünden belirleyici özellikleri nelerdir bu kitapların? Konuya bu soruların doğrultusunda bakanlar, bu girişimi «Atatürkçülüğün temel ilkelerini yaralayan, ulusal değerlerimizi yozlaştıran, yıkıcı bir çaba» olarak nitelendirdiler. Kamuoyunun dikkatini bu girişime çekmek için bildiriler, incelemeler, yazılar yayımladılar.

Kitaplara ilk tepki Türk Dil Kurumundan geldi. Dil Bayramının 44. yıldonümünde yayımlanan bildiride bu gelişim, «ulusumuzun çağdaşlaşma atılımlarına ve Atatürk ilkelerine ters düşen yıkıcı ve karanlık bir dünya görüşünün eğitim alanındaki kaygı verici uygulaması» olarak adlandırılıp şöyle deniliyor: «Millî Eğitim Bakanının, 'her biri sahasının otoritesi sayılan, kendisini efkârı umumiyeye kabul ettirmiş şahsiyetler olarak büyük milletimizin tasvibini kazanmış ilim adamlarına' yazdırıldığını ileri sürdüğü tek ders kitaplarıyle dil devriminin halkçı özü yaralanmıştır. Cumhuriyetin halkçı temeli, geçmişe dönük dil yoluyle, gerici bir temele dönüştürülmek istenmektedir. Türk ulusu, Atatürk devrimiyle vardığı ilerici, çağdaş bir aşamadan çağdışı bir ortama sürüklenmek istenmektedir. Dil, gericilik eyleminde bir araç olarak kullanılmaktadır.»

Dille düşünce arasındaki bağlantı göz önünde bulundurulursa, bu kitapları hazırlayanların özlem ve beklentileri seçtikleri dilde açıkça görülebilir. Çünkü salt bir iletişim aracı değildir dil. Başta düşünce olmak üzere tüm ekinsel değerleri oluşturan, biçimlendiren etkenlerin başında gelir. Kitapların diliyse anadilin öz değerlerine dayanmamaktadır. Hazırlayıcıların çoğu da dil devrimine baştan beri karşı olan kişiler arasından seçilmiştir. Bu yüzden de dil devriminin, söz dağarcığımızın sınırları dışına attığı yüzlerce yabancı sözcük bu ısmarlama ders kitaplarında yeniden dilin çevrimi içine sokulmak istenmektedir. Sözgelimi bu kitaplardan birinden, lise ve den-

gi okullar için hazırlattırılan **Sosyoloji** kitabından gelişigüzel seçtiğimiz şu örneklere bakalım bir:

Küllî, devrî, faraziye, vakıa, mutad, bakıye, inhiraf, aza, namzet, sabit, talep, ifrat, ifa, uzviyet, müşahade, arz, zahiri, teçhiz, diğergam, cemaat, cemiyet, ferdiyet, fiilî, şuur, harp, safha, tetkik, temayül, cazibe, tahsil, terbiye, seda, nazari, istikbal, alâkadar, izah, kaide, misal, intikal, girifsun'i, nev'i, mahiyet, usul, tatbiki, tazyik, tesir, idrâk, bahis, âlem, bünye, inkişaf, uzviyetçi, faaliyet, vukubulmak, mektep, umumî, mânâ, ilim, ilmî.

1976 yılında, lise öğrencileri bu sözcüklerle düşünmeye, konuşmaya, yazmaya zorlanmaktadır. Bu zorlayımın ardında ise gerçekte düşünceyi dondurma özlemi yatmaktadır. Bilinen bir gerçektir ki insanoğlu bir dilde, kendi anadilinde açık seçik düşünebilir. Kaldı ki bu sözcükler her şeyden önce öğrencilerin anadili duyarlığını yaralar. Anadili duyarlığını yaralayan bir öğretimse ulusal bir nitelik taşıyamaz.

Kitaplar, dil devrimine karşı bir tutumla hazırlandığı için bir yandan ölü sözcükler hortlatılmakta bir yandan da Batı kaynaklı sözcüklere sere serpe yer verilmektedir. Şu sözcükler de yine aynı kitaptan alınmıştır:

Realite, objektif, rasyonel, norm, etüd, monist, pluralist, analiz, obje, teori, sosyolojizm, psikolojist, doktrin, statik, moral, proses, fonksiyon, kooperasyon, modern, kriter, otoriter, anomi, sektör, modernleşme, reaksiyon.

Dil, düşüncenin taşıyıcısı, yanıtıcısıdır da. Örneklediğimiz bu yığışımsal, karmaşık dille oluşturulan kitapların içeriği de karanlık ve çarpık bir nitelikte olacaktır ister istemez. Nitekim konu alanı yönünden kitapları değerlendiren uzmanların saptayımları da bunu doğrulamaktadır. açıkça. Özellikle insanbilimlerine ilişkin alanlarda (Toplumbilim, Ruhbilim, Dinbilgisi, Ahlâk, Tarih, Edebiyat) yazdırtılan kitaplar, öğrencilere çağdışı değerleri aşılamada, onları yaşama ve topluma yabancılaştırmada birer araç olarak kullanılmaktadır. Kuşkusuz kitapların bu yönü üzerinde öğretmenler, eğitimciler, ana ve babalar uzun uzun duracaklardır ileride. Şimdiden kitaplar tek tek ele alınmakta, bunları dil, içerik ve yöntem yönünden değerlendiren incelemeler yayımlanmaktadır.

Okul kitapları yoluyle dilimizin gelişimi önlenebilir mi? olasılığı var mıdır bunun? Sorunun yanıtı, Türk Dil Kurumunun değindiğimiz bildirisinde şöyle veriliyor: «Anayasa'nın 'Teşkilâtı Esesaye'ye döndürülmesi eyleminde olduğu gibi, Milli Eğitim Bakanlığının bu girişimini de tarih geri çevirecek ve çocuklarımız, devrimlerimizin 1976 resmî örgütlerinden neler çekmiş olduğunu içleri sızlayarak okuyacaklardır.»

Geçmişi Değerlendirme ve Osmanlıca Dersleri

1976'da üzerinde tartışılan konulardan biri de «geçmişi değerlendirme ve Osmanlıca dersleri» sorunu oldu. Hilmi Yavuz, **Politika**'da yayımlanan bir yazısında geçmişi bir kültür birikimi olarak algılayabilmenin, ulusal kültürümüz açısından önemli bir gereksinim olduğunu belirtti. Bu gereksinimi karşılamak için de liselere Arapça ve Farsça başka bir deyişle Osmanlıca derslerinin konulmasını önerdi. Öneri, tutucuların, dil ve yazı devrimine ısınamamış kişilerin eski bir özlemini de içerdiği için coşkuyla karşılandı bunlar arasında. Hilmi Yavuz'u destekleyen yazılar yazdılar. Bunlardan biri, Fahri Tokay, **Bayrak**'ta yayımlanan yazısında şunları söylüyor:

«Eskiden Batı'yı tamamen benimsemiş (ve hatta birkaçı bizzat kendi deyimleriyle Batı'nın bütün pisliğini yaşamış) bir kısım aydınımız tam millîliği seçiyorlar. Sol düşünceye bağlı fertler arasında millî meseleler münakaşa mevzuu oluyor. Bunlar, millî düşüncemizin millî kültürümüzün karşısındaki anlayışsızlık ve dogmatizm setlerinin yıkılışını ilân eden sevindirici gelişimlerdir. Bu gelişimler içinde düşünmek istediğimiz bir olaydan bahsetmek faydalı olacaktır. Bu, son günlerde bazı solcu tanınan şahısların listelere Osmanlıca'nın ders olarak konulmasını istemeleridir... Bu teklifi, aydınlarımızın kendilerini pek fena bir şekilde sınırlayan dogmalar çemberinden kurtulmaya başladıkları şeklinde yorumlayabiliriz. Evet, bir milliyetçinin dokunabilmesi için birçok rizikoyu gözüne alması gereken bir konuyu, bugün solcuların ele alışları ne garip tecellidir. Nereden nereye!»

Bu saptayımdan sonra yazar, liselere Osmanlıca ders-

lerinin konulması konusunda H. Yavuz'un öne sürdüğü gerekçeyi paylaşıyor. Liselere böyle bir ders konmalıdır. Çünkü Osmanlıca, binlerce yıllık bir uygarlığın kapısını açacak bir anahtardır. Toplumumuzun yapısını ve geçmişini öğrenmemiz için gereklidir. Osmanlıcayı öğretmek, aydınlarımızın görüş ve düşünce açısını genişletecek, ekinsel yaşamımıza bir canlılık getirecektir.

Melih Cevdet Anday, **Cumhuriyet**'te yayımlanan yazılarında öne sürülen gerekçelerin tutarsızlığını, çağdışılığını gösterdi. Anday'a göre liselere Arapça ve Farsça derslerini koymak, çağdaş uygarlık çizgisinden ayrılmak anlamına gelir. Bu dillerin yardımıyle hangi ulusal ve çağdaş değerleri algılayabilecektir Türk çocukları? Çünkü gerçek anlamda kültür ve uygarlık dili niteliğini taşımaz bu diller. Anadilin dışında öğretilecek her yabancı dil bir araç görevini üstleneceğine göre Arapça ve Farsçanın, okullarımızdaki Batı dilleri yanında işlevi ne olacaktır?

Başka yazarlar da katıldılar Anday'ın eleştirisine. Vehbi Belgil **Cumhuriyet**'teki yazılarında daha da somutlayıp sınırlandırdı konuyu. Şu ana düşünceyi kanıtlarıyle vurguladı: «İnsan bir yabancı dili ve yazıyı, o dilin bilimsel, kültürel, yazınsal, teknolojik yapıtlarından yararlanmak için öğrenir. Arapça ve eski yazıyı öğrenmekle ne kazanacağız? Arap âleminin kültür düzeyi ileri değil ki...» Ayrıca «geçmiş kültürümüz» sözünün de çok abartıldığını, bu kültürün ürünleri arasında insanımızın düşünce evrenini besleyecek, zenginleştirecek çağdaş içerikli yapıt ve yaratıların bulunmadığını belirtti. Bu yargısını kanıtlamak için de başta Adnan Adıvar'ın **Osmanlı Türklerinde İlim** yapıtıyle birlikte birçok kaynağın tanıklığına baş vurdu.

Geçmiş kültürümüz, ulusal kültürümüz sözünden ne anlıyorsunuz? Bu kavram açıklık kazanmamıştır bizde. Tartışmaların sürgütliği de buradan geliyor. Mehmet Bayrak, **Yeni Toplum**'da yayımlanan yazısında (sayı: 11) tartışmaları topluca değerlendirirken bu noktadan kalkıyor. Divan ve halk edebiyatı ürünlerinden yararlanma konusundaki görüşleri sıraladıktan sonra sözü Hilmi Yavuz'un önerisine getiriyor. Geri ve mistik bir dil olarak

nitelendirdiği Osmanlıcanın bugünkü toplum yapımız ve kültür politikamız açısından öğretilemeyeceğini söylüyor.

Geçmişi bir kültür birikimi olarak algılamanın yolu liselere Osmanlıca dersleri koymak mıdır? Bu soruyu evetlemek konuyu çok ilkel bir düzeyde ele almak olur.

● XV. Türk Dil Kurultayı

XV. Türk Dil Kurultayı 9 Temmuz 1976 günü toplandı. Kurum Başkanı Prof. Dr. Macit Gökberk, Kurultayı açış konuşmasında Türk Dil Kurumunun üstlendiği büyük görevi, Atatürk'ün çizdiği doğrultuda başarıyla yürüttüğünü belirtti. Konuşmasının bir yerinde özleşme akımına karşı çıkanların tutumuna değinerek şöyle diyor M. Gökberk:

«Türkçenin yetkin bir kültür dili düzeyine çıkarılması işi, Atatürk devrimlerinin amacı olan 'toplumumuzu çağdaş bir ulus olarak geliştirmek' bağlamı içinde yer alır. Onun için, özleşen, olgunlaşan Türkçeüe karşı çıkanlar, çağdaş bir ulus olmaya da karşı çıkanlardır. Bunlar, toplumumuzun geride bıraktığı, geçerliklerini, işlevlerini yitirmiş değerlere geri dönmekte direnenlerdir. Ulusçuluğu da geçmişe bağlanma diye anlayanlardır. Oysa yaşam ve onun öyküsü olan tarih, ne geriye gider, ne de durur; yeni değer yaratmalarıyle hep ileriye doğru yürür ve akışına ayak uyduramayana da hiç acımaz, onu fırlatır atar.»

Ömer Asım Aksoy da Kurultaya sunduğu Yönetim Kurulu raporunda «Atatürk'ün dil politikası ve hükümetler» in tutumuna büyük yer ayırmıştır. Özellikle Millî Cephe Hükümetinin girişimlerini eleştirmiş, Millî Eğitim Bakanın genelgesini ve bu genelgeye dayanarak okullarda öz Türkceye karşı açılan savaşı kınamıştır: «Atatürk zamanında dili özleştirme çalışmalarına emek verdikleri için 'takdirname' alan öğretmenler, şimdi öğrencilerine ulusal dil sevgisi aşılıyor suçlamasıyla sorguya çekilmekte. ailelerinden cok uzaklara atılmaktadırlar. Yalnız Millî Eğitim Bakanlığında değil, öteki bakanlıklarda da örgütler eski dile zorlanmaktadırlar.»

Türk Dil Kurumunun iki yıllık çalışmalarını topluca dökümleyen Ömer Asım Aksoy, «Dil Akademisi», «Batılı Sözcükler ve Yabancı Dille Öğretim» sorunu üzerinde de durmuş, Dil Kurumunun Atatürk'ün dil ülküsünü gerçekleştirme yolunda inançla yürüyeceğini, hiç bir engellemenin onu bu yoldan döndüremiyeceğini belirtmiştir.

Genel Yazman Ömer Asım Aksoy'un sunduğu Yönetim Kurulu raporundan sonra yarkurullar seçilmiş, çalışmalar bu kurullarca değerlendirilerek 1976-1978 döneminde yapılacak işler saptanmıştır. Yarkurullarca saptanan raporlar genel kurulda da eleştirilerek benimsenmiştir. 4 gün süren Kurultay'ın son gününde Yönetim Kurulu. Denetleme ve Onur Kurulu üyelikleri seçimleri yapılmıştır. Seçimler sonunda şu üyeler Yönetim Kuruluna girmiştir:

Prof. Dr. Seha Meray, Doç. Dr. Berke Vardar, Dr. Ceyhun Atuf Kansu, Prof. Dr. Doğan Naci Aksan, Prof. Dr. Macit Gökberk, Doç. Dr. Tahsin Yücel, Prof. Dr. Cavit Orhan Tütengil, Doç. Dr. Mustafa Canpolat, Prof. Dr. Ruşen Keleş, Prof. Dr. Gündüz Akıncı, Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek, Ömer Asım Aksoy, Emin Özdemir, Dr. Mustafa Şerif Onaran, Prof. Dr. Bedia Akarsu, Oktay Akbal, Sami Karaören, Cahit Külebi, Ömer Atillâ Sav, Prof. Dr. Bahri Savcı, Prof. Dr. Enver Ziya Karal, Sabahattin Kudret Aksal, Adnan Binyazar, Doç. Dr. Semih Tezcan, Doç. Dr. Akşit Göktürk, Prof. Dr. Özcan Başkan, Tahir Nejat Gencan, Prof. Dr. Saadettin Buluç, Orhan Hançerlioğlu, Prof. Dr. İlhami Cıvaoğlu, Mehmet Salihoğlu, Prof. Dr. Vahit Turhan, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Prof. Dr. Vecihe Hatipoğlu.

Denetleme Kurulu üyeliklerine Muzaffer Uyguner, Sabahattin Teoman, Muammer Uygur, Onur Kuruluna da Ali Rıza Önder, Fahrettin Uluş, Özcan Atalay, Prof. Dr. Osman Ersoy, Dr. Mehmet Tuğrul seçilmişlerdir.

Yeni seçilen Yönetim Kurulu da Başkanlığa Prof. Seha L. Meray'ı, Asbaşkanlığa Ord. Prof. Dr. İlhami Cıvaoğlu'nu, Genel Yazamanlığa Ömer Asım Aksoy'u, Derleme ve Tarama Kolu Başkanlığına Doç. Dr. Mustafa Canpolat'ı Dilbilgisi Kolu Başkanlığına Prof. Dr. Doğan Naci Aksan'ı, Sözlük Kolu Başkanlığına Doç. Dr. Semih Tez-

can'ı, Terim Kolu Başkanlığına Emin Özdemir'i, Yayın ve Tanıtma Kolu Başkanlığına Cahit Külebi'yi, Sayman Üyeliğe de Mehmet Salihoğlu'nu getirmiştir.

Kısaca söyleyelim, XV. Türk Dil Kurultayında alınan kararlar, Kurultayın ardından yapılan eleştiriler, öneriler, konuşma ve değerlendirmeler dile ve düşünce ortamımıza bir canlılık getirdi.

● **Yazılar - Yapıtlar**

1976 yılında dilimizin türlü sorunları, yönleri üzerinde yazılar ve yapıtlar yayımlanmıştır. Kimileri güncel sorunlarla ilgilidir bu yazıların. Sözgelimi Sami Karaören'in **Yeni Ufuklar** ve **Soyut**'ta yayımlanan, eşanlamlı sözcükleri, bunların yanlış kullanımlarını ele alan yazıları gibi. Kimi yazılar da güncel sorunların ötesinde daha geniş boyutlu konulara değgindir. Bu sonuncu türdeki yazı ve yapıtlardan saptayabildiklerimizi ayrıntılarına inmeden özetleyici bir yöntemle tanıtalım.

● **Üretici Dönüşümlü Dilbilgisi ve Türkçe Sözdizimi** (Yüksel Göknel **Türk Dili**, sayı: 295). Üretici dönüşümlü dilbilgisi, Amerikalı dilci Noam Chomsky'nin dilbilim kuramının dile uygulanmasıdır. Bu kuram durağan bir dizge olarak benimsemez dili. İşleyiş düzeni içinde düşüncenin söze dönüşürken hangi aşamalardan, hangi kalıplardan geçerek anlatım birimi olan tümceleri oluşturduğunu inceler. Düşüncenin söze dönüşmesi, belirli ve bağlantılı söz kalıpları içinde olur. Her kalıp başka bir kalıba dönüşerek düşünceleri söz durumuna geçirir. Yüksel Göknel, bu olguyu Türkçede araştırıyor. Tümcelerin değişik kalıplara nasıl dönüştüğünü, bu dönüşümlerin hangi tümce tipleriyle gerçekleştiğini örneklere bağlayarak gösteriyor. Kuralcı dilbilgisi anlayışından sıyrılarak dilimizin tümce örgüsünü bu yolla daha sağlıklı bir biçimde inceleyebileceğimizi açıklamaya çalışıyor.

● **Tartışılan Sözcükler ve Özleştirme Sorunu** (Prof. Dr. Doğan Aksan, TDK yayını). Dr. Aksan'ın bu kitabı üç bölümden oluşuyor. Giriş bölümünde özleştirme sorununun görünüm ve gelişimini kalın çizgilerle dökümlüyor. Alıntılamalar, örneklerle yazı dilimizdeki Türkçeleş-

meyi gösteriyor. Sözdağarcığımızdaki büyük değişimi vurgulayarak türetme olgusu üzerinde duruyor. İnceleme bölümünde ise dil devriminin getirdiği ya da ortaya çıkardığı kimi sözcükler ele alınıyor. Bunlar, dil devrimine karşı olan kişilerce «yanlış»,, «uydurma» «nesebi gayri sahih» diye nitelendirilerek suçlanan sözcüklerdir: **Amaç, bağımsızlık, belleten, boyut, doğa, doğal, düşün, egemen, eleştiri, eşit, evren, ezgi, genel, gereksinme, içerik, ilginç, koşul, neden, örneğin**..... gibi. Dr. Aksan, nesnel bir yöntemle bu sözcükleri anlam, biçim ve köken yönlerinden inceleyerek yanlış olmadıklarını tanıklarıyle açıklıyor. Yıllar yılı bu örnekleri dillerine dolayarak dil devrimini karalamaya çalışanların savlarını inandırıcı bir biçimde çürütüyor. Sonuç bölümünde de incelediği sözcüklerle ilgili gözlemlerini saptıyor. Bu bölümü bağlarken de şöyle diyor bir yerde: «Dil devriminin, dilde özleşmenin ve Türk Dil Kurumunun, Türkçenin gelişmesine, mayası kendinden olan öğelerle, bütün kendi anlatım olanaklarından yararlanarak bir bilim ve kültür diline dönüşmesine katkısı, kimsenin küçüksemeyeceği ölcüde büyük olmuştur. Türkçeye kazandırılanların yanında eğer, içinde, Kurum'un türetmedikleri de olan pek az yanlış sözcük önerilmiş, benimsenmişse, bunlar da büyütülmemelidir.. Sağlam, büyük bir yapıyı, birkaç pencere pervazındaki eksiklik için, bütünüyle kötüleyebilir miyiz?

● **Genel Dilbilim Dersleri** 1 (Ferdinand de Saussure, çeviren Berke Vardar, TDK yayını.) Çağımız dilbiliminde önemli yeri olan adların basında gelir Saussure. Dilin toplumsal bir dizge olarak incelenmesi, kendi içindeki bağıntılar, eşzamanlı öğeler açısından ele alınması gerekliliğini ortaya koymus; bunun ilkelerini, yöntemini göstermistir. Böylece dilbilime yepyeni boyutlar getirmiştir. Dilbilime getirdiği yeni boyutlar, insanbilimlerin çevrenini de genisletmis. basta yapısalcılık olmak üzere yeni düşünce akımlarının doğmasına ortam hazırlamıştır.

Saussure'ün en önemli yapıtı **Genel Dilbilim Dersleri**dir. Dilbilimin görevlerini. konusunu, dilin iç ve dış yapı öğelerini. dil düzenini tüm yönleriyle kusatır bu yapıt. Berke Vardar. gelisen ve özlesen dilimizin bütün olanaklarından yararlanarak, en soyut kavramlara yeni karşılık-

lar yaratarak bu anıtyapıtı tam bir yetkinlikle kazandırıyor dilimize. Terimleri, sözcük örgüsü, tümce düzeniyle bu çeviri Türkçemizin ulaştığı mutlu aşamayı da yansıtıyor..

● **Batı Kaynaklı Sözcüklere Karşılıklar** (Prof. Dr. Cemal Mıhçıoğlu, Tahsin Saraç) **Türk Dili,** sayı: 292, 293 294, 295, 296, 297, 298). Türkçemizin en önemli sorunu Batıdan gelen sözcüklerdir. Hemen her gün konuşma dilimize olsun, yazı dilimize olsun yeni yeni sözcükler girmektedir. Türlü nedenleri vardır bu olgunun. Tecimsel, ekinsel, siyasal ilişkiler açısından türlü nedenler gösterilebilir. Toplumsal kökenli bu nedenleri ayrı ayrı değerlendirme, önlemler alma gerekir. Bunun yanı sıra aydınlarımıza, dilseverlere, bilim adamlarımıza düşen görevler de vardır. Bu görevi üstlenmek, Batı kaynaklı sözcüklere ülke ölçüsünde bir savaşımı başlatmak gerek. Prof. Dr. Mıhçıoğlu ile Tahsin Saraç'ın ortak çalışmaları güzel bir örneğidir bunun. Dilimize girmiş ya da girmekte olan sözcükleri alıyor, bunların hangi dilin ürünü olduğunu, anlamlarını, dilimize hangi anlamla geçtiklerini belirtiyorlar. Türkçemizin söz yaratma olanaklarından (türetme, birleştirme, örneksеme) yararlanarak bu yabancı sözcüklere Türkçe karşılıklar öneriyorlar. Önerilerin bir bölümünü alıntılayalım buraya: **Denizbilim** (oşinografi), **püskürteç** (sprey), **bakımcı** (suvanyör), **donduraç** (dipfriz. **güvenceci** (garantör), **kurma** (prefabrik), **yaşayabilirlik** (vivabilite), **subilgisi** (hidrografi), **subilim** (hidroloji), **özedim** (otomasyon), **güdümbilim** (sibernetik), **şaşırtı** (süpriz), **buzçözer** (defroster), **bağlantılı** (enterkonnekte). **yağyakıt** (fyul oyl), **çivileme** (smaç), **destek akça** (sübvansiyon), **suçbilim** (kriminoloji), **kaldırmaç** (forklift). **sesbüyütür** (hoparlör), **eksi yüklü** (negatif) **artı yüklü** (pozitif), **öykünüm** (simülasyon)....

● **Tümce Bilgisi** (Hikmet Dizdaroğlu, TDK yayını). Yalın bir tanımla yargı birimidir tümce. Bu yönden bir dilin işleyiş düzeni, geniş ölçüde onun tümce örgüsünde gözlemlenebilir. Dizadaroğlu'nun, geniş oylumlu incelemesi böyle bir gözlemlemenin ürünü. Yazı ve konuşma dilini kılı kırk yaran bir titizlikle taramadan geçirmiş, saptadığı tümceleri özelliklerine göre ayırmış, öbeklen-

dirmiş. Bunları, tümceyi oluşturan sözcük ve öbeklerinin anlamları, görevleri açısından incelemiş birer birer. İncelemede kuralcı dilbilgisi yönteminden özellikle kaçınılmış. Bunun yerine yapısalcılığa yönelen, söz birimleri arasındaki anlamsal ve yapısal bağlantıları göstermeyi amaçlayan çözümleyici bir yöntemi benimsemiş Dizdaroğlu.

Geleneksel dilbilgisi yapıtlarında tümce konusu yapı, anlam, sözdizimi ve yüklem açılarından incelenir genellikle. Daha doğrusu önceden saptanılmış kuralların bağlamı içinde ele alınır. Dizdaroğlu, bu geleneksel anlayışın duvarlarını yıkmış. Dilimizin tümce düzeninin geniş bir haritasını çizmiş. Seçtiği, incelediği örneklerin tasarlanmış olmayışı; her birinin yazarlardan, ozanlardan seçilen, kullanılmış, canlı örnekler oluşu yapıtın değerini artıran niteliklerden biridir. Bu yönüyle **Tümce Bilgisi,** dilimizin öğrenilmesinde ve öğretilmesinde sık sık baş vurulacak kaynak yapıtlardan biri olacaktır..

● **Dilde Gelişme ve Özleşme** (Doç. Dr. Mustafa Canpolat, **Milliyet,** 24 Eylül 1976). Dilimizin özleşmesi, kendi öz değerlerine dönmesi çok yönlü bir olgudur. Bu olguyu hazırlayan ve yönlendiren ulusal, toplumsal kökenli birçok nedenler vardır. Dr. Canpolat, bu nedenlerden kalkarak dilimizdeki özleşme ve gelişme olgusunun toplu bir değerlendirmesini yapıyor. Osmanlıcanın çıkmazını ve yenilgisini belirledikten sonra, halk diliyle bütünleşmeyi amaçlayan özleştirmeciliğin gelişimini, bugünkü görünümünü tanıtlarıyla gösteriyor. Türkçemizin, çağdaş uygarlığın tüm kavramlarını karşılayabilecek bir düzeye gelebilmesinin yolu olarak gösteriyor özleştirmeciliği.

● **Mantık Terimleri Sözlüğü** (Doç. Dr. Teo Grünberg Dr. Adnan Onart, TDK yayını). Yapıtı hazırlayanlar, yazdıkları önsözün bir yerinde şöyle diyorlar: «Bilim terimlerini Türkçeleştirme yalnızca dilde ulusçuluğun değil, bilimsel alanda yaratıcı olmanın da temel bir koşuludur. Gerçekte biçimsel mantık gibi, son derece özel bir dil kullanan bir bilim dalı bile terimler yönünden bütünüyle anadillere dayanır. Bu terimlere Türkçe karşılıklar bulunmasının, ülkemizde mantığın daha derinlemesine işlenip yaygınlık kazanmasına katkıda bulunacağına inanıyoruz.» Bu inançla bini aşkın Türkçe terim yaratıl-

mıştır sözlükte. Her terim tanımları, yabancı dillerdeki karşılıklarıyle birlikte verilmiştir. Çoğu soyut kavramları içeren, dilimizde eski karşılıkları da bulunmayan yeni bir terimler dizgesi oluşturulmuştur. Dilimizin, soyut kavramları karşılama gücünü göstermesi yönünden de ilginçtir bu sözlük.

● **Sözcük Türleri** (Neşe Atabay-Dr. İbrahim Kutluk-Sevgi Özel, TDK yayını). Prof. Dr. Doğan Aksan'ın yönetiminde hazırlanan bu ortak çalışmada sözcükler görev ve anlam açısından incelenmekte; ad, sıfat, belirteç, adıl ve ilgeç konuları ele alınmaktadır. İncelenen konular, yazı dilimizden seçilen tanıklı örneklere yaslandırılmıştır. Kullanım temel ölçü alınmış, sözcük türlerinin görevleri buna göre belirlenmiştir. Dilbilgisi öğretiminde, öğretmenlerin ve öğrencilerin yararlanabileceği bir yapıttır **Tümce Bilgisi.**

● **Dil, Eğitim, Devlet** (Nermi Uygur, **Sanat Dergisi,** 16 Temmuz 1976). Yazısının girişinde şöyle diyor Nermi Uygur: «Eğitim, insan ve toplumu tümüyle kuşatma eğilimi gösterir. Özellikle biyoloji, pedagoji, matematik, tarih, ekonomi ve sosyoloji bilimleriyle sıkı bağlar kurmak zorundadır. Gelgelelim, yöneldiği amaçlar ne olursa olsun, her eğitim bakanlığının en çok alışverişi 'dil' dediğimiz kültür dalıyladır. Eğitim politikasında eşsiz bir önem taşır dil.»

Bu ilginç saptayımından sonra bilginin taşıyıcısı ve aktarıcısı olarak dilin, eğitim içindeki yerini, işlevini vurguluyor Nermi Uygur. İnsna kişiliğini oluşturmadaki etkisine değiniyor. Devleti yönetenlerin bu gerçeği her dönemde göz önünde bulundurmalarını istiyor. Şöyle bağlıyor yazısını: «Devlet yasaları için Anayasa ne ise, eğitim için de anadili odur.» Eğitimi anadilimizin öz değerlerinden soymaya, okul kitaplarında Osmanlıcayı hortlatmaya çalışan bugünkü yöneticilere okutmak gerek Nermi Uygur'un bu yazısını...

● **Dilde Değişme ve Gelişme Açısından Türk Dil Devrimi** (Dr. Kâmile İmer, TDK yayını). Dil devrimimiz bugüne değin birçok incelemelere konu olmuştur. Dr. İmer'in bu incelemesi de bunlardan biridir. Ancak daha öncekilerden ayrılan bir yöntem ve yaklaşımla yöneliyor

konuya. Çağdaş dilbilimin verilerine göre alıyor sorunu. Dil devriminin, ayrıntılı bir eleştirisini yapmayı, ulaştığı bugünkü aşamada doğrultusunu belirlemeyi deniyor.

İnceleme giriş dışında üç ana bölümden oluşuyor. Girişte özellikle «dilde değişme ve gelişme» konusu, bununla ilgili temel görüşler, değişme ve gelişmenin nitelikleri, değişme ve gelişmeyi oluşturan etkenler açıklanıyor. İkinci bölümde dilin gelişmesi açısından Türk Dil devrimi bütün boyutlarıyle inceleniyor. İnceleme tarihsel gelişim içinde metinlere dayalı karşılamalı bir yöntemle gerçekleştiriliyor. Metinlerin değerlendiriminde dil devrimini yöneten ana düşünce ve siyasaya bağlı kalınıyor. Sonuç bölümünde de önceki bölümlerde söylenenlerin vargıya dönüştürülmesi yapılıyor. Şu tümcelerle bağlanıyor yapıt: «Türk dil devrimi kısa sürede uzun yollar almıştır, başarı yolundadır.»

Dr. İmer'in bu yapıtını okuyanlar, dil devrimimizin bilimsel bir yolda hangi aşamalardan geçerek bugünkü durumuna kavuştuğunu somut örnekleriyle tanıyacaklardır.

● **Deyimler Sözlüğü** (Ömer Asım Aksoy, TDK yayını). «Atasözleri ve Deyimler» Sözlüğü'nün 2. cildi olan bu anıt yapıtta Ömer Asım Aksoy sekiz bine yaklaşan deyimi ele alıyor. Bunları anlamları yönünden değerlendirerek her birinin yaşam, yaşantı, düşünce ve duygu yükünü bir bir sergiliyor. Kuşkusuz çetin bir iştir bu. Çetinliği de deyimlerimizin anlamsal ve yapısal özelliklerinden gelir. Anlamsal kuşatımları oldukça geniştir deyimlerimizin. Tanımlanmaları, açıklanmaları güçtür. Her biri bireysel ve toplumsal yaşamdan izler taşır. İnsanın insanla, insanın doğayla, insanın toplumla, insanın kendi iç dünyasıyla olan ilişkilerine ayna tutar.

Ömer Asım Aksoy üstesinden geliyor bu güç işin. Uzun uzun açıklamalara gitmeden. anlamlarını bulandırıp söze boğmadan deyimlerin açıklamasını özlü bir biçimde yapıyor. Ayrıca bunların yapısal özelliklerini, kapsam ve sınırlarını, anlatımsal değerini, dil evrenimiz içindeki yerini örneklemeli ve karşılaştırmalı bir yöntemle gösteriyor.

● **Türkiye Türkçesinde Kökler** (Dr. Kâmile İmer,

TDK yayını). Geleneksel bir ayrımlamaya göre Türkçe bitişken bir dildir. Değişmeyen köklere değişik ekler getirilerek onlardan yeni kavramları karşılayan sözcükler türetilir. Bu bakımdan Türkçenin köklerini ve bunların belirleyici özelliklerini tanıma, Türkçede sözcük yapma yollarını aydınlatma açısından zorunlu bir gereksinimdir. Dr. İmer'in bu kısa oylumlu incelemesi dilimizin bu konusuna birçok bakımdan açıklık getiriyor. Başlıca kök türlerini, bu türlerin ayırıcı özelliklerini tanıtılarıyle sergiliyor. Sayılamalara da yer verilen incelemede ad ve eylem köklerinin oranı, bunlardaki gelişim ve değişimler açıklanıyor.

Ayrıntılara yönelmeden kalın çizgilerle belirttiğim bu yazılar ve yapıtlar dışında dilimizin sorunlarını değişik konu başlıkları altında ele alan başka çalışmalar da yayımlandı 1976'da. Birkaçının adını anmakla yetinelim burada: **Ilımlılık Devrimcilikle Bağdaşmaz** (Ömer Asım Aksoy, **Türk Dili,** sayı: 226), **İnsan Adları ve Toplum** (Ilhan Başgöz, **Türk Dili,** sayı: 294), **Dilbilimin Bazı Temel Kavramları** (Dr. Vural Ülkü, **Batı Dil ve Edebiyatları Dergisi,** sayı: 3), **Türk Dilinde Ek Vurgusu,** (Ömer Demircan, Türk Dili, sayı: 294), **Bozuk Bilim Terimleri** (Cemal Süreya, **Politika,** 2 Şubat 1976), **Zanaat Terimleri Sözlüğü** (Prof. Dr. Orhan Acıpayamlı, TDK yayını), **Anadilimizi Sevmeyenler** (Cahit Külebi, **Cumhuriyet,** 8 Temmuz 1976), **Bilimci Dili** (Bedrettin Cömert, **Milliyet Sanat Dergisi,** Ocak 1976), **Anadolu Ağızlarının Aynasında Türk Dilinin Anlatım Gücü** (Prof. Dr. Doğan Aksan, Uluslararası XVII. Altayistik Kongresine sunulan bildirilerden ayrı basım), **Türkçeye Saygı** (İsmet Zeki Eyüboğlu, **Türk Dili,** sayı: 293), **Sözcük Üretiminde Yeni Bir Aşama** (Berke Vardar, **Türk Dili,** sayı: 296), **Atletizm Terimleri Sözlüğü** (Nurettin Alkanat, TDK yayını).....



Ziya Osman Saba

1976'DA TİYATROMUZ

Selmi ANDAK

Bundan önceki yıllığımızda belirttiğimiz gibi 1975 yılı Türk tiyatro hayatı açısından politik baskıların «gerçek demokrasi»nin temel prensiplerine ve özellikle yaratıcı sanatsal güçlerin düşünce özgürlüğü içinde oluşmasına engel olacak biçimde ne denli artmış idiyse; 1976 yılı da hem ayni anlayış düzeninin devamı, hem de tiyatro oyunlarının yetersizliği bakımından da olumsuz bir mevsim sayılır.

Gerçi tüm baskılara ve mantık dışı bazı davranışlara rağmen, çoğunlukla hafif kömedi veya bulvar oyunları'nın kısır manzarasına karşı, bazı ilerici, devrimci tiyatro topluluklarının ve birkaç öğretim ve eğitim kuruluşlarına bağlı gençlik sahne çalışmalarının fedakârca tutumlarıyla ulaştıkları başarılara tanık olduk. Ne var ki, bu toplulukların önde gelenleri genellikle amaçlarının dürüstlüğüne, düşüncelerinin sağlamlığına, işledikleri konuların ve sorunların ilginçliğine ve seçtikleri oyunların güçlülüğüne, yenilik getirme çabalarına kıyasla; gerçekçi ve toplumcu sanatın zorunlu kıldığı «ileri tiyatro tekniği ve sahne ustalığı»na henüz tam anlamıyla ve gerektiği kadar ulaşamadılar. Böyle olunca, iletmek istedikleri mesajlar çoğunlukla bu toplulukların oyunlarını sürekli olarak, bilinçle ve anlayışla izleyen çevreler dışında, daha geniş anlamda topluma derinliğine biçimde etkin oldu sayılamaz...

ŞEHİR TİYATROLARINDA YENİ DÜZEN

1976 yılının Türk tiyatrosu açısından en önemli ve en ilginç olduğu kadar, belki de birçok çevreyi ve özellikle tutucu kesimleri belki de şaşırtan olayı: İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları'nda 1975-1976 mevsimiyle bir-

likte başlayan «ileriye dönük, yenileştirme» hareketidir.

İstanbul kentimizin en eski ve bütünüyle Türk Tiyatrosu'nun temel direği sayılan Şehir Tiyatroları geçen yıl daha ziyade «dramatürji» ve «repertuar açısından olduğu gibi halkın eğitiminde tiyatroyla katkıda bulunmak eğiliminde saptadığı «hamle»yi, 1976-1977 mevsimiyle daha da yoğunlaştırarak belirgin bir yöntemde ilerliyor.

Bu yöntem, bir düzen değişikliği getirecek biçimde şu temel sistemde oluşuyor: «Yerinden Yönetim»... Bu yönetim uygulamasıyla: Şehir tiyatrolarının her bölümü, bugüne kadar tiyatro çalışmalarında olumlu tutumları ve başarılı yönleriyle kişiliklerini kanıtlamış sanatçılardan kurulu ekiplerin ayrı ayrı yönetimlerine ve sorumluluklarına veriliyor. Her bölümün ayrı bir yönetmeni var.

YA MUHSİN ERTUĞRUL?

Şehir Tiyatrolarının Genel Sanat Yönetmeni olarak gene Muhsin Ertuğrul'un kaldığı, geçen mevsim bu yeni sisteme başlanırken bildirilmişti.

Ancak, Türk tiyatrosunun «öncü ustası» Muhsin Ertuğrul'un, 1975 yılı Eylül ayında Şehir Tiyatroları Sosyal Sigortalar statüsünden alınıp Emekli Sandığı statüsüne bağlanınca, 65 yaşını doldurduğu için emekli'ye ayrılışından sonra, gerçi resmî sıfatı olmadan gene Genel Sanat Yönetmeni olarak görevde kaldığı bildirilmesine rağmen, özellikle «yerinden yönetim»den yana olmadığı da belirlendiğine göre, artık Şehir Tiyatroları'na eskisi gibi bu büyük ustanın katkısından yararlanacağı söylenemez!

Gelelim Şehir Tiyatrolarında yeni düzenle birlikte geçen mevsim başlatılan bazı yararlı girişimlere:

Bayrampaşa Tiyatrosu - İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları, kentin uzak semtlerindeki halka tiyatro sanatını yansıtmak amacına paralel olarak Bayrampaşa Belediyesi'nin de işbirliğiyle geçen mevsim başında «Bayrampaşa Tiyatrosu»nu açtı. Bu açılış töreninde ve ilk oyun olan Federica Garcia Lorca'nın «Bernarda Alba'nın Evi» temsili dolayısıyla İstanbul Belediye Başkanı Ahmet İsvan'ın eşi Bayan Reha İsvan tarafından ilginç ve olumlu bir konuşma yapıldı. Açılış gösterisi Bayrampaşalılar ve Yün-

teks emekçilerine ayrılmıştı. Garcia Lorca'nın «kadın sorunları»nı işleyen bu önemli piyesini Bayrampaşa Tiyatrosu'nda, tanınmış sanatçı Nedret Güvenç başarıyla sahneye koydu. Oyun, Kadınlar Yılı dolayısiyle sahneye konu ve özellikle bu ilk gecede kadın işçilere oynandı.

— **Kahvelerde Tiyatro:** İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları'nın geçen mevsim giriştiği eylemlerden biri de «Gezici Kahve Tiyatrosu» adı altında oluştu. Tiyatrolara uzak semtlerde oturan İstanbul Halkının ayağına tiyatroyu götürmek amacını taşıyan bu bölümde ilk kez Nazım Kurşunlu'nun «Ipler Elimizde Değil» adlı oyunu Deniz Uygüner yönetiminde ve Oya Aydonat, Osman Gorgen ve Orhan Gozen'in rol almalarıyla Sarıyer'in üç ayrı semindeki kahvelerde oynadı ve büyük ilgi gördü. Repertuarına Talip Apaydın'ın «Soydan Efendi», Reşat Nuri Güntekin'in «Babür Şah'ın Seccadesi» Muzaffer Hacıhasanoğlu'nun «Yolculuk» adlı oyunlarını içeren bu gezici tiyatro, her Pazartesi ve Salı akşamları Harbiye tiyatrosundan hareket ederek çeşitli semtlere oyun götürdü.

— **Öğle Tiyatrosu:** Şehir tiyatroları Parasız Öğle Tiyatrosu adı altında oyunlar düzenlemeğe girişmiştir. Çalışma günlerinde saat 12.15'ten 13.15'e kadar, çeşitli işlerde çalışan memur, esnaf ve geniş halk kitlelerinin öğle yemeğini geçirmek ve beraberinde kendi sandviçini de bir çay altında yerken, bu arada sahnede oynanacak piyesi de izlemek fırsatını bulacağı amacıyla girişilen bu yeni atılım bir hayli ilginçti.

— **Okullarda tiyatro:** Şehir Tiyatrolarının değerli sanatçılarından Perihan Tedü geçen yıldanberi her hafta çalışamba günleri Avusturya Lisesi'ne giderek, öğretmenlerin aracılığıyla öğrencilere yazdırdığı, öğrencilerin eleştirerek oğulaştırdığı, aynı öğrencilerden birinin rejisi altında «Babamın Dediği» adlı oyunun sahneye konmasına yardımcı oldu.

— **Deneme Sahnesi:** Önceki yıl açılışı büyük yankı uyandıran Tepebaşı Deneme Sahnesi'nin çalışmaları, eleştirilerden ve uyarılardan da yararlanılarak atılımlarına devam ediyor. İlk kez Zeynep Oral'dan Beklan Algan'ın uyguladığı «Adsız Oyun»dan sonra, 1976-1977 mevsimi için Ümit Denizer'in «Köy Enstitüleri», belgesel bir derle-

me olan «Ölüm Orucu», Shakespeare oyunlarından bir kurgu, Peter Weiss-Can Yücel'den «Salozun Mavalı», Bertolt Brecht'den «Cesaret Ana ve Çocukları» adlı yapıtları repertuarına aldı.

— **Sözsüz Oyun:** Şehir Tiyatroları Yaz Oyunları'nda bir de Pantomim gösterisi uygulamıştır. Değerli sanatçı Taner Barlas'ın geçen oyun dönemlerinde izlenen «Seyirlik Oyun» ve «Ali'nin Öyküsü» adlı sözsüz oyunlarından sonra, yaz dönemi gösterilerinde «Sırtımızdakiler» adlı sözsüz oyun hazırlandı. «Sırtımızdakiler» klâsik pantomimin biçimsel kurallarına sıkısıkıya bağlı kalmaksızın, ama onu özünde aşan, yenilemeye giden, günlük yaşantı ve toplumsal sorunlara eğilen, söze gereksinme duyulmayan bir tiyatro olayıdır. Taner Barlas'ın bu yeni pantomin olayı sayılan «Sırtımızdakiler»de ses düzenlemesini Hitay Daycan, slayt ve grafik düzenlemesini İsa Çelik, türkülerini Sadık Gürbüz, maskelerini Kuzgun Acar hazırladılar. «Sırtımızdakiler»i Taner Barlas, Belkis Torfilli ve Cem Duygulu oynadılar.

Repertuar düzeni:

İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları 1975-1976 mevsiminde ve onu izleyen şimdiki 1976-1977 mevsimi için, eski düzenine ve geleneksel sağlamlığına rağmen çoktan yıpranmış ve tutarlığını yitirmiş yapısına son verecek derecede, yepyeni bir anlayış, ilerici bir tutum ve olumlu bir düzen içine girdi. Bu yenileme, hatta yeniden doğuş, özellikle «dramatürji» açısından başarılı bir seçimle kendini gösterdi.

Şimdi bu yenileşme içindeki repertuarın oyunlarını kısaca izleyelim :

«Galile'nin Yaşamı» -Bertolt Brecht'in bu çok önemli piyesini Müntekim Ökmen-Ülkü Tamer'in çevirisiyle Metin Deniz sahneye koydu. Dekorlarını Metin Deniz'in hazırladığı bu oyunun fon müziğini Cem Karaca-Derviş şan topluluğu uyguladı. Başrol Galile'yi Erol Keskin oynadı. Oyun ilk kez Harbiye Tiyatrosu'nda oynandı.

«Anahtar Sahipleri» -Çekoslovakyalı ozan ve yazar Milan Kundera'nın Nazi işgali devrini yansıtan ve faşizm'i yeren bu oyunu Şehir Tiyatroları repertuarının en ilginç piyeslerinden biriydi. Fatih Tiyatrosu'nda ilk kez sahne-

ye konan bu oyunu Başar Sabuncu yönetti. Rekin Teksoy'un çevirisiyle, Atıl Yalkut'un dekor-kostümleriyle ve Mehmet Abut'un müzik uygulaması ile oynanan bu oyunda rolleri Cüneyt Türel, Emel Kuray, Gül Gülgün, Bilge Zobu, Alev Gürzap ve diğer sanatçılar oynadılar .

«Hâkan» -Yerli oyunlar arasında yer alan «Hâkan»ı oyunu ilk kez sahnelenen Günsar Türköz yazdı. 1938'de Dünyan'da doğan ve mesleği teknik ressamlık olan Günsar Türköz'ün «Prometheus'un çocukları», «Kuyuda Yangıncılar», «Peynir-Ekmek», «Top» gibi oyunları ve Radyo tiyatrosu için uygulamaları var. Burçin Oraloğlu'nun sahneye koyduğu «Hâkan»ın dekor-kostümleri Aydoğmuş'un, müziği Bora Ayanoğlu ile Mehmet Abut'un. Ayrıca Önder Bali yönetiminde İstanbul Belediye Şehir Armonisi tarafından marşlar çalınıyor oyunda. Raşit Gürzap, Demiray Erül, Muhip Arcıman, Yücel Dağdeviren, Bedia Ener, Reha Koral, İsmet Ay, Doğan Bavli, Rauf Altıntak, Saime Arcıman, Nazif Şen ve geniş bir kadro bu oyunda rol aldı. Oyun ilk kez Üsküdar'da oynandı.»

«Besleme» -Ülker Köksal'ın yazdığı ve Engin Uludağ'ın sahneye koyduğu bu oyun, yılın yerli oyunları arasında en tutarlı ve başarılı piyeslerinden biri sayıldı. Önceki «Sacide» oyunundan sonra «Besleme» oyunuyla gene kadın sorunlarına değinen başarılı yazar Ülker Köksal'ın bu oyununda hareket noktası: Besleme aracılığıyla topluma ayna tutmak istemesidir. Oyunun kahramanı «besleme»nin kişisel dramından ziyade toplumun bozukluğu, acımasızlığı vurgulanmaktadır.

«Besleme» ilk kez Kadıköy bölümünde oynanmıştır. Engin Uludag'ın yönetiminde, Turgut Atalay'ın dekorlarıyla ve Aydoğmuş'un kostümleriyle oynanan bu oyunda rolleri Nilgün Özhan, Özen Tutucu, Nezahat Tanyeri, Jeyan M. Ayral, Cengiz Keskinkılıç, Erhan Dilgil, Suphi Tekniker paylaşmışlardır.

«Sahte Sofu»-Molière'in ünlü «Tartuffe» adlı komedisi, bu kez Şehir Tiyatrolarında «Sahte Sofu» adıyla oynanmıştır. Oyunu Mücap Ofluoğlu sahneye koymuş ve başrolü kendisi oynamıştır. Beş perdelik oyunda: İkiyüzlülüğü canlandıran Tartuffe (Mücap Ofluoğlu) oyunun üçüncü perdesinde görünmektedir. Böylece olumsuz bir kah-

ramandan çok, bu kahramanın çevresinde onun ikiyüzlülüğüne gösterilen tepkiler belirtilmek istenmiştir. Oyundaki eleştiri-güldürü tümüyle bir sosyal kesimin toplumsal davranışlarını hicvetmektedir. Sonradan kapanan Beyoğlundaki Yeni Komedi tiyatrosunda sahnelenen «Sahte Sofu» oyunu Orhan Veli Kanık'ın çevirisi üzerine oynanmıştır. Dekor-kostümler Turgut Atalay tarafından hazırlanan oyunda rolleri Mücap Ofluoğlu, Samiye Hün, Fuat İşhan, Ayşe Kemikoğlu, Atacan Arseven, Alev Özçelik ve diğer sanatçılar oynamışlardır.

«Düğün Ya Da Davul»-Haşmet Zeybek'in yazdığı ve Hamit Akın'ın yönettiği «seyirlik oyun» türündeki «Düğün Ya Da Davul» önce Gültepe tiyatrosunda, sonra da kısa bir süre Tepebaşı Deneme Sahnesinde oynandı.

«Bernarda Alba'nın Evi»—İspanyanın ilerici büyük ozam Federico Garcia Lorca'nın tanınmış tiyatro piyeslerinden «Bernarda Alba'mn Evi» Turan Oflazoğlu'nun çevirisinden Şehir Tiyatroları repertuarında Nedret Güvenç'in sahneye koyuşuyla, Atıl Yalkut'un dekoru, Aydoğmuş'un kostümleri ve Hitay Daycan'ın ses düzeni ile oynandı. Bu oyunun Bayrampaşa Tiyatrosu'nda oynanması çevre halkı için oldukça yararlı oldu.

«Kadife Çiçekler»—Paul Zindel'in yazdığı, Nüvit Özdoğru'nun çevirdiği ve yönettiği bu oyun Kadıköy tiyatrosunda oynandı. 1969 yılında New York'ta yılın en iyi oyunu seçilen ve Pulitzer Ödülü'nü kazanan bu oyunun asıl İngilizce adı «Gama Işınlarının Aydede Yüzlü Kadife Çiçeklerine Etkisi»dir. Kuşakların çatıştığı bir dram-komedi niteliğinde olan oyun yazarının yarı yaşam öyküsü olarak da kabul edilmiş. Dekoru Ersin Satgan'ın, kostümleri Nilgün Gürkan'ın hazırladıkları bu oyunda rolleri Hikmet Körmükçü, Hümaşah Hiçam, Ülkü Akbaba, Tanju Tuncel, Vildan Balçın (Samah Tuğsel) oynadılar.

«Bu Ölü Kalkacak»—Vedat Türkali'nin yazdığı ve Hamit Akınlı'nın yönettiği, müziğini Arif Erkin'in, oyunyeri düzenini Ersin Satgan'ın, giyim-kuşamı Nilgün Gürkan'ın, tasvir çizimini Savaş Dinçel'in hazırladıkları bu müzikli oyun, politik yönden olay yarattı.

«Ölen Hangisi»—Türk Tiyatrosu'na büyük emek vermiş, öncülük etmiş ve hatırı sayılır yararlar sağlamış ölüm-

süz yazar, usta gazeteci Cevat Fehmi Başkut'un bu komedisi, gene Şehir Tiyatrolarının ileri atılımı içinde korunması gereken klâsik yapısına uygun düştü. Engin Gürmen'in yönettiği, dekor-kostümleri Turgut Atalay'ın hazırladığı bu oyunda Gülistan Güzey, Ersan Barkın, Uğur Kıvılcım, Bilge Zobu, Gül Akelli, Şener Şen, Turgut Arseven, Nedret Denizhan, Serpil Süev, Özkan Gürol, Selçuk Tatlıdil rol aldılar.

«Tatar Ramazan»—Kerim Korcan'ın yazdığı ve mahpusane hayatını işleyen bu güçlü oyun Türker Tekin'in yönetiminde, Atıl Yalkut'un dekoru ile oynandı ve geniş ilgiyle izlendi. Harbiye, Kadıköy, Fatih tiyatrolarında 100. temsilini aşan bu oyun ayrıca yaz dönemi oyunları arasında da yer aldı. Başrol «Tatar Ramazan»ı Metin Çekmez oynadı.

«Cellât»—Perihan Tedü'nün yazdığı ve yönettiği bu oyun ilk kez Kadıköy bölümünde oynandı. İyi niyet ve ömrünü tiyatroya vermiş bir sanatçı tarafından yaratılan bu oyun, bazı hatalar yüzünden emeğinin karşılığını göremedi.

«Ana Hanım Kız Hanım»—Cahit Atay'ın yazdığı ve Çetin İpekkaya tarafından yönetilen bu oyun Gültepe bölümünde de oynandı. Ama halka yapması gereken etkiyi gereğiyle yapamadı.

Şehir Tiyatrolarının Çocuk Oyunları repertuarında ise: «Kukla Karagöz», «Pırtlatan Bal» ve «Masal Masal Matilan» oyunları yer aldı.

DEVLET TİYATROLARI

1975-1976 mevsiminde Devlet Tiyatroları'nda pek değişen birşey olmadı, her zamanki gibi. Ne var ki, Türk oyun yazarlarına öncelik tanınması gereğini duyan ve bunun olumlu bir zorunluk olduğunu benimseyen Devlet Tiyatroları, geçtiğimiz yıl sahnelediği 15 oyundan 18'ini yerli ve 7'sini yabancı yazarlardan seçti. Bu repertuarı izleyelim:

«Koca Sinan»—Fazıl Hayati Çorbacıoğlu'nun yazdığı ve Raik Alnıaçık'ın sahneye koyduğu bu oyun Büyük Tiyatro'da ilk tur oyunu olarak yer aldı. Büyük Türk mimarı

Sinan'ın Süleymaniye camiini yaratışı konu olarak işlenen bu oyunun dekor ve kostümlerini Hüseyin Mumcu yaptı. Rolleri Haluk Kurdoğlu, Suha Tuna, Baykan Saral, Gülcen As, Ejder Akışık ve diğer sanatçılar paylaştılar.

«Midas'ın Kördüğümü»—Güngör Dilmen'in yazdığı bu ilginç oyunu Mahir Canova sahneye koydu. Dekorları Refik Eren, kostümleri Hale Eren'in hazırladığı bu oyunda müzik Nevit Kodallı'nın ve koreografi Sait Sökmen'in idi. «1. öğrenci (Midas)»ı İstemi Betil oynadı. Oyun Büyük Tiyatro'da ilk kez sahneye kondu.

«Küheylan»—Önceki yılın en başarılı oyunu sayılan Peter Shaffer'in yazdığı ve Cüneyt Gökçer'in sahneye koyduğu, başrolü Kerim Afşar'ın oynadığı «Küheylan», geçen mevsim 10 Ekim'den (1975) itibaren tekrar oynanmağa başladı ve gene büyük ilgi gördü.

«Tilki ile Üzüm-Ezop» Guilherme Figuiredo'nun yazdığı bu ilginç oyun İsmail Bekir Ağlagül'ün dilimize çevirisiyle ve ustaca sahneye koyuşuyla ilk kez Küçük Tiyatro'da oynandı. Erkan Kırtunç'un dekor ve kostümleri hazırladığı bu oyunda Zafer Ergin, Suna Akbel, Melek Baykal, Alpay İzbırak, Şükrü Üstün ve Nur Subaşı rol aldılar.

«Küçük Esma Sultan»—Adnan Giz'in yazdığı bu oyunu Muazzez Kurdoğlu sahneye koydu. Serpil Birişmen'in dekor-kostümleri ile oynanan oyunda Gülsen Başar, Serap Kaçmaz, Nurşen Girginkoç, Melek Tartan ve diğer sanatçılar rol aldılar.

«Dirlik Düzenlik»—Oktay Rıfat'ın yazdığı ve Tekin Akmansoy'un sahneye koyduğu bu oyun Devlet Tiyatroları repertuarının iddialı oyunlarından biriydi. Hüseyin Mumcu'nun dekorları ve Sevinç Gürlük'ün kostümleri ile oynanan oyunda Macide Tanır, Erol Kardeseci, Alev Sezer ve diğer sanatçılar rol aldılar.

«Paspas»—İon Baieşu'nun yazdığı bu oyunu Hilmi Ömeroğlu dilimize çevirdi. Asuman Korad'ın başarıyla sahneye koyduğu ve Tarık Levendoğlu'nun dekor-kostüm'lerini hazırladığı bu oyunda Ergün Uçucu, Beyhan Hürol, Engin Şenkan, Muammer Çıpa, Erdoğan Göze, Füsun Günuğur, Şahin Çelik, Güven Çulhaoğlu, Dinçer Sümer, Ferdi Merter, Eda Demokan ve Aktan Günalp rol aldılar.

«Uçarı»—Luigi Pirandello'nun yazdığı bu tanınmış piyesi (Lilola) sahneye Nihat Akcan uyguladı, dekor-kostümleri'ni Hüseyin Mumcu hazırladı. Müziklerini Dieter Brux'un düzenlediği ve koreografi'sini Sait Sökmen'in yaptığı oyunda rolleri Aykut Sözeri, Yalın Tolga, Hepşen Akar, Ayşegül Arsoy ve diğer sanatçılar paylaştılar.

«Düşüş»—Nahit Sırrı Örik'in romanı üzerine Kemal Bekir'in oyunlaştırdığı «Düşüş», mevsimin ilginç oyunlarından biri sayıldı. Asuman Korad'ın sahneye koyduğu bu oyunun dekorlarını Hüseyin Mumcu, kostümlerini Hale Eren hazırladılar. Oyunda Suha Tuna, Alp Öyken, Babür Nutku, Haldun Marlalı, Arşen Göze ve diğer sanatçılar rol aldılar.

«Issız Topraklar»—Harold Pinter'in yazdığı bu oyunu İsmail Bekir Ağlagül sahneye koydu, dekor-kostümlerinin Serpil Birişmen hazırladı. Rolleri Bozkurt Kuruç, Yalın Tolga, Ahmet Levendoğlu ve Aykut Sözeri oynadılar.

«Sahte Kahramanlar»—Vedat Nedim Tör'ün yazdığı bu oyun, anlamsız ve hala tiyatro sanatı üzerinde köhneleşmiş baskıların sürdüğünü kanıtlayan gerekçelerle yasaklandı. Nihat Akçan'ın sahneye koyduğu bu oyunun dekor ve kostümlerini Hüseyin Mumcu hazırladı. Oyunda çok geniş bir kadro rol aldı.

«Yasak Defter»—Alba de Cespedes'in yazdığı «Yasak Defter», Asuman Korad'ın yönetiminde Küçük Tiyatro'da oynandı. Tomris Oğuzalp, Kaya Akarsu, Serap Kaçmaz, Mehmet Gökçer, Bozkurt Kuruç, Ayşen Gökçer, Derya Bulgiç ve Güney Gültek oyunda rol aldılar.

«Kedi Oyunu»—İstvan Örkeny'nin yazdığı bu oyunu Can Gürzap sahneye koydu. Dekorları Serpil Birişmen ve kostümleri Sevinç Gürlük hazırladılar. Nurşen Girginkoç, Hepşen Akar, Pınar Çelebi, Meral Gözendor ve diğer sanatçıların rol aldığı oyun Yeni Sahne'de izlendi.

«Parkta Bir Sonbahar Günüydü»—Recep Bilginer'in psiko-sosyolojik yönden güçlü ve ilginç olan bu oyunu ilk kez İstanbul bölümünde başarıyla oynandıktan sonra, Ankara'da Altındağ sahnesinde tekrarlandı. Yücel Erten'in sahneye koyduğu bu oyunda Muammer Çıpa, Ergün Uçucu, Beyhan Hürol, Füsun Günuğur, Eda Demokan, Şahin Çelik, Tülay Artuk, Dinçer Sümer, Güven Çulhaoğlu ve Engin Şenkan rol aldılar.

«Tarla Kuşuydu, Jüliyet»—Ephraim Kishon'un yazdığı ve önce «Ne Haber Jüliyet» adıyla çevrilen ve sonra adı «Tarla Kuşuydu Jüliyet»e değiştirilen bu oyunu Cüneyt Gökçer başarıyla sahneye koydu. Oyunda Ayten Gökçer, Kerim Afşar ve Haluk Kurdoğlu'nun rol aldıkları bu ilginç oyun İstanbul'da ve Ankara'da oynandı.

İstanbul bölümünde: Taksimdeki Venüs sahnesinde «Midas'ın Kördüğümü», «Küheylan», «Dirlik Düzenlik», «Tarla Kuşuydu Jüliyet». «Parkta Bir Sonbahar Günüydü», Düşüş», «Paspas» adlı oyunlar sunuldu.

Adana'da: Devlet Tiyatroları Adana'daki bölümünde «Koca Sinan», «Düşüş», Türkmen Düğünü», «Ezop», Teknik Arıza», Parkta bir sonbahar günüydü» ve çocuk oyunu «Barış Gezegeni»ni halka sundu.

Bursa'da: Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu'nda geçen mevsim Ali Yürük'ün yazdığı, Konan Işık'ın sahneye koyduğu, dekorlarını Gülümser Erigür'ün ve kostümleri Sevinç Gürlük'ün hazırladıkları «Türkmen Düğünü» adlı komedi, ve Somerset Maugham'dan Fahrünnisa Kadıbeşegil'in çevirdiği ve Ali Coşkuz Çelenk'in sahneye koyduğu «Sadık Zevce» adlı piyes ve Kemal Bekir'in oyunlaştırdığı «Düşüş» başarıyla oynandı.

İzmir'de: Devlet tiyatrosu Koraly Szakonyi'nin Havva Pınar Kür tarafından dilimize çevrilen ve Haldun Marlalı tarafından sahneye konan «Teknik Arıza», S. Lenz'in yazdığı ve Sezer Duru'nun çevirdiği Haldun Marlalı'nın sahneye koyduğu «Suçsuzlar Çağı-Suçlular Çağı», Turan Oflazoğlu'nun yazdığı ve Haldun Marlalı'nın sahneye koyduğu bir perdelik «Keziban» adlı komedi ile Aydın Arıt'ın yazdığı ve Sönmez Ataşoy'un sahneye koyduğu bir perdelik «Bal Sineği» adlı oyunu sundu. «Tilki ile Üzüm-Ezop»da repertuara alındı.

Çocuk Oyunları: Devlet Tiyatroları çocuk oyunları arasında «Leylek Sultan», «Sihirli Kemer», ve «Dans Eden Eşek» yer aldı.

İzmir Fuarı'nda üç oyun oynandı: «Koca Sinan», «Düşüş» ve «Tarla Kuşuydu Jüliyet».

ALİ POYRAZOĞLU T.

Küçük Sahne'de oyunlarını başarıyla sürdürmekte olan

Ali Poyrazoğlu Tiyatrosu 4, yılına girmiş bulunuyor. Aziz Nesin'in yazdığı ve Ali Poyrazoğlu'nun sahneye koyduğu ve rolleri Ali Poyrazoğlu, Aydemir Akbaş, Celile Toyon, Ayşen Gruda, Alpay İzer, Tunçay Özinel, Korhan Abay, Özcan Özgür, Pekcan Türkeş ve Sevda Aktolga'nın paylaştıkları «Deliler Boşandı» adlı güldürü ilgiyi çekmeğe devam etti. Bunu Ferhan Şensoy'un yazdığı «Çark-ı Memnu» adlı, kabare oyunu izledi.

Ayrıca Tunçay Özinel'in yazıp yönettiği «İstanbul'da Bugün» adlı oyun ise «Deneme Sahnesi» olarak işçi kesimlerine oynanmak üzere hazırlandı ve ilgiyle izlendi.

ANKARA SANAT TİYATROSU

Ülkemizin devrimci-ilerici-öncü tiyatrolarının başında olarak yıllardanberi başarıyla çalışmalarını sürdüren AST, geçen mevsim Maksim Gorki'den Rutkay Aziz'in yönettiği «Ana», Hedda Zinner'den Sevgi Soysal'ın çevirdiği ve Rana Cabbar'ın sahneye koyduğu «Dimitrov'un Savunması», Samed Behrengi'den Salih Kalyon'un oyunlaştırdığı «Bir Şeftali Bin Şeftali» ve ayrıca İzmir Fuarı Açıkhava Tiyatrosu'nda da oynadığı «A'adağı Miho» adlı oyunlarla seyircinin karşısına çıktı.

BAKIRKÖY SANAT T.

Çevresinde ilgiyle karşılanan ve titiz bir calışma yapan Bakırköy Sanat Tiyatrosu geçen mevsim Tafun Türkali'nin yazdığı ve Öcal San'ın sahneye koyduğu «Tele-Çorba» adlı oyunla televizyon programlarını karikatürize ederek oluşturdu. Bu topluluk ayrıca Bakırköyde ilk defa çocuklar için de oyun sahneleyerek «Mahallenin Afacanları»nı oynadı. Bu oyunu Ümit İmer yazdı. Mehmet Şenova müziğini. Sema Kargan danslarını, Ersin Satgan dekorunu Necla Büyükfırat kostümlerini hazırladılar.

BİRLİK SAHNESİ

İstanbul'da 1975-1976 mevsiminin başında kurulan Birlik Sahnesi Yapı Endüstri Salonu'ndaki çalışmalarında

amaçlarını bildiren açıklamasında «tiyatro görüşlerinin Brecht'ten oluştuğuna ve işçiye dayandıklarını» belirtmelerine rağmen Brecht'ten oynadıkları ve Ali Taygun'un yönettiği «Faşizmin Korku ve Sefaleti» adlı oyunda, söylediklerini pek kanıtlayamadılar. Tiyatro ayrıca devrimci ozanlardan «Katilleri Tanıyor musunuz?» adlı bir derlemeyi sundu.

ÇAĞDAŞ SAHNE

Ankara'nın bu yeni topluluğu İstanbul'da da Eylül ayında Dünya Sinemasında Nazım Hikmet'ten Yılmaz Onay'ın yönettiği «Yusuf ile Menofis»i ve çeşitli kentlerin Valiliklerince yasaklanan «Grev»i oynadılar. Ancak «Yusuf ile Menofis»te bekledikleri başarı ve ilgiye ulaşamadılar. Mevsim repertuarlarında ayrıca Hauptmann'ın yazdığı ve Erdoğan Akduman'ın sahneye koyduğu «İsyan» adlı oyun bulunuyor.

ÇEVRE TİYATROSU

Geçen yıllar başarılı oyunlarından sonra ve Kocamustafapaşa'daki halk çevresinin ilgisini çekmesine rağmen geçen mevsim sonunda kapanacağı söylentileri çıkan Metin Serezli-Altan Erbulak yönetimindeki Çevre Tiyatrosu geçen mevsim Vural Sözer'in yazdığı ve Metin Serezli'nin yönettiği «Pamuk Eller Cebe» adlı güldürüyü oynadı. 1966-1967 mevsimini ise 25 Eylül'de Necati Cumalı'nın «Nalınlar» komedisiyle açarak perdesini kapamıyacağını kanıtladı.

DEVEKUŞU KABARE

Geçen yıllardanberi büyük seyirci kitlesini kaybetmeyen Devekuşu Kabare Tiyatrosu, sağlam düzeni, oyuncularının ustalığı sayesinde gene geniş ilgi çekiyor, ama güçsüzleştiği ve müzikal açıdan kulaklardan silinmeyen oyunların gitgide kolaya kaçtığı, anlam ve biçim açısından şarkı türlerinde gitgide eski parlaklığını kaybettiği de seyirciler tarafından seziliyor. Ancak Haldun Taner'in bi-

linç ve ustalıkla yazdığı ve güncel konulardan oluşan oyunlar bu topluluğun en büyük dayanağı... «Haneler» gene sevilen bir oyun.

DEVRİMCİ ANKARA SANAT T.

DAST adlı devrimci-ilerici topluluk, çeşitli baskılara, yasaklamalara rağmen çalışmalarını sürdürüyor. Erkan Yücel'in yönetimindeki bu tiyatro, Ankara Gençlik Parkı, İstanbul'da Küçük Sahne'deki oyunlar dışında, özellikle Anadolu turnelerinde etkili oluyor. Repertuarında Çin yazarlarından oluşan «Güney'den Mektuplar», «Vatandaş Hamdi Abdülhamit ve Süleyman'a karşı», «Halkın Gücü» ve «İki Devir» adlı oyunlar bulunuyor. Ayrıca «Ortaoyunu» adlı bir gösteri var. «Halkın Gücü» Bursa Valiliği tarafından yasaklandı.

DOSTLAR TİYATROSU

İstanbulun hem belgesel oyunlar yönünden, hem de Genco Erkal'ın sanat ustalığı ve tüm sanatçılarının dayanışma örneği gösteren yoğun çalışmaları sayesinde en güçlü topluluklarından biri olan Dostlar Tiyatrosu, oyun repertuarı yanında, film gösterileri, konserler, dizi programlar, söyleşiler, eleştiri toplantıları, konferanslar, açık oturumlar ile toplumsal sanat yönünde ileri hamlelerine devam ediyor. Abonman sistemini de içeren oyun düzeni içinde geçen mevsim: «Düşmanlar», «Faşizme Karşı (Dimitroff)», «Ortak» ve «Sabotaj Oyunu» ile birlikte izleyememiş olanlar için «Alpagut Olayı» ve «Kerem Gibi» oyunlarını da sahneledi. Ancak «Sabotaj Oyunu» ile hiç te eski olumlu ve yorumlama açısından güçlü seviyeye çıkamadı. Ayrıca «Müzikli oyunlardan Derleme» gösterisi yapıldı.

GÖNÜL ÜLKÜ-GAZANFER ÖZCAN

1975-1976 mevsiminde Şişli'de perdelerini açan bu popüler ve sevilen tiyatro, Gazanfer Özcan, Gönül Ülkü, Selim Nâşit, Aynur Yetkin, Aliye Tolak, Cengiz Özyurt, Nazan Tilmaç, Toygun Ateş, Binnaz Gürses ve Ajlan Aktuğ'-

un oluşturduğu kadro ile, Melih Vassaf'ın tatlı bir güldürüsü olan «Kızlara Göz Kulak Ol» adlı komedisiyle seyircilere epey hoş vakit geçirtti.

HALK SAHNESİ OYUNCULARI

İlerici bir nitelik taşıyan Halk Sahnesi Oyuncuları adlı topluluk Kocamustafapaşa'da Bertolt Brecht'in 1931-1975 İspanyasını içeren «Carrar Ana'nın Silâhları» adlı oyunu oynadı.

KADIKÖY İL T.

Muzaffer Hepgüler-Anmet Açan topluluğu geçen mevsim Kadıköy İl Tiyatrosunda çalışmaya başlayarak «Müsait Palas» ve F.H. Tökin'in yazdığı «Deliler Koalisyonu» adlı güldürüleri oynadı.

KENT OYUNCULARI

Krizi atlatmış görünen Kent Oyuncuları, Yıldız Kenter'in yönetiminde E.O'Neill»in «Günden Geceye» ve A.W. Andersen'in «Kafesten Bir Kuş Uçtu» oyunlarını sundu. Topluluk eski günlerini aratmıyor değil?

NEJAT UYGUR

Büyük seyirci kitlesini sürüklemesini bilen Nejat Uygur Tiyatrosu geçen mevsim kendi çizgisinde olmakla birlikte orta tabakanın bir hicvini yapan «Süleymaniyeli Paşazade Süleyman» adlı güldürü ile birhayli ilgi çekti.

NİSA SEREZLİ-T. AŞKINER

Şişli semtinde seyirci yönünden sağlam bir düzen içinde olan Nisa Serezli-Tolga Aşkıner Tiyatrosu «Caniko» ve «Beleşçiler Şahı» adlı komedilerle, bu tiyatroda iyi vakit geçirmek isteyen seyirciye istediğini verdi

TÜRK YAZARLARI T.

Şahin Tek'in yönetiminde Nevzat Açıkgöz, Sühandan Tek gibi çok sevilen sanatçılarla güçlü bir kadroya sahip olan Türk Yazarları Tiyatrosu Kocamustafapaşa'da, gene ilerici ve toplumsal güldürülerle seyirciye olumlu yönde yararlı olmaya çalıştı. Şahin Tek'in yazdığı, Şahin Tek ve Ferhan Şensoy'un yönettiği, müziklerini Selmi Andak'ın bestelediği «Yarınlar Kimin?» adlı aktüel komedi ile başarılı seviyesini sürdürdü.

YENİ SAHNE

İstanbul Yeni Sahne adlı yeni bir kuruluş Taksim Sıraselvilerde «Nasıl Milyoner Olunur?» adlı oyunla çalışmalarına başladı.



Necati Cumalı

1976'DA PLASTİK SANATLAR

Adnan TURANİ

Bizde, plastik sanatlarla ilgili oluşum grafiği, Batı paralelinde sanılır. Ben, birkaç yıldır bu sorunların açıklığa kavuşmasına çalışırım. Anlaşılan, durum pek öyle değil. Örneğin, bizden, bundan aşağı yukarı yüz kırk yıl önce Avrupa'ya öğrenime gidenler, bir klasisist-romantizm karışımı eğitim görmüşler. Yaptıkları ise, ne klasik, ne klasisist, ne de romantik. Yazılarında yer yer «realist» sözcüğü geçer; araştırırsınız, resimde gerçekçilik nedir bilinmez. Klasik terimi harcanır. Klasik ile klasisist anlayış birbirlerine karıştırılır. İzlenimcilik anlayışını getirdiler diye, Çallı kuşağı gösterilir. Gene bakarsınız ki, bu çalışmalar izlenimcilikle pek ilgili değil. Kübizma da, bizde, analitik ya da sentetik bir değerlendirme olarak pek anlaşılmamış. Araştırınca, kübizm adı altında bir şematizm yapılıyor; ve resimsel biçim araştırması ortaya çıkacağına, bakıyorsunuz, çalışmalar bir figür-nesne sadeleştirilmesi düzeyinde kalmış. Kısacası, bir biçimleme yöntemi getirilmek istenmiş; anlayış sorunu ise havada kalmış.

İyi, güzel, Batıyı benimsiyoruz. Bu takdirde, bu işin aslını esasını aramak, araştırmak gerek. Sanıyoruz ki, bu hususta, sanat tarihçilerimiz bize yardımcı olacak. Ben bugüne değin, bir tek sanat tarihçisinin, resim alanında, özellikle çağdaş resim alanında kalem oynattığına rastlamadım. Ayrıca, sanat tarihi ile, çağdaş sanat sorunları arasındaki köprü, bizde sağlıklı olarak kurulmamış. Bununla ilgili olarak eleştirmen de yetiştirmiyoruz. Kimi kıpırdanmalar yok değil, ama; bunlar da eleştiri örneği sayılmazlar. Bu alanda, yetiştirme sorununa eğilmek gerek. Bu nedenle, plastik sanatlar alanında bilimsel araştırmalar yapabilen, bu araştırmalar ışığında sağlıklı değerlendirmelere girişen kişilere gereksinme olduğu açık. Sanatçılara, bunlar da yardımcı olacak.

Bu girişten amaç; bizde, sanatçıyı bir anlayışa hazırlayan ortamın hazırlanmamış olması, sadre şifa yayınların çok az oluşu, sanatçılarımızın incelemeye zaman ayırmamaları, onların ilgisini arttıracak mali olanaklar olmaması samimi, gerçekçi değerlendirmelerin yapılmaması.

Bizde, sanatçı kültürünün, çağdaş iletişim araçlarına rağmen, pek gelişmiş olduğu söylenemez. Çağdaş düşünme ve çağdaş kopya, ayrı ayrı şeyler. Bizim çağdaş sanatsal değerlendirme gücüne erişmemiz gerek. Bu çağdaş sanatsal değerlendirme, bir gereksinmeden doğacaktır. Sanatsal bir kompozisyon, bir eve girmeden, oraya, mekânları sanatsal yönden düzenleyecek gelişmiş bir kafanın yerleşmesi gerek. Yoksa, sanat yapıtının o evde tamamen yabancı kalacağını bilmeliyiz. Kimi otel odalarının ya da kabul salonlarının sanatsal atmosferini, birçok sanat yapıtı elde olmasına rağmen, biz, henüz devlet dairelerine sokamadık. Bizzat Milli Eğitim Bakanlığı'nın odalarında, öyle bir sanat yapıtı takdimi var ki, o güzelim kimi yapıtların orada yer aldığına üzülmemek ve sanatçılarına acımamak elden gelmiyor. O, ne pejmürde sanat sunuşu. Sanılıyor ki, duvara bir çivi çakılır ve resim asılır, iş de biter. Bu o kadar ucuz değil. Bu işi hakkıyla yapmak, aslında öğreticiliğin baş sorumlusu olan ve bu alanda örnek olması gereken Milli Eğitim Bakanlığı'nın doğal görevidir. Yoksa bir sanatçıyı, yapıtı ile birlikte kulağından tutulan adam gibi göstermek, sanatçıdan çok, kültürü temsil eden bakanlığımızı küçültüyor. Bu nedenle, sanatsal yapıtların onurunu kurtaracak bir yasa çıkarmak her halde yanlış olmayacak.

Yaza yaza insan yoruluyor, hele eleştiriler yanıtsız kaldıkça. Sanırım, Varlık Yıllığı gibi, bu değerlendirmeleri her yıl bir bütün olarak sunan bir yayınevinin amacı, eğer eleştiriler dikkate alınırsa gerçekleşebilir. Galiba, bizde kimi basın bürolarının görevi, yalnız kupür kesmekten ibaret.

Sanat eleştirisi bizde yararlı açıdan yapılmıyor. Zaten pek yazı yazan da yok. Bizde bir yazı ya övgü oluyor, ya da yerme. Bir haklı nedeni olsa, elbette sorun yok. Zaten bu konu kliklerden çıkıyor. Bir taraf için, karşı klik ağzıyla kuş tutsa, yaptığında iş yok. Bunun en güzel ör-

neği, Devrim Erbil'in Devlet Resim Sergisi'ne yalnız bir gravürünün sokulması. Bunlar olumlu tutumlar değildir. Böyle olunca, çelişki içine düşmek kolaylaşıyor. Hatta daha açık konuşmak gerekirse, kimi ödüllerin hiç değeri kalmıyor.

Çalışmalarının kalitesine inandığım bir ressamımız, DYO'nun ödüllü sergilerine birkaç yıl katılmış. Bir iki kez de büyük ödülle onurlandırılmış. Yazı ile de, teşekkür edilmiş ve başarılarının devamı dilenmiş. Bu kuvvet verici onurlanma sonucu, ressamımız DYO'nun 1976 sergisine de katılmış. Sonuç ne olmuş bilir misiniz? Yapıtı sergiye alınmaya bile layık görülmemiş. Bu çelişkidir. Eğer bu ressamımızın yapıtları değersizse, neden bir kaç kez bu kurumun sergilerinde ödüllendirilmiştir. Bu nasıl bir değerlendirmedir. Kaldı ki, bu sanatçımız iki kez devlet ödülü, TRT ödülü, Cumhuriyet ödülü gibi ödüller de almıştır. Yani bu kadar çalışmaları dikkati çeken bir sanatçımız, birden her hangi bir sergiye sokulacak kadar bir yapıt yapamamıştır. Böyle saçma sapan bir seçici kararı olamaz. Benim kanım, bunların hepsi, geri kalmışlık çelişkileri.

Bu değerlendirme tutarsızlığı karşısında, ödülle değerlendirilenlerin, ödüllendiklerine kani değilim. Hatta, ödül almamak, ödüllendirilme yerine geçiyor, sanırım. Doğal olarak, böyle tutarsızlıklar olunca, sanat çalışmalarına ödül koyacak kurumların iştahı bir hayli azalır. Buna da kimsenin hakkı yoktur. Bu nedenle seçici kurulların çok yönlü düşünceli olmaları gerekir.

Bir başka konu da, yapıtların yüksek fiatla satılışı. Kuşkusuz bugün para, değerini çok yitirmiştir. Geçenlerde bir tanıdığım anlattı. Bir ressamımız, çalışmalarının bir teki için oldukça önemli meblağlar istiyormuş ve satıyormuş da. Alanın niyetini bilmiyorum. Ama, her halde amacı, evinde yüksek fiatlı resimler olduğunu söylemek içindir. Doğal olarak bunun değeri yok. Çünkü, bu, evinde okunmayan kitaplığı olmakla birdir. Elbet kutlanacak olan gene de o ressamımızdır, sanırım.

Dolaylı olarak, akla bir de telif hakları konusu geliyor. Bin liranın, yüz lira gibi harcandığı bir dönemde, on bin lira'lık telif muafiyeti, bugün artık önemini yitirmiş

durumda. Bu nedenle, eğer bir sanatçı, devlet kapısında görevli ise, matrah öylesine yükseliyor ki, abartmasız, telif hakkı sınırı aşılınca, yüzde altmış vergi ödüyor. Bu nedenle, bir çok sanatçı, çalışmalarını, yapıtlarını sergilemediği gibi, önemli yarışmalara da girmiyor. Böyle olunca, devletin sanatçıyı koruma politikasına bağlı olan telif hakları yasasını değiştirmesi, zorunlu hale geliyor.

Her yıl akla gelen birçok sorun oluyor. Bunlardan kimilerine de durmadan değinmek gerekiyor. Örneğin, ülkemizde sanat modalarından etkilenme eğilimi çok fazla. Kimi adı olan sanatçılar, konulu bir resme mi yöneldiler; bakıyorsunuz birçok genç, sanat konulu olur gibi bir görüşe katılıveriyorlar. Bakıyorsunuz, bir mevsim soyut resim salgını, gecekondu modası ya da buna benzer konular gözde oluveriyor. Bu tutum, aslında sanatçının kendine özgü düşünce sahibi olmasına ters düşüyor. Yaratıcının kendine özgü bir inancı olması gerekir. Sanat, her şeyden önce kişisel bir tutumu yansıtır. Bu tutum, konusal seçmeden çok, söyleme tarzı, ya da davranışıdır. Sanatta, konulu ya da konusuz olsun, bir kalite sözkonusudur. Buna paralel olarak bizde, konulu sanat, toplumcu sanat sanılıyor. Dolaylı olarak bir çokları, değer, yani kalite sorununu çözmeden konu ile ressam olunacağını sanıyorlar. Ne yazık ki, 1976 Türkiyesinde bü görüş düzeyi, küçüleceğine büyüyor. Üzücü olan, bu anlayıştaki çalışmaların, galerilerde, yakındığımız gibi her zaman yer bulması. Buna tekrar değinmek gereği doğuyor; çünkü, resimsel işlem, figüratif olsa da, soyut, dimağı bir çabadır. Bu durum, çalışmalarda yansımadıkça, figüratif olsa da neye yarar. Bunu geçelim; geçelim ama, bu kişilerin çalışmalarını, susarak benimseme durumunda kalmak da yanlış. Bu, şu bakımdan önemli: Bizde henüz sanatçıyı ve yapıtını izleyip gerçekten değerlendirebilecek toplum ve kültürü yok. Belli kentlerimizin belli semtlerinde toplanabilen bir avuç entellektüeli, toplum saymak doğru olmaz. Kaldı ki, entellektüel diye nitelediğimiz bu gruplar da, her zaman geçerli değerlendirme gücüne sahip değiller. Geçenlerde tanıdığım bir ressam, bana: «Şöyle, içinde kendimi vermeğe çalıştığım çalışmalarım satılmadı. Nedense, biraz beylik ve konusal olanlar, he-

men alıcı buldu», dedi. Komedi meydanda. Çünkü her halde, bunları anlayanlar, o her şeyi bilen ve toplumcu resmin de ne olduğunu bilmeyenler. Bir sol görüşlü tanıdığım, bundan birkaç yıl önce, bu konusal sanatı savunurken, şimdi, sanatsal niteliğin, konudan ayrı bir sorun olduğunu tartışmıyor bile. Bunlar, aslında, hep gene gelişmemiş toplum hikayeleri.

Bizde, resim sanatının eğilimler açısından kesinti, geçen yılkinden pek farklı değil. Bugün, halâ altmış yıl öncesinin «Boğaziçi Manzaraları» hikâyesi bizde devam etmektedir. Batı'da siz, altmış yıl öncesinin bir anlayışını sürdüren çağdaş bir ressamı bulamazsınız; eğer bir anlayışın büyük temsilcisi değilse. Bunun yanında, yöresel, folklorik kimi konuları, turistik bir geçerlilik içinde sürdürenler de var. Ancak bunların içinde, resimde kalite sorununu çözmüş, gerçekten değerli kimi sanatçılarımız yok değil. Buna paralel olarak, yerli kimi folklorik temaları soyutlama alanında değerlendiren çalışmalar da yapılıyor. Yeni yeni sahneye çıkan pop çalışmaları, bu son Devlet Sergisi'nde daha bir yaygın göründü. Kübist ya da dada kolajcılığının yer yer devamını sağlayan pop çalışmalarındaki tipografik akılcılığın bizde ilgi görmeğe başlaması, sanki yeni bir şeymiş gibi, kimi entellektüel görünmek isteyen kişilerinin çabalarına dayanıyor.

Sahte entellektüalizm, sahte Batıcılık, sahte sanat, aslında, müziği anlamadan, anlarmış gibi yapılan pozlara benziyor. Elbette, uluslararası sanatsal çalışmalar, kimi etkiler yaratabilir. Ama, sanatçı, başkalarının arkasından giden kişi değildir. Sanatçının kendine özgü bir dünyası olduğunu, çok söylenmesine rağmen, gene de anımsamakta yarar vardır. Bizde, yabancı hayranlığının bu denli oluşuna şaşırmamak elde değil. Caddelerimizde yabancı arabadan geçilmediği gibi, Amerikan pazarları da, bize ait yapılacak buluşlara engel olmak ister havada. Yabancı mobilya, yabancı sigara, yabancı eşya ve hatta yiyecek merakının böylesine ilgi uyandırması, ulus olarak onurumuzu yaralamıyor mu? Böyle olunca, ithal sanatları içinde kendimizi yitirmemiz doğal oluyor. Milli Eğitim Bakanlığı planlaması, bütün bu hastalıklara da çare aramak zorundadır. Kültür Bakanlığı'nın görevleri ara-

sında, bu sorunlar üzerinde araştırma yaptırma da vardır, sanırım.

Ankara'da Vakko Mağazası içinde bir de Galeri açılmış. Nezih bir yer. Sanatçıların yapıtları sergileniyor, satışlar yapılıyor. **Eşref Üren**'in, **Bedri Rahmi Eyüboğlu**'nun, **Fikret Muallâ**'nın yaşam sergileri açıldı. Bunun yanında, üzerinde durulması gereken sanatçılarımızın yapıtlarını bir araya getiren bir de karma sergi yapıldı. Sanata yakışan bir yer olunca, yapıt da kekelemeden konuşabiliyor.

Ayrıca Ankara'da Çankaya semtinde küçük bir yer olmasına rağmen ilgi uyandıran «Artizan» açıldı. Adı dışında, sergilenen şeyler hep yerli. Burada **Mustafa Ayaz**'ın ve **Turan Erol**'ün sergileri açıldı. Mustafa Ayaz'ın çalışmaları giderek daha kişiselleşti. Turan Erol, gecekondu ve Bodrum konusunu işliyor. Bu arada **Erol Kınalı**'nın Alman Kitaplığı'nda sergilenen heykellerinde görülen yeni dinamizme de dikkati çekmekte yarar var. Kınalı'dan çok ümit varım. **Halil Akdeniz**'den ayni biçimde. Disiplinli, strüktüral bir inşacılığı var. Istanbul'da ise **Ali Çelebi**, çok ender olan kişisel sergisini yaptı. Çelebi, bizde kalitesine inandığım bir ressamımızdır. Hem teknik, hem de kişisel bir kompozisyon anlayışı var.

Bu yıl çok sergi oldu. Bunların büyük bir bölümünü burada belirtmekte yarar var. İlerde araştırma yapacak olanların, bu Yıllık'ın yazıları içinde, sergileri olanları izleme olanağını bulabilmeleri, işlerini kolaylaştıracaktır.

KİŞİSEL RESİM SERGİLERİ:

Sergileri, Ekim 1975 den başlayarak buraya sıra ile alıyorum. Bu sırada ilk gösterilenlerin, en iyi çalışmaları olduğu sanılmasın. Ancak dikkati çeken kimilerinin adlarını çizmekle işi kolaylaştırma yolu seçilmiştir. Ekim 1974 deki sergiler şöyle: Hüseyin Parıltan (Cağaloğlu Veb Sa. Ga. İst.) **Orhan Peker** (Alm. Kül. Ank.), Metin Eloğlu (Erten Sa. Ga. İst), Kasım 1975 de ise, Necdet Kalay (Erten Sa. Ga. İst.), **Ali Çelebi** (Cumalı Sa. Ga. İst.), Burhan Uygur (Nişantaşı Künmat Sa. Ga. İst.), **Turan Erol** (Melda Kaptana Ga. İst.) Aralık 1975 de de şu ser-

giler var: İhsan Şurdum (Nişantaşı Künmat Sa. Ga. İst.) **Cihat Burak** (Melda Kaptana Ga. İst.) Ocak 1976 da: Münip Özben (Dev. Gü. Sa. Ga. Ank.), Muhsin Kut (Nişantaşı Künmat Sa. Ga. İst.), Kayıhan Keskinok (Cumalı Sa. Ga. İst.) Salih Acar (Yapı Kre. Bank. Ga. İst.) Şubat 1976 da: Muzaffer Akyol (Nişantaşı Künmat Sa. Ga. İst.), Gülşen Çalık Can (Benaz Ga. İst.), Ayetullah Sümer (Cumalı Sa. Ga. İst.), Mustafa Esirkuş (Cumalı Sa. Ga. İst.) **Mahmut Cuda** (Dev. Gü. Sa. Aka. İst.) Mart 1976:**Bedri Rahmi Eyüboğlu** (Vakko Sa. Ga. Ank.), Asüman (Ame. Kül. Mer. İst.), **Mustafa Ayaz** (Artsan Ga. Ank.), **İlhami Demirci** (Görsel Sa. Ga. İst.). Nisan 1976 da: **Ziya Keseroğlu**'nun anma sergisi (Ak. Sa. Ga. Ank.), **Edip Hakkı Köseoğlu** (Dev. Gü. Sa. Aka. İst.), **İbrahim Çallı** (Şişli Antiquaire Ga. İst. **Nuri İyem** (Benaz Ga. İst.), **Eşref Üren** (Vakko Sa. Ga. Ank.), Işıl Özışık (Erten Sa. Ga. İst.); Mayıs 1976: Selçuk Tollu (Benaz Sa. Ga. İst.), **Turan Erol** (Artisan Ga. Ank.), **Fikret Mualla** (Vakko Sa. Ga. Ank.), **Cevat Dereli** (Cumalı Sa. Ga. İst.), Damiz Aydın (Görsel Sa. Ga. Ist.); Haziran 1976: İbrahim Balaban (Cumalı ve Benaz San. Ga. İst.), Gülgün Başarır (Cumalı Sa. Ga. İst.); Eylül 1976: Ardal Alantar (Cumalı Sa. Ga. Ist.).

Karma resim sergileri: Bizde karma sergiler özellik yaratmıyorlar. Yani bir çalışma birliği ya da eğilimi genellikle yansıtmıyorlar. Bu nedenle bu kez üzerinde durmakta yarar görülmemiştir. Kaldık ki kimilerinin kişisel sergilerine burada değinilmiş bulunmaktadır. Örneğin Cihat Burak, Nedim Günsür, Nuri İyem (Cumalı Sa. Ga. İst.) gibi. Ancak, **Hamit Görele,** Sevin Alatür (Tak. Sa. Ga. İst.), Çağdaş Türk Resmi Sergisi (Dev. Gü. Sa. Ga. Ank.), **Avni Arbaş, Abidin Dino** (Cumalı Sa. Ga. İst.), **Halil Akdeniz, Yalçın Gökçebağ** (Dev. Gü. Sa. Ga. Ank.), Güzel Sanatlar Birliği Sergisi (Tak. Sa. Ga. İst.). **İbrahim Çallı, Nazmi Ziya, Fayhaman Duran** ve **Hikmet Onat** (Cumalı Sa. Ga. İst.), **37. Devlet Resim ve Heykel Sergisi** (Dev. Gü. Sa. Ga. Ank.), Kayıhan Keskinok, Şamil Agun ve Aslan Gündaş (Ak. Sağ. Ba. Ank.), Vakko'da Karma Resim Sergisi Ank.).

Heykel Sergileri: Kenan Yontunç (Tak. Sa. Ga. İst.), **Füsun Onur** (Tak. Sa. Ga. İst.), sergileri yanında **Erol Kınalı** (Alm. Kü. Ank.), heykellerini sergilediler. **Zühtü Müridoğlu** (Dev. Gü. Sa. Aka. İst.).

Bu yıl **grafik sergileri** geçen yıla oranla az. Ancak özellikle yabancılar bir hayli grafik sergisi düzenlediler. Torun Atagög (Ame. Kül. Mer. Ank.), Mustafa Düzgünman (Ame. Kül. Mer. Ank.) Mustafa Ata (Künmat Sa. Ga. İst.), **Mürşide İçmeli** Alm. Kü. Ank.). **Aliye Berger** (Dev. Gü. Sa. Aka. İst.), **Mustafa Aslıer** (Akbank Sa. Ga. İst.).

Grafik alanında, çalışmalarına bir süre Almanya'da devam eden Mehmet Güler; Kassel, Frankfurt ve Köln'de üç kişisel sergi açtı.

Yabancı Grafik Sergileri: Mia Tschampel (Ame. Kül. Mer. Ank.), Alan Ovencku (Melda Kaptana Ga. İst.), Leon Hicks (Ame. Der. Ga. Ank.), Lila Esher (Ame. Der. Ga. Ank.), Sidney Hurwitz (Usis Sa. Ga. Ank.). **Japon Grafik Sergisi** (Dev. Gü. Sa. Aka. İst.) ve (Vakko Sa. Ga. Ank.).

Seramik sergileri içinde önemli olanlar: Melike Abasıyanık (Kurtuluş Benaz Sa. Ga. İst.), **Sadi Diren** (Alm. Kü. Ank.), Jale Yılmabaşar (İntercontinental Oteli İst.).

Fotoğraf Sergileri: Birkaç yıldır plastik sanatlar dizisi içinde fotoğraf sergilerine değiniyoruz. Hiç kuşkusuz fotoğraf plastik sanatlara değgin bir konu değildir. Ancak görsel bir konu olduğundan, fotoğrafı da bu çatının altına aldık. Galiba biraz kardeş bir konu. Bu alandaki sergiler şöyle sıralanabilir: Halim Kulaksız (Dev. Gü. Sa. Ga. Ank.), Rüya Ağaoğlu (Cağaloğlu Veb Sa. Ga. İst.), Oya Kılıç (Dev. Gü. Sa. Ga. An.), Cemal Işıksel (Yapı Kre. Bank. Ga. İst.), Fikret Otyam (Alm. Kü. Ank.), Şahin Kaygun (Cağaloğlu Veb. Sa. Ga.), Ersin Alok (Ame. Kü. Mer. Ank.), Gültekin Çizgen (Görsel Sa. Ga. İst.), Güler Ertan (İsosem Sa. Ga. İst.), Teoman Madra (Arkadaş Ga. İst.).

1975/76 sanat mevsiminde saptayabildiğimiz çabalar

bunlar. Kitap ve yazı alanındakiler ise, daha ziyade süslemecilikle ilgili. Bu nedenle zikre değer bir yazı pek bulamadık. Daha doğrusu ayni konuların tekrarı anlamına gelen yazıları belirtmekte yarar görmedik. Eğer olup da ben göremedimse, değerli okuyucularının beni uyarmalarını dilerim.



Tarık Dursun K.

1976'DA MÜZİK HAREKETLERİ

Faruk GÜVENÇ

1976'nın müzik olaylarına bakınca ferahlık duymaya, iyimser olmaya imkân yoktur. Bugüne kadar Türkiye'de hiçbir hükûmetin belli bir sanat politikası olmamıştır ama Atatürk'ün çizdiği yoldan da pek çıkılmamıştır. Milliyetçi Cephe Hükûmeti «milliyetçilik», «mukaddesatçılık» sloganlarını alabildiğine sömürerek, halk dalkavukluğu yaparak Türkiye'yi haketmediği çağ dışı bir sanat anlayışına peşkeş çekmektedir. Anayasanın «çağdaş bilim ve eğitim esaslarına aykırı eğitim ve öğretim yerleri» açılamıyacağını buyuran 21. maddesine ve «tevhidi tedrisat» yani «eğitimde birlik» yasasına rağmen geçen yıl açtıkları alaturka konservatuarı çalışmalarını bir yandan sürdürürken Kültür Bakanlığının çatısı altında bir de divan müziği korosu kurulmuştur. Atatürk'ün Türk toplumunu çağdaşlaştırmak, Türk sanatını evrenselleştirmek için yıktığı bütün putları dikme yarışına girenler, kurduğu modern ve ileri kurumları da yıkma çabası içindedirler. Türkiye'deki belli başlı bütün müzik merkezlerinin başına meslekten olmayan kişiler getirilmiştir; bugün Ankara Devlet Konservatuarının müdür koltuğunda bir edebiyat öğretmeni, İstanbul Devlet Konservatuarınınkinde bir psikoloji öğretmeni oturmaktadır. Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğüne ise aylardan beri hiçbir atama yapılmamıştır, Genel Müdürlüğe vekâlet eden bir fizik öğretmeni ise sesini kaybetmiş şarkıcılardan oluşan bir cuntanın tutsağıdır. Devlet Operasını çekip çevirecek yabancı bir genel müzik direktörü, bir orkestra şefi getirtilmemekte, «kendi yağımızla kavrulalım» gibi milli görünen bir mantıkla, ilerde atılacak daha cesur adımlara gerekçe hazırlanmak üzere, bomboş salonlara temsil verilmesi sağlanmaktadır. 1976 mevsiminin başında, Devlet Balesinin çalışma yerleri de elinden alınmış ve en fazla seyirci toplayan bu sanat dalı bugüne kadar

bu yüzden perdelerini açamamıştır. Milliyetçiliği, bale papuçlarını Sümerbanka yaptırmayı düşünecek kadar ileri götüren bir MC Hükûmetinin sanat konuları üzerine evrensel bir perspektiften bakıp gerçekçi bir şekilde eğileceğini uman kişiler artık kalmamıştır Türkiye'de. Öte yandan TRT de çoksesli müziğe iyice sırt çevirmiş ve bir çalgılı gazino çizgisine inmiştir. Bu kurumun müzik dairesinin başına eskiden ud çalmış bir ziraatçının getirilmesi müzik politikasını ortaya koyan açık bir davranıştır.

Şimdi bu karamsar tablonun içine girelim ve 1976 yılında neler olup bittiğine bir göz atlım.

ÖLENLER...

1976 yılı içinde müzik dünyası iki önemli müzikçiyi kaybetmiştir. Üçüncü İstanbul Festivalinde Paris Orkestrasının iki konserini yöneten Fransız bestecisi ve orkestra şefi Jean Martinon 2 mart 1976 salı günü öldü. Hayatının son iki yılında Résidence Orkestrasının yönetmenliğini yapmış olan Martinon habis bir kemik hastalığına yakalanmıştı. Martinon'dan iki buçuk ay sonra, 26 mayıs 1976'da, büyük piyanist Geza Anda'yı kaybettik. Budapeşte'de doğmuş, sonradan İsviçre vatandaşlığına geçmiş olan Geza Anda 55 yaşındaydı.

İLK DEFA ÇALINAN ESERLER...

Geride bıraktığımız yıl iki büyük ve önemli eser Türkiye'de (ve dünyada) ilk defa çalındı. 8 ekim cuma gecesi Jean Perisson'un yönetimindeki Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasından Ulvi Cemal Erkin'in Senfonik Bölüm'ünü dinledik. Erkin bu eseri TRT'nin 1967 yılında kendisine verdiği bir sipariş üzerine bestelemişti. Yine Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası 10 aralık cuma gecesi Adnan Saygun'un 4. Senfonisini seslendirdi. Bu defa orkestrayı Gürer Aykal yönetiyordu. Saygun bu üç bölümlü senfoniyi 1974 yılında yazmış ve Prof. Gotthold Ephraim Lessing'e armağan etmiştir. Notaların yazılması tamamlanmadığı için o zaman Prof. Lessing çaldıramamıştı eseri.

ORKESTRALAR...

Söze önce Türkiye'nin en eski orkestrasından başlamak isterim. Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası 1976'da kuruluşunun 150. yılını sürdürmektedir. Sağlam bir geleneği olan bu kurum, dinleyicilere sunduğu ilginç programlarla, kaliteli eserlerle Türkiye müzik hayatının merkezi olmaya devam etmektedir. Operalar, tiyatrolar ve bütün diğer sanat olayları müşteri bulmakta sıkıntı çekerken C.S. Orkestrasının konserlerinde bütün koltuklar satılmakta, ayakta duracak yer bile kalmamaktadır müzikseverlere. 1975-76 ve 1976-77 sezonlarında orkestranın 1. şefliğini Jean Perisson yürütmüştür. 1976 yılında bu topluluğun başında Hikmet Şimşek ve Gürer Aykal'ı da bol bol izlemek fırsatı oldu. Ferit Yüzün, Mircea Basarab ve İtalyan yönetici Luciano Rosada da birer konser yönettiler. Mahler'in 1. senfonisi, Erkin'in 2. senfonisi ile ilk defa seslendirilen Senfonik Bölüm'ü (Perisson), yine Erkin'in 2. senfonisi, Saygun'un 1. ve 4. senfonileri (Aykal) programlarda yer alan en ilginç eserlerdi. Bu arada bütün müzikseverlerin ve müzikçilerin dikkati büyük bir gelişme gösteren ve hızla parlayıveren genç yönetici Gürer Aykal'ın üzerinde toplandı. Aykal'ın 1976 yılı içinde verdiği bütün konserler bir olay oldu Ankara'da. Böylelikle yakın bir gelecekte Aykal'ın C.S. Orkestrasının 1. şefliğine atanması ve bu topluluğun yönetici problemini en iyi bir biçimde çözmesi kimse için sürpriz olmayacaktır. 1976 yılı içinde C.S. Orkestrasıyla çalan solistlerin arasında pek büyük isimlere raslanmıyordu. Ama (eskiden yeniye doğru) arpçı Sevin Berk, Ayla Erduran, mısırlı piyanist Remzi Yassa, amerikalı viyolonselci Raph Kirshbaum, fransız flütçüsü Christian Larde, Verda Erman, Ayşegül Sarıca 1976 yılında iyi izlenimlerle belleklerde kalan isimler oldu. C.S. Orkestrasının eylül ortalarında Kıbrıs'da verdiği dört konser büyük bir ilgi görmüştür. Orkestrayı konserlerin ikisinde Hikmet Şimşek, ikisinde Gürer Aykal yönetmiş, bu geziye Erkin'in keman konçertosuyla Suna Kan, Bruch'un konçertosuyla Ayla Erduran da katılmıştır.

İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası üyeleri 1976 yılını herhalde «güç bir yıl» olarak hatırlayacaklardır. Kültür



Behçet Necatigil

Sarayının beklenilen tarihte açılmaması İstanbul Orkestrasını perişan etmiştir. Park Otelin mutfak aralığında sürdürülen provalar, Şan Sinemasının kötü şartlarında verilen konserler bir sanat kuruluşunu nereden alır, nereye götürür? İstanbul Orkestrasının genel müzik yönetmenliğini geçtiğimiz yılda da Mircea Basarab taşımıştır omuzlarında. Basarab'ın uzun vadeli, sistematik ve plânlı çalışmaları hem orkestranın çalışma kalitesi, hem de değeri üzerindeki olumlu etkilerini sürdürmektedir. İstanbul Devlet Senfoni Orkestrasının 26 ocak salı gecesi Ankara'da verdiği konser büyük bir başarıya ulaşmış ve topluluğun kısa zamanda büyük bir gelişme gösterdiğini Ankaralı müzikseverlere kanıtlamıştır.

Gelelim İzmir Orkestrasına. 1975 yılında kurulmuş olan genç bir topluluktur bu. 9 keman, 5 viyola, 3 viyolonsel, 3 flüt, 1 obua, 2 klarinet, 2 trombon, 1 timpani ve 1 arpten oluşur. Görüldüğü gibi ne tam bir yaylıçalgılar orkestrası (kontrabas yok), ne de ikili orkestra; ikinci obua yok, trompet, korno yok, trombon var! Buna rağmen İzmir Orkestrası, diğer kardeş kurumların desteğiyle 1976 yılında on konser vermiş ve bir boşluğu doldurmuştur.

OPERALAR VE BALELER...

Ankara Opera ve Balesi 1976 yılı içinde Menotti'nin Medium'unu, Kalman'ın Çardaş Prensesini, Donizetti'nin İl Campanello'su ile Rossini'nin «La Cambiale di matrimonio»sunu, Verdi'nin Maskeli Balo'sunu, Mascagni'nin Cavalleria rusticana'sı ile Leoncavallo'nun Palyaçolar'ını sahneye koymuştur. Temsillerin kalite yönünden düşük olması, dışardan hiç yabancı sanatçı gelmemesi Ankara'da operaya duyulan ilgiyi iyice azalttığı için bütün bu temsiller hani neredeyse boş koltuklara verilmiş, sahnedekilerin sayısı salondakilerden daima daha fazla olmuştur. 1976 yazının başında istifa eden (ya da ettirilen) Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürü Mithat Fenmen'in yerine bir atama yapılmaması ile bu kurumda sürüp giden disiplinsizlik ve başıboşluk daha geniş boyutlara ulaşmıştır. Ankara balesinin durumu ise daha hazindir. Geçen mevsimde Minkus'un Don Quichotte'unu, Kodallı'nın Güzelleme'sini, Tüzün'-

ün Çeşmebaşı'nı sahneye koyan ve Güzelleme ile Kıbrıs'a giden Ankara Balesi çalışmalarını sürdürdüğü Türkocağı Salonunun resim ve heykel müzesi haline getirilmesi üzerine yersiz yurtsuz kalmış ve benim şu satırları yazdığım tarihe kadar perdelerini açamamıştır. Çalışma yeri bulunsa bile bir başka güçlük, kelimenin tam anlamıyla ayak bağı olmaktadır balecilerimize. Sanayi Bakanlığı, İngiltere'den bale papucu getirtilmesini kabul etmemekte, bu iş için döviz ayırmamaktadır; oysa ki uçak benzinsiz uçmaz, mesle ve çarıkla bale yapılmaz.

İstanbul Opera ve Balesi ise bu mevsimi Şan Sinemasında açmasına rağmen Ankara'dan daha şanslı görünmektedir; çünkü bu kurumun başında işten anlıyan, işini bilir bir müdür vardır. Aydın Gün, sadece İstanbul Operasını sağlam ayaklar üzerine oturtmakla kalmamış, düzenlediği oda müziği ve orkestra konserleriyle İstanbul'un müzik hayatına da bir canlılık getirmiştir. 1976 yılı içinde İstanbul'da Mozart'ın Don Giovanni'sini, Kalman'ın Çardaş Prensesi'ni, J. Strauss'un Çingene Baron'unu, Verdi'nin Traviata'sını, Massenet'nin Manon'unu, Puccini'nin Palto'su ile Gianni Schicchi'sini ve Gounod'nun Faust'unu izlemek, Haydn'ın Mevsimler adlı oratoryosunu dinlemek ve Stravinski'nin Petruşka'sını seyretmek olanağını bulduk.

FESTİVALLER...

Geride bıraktığımız yılın yaz aylarında İstanbul Festivalinin dördüncüsü de gerçekleşmiştir. Festivalin C.S. Orkestrası tarafından verilen açılış konserinde İstanbullular genç ama üstün yetenekli bir Türk piyanistini tanıma olanağını buldu; Hüseyin Sermet'in çaldığı Ravel (sol majör piyano konçertosu) gerçekten başlı başına bir müzik olayı niteliğindeydi. Demirperde ülkeleri ağır basmıştı 4. İstanbul Festivalinde; Moskova Senfoni Orkestrası, Sovyet Devlet Operası ve Balesi, viyolonselci Şafran, piyanist Ferhat Badalbeyli ile Aleksandr Slobodianik ve Prokofyef Yaylıçalgılar Dörtlüsü büyük ilgi gördü. Dördüncü festivali de geride bıraktıktan sonra bu konu üzerinde biraz durmak yararlı olacaktır sanıyorum. Festivalleri, kısa bir süre içerisine sıkıştırılmış bir konser dizisi gibi görmek

yanlış birşeydir. Festival Komitesi, sadece bir konser organizatörü gibi düşünür ve davranırsa, kalıcı hiçbir eser bırakamaz geriye. Eğer İstanbul Festivalinin gerçekten uluslararası bir çehre kazanmasını, müzik tarihine geçmesini istiyorsak «yaratıcı» olmasını sağlamalıyız. Bir festival acaba nasıl yaratıcı olabilir? Eğer ısmarlıyarak, bu eserlerin festivalde çalınmasını sağlıyarak. Yabancı bestecilerin eserlerini Türk sanatçıları ve toplulukları, Türk bestecilerinin eserlerini dünyaca tanınmış sanatçılar ve topluluklar seslendirirse festivalin yankıları festivalden sonra da sürer gider. Devletin parasıyla seviyesi ne olursa olsun «sıradan» konserleri peşpeşe dizmek kolay bir yoldur ama kar üzerine yazı yazmaya benzer.



Ülkü Tamer



Fazıl Hüsnü Dağlarca

1976'DA TÜRK SİNEMASI

Attilâ DORSAY

1976 yılı Türk sineması için son denli olumsuz bir yıl olarak anılacak. Tıpkı Türk siyasal/toplumsal yaşamı için olduğu gibi.. Bu yıl içinde toplumumuzda gerici/tutucu güçlerin, Cumhuriyet tarihi içinde görülmemiş biçimde işbirliğine girerek iktidara gelmeleri, hükümet kurmakla kalmayıp Devlet'i de geniş bir kadro harekâtı ile birlikte ellerine geçirmeleri, kuşkusuz yarın, bugünlerin tarihini yazacaklar için geniş bir malzeme birikimi sağlıyor. Bu güçlerin, Türkiye'de süregiden toplumsal savaşı kendi lehlerine çevirmek için amansız bir savaşıma giriştikleri biliniyor, görülüyor. Çağımızın yaygın toplumsal iletişim araçlarını, diğer bir deyimle kitle haberleşme araçlarını da ellerine geçirmek, bu geniş kapsamlı karanlık planın bir parçası idi ve bu güçlerce başarıyla gerçekleştirildi. Geçtiğimiz yıllarda TV henüz yoktu, veya böylesine yaygınlaşmamıştı. Sinema ise, gerici olsun, ilerici olsun, hiç bir iktidar, hiç bir hükümet tarafından ciddiye bile alınmamış, ne olumlu, ne de olumsuz hiç bir yaklaşım görmemiş, kendi haline bırakılmış bir alan idi. Cumhuriyet tarihinde ilk kez bir iktidar, kitle iletişim araçlarının öneminin bilincine varmış, bunlara el koyma, bunları kendi politik amaçları için kullanma girişimini gerçekleştirmiştir. Bu açıdan, Türk sinemasının geçtiğimiz yıl içinde başına gelenler kuşkusuz acıdır, olumsuzdur, uygar br batı ülkesi için tüyler ürperticidir. Ama bu olaylar geçip gittiğinde, bu acı günler geride kaldığında, toplumca yaşanmış olan her olayın getirdiği derse koşut olarak, bu alanda da önemli bir ders alınmış olacak, şimdiye dek kavranmamış olan şey kavranacaktır: kitle haberleşme araçlarının bir toplumdaki önemli işlevi.. Basın dışında bu alana eğilmemiş, radyo, sinema, TV'ye gereken önemi vermemiş hükü-

metler, bundan böyle bu alanlara eğilme gereğini bir zorunluk olarak duyacaklardır.

Her yıl yaptığımız gibi sinemamızın bir yıl içindeki belli-başlı ürünlerine genel bir bakış açısıyla eğilmeden önce, bu yıl işe tersinden başlamak, bu ürünleri belirleyen ortamı açıklamak niyetindeyiz. Bu ortamın ne denli olumsuz olarak geliştiğini bilmek, sinemamızın geçen yıl içindeki zayıf veriminin açıklayıcı ve bağışlatıcısı olacaktır çünkü.

AĞIRLAŞAN SANSÜR

İktidardaki 4 partiden özellikle MSP ve MHP'nin sinema konusuna gösterdikleri ilgidir ki, bu 2 partinin sansür kuruluna kendi adamlarını getirmeleri ve böylece kendi siyasal eğilimlerini 'empoze' etmelerini sağlamış, böylece 2 azınlık partisinin aşırı tutum görüşlerinin, 40 milyonluk bir ülkenin 20 milyon seyircisi bulunan sinema gibi önemli bir sanat alanını denetimi altına alması sonucunu doğurmuştur. Buna bağlı olarak, Türkiye'de zaten yıllardır varolan ve yakınılan sansür kurumu, son bir yıl içinde büsbütün azıtmış ve inanılmaz bir çağdışılığa düşmüş olarak varlığını ve baskısını duyurmuştur. Bu sansür kurumu, son zamanlarda, filimleri belli ideolojik kalıplar ve tutucu bir ahlak görüşü açısından denetlemekle kalmamaya başlamış, filimcilere konunun, anlatımın, senaryonun, giderek fon müziğinin (!) aksak yanlarını belirterek bunların şu veya bu biçimde değiştirilmesini de istemeye başlamıştır. Kendilerinde sinemacı yetenekleri vehmeden bir avuç kişinin (sansür kurulu, 5 üyeden oluşmaktadır) Anayasası hukuk devleti ilkelerine dayalı demokratik düzende böylesine bir girişimde bulunabilmeleri, doğrusu ya inanılır şey değildir. Bu sansür kurulu, filimlerde kaza eseri gözüken 'nü' tabloları, sol tekerleği patlayan arabaları, fonda duyulan batı müziğini bile yasaklama gibi patolojik bir tutum içerisine girmiştir. İstenen, yalnız ve yalnızca MSP ve MHP doğrultusunda filmler, bu 2 partinin siyasal görüşlerini taşıyan kişiler, bunların hayal ettikleri Türk ailesi, Türk öğrencisi, Türk kadını gibi belli kalıpların dışına taşmıyan ve öyle hareket eden tip-

lerdir. Diğer bir deyimle, senaryoculardan bu 2 partinin ideolojilerini, düşüncelerini iyice okuyup öğrendikten sonra senaryo yazmaları, yönetmenlerin ise yine bu doğrultularda filim yapması istenmektedir. AP'nin göstermelik liberalizmi bile bu tutuculuğun çok gerisinde kalmıştır. Böylesine çağdışılığa taşmış, artık gülünç boyutlar almaya başlamış bir sansür karşısında sinema gibi zaten karışık, yoğun, endüstri ile, ticaretle, piyasa ile zor ilişkiler içinde bulunan bir sanattan olumlu, iyi, yapıcı birşeyler beklenebilir mi? İşte 1976 Türkiye'sinde sansürün durumu böyledir ve sinemamız, bu zor koşullar altında ancak çok ağır bir savaşım vererek bazı olumlu yapımlar gerçekleştirebilmişse, buna ancak sevinmek gerekir.

Şimdi bu genel durum saptamasından sonra geçen yılın panoramasına bir göz atalım.

ESKİ KUŞAK YÖNETMENLERİ VE YAPTIKLARI

Geçen yıl, eski kuşak yönetmenleri için profesyonel anlamda bir yaprak dökümü oldu. Bir önceki yılın başarılı yönetmeni Lütfi Ö. Akad, bir yılı aşkın bir süredir, seks ve vahşet bayalığına saplanmış, çağdışı bir sansürün pençesinde kıvranan ve hiç bir ciddi ve uzun vadeli proje yapma yeteneğinde olmayan bir piyasanın kurbanları arasına girerek, en verimli ve olgun döneminde sinemadan uzak kaldı. Halit Refiğ, yine bir önceki yılın başarılı TV çalışması «Aşk-ı Memnu»nun getirdiği umutlara karşın piyasada iş bulamıyarak çareyi Amerika'ya göç etmede buldu, orada üniversite öğretim üyesi olarak çalışmaya başladı.

Ayni kuşaktan Memduh Ün, yılı tek bir ciddi çabayla, «Ağrı Dağı Efsanesi» ile sonuçlandırdı. (Aslında 1975'in ürünü olan ve o yılın son ayında gösterilen bu filmden geçen yılın dökümünde söz edemediğimiz, için bu yıl sözetme gereği var). Ün, bu iddialı Yaşar Kemal uyarlamasında, özenli ve dikkatli bir çalışmaya karşın, seyirlik bir film ortaya çıkarmış, ama roman/destanın şiirinden, lirizminden, heyecanından pek az şey katabilmişti. Ayni kuşağın Atıf Yılmaz'ı ise, en başarılı dönemini yaşadı denebilir. Bu yıl içinde gösterilen 5 filmi ile Yılmaz, kusursuz bir 'piyasa yönetmeni' olduğunu, el attığı her konuyu belli

bir seyirlik değere ulaştırmakla gösterirken, özellikle denediği bir kaç güldürüde, bilinen Atıf Yılmaz mizahını yeni ve taze boyutlara ulaştırdı. Yeni senaryocu Umur Bugay'la işbirliği sonucu ortaya çıkan «İşte Hayat», «Deli Yusuf», «Hasip ile Nasip» filmleri, bu tür, toplumsal hiciv boyutlarına erişmeye çalışan ve yer yer de bunu başaran güldürülerdi. Yılmaz'ın, güldürünün en tipik yöntemlerini karma biçimde kullanırken, yerli seyirlik ögelere de iltifat etmesi, bir yerli, bizden güldürü yaratma çabasını pekiştiriyordu.

Yılmaz'ın yıl boyuncaki diğer verimleri, «Mağlup Edilemiyenler» ve «Tuzak» gibi dram türünden filmler oldu. Bunlarda Yılmaz, toplumsal ve güncel konulara değinen, eleştiri dozu belirli filmler ortaya koymayı deniyor, ancak bir yandan sansürün baskısı, diğer yandan piyasanın kalıpları, öte yandan ise Cüneyt Arkın'ın bilinen döğüşçü, kavgacı, karateci 'süper-adam' kişiliğini ortaya koyma zorunluğu yüzünden aşırı biçimde ödün vermek zorunda kalarak, özlenen sinemayı gerçekleştiremiyordu.

Yine eskilerden sayabileceğimiz Metin Erksan, sinemadan uzak kaldıysa da kendisinden sözettirdi. Hem de fazlasıyla... Gerçekten de Erksan'ın TV için yaptığı «5 Türk Öyküsü» uyarlaması, fırtınalar kopardı ve yılın sinema/TV konusunda kamuoyuna en çok malolan tartışmalarından birini getirdi. Erksan'ın özellikle «Sevmek Zamanı»nın yönetmeni kişiliğiyle yaptığı, gerçek-üstü ve soyut bir atmosfer yaratma çabası güden bu filmleri, amaçladıkları sonuca ulaşmış, başarılı yapımlar sayılmazlardı. Yine de deneysel bir sinemanın ürünleri olarak belli bir saygıyla karşılanmaları gerekirdi. Ancak kamuoyu bu filmleri öylesine ters karşıladı ki, çıkan gürültüde filmlerin öz değerleri üstüne konuşmak pek mümkün olmadı. İlerde Erksan'ın bu filmleri birdenbire başeser niteliği kazanmıyacak kuşkusuz; ama üzerlerinde daha sakin kafayla düşünmek ve yargılamak gereği belki de doğacak. Erksan'ın 1976 yılında çektiği «Kadın Hamlet» ise merakla beklenmeğe değer...

Eski kuşağın 'iş filmi'ne daha yatkın isimleri, bu nitelikte filmler yapmayı sürdürdüler. Böyle zor bir dönemde başka türlü davranmaları da kendilerinden beklene-

mezdi. Osman F. Seden, «Batsın Bu Dünya»da, Vedat Türkali'den çalınma olduğu ileri sürülen ve bu yüzden mahkemelik olan ilginç bir senaryoyu özenli bir dille anlattı, temiz bir film ortaya koydu. «Güler misin, ağlar mısın?» ve «Nereye bakıyor bu adamlar?» da ise, Zeki Alasya-Metin Akpınar ikilisinin güldürme yeteneklerine dayanan orta halli komediler ortaya koydu. Bu çabaların dışında olarak da, Seden, 'seks filmi' furyasına uymayı deneyen «Delicesine», «Hayret 17», «Teşekkür Ederim Büyükanne» gibi filmler imzaladı.

İş filmi yönetmenleri arasında kendisine özgü bir romantik ekolun inatçı temsilcisi Orhan Aksoy, ayni tutumu seks furyasının en azgın günlerinde bile sürdürdü. «Sıralardaki Heyecan»; «Ah Nerede», tipik Aksoy filimleriydi. Aksoy, yılın sonlarına doğru ise güldürülere doğru bir kayış gösterdi. Sinema sanatına bir katkıda bulunmayacak, belli bir ekolun ve anlayışın filmlerini inatla, israrla, kendine özgü bir dürüstlük ve inançla sürdürerek...

EĞİLMEZ EKOLÜ:

Güldürü deyince akla gelen ilk isimlerden biri olan Ertem Eğilmez, Rifat Ilgaz'ı uyarlamayı «Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı» ile sürdürdü. Bu film de ilki denli iş yapınca, Eğilmez'in bu seriyle nasıl bir altın madeni yakalamış olduğu anlaşıldı. Eğilmez, arada Hüseyin Rahmi Gürpınar'dan esinli bir Gulyabani uyarlaması yaptı: «Sütkardeşler». Seyirlik oyunlarımızdan, özellikle orta oyunundan belli esinler taşıyan film, tam bir Gürpınar uyarlaması olmasa da, fazlasıyla baş oyuncusu Kemal Sunal'a da dayansa, yine de ilginç yanları olan bir yapımdı. Eğilmez, yıl sonlarına doğru yeniden Ilgaz'a döndü ve yeni bir Hababam Sınıfını çekti. Bu filmin de gösterildiğinde seyirci ilgisi göreceği kuşkusuz, ama artık her seri gibi, Hababam Sınıfı'nın da sinemaya ve sinemamıza bir katkıda bulunacağı söylenemez. Eğilmez'in bir tür aile komedisi olmaya yönelen ve yerli tipler, yerli seyirlik oyun esinleri ile desteklenen güldürü anlayışını, önceki yıl sinemaya geçen Ergin Orbey, «Bizim Aile» ile sürdürdü. Özellikle geniş oyuncu kadrosunun sevimliliği ile ilgi çeken bu filmde, pek

sinamasal değer aramak gereksizdi. Eğilmez'in firmasında ilk yönetmenlik denemesine girişen bir oyuncunun, Kartal Tibet'in şu satırları yazıldığı sırada (Kasım başı) henüz gösterilmemiş olan ilk filmi «Tosun Paşa» da, sanırız ki yine Eğilmez çizgisinde bir güldürü olacak.

KENDİLERİNİ TÜKETENLER, KENDİLERİNİ YİNELİYENLER:

Bir zamanların bazı ilginç filmler imzalamış yönetmenleri, geçen yıl tam bir kendilerini tüketiş dönemine girdiler. Ertem Göreç'in «Harakiri» veya «Nöri Kantar Ailesi»ni görenler, «Otobüs Yolcuları»nın, «Karanlıkta Uyananlar»ın yönetmenini boşuna aradılar. Ayni biçimde Iranlılarla yapılan «Kader Yolcuları» ve benzeri melodramların memur yönetmeni Orhan Elmas da, bir zamanların umut verici ismi olmaktan çok uzaktı.

Natuk Baytan, yine uydurma tarihsel kurdelalarını sürdürdü. «Kara Murat», vs. Melih Gülgen, Cüneyt Arkın'lı «Baba» serisini «Babanın Oğlu», «Babacan» gibi yapımlarla sürdürürken, yine hepsinde Cüneyt Arkın'ın oynadığı bunlar ve «Cemil» gibi filmlerle, bir tür toplumsal sinema deneyine girişti. Ama ayrı bir bölümde değineceğimiz gibi, bu çabalar başarılı olmaktan uzak kaldı. Muzafer Arslan, maceralı Türkân Şoray filmi «Aman Karım Duymasın»ı bir yıllık bir aradan sora sonunda tamamlayabildi, ama film tam bir başarısızlık örneği oldu. Tanju Gürsu, piyasa filmleri kişiliğini sürdürürken, araya sıkıştırdığı «Canavar Cafer»le yine sözünü ettiğimiz gibi bir toplumcu filim yapmayı denedi, ama bu işin Ali Poyrazoğlu'na ezik halk çocuğu kişiliğini oynatmak ve arada iri iri laflar ettirmekle olmadığını anladı.

ORTA VE YENİ KUŞAKLARDAN DAHA ÖZGÜN DENEYLER:

Orta ve yeni kuşaktan bazı sinemacıların ise, daha özgün bazı deneyleri oldu. Safa Önal, yılın başında ve sonunda verdiği 2 filmle bunlardan biriydi. «Yarınlar Bi-

zim», Ali Rıza Binboğa'nın kişiliğine dayanma çabasının ötesinde, gerçek bir toplumsal soruna yalınlıkla, içtenlikle yaklaşan dürüst ve temiz bir yapımdı. Yıl sonlarında ortaya çıkan «Aşk Dediğin Laf Değildir» ise, Tarık Akan ve güzellik kıraliçesi Harika Değirmencioğlu'nun çekiciliklerinin kullanılması dışında, Önal'ın halktan çizgiler ve portreler verme yeteneğinin canlı biçimde kanıtlandığı, iddiasız, ama tutarlı bir güldürü olmuştu.

Eski sinemacı Süreyya Duru, yine yazar Bekir Yıldız/ senaryocu Vedat Türkali ile bir işbirliğine girdi ve «Bedrana»nın başarısını yineliyen bir «Kara Çarşaflı Gelin» ortaya koydu. Güneydoğu Anadolu gerçeğinden ürpertici bir yansıma getiren ve toprak reformunun yozlaştırılması sorununa değinen bu film, gerçekçi bir sinema anlayışının ödün vermez bir namuslu örneğiydi. Belki de bu yüzden, sansürün kesin hışmına uğradı, tam 3 kez reddedildi, ancak Danıştay kararıyla gösterilme olanağına kavuştu. Bu kadar acı serüvenden sonra, Duru'nun şu günlerde yine Vedat Türkali ile birlikte yeni bir film çekmeğe girişmek üzere olması, Türk sinemacısının direncine ve namusuna nefis bir kanıt değil mi?

Sansürle başı derde giren bir diğer film, «Bir Gün, Mutlaka» oldu. Bilge Olgaç'ın, Yılmaz Güney'in senaryosundan çektiği film, 12 Mart ve sonrası günlerinin toplumdaki acı yansımalarına, örgütlenme sorunlarına belgeci bir anlayışla değinmeye çalışan, baştan saygıyla karşılanması gereken bir çalışmaydı, ama ciddi yanlışlara düşüyor, yanlış çağrışımlara yol açıyordu. Piyasada yine Danıştay kararıyla gösterilebilen bu film, devrimci, ilerici kesimden bu nedenle büyük ilgi gördü, ama ayni kesim tarafından acı biçimde eleştirilmekten de geri kalmadı. Daha yeni kuşaklardan 2 yönetmen, değişik yollarda gittiler, değişik sonuçlara ulaştılar. Şerif Gören, iddialı bir yol izledi, belli bir toplumcu görüşle üstünyapım niteliklerini bağdaştırmayı denedi. Ama sonuç başarısızlıktı. «Köprü», Akün filmin bir üstün-yapımıydı, ticari başarıya da ulaştı. Ama Gören'in kalın çizgili, grotesk anlatımı, gerçeklikten yoksun kişileri, bu yapay filmin yapaylığını büsbütün belirliyordu. «İki Arkadaş» ise toplumcu film yapma çabasının Cüneyt Arkın'ın kişiliğine olsun, piyasa isterlerine olsun

feda edilişinin, bu yıl içinde gördüğümüz en acıklı örneği olmaktan ileri gidemedi.

Zeki Ökten ise, tam tersine, iddiasız, sade filmler yaptı. Ama sonuç, kendi çerçevesi içinde daha başarılıydı. «Kaynanalar», ünlü serinin ve piyasa isterlerinin getirdiği koşullamaya karşın, temiz bir yapımdı. «Pisi Pisi», son denli özenle çekilmiş, bir Avrupa filmini anımsatan bir aşk kurdelasıydı. «Ne Umduk, Ne Bulduk»ta ise Ökten'in senaryoya ısınamadığı belliydi.

YÖNETMENLİĞE GEÇEN OYUNCULAR:

Geçtiğimiz yıl içinde tam 4 oyuncu yönetmenlik çabalarında bulundular. Fikret Hakan, daha önce de denediği, ancak pek yankı yapmamış olan bu çabasını, bu kez «En Büyük Patron» isimli iddialı bir kurdelayla yineledi. Ancak sansürle takışan ve Danıştay'dan gösterme izni alan bu filmi, bugüne dek piyasaya çıkarılamadı. Ayhan Işık, yönetmeni İlhan Engin'le takışınca zorunlu olarak bitirdiği «Örgüt» isimli filmde ciddiye alınacak hiç bir varlık gösteremedi. Kartal Tibet, daha önce sözünü ettiğimiz gibi, bir güldürüyle sinemaya geçti. Tibet'in bu ilk yönetmenlik denemesini merakla bekliyoruz.

Türkân Şoray ise, sinemadan uzunca bir ayrılıktan sonra ilk filmiyle hem oyuncu, hem yönetmen olarak sinemaya döndü. «Bodrum Hâkimi», güzel, duygulu, temiz bir aşk filmiydi, ama öyküsünün getirdiği geniş toplumsal eleştiri olanaklarını hiç kullanmıyordu. Şoray, ilk yönetmenlik denemesi olan «Dönüş»ün umutlarını gerçekleştirememişti.

VE YENİLER:

Sinemaya yeni başlayanlar ise yine pek azdı. Salih Diriklik «Gençlik Köprüsü», Attila Gökbörü «Sınıfta Şenlik»le yönetmenliğe geçtiler. Ama gösterdikleri gençliğin hangi gözle görülmüş olduğu sorusu bir yana, yaptıkları asgari sinemasal değerlere ulaşamadı, kaldı. Özcan Arca, yıllar öncesi Hisar kısa-film yarışmalarının tanıttığı bu yetenekli genç sinemacı, ilk filmi «Merhaba» ile iddialı ve umutluydu. He yazık ki sansürün kör baltası bu filmin

de başına indi. «Merhaba», ancak 76 sonlarında veya 77 başlarında gösterilebilecek.

Tüm bu isimlerin dışında kalan bazı eski, orta, yeni yönetmenler ise çabalarını sürdürdüler. Ama Hulki Saner, Çetin İnanç, Yücel Uçanoğlu, vs. gibi bu isimlerin yaptıklarını ciddi olarak ele almaya ve sinemasal yanlarından sözetmeğe olanak yok.

GEÇEN YILIN İLGİNÇ OLAYLARI, OLGULARI, SAPTAMALARI:

1) Seks Filmleri Akımı.

1976 yılına damgasını vuran belli-başlı olaylardan biri, seks filmleri furyası oldu. Önceki yılın sonlarında başlayan bu akım, çeşitli nedenlerden birden gemi azıya aldı ve yerlisiyle, yaabncısıyla ekranları kapladı. Bu olayın, hem de 'ahlak, maneviyat' sözcüklerini dilinden düşürmeyen bir hükümet zamanında olması birhayli ilginçti. Toplumdaki cinsel eğitim ve cinsel doygunsuzluk olgularının ani itişiyle bir patlama haline gelen bu olay, bu tür filmlerin son denli ucuz olması, ve düşük bilet fiyatları, azalan seyirci gibi nedenlerle zaten ezici bir ekonomik bunalımın pençesinde kıvrım kıvrım kıvranan sinemamıza bir can kurtaran simidi uzatması nedeniyle görülmedik biçimde gelişti, tüm ekranları kapladı. Öylesine ki, yıl boyunca ekranlarda bu türün dışına taşan filmler arayıp bulmak çok zor, giderek olanaksız hale girdi. Gerçi batıda da bu tür bir olay vardı, ama seks filmlerinin tüm sinema olayının yerini tutması, ciddi filmleri, değerli filmleri böylesine ortadan silmesi hiç bir ülkede görülmemişti. Üstelik Türkiye'de, batıdakinin tersine, çocukların da zararlı filme karşı korunmadığı bir ortamda böylesine gelişen bu tür sinema, kamuoyunda geniş yankılar uyandırdı. TV forumlarında tartışıldı, basında soruşturmalar düzenlendi, Sanat Dergisi bir sayısını bu konuya ayırdı, hükümet adamları konunun üzerine eğileceklerini söylediler. Ne yazik ki sansürün bu filmlere karşı takındığı sert tavır, açık salınelerin sansüre gönderilmeyip sonradan filme eklenmesi kurnazlığıyle hiç bir sonuç getirmediği gibi, gitgide sertleşen ve hertürlü

çağdaş ve ilerici filme karşı dönüşen aşırı bir sansür anlayışının gerekçesi olmak gibi olumsuz bir durumu da doğurdu. Şu satırların yazıldığı sırada, seks filmlerinin ciddi sinemaya, sinema sanatına ve çocukların, gençliğin sosyo-psikolojik oluşumuna vurduğu darbe sürüp gitmekte, buna karşılık, sansür, hertürlü aklı başında filmin yapılmasını olanaksız kılan bir acaip tutumu tüm katılığıyla sürdürmektedir.

2) Yine sansür.

Evet, sansür, başlarda da belirttiğimiz gibi, geçen yılın en belirgin sinema olayı olmayı sürdürmüştür. Seks filmlerine karşı uygulanamıyan müeyyideler, «Kara Çarşaflı Gelin», «Birgün Mutlaka», «Merhaba», «En Büyük Patron» gibi filmlere ve burada sıralıyamıyacağımız denli uzun bir liste oluşturan daha birçok kendi halinde filme uygulanmış, sinemacıların başında bir cadı kazanı kaynatılması eylemi dikkatle yürütülegelmiştir. «Otobüs» gibi bir Türk vatandaşının dışarda çevirdiği, birçok festivalde ödül alan bir film, Türkiye'ye sokulmamıştır. Sansüre karşı önceleri sinema piyasasında başlar gibi gözüken birleşme, güçbirliği yapma, protesto etme eylemleri, gerekli örgütlere dönüşemeden dağılmış, herkes kendi paçasını (ve kendi filmini) kurtarma çabasına girmiştir. Yeşilçam, sansürün ağırlığı karşısında iyi film yapmamış olmaktan ötürü bağışlanabilir bu dönemde.. Ama sinema dünyamızın, istisnalar dışında, sansüre karşı ve dolayısıyla şu anda ülkemizde cereyan etmekte olan savaşımda ilerici cepheye koşut olarak verebileceği, vermesi gereken savaşı vermediği ve yarınki aydınlık günlerde, zaferi kazanacağı kesin olan ilerici güçlerin yanında yer alma onuruna kavuşamadığı açıktır.

3) Toplumcu film akımı:

Sansürün baskısının bu denli ağırlaşmadığı ve sinemada ilericiliğin, devrimciliğin bayağı kâr getiren bir tutum olduğunun anlaşıldığı günlerde, bir toplumcu film akımı başgösterdi, 1976 yılı içinde... Grev, patron sömürüsü,

siyasai baskı, sınıfsal çelişkiler gibi temaların işlenmeğe başladığı, devrimci sloganların ünlü oyuncuların ağzından dökülmeğe başladığı görüldü. Ne var ki yapanların da inanmadığı, özümsemediği açık olan düşünceler taşıyan, veya taşır gözüken bu tür filimler, gerçek bir devrimci, ilerici sinema niteliğine bürünemedi, gösteriş olarak kaldı, iğretilikten kurtulamadı. Özellikle bir 'Cüneyt Arkın filmleri' türü doğdu ve Arkın, bir yandan kahraman mitosu'nun tüm gereklerini yerine getirir, en son karate numaralarıyla döğüşür, onlarca kişiyi yerden yere savurur ve bol bol da sevişirken, bütün bunları halk için, ezilen sınıflar için yaptığını belli sloganlarla ortaya vuran bir garip devrimci kişiliğine bürünmeğe başladı. «Cemil», «İki Arkadaş», «Babacan», «Tuzak» gibi filmler, belli bir seyirciyi bu nitelikleriyle toplamayı bildiler, ama özlenen, istenen, belli bir işlevi hakkıyla yerine getirebilecek bir devrimci sinema olmanın yakınına bile erişemediler. Bu tür filmleri yapanların bu konular üstüne yetersiz bilgisi, yetersiz inancı kadar, bu tür filmlere karşı çıkarılan ve gitgide dozunu arttıran güçlükler, baskılar da bu filmlerin yetersizliğinde etken olduğu kuşkusuz. Bu tür bir siyasal/toplumsal sinema, inanmış kadroların yanısıra, daha geniş bir özgürlük ortamı istemektedir ve bu ortam gerçekleşinceye dek, yapılacak olanlar hep yarım olacaktır.

4) Sinemamızda örgütlenme çabaları.

Sinemamızda sinema emekçisinin ilk kez geniş ve ciddi biçimde örgütlenme çabaları da geçen yıl içinde başladı. Yapılan birkaç toplantıda konu enine boyuna tartışıldı. Bazı bozguncu ve kışkırtıcı çıkışlara karşın, bu konuda olumlu bir sonuca ulaşılır gibi oldu. Şu ana dek özlenen ve istenen örgütlenme gerçekleşmedi, sendikasal bir kuruluşa gidilemedi. Ama meslek gurupları kendi içlerinde örgütlenmeyi başardılar, bir görüntü yönetmenleri derneği kuruldu, bir yazar/yönetmen/asistanlar derneği kuruldu. Gerisinin gelmesi ve bu derneklerin, tüm meslek guruplarını kendinde toplayacak ve yapımcıların, yani sinema patronlarının dışında oluşacak gerçek bir sendika haline gelmeleri beklenir.

5) Acar film grevi.

Sinemamızda, örgütlenme ve işbirliği çabalarına koşut olarak gelişen önemli bir olay, Acar film stüdyosu işçilerinin grevi oldu. Sinema emekçilerinin, 1946'deki bir grevden sonra ikinci kez giriştikleri bu eylem, çok uzun aylar boyu sürdü ve katılanların kendi aralarındaki işbirliği olsun, diğer sendikalardan, emekçi ve sanatçı örgütlerinden gördükleri ilgi ve destek olsun, önemli ve olumlu birer işaret sayıldı.

6) Yarışmalar, şenlikler:

Türk sinemasının en uzun ömürlü şenliği olan Antalya film şenliğinin 13.sü değişik bir hava içinde yapıldı. Antalya'nın ilerici belediye başkanının çabasıyla, birkaç yıldır malûm Yeşilçam ağalarının elindeki yozlaşmış niteliğinden kurtulan ve gerçek bir halk festivali olma yolunda başarılı adımlar atan şenlikte, bu yıl, geniş bir halka açılma programı uygulandı, bunun bir parçası olarak da belediyece çağrılı yerli/yabancı ressamlar yontucular, kentin duvarlarını, meydanlarını yontular ve resimlerle süslediler. Ama Türkiye'de şu anda verilmekte olan tutucular ile ilericiler arasındaki savaş, bu sanat forumuna da sıçramakta gecikmedi ve bilinmeyen kişiler, bu sanat eserlerini tahrip ettiler. Kamuoyunda geniş protestolara yol açan bu eylem, şenliğin genel havasını ve ciddiliğini bozmadı.

13. Antalya şenliği sonuçları şöyleydi:

En iyi film: «Deli Yusuf» (Atıf Yılmaz)

En iyi diğer 2 film: «Mağlup Edilemiyenler» (Atıf Yılmaz) «Pisi Pisi» (Zeki Ökten)

En iyi yönetmen: Atıf Yılmaz ('Deli Yusuf')

En iyi senaryo: Umur Bugay ('İşte Hayat')

En iyi erkek oyuncu: Cüneyt Arkın ('Mağlup Edilemiyenler')

En iyi kadın oyuncu: Adile Naşit ('İşte Hayat')

En iyi yardımcı oyuncular: İhsan Yüce ('Mağlup Edilemiyenler', 'İşte Hayat' Diler Saraç ('Pisi Pisi')

En iyi görüntü yönetmeni: Gani Turanlı ('Ağrıdağı Efsanesi')

En iyi özgün müzik: Melih Kibar ('Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı')

Şenlik ödül dağıtım gecesinde, törenden sonra yapılan ve Atıf Yılmaz, Cüneyt Arkın, Gani Turanlı, Umur Bugay, İhsan Yüce ve Ali H. Özgentürk'ün imzalarını taşıyan bir açıklamada, «Kara Çarşaflı Gelin»in sansürden geçmemesi nedeniyle yarışma dışı bırakılması protesto ediliyor ve sözkonusu sanatçılar, şenlikte kazandıkları ödülleri almayacaklarını bildiriyorlardı.

Antalya şenliği dışında Türk sinemasında başkaca bir şenlik veya değerlendirme yapılmadı. Sinematek Derneği'nin her sinema mevsimi sonunda sinema yazarları arasında yaptığı geleneksel soruşturma da, bu yıl yapılmadı. Biz ise Cumhuriyet gazetesindeki kendi köşemizde, 1975/76 sinema mevsiminin en başarılı 10 yerli filmini, sıra gütmeksizin şöylece saptadık:

Mağlup Edilemiyenler, İşte Hayat, Yarınlar Bizim, Deli Yusuf, Pisi Pisi, Birgün Mutlaka, Batsın Bu Dünya, Hasip ile Nasip, Ağrıdağı Efsanesi, Sütkardeşler.

Bunun dışında, amatör sinemacıları yüreklendirmek için düzenlenen B.Ü.S.K. kısa filim yarışması bu yıl da yinelendi ve Haziran ayı içinde yapılan yarışmada, 116 mm. dalında birinci ve ikinci ödül verilmeyerek, para ödülü destek amacıyla şu filmler arasında paylaştırıldı: Ekrem Yenel: «Akbabalar», Ömer Pekmez: «Alman Ekmeği», Oğuz Makal: «Küçük Kaçağın Özlemi», DGSA adına Zafer Arıkan'ın '1 Mayıs 1976'.

8 mm. dalında Kaya Tanyeri'nin «Bir Şiir Üzerine Görüntüler»i birincilik aldı. İkincilik ödülü verilmedi. Canlandırma dalında ise, Emre Senan'ın «Tabanca»sı birincilik, Ateş Benice'nin «Düğüm Nasıl Çözülür»ü ikincilik aldılar.

7) Dışa dönük çabalar.

Sinemamızın dışa açılması için fazla birşey yapılmadı bu yıl. Taşkent şenliğine resmen ve yarışma dışı olarak katıldık. Resmen katılan filmimiz «Bizim Aile» ilgi gördü, ödüllendirmesi olmayan şenlikte, Özbekistan Sendikalar

Konseyi ödülü aldı. Ayrıca pazarlama bölümünde Yılmaz Güney'in «Ağıt» ve «Arkadaş»ı, Memduh Ün'ün «Ağrıdağı Efsanesi», Şerif Gören'in «Köprü»sü, Fevzi Tuna'nın «Çağdaş Nasreddin Hoca: Aziz Nesin» filmleri gösterildi. Şenliğe katılan Onat Kutlar, Fevzi Tuna, Mustafa Gürsel, Tarık Akan, Itır Esen, gösterilerde bulundular, panellere katıldılar.

Cannes şenliğinde geçen yıl da Türkiye yoktu. Ama bir Türk'ün, Tunç Okan'ın İsveç'te çektiği «Otabüs», büyük ilgi gördü, birçok ülke tarafından satın alındı. Bu film, daha sonra katıldığı Taormina şenliğinde de en iyi film seçildi. Bu ilginç yapımı, Türk sansürü «Alman'lara hakaret ediyor» gerekçesiyle yurda sokmamıştı!

8) Gösteriler, tartışmalar:

Özellikle İstanbul ve Ankara sinematekleri, Ankara Çağdaş Sahne ve bazı kültür merkezleri bünyesinde yapılan çeşitli tartışma, toplu gösteriler arasında sinemayla ilgili olanları da vardı. Güneş ve Barbro Karabuda'nın kısa -filmleri, İsveç ve Macar sinemaları toplu- gösterileri, Antonioni sineması, yıl içinde yitirdiğimiz çok yönlü sanatçı Kuzgun Acar'ın belge-filmleri, vs. gibi gösteriler ilgi çekti. İstanbul'da 'Potemkin', Ankara'da yıl içinde ölen Visconti tartışıldı. M.T.T.B.'de ise «Türk Sinemasında İdeolojik Çabalar» konulu bir oturum düzenlendi. İstanbul Sinematek'inin yaptığı Andre Wajda'nın «Vaadler Ülkesi» ve Rus yapımı «Sakindi Oranın Şafakları» galaları, görülmemiş bir ilgi gördü.

9) Yayımlar.

Türk sinemasındaki örgütlenme çabalarına koşut olarak, ciddi ve yürekli bir sinema dergisinin de çıkarılmasına başlandı. Haziran ayı içinde yayımına başlanan bu aylık dergide, sinemamızın çeşitli sorunları enine boyuna inceleniyordu. «Yeni Türk Sineması» ismini taşıyan bu derginin şimdilik 4. sayısına ulaşmış olması umut vericidir.

Yıl boyunca Güney yayımevi, Yılmaz Güney'in film senaryolarını kitap halinde yayımlamayı sürdürdü. Bu arada,

Güney üstüne dış başında çıkmış yazılardan bir derleme, Turhan Gürkan'ın çabasıyla yayımlandı. Ayrıca, Semih Tuğrul'un «TV Olayları», Erman Şener'in «Sinema Seyircisinin El Kitabı», Agah Özgüç'ün «Türk Sineması Sansür Dosyası», Mahmut Tali Öngören'in «TV film yapım yöntemleri» kitapları, yılın diğer sinema/TV kitaplarıydı.

10) Olaylar

Sinemamızdaki diğer olaylar, genellikle üzücü, acı olaylar oldu. Yılmaz Güney'in, Yumurtalık cinayeti dolayısıyle sürüp giden davası karara bağlandı ve Güney tam 19 yıl hapse yargılandı. Sanatçısı ve sinemayı seven herkesçe üzüntüyle karşılanan ve şimdilik temyizde olan bu karar üstüne ilerde konuşmak mümkün olacak.

Yılın ölümleri arasında sinemamızın en eski emektarlarından ve ilk Türk filmlerinin kameramanı Cezmi Ar'ın ve yıllanmış tiyatro/sinema oyuncusu emektar Mualla Sürer'inkiler büyük üzütüler yarattı.

Onat Kutlar, tam 11 yıldır yöneticiliğinde bulunduğu Sinematek Derneği'ndeki bu görevinden ayrılarak yerini Vecdi Sayar'a bıraktı.

Türk sinemasına 25 yıldır yönetmen olarak hizmet eden tanınmış sinemacı Atıf Yılmaz'ın Türk Filmciler Derneği haysiyet divanına verilmesi ise, yılın bir diğer üzücü olayıydı. Sinemamızdaki Ümit Utku egemenliğine karşı birleşen ve ilerici bir görünüm olan bu dernek, hükümetin sansür aracılığıyla yaptığı baskı karşısında pabucun pahalı olduğunu anlamış ve geriye çark ederek iktidarın koruyucu kanatlarına sığınmaktan başka çare bulamamıştı. Bu arada, ilerici bazı unsurların feda edilmesi de kaçınılmaz olmuş ve ilk kurban olarak, Antalya şenliğinde sonuçları protesto eden bildiriyi hazırlayan Atıf Yılmaz seçilmişti. Atıf Yılmaz, bu karar karşısında derneği ağır biçimde suçlayan bir mektup yazarak dernekten istifa ettiğini bildirdi. Kendisini Gani Turanlı izledi. Tüm bu olaylar, Türkiye'de süregiden savaşımda sinemanın bir bütün olarak davranamıyacağının, herkesin her zümrenin kendi çıkarları ve düşünceleri doğrultusunda kendi yerini alması gerektiğinin yeni bir kanıtıydı ve sinemamızdaki kaçınılmaz bölünmeyi, ikileşmeyi ve sınıfsal kopmayı haberliyordu.

11) İstanbul Festivalı

Yılın son günlerinde yaşayacağımız sözcüğün tam anlamıyla bir 'festival'den ise bu yazıda sözetme olanağı yok. Turizm ve Tanıtma Bakanlığının Film-san ile birlikte düzenlediği 1. İstanbul Uluslararası Sinema ve Müzik Festivali, Kasım sonu ve Aralık başında yapılmış olacak. Türkiye'deki aklı başında herkesin ve her kuruluşun karşı çıktığı bu şenliğin nasıl bir fiyasko olacağını, zavallı ülkemizi dostun düşmanın önünde bir kez daha nasıl rezil edeceğini bilmek için kâhin olmaya gerek yok. Bu yıllık yayımlandığında, bu olay da yaşanmış ve söylediklerimiz kuşkusuz doğrulanmış olacak. Acı, acı olmasına.. Ama bu tür dersler yaşanmadan akıllanmıyan, gerçeği, doğruyu görmeyen bakar körler ülkesi Türkiye'de, bunların da yaşanması, bu deneylerin de geçirilmesi gerekiyor.

İşte 1976'da sinemamıza bir bakış. Bu hiç de iç açıcı olmayan tablonun yerine gelecek yıl daha iyi şeylerden sözedebilme umuduyla...



İlhan Berk

TÜRKİYE ÜZERİNE SAYILAR, DÜŞÜNCELER VE YORUMLAR

Prof. Dr. Cavit Orhan TÜTENGİL

1977 yılına girmeyi, 1976 yılında yoğunluk kazanan bunalımlardan kurtulmanın bir dönemeci gibi büyük umutlarla bekleyen Türkiye, bu umudunu genel seçimlere bağlamış görünmektedir. İçinde bulunduğumuz Gordium düğümü seçimlerle çözülecek midir, yoksa düğüm üstüne yeni bir düğüm mü vurulacaktır? Bu soruya cevap arayanlar, bir yandan dünya içinde Türkiye'nin durumunu ve sorunlarını bilmek, bir yandan da Türkiye'deki oluşumları doğru bir biçimde değerlendirmek zorundadırlar. Bu yazıda, gerçekçi bir yaklaşımla bazı göstergeler ve kıyaslamalar sergilenmeye çalışılmıştır.

1975 NÜFUS SAYIMI

26 Ekim 1975 Genel Nüfus Sayımı konusunda bugüne değin yapılan yayımlar (Telgrafla alınan geçici sonuçlar/% 1 örnekleme sonuçları) nüfusumuza ilişkin bazı eğilimlerle nitelikleri ortaya koymuş bulunmaktadır. Bunlara kısaca değinmekte yarar vardır:

● Türkiye'nin nüfusu 40 197 670 olarak saptanmıştır. 67 ile, 572 ilçe ve 36064 bucak ve köyde oturan nüfusumuzun yoğunluğu kilometre karede 52 kişidir. Nüfus yoğunluğunun 1927 yılında 18, 1950 yılında 27, 1965 yılında 41 ve 1970 yılında 45 olduğu hatırlanırsa 1975 yılında dikkate değer bir nüfus yoğunluğuna ulaştığımız anlaşılır.

● Son beş yıllık dönemde binde 24.2 artış gösteren nüfusumuzun % 41.8'i kent yerleşmelerinde, % 58,2'si de bucak ve köylerde oturmaktadır. 1970 sayımında bu oranlar, sırasıyle % 38.5 ve % 61.5 idi. Görüldüğü gibi kentleş-

me eğilimi sürüp gitmekte, bir yandan bazı illerimizde Türkiye ortalamasının üstünde nüfus artışları olurken, (İstanbul % 049.3, Ankara ve Hatay % 046.1, Kocaeli % 043.9 ve Hakkâri % 042) bir yandan da nüfusu 100 bini aşan kent sayısının 20'den 22'ye yükseldiği ortaya çıkmaktadır.

● 20 417 200'ünün erkek, 19 780 470'inin de kadın olduğu tahmin edilen Türkiye nüfusunda, 1970-1975 döneminde yaklaşık olarak erkeklerin 15 268 329'u ve kadınların da 15 344 829'u daimî ikametgâh»larını değişmezken, geriye kalanlar aynı ilin köyünden ve ilçe merkezinden il merkezine, bir ilin köyünden veya ilçe merkezinden başka bir ilin il merkezine ya da bir ilin merkezinden başka ilin il merkezine doğru yer değiştirmişlerdir. Sayıların da gösterdiği gibi, kırsal yerleşmelerden il merkezlerine doğru bir nüfus hareketi vardır.

● Okur-yazar olmayanlar (6 ve daha yukarı yaşlar) 12 830 691 olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun 4 247 429'u erkek, 8 583 262'si kadındır. Bitirilen son öğrenim kurumuna göre durum, kadınlara ilişkin sayılar ayraç içinde belirtilerek, aşağıdaki çizelgede gösterilmiştir:

İlkokul 11 762 (4 594 475)
Ortaokul 1 609 455 (521 594)
Lise 733 402 (239 475)
Lise ve dengi meslek okulları 540 747 (192 331)
Fakülte ve yüksek okullar 333 107 (67 093)
Öğrenim kurumu bilinmeyenler 35 501 (7 700)

● 12 ve daha yukarı yaşlardaki evli, eşi ölmüş ve boşanmış kadınlar toplamı 9 602 318'dir. Bu kadınların canlı olarak doğan 38 701 290 çocuğundan bir yaşını doldurmadan ölenler sayısı 7 399 100 olarak tahmin edilmektedir.

● 12 ve daha yukarı yaşlardaki iktisaden faal nüfusun son hafta içinde iktisaden faal olma durumu, cinsiyete göre şöyle bir görünümdedir:

	Erkek	Kadın
Genel toplam	13 716 241	13 434 129
Çalışanlar	10 370 061	5 898 081
İş arayanlar	66 400	14 901
Son hafta içinde iktisaden faal olmayanlar	3 279 780	7 521 210

Ötekiler		
Emekli	193 710	29 902
Ev kadını		6 136 335
Öğrenci	1 573 785	798 443
İrad sahibi	56 303	16 701
Hapis	22 401	600
Çalışamaz halde olan	222 112	197 311
Diğer	1 211 469	341 918

● 7 123 085 olan hanehalkı sayısının elektrik ve şehir suyuna göre dağılımı, öteki kolaylıklar konusunda da bir fikir verebilir:

	Var	Yok	Bilinmeyen
Elektrik	4 049 419	2 967 460	106 206
Şehir suyu	3 411 384	3 608 995	102 706

Burada sözkonusu edilen «hanehalkı»nın tanımı şöyledir: «Aralarında ile bağı bulunsun veya bulunmasın, aynı evde veya aynı evin bir bölümünde yaşayan, aynı kazadan yiyen, kazanç ve masraflarını ayırmayan ve hanehalkı hizmet ve yönetimine katılan bir veya birkaç kişinin oluşturduğu topluluktur».

● İlginç bir noktanın altını çizerek 1975 Genel Nüfus Sayımı konusundaki değinmelerimize son verebiliriz. 16 799 796'sının il ve ilçe merkezlerinde, 23 397 874'ünün de bucak ve köylerde yaşadığı 1975 nüfusu, 1970-1975 döneminde toplam olarak % 024.26 artış gösterirken, kent yerleşmelerinde bu artış % 040.41, köy yerleşmelerinde ise % 013.41 oranlarında gerçekleşmiştir. Kırsal yörelerimizde doğurganlık, kent yerleşmelerine kıyasla daha yüksek olduğu halde, nüfusunun kentlerde daha çok artış göstermesi, köylerden kentlere yönelen göçlerin bir sonucudur.

BAZI ÇAĞRIŞIMLAR

Seyşel Cumhuriyeti'nin kabulü ile üye sayısı 145'e yükselen Birleşmiş Milletler Örgütünün 1975 Yıllığı, dünya nüfusunun 1974 yılı ortasında 3 milyar 890 milyona vardığını göstermektedir. Türkiye nüfusunun son 48 yılda gösterdiği nüfus artışı (1927-1975) oranı olan % 295'lik artış, Üçüncü Dünya ülkelerinin çoğu için geçerli olduğundan,

buna bağlı olarak dünya nüfusu da hızlı bir artış kaydetmektedir. Öte yandan, sosyal ve kültürel bakımdan gelişmişliğin güvenilir göstergelerinden biri olan her 1000 canlı doğumda 1 yaşına kadar gerçeklenen çocuk ölümleri İsveç'te 9.6, Finlandiya'da 10.2, Norveç'te 10.5, Hollanda ve Japonya'da 11.3 iken, Afrika ve Asya'nın bazı ülkelerinde 100 ile 200 arasında seyretmektedir. Türkiye de bu ülkeler arasındadır.

Dikkati çeken taraf kentlerde yaşama eğiliminin Türkiye'yi de etkisi altına almış bulunmasıdır. İki yüzyıl önce dünya nüfusunun % 3 kadarı kentlerde otururken, bu oran günümüzde % 40'a varmıştır. Ortaya yerleşim sorunları getiren, yeni kentlerin oluşturulmasını ve hizmetlerin yeterince sağlanmasını güncel konular olarak sergileyen köyden kente göç (exodus) olayının 2000 yılına değin % 50 cranındaki kırsal/kentsel boyutlarına ulaşması beklenmektedir.

Okur-yazar olmayanlar, az gelişmiş ülkelerde nüfusun büyük çoğunluğunu kapsamakta devam etmektedir. Bir fikir vermek için, bu ülkelerden birkaçındaki okur-yazar oranlarını hatırlatalım: Nepal ve Somali'de % 5, Burindi, Honduras ve Yemen'de % 10, Senegal'de % 16, Kenya'da ve Y. Volta'da % 20, Bangladeş'te % 22.

Çeşitli yanları ile dikkati çeken kentleşme olgusu, özellikle büyük kentleri ölçüsüz ve sağlıksız biçimde büyütmesi, kentlerin çevresinde «gecekondu»ların yaratılmasını kamçılaması bakımından bizi de yakından ilgilendirmektedir. 1970 yılından 1975'e yıllık nüfus artışı % 050'nin üstünde olan aşağıda adlarını saydığımız kentlerin (il merkezleri/belediye sınırları içi) büyüme oranları, sözkonusu ettiğimiz olguyu somutlaştırmaktadır: (Binde olarak yıllık artış)

Ankara 63.55, Adana, 58.86, Gaziantep 55.72, Kayseri 50.31, Izmit 62.14, Urfa 55.70, Antalya 62.60, Denizli 51.76, Kütahya 56.17, Van 53.52 ve Adıyaman 59.69. Bu kentlerin hepsinin sanayileşmeye bağlı olarak hızlı bir kentleşme sürecince girdikleri elbette söylenemez. Yakın yörelerinin ve bölgelerinin «cazibe merkezi» halini almaları, kente yönelmek için bahane arayan köylüleri harekete geçirmeye yetmektedir.

İki büyük kentimiz açısından olayı daha da somutlaştı-

rarak şunları ekleyebiliriz. Son beş yılda il olarak % 049.25 ve kent olarak da % 034.57 oranında yıllık büyüme gösteren İstanbul, bu büyümeye ayak uyduramayan sorunları ile dikkatleri üzerinde toplamaktadır. Son 48 yılda yaklaşık olarak 5 kat nüfus büyümesi gösteren İstanbul, bazı ilçeleriyle büyük bir yoğunluğu simgelemektedir. 642'ye ulaşan kilometre kareye düşen nüfus sayısı, Şişli'de 90 bine kadar varmaktadır. Hizmet açısından olduğu kadar asayiş ve güvenlik, sağlık ve eğitim açılarından da büyük bir sorunla karşı karşıya bulunuyoruz.

Belediye sınırları içindeki yıllık büyüme oranı (% 0.39. 97) il ölçeğindeki büyüme oranını geride bırakan (% 0.30. 13) İzmir'i de «gecekondu sorunu» açısından ele alabiliriz. Belediye sınırları içindeki nüfusu 1975 sayımında 636 078 olan İzmir'de nüfusun % 60'ı gecekondularda oturmaktadır. Sosyo-ekonomik ve politik yapının bir uzantısı olarak, «gecekonduların büyük bir kısmı gecekondu ağası diyebileceğimiz bir grubun elindedir. İkinci kat izni bunların yararına olacaktır». Bir Belediye yetkilisinin açıklamasına göre, «büyük şehirlerde gecekondu yapımının önlenebilmesi için uzun vadeli çalışmalara ihtiyaç vardır. İzmir nüfusunun yüzde 25'i Belediye veya Devlet Hazinesine ait araziler üzerine kurulmuş gecekondularda, yüzde 35'i ise hisse tapulu ve resmî tapulu araziler üzerinde birkaç katlı olarak yapılan kaçak binalarda yaşamaktadır».

Olayımızın temelinde yatan hızlı nüfus artışı konusu da iki yanı ile düşündürücü olmaktadır. Yapılan tahminlere göre, dünyada her saniyede 2 kişinin ölmesine karşılık 4 kişinin doğması her yıl dünya nüfusuna 104 milyonluk yeni bir kitle eklenmektedir. Türkiye'de aile planlaması konusundaki yetersizlik ve bilgi eksikliği nedeniyle «gebeliği önlemek için yılda ortalama 200 bin kadının öldüğü ve 40-50 bin kadının da sakat kaldığı» savını resmî belgelerle doğrulamak bizim olanaklarımızın dışında kalmaktadır.

Nüfustaki hareketlilik, taşımadaki artış ve önem kazanan «hız» kavramı, karmaşık bir gösterge olan trafik kazalarında kendini göstermektedir. Denetimin yetersizliği, yasalara ve kurallara saygısızlık, bencillik ve umursamazlık eksik bir eğitimle birleşince onulmaz kayıplara neden olmaktadır. 1975 yılının bilançosu, 27.874 trafik kazasında

5.125 ölü, 27.847 yaralı ve 309.173.139 liralık maddî hasar olarak özetlenebilir. Kazaya yol açan nedenlerin % olarak dökümü şöyledir:

Şoför ve sürücüler % 73
Yayalar % 23
Yolcular % 1.5
Araçlar % 2
Yol öğesi % 0.5

Ülkemizde motörlü araç sayısı, hızlı bir artış göstererek 1 milyon 61 bine ulaşmıştır. Karayolları taşıtlarındaki artış eğilimi başka ülkeler için de geçerlidir. Örneğin, İngiltere'de motörlü araç sayısı, 1975 yılında % 1 oranında artarak 17.5 milyona yükselmiştir ama, iki ülke arasındaki toplumsal yapı ve denetim farkı nedeniyle trafik kazaları «ulusal felâket» sınırlarına varmamıştır.

1976 TÜRKİYE'SİNDEN

1976'nın uygulama ve yönseme planında karşımıza çıkan egemen çizgilerini üçe indirgeyecek olursak yaklaşmakta olduğumuz «dönemeç» konusunda daha açık bir fikir edinebiliriz:

1) İlk çizginin adını, bir gazetede sütunlar dolusu sıralanan, bir türlü sonu gelmediği için de sayılarla belirtmekte yarar görmediğim, sıklaştığı için umursamaz bakışlarla izleme durumuna sürüklendiğimiz facialara verilen başlıktan alıyorum: «MC döneminde şiddet olayları ve cinayetler...». (**Bk. Cumhuriyet,** 15 Mayıs 1976, s. 5 ve 9).

Üniversite ve yüksek okullarda, giderek bazı ortaöğretim kurumlarında eğitim ve öğretimi felce uğratan, aydına, öğretmene, kitaba ve basına gözdağı ve saldırı niteliği kazanan, «faili meçhul cinayet»ler dizisini oluşturan, cana kasdın yanı sıra mala saldırı ve tahrip biçimine dönüşen bu olayları Devlet anlayışı ile bağdaştırmak olanaksızdır. Toplumumuzun geniş bir kesimini tedirgin eden «şiddet olayları ve cinayetler» 1976 Türkiye'sinin 1 numaralı simgesi olma özelliğini sürdürmektedir.

2) Üzerinde durulması gereken bir başka olay, 1976 yılında varlıklarını yitiren Devlet Güvenlik Mahkemeleridir. 1973 yılından beri faaliyette bulunan bu mahkemeler

11 ekim 1975 günü «Resmî Gazete»de yayımlanan Anayasa Mahkemesi'nin kararıyle, 1 yıl süre tanınarak, «biçim» yönünden iptal edilmişti. İki kez olağanüstü toplantıya çağrılan Millet Meclisi, başta muhalefet partisi olmak üzere, hukukçuların, ileri aydınların ve basının oluşturduğu kamuoyu baskısı karşısında MC açısından olumlu bir sonuca varamadı. Böylece, Anayasanın bazı temel ilkelerine ters düşen bir uygulama «şimdilik» tarihe karıştı. Olayların ardında Ali Ulvi'nin Türk Alfabesinin dışında kalan DGM harflerine Anayasa'nın ağzından söylettiği:

— Haydi bakalım; marş, marş yerlerinize!

lejantlı karikatürü kaldı. (Bk. **Cumhuriyet**, 12 Ekim 1976, s. 1).

3) İlk bakışta gözden kaçan üçüncü önemli çizgi, bir «Kültür İhtilâli»nin bütün öğelerini taşıyan, ulusal eğitimin yörüngesini değiştirme çabasındaki «yeni» ders kitaplarıdır. Konuya ilişkin olarak Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan bildiride de belirtildiği gibi, «Millî Eğitim Bakanının, «her biri sahasının otoritesi sayılan, kendisini efkârı umumiyeye kabul ettirmiş şahsiyetler olarak büyük milletimizin tasvibini kazanmış ilim adamları»na yazdırıldığını ileri sürdüğü tek ders kitaplarıyle dil devriminin halkçı özü yaralanmıştır. Cumhuriyetin halkçı temeli, geçmişe dönük dil yoluyle, gerici bir temele dönüştürülmek istenmektedir».

Konuya aydınlık getirmek için, bütün ortaöğretim kurumlarında «zorunlu» olarak okutulan bu kitaplardan bazı alıntılar yapmakla yetiniyoruz:

* **Tarih Lise 1**, İstanbul 1976, baskı sayısı 400 bin.

TÜRK SOYU

İlmî araştırmaların modern metodlara dayanmadığı çağlarda Türkler daha çok Moğol tipinde tasvir edilmişlerdir.. Son incelemeler bu iki kavim arasında soy birliğinin söz konusu olmadığını ortaya çıkarmıştır.

Türkler, yeryüzündeki üç büyük beyaz ırk grubundan «Europid» adı verilen grubun «Turanid» tipindendir. Kafa yapıları «brakisefal»dir. Buna karşılık Moğollar, «dolikosefal» yapıya sahiptir ve sarıdır. Tevratta nakledilen eski ananelerde de Türk soyu beyaz ırktan gösterilmiştir.

Türkler beyaz renkli, düz burunlu, değirmi yüzlü, en-

damlı ve sağlam yapılıdır. Hafif dalgalı saçları vardır. Erkeklerin sakalı orta gürlüktedir. (77).

BOZKIR KÜLTÜRÜ

Türk yaşayışı, düşünce tarzı, inancı, dünya görüşü, örf ve gelenekleri, bozkırların köklü izlerini taşımaktadır...

Bozkır kültürünü «göçebelik» olarak düşünmek yanlıştır. Türk kültürü «at» üzerinde kurulmuştur. Fakat temel prensipleri sadece «at»tan ibaret değildir. Bunun yanında «demir» de vardır. Ayrıca bir hukuk anlayışı ile de donatılmıştır. Din, düşünce, ahlâk yönlerinden de tamamlanmaktadır. (182/183).

KUTSAL YÖN VE İKİLİ TEŞKİLÂT

Güneşin doğduğu yer (sağ) Türklerce en kutsal yön sayılmaktaydı. Bunun için yönler arasında «doğu» birinci sırada geliyordu. Diğer yönler, şöyle sıralanmaktaydı: batı (sol), güney, kuzey...

Eski Türk devletinde arazi ve halk iki kısma ayrılırdı: **sağ-sol, doğu-batı, ak-kara, küçük-büyük, iç-dış** gibi. Bu bölünmede daima bir tarafın hâkimiyet üstünlüğü tanınırdı...

İkili teşkilât, devleti birbirine paraleler olarak idare eden iki hükümdar bulunduğu şeklinde anlaşılmamalıdır. Çünkü, bu iki taraftan birinin mutlaka üstünlüğü esastır. Hakanlık alâmeti yalnız bir tarafta vardı. Gök-Türklerde altın kurt başlı sancak daima doğu kanadının hükümdarında bulunurdu. (196 ve 200).

TURAN TAKTİĞİ

Bozkır muharebe usulünün iki önemli özelliği vardı: sahte ric'at ve pusu. Birlikler kaçıyor gibi geri çekilirler ve düşmanı üzerlerine çekerlerdi. Pusu kurulan yere kadar ilerleyen düşman burada çembere alınarak yok edilirdi. Kurt oyunu'na benzeyen bu taktiğe, eski Türk yurdunun adından dolayı «Turan Taktiği» denilmiştir. (203).

KURT MOTİFİ

Türk efsanelerinde «kurt» merkezî bir rol oynamaktadır. Türk kültüründe kurt ile ilgili destan ve efsaneler Hunlarla başlar. Göktürk hükümdar sülâlesi olan Aşına ailesinin atasının bir dişi kurt olduğu inancı VI-VII. yüzyıllarda Türk halk çevresinde çok yaygındı. Gök-Türk hakanları, atalarının hâtırasına karşı duydukları saygıyı belirtmek için, Ötüken'de ata-kurtun Türk'ü beslediği yer kabul edilen mağara önünde her yıl baharda büyük törenler yaparlar ve otağlarının önüne altın kurt başlı tuğ dikerlerdi. Böylece kurt başlı sancak hakanlık alâmeti olmuştu.

Türkler arasında kurt'a verilen büyük önem asrımızın başlarına kadar devam etmiştir. Kurt motifi başka kavimlerde görülmeyen, Türk'e has bir belirtidir..

Hâlâ çeşitli ülkelerdeki Türkler arasında söylenen masal ve halk hikâyelerinde bozkurt uğur sayılmaktadır. Hem ata, hem kurtarıcı rehber vasıfları ile bütün Türklerce kutlu sayılan bozkurt Türklüğün millî sembolü haline gelmiştir. (216 ve 217).

BEYLİK GURURU

Bozkırlı Türk'e at iki imkân sağlamaktaydı.

1. At üstündeki insan, kendisini başkalarından daha üstün hissediyordu.

2. Atın sür'ati sayesinde kısa zamanda istenilen yere ulaşabilme arzusu tatmin ediliyordu.

Bozkırlı Türkler tarihte bu iki hususu gerçekleştiren ilk topluluktur.

At sayesinde kazanılan üstünlük duygusu eski Türkte **«beylik gururu»**nu yaratıyordu. Sür'at ise geniş ufuklara hükmetme arzusunu kamçılıyordu. Bunu gerçekleştirmek için gerekli araç ise «demir»di.. Beylik gururu, sadece öğünme vesilesi olan basit bir psikoloji değildir. Asıl özelliği, karşılık bekelemeden koruyucu olmasıdır. Bunun temeli de, hüküm altına alınmış insanları sevmektir.

«Otoriter devlet»in Türk düşüncesinde önemli yeri vardı. Bu anlayışın iki dayanağından biri töreye sıkıca bağıl-

lık, diğeri de nizamcılıkta gösterilen dikkatli ısrardır. (223 ve 224).

* **Sosyoloji,** İstanbul 1976, baskı sayısı 300 bin.

SOSYAL DEĞİŞMENİN İSTİKAMETİ

Sosyoloji, sosyal değişmenin kendiliğinden beliren istikametini teşhis ederek, bu istikametin millî ihtiyaçlara gerçekten uygun olup olmadığını araştırır. Uygunsa, buna göre tanzim edilecek organizasyonu ve yeni nizamı tayin eder. Uygun değilse, hangi istikamette yeni bir organizasyon tarzının gerçekleştirilmesinin doğru olabileceğine (bütün sosyal ilimlerin verilerinden kültürün vasıflarına göre yararlanarak) karar vermek vazifesi ile yüklü olan ilim sosyolojidir. (14).

GÖKALP VE TURAN FİKRİ

Gökalp'in **bölgecilik,** hatta **coğrafî mânâda vatanseverlik** düşüncelerine karşı **Turan** fikrini müdafaa ettiği bilinmektedir. «Vatan ne Türkiyedir Türklere ne Türkistan» derken, coğrafî mânâda vatan'ın büyümesinin veya küçülmesinin **fertlere,** toprak mülkiyeti sağlaması veya onları topraktan mahrum etmesi itibariyle daha önemsiz olduğunu belirtmek istemiştir. Asıl önemli husus millî birlik idealindeki zayıflama veya kuvvetlenmede aranmalıdır. Çünkü, **Gökalp'e göre Turan, coğrafî bir vatan değildir, fakat millet sevgisidir. millî birliktir. Bu sevgi ve bu birlik yoksa maddî mânâda vatan, bir coğrafya parçasından başka bir şey değildir. Ve bugün, geniş ve zengin olsa bile, yarın küçülebilir, fakirleşebilir.** O halde Turan denilen millî birlik ve millî sevgi asıl değerleri olan şeydir ki, tıpkı zarf'a nazaran çok değerli olan, zarfın **içindeki şey** gibidir. Bu sevginin, bu birliğin, bir coğrafya parçası içinde yer alması halinde, o yer, gerçek mânâda vatan (yani somutlaşmış Turan) olur. O halde, bir Türk, kendi vatanından uzak bir yerde tek başına da yaşasa, içinde millet sevgisi taşıyorsa, o yer mânen, Turan'dan bir parça haline gelir. Fakat kendi vatanında yaşadığı halde millet sevgisini ta-

şımıyorsa ve milletine ihanet edebiliyorsa, o fertle birlikte Turan'dan bir parça kopuyor demektir. (35/36).

İNKİLÂBIN ŞARTLARI

Bir sosyal değiştirme akımının rahatlıkla husule getirilen inkilâp olabilmesi şu şartlara bağlıdır:

İlkin, inkilâbın zamanın şartlarına göre yoruma müsait olan ve halkın benimsediği bir değer hükmüne veya yaygın bir millî felsefeye dayanması ve böylece halk tarafından desteklenmesi lâzımdır.

İkinci olarak, özel ve genel menfaatleri dengeli olarak hedef alması gerekmektedir.

Üçüncü olarak da, yine halkın desteklediği bir tabiî lider'in (veya liderlerin) öncülüğü ile gerçekleştirilmesine lüzum vardır.

Cumhuriyet devrinde gerçekleştirilen Türk inkilâpları bu şartları yerine getirmiştir. Çünkü, **inkilâplarımız Türk -İslâm kültürünün özünü teşkil eden bazı değer hükümlerimize uygun olarak gerçekleştirilmiş denilebilir.** (102/103).

TABİÎ LİDER

Tabiî lider, resmî bir mevkii ve rolü olsa da olmasa da, içinde bulunduğu çevre halkını, o halkın değer hükümlerine kıymet vererek ve onların davranışlarına zıt tutumlar takınmayarak belli bir istikamette gelişmeye sevkedebilen liderdir. İlkokul öğretmenleri bulundukları kövün aynı zamanda tabiî liderleri olarak hizmet ifa edebildikleri takdirde bir memleketin sosyal gelişmesinde en önemli bir işi başarmaya namzet kimselerdir. Fakat, öğretmenin tabiî lider olarak hizmet görebilmesi, halkın manevî değerleri ve köklesmis kıymet hükümleri hakkında bilgi sahibi olmasıyle mümkündür. (120).

MEZHEP İHTİLÂFLARI

Hâlen Türkiye'de mevcut mezhep ihtilâfları iki tiptir. Bunlardan birinci tipi teşkil eden mezhep ihtilâfı, Alevî-

Sünnî ihtilâfıdır **ve kökü** Arap-İslâm cemiyetinin Muaviye devrine kadar dayanır. İhtilâf, İslâmiyetin özünde mevcut demokrasiyi (bey'atla yani reyle Cumhurbaşkanlığına gelme esasını) ortadan kaldırmak isteyen ve zorla iktidara gelip, babadan oğula saltanatın geçmesini sağlayan Muaviye'ye karşı Hz. Ali'nin neslinden gelenlerin mücadelesinden doğmuştur. Hz. Ali'nin evlâdlarının taraftarı olanlar, **taraftar** mânâsına gelen **Şia** kelimesi ile anılmışlar, bu kelime zamanla şii haline gelmiştir. **Sünnî** kelimesi ehl-i sünnet mânâsını ifade eden (yani Allah'ın emirlerini ve Peygamberin davranışlarını tam bir anlayışla takip eden kimseler anlamına gelen) bir kelimedir. Bu itibarla, Sünnîlerin gerçek mânâda İslâmı anlayan bir grup olmaları gerektiği isimlerinden de anlışıldığı cihetle, onların da Hz. Ali'nin fikirlerine taraftar bulunmaları gerekir ve zaten böyledirler.

O halde, **Alevî-Sünnî çatışması, bazı kışkırtmalarla araya girip, parçalayarak hükmetmek isteyen dış kaynaklı tahriklerin eseridir.** Ali taraftarları mânâsına gelen Aleviliğin Sünnilikten apayrı bir yönü olamaz. Keza Sünnilik için dahi aynı hükmü vermek ve Alevilikten farklı olmaması gerektiğini belirtmek lâzım gelir. Bundan ötürü, her iki tarafın aydınlatılması ve bu çatışmaların sür'atle ortadan kaldırılması lâzımdır. (130).

* **Felsefeye Başlangıç,** Ankara 1976, baskı sayısı 100 bin.

KELÂMIN OLUŞMASI VE KOLLARI

Kelâmın oluşma sebepleri içerisinde, Müteşabihat'a uygun anlam verme meselesi yanı sıra en önemlisi, din başkanlığı meselesi (Peygamberin ölümünden sonra, kim hangi yolla halife olacaktır?) ve ona bağlı olarak adam öldürmek gibi büyük günâh (Kabâir) işleyen müslüman **fâsık'**ın öte dünyadaki durum vb. meselelerdir. Kelâm böyle oluştuktan sonra, beş kola ayrılmıştır: (1) **Ehl-i Sünnet;** (2) **Şia;** (3) **Hariciler;** (4) **Murcia;** (5) **Muteziler Ehl-i Sünnet,** Kur'ân-ı Kerîm'e olduğu gibi inanıp, «âhkâm»ına uyanlardır. **Şia,** din başkanlığı meselesinde Ali'yi tutanlardır. Bunlar Ali'yi Tanrı mertebesine çıkaranlar (Gâliye) dır. Ebu

Bekir ve Ömer'in din başkanlığını tanımayanlara, **Râfıza,** Ali'nin torununun oğlunu gerçek din başkanı sayanlara **Zeydiye** denir. Bunlar, Tanrı'nın ya da Kutsal Ruh'un Ali'ye oradan da oğulları Hasan ve Hüseyin'e geçtiğine, **Tenasuh** (Tanrı Ruhunun insana gelip sonra, geri döndüğüne inanırlar. O bakımdan, onlara göre din başkanı hem Rab (Tanrı), hem Nebi (Haberci) dir; Tanrı var iken hiçbir şey var değildi. Tanrı konuştu ve yarattı. Sonra kulların iyiliklerini ve kötülüklerini yazdı. Kötülüklere kızıp terledi. Terden Aydınlık ve Karanlık olmak üzere iki deniz meydana geldi. Tanrı Aydınlıktan inananları, Karanlıktan inanmayanları yarattı. Sonra, Tanrı, öteki işleri Nebiye bıraktı; Nebi yarattı. **Gâliye**'ye göre, domuz eti ve şarap dince yasak (haram) değildir, helâldir. Evli erkek ve kadının evlilik dışı cinsel ilişkiler kurması (zinâ) da helâldir. Din yasasının buyruklarını dinlemek gerekir. Cennet, dünya nimetlerinin adı, Cehennem ise dünyadaki sıkıntıların adıdır. Bunların görüşlerine, Ehl-i Sünnet'e nazaran, pek çok çarpık inanç karışmıştır. (52/53).

EKONOMİK GÖSTERGELERİN SÖYLEDİKLERİ

Türkiye'nin sorunları konusunda nicel bir yaklaşım için iki yolun izlenmesi gerekir. Bir yandan son beş yılın sosyo-ekonomik kökenli olaylarındaki değişmeler gözden geçirilmeli, bir yandan da başka ülkelerle kıyaslamalara girişilmelidir.

KONULAR	1971	1973	1976
1968 faktör fiyatlarıyle nüfus başına G.S.M.H. (TL.)	3.467	3.707	4.081
Dış ticaret dengesi (Milyon dolar)	—494	—769	—3.338
Yurt dışına çıkan işçi sayısı	88.442	135.820	4.419
İşçi dövizi girişleri (Milyon dolar)	471.4	1.183.3	1.312.4
Radyo alıcısı (Bin)	3.856	4.033	4.154
Televizyon alıcısı (Bin)	102.161	266.922	999.921

Banka şube sayısı	3.427	4.023	4.605
GEÇİNME ENDEKSLERİ (1963 = 100)			
Ankara	180.7	241.2	331.4
İstanbul	185.2	243.6	365.8
Cumhuriyet altını (Yıllık ortalama)/TL.	139.78	298.76	597.13

Türkiye'nin son beş yıl içindeki bazı göstergelerini ortaya koyduktan sonra, bazı ülkelerle kıyaslamalara geçebiliriz.

KONULAR	Türkiye	Fransa	Yunanistan	Japonya	ABD
Millî gelir (1974) (Adam başına dolar)	742	4.550	2.098	3.556	6.064
Son 5 yılda nüfustaki yıllık % artış	2.3	0.9	0.4	1.3	0.8
Döviz rezervleri (1975, milyon dolar)	1.151	12.593	943	12.815	15.883
Otomobil (Ocak 1975/Bin)	290	15.180	380	14.473	101.004
Çelik tüketimi (1974/Bin ton)	1.944	24.145	1.507	87.181	149.595
Elektrik üretimi (1974, milyar Kwh)	13.5	179.9	13.7	1.941.1	1941.1
Çimento tüketimi (1974/Bin ton)	8.928	32.472	7.008	73.116	68.064

Bu kıyaslamayı bir adım daha ileri götürerek, ekonomik bulanımlar içinde bulunan bir Avrupa ülkesiyle Türkiye'yi çeşitli açılardan karşılaştırabiliriz. Bu ülke İngiltere'dir.

Karşılaştırma konuları	Türkiye	İngiltere
Nüfus (1973	37.930.000	56.026.00
Ortalama nüfus artışı (1963-1973)	% 2.49	% 0.43
Toplam sivil işgücü (1973	13.810.000	24.553.000
Tarım kesiminde çalışanlar	% 63.4	% 3.0
Sanayi kesiminde çalışanlar	% 15.1	%42.3
Üçüncü kesimde çalışanlar	% 21.5	%54.7
Kişi başına GSYH (1973)	540 dolar	3.100 dolar
Bin kişiye düşen otomobil (1971)	4	219

Bin kişiye düşen televizyon (1972)	4	305
Bin kişiye düşen telefon (1972)	19	314
Bin kişiye düşen doktor	0.45	1.20
İthalat hacmi (1972)	1.400 milyon	33.620 milyon dolar
Ihracat hacmi (1972)	900 milyon	33.550 milyon dolar

Buraya kadar yaptığımız sergileme, **«Varlık Yıllığı»**nın değerli okuyucularına türlü-çeşitli ilişkiler kurarak bir takım yargılara varma ortamını hazırlamıştır, sanıyorum. Girmekte olduğumuz 1977 yılının ana niteliğini belirtmeden önce bizim' kısaca ekliyeceğimiz, Türkiye'nin yapısal bir değişme süreci içinde bulunduğudur. Köylülükten kentliliğe doğru uzanan bu değişme, çözüm bekleyen sorunların yanı sıra, Türk insanına yeni düşünce ve davranış, biçimleri getirmekte, onu dünya ile bütünleşmeye, bilinçlenmeye ve insan olmanın onurunu duymaya yöneltmektedir. Selden kütük kapma çabasında olanlar, boylarını şimdiden aşan bir gelişme karşısında önce şaşkınlığa ve hırçınlığa, sonra da bağdaşmazların koalisyonu içinde zora ve akışı tersine çevirmeye yönelik çabalara kapılmışlardır.

Tutum ve uygulama konusunda son bir örnek vermek için, 1976 bütçesinden Diyanet İşleri Başkanlığı ile ortak nitelikleri iktisadî kalkınmaya destek olmak bulunan 5 bakanlığa ayrılan ödenek miktarını belirtmek istiyoruz. Bu çarpıcı örnek, belki bazı kişileri derin uykulardan uyarmaya yetebilir:

Kuruluşun adı	**1976 bütçesinden ayrılan ödenek (TL.)**
Ulaştırma Bakanlığı	136.975.250
Ticaret Bakanlığı	145.870.000
Çalışma Bakanlığı	195.556.330
Orman Bakanlığı	208.071.000
Gümrük ve Tekel Bakanlığı	271.364.700
Diyanet İşleri Bakanlığı	1.240.667.800

Durumu vurgulamak için ekleyelim ki, 1976 bütçesinden Diyanet İşleri Başkanlığına ayrılan ödenek, yukarda adı belirtilen 5 bakanlığa ayrılan ödenekten 282.930.520 lira daha fazladır.

1977 = SEÇİM YILI

Öyle görünüyor ki 1976 Türkiye'sinin çözüm getirecek en önemli sorunu, Türkiye'yi «selâmet»le seçime çıkarmak sorunudur. Çünkü bunun dışında bir başka güvenilir «seçenek» mevcut değildir.

Öte yandan, 1977 seçimleri başlıca iki siyasal parti arasındaki bir mücadele olarak geçecek görünmektedir. Bilimsel bir araştırmanın 1973 seçimleriyle güç kazanan bulgularına geçmeden önce, milletvekili ve cumhuriyet senatosu seçimlerinde AP ile CHP'nin bugüne kadarki kazançlarını özetle hatırlatmak yerinde olur:

MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ SONUÇLARI

Seçim yılları	Seçime katılma oranı	AP'nin oyları	CHP'nin oyları
1950	% 89.3	--(DP 53.3)	% 39.9
1951	% 54.1	--(DP 52.7)	% 38.7
1954	% 88.6	--(DP 56.6)	% 34.8
1957	% 76.6	--(DP 47.3)	% 40.6
1961	% 81.0	% 34.8	% 36.7
1965	% 71.3	% 52.9	% 28.7
1969	% 64.3	% 46.5	% 27.4
1973	% 66.8	% 29.8	% 33.3
1975	% 64.3	% 48.6	% 38.0

Ara seçimleri ile genel seçimler arasındaki özellikleri gözden kaçırmadan, genel eğilimler ve tercihler konusunda yine de bir yargıya varmak olanaklıdır.

SENATÖR SEÇİMİ SONUÇLARI

Seçim yılları	Seçime katılma oranı	AP'nin oyları	CHP'nin oyları
1961	% 81.0	% 34.5	% 36.1
1964	% 60.2	% 50.3	% 40.8
1966	% 56.2	% 56.9	% 29.6
1968	% 66.3	% 49.9	% 27.1
1973	% 65.3	% 31.0	% 33.6
1975	% 58.4	% 40.8	% 43.4

Bu iki çizelgeyi gözler önüne serdikten sonra, Prof. Dr.

Ergun Özbudun'un bir araştırmasında vardığı sonuçları (**Türkiye'de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma,** Ankara 1975) özetleyebiliriz:

● «1973 seçimleriyle ilgili ilk analizler, daha önceki seçimlerde olduğu gibi, bu kez de katılma oranının, gelişmiş bölgelerde daha düşük olduğunu göstermeketedir. Aynı şekilde, şehirlerdeki katılma oranının, kırsal bölgelere göre daha düşük oluşu yolundaki eğilimin de devam ettiği anlaşılmaktadır.

● 1973 seçimlerinin en ilginç karakteristiklerinden biri, büyük şehirlerin oylarında meydana gelen önemli ölçüde kaymalardır.

● Kırsal bölgelerdeki oy kaymaları, şehirlerdeki kadar büyük ölçüde olmamıştır.

● 1973 seçim sonuçlarının ilk analizi, toplumların sosyo-ekonomik gelişme düzeyleri yükseldikçe, fonksiyonel bölünmelerin öneminin artacağı ve **sınıf oyu eğiliminin** güçleneceği hipotezinin büyük ölçüde doğrulanmış olduğunu göstermektedir.

● Türkiye'de sosyo-ekonomik gelişme düzeyi ile seçime katılma oranı arasında negatif bir ilişkinin bulunması, Türk parti sisteminin halen bir «yeniden gruplaşma» (**realignment**) süreci içinde oluşuyla da açıklanabilir.» (193-197).

Bize öyle geliyor ki, Türkiye'nin bunalımlardan kurtulması, güvenlik koşulları sağlanarak yapılacak bir seçimde, seçmenlerin sorumluluk anlayışı içinde oylarını kullanmalarına ve olup-bitenleri iyice değerlendirmelerine sıkıca bağlıdır. Türkiye'nin sınırlı olanaklarının geçici bir aldatmaca uğruna heba edilmesi, devlet ciddiyeti ile bağdaşmayacak «beyan»lar ve davranışlar, ahlâk ve maneviyat adına oynanan çirkin oyunlar, tezgâhlanan bölücü ve kardeşi kardeşe düşürücü eylemler ancak seçmen çoğunluğunun bilinçli olaylarıyle önlenebilir. Neme âzımcılık, bana dokunmayan yılan bin yaşasın, ben gemimi yürütmeye bakarım gibisine kuruntular, onarılması olanaksız yıkımlara neden olabilir. Unutmayalım ki «hepimiz aynı geminin içindeyiz.»

KAYNAKLAR

26 Ekim 1975 Genel Nüfus Sayımı Telgrafla Alınan Geçici Sonuçlar, Ankara (t.s.)
26 Ekim 1975 Genel Nüfus Sayımı % 1 Örnekleme Sonuçları, Ankara 1976.
Türkiye'nin Ekonomik Görtergeleri 1971-1975, Ankara, (t.s.)
Türkiye Ekonomisi ve Seçilmiş Bazı Ülkelerin Ekonomileri Hakkında Karşılaştırmalı Göstergeler, İstanbul 1976.
12 Ekim 1975 Cumhuriyet Senatosu Üyeleri ve Milletvekili Ara Seçimi Sonuçları, Ankara 1976.
Dr. E. Özbudun, Türkiye'de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma, Ankara 1975.
Bayram Gazetesi, 26 Eylül, s. 5.
Cumhuriyet Gazetesi, 16, 28 ve 30 Ağustos 1976; 7 ve 16 Ekim 1976.



1976 DA TELEVİZYONUMUZA BİR BAKIŞ

Sami BULAK

1976 yılında Televizyonumuz gene sürekli olarak Milliyetçi Cephe'nin baskısı altında çalıştı, ya da istediği gibi çalışamadı, kapasitesinin çok gerilerinde kaldı. Uygarlık dışı baskılar Ismail Cem'den sonra Nevzat Yalçıntaş'ın da başını yemişti. Ama Cephe hükûmeti daha ağır çeken bir başka teş bulmakta güçlük çekmedi. Yalçıntaş, karşılaştığı sağlı sollu çekiştirmelerden usanarak görevinden ayrılınca bu kez de Karataş'a düştü pirincin taşını ayıklamak. Bu değişikliğin ilk günlerinde Yalçıntaş'a saldırarak Karataş'ı kutlayan sağcılar kısa sürede onun yaptıklarını da yeterli bulmayarak eleştirmeye başladılar. Her gün dualarla başlayıp, dualarla sona erecek, katıksız bir arap kırmasıyla konuşan bir TRT'yi özleyenler düşlerinde bile göremiyecekler o çağdışı, Atatürk düşmanı düzeni. Karataş'ın becerebildiği olumsuz iş klasik Batı müziği dediğimiz bütün dünyaya mal olmuş gerçek sanat müziğini ekranlardan kesinlikle uzaklaştırmak oldu. Ondan öteye de bir boşluk, bir yeteresizlikle gerçek değerlere, halk yararına öğretici programlara, gerçek değerde tartışmalı oturumlara, kendilerinden olmayan edebiyatçılara, profesörlere sımsıkı kapandı kapıları Televizyonun.

Geçen yılın ilk aylarında da bir koalisyonla yönetiliyordu ülkemiz. Ne var ki ezici çoğunluğu sağlıyan partinin yönetimi altındaydı. Buna karşı tek tük yakınmalar olmuyor değildi. Ama aldıran yoktu o azınlık partisinin çağdışı isteklerine.

Ecevit hükûmeti istifa edip de irili ufaklı dört partinin ortak malı olunca Televizyon, her kafadan ayrı ses çıkmaya, yolları ve amaçları birbirinden ayrı, dayandıkları halk azınlığı birbirinden farklı partilerin sızlanmaları pusulayı şaşırttı Yalçıntaş yönetimine. O da bastı istifayı,

böylece kurtuldu saldırılardan. Artık dayanma sırası Karataş'ta. Şimdilik görünen odur ki Karataş daha sağlam bir yapıda, daha çetin ceviz. Belki Milliyetçi Cephenin ayakta kaldığı sürece sürdürecek buyruğunu. Sonrası ne olur? Ancak 1977 seçimleri belirtecek bu soruya verilecek cevabı.

TRT sözümona bağımsızdır. Oysa bağımlılığın dikalâsıdır orda geçerli olan. Danıştay'ın kararlarını uygulamıyan, yalnızca yukardan gelen buyruklara uyarak gününü gün etmeye bakan bu yönetim hemen tümüyle denebilecek ölçüde ayıkladı kadroları. Gerçek bir eğitimden geçmiş, tecrübeli spikerlerle yapımcıları hatta teknisyenleri, neden göstermeden TRT den uzaklaştıran üst makam büyük bir kalite sarsıntısına yol açtı televizyonda. Hele yaz süresince büyük bir boşluktu ekranda seyredilen. Haberler ve Yorumlar saatleri hep tartışmalı geçti ve M.C.'nin dört ortağı hep kendilerine düşen payın yetersiz olduğundan, başta olanın aslan payı aldığından yakınıp durdular.

Sonbaharda biraz derlenip toplandı Televizyon. Yeni dizi filimler, yerli filimler, araştırma, inceleme programları az da olsa o boşluk dönemine bakarak bir ileri adım oldu denilebilir. Ne varki büyük ağabeyimiz Amerikadan alınan filimler hep vurup kırmalara dayanan türden seçildi özellikle. Öyle filimler gördükki bir patlama yada tabanca namlusundan çıkan kurşunlarla giriyordu konuya. Ülkemizi baştan başa vurup kırıcılık ateşi sardığı sırada barışçı, iyilikçi, kardeşlik ve sevgi aşılayıcı programlara gereksinme duyulduğu bir sırada maşallah televizyonumuz sanki her taraf güllük gülistanlıkmış gibisine bir aldırmazlıkla, silâh kullanma ve adam öldürme talimi yaptırırcasına örnek filimler sıraladı yıl boyunca.

Doğa ve yaban hayvanlarıyle ilgili filimler, geçen yıllarda olduğu gibi öğretici yönüyle olumluydu. Ne var ki birbirine pek benzeyen görüntüler yineleme duygusu uyandırdığı için zamanla usanç verir hale geldi.

Televizyonumuz yalnız spor dalında, politik yönü yoktur diye olacak, bol bol ve başarıyla çalıştı ve spor severleri ziyadesiyle memnun etti.

Televizyon seyredebilen illerimize yenilerini eklemek

için gösterilen çabalar da, gene politik yönü olmadığından, başarılı sonuçlara erişti ve verilen rakamlara göre bir milyon kişinin daha televizyondan yararlanması sağlandı. Gerçi nüfusumuz kırk milyonun üstünde olduğuna göre iki üç yılda 1 milyon seyirci kazanmak büyük bir ilerleme sayılmıyabilir de..

Asıl önemli olan ayrı dalgalar üzerinde ayrı yayım yapacak yeni verici istasyonlara kavuşmamızdır. Ankara'dan sonra İstanbul ve İzmirde yayın yapacak iki yeni istasyonun çalışmaya açılması bugün yayınlardaki dar geçitlerin genişletilmesine yol açacaktır.

Özellikle köylü yurttaşlarımızla kentler halkımız arasında zevk, bilgi görgü açılarından büyük ayrımlar bulunduğu yadsınamaz bir gerçek. Ayrı dalgalarda çalışan istasyonlar arasında tercih yapma olanağı ortaya çıktığı zaman herkes kendi zevk ve bilgi seviyesinde programlar bulabilecek ve sevdikleri programları veren istasyonlara çevirerek, hoşuna giden programı seredecek, küfür ederek televizyonunu kapamak zorunda kalmayacaktır.

Köylülerimizin tarım bilgilerini artırmak için onlara seslenen daha çok programlar yapabileceği gibi kentli yurttaşlarımızın pek de zevk almadığı köy müzik ve oyunlarını doya doya seyredebilecek köylülerimiz. Oysa bugünkü tek istasyonumuz böyle geniş ölçüde köylüleri doyuracak programlar hazırlayamaz, ama bugünkü dar ölçüsü içinde bile köy programlarının kentlilerin hoşuna gitmediği bir gerçek. Bunun tersi de ele alınabilir. Kentlilerimizin seve seve seyrettikleri birtakım filimlerle şov programları, açık oturumlar köylülerimize hiç bir şey söylemiyor ve onlarca izlenmiyor genellikle.

Televizyonumuz klasik batı müziğini hemen hemen yasaklamış bir görüntü içinde. Batı klasik müziği bugün dünyamızın temel müziğidir. Bizim de bu kaynaktan yararlanmamız bir görev. Ona arkamızı çevirmekle bir kazancımız değil ancak kayıbımız olur. Hiç bir uygar ülkede küçümsenmez bu temel müzik kaynağı.

Televizyonumuzun tiyatroya ayırdığı yer de yetersiz. Eğlence programlarında üç türlü müzikten her gün bol bol örnekler verilirken tiyatro oyunlarının üvey evlât işlemi görmesi gerçekten üzücü oluyor. Mevsimin başarılı oyun-

larını olduğu gibi ya da kısaltarak seyircilere yansıtmak, yarattığı ezici rekabet yüzünden çok güç durumlara düşen ve çoğu kapılarını kapamak zorunda kalan tiyatrolarımıza karşı bir görevidir de televizyonun.

Tiyatro yapımlarında da yerli yazarlarımızdan yararlanacak yerde yabancı kaynaklara başvurmanın nedenini anlamak güç oluyor.

Televizyonumuz ancak spor yöniyle spor sevenleri eskisi kadar, belki de daha çok hoşnut etmeye çalıştı. Spor temaslarına ve deplasmanlara gönderilen kameraman ve spikerlerin yol masraflarına bütün programlardan çok harcama yapan televizyonumuzun kültür programlarında aynı cömertliği göstermemesini kınamaktan kendimizi alamıyoruz.

●

Şu satırları yazdığım sırada yeni bir sorun çıktı ortaya. Partiler haber programlarında kendilerine çok az yer ayıran televizyon görevlilerinin eşitlik gözetmediklerinden yakındılar. Muhalif partilerden gelen şikâyetler üzerine iktidarın irili ufaklı partileri de kuyruğa girdiler. Bu yakınmaları incelemek için kurulan komisyonlar binlerce sayfalık şikâyet dosyalarının sayıları arttıkça içine gömüldükleri çetin çalışmalar yüzünden sorun bu laf kalabalığı arasında kim vurduya gidecek ve bir sonuca varılamıyacak gibi geliyor bana. Bir yeni politik çıkmaz daha eklenmiş oluyor böylece daha öncekilere.

●

Televizyonumuzda sık sık gözümüze, daha doğrusu kulağımıza çarpan türkçe söyleyiş yanlışlarına da dokunmak isterim fırsat düşmüşken.

Gramer kurallarına ve imla kılavuzuna aykırı söyleyişlere örnekler verelim: Olucak (olacak yerine), gidicam (gideceğim), sorucim (soracağım), alacim (alacağım), bakıcim (bakacağım), sitadyom (stadyum), sütüdyo (stüdyo).. Alabildiğine uzatabiliriz bu örnekleri. Şimdi bir sorun çı-

kıyor karşımıza. Bu söyleyişler mi doğrudur, yoksa Türk Dil Kurumu'nca hazırlanan dil bilgisi kitapları ile imla kılavuzları mı? Bu konunun şimdiye kadar dikkatini çekmiş olması gerekirdi T.D.K.'nun. Dilimizi bozmaya, değiştirmeye yönelen bu yanlış tutuma hiç değilse televizyonumuz âlet olmamak gerekti. Türk Dil Kurumunu da bu konuda sesini duyurmaya çağırırız. Konuşulan ve yazılan dil arasında böylesine aykırılıklar ortaya çıktığına göre ya söylenen dili ya da okutulan dili esas almak görevimizdir.

Yabancı dizi filimlerde herkes birbirine sen diye hitap eder, hatta ilk karşılaşan kişilere hatta kendinden yaşlı kimselerle âmirlere bile sen denir nedense! Gençlik arasında moda haline gelen argo dilinin seve seve televizyonumuza aktarılmasından ne yarar umuluyor bilinemez. Tamam mı? Oldu! Gel benlen. Hey sen... gibi.

Bizim bildiğimiz radyo ve televizyonlar argoya rağbet etmez, konuşulan dilde gramer kurallarına aykırılıklara yer vermez. Ama ne denir ki!...



Orhan Hançerlioğlu



Ahmet Kutsi Tecer

TOPLU SORUŞTURMAMIZ

SORULARIMIZ

1 — Sonuna yaklaştığımız 1976 yılı içinde halkımız, Cumhuriyet tarihimizde eşine rastlanmadık genişlikte bölünmelere ve çok tehlikeli çatışmalara sahne olmuştur. Büyük patlamalara yol açabilecek bu korkulu ortamdan ulusça kazasız belâsız çıkmamız için ne çareler düşünürsünüz? Ulusal çıkarlarımız çevresinde, bir birliğe olmasa bile, çatışan koşullandırılmış topluluklar arasındaki gerginliği zararsız hale getirmek için neler önerirsiniz?

2 — A) Ulusal eğitimimizin bugünkü durumu hakkında düşünce ve önerileriniz nelerdir? Bu eğitimin günümüz edebiyatı üzerinde olumlu olumsuz etkileri sizce nelerdir ve daha iyi bir eğitim ortamına kavuşmamız için neler gereklidir?

B) Bugün edebiyatımızın sarsıntılı toplumsal koşullarımızın geniş etkisi altında bulunduğunu yadsımak güçtür sanıyoruz. Bu etkinin edebiyatımızın gelişmesi ve estetik açısından da güçlenmesi bakımından yarar ve zararları sizce nelerdir?

C) Edebiyatımızın bugünkü görüntüsünü kısaca tanımlar mısınız?

APAYDIN, Talip

1. Ülkemizin içinde bulunduğu politik ekonomik ve kültürel ortam gerçekten üzücüdür. Endişe vericidir. Hatta gelecek için korkunç sonuçları düşündürmektedir. Uçuruma doğru hızla koşan bir otobüsün içindeki yolcular gibiyiz. Sorumlu yöneticiler ulusumuza hiç acımadan ülkeyi nasıl bu hale getirebildiler, anlamak güçtür. Partizanca atamalar, sürmeler, işten çıkarmalar, yurt basmalar, örgütlü tertipli yakıp yıkmalar.. Yetkililerin ve görevlilerin umursamazlığı, insanı çileden çıkaracak boyutlara ulaşmıştır. Ama biz sabırlı bir ulusuz. Çok dar boğazlardan geçmişiz. Bu da kazasız belâsız bitecektir, öyle diliyoruz. Nasıl olacak, nasıl bir çözüm bulunacak, yakın gelecekte göreceğiz belki.

2. A) Ulusal eğitimimizin «ulusal»lığı kalmamıştır. Kangren olmuş bir yaradır. Partizanlığın mikrobu iyice çürüttü onu, kokuşturdu. En büyük bozulma, geleceği de kapsayan, onun için düzeltilmesi zor olan çürüme, eğitim kurumlarında yapıldı. «Milliyet, maneviyat, ahlak» adı altında çağdışı tutum enine boyuna yerleştirildi okullara. Bir fesle aba giydirmedikleri kaldı öğrencilere. Onu da yaparlarsa, dersliklerden Atatürk'ün fotoğraflarını da kaldırırlarsa medrese eğitimine tam dönülmüş olacak. Nereden nereye geldik. Epeyce kıdemli bir öğretmen olarak acı duyuyorum. Bunlar nasıl yapılabilir, bunları yapanlar nasıl yetişti, anlıyamıyorum. Geleceğin insanları olan çocuklara, gençlere, çağdışı bir tutum vermeye kalkmak hakkını biz nereden alıyoruz? Onlar gelecek Türkiyenin insanlarıdır. Ortaçağ kafasıyle uygar Türkiye nasıl bağdaşacak, nasıl ayakta kalacak?

Çağdaş insanı yetiştirecek eğitim düzenine dönmek zorundayız, kesinlikle! Başka bir seçenek yok.

Birçok alanlarda olduğu gibi, eğitim alanında da bir zamanlar en olumlu, en başarılı uygulamaları yapmışız,

güzel sonuçlar almışız. Sonra kendi elimizle bozup bugünkü bağnazlığa, perişanlığa düşmüşüz. Olacak iş değil.

İyi ki çocukların bir bölümü okuyorlar. Günümüz edebiyatını koğuşturuyorlar. Eğitim örgütünü yönetenler «okumayın, zararlı» falan diyorlarsa da dinlemiyorlar. Başarılı bir edebiyatımız var ve yetişen kuşakların bir bölümü bundan yararlanıyor.

B) Günümüz edebiyatı toplumsal ve siyasal sarsıntılardan geniş oranda etkileniyor. Bu zati doğaldır. Hep böyle olmuştur. Sanatçı çağının tanığıdır sözü geçerli bir sözdür. Sanatçı toplumunun estetik değerlerine, politik eğilimlerine kendi kişiliğini de koyarak katkılarda bulunur. Bizde de böyle olmaktadır. Toplumun yaşadığı yoğun olaylar edebiyatın ve tüm sanatların ilgi alanıdır. En güçlü yapıtlar bu dönemlerde yaratılır. Günümüz edebiyatı toplumsal sorunları yüklenmiştir ve dar boğazlardan geçen toplumumuzun işini kolaylaştırmağa çalışmaktadır.

C) Hep aynı kanıdayım, güçlü bir edebiyat çağı yaşıyoruz. Değişik açılardan özgün yapıtlar veriliyor. Şiirde öyküde romanda.. başarılı bir düzey tutturulmuştur. O bunu beğenmez, bu onu tutmaz ama daha geniş açıdan bakınca her anlayışın başarılı yapıtlarını görüyoruz. Kimisi daha teorik, kimisi daha gerçekçi, ülke insanlarına çeşitlilik bence yararlıdır. Hoşgörü ile bakılmalıdır. Tekdüze bir edebiyat kısırlığa götürür.

BAŞARAN, M.

1. Toplumsal gelişmemiz sancılı bir aşamada kuşkusuz: Kökleri ekonomik yapımızda bu sancının. Yaygınlığı, ulaştığı boyutlar karamsarlığa düşürmemeli bizi. Geleneksel altyapı çatlıyor, daha sağlıklı bir temel oluşuyor çünkü. Tüm gövdeyi sarsan, kıvrandıran doğum sancıları bunlar. «Sınıfsal iktidar dengelerinde kitle ağırlığının artacağı bir dönemin eşiğinde Türkiye» (İ. Cem) Bastıkları toprak kayıyor egemenlerin ayağı altından. Çıkarlarını yitirmenin, çökmenin korkuları, azgınlıklariyle ellerinden geleni ardlarına koymuyorlar.

Vatan, millet, Sakarya... Bahane. Anamalcı düzeni sürdürmek asıl kaygıları.

D.P.T. Sosyal Planlama Dairesince yapılan araştırma sonuçları oldukça ilginç: Nüfusun % 15'i gelirin % 50'sini alıyor. Uluslararası ölçekte eşitlikten en uzak ülkeler arasındayız.

Bölgelerarası uçurumsal durum var bir de.

Sağcı bir parti başkanı bile Türkiye'yi 180 ailenin yönettiğini söylemiyor mu?

Elbet hasta bir ekonomik yapı bu: Yarı feodal niteliğini sürdüren tarımcılığımız, dışa bağımlı, kurtakçı (montajcı) sanayiimiz. Yurtiçinde gittikçe artan işsizlik. Döviz kaynağı «işçi kardeşlerimiz».

Nato, ortak pazar, ambargo, dış borçlar, serbest bölgeler kurma tasarıları..

Ulusal bütünlük, devletin güvenliği, o dillerden düşürülmeyen «ahlak, manevi değerler» sözcükleri umrunda değil egemenlerimizin. Önemli olan «yabancı sermaye, işbirlikçilik, Amerika». Cia ile, İran, İsrail gizli güçleriyle Mit'imizin ortaklaşa çalıştığını açıklamadı mı? Çağlayangil, yakınmak zorunda kalmadı mı işli dışlılığımızdan. Kışkırtıcılıklar, yaratılan olaylar, çoğunlukla tezgahlama değil mi?

Gene de tabandakilerce, kel görünmeğe başladı. Yurtyönetimine ağırlığını koymağa, demokrasimize yeni boyutlar kazandırmağa hazırlanan; uyanan, bilinçlenen güçler, bir çığ gibi büyüyor. Azgınlığa körüklenen saldırganlığa, sömürüye «dur!» diyorlar örgütleriyle. Disk'in D.G.M. ile ilgili eylemi en olumlu örneği bunun, sarı sendikacılığın foyasını da ortaya çıkarıcı bir örnek hem de..

Evet, toplumumuzun çağdaşlaşma savaşımının güvencesi; demokratik güçlerin sıkı işbirliği, sermayenin oyunlarını bilinçli direnişlerle boşa çıkarması...

2 — A) «Ulusal eğitimimizin bugünkü durumu...» Eğitimin toplumun ekonomik, politik yaşamından soyutlanamıyacağı bilinen bir gerçek. İlk soruda çizdiğimiz karamsar görünüm, tüm yoğunluğuyla yansımaktadır eğitime. Ulusal bir eğitimden değil, belli çevrelerin çıkarlarını sürdürme pahasına girişilmiş bir toplu kıyımdan sözedilebilir bugün. Yapacağı incelemeler, araştırmalarla kalkınmamıza bilimin aydınlığını getirmesi gereken Bilim yurtlarımız çalışamaz durumdadır. Bilimyurtlarına giremiyen (sakat

bir eğitim düzeni, anlayışı yüzünden) yüz binler, ya işsizdir, açıktadır, ya Yay-Kur maykur oyalamacasında, ya da özel dersliklerce açıktan açığa soyulmaktadır.

Tüm yüksek okullarda, yurtlarda iktidarın desteklediği kaba güç işgalleri...

Öğretmen okulları da, Öğretmen okulu değil gayrı: Lise... Hele bir zamanlar yüzümüzü ağartan, kırlar ortasında açılmış, sonradan İlköğretmen okuluna döndürülmüş Enstitüler, bazı karanlık niyetli güçlerin eğitim alanları..

Yüksek İslâm Enstitüleri, İmam Hatip okulları maneviyatçı, «Türkiye'nin» kadrolarını hazırlıyor.

Liselerin son sınıflarına da Din ve ahlak dersi kondu bu yıl. Bakanlıkça hazırlatılan (belli kişilere) kitaplarla, yetişen kuşakların kafalarını istenen doğrultuda koşullandırma yoluna girildi.

Öğretmenler üzerindeki baskı, akılalmaz boyutlara ulaştı,

İşte ulusal (!) eğitimimizin bugünkü durumu..

Eğitim Birliği Yasasının kesinlikle uygulanması.. Yüksek islam Enstitülerinin, İmam Hatip okullarının, özel okulların kapatılması. Eğitimin çağdaş, laik ve ulusal olması.. Bilginin bir süs bir buyurma aracı olmaktan çıkarılması, kapıkulları değil, toplumunun sorunlarını çözebilecek nitelikte insanlar yetiştirmesi..

Şu da 1961 Anayasasının 19. maddesinden bir bölüm: «Kimse, Devletin sosyal, iktisadi, siyasi ve hukuki temel düzenini, kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasi veya şahsi çıkar veya nüfuz sağlama amacıyle, her ne suretle olursa olsun dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz...»

21. maddenin sonu da şöyle: «Çağdaş bilim ve eğitim esaslarına aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılamaz.»

Bir öneri de 25 yüzyıl önceden, Konfüçyus'den: «Sık sık Tanrılardan ve atalardan söz edilmeğe başlanmışsa biliniz ki, ya canınız, ya da paranız isteniyor demektir» Sıkı durun.

Daha iyi bir eğitim ortamına kavuşma, yöntemine ağırlığını koyacak güçlerin başarısına, demokrasimizin yeni boyutlar kazanmasına bağlı.

Okul kitaplarının sıkı denetim altına alınması olayı yeni daha. Geliştirici bir okuma alışkanlığının edindirilmesi çeşitli yollarla engelleniyor. Müfredat, seçilen metinler, sağlıklı bir duyarlığın, düşünmenin, beğeninin gelişmesine elverişsiz. Olumlu sonuçlar, gözüpek kişisel çabalara bağlı.

Emin Özdemir «Doğadan, insandan kopuk metinlerle geçmişin gömütlüklerinde öğrenciler dolaştırılmakta, bu gömütlüklerin havasiyle uyuşturulmaktadır» diyordu yazın eğitimi için. Öğrencinin yaşantılarını zenginleştirme, düşünce ve duygu evrenlerini genişletme «işlevini yerine getiremediğini vurguluyordu geçen yıl. Meğer beterin beteri varmış: Hatırlatalım tek kitapla bu alanda daha da ileri gidildi bu yıl. İşlenecek metinlerin seçimi, işleme yöntemi, diliyle, elli yıl öncelere dönüldü. Batı yazınından tek satır örnek alınmadı, bu dört yüz bin adet bastırılan kitaba...

2 — B) Toplumsal yaşamımızın sancılı bir aşamada oluşu Yazınımızı ne yönde etkiler? Yararlı mı, zararlı mı olur?

Soruşturma sorularınızın gelişine bakılırsa, Yazınımız için kaygılar seziliyor burada: Toplumumuzdaki sarsıntı, elverişsiz koşullar, sanatçılarımızı sanattan başka şeylerle uğraştırmayacak mı? Yeterince zaman ayırabilecekler mi sanata? Ürünleri (estetik açıdan) özledikleri olgunluğa, yetkinliğe ulaşabilecek mi? Giderek Türk Yazınının güçlenmesine mi, güçsüzleşmesine mi neden olacak durum?

Devinim, değişme, bilindiği gibi yaşamın ana kaynağı; kimi zaman değişik boyutlar kazanabilir. Toplumsal yaşama daha geniş soluklar aldıracak ekonomik yapı değişimi, bu değişimin yarattığı sancı, yeni üst yapı değerlerinin kobuğunu çatlatma, çiçeklenme sancılarıdır da. Kurulu düzenin dar dünyasından, donmuş beğenisinden, kireçlenen değerlerinden kurtulma yaşamın sınırlarını genişletme savaşımı içindedir sanatçı hep. Tüm büyük yapıtlar bu soylu savaşımın ürünüdür. İşini ustalıkla gören sanatçı, insanın yaşama gücünü, duyarlığını, bilinç içeriğini tazeler. «İnsan ve yaşam gerçeğini bütün boyutlariyle, karmaşıklığı ve zenginliğiyle» yansıtarak sağlamlık, yaşarlık kazandırır yapıtına.

Toplumumuz gelişmeler, değişmelere sancılı demiştik yukarda. Yazınımız bu sancıyı duyuyor, dile getiriyor; ektiği güzel tohumlarla yaratıyor biraz da. Geçmiş dönemlere göre daha bir bilinçle tutuyor toplumun nabzını, yorumu çağdaş.. Romanımızda, öykümüzde, şiirimizde, tiyatromuzda denememizde böyle bu.. Sarayların konakların, belli çevrelerin kokuşuk havasındaki «tıknefesliğinden» kurtulalı çok oluyor. Elbette gelişiyor, güçleniyor, kırların fabrikaların, bol oksijenli genişliğine açılıyor; yaşamın insanın zenginliğine, karmaşıklığına. Kuruluğa, tek boyutluluğa düşmekten, insan sıcaklığını yitirmekten kaçınmak her zaman zorunlu elbet.

F. H. Dağlarca «Bir sanat yapıtı, hem bir saat gibi içinde yaşadığımız zamanı, hem de bir pusula gibi gidilmesi gereken yönü göstermelidir» diyor. Yazınımız, en çok bugün iyi işleyen saat, ve pusula niteliğine kavuşmuştur diyebiliriz. Son sorunuzun da yanıtı sayılabilir bu sözüm.

BAYKURT, Fakir

1. Ülkemiz bugünkü karışık duruma kendiliğinden gelmedi. Bu durumun altında ciddi nedenler yatıyor. Dışa bağlı kapitalist kalkınma yolları halkımızı doyurmuyor, tatmin etmiyor.

27 Mayıs'ın getirdiği 1961 Anayasasında öngörülen köklü dönüşümlerin yapılması bizi, dış ülkelere işçi gönderme çözümünden daha çok ferahlatabilirdi. Kapitalist güçler ve onların politika alanındaki temsilcileri bu dönüşümleri savsakladılar. Cumhuriyet'in başından beri bir türlü yerine getirilmeyen toplumsal istekler 12 Mart girişimiyle temelli gerilere itildi.

Halkın çoğunluğunu oluşturan köylülerin büyük bölümü topraksız ya da az topraklı. Ekilip dikilebilen en bereketli alanlar belli ailelerin elinde. Bunların politik alandaki etkileri demokrasiye ters.

1961 Anayasasıyla işçilere verilen hakları bugünlerde geri alalım mı, almayalım mı diye tartışanlar var.

Endüstrileşme konusunda ulusal sermayeye dayanma ilkesi yerine, yabancı sermayeye sarılma kolaylığı seçil-

di. Bu da türlü bakımlardan bağlanma, en azından bazı dışgüdümler getirdi. Ulusal savunmanın gereği olan önlemleri bile özgürce alamaz durumlara düştük.

Ekonominin büyük bölümünde, özellikle iç ve dış ticarette özel girişime verilen öncelikler, emekçi halkla birlikte bütün toplumun zararına yol açıyor.

En çok da halkın, halk çocuklarının eğitimi savsaklandı. Özellikle köylülerin sağlığı esaslı olarak ele alınmadı, bu konuda biriken sorunlar bir türlü çözümlenmedi. Geniş köylü kitleleri, işçilerin gördüğünün çeyreği kadar olsun sağlık bakımı görmüyorlar. Sosyal güvenceleri ise hiç yok.

Kredi adaletsizliği, vergi adaletsizliği...

Dipte bunca haksızlıkları bulunan bir toplum yukarda nasıl sağlıklı olabilir? Bunalım, toplum olarak öteden beri temelimizde var bizim.

Gençlik, öğretmenler, ev kadınları, aydınlar toplumun duyarlı kesimleridir. Özellikle genç aydınlar, bağlı oldukları büyük kitleler adına konuşarak temeldeki bunalımları dile getirirler.

Bu tür müzmin bunalımlardan kurtulmanın yolu, geriye doğru anayasa değişiklikleri yaparak düşüneni, konuşanı baskı altına almak, temel hak ve özgürlükleri kısmak, yurdu sıkıyönetim ya da benzeri düzenlerle yönetmeğe kalkışmak olamaz. Toplumun gereksindiği dönüşmeleri bir an önce yapmak, yeni gelişmelere yol vermektir yapılacak olan. Biz, kapitalizm yanlısı bilgisiz yöneticiler eliyle çok ters bir yola girdik, bugünkü bunalımlı ortama geldik.

Kanımca şimdi yapılacak ilk iş, seçim güvenliğini daha fazla zedelemeden bir genel seçime gitmektir. Kurulacak yeni parlamento ile 1961 Anayasasını getirmek, bu yasada öngörülen dönüşümleri yapmak, halkın sosyalist özlemlerinin önündeki tıkanıklıkları açmak, Ceza Yasası'ndaki 141 ve 142'nci maddeleri kaldırmak, sermaye gibi emeğin de örgütlenmesine, düşüncelerini yaymasına, iktidara gelebilmek için politik çalışma yapabilmesine yol vermek gerekir.

Bunlar yapılmaz, sol özlemlerin önü daha fazla tıkanırsa, ülkemiz bugünkünden daha karışık durumlara düşebilir.

O zaman nasıl bir çıkış yolunun bulunacağı, toplumun ne gibi sıkıntıları yaşamak zorunda kalacağı, bilinmeyen bir konu değildir. İnsanlığın uzak yakın tarihi bunun sayısız örnekleriyle dolu. Ancak bu örnekler, sadece onlardan yararlanmasını bilenler için anlamlı, bilmeyenler için hiç.

2. Ulusal eğitim bugün her zamankinden büyük çıkmazlar içinde. Hem sayısal zorluklar arttı, hem de onun iç işleyişiyle ilgili, amaç, proğram, araç ve yöntem gibi konulardaki sorunları büyüdü. Kanımca okullar artık okul değil, boyacı küpü. Çocuklarımız ve gençlerimiz, bazı resmi ya da özel kapılardan girip çıkıyorlar ama, oralarda ne eğitim görüyorlar, ne de eğitim yöneticilerini öğretiyoruz sandığı bilgileri öğreniyorlar. Bütün amaç, yönetmeliklerde belirtilen notları, nasıl olursa olsun, 10 üzerinden 4,5 falan alarak sınıf geçmek, diploma denilen sihirli belgeyi kapıp uzaklaşmaktır. Bu belgenin eskisi kadar işe yarayıp yaramadığını da bugünlerde görmeğe başladık.

Öğretmenle öğrenci ve eğitim yöneticileri arasındaki bağ, yeni eğitimin en büyük öğesi olan sevgi bağı, iyice inceldi ve koptu. Okulun, öğretmenin toplumdaki saygınlığı çok alt düzeylere düştü. Bu koşullarda okula gitme zorunluğu olmasa daha iyi olur bence.

Tek boyutlu, daha doğrusu boyutsuz oluyor yetişenler. Bunların katıldığı kalkınma, yönetim, bilim, sanat ve edebiyat çalışmalarından asla doyumlu sonuçlar çıkmaz, çıkamaz. Bereket versin çocuklarımızın ve gençlerimizin bir bölümü, kendi bireysel çabalarıyla, okulların vermediğini okul dışından sağlamanın yolunu buluyorlar.

Doğrusu bu niteliksiz eğitimin edebiyat üzerine hiç bir yararlı etkisi olamaz. Bunu anlamak için edebiyat derslerine bakmak yeter. Nasıl bir edebiyat eğitimidir bu? Tıpkı genel'i gibi, kitaba, dergiye, okuyan insana, düşünen, konuşan, yazan öğrenciye, çok acı, hattâ öğretmene düşman. Öğrenci edebiyat adına bir şeyler öğrenecekse, bugünün, ya da bugüne kadar yaşayan eskinin canlı edebiyatlarına değil, geçmiş zamanların yıkıntısında kalmış köhne edebiyatlara baksın yeter. Anlaması, tat alması gerekli değildir. Edebiyattan soğuması, kitaptan, dergiden nefret etmesi daha iyidir. Yarın halkın dili, kalemi olacak kuşakların bugünden köreltilmesi, halkın içine düşürül-

düğü uykunun uzatılabildiği kadar uzatılması kapitalistlerin hesabına geliyor, hiç bir şey raslansal değil.

Bundan nasıl kurtulabiliriz? Sorun donüp dolaşıp halktan yana iktidarların kurulması sorununa geliyor. Ama o zaman bile eğitimi bir kalemde düzeltmenin kolaylığı yoktur. Bu konuda kestirme reçeteler söylemek zordur.

İlk yapılacak somut iş, halktan yana bir iktidarda, öğretmenin, öğrencinin, halkın geniş ölçüde temsil edilebildiği, üç beş gün değil daha uzun çalışacak, ulusal eğitimin tek konusunu değil, yankurullar halinde teker teker bütün sorunlarını ele alacak, genel kurulunda da hepsini kararlara bağlayacak bir eğitim şûrasını toplamaktır. Bakanlıklara ve hükümetlere, bu şûranın kararlarını içtenlikle uygulamak düşer.

Ulusal eğitimi yeniden düzenlemenin tekniklerini ve yöntemlerini getirecek olan girişimin içine yabancıları karıştırmamak gerekir.

3. Bu sarsıntılı toplumsal koşullar elbet edebiyatımızı etkilemiştir, etkilemesini sürdürüyor. Ancak hemen belirteyim, gene de sağlıklıdır edebiyatımız. Korkulacak kadar hastalanmamıştır.

Benim görebildiğim, gerici düşüncelerin, resmi desteklerle yayılmasının yolu açılmıştır. Ama edebiyatçılarımızın çoğunluğu, estetik dokusu sağlam ilerici yapıtlarla bu soysuzlaşmanın yolunu kesmişlerdir.

Devrimci edebiyat kesiminde görülen bir hastalığın, sloganculığın da farkına varılmış, bunu yenmenin yolları üzerinde düşünmeğe başlayanlar belirmiştir. Fazla ürkmemek, kaygıya kapılmamak gerekir. Gerçekte ne şiir, ne roman-hikâye, hattâ ne sinema, ne tiyatro; yapısına doğal olarak yerleşip kaynaşmamış, dokularına rahatça sinmemiş, özüyle biçimi estetik tamlıkla kaynaşmamış sloganları, haykırıcı propagandaları kaldırır. Yok bunun ayakta kalabilmiş örnekleri. Bu sloganlar ne denli doğru ve haklı olursa olsun, sanat yapıtları içinde iyice eritilmeyip çiğ kalmışlarsa. sadece sanata zarar vermekle kalmaz, kendi kendilerine de zararlı olurlar.

Politika plânından ürkütülen düşüncenin sanatlara fazla abandığı gibi olağanüstü bir durumla karşı karşıyayız. bugün. Çalakalem, çırpıştırma, fazla ivecen, şunları şun-

ları yazar yayınlarsak devrim hemen olacak, gecikirsek halka karşı görevlerimizi yapmamış oluruz tavrı, delikanlı ruhların tavrıdır, geçer.

Düşüncenin algılanması, ondan sonra da dışa vurulabilecek dereceye gelmesi için bilinç ve bilinçaltı düzeylerde dinlendirilmesi, ivecenliğe getirilecek işlerden değildir.

Halkın dâvasına destek olacak yararlı sanat, devrimci sanat, sabır ve ölçü işidir, gerekli çileyi çekmesini bilmeyenlerin bu alanda izi tozu kalmaz, kalmıyor, gördük, daha da göreceğiz.

BİNYAZAR, Adnan

1 — Sorudan da anlaşıldığı gibi, bir birliğe varmamız olanaksızdır. Birliği yaratacak koşullardan hiç biri işlerliğini sürdürmemektedir. Çünkü genel politika birliği değil, parçalamayı sağlayacak yolda işletiliyor. Bu parçalanmanın yararlı olacağını düşünenler var. Biraz da bundn ötürü birlikten söz açmak olanaksız. Ama büyük patlamaları önlemek için birtakım girişimlerde bulunulabilir. Sanırım bu girişimler geçici olarak önler bu patlamayı. Toplumsal değişim sürecindeki bir Türkiye'de er geç bir patlama olacaktır. Karşı güçler sürekli olarak bu patlamayı gerçekleştirmenin hazırlığı içinde bulunmaktadırlar. Faşizan baskılarla devrimci güçleri sindirmeye çalışan kitle iyice silahlanmıştır. Türkiye'de onların silahlanması bir sorun bile sayılmıyor. Bıçakla, zincirle, muştayla saldırarak toplumu yıldırmayı amaçlıyorlar. Toplumsal değişimin yazarları gözden uzak tutulmazsa, bu baskılara daha güçlü bir tepkinin doğacağı hemen anlaşılır. Nitekim toplumu yıldırmayı amaçlayan güçler, büyük toplulukların var olduğu ortamlarda eylemde bulunmaktan baskıcıların gözünü korkutmaktadırlar. Ama nereden güç alıyorlar bu faşizan yöntemleri uygulayanlar?

Sorun burada düğümleniyor. Yasalar kişilerin yorumuna göre biçimlenirse, ya da yasalar bir kesimin yaptıklarını koruyacak biçimde uygulanırsa, ister istemez bu kesim sonsuz gücü olan devlet gücünü arkasına aldığını sanacaktır. Bu sanıyla, yapmadığını bırakmayacaktır. Bu duru-

ma göre, geçici de olsa, büyük patlamaları önlemek için belki, yasaları eşit biçimde uygulamak bir «çare» olarak düşünülebilir. Yasayı devlet egemenliğinin buyruğuna göre uygulamak, topluluklar arasındaki ayrıcalığı ortadan kaldıracaktır. Yasa saygısı da, topluluklarda bir güven yaratır.

İkincisi ve en önemlisi ise, bir bilince ermektir. Çatışan gruplar, çıkarcı bir kesimce kullanıldıklarını sezdikleri an, canlarının değerini daha iyi anlayacaklardır. Çatışanların çoğunun sorunu ortaktır. Aynı kesimden gelmektedirler. Sınıfsal yapı sorunudur bu. Bir gün bu gerçek kavranacaktır. Umarım ki iş işten geçmemiş olsun.

2 — A) Sözde bugün ulusal eğitim yapılıyor. Kendimize, kendi değerlerimize dönelim deniyor. Kılıç şıkırtılı söylevlerle ulusal benlik üzerinde duruluyor. Aslında bunların tümü bir aldatmacanın ürünüdür. Değersizi değerli gösterme oyunudur bu. Kültür kurumlarının çoğu, TV, radyo da bu oyunun içindedir. Türkiye sanki bir polis okuludur. Hemen her gece polisiye bir oyunun çevresinde toplatılıyor milyonlar. Kuşkusuz böyle bir koşullama, edebiyatı da etkiler. Soy olmayan yapıtlara ilgiyi çoğaltır. Toplumun beğenisi kötüye göre biçimlenir. Bu nedenle iyi yapıtlar az ilgi görüyor. Son yıllarda, toplumun beynini sömüren yapıtların yaygınlık kazandığını belirtmeliyim. Sex yayınları da öyle. Yeterince eğitilmemiş toplumlarda sex eğitiminin yeri daha da kalın çizgilerle görülür. İnsanın ilkel yanını kamçılama da oldukça kolaydır. Bu da önemli sorunlardan biridir. Bunu önlemek için, eğitimin, iyiyi bulduracak yönde geliştirilmesi gerekir. Toplumun değerli yazarlarının metni sokulmalıdır okullara. Suya sabuna dokunmayan, sorunsalı hep bir yana iten yazarların topluma bir şey kazandırmayacakları da bir gerçektir. Okulla edebiyat arasındaki bağı çok iyi kurmak gerekir. Birtakım yazarlar suçlanıp okulun dışında atılmamalıdır. Metinler, öğrencinin yaratım dünyasında yeniden anlam kazanmalıdır. Daha iyi bir eğitim ortamının yaratılması geniş oranda buna bağlıdır. Topluma ve okullara iyiyi, değerliyi götürmekle gerçekleştirilir bu da.

B) Toplumumuz, toplumsal bir sorunu, hatta çarpıcı yönleriyle yansıtmanın edebiyat olmadığına inanmak zo-

rundadır. Edebiyat bir dil sanatı olmakla birlikte, insanın özünü, gerçeğini, üretim içindeki tavrını belirleyen bir sanattır da. Öyleyse, gerçekçilik ve yaratım, edebiyatın temel yapısını oluşturur. Dil ise bunu yansıtan başka bir araçtır. Sanatçı bunların tümünü göz önünde bulundurmalıdır yapıtını oluştururken. Kuşkusuz bu bir «formül» değildir. Sanatçı yaratırken bu ölçülere de baş vurmaz. Ne ki, yapıtını oluşturan kişi birtakım değerler karşısında yapıtının durumu nedir, bunu düşünmelidir. Beğeni (estetik) baş öğedir bir yapıtta. Hangi konuyu ele alırsa alsın, bunu alırken hangi yöntemi uygularsa uygulasın, sanat yapıtının beğenisi (yarattığı beğeni) önemlidir. Salt olay sıralayıcısı değildir sanatçı, durum saptayıcısı da değildir. Onun işi, dünyaya bir yorum getirmektir. Sorun, gerçek olanla, gerçek gibi gösterilen arasındaki ayrımı sezmektir. Bu sezgiyle, yapıtın beğenisi de değerlendirilebilir. Edebiyatımızın bir beğeni yaratması ya da yaratmaması, sarsıntılı toplumsal koşullarımıza bağlı değildir. Koşullar, olaylar üzerinde daha çok -daha yakın- durulması gerektirir. Ama tehlikeli olan, sarsıntı toplumsal koşulları yaratmanın edebiyat sayılmasıdır. Edebiyatımız bunun eleştirisini yaşıyor bugünlerde. Aslında edebiyatın sürekli tartışması da budur. Ancak şunu kesinlikle belirtmek gerek? Türkiye'de öbür sanatlar gibi, edebiyatın da çok emek isteyen bir iş olduğu iyice anlaşılmıştır sanırım.

C) İkinci sorunun B'si bu sorunun yanıtına bir ışık getiriyor. Edebiyatımız, toplumsal sorunların gerçeğini arama süreci içindedir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'dan beri bu böyledir. Abartıcı yorum, idealleştirici yorum derken, gerçekçi yorumun eşiğine gelinmiştir. Bir soruna topluca eğilme de söz konusu değildir. Yazar, yetişip geliştiği ortamın gerçeklerini göz önüne alarak, toplum gerçeklerine bir yorum getirmeyi amaçlıyor. Kimi durumlarda yazarın yaşamöyküsü ile toplum gerçekleri çatışmaktadır. Yazar, kendini ararken toplum gerçeklerini, toplum gerçeklerini ararken kendini bulmaktadır. Özellikle romanımızda daha da somuttur bu durum. Yazarın, içinde yaşadığı toplumun bilincinde olması, bu çakışmayı kavramasına bağlıdır. Gönül eğleyici yazarla, toplum gerçeğini vurgulayan yazar daha iyi anlaşılmaya başlanmıştır. Edebiyatımızın kalın

çizgilerle görüntüsü böyle çizilebilir belki. Soy edebiyatın nitelikleri bir ölçüyle gösterilebilmektedir. Bunu gerçekleştiren eleştiri yavaş yavaş da olsa, oluşmaktadır. Çünkü, roman ve öbür türler gibi, eleştiri de, toplumu kavrayıp sorunlara eğilmeyi amaçlamaktadır. Edebiyatımız için de önemli bir aşama saymak gerekir bunu.

CUMALI, Necati

1 — İçinde yaşadığımız koşullar bizi değişmez bazı gerçeklerle yüzyüze getiriyor. Bunlardan biri de Demokrasinin erdemler rejimi oluşu. Geri kalmış bir ülkede erdemlerden söz etmek güç. Erdem, sadece okur-yazarlık sorunu değildir. Öyle olsa, çoğunluğu okur-yazar olan yönetenler ile işverenlerin erdemsiz eylemlerden kaçınmaları gerekirdi. Biz demokrasi adına yalanın doğruyu, çirkinin güzeli, kötünün iyiyi, güçlünün güçsüzü ezdiği bir düzen kurduk. Bugün bu düzeni pekleştirmeye çalışanlar var. Kavga da buradan çıkıyor.

Çare soruyorsunuz. Çare gittikçe güçleşiyor. Oy uğruna verilen ödünler yerleşiyor. Gelecek olumlu iktidarların da böylelikle yerleşen kötü alışkanlıklarla başa çıkması zor. Çare yine de Cumhuriyeti kurtarmak isteyenlerin bölünmemesi. Cumhuriyete karşı olan girişimlere hep birlikte karşı çıkmaları. Böyle olursa, süresi ne olursa olsun, gerici akımların sonunda yenileceği mutlaktır.

2 — Hangi ulusal eğitim? Kısa olması gereken bir soruşturma karşılığında çözümlenecek bir sorun değil bu. Ulusal eğitim sorununu çözümleyebilmek de öyle. Ancak bir toplum ulus olma sürecini tamamladıktan sonra çözümlenebilir bu sorun. Ulusal eğitimin bilincine varılabilir. Ulusal eğitim sorunumuz öteden beri eksikti. Bugün o eksikleri gidermek yerine, berbat bir karanlığa dönüştü.

Köksüz toplumsal akımlar etkisinde kalan bir edebiyat unutulmaya hükümlüdür. Edebiyat ulusal olduğu ölçüde evrensel bir alandır. İyi edebiyatçı her zayıf köksüz akımın etkisinde kalmaz. Kendi eğitimini kendi tamamlar.

Bugün edebiyatımızda belki de sorularınızdan çıkacak bir karmaşa var. Yanlış değer ölçüleri, yorumlarla gü-

rültü çıkarılıyor. Olur böyle şeyler. Özellikle içinde yaşadığımız kargaşık koşullarda. Bunları ölçü tutmamak gerek.

DAĞLARCA, Fazıl Hüsnü

1. Sorarken «koşullandırılmış topluluklar» diyorsunuz. Kim koşullandırmış? Çıkarı olanlar. İçerdeki sömürücü. Onu aracı yapan dışardaki sömürücü. Oysaki Sömürücü Sınıfın Sömürülen Sınıf içinde uyguladığı «Bölünme» köksüzdür. Yoketmek mi istiyorsunuz:

Sömürülen sınıf yönetimi ele almalı.

Dışardaki içerdeki sömürüyü durdurmalı.

2 — A) Yürütülen eğitim bugünkü yönetimin amaçladığı yöndedir: Toplumun dilini yine işlemez duruma getirmek, düşüncesini kişiliğini geliştirmemek, böylece de özgürlüğü başladığı yerde boğmak. Osmanlıcayı diirltmek isterken Osmanlıyı da diriltmek istiyorlar. Kökü yine dışarda olan bu tutum sömürülenlerin yönetimi yüklenmeleriyle önlenecektir.

B) Toplumun içine düşürüldüğü durum günümüz toplumcu yazınını yaratmıştır. Sürçmeler bulunabilir. Toplumcu olmıyan yazında yok mu dediğiniz? Var. Daha da çok. Ülkenin yeryüzünün konularına dönük duyarlıklar yazınımızı değişik açılarla zenginleştirecektir.

C) İki küme görünmekte: Oradakiler, eskiye öykünen eski ortamın soluğunu bile artık duyamıyan kanı kurumuş küçücük bir azınlık. Buradakiler, damarları toplumun gövdesinde yepyeni bir çoğunluk.

DİZDAROĞLU, Hikmet

1. Toplum düzeninin sağlıklı olması, toplum katlarında beliren kümeleşmelerin patlama noktasına gelmemesi, yöneticilerin demokratik ilkelere içten bağlı olmalarıyla orantılıdır.

Yöneticilerin, özgürlükçü demokrasiden yana olmaları, onun gereklerini yerine getirmeleri çok önemlidir. Lafla, yan tutmakla, aldatmacalarla düzen kargaşası önlenemez; tersine, daha kötüye gider.

Yöneticilerin çoğunun köklü bir kültürden yoksun oluşları, dünya görüşlerinin dar açıyla sınırlanması, parti çıkarlarının yurt ve ulus yararlarının önüne alınması, günümüzdeki ortamın yaratılmasının en büyük etkenidir.

Belki karamsarım; bana böyle gelir ki, bu çalkantı, bu kargaşa, bu kıyım, bu yan tutma, daha uzun süre toplumu tedirgin edip duracaktır. Aldanmış olmayı isterdim.

2. Hangi «ulusal eğitim»? Yok böyle bir şey. Eğitimin, her ülke ve toplum için geçerli olan kuralları bile -fırsat eşitliği, yeteneklere hak tanıma, çağdaşlık, halka ve dünyaya açılış vb.- unutulmuş durumda.

Ziya Gökalp, nice yıllar önce, eğitimimize «ulusallık» niteliğinin kazandırılmasını önermiş, bunun yollarını göstermişti: «Bizim niçin ulusal eğitimin ereği, aynı zamanda **çağdaş eğitim** ereğini de içine almaktadır.» diyordu. Biz, bugün, onun söylediklerini, el yordamıyle olsun, gerçekleştirme yollarının çok uzaklarındayız.

Toplumdaki çalkantılar, kişilerin bunalımları, tedirginlikleri, ister istemez yazınımızı da etkileyecektir. Bunu olağan sayıyoruz. Ancak, olağan sayamayacağımız şeyler de var. Yazınımız, bozuk düzene tepki olarak, **bir başka düzen** özlemine fazlasıyle kaymış bulunmaktadır; bir tür **koşullanma**nın içindedir. Şiir midir, öykü müdür, roman mıdır, kısaca bir sanat yapıtı mıdır, yoksa bir propaganda ürünü müdür, anlamak güçleşiyor. Kitap kapaklarının dışında yazılanlarla içerikleri birbirine ters düşüyor.

Kanımca, sanat yapıtı, bu niteliğini korudukça etkin olur. Her tepkinin, karşı tepki uyandıracağını unutmamak gerekir.

GİRGİNSOY, Naci

1. Bu olumsuz çizgiye birden varmadık elbet. Yıllar yılı, içten içe işledi yara. Görmezlikten geldik, bantladık. Hapla, pansumanla, tendürdiyotla gidermeye çalıştık. Politika, kolay ve kârlı bir uğraş durumuna gelince, getirilince hızlandı bölünmeler. Amaç için, koltuk ve para için her yol açıktı. Utanmayı, acımayı, sevgiyi, namuslu alın terini bıraktık bir yana. Nutuklar attık. Güzel sözler söyledik, kötü örnekler verdik, demeçlerin karşıtı ters uy-

gulamalar yaptık. Dilimizden düşürmediğimiz özgürlüğü, eşitliği, sosyal adaleti kendimize sakladık, başkalarından kıskandık. Toplum, özellikle genç kuşak gözünü açınca daha derinleşeti çatıdaki çatlak. Toplumun, genç kuşağın uyanması, yan tutması yönünü saptaması, kimi politikacılarca yeniden sömürüldü. Yozlaştırıldı. Ayni köyden, kentten, ayni sosyal-ekonomik kesimden gelen iki genç, iki ayrı uca çekildi, çatıştı. Öldürüldü, öldürdü, öldü. Herkesin koşullanması, koşullandırılması gerekiyordu sanki. Bağımsız düşünene, hiçbir yana kul olmayan, ortadaki adama, giderek gerçek, bilinçli Atatürkçüye yer yoktu.

Öğrenciler yan tutuyordu. Öğretmenler de. Yöneticiler de. Bizden olan kahraman, vatansever, iyi vatandaş; kar şımızdakiler korkak, vatanhaini, kötü vatandaştı. Çoğu kez siyasal iktidar ile devleti karıştırıyorduk. Devlet tarafsızdı. Yasaları, kimselere ödün vermeden, kimseleri kayırmadan uygulardı. Devletin, devlet güçlerinin karşısında herkes eşitti. Devlet, topluma, kişilere güvence verirdi, devlete saygı duyulurdu. Devlete inanılırdı. Devlet, haklıyı, iyiyi, yararlıyı güçlü kanatları altında korurdu. Siyasal yönetim, bu yönetimin temsilcileri geçiçiydi. Kalıcı olan devletti. Toplumda barış, devletin varlığını, etkisini, gücünü, hiçbir ayırım yapmadan, herkese eşit göstermesiyle sağlanabilirdi. Yasaları çiğneyen kim olursa olsun gözünün yaşına bakılmadan, yasalar cerçevesinde cezasını görmeliydi. Suçlular, bulunmalıydı. Siyasal yönetimin, tüm partilerin, politikacıların üstünde devlet vardı. Devlet güçleri vardı. Devletin olanakları, devletin güçleri siyasal yönetimin, politikaların dayanağı olamazdı.

Bir de somunun, pastanın bölüşülmesi sorunu var. Herkes topluma katkısı oranında almalıydı. Biri yer, biri bakarsa toplum barışını sağlamak güç. Halkın, gençliğin gözü açıldıkça, gerçekler sergilendikçe daha da artacak tedirginlik toplu katlarında. Üreten, alınteri döken. yararlı uğraşlarını sürdüren çok almalı. Aracılar, az. Yangelip yatan lâf ebeleri ise, hiç. Özgürlük, eşitlik, sosyal adalet konularında sağlam, inandırıcı uygulamalar yapar, haklı örnekler korsak ortaya, sanırım bu tedirginlik, bu inançsızlık, bu çatışma çok azalır. Kimde, nelerde birleşeceğiz? Yanıtı hazır: Atatürk'te, gerçek Atatürkçülükte. 1938

in değil, 1977 nin Atatürkçülüğünde. Kaldı ki, 1938 Atatürkçülüğünden de uzak düştük.

2. A) Uzay çağında eğri kılıçla, yağız atlarla düşsel fetihlere gidiyoruz. Tarihin soluk yapraklarında çokça dolanıyor, küf tutmuş dehlizlerinde dolaşıyoruz. Tarihi, efsaneyle. masalla karıştırıyoruz. Somut örneklerle, gerçek nedenleriyle dün'ü anlayıp bugün'ü açıklayacağımıza; bugün'den kaçıp dün'lere varıyoruz hep. Bizim, tam anlamıyla, bir Ulusal Eğitimimiz oldu mu acaba? Uzmanları yanıtlasın. Tarihimizi bile başkalarından aktarıyoruz. Kendimiz yazınca abartıyoruz. Çokça cenk türküleri çağırıyoruz. Bu tutum, tüm eğitimimize yansıyor. Çağdaş olmakta güçlük çekiyoruz. Açık, seçik, gerçekçi olmakta da. Bugün'den kopup dün'e yöneliyoruz, dilimizi de çekeleyerek. Atatürk, ölünceye değin iki kuruluş üzerine özellikle eğildi: Türk Tarih Kurumu ile Türk Dil Kurumu.

Gerçekçi, toplumcu yazarlarımız okul kitaplarından; yapıtları okul kitaplıklarından çıkarıldı. Toplumdaki ikilem, günümüz edebiyatına da yansıyor. Okul kitaplarına, okul kitaplıklarına giremeyen yazarlarımızın yapıtları kitapçılarda kapısılıyor. Küçük öğrencilerin, ortada, lisede okuyan gençlerin dış ülkelerde de göğsümüzü kabartan yazarlarımızı tanımamaları, olumsuz etkilenmelerle onları -okumadan- kötü bellemeleri üzücü. Öğrenci, okul-ev-toplum üçgeni içinde tedirgin. Kime inansın? Gerçek nerede? Doğruyu kim söylüyor? Kendi doğrultumuzda koşullandıracağız diye çocuklarımızı tedirgin etmeye, bir avuççuk sanatçımızı haksız yere kötülemeye hakkımız var mı? Kişisel hırslardan. hınçlardan sıyrılmadıkça, çağdaş olmadıkça, özgür-aklı yolu seçmedikçe iyi bir eğitim ortamına kavuşmak güç.

B) Edebiyatımızın «sarsıntılı toplumsal koşullarımızın geniş etkisi altında» olması doğal. Çağının tanığı olarak edebiyatçı da yan tutacak. Ama hınç ve kin değil. Karşı görüştekilere hınç duyanlar, kin duyanlar, sözcükleri, dizeleri silâh diye kullananlar var. Yapıtlarında, doğrularıyanlışları. iyilikleri-kötülükleri ile «insan» yerine, düşünceleri doğrultusunda «robot» yaratanlar, tornadan çıkmışcasına «iyi insan», «kötü insan» yaşatanlar var. Toplumdaki dalgalanmalar, değer kargaşaları geçip gittikten, orta-

lık durulduktan sonra kimler yaşar, kimler unutulur? bilemeyiz.

Kimden yana olursa olsun, insan'ı anlatmayan, sevgi'den yaşam'dan yana olmayan edebiyatı ne yapayım ben. Yararı ise açık: Toplumsal gerçekler yalın bir dille anlatıldı, anlatılıyor. Edebiyat, gerçek okurunu buluyor, Düzeyde aşk masalları, Kaf dağının ardından gelecek prens, ay ışığında saçlarını tarayan peri kızlarının, iyimser yaşlıların, mutlu çocukların yerini yaşayan insanlar alıyor; acı-tatlı yanlarıyla olaylar, neden-sonuç ilişkileri, yaşam dilimleri sergileniyor.

C) Gönlümce izliyebildiğimi söyleyemem. Günde 8 saat ekmek parası uğraşı, sonra gazete, dergi kitap. Sonra yazı. Vaktimin elverdiğince okuduklarım, özellikle genç kuşak için övünç verici. Güç koşullara karşın toplumcu, gerçekçi edebiyat, hızlı bir aşama içinde. Çeşitli yayınevlerinin Türk Yazarları Dizisi'nde çıkan yapıtlar giderek çoğalıyor, ilgi topluyor, satılıyor. Şiir, öykü, özellikle roman, yazarını da okurunu da buldu. Daha bulacak. Tiyatro, seyircisini buldukça genç Türk oyun yazarını da bulacak yanıbaşında. Şimdiden Devlet ve Şehir Tiyatroları, daha çok yazarımızın oyunlarını sergiliyor. Türk Sineması, çeşitli güçlükleri aşıp yörüngesine oturunca, yine Türk yazarlarını bulacak yanında, yardımcı. Toplumcu, genç, yetenekli yazarlarımızı bulacak.

Ah, bir de yazarlık meslek olsa! Yazar, bunca çileden sonra, yapıtıyla geçinebilse!.. Daha bereketli olacak edebiyat tarlamız, daha gürbüz ürün alınacak.

HACI HASANOĞLU, Muzaffer

1. Türkiye'de bugün, çok sözü edildiği halde, hukuk devleti var mıdır? Kişiler, kurumlar, dernekler güvence altında mıdır? Ben, kendi adıma, olumlu yanıt veremiyorum. «Devlet benim, devlet biziz, bizim dediğimiz olur.» anlayışında olanlar parlamenter yönetimin yasama, özellikle yargı örgütlerini hiçe saymakta, her şeyi yürütme örgütünün elinde tutmak istemektedirler. Anayasa Mahkemesini, Danıştayı, Yargıtayı hor görmektedirler; kimi kararlarını uygulamamaktadırlar.

Özgürlükçü Demokrasi öncülüğü yapanlar özgür düşüncenin baltalanması için ellerinden geleni yapıyorlar. Sıkıyönetim Mahkemelerinin yerini almasını bekledikleri DGM ler için zorlayıp durmaları bu yüzden. Her sınıf kendi gerçeğini açık açık söyleyemedikten, kendi partisini, kendi derneğini kuramadıktan sonra nasıl özgürlükçü demokrasiden söz edilebilir?

Eğemen güçler halkın halk-yönetimine sahip çıkmasını önlemeye çalışıyorlar. Memleketi ancak kendilerinin, kendi adamlarının yönetebileceğine inanıyorlar. Boşuna bir çaba bu; halk er geç kendi yönetimine kavuşacaktır.

Bugünki durumda iç barışın sağlanması, halk-yönetiminin rayına oturtulabilmesi için, Anayasa 12 Mart döneminde yapılan değişiklikler kaldırılmalı, 1961 Anayasasına dönülmeli. T.C. Ceza yasasının 141-142 maddeleri kaldırılmalı, Mezhep ve ırk kışkırtmacılığı önlenip Atatürk ulusculuğuna, «Yurtta barış, dünyada barış» ilkesine bağlanılmalı, Fetih ve savaş yazılarıyla halk oyalanmamalı, lâiklik ilkesi tüm olarak uygulanmalı, çağdışı düşünceler aşılayan medreselerin açılmasına dur denmeli, öğretim laik ve dinsel olarak ikiye ayrılmaktan kurtarılmalıdır.

2/A) Milliyetçi, maneviyatçı gençlik yetiştirme amacıyla yola çıktı Milliyetçi Cephe. Koşullandırılmış, bağnaz, başbuğlarının, büyüklerinin «Öl!» dediği yerde ölen, «Öldür!» dediği yerde öldüren bir kuşak yetiştirmek istiyorlar.

Bilime, tekniğe inanmayan, her şeyin kutsal kitaplarda bulunabileceği savında olanların Ulusal Eğitim politikası bu kadar olur.

En milliyetçileri, en dindarları kendi çocuklarını İmam Hatip okullarında değil kolejlerde, yabancı okullarında okutuyorlar.

Daha iyi bir Ulusal Eğitim, ancak eğitim birliğinin yeniden sağlanmasıyla, tüm halk çocuklarına eşit olanakların hazırlanmasıyla, bürokrat yetiştiren okullardan, yüksek okullardan vazgeçip. pratiğe, tekniğe, uğraşa yönelmeyle, en önemlisi özgür düşünce ortamı yaratmayla gerçekleştirilebilir.

B — Toplum değerler kargaşası içinde olunca yazına da yansır bu durum. Zorlu olaylar geçmiştir 12 Mart dö-

nemi öncesinde; içinde, sonrasında; zayıflar, güçlüler, hainler çıkmıştır ortaya. Kişilikler olaylar karşısında sınav geçirmiştir; bunlar yansımıştır şiire, öyküye, romana. Yazarları bakımından yararları da, zararları da olmuştur. Bir bölük ozan slogana kaymıştır. Kimi öykücüler demece, belli-biçimciliğe yönelmişlerdir. Tiplerin olumlu oluşu beğenilmiştir eleştirmenlerce.

Her çağ yazında etkisini belli edecektir.

C — Yazınımız bugün geçen çağlara oranla daha iyi bir durumdadır. Genç kuşaklar daha çok okuma olanağı bulabilmiş, daha iyi yetişmiştir. Romancılarımızın, öykücülerimizin yapıtları ülkemizin sınırlarını aşmıştır. Deneme ve şiir dallarında da eski çağlar aşılmıştır. Yazınımızın geleceğinden umutluyum.

HALMAN, Talât

1. Türk toplumu, en plüralist, en «çok yönlü» dönemini yaşarken, 1976 yılı Cumhuriyet tarihinin en kanlı yıllarından biri oldu. Sınıflar, ülkü ve ideolojiler, zümre menfaatleri bakımından fazla çeşitli olmağa yüz tutan toplumlarda, merkezî hükümet bir temel denge sağlayamazsa, bir can pazarı başlayabilir. Türkiye'nin bugünkü bunalımı, çok yönlü ve çok çatışmalı bir toplumda, hükümetin bir yamalı bohça olmasından ve birtakım siyasal kazanclar uğruna devlet otoritesinin uygulanmamasından doğmaktadır. Türkiye'de yakın gelecekete bir ülkü birliği gerçekleşmesi beklenemez. Demokratik düzene karşı bir darbe olur da tek bir rejim, baskı altında, kendi doktrinini uygulayıp başka düşünceleri ezerse bile, toplumumuzda plüralizm bir çırpıda ortadan kalkacak değildir. Totalitler bir rejim faciasına uğramadan yaşayacaksak, otuz yıllık demokrasi denememizde yeni bir olgunluğa ve çok daha sağlam bir dengeye yönelmek zorundayız. Şimdiki düzen sürünceme-de kalamaz.

1977'de, en geç Ekim ayında, yapılacak genel seçimler sonucunda, memleketimize siyasal istikrar gelmesi, bir umuttur, ama kesinlikten uzak bir ihtimaldir. 1977 seçimleri de, güdük bir koalisyona ve siyasal düzenin askıntıda kalıp bocalamasına yol açabilir. Oysa, hızlı kalkınması, iç

ve dış ekonomik dengesini düzeltmesi, çeşitli alanlarda devrimler yapması gereken Türkiye'nin daha fazla sürüklenmeğe tahammülü yoktur.

İki büyük partiden biri, tek başına iktidara gelmesi için gerekli olan çoğunluğu elde edemezse hangi çözüm yoluna başvurulacak? Bir azınlık hükümeti mi, AP-CHP koalisyonu mu, şimdikine benzer sallantılı bir cephe mi? Hiçbirinin başarılı olması beklenemez. Ben, 1977 seçimlerinde bir çıkmaza girilmesini önlemek üzere şöyle bir tedbire başvurulmasını önermek istiyorum:

Seçimde, bir ulusal referandum da yapılarak seçmenlere bir Anayasa tâdil maddesi sunulur. Madde, genel seçimlerde tek bir parti iktidar için gerekli olan salt çoğunluğu sağlayamadığı takdirde, tam iki ay sonra, en fazla oy kazanmış iki partiden birinin hükümet kurması için ulusal oylamaya başvurulmasını öngörecektir. Bu oylamayı kazanan parti, tek başına hükümeti kuracak, aynı zamanda parlamentoda hep azınlıkta kalmaması için, kendi üyeleri arasından azami 30 kişiyi milletvekili seçerek, Meclisteki çoğunluğuna katacaktır. Ancak, bu şekilde iktidara gelen parti, «Millet Meclisinin yarısı artı bir»den fazla çoğunluğa sahip olmayacaktır.

Böyle bir tâdil maddesi, referandumda kabul edilirse, 1977 seçimlerinden yeni bir siyasal buhran doğması önlenmiş olur, memleketin dört yıl istikrar içinde, tutarlı bir hükümet tarafından yönetilmesi sağlanır. Aksi takdirde, korkunç sarsıntılar, toplumsal bocalamalar, kargaşa ve felâketler sürüp gideceketir. Birlik nasıl olsa gerçekleşemeyeceğine göre, birleşik bir yönetimin yararları üzerinde durmalıyız. Yoksa 1980 den önce Türkiye'nin totalitler bir rejim altına girmesi gerçek bir tehlikedir.

2. Toplum hayatımızda olduğu gibi, edebiyatımızda da «çok yönlülük», 1960 tan bu yana hızla gelişti. Siyasal âlemdeki durumun aksine, kültür ve yazında bu özellik yararlı ve verimli olmaktadır. Yazarlarımız, hiçbir dönemde bugünkü kadar geniş ufuklara yönelmiş değildi. Göğsümüzü gere gere söyleyebiliriz ki yeryüzünün pek az yerinde, Türkiye'deki kadar çeşitli, dinamik ve etkili bir edebiyat ortamı var. Buna karşılık, eğitim kuruluşlarımız, toplumsal sarsıntılar yüzünden, sık sık allak bullak oldu

ve oluyor. Devlet otoritesi, eğitimde disiplin sağlamaktan âciz kaldıkça, öğrenci çatışmaları, yaygın ayaklanmalar, kanlı olaylar, sistemi yıpratmağa devam edecektir. Bu kültür devrimi yaratamadığımız sürece, eğitim felsefemiz ve stratejimiz, uzun yıllar olduğu gibi, verimsiz bir didinme olmaktan öteye geçemeyecek. Bütün bunlar, yarım yamalak koalisyonlar tarafından gerçekleştirilemez. Ancak güçlü ve aydın önderlerin yönettiği ilerici bir hükümet, politik baskılara boyun eğmeyerek ve ulusun uzun süreli ihtiyaçlarını baştâcı ederek, bu hayatî gelişmeyi sağlayabilir.

Bugünkü edebiyatımız, siyasal bocalamaların çok ötesinde yönler aramakta, olgun ve dinç eserler verebilmektedir. Türk tarihinin başka dönemlerine ve az gelişmiş ülkelerin hemen hepsine kıyasla dikkate değer bir düşünce ve yayın özgürlüğü içinde yaşayan yazarlarımız, yeni türler yaratmıyorlar, yeni bir çağ açmıyorlar, ama nice önemli eserler veriyorlar. Ne yazık ki bu kadar güçlü bir edebiyat, hâlâ kendini dünyaya tanıtıp kabul ettirmek olanağından yoksun...

KAFTANCIOĞLU, Ümit

1. Şu satırları yazdığımız gün 1976 yılının son günleri. Tarihin sahnesine ne zaman çıktıksa, taa o zamandan beri geçirdiğimiz hergün çalkantılı, sarsıntılı, düzensiz, bozuk, karanlık, korkunç.. Bazıları böylesine bir bulanıklığı kişinin, toplumun doğal yapısına bağlayabilir. Buna göre, Türk ulusu o gün bugün, insan onuruna uygun, tutarlı, düzenli ekonomik temele dayalı, toplum gereklerini önde tutan bir devlet kurmamıştır. Hep kral devleti, padişah devleti, oligarşik devlet, bir kişiye, üç kişiye, beş kişiye belli bir zümreye hizmet eden devlet kurduk. Bu yargının, ya da bu gerçeğin daha açığı, bizde devlet halk adına kurulur, halkın omuzuna oturtulur, sırtına, fakat belli bir kesimin maşalığını yapar. Bu konuda sonsuz saygımız olan, borcumuz olan Atatürk bile toplumumuzun gereklerine uygun, yoksul, perişan halk yığınlarını kurtaracak bir devlet kuramamıştır, belki kurmasına engel çıkmıştır, kurdurulmamıştır. Hepimizin elbirliği ederek başa getirdiğimiz Ece-

vit dönemi de bu eleştirinin dışında değildir. En çok güvendiğimiz CHP nin milletvekilleri «oy simsararının» boyunduruğu altında.

Bu açıklamadan nereye varmak istiyoruz? Halk daha seçme yeteneğine, gücüne, ayrım gücüne sahip değil. Bu güce sahip olanlar da seçecek kimse bulamamaktadır. Biz Ecevit'i seçmekle çevresindeki dökünütüleri de seçmek zorunda kaldık. Ayrıca ben kesinkes söyleyebilirim ki halkın isteği uğrunda bir yönetim yoktur, halk iktidarından söz edemeyiz. Dön dolaş tilkiler hep kürkçü dükkânında. Nereden el atarsanız atınız mecliste otuz yıllık Abdülhamitler oturuyor. Bunun halk yönetimiyle ilgisi ne olur, nedir?

MC zamanında sarsıntının, çalkantının gittikçe artması, çatırdının göklerden aşağı inip ayağımızın altının çatlaması halkın güneşe doğru yöneldiğini gösteriyor. Son noktaya varmak üzereyiz. Umudumuz artıyor. Çoğu kimse, «sarsıntıyı önleme çabası» arkasında olabilir. Buna göre:

A — Sarsıntıyı, çalkantıyı önleyici, azaltıcı değil, tersine, artırıcı güçlendirici, destekleyici davranışlarda bulunmamız gerek,

B — Kokuşmuş, köhnemiş düzeni yıkmak, yakmak, mikrobu öldürmek, yeniden bir düzen kurmak gerek.

C — Halkın yönetimi elde tutmasını sağlamak, halk kuruluşlarının söz sahibi olmasını sağlamak, Yargıda, yönetimde, üretimde.. Binlerce işçinin çalıştığı, ter döktüğü, ömrünü gününü, yaşamını bitirdiği, verdiği, mal yaptığı, milyonlar kazandırdığı gözünü, elini, kolunu, sağlığını feda ettiği işyerinde söz sahibi olmayışı, olamayışı, bir tek kişinin diktatör, patron, iş adamı, ali kıran baş kesen kesilmesi, devlet için, ulus için, dünya için uluslar için, hepimiz için utançtır. Böylesine ters, böylesine acı bir gerçeği sinemize basarak, nasıl olur da bir fabrikada çıkan olayları yatıştırmayı düşünebilirz? Orada görevimiz fabrikanın, sahipleriyle birlikte yakılmasını sağlamaktır, yıkılmasını öğütlemektir.

Çatışan toplulukları yumuşatıcı hiçbir öneri ileri sürülmesini doğru bulmuyorum, bulmam, Böylesi bir öneriyi insana, ulusa, dünyaya ihanet sayarım. Bir arada yaşamak, birlik olmak insana bir güven sağlamlığı, herkese eşit bir gelir sağlamalı, maddi manevi huzur vermeli. Bi-

zim toplumumuzda bir arada olmak ne sağlamıştır bize? Kırk bin köyün yarısındaki yıkık dökük okulların damının üstüne çekilen bir bayrak eşitlik sayılıyorsa hemen o bayrağı geri alsınlar, bayraksız kalalım.

Hiçbir konuda eşitliğimiz olmadığına göre neden bir arada kazasız, belasız yaşayalım? Böylesi bir yaşamı karıncaların bile kabul etmeyeceğini söylemek çokbilmişlik olmaz.

2 — Ulusal eğitimimizin genel durumumuzdan ayrı yanı olamaz. Eğitimimiz kurulduğundan bu yana bozuktur. Aslında «Ulusal Eğitim» sözü ve niteliği yanlıştır. Neden «insanın eğitimi, kişinin eğitimi» olmasın da «ulusal eğitim» olsun. Kahramanlık adı altındaki «katliamları» çocuklarımızın damarlarına neden zerk edelim? Benim bir türlü aklım kabul etmez okul kitaplarındaki saçmalıkları. Üstelik bu saçmalıkları seçip oralara alanlar da devrimci kesilenler, halkçı olanlar, eşitlikçi olanlar. Hangi kitabı açarsak açalım Turgut Reis'in ölümü büyük kahramanlık olarak anlatılır. Oysa, bile bile ve bir askere, denizciye yakışmayacak ölçüde safça bir ölümdür. Yardımcı komutanlarının direnişine rağmen Malta kayalıklarının karşısına dikilir. Düşman kayalıklara bir top mermisi sıkar, sıçrayan kaya parçaları da Turgut Reis'i öldürür. Burada kahramanlık yoktur. Bilgisizlik, saflık vardır. Bunu çocuklarımıza milli kahraman, kahramanlık. üstünlük olarak okutmanın, anlatmanın yararı yoktur, büyük zararı vardır. Ertuğrul gemisi olayı da bundan daha büyük aptallık sayılır. Japonların «bu gemide can güvenliği olmaz, bu gemi okyanusa açılamaz, durunuz bir ay, onaralım» direnişine karşın bizim ulusal kahraman «Hazreti padişahımızdan emrolundu, ya ölürüz, ya gideriz» diye yola çıkar. Ve sonuç... Bunun neresi çocuklarımıza kahramanlık diye anlatılır, öğretilir. İşte böylesine sapık bir eğitim!.. Çocuklarının içine düşeceği sarsıntı da böylesine gülünç, böylesine acı olur.

«Türklere esir düşmek şereftir» savını çocuklarımıza öğretmekten biz utanmayabiliriz. Dünya kamu oyu «insanlar esir edilemez, köle olarak kullanılamaz, bu konuda telkin yapılamaz» maddesine dayanarak neden karşı çıkmaz? İnsan insandır, kimsenin kimseden üstün yanı yoktur. İn-

sanların bir birine insanca davranması gerekir. Savaş alçakça bir girişimdir. İnsanın bir başka insanı esir etmesi, kole etmesi, ezmesi yanlıştır, yasaktır, yakışıksızdır diye öğretmemiz gerekemez mi? Eğitimimiz eğitilmemiş kişilerin elindekidir. Gerici, ümmetçi, faşist, turancı, işbirlikçi, maşa, yardakçı, hırlı hırsız arlı, arsız insanların elinde ne olur? Hiç bir eğitimden söz edemeyiz. Ne ulusal eğitimden ne insan eğitiminden. Belki bir kötüye doğru yollamanın arkasında olanların biriktiği bataklık denebilir eğitime.

Bu genel sakıncaları bir yana koyalım, okul kitaplarında, günümüz çağımız yazarlarından, toplumcu, gerçekçi, sosyalist, eşitlikçi, insancıl yazarlarımızdan tek satır yoktur. Okul kitaplarında söz konusu yazarların olmayışı yazar için kayıp değil, okul sıralarındaki fırsatı bir daha bulması güç olan öğrenciler için, genç kuşak için, oluşacak insan için büyük kayıptır.

Bu tutum böyle sürerse edebiyata etkisi ne olacak? Korkunç etkisi olacak. Yaş iken eğilmeye yüz tutan taze fidanları ters yönde koşullandırmış olacağız. Koşullandırılmış insanı yeniden düzeltmek çok zaman alacağı gibi belki istenilen çizgiye gelmesi de olanaksızlaşacak. Ahlâk Dersleri, Din dersleri, Türkçelere sokulan uyduruk metinler, parçalar küçük öğrenciye enjekte edilen esrardır, zehirdir. Böylesine bozuk bir düzeniçinde, böylesine kokuşmuş bir ortamda, bataklıkta karanafil yetişmesini bekleyecek değiliz. Edebiyatımız zehirli otların, pıtırakların karıştığı karman çorman bir tahıl.. Ben hiç bir ulus düşünemiyorum ki edebiyatına, sanatçısına, kendi ozanına böylesine tırpan atsın? Böylesine «piç» türetsin. Akıllarınca «ulusçu, milliyetçi» bir ülkü sürdürülmek isteniyor. Hem «ulusal eğitim» genel başlığı altında iş yapar görünüyorlar, hem «milliyetçi» adını taşıyorlar, hem «ulusal san'ata karşı» çıkıyorlar. Böylesi bir kargaşa ilk çağlarda, ilkel insanda bile yok.

Tek umut, gerçek san'atçının bu değer kargaşası içinde, genç kuşağa ulaşabilmek, onların gereksinim duydukları konuları, dertleri, san'at güzelliğini genç kuşağa çok uzak ve dolaylı, yasaklı yoldan ulaştırmak için üstün bir gayret göstermesidir. Elimize aldığımız üç beş kitap belki de bu baskının altında boy atmayı başaran oldukça güçlü

ve dayanıklı anıttır. Yıkım saydığımız yapıtlar, hükümet desteğiyle okullara, kuşaklara ulaştığı için, bu ürünlerin yazarlarının üstün bir gayret göstermesi hem gerekmiyor, hem de atımlık barutları o kadar.

Daha iyi bir eğitim düzenine kavuşmanın tek yolu, bu toprakların, bu ırkların, bu havanın, bu ülkenin, bu okulların her şeyin «toplumun malı devletin malı» olduğunu kesinkes bilmek, uygulamak. Bu güzel gerçeğe varmak, ulaşmak. Bütün okulların yatılı, üretici, yaratıcı, yaşama hazırlayıcı ölçülere erdirilmesi gerekiyor. Kıskaç içindeki öğretemen, dört duvar arasında, dört saat içinde öğrenciye ne verebilir? Ne bekliyebiliriz? Öğretmen de, biz de hepimiz de bozuk düzenin içindeyiz kaldı ki... Şu varlık yıllığı içinde kalan, her aydının düşünebileceği, savunabileceği «yatılı, üretici, yaratıcı, iş okulu» düzeni birgün gerçekleşecektir. Bütün bir çark yıkılacak, yeniden kurulacaktır. Bunda kesin kararımız vardır, göreceğiz, ondan sonra gözlerimizi yumacağız.

KİLİMCİ, Ayşe

1. Doğalı; bozuk, kokuşuk ve çağdışı olan atılırken, yeni yaratılırken terin, acımın, çatışmaların ortaya çıkmasıdır zaten. Birşeylerden yola çıkıp birşeyleri amaçladık madem, ürettiğimiz ter olacak, acı olacak, gül kokusu değil. Görevimiz: Çatışmaların nereden kaynaklandığını, su başlarına kimlerin çöreklendiğini, oyunun hangi kurallar gereğince ortaya konmağa çabalandığını araştırmak, (ki bu derinlemesine bir araştırmayı gerektirmeyecek apaçıklıkta), ulusal kurtuluşumuz için çaba gösteren, demokrasi ve onur uğraşısı içinde olan soylu safta yerimizi almak, vatandaşlığımızın gereklerini yerine getirmekte yüksünmemektir.

Demokrasinin, insanların kişilikten yoksun, basit yaratıklar haline getirilmesi için uygulananına değil, birtakım tosuncukların millî kurtuluş reçeteleriyle vaadettikleri merhametlerine muhtaç, düşünmeyen insanlar yaratmak için alanına değil çağdaş insanî değerlerin gerçekleştirilebilmesi için gerekli ve vazgeçilmez olanına, halkımızın tümünün politik, ekonomik, kültürel yaşamın plan-

lanma ve yönetim faaliyetine katılmasını sağlayarak, gerçek halk egemenliğini gerçekleştirmeye yönelik olanına, demokrasinin dar anlamıyla politik alanda sıkışmayıp toplumsal yaşamın her alanına el atan sosyalist demokrasi biçimine gereksinliyiz.

Ortak ulu değerlerimizi el üstü, göz nuru, baştacı etmeye zorunluyuz.

Diri devrimlerle bitecek bilinci tam bir ulusal devinimin başlatılması için gereken özverilerden kaçınıp, «korkulu ortam, kaza-belâ» karabasanlarıyla susmak, olup bitene gerçek adını koymayıp, «çatışan koşullandırılmış topluluklar» gibi ters bir bulguyla, günlük devâlar aramak; karşı saflarda yer almak olur..

İnsanlarımızın birarada, sevgiyle, çağa yaraşır yaşamlara koyulmalarının tek umarı olan: Yeni Bir Düzen Kurma sorumluluğu hepimize düşüyor.

2 — A) Okullarımız tam bir genel kültüre sahip, tüm bilimlerden yüzeysel olarak «çakan», insanlar yetiştirmeye ayarlanmış. Okullar da diğer birçok toplumsal kurumumuz gibi farklı sınıflar üzerine temelleniyor. Bu çizgide olan öğrenim kurumlarımızın isteneni, ancak belli bir varsıl kesimin çocuklarına vermesi doğaldır. Büyük bir kitlenin çocukları ise, hâkim sınıfların çıkarlarına hizmet etmeleri amacıyle, onların tatlı kazançlarına yeni ve daha tatlı kazançlar katacak yararlı hizmetkârlar olarak yetişmeleri amacıyle eğitiliyorlar.

Gençlerimizi yararsız, cansız, genç belleklere yük, kuşakları aynı tornadan çıkmış bürokratlara dönüştüren bir yığın hurda bilgiyi ezberlemeye zorlayan bir eğitim bu bizimkisi.

Eğitim yöntemimiz, bellekleri yüzde doksanı yararsız, kalan yüzde onuysa çarpıtılmış bir küflü bilgiler tomarıyla doldurulmaktan başka bir işe yaramıyor. Sonuç; küskün, ezik, yetersizlik ve yalnız kalmışlık ve işe yaramazlık duyguları içine itilmis, sayısız gençtir; ya yarıyolda dönmek zorunda bırakılmış, ya olanakları ölçüsünde iyi kötü bir diploma alıp diplomalı işsizler safında yerini almış olarak. Pis pir kumardan farksız olan o, üniversite giriş sınavı ise ayrı bir sefaleti öğrenimimizin.

Geçirmekte olduğumuz dönem ise, hakim gerici güç-

lerin ulusal eğitimden çağdışı bir eğitim anlayıp, bunu uygulamaya soktukları bir dönem. Bu yüzdendir ki, yazarlarımızın saflarının bilincinde olarak, bu çarpık eğitimin üstesinden gelecek yapıtlar üretmeleri, umudumuzun gündeminde.

Çoğunluğun iradesine karşın uygulanan bu çağdışı eğitim sistemi yerine kırk milyonluk bir kitlenin iradesinden, ulusça sağlam bir birleşime ve kurtuluşa erişmek için gerekli tek iradeyi yaratıcı uğraş uğruna, güçlerin birleştirilmesi ve örgütlenmesi kararını, yetenek ve isteğini, iktidara duyulan nefrete ekleyerek, bilinçli bir ulusal disiplin getirici bilgileri kapsayan, çağ ölçütlerine yakışır, dipten doruğa yenileştirilmiş, herkese aynı kusursuzluğuyla ulaştırılacak, çağdaş bilgilerle donatılmış bir eğitimdir özlenen ve önerilen. Bu da gunlük yeniliklerle, buz üstüne yazılacak boş vaadlerle olamayacak denli güç bir iş. Eğitim devrimi diye özetleyebiliriz ancak.

Bu eğitimin günümüz edebiyatı üstüne etkisi, bence, güzellikleri bilmemiş, tatmamış, örnekleri sunulmadığından güzel diye bir olgunun varlığından habersiz, insan olma onurundan habersiz, yaşama, direnme, ses verme kıvancından habersiz insanlar çizmesi, bu insanlardan tatsız ve beğeni ölçüsü biçimlenmemiş okurlar, yazarlar; kısacası, yanlış insanlar çıkarmasıdır.

B. Günlük gerçekle kanbağı olan edebiyatın, sarsıntılı toplumsal koşullardan etkilenmemesi olanaksız. Bu etkinin şu ya da bu açıdan zararı diye bir şey düşünemiyorum. Olsa olsa bir mevsimlik yaşama şansı olan, sığ bir slogan edebiyatı yaratacaktır, bilince yaslanmayan bazı coşkuların zorlamasıyla.. Bunlardan da bir maya payı çıkartacaktır ustalarımız, sarsıntının, çalkantının, bu geçiş dönemimizin hepimize pay ettiği acıların özetini başarılı, sarsıcı yapıtlarda güzelleyeceklerdir elbet.

Yeni kahramanları, olaylarıyla bereketli bir devrim edebiyatı başlatmasına yolaçacak bu gerçekçi yapıtlar, en büyük kazancımız olcak kanısındayım.

C. Çağırtkanlıklarından tanıdığımız eksik, çarpık, bayat ürünler; güzel, onurlu, acılardan damıtılmış yapıtlar arasında yokolmaya mahkûm, günümüzde.. Edebiyatımız öncekilerin mirasını yeni gereçeklerimizle birleştirip, en

az kusurlu ve aydınlık ürünler verme döneminde. Yazarlarımız, ozanlarımız, halkımızın türküsünü ve ağıdını söyleyen onurlu-güzel yazar ve ozanlarımız kanıtıdır bunun.

KOCAGÖZ, Samim

1. 1976 yılı içinde gerçekten Cumhuriyet tarihimizde eşine rastlanmayan genişlikte bölünmeler, çok tehlikeli çatışmalar olmuştur. Aslında bu bölünme ve çatışmalar, geçtiğimiz yıl içinde birdenbire ortaya çıkmış değildir: Başlangıcını 1946'larda çok partili rejime geçmeye yöneldiğimiz dönemde görmekteyiz. Dünyadaki mazlum, ezilen, sömürülen ulusların, İkinci Dünya Savaşından sonra uyanması, anti-emperyalist savaş ve ayaklanmaları -özellikle Türk Kurtuluş Savaşı- ve bilinçlenmelerinin görüntüsüdür bu kaynaşma, patlamalar.

Artık hiçbir ulus; zengin, güçlü başka bir ulusun -kapitalistlerin- kendisini ezmesine, sömürmesine dayanmıyor, haklı olarak istemiyor, bütün gücü ve olanakları ile karşı çıkıyor. Yüzyılımızın ikinci yarısı, insanın insanı sömürmesine karşı çıkışını, kavgaların, patlamaların bilinçlendiği bir dönem görüntüsündedir. Ulusların iç yapılarında, kurumlarında, siyasal yaşantılarında dış sermaye egemenliğine karşı savaşılırken, içte de dışın işbirlikçilerine karşı direnmeler güçleniyor, gelişiyor. Tutuculara, gericilere, işbirlikçilere karşı ulusların, -aydın, işçi kesiminin- direnci artıyor. Elbette bu direnmeye karşı da gericiler, tutucular, her türlü olanaklarını kullanıyorlar; bunun için bütün bu kaynaşma, patlama, kavgaları doğal saymak gerekir.

Önümüzdeki yıllarda bizim için tek çıkar yolun, siyasetçilerimizin akıl ve izana dönerek -çıkarları elverirse elbette- ÖZGÜRLÜKÇÜ YASALARI çıkarmasıdır Millet Meclisi'nden. Her fikir akımına meşru yoldan kendisini temsil edecek partilerin kurulmasına izin verilmelidir. Daha doğrusu bu hak alınmalıdır. Hak fikir; meşru bir çatı -parti- altında özgürce mücadele olanağı bulursa; kavgalar, patlamalar silahlı sopalı çatışmalardan uygarca tartışmalara dönüşebilir kanısındayım. Her fikrin

rahatça söylenebilmesi, rahatça örgütlenebilmesi, hele hele demokratik yoldan iktidara gelebilme umudu, ülkemize ferahlık getirecektir. Artık Türkiye bütün bu kaynaşmalardan, patlamalardan sonra böylesine bir olgunluğa ulaşmıştır. Din simsarlığından, komünizm tüccarlığından kurtulabildiğimiz ölçüde, çıkarcı egemen güçlerin bölücülük için bu sloganlardan vaz geçebildiği -zor geçerler ya- ölçüde, ülkemiz esenliğe kavuşacaktır.

2. Bu sorunun karşılığı, birinci soruya verdiğim karşılığın içinde bulunmaktadır: Özgürlükçü yasaların gelmesiyle eğitimimize yeni ufuklar açılacaktır. Eğitim, her yıl değişen okul kitapları ile halledilemez. Eğitim, bir rejim, bir düzen, bir zihniyet sorunudur. Diyelim Atatürkçü bir rejim, düzeni içindeyiz. Nedir her iktidara gelen parti -ya da partiler- Atatürkçülüğü hep geri vitese almaktadır. Herkes, her iktidar Atatürkçüdür, Atatürkçülüğü kendisine, kendi çıkarlarına göre yorumlamaktadırlar. Atatürkçülükten vaz geçmezler ama Atatürk düşmanları ortalığı sarmıştır. Böyle olunca, Atatürk'ün devrimciliğinden, varlığından, getirdiklerinden, kısaca mirasından herkes kendi çıkarına bir yorum getirmektedir. Oysa bize, Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyeti, devrimlerini daha ileriye götürebilmek için -Atatürk de bunu istemişti- özgürlükçü yasalarla gelecek, rejimi ve düzeni yenileyecek bir zihniyet gerekmektedir. Çağdaş dünya koşullarına uyduğumuz gün, eğitim sorunumuz hal yoluna girecektir.

Edebiyata gelince: Edebiyat, giderek sanat, her bakımdan tarih boyunca kendisini özgür hissetmiştir. Edebiyatçıların her türlü baskı rejimlerinde bile -geçici olarak susturulmuş olsalar da- bildiklerini okudukları bir gerçektir. Edebiyatçılar canları pahasına, her zaman her dönemde özgürlüklerini korumuşlardır. Uluslarının gelenek -sanat geleneği, mirası- ve kültür birikimini, yetenekleri elverdiği denli kullanmışlardır. Dünya ve ülkemizin edebiyatı, bu söylediklerime tanıktır: Gorki'den başlayarak, Neruda'yı, Nazım'ı, Breht'i örnek gösterebilirim. Örnekleri istediğimiz kadar çoğaltabiliriz.

Bugün edebiyatımız, çevre kayırması, dost işi, klik, moda görüntüsü içinde olsa da çok iyi, çok sağlıklı ge-

lişmektedir. Zaten saydığım engeller, her ülkenin edebiyatında vardır, ve de hep geçicidir. Yetenekli edebiyatçıların eserleri kalır, yaratıcı sanatçıların eserleri kalır, böylece de ulusun, ülkenin edebiyatı tarihsel koşullar içinde yürür gider. Edebiyat, sanat, bir ulusun damarlarında dolaşan kandır. Kirli, pis kanı, her an temiz kan yeniler. Kuşaktan kuşağa yaşantı yürür.

Bu engellemeden sonra edebiyatımızın gelişmesi, bugünkü durumu için iyimserim diyeceğim.

KURUCA, Zeki

1 — Çok partili demokratik toplumlarda gericilerle ilericiler arasındaki mücadeleler sonu gelmez bir kavga halinde devam edecektir. Bu kavganın eşine rastlanmadık genişlikte bölünmelere ve çok tehlikeli çatışmalara sahne olması ise hükümetlerin zayıf ve aciz içinde olmaları, kanuni sorumluluklarını umursamamaları, kasten bu olayları körüklemeleri, başta polis diğer devlet örgütlerinin kanuni görevlerini eksiksiz yerine getirememeleleri veya kasten getirmemeleleri, üniversite ve gençlikte yakından ilişkisi bulunan şahıs ve örgütlerin tahrikte bulunmaları ve nihayet siyasal örgütlerin ve politikacıların kıran kırana çatışmaları gibi başlıca etkenler yüzündedir. Alınacak tedbir ve uygulanacak çareler de bu faktörler altında mevcuttur. Bu tedbirler alındığı takdirde kavganın tamamen ortadan kalkacağını söyleyemez. Fakat kanlı kavgalar fikir tartışmaları düzeyinde kalır ve seçimden seçime o taraf yada bu taraf başarıya ulaşmış olur. Kanlı çatışmalar da istisnaî olaylar olarak azalır. Böylece sosyal çatışma devam eder gider.

2 — A) Ulusal eğitimimizin bugünkü durumuna gelince: Resmi eğitim sistemi, siyasal iktidara egemen olan kuvvetlerin paralelinde bir gelişim ve uygulama gösterir. Siyasal iktidar, geleceğini güven altında tutmak için, genç kuşakları gelecek için kendi görüşleri yönünde şartlandırma için eğitim sistemini ilerici veya gerici yönde planlamak eğilimdedir. Örneğin 1870 lerde mülkiye mektebinde fransız ihtilâlinin getirdiği görüşlerin tartışılma-

sı, Janjak Ruso'nun görüşlerinin benimsenmesinin duyulması üzerine ürken Osmanlı İktidarı okulda «ulûmu diniye» ve «akaidi islamiye» derslerinin okutulması önlemlerini nasıl almışsa, 100 yıl sonra bugün, sol düşünceleri önlemek için okullara din ve ahlâk derslerinin konulması aynı paralelde bir önlem niteliğindedir.

Esas kural olarak bir ülkenin resmi eğitimi ile o ülkenin edebiyatı arasındaki direkt bir ilişki yoktur. Çünkü, edebiyat, resmi eğitim sisteminden bağımsızdır. Bununla beraber, aralarında dolaylı ilişki devamlı mevcuttur. Bir taraftan, edebiyat, eğitim için bir konu olarak ele alınıp işlenmek suretiyle, diğer taraftan belli bir biçimde eğitilen toplumun beğenisi ve ilgi yönü de, edebiyat ürünleri üzerinde etkili olacaktır. Bu bakımdan edebiyat, bir bakımdan bağımsız, bir diğer bakımdan da eğitim sistemine bağımlı bir gelişim gösterir diyebiliriz.

Bugünkü Türk edebiyatı, şiir, küçük hikâye, roman ve sahne eserleri olarak, resmi eğitim sisteminden tamamen bağımsız biçimde oluşmuş ve toplumu etkilemektedir. Yani ters bir etkileme olmaktadır. Çünkü toplumun bir üst yapı ürünü olmak açısından mevcut düzenin bir yansıtıcısı olmak gerekirken, edebiyat, eğitiminin önüne geçmek suretiyle alt yapıyı yansıtma görevini üstlenmiş ve bunda da başarılı olmuştur. Türk toplumunda daha iyi bir eğitim ortamına edebiyat ürünleri aracılığıyla ulaşabileceğine inanıyorum.

B) Bugünkü edebiyatımızın, sarsıntılı toplumsal koşullarımızın geniş ölçüde etkisi altında bulunduğu ve her yerde ve her zamanda böyle olduğu bir gerçektir. Esasen edebiyat niteliği bakımından üretildiği çevreye nazaran daima ilerici karakterde olmuştur. Duygusal tekrarlamalardan oluşan divan edebiyatımız ile dünyaya kapalı, içine kapanık tasavvuf edebiyatı hariç tutulursa, Halk edebiyatımızın, Tanzimat edebiyatının, Cumhuriyet dönemi ve özellikle günümüz edebiyatı ilerici ve devrimci karakterini sürdürmüştür. İlericiler ve gericilerin kavgası ve alt yapı gereksinmeleriyle üst yapı değerlerinin çatışmaları ile toplum kesimleri arasında üretim ilişkilerini konu olarak işleyen edebiyat yapıtları, özellikle roman ve sahne yapıtları, derinliğine tahlil yerine, olay toplama,

anket yapma, röportaj yapma aşamasında bulunmaktadır. Sosyal bunalım ve ideolojik çatışmalar keskinleştiği oranda bunu yansıtan edebiyat ürünleri Pür sanat anlayışından uzaklaşarak, estetik endişesini duymaksızın yaratılmaktadır.. Bununla, sosyal kavgaların böyle dönemlerde edebiyat malzemelerinin çoğalması gibi yararlı fakat sanat ve estetik endişesinden uzaklaşmak gibi zararlı denebilecek etkileri olmaktadır, demek istiyorum.

C) Edebiyatımızın bugünkü görüntüsü, yukarda değindiğim biçimdedir. Yani, günümüz edebiyatı, yarınki büyük ve güçlü Türk edebiyatı için işlenecek bol malzemeler deposu halindedir. Diğeraçıdan da bugünkü edebiyatımız, yarınki Türk toplumunun sorunlarını şimdiden işleyen, inceleyen ve araştıran ve sonunda çözümünü gösteren öncü bir edebiyat türünü oluşturmaktadır. Çünkü sosyal güçler arasındaki kavganın tarihi yarattığı ne kadar gerçekse, gerçek edebiyatın da tarihin önünde yürüdüğü bir o kadar gerçektir.

ÖZDEMİR, Emin

1 — Bir ülkenin yönetimini elinde bulunduran siyasal güçler, kendilerini «millî cephe» adıyle adlandırırsa, o ülkede barıştan, erinçten kardeşçe yaşamdan söz edilemez. Çünkü bir savaş terimidir cephe. Bu terim; savaşmayı, vuruşmayı, kan dökmeyi içerir. Bölünmeyi, yaklaşmayı gerektirir. Bizde olan da budur işte.. Öyleyse ne yapmalı, kan kokan bu savaş ortamından nasıl sıyrılmalıyız? Kestirmeden söyleyelim, ilk iş, ülkenin yönetimini, yazgısını halkın oylarıyle demokratik yoldan çağdışı, «millî cephe»ci anlayışın elinden kurtarmaktır. Bunun için de yıllar yılı uyutulmuş halka gerçekleri bıkmadan, usanmadan anlatmak, gözündeki perdeyi yırtmak gerekir. Her yurtsever aydına düşen bir ödevdir bu. Halkın katılmadığı, arkalamadığı hiç bir önlem, onun kanayan sorunlarına çözüm getiremez. Bugüne değin ulusça geçirdiğimiz acı deneyimler somutlamıştır bunu.

Öte yandan devrimci kesim, davranışlarında ve düşüncelerinde ülkenin içinde bulunduğu bugünkü koşulla-

ra göre bir bütünleşmeye gitmek zorundadır. Belirli ilkelerde birleşmeli, anlaşmalıdır. Bu ilkelerse Cumhuriyetin getirdiği değerler düzenidir. Bunlara bakış açımız, yükleyeceğimiz anlam değişik olabilir. Ne ki tutunacağımız dallardır bunlar.

Cumhuriyetin getirdiği değerlerin başında çoğulcu demokratik düzen gelir. Çoğulcu demokratik düzenin başta gelen özelliği de değişik görüşlerin varlığına saygılı olmaktır. Politikacıların, aydınların çoğu yitirmiştir bu saygıyı. «Benden olmayan bana karşıdır» anlayışı içindedir. Hoşgörüyü, düşünceyi saygıyı yitirmiş kafalarsa kalıplaşmış, katılaşmıştır. Eleştirel düzeyde kalarak tartışmayı değil; kavgayı, vuruşmayı yeğlerler çoktuk. Bunun için de birbirlerini **komünist, goşist, sosyal faşist, kripto, fanatik, pasifist, revizyonist, faşist, işbirlikçi..** gib nitelklerle suçlarlar.

Sorunuza döneyim, ülkenin yazgısını halkın oylarıyle Cephecilerin elinden kurtarabilirsek, aydınlarımızı, okumuşlarımızı Cumhuriyetin getirdiği değerler düzeninde birleştirebilirsek, kafalarda ve gönüllerde hoşgörüyü, düşünceye saygıyı uyandırıp «benim gibi düşünmeyen benim düşmanımdır» anlayışını yıkabilirsek bugünkü sancılı, tedirgin ortamdan kurtulabiliriz. Bu da hemencecik olacak işlerden değil ki..

2. A — İçerik yönünden eğitimimiz sözcüğün gerçek anlamıyla çağdışı bir görünüm içindedir bugün. Çevreden ve yaşamdan kopuk soyut bilgilerle bellekleri doldurma işidir. Bu bağlamda insanı ve toplumu değiştirmeye yönelik devrimci bir öz taşımaz. Üreticilikten, bilgiyi beceriye dönüştürmekten uzaktır. Kısacası tümüyle eğitimimiz, felsefesini, amaçlarını ülkemizin somut gerçeklerine göre çizmiş değildir. Bunu bütün yönleriyle bu yıl yayımlanan (1976) tek ders kitaplarında açıkça görebiliriz. Kitaplarda «mızraklı ilmihal» yöntemiyle birtakım kuru bilgiler aktarılmakta, öğrenciler düşünmeden, yargılamadan, eleştirel bir değerlendirmeden geçirmeden bu bilgileri bellemeye zorlanmaktadır. Yaşamdan kopuk, uygulama olanağı bulunmayan boş bilgiler.

Kitaplarda «manevi değerler» adına çağdışı telkinler yapılmakta, öğrencilerde bir geçmiş zaman özlemi uyan-

dırılmaktadır. Sözgelimi edebiyat kitabında «toplumcu ve gerçekçi» nitelikteki şiirler, romanlar, oyunlar «edebiyat dışı» sayılmakta; insan ve toplum gerçeklerimizi yansıtan günümüz ürünlerine yer verilmemektedir. Bu tutum, ulusal eğitimimizin nasıl bir çıkmaza itildiğini gösterir. Öğrencileri yaşanılan gerçeklerden uzaklaştırmayı, geçmişin görkemli günlerine götürmeyi amaçlayan böyle bir eğitimden günümüz edebiyatı üzerine olumlu bir etki beklenemez elbette. Değindiğimiz gibi eğitimimizi yönlendirenler için günümüz edebiyatı, «edebiyat dışı»dır.

B — Yaşamları sancılı günlerin edebiyatmızı etkilemesi doğaldır. Bu etkileyim, sanatçının olayları, durumları, sorunları algılayış ve yansıtış biçiminde belirleniyor daha çok. Romancılarımız, öykücülerimiz, ozanlarımız toplumumuzdaki çarpıklıklara, haksızlıklara, çürümüşlüklere baş kaldırıyorlar. Bu kokuşmuş ortamı değiştirmeyi, okura daha iyi ve daha güzel bir dünya sunmayı amaçlıyorlar. Öğretici, eğitici olmayı istiyorlar. Bu da ister istemez edebiyatımıza siyasal ve toplumsal bir renk kazandırıyor. Yaşanılan sıtmalı günlerin tanıklığına zorluyor. Böylece güncel, toplumsal, yerel ve ulusal boyutlar kazanıyor edebiyatımız. Daha terimsel söyleyişle belirtelim, «toplumcu gerçekçi» niteliklerle donanıyor.

Yaşanılanı yansıtma, toplumsal gerçeklere yönelme, edebiyatın işleviyle çelişen, yaratıların güzelduyusal (estetik) dokusunu yaralayan bir tutuma sürüklüyor kimi sanatçılarımızı. Romanın «makaleleştiği», oyunun «söylevleştiği», şiirin «sloganlaştığı» oluyor. Daha doğrusu günlük sorunlara çözüm getirme, gerçekleri saptama adına «şematizmin» kuruluğuna, yavanlığına düşüyor edebiyat. Gerçekler, güzellik ve zenginlikten soyularak, yavan bir biçimde ortaya konuyor; anlatı, güzelduyusal yaşantıya dönüşmüyor.

Değindiğim bu olumsuz yönsemeyi de yine ülkenin içinde bulunduğu durumla açıklayabiliriz. Çünkü sanatçı yaşanılan günlerin anlatımını ödevleniyor. Toplumun kanayan, sancıyan bir yönüne parmak basmayı temel görev sayıyor. Böyle olunca parmak bastığı sorunu ya da insanlık durumunu derinlemesine işleme, güzelduyusal biçimlere aktarma kaygısını çekmiyor. Bu kaygının ilk

koşulu toplumsal erinç, toplumsal dinginliktir. Erinçten, dinginlikten yoksun toplumlarda edebiyat da tedirgindir. Lev Troçki'nin belirttiği gibi, «sanat, rahatı, hatta maddi bolluğu gerektirir. Ocaklar daha sıcak olmalı, tekerlekler daha hızlı dönmeli, mekikler daha hızlı işlemeli ve okullar daha iyi çalışmalıdır.»

C — Toplumsallık, sorunsallık, gerçekçilik bugünkü edebiyatımızın görünümünü belirleyen ayırıcı özellikleridir. Yazarlarımız, ozanlarımız bir yandan toplumun yürek vuruşunu yansıtmaya, bir yandan da bu yansıtımı toplumcu bir görüş içinde biçimlendirme çabası içindeler. Yukarıda da değindiğim gibi, sanatçılarımızın, yaşanılanı algılayışlarıyle anlatışları arasında özgü bir denge kuramayışları temel eksikliklerden biridir bugün...

ÖZDENOĞLU, Şinasi

1. Türk toplumundaki ideolojik bölünmelere kesin teşhis koyabilmek için; temeldeki nedenleri, taraf tutmaksızın, gerçekçi ve bilimsel bir bakış açısından değerlendirmek zorunluğu vardır.

Çatışmalar (uç-sağ) ve (uç-sol) arasındadır.

(Uç-sağ), tüm solu kendisine düşman ilân etmiştir. Marksizmin temel diyalektiğinde ise; yalnız «sınıf kavgası» değil, etnik grupların bağımsızlığı ve özerkliği fikri de teorik olarak vardır.

Atatürkçü Devlet felsefesinde ise; «ulusallık» ve «ulusal birlik» ilkesi, vazgeçilmez ilkedir.

Oysa, Türkiye'de (uç-sağ) ve (uç-sol) hiç bir zaman «ulusal» olmamıştır. Birincisinde ağırlık «dinsel öge» dir. İkincisi ise; bilinçsiz, taklit, moda ve Türkiye gerçeğinden kopmuş bir akımdır. Bunlar, Türkiye gibi gerikalmış, duygusal bir zeminde en sert kavgasını vermektedir. Bu kavgada Türkiye çıkarı söz konusu değildir; çünkü, zümre çıkarı, ideolojik çıkar düşünülmektedir.

Atatürkçü felsefenin «ulusallık» ögesinde ise; sınıf, zümre, hizip, parti çıkarı değil, Türkiye çıkarı esastır. Bu nedenle Atatürkçü-ulusal görüş barışçı ve uzlatıcıdır.

(Sol) ya da (Sağ), bilimsel bir inanç işidir. Yâni

kültür ister. Bilim ve kültür olmayınca da, karşıt fikirlere hoşgörü olmaz, kavga olur. Bizdeki durum budur.

(Uç-sol)un ve (uç-sağ)ın hiç bir fikir ve inanç yaklaşımı tanımayan acımasız çarpışması sonucu; Türkiye, tarihinde görülmedik ölçüde bölünmüş ve düşman kamplara ayrılmıştır bugün. Burada kesinlikte (sağ) ve (sol) ayırımı da yapmıyorum. Çünkü (sağ) ve özellikle (sol) da kendi arasında ayrıca bölünmüştür. Bu bölünmelere dinsel mezhep farklılığını ve etnik ayrılıkları da katarsanız, tablonun hiç te iç açıcı olmadığı kendiliğinden ortaya çıkar. Nitekim: Erzincan, Tokat, Elâzığ ve Malatya olayları, bu bölünmelerin eyleme dönüşmesi; bir iç savaşın düşündürücü ve ibret verici provalarından başka bir şey değildir.

Görülüyor ki sorun; yüzeysel ve duygusal değerlendirmeler yapan bazı çevrelerin zıddına, yalnızca ekonomik değildir; etniktir, sosyolojiktir, kültüreldir. Yâni çok yönlüdür.

Öyleyse sorumlu kimdir, çözüm nedir, görev kime düşmektedir?

Olayların gerçek yüzü ve boyutları, bütün çıplaklığıyla gözlerimizin önünde olduğuna göre; yakın bir gelecek için çözüm ummak, gerçekleri yadsımak demektir.

Sokakta, üniversitede çarpışan, ölen gençlerdir. Ama, silâhları elinde tutan ve emreden politikacılarla gençler arasında bugünedek tek ciddî ve barışçı bir yaklaşıma gidilmemişse, bundan gençliği sorumlu tutabilir miyiz?

Öyleyse, ilkin gençliği suçlamayalım. Suçlayacaksak; gençliği yanlış yolda eğitenleri, kasıtlı eğitenleri; bugünedek temeldeki gerçeklere yaklaşmamış olan politikacıları ve yöneticileri suçlayalım, geç kalınmış ta olsa, onları göreve dâvet edelim.

50 yılı aşkın Cumhuriyet döneminde, ulusal hedefleri olan bir millî eğitim politikası saptanıp uygulanmamışsa, eğitim ve kültür arenamız, tarihimizin hiç bir döneminde görülmemiş bir keşmekeşe ve çıkınaza düşmüşse, elbette bunun sorumlusu politikacılar ve yöneticilerdir.

«Ulusal hedefleri saptamış bir millî eğitim politikası» derken, özellikle; birleştirici, barışçı, akılcı ve humanist bir politikayı kastettiğimiz açıklamak isteriz. Bu, ulusal

bir modeldir. Bilimsel felsefenin metodu ve diyalektiği de, -bunca dalgalanmalardan sonra- Türkiye'nin kendi ulusal ve akılcı modelini bir an önce ortaya koymasını emrediyor.

Yıllardır, «Türkiyeiçin çağdaş Atatürkçü yorumlar ve pratikler» derken, Türkiye ve dünya deneyleri önünde, ülkemizin çağdaş gerçekleriyle oluşacak bir modelin bir an önce yaratılmasını önermişizdir. Bu, Atatürkçü ve yeni bir «sentez»dir.

Çağdaş Atatürkçü felsefe, onun yeni sentezi ve yöntemleri; -hiç kuşkusuz- bugünkü ilkokul çağındaki kuşağın eğitimiyle başlar.

İnancımız odur ki: Türk Devriminin bu ikinci çetin aşamasında, yeni ve dinamik bir kültür atılımının desteğinde, işte bu en genç kuşak, yukarıda niteliklerini saydığımız çağdaş Atatürkçü-Ulusal bir eğitim politikasıyla eğitilebilirse, çeyrek yüzyıl sonra Türkiye, tüm bunalımlarını. yenmiş, sağlıklı bir sosyal ve siyasal yapıya kavuşmuş olacaktır.

2. A) Bugün, ilkokul çağındaki Türk çocuğu; büyük halk kesiminde, gözünü ya «Kur'an Kursu» ya da kaba ve ilkel bir «Marksizm» hazırlığı içinde açıyor dünyaya.. Atatürkçü ilkelere dayalı, hümanist, barışçı, yurtsever bir eğitim felsefesinin, giderek okullardan da koğulduğunu görüyoruz. (Türküm, doğruyum, çalışkanım..) diye başlayan «And»ın, güney-doğu illerimizdeki bazı okullarda, uç-ideolojiler militanlarından korkulduğu için söyletilmediğini, o bölgenin öğretmenleri bilmektedirler.

Kısacası: bugün bir «Ulusal eğitim»den sözetmek olanaksız. Atatürk'ün ve devrimlerinin reddedilmeye başlandığı bir ülkede, O'nun inançlarına sahip çıkıp, kavgasını verecek kadrolardan sözetmek te olanaksız. Acı ve katı gerçek bu olduğuna göre; birinci sorunun yanıtında da belirttiğimiz gibi, biraz uzun zamana baksa da tek çözüm; Atatürkçü-Devrimci diyalektik içinde bir «ulusal sentez» ve onun eğitim ve kültür atılımı olacaktır. Bütün iş; bu atılımın eğitici, öğretici ve yönetici kadrolarını yetiştirmektir.

B — C) Bu eğitim ve kültür anarşisinin, edebiyatımız üzerindeki olumsuz etkileri de gözler önünde.

Hiç kuşkusuz, Türkiye satlınındaki sert ve acımasız ideolojik çalkantı; edebiyatımızı da «korunmaya muhtaç çocuk» hâline getirdi. Fikirde biribirine hoşgörü tanımayan ideolojik kamplar; bu bağnazlığı sanata da kaydırarak «kamplara bağlı sanat» diyebileceğimiz gülünç ve seviyesiz bir arenaya çekiverdiler sanatımızı.

Bu, Türk edebiyatında «Hizipçilik» dönemi diye adlandırabileceğimiz ilkel ve soysuz bir dönemdir. «Tutucu-sağ»ın çağdışı, ilkel, kendi kendini aşamamış sanat görüşü karşısında, «Marksist pratiklere destek olmayan bir sanat yaşatılmamalıdır!» sloganı ve bu sloganla yetiştirilmiş kaba ve şartlanmış beyinler; Türk toplumunun ve sanatının başlıca talihsizliğidir bugün.

Bu iki kaba bakış açısından değerlendirirseniz; Türkiye, uluslararası arenaya sürebileceği sanat değerlerini de gözden çıkarmak zorunda kalabilir. Örneğin bir Yunus Emre:

«Sırat kıldan incedir, kılıçtan keskincedir
«Varıp onun üstünde evler yapasım gelir..»

beytiyle, nasıl bağnaz (sağ)a göre dinsel «dogma»larla alay eden bir «lâdini» ise, aynı Yunus, bağnaz (sol)a göre; çağdışı mistik; sınıf kavgasına katkısı olmayan, işe yaramaz bir yaratıktır.

Bu örnekleri çoğaltabilirsiniz.

Ölçülerin bu denli yozlaştığı, yorumların bu derece akıl ve insaf dışına taştığı bir ülkede, sanat, barışçı ve yaratıcı fonksiyonunu elbette yitirecekti. Nitekim yitirmiştir bugün Türkiye'de.. Sanatçıya yol gösterici, yapıcı nitelikte bir «eleştiri» yoktur bugün ülkemizde. Eleştiri, en ilkel ve bayağı anlamda «Dost ve ahbap kayırma uğraşı» hâline gelmiştir. Sanatçı, geniş halk kitlelerinin ilgisini çeken, etkili ve saygınlığı olan kişi değildir artık. Çünkü; en ciddî geçinen kurumlar bile sanat ödülü dağıtırken, «gerçek sanat»a değil, «ideolojik tercih»e yönelmekte, duygusal seçeneklerle yapmacık şöhretler, piyasaya «büyük sanatçı» diye sürülmektedir. Herhalde Türk edebiyatı ve sanatı, adalet duygusundan en uzak olduğu çağını yaşamaktadır.

Edebiyatımızda topluma dönük, halk kitlelerine yönelmiş bir akımın zorunluğunu, yıllar öncesi, önermiş,

savunmuş bir kişi olarak şimdi anlıyorum ki; toplumla bütünleşen sanattan önce; ahlâkla, adaletle, erdemele ve gerçek dostlukla bütünleşen bir sanat akımı, bugün bizim başlıca özlemimizdir.

ÖZERDİM, Sami N.

1. «Çatışan koşullandırılmış topluluklar», sağcısı da, solcusu da düşün düzeyinden eylem düzeyine geçmişlerdir. Her iki yan da bağnazlığın ta ortasında bocalıyor. Önlem olarak bir şeyler düşünmek kolay değil. Ama, her şeyden önce, sağ'ı açıkça destekleyen bu hükümet yerine, tehlikeyi, bunun ağırlığını görebilecek bir hükümetin gelmesi gerekiyor. Alacağı önlemlerin başında, bugünkü, hiç de ulusal olmayan eğitimin usa dayanarak düzenlenmesi gelecektir.

2 — A. Eğitimin temel düzeni olan öğretim birliği bozulmuştur. Bizim Arap ahlâkına değil, gerçek ahlâka dayanmamız gerekir. Önce, eğitimin yeniden lâyikleştirilmesini öneririm. Sakat bir eğitim düzeninin, yazındaki etkisi ise yozlaşmayı sonuçlandırır.

2 — B. Bugünkü yazınımız çokça güncel'e bağlı; daha doğrusu saplanmış! Yazın mı, röportaj mı, şimdilik seçilemiyor. Zaman denilen gerçek arıtıcı, bugünkü yazın üzerinde yargısını -zaman gelince- verecektir. Birkaç yıl önceki olaylar, henüz toplumca, yazarca sindirilmeden yazınlaşıyor. İdeolojilerin, yazın'ı buyruklarına almak istemeleri doğaldır; ancak, yazın, buyruğa girince yazınlıktan çıkar.

2 — C. Yazınımızın bugünkü görünümü, işte, yukarıda belirttiğim, röportajlaşma, gazeteleşme'dir.

SALİHOĞLU, Mehmet

1. Büyük patlamalara yol açabilecek korkulu ortamdan, ulusça kazasız, belâsız çıkmamız için, bugünkü koşullar içinde kolay bir çare bulunabileceğini sanmıyorum ben. 1-2 yıldan beri süre gelen kanlı olaylara ba-

kıp da iyimser kalabilen aydın kişi var mıdır bilmiyorum. Acı da olsa, gerçeği görmeliyiz artık. Bugün Atatürkçülerin oranı, hem devlet kesiminde, hem basında, hem de gençlik kesiminde kaygı verecek ölçüde azalmıştır. Karar ve Yönetim kademeleri, tutucularla gericilerin ve sözde Atatürkçülerin işbirliği ettiği karma bir cephenin elindedir. Bu cephe, Anayasamızın özüne ters düşen zararlı bir uygulama içinde görünmektedir.

Atatürk'ün partisi ise, aydın, seçkin önderinin bile derleyip toparlayamadığı bir tutarsızlık, bir kararsızlık tablosu göstermektedir. Bu parti içinde Atatürk'ün halkçı, özgürlükçü, demokratik ilkelerine ters düşen insanlar vardır. Bugün söylediğini yarın unutan, dahası, onun tersini yapan insanlar vardır. Devrimciliği yanlış anlamış insanlar vardır.

Yurt dışında, ya da yeraltı, yerüstü örgütlerince yönetildikleri belli olan diktacı sağ ile diktacı solun gözüdönmüş militanları da, demokratik-lâyik Cumhuriyetimizi biran önce yıkarak, onun yerine ya proletarya diktatörlüğü, ya faşist diktatörlük kurmanın açık kapalı hesabı, eylemi ve ön denemeleri içindedirler. Yurt gençliği iki düşman kampa ayrılarak birbirine kırdırılmak istenmektedir. Etnik ayrılıkları, geçmişin kimi kırgınlıklarını yanlış ve yanıltıcı bir takım hesaplarla kin biriktirerek, şu kadar yıllık özgürlük ve demokrasi savaşımızı sıfıra indirmek istiyorlar. Oysa hiçbir diktatörlük Türk Ulusunun gelişimine, onun bağımsız karakterine uygun değildir. Yapılacak şey, en geç baharda seçime giderek, ondan önce de yatıştırıcı bütün seçim öncesi önlemeleri alarak, demokratik düzeni bütün kurumlarıyle ayakta tutmaya çalışmaktır. Seçimden sonra iki büyük partiden biri, yeter çoğunluk sağlayamazsa, hiç değilse bir dönem aralarında işbirliği yaparak ülkeyi yönetmelidirler. Biri ortanın sağında, biri de solunda olan iki büyük partimiz, Cumhuriyeti ve Demokrasiyi kurtarmak için ve ülkeyi diktatörlük serüvenine atmamak için şimdiden, ortaklığı göze alacak biçimde siyasal «mücadele» vermeli, birbirlerinin elini sıkmayacak, sıkamayacak bir duruma düşmemelidirler. Örneğin, AP, yeniden görev düşerse kendi sağındaki partilerle değil, en az kenedisi kadar Cumhuri-

yetçi olan CHP ile koalisyon yapmaya hazırlanmalıdır. Tek çözüm yolu şimdilik bence budur.

2 — A. Ulusal Eğitimimiz bugün Atatürkçü çağdaş eğitim, başka bir deyişle gerçek ulusal eğitim olmaktan çıkarılmak istenmeektedir. Geçmişin bilimsel yöntemlerle, Uzmanca araştırmalarla gereç olarak ortaya konulması, dimağlara ulusal diye aşılanması yine başkadır.

Bugün yapılmakta olan şey, ne yazık ki ikincisidir. Atatürk devrimiyle çağdışılığı kanıtlanmış olan ve gerçek dinle, ulusallıkla bir ilgisi bulunmayan bir takım yozlaşmış eski değerleri ve eski dili, Eğitim ve Kültür Bakanlıkları eliyle yetişmekte olan yeni kuşaklara benimsetmek isteyenler, lâyik demokratik Cumhuriyetimizin temel ilkelerine ters düşmekte, böylece çağdaş uygarlık düzeyine erişmeyi amaç bilen halkımıza bilerek ya da bilmeyerek kötülük etmektedirler. Öte yandan dil devrimi ile varılan **arı, duru** dil aşamamızı, daha ileriye götürecek yerde, uluslaşma sürecimizi geriye itercesine ve zorla, eski dil anlayışını bugünün okul kitaplarına sokmaya kalkışanlar, yarınlarımızı tehlikeli bir biçimde karanlığa ittiklerinin ayırdında değilmidirler? Dil ile düşünce arasındaki sıkı bağ, uluslaşma süreci ile dil arasındaki özdeşlik, bunca belirgin iken, bu tutumlarına bir de **Milliyetçi** etiketi vurmaktan utanmıyorlar mı? Türkiye'de, öğrenilmesi de, anlaşılması da kolay olan elden geldiğince arı, duru bir Türkçe kurulmadan ne düşünce dünyamız, ne de sanat dünyamız yaratıcı bir evreye gelemez. Dilde özleşmeyi durdurucu, bizi yeniden üçüzlü bir melez dile iten her zorlama, sanatımızın olsun, edebiyatımızın olsun özgün, yaratıcı, ulusal evrensel bir aşamaya gelmesini geciktirecektir. Yazık değil mi?

B — Bir ülkenin güzel yazını genellikle, o ülkenin toplumsal, tutumsal yaşantısının aynası sayılır. Bu yaşantı içinde üretim ilişkilerinin, her türlü «beşeri» ilişkilerle, bireysel ilişkilerin de ayrı ayrı yeri, etkisi, ağırlığı vardır. Güzelyazın, şiiri ile, denemesi ile, öyküsü, romanı ve oyunu ile, bu ilişkileri işler, onların özünden oluşur. Onlardaki duygu, düşünce titretişlerini estetik, özgün bir kişisel mercekten yansıtır. Güzelyazının çözümleyici değilse de, uyarıcı bir görevi olduğu açıktır. Ben

ozanlarla yazarların, sanatçıların, toplumdaki bunalımlarla çalkantılardan, olumsuz yönde etkilenerek yelkenleri suya indirmelerini doğru bulmam. Onlar karanlıkta bir deniz feneri gibi insanlara yol göstermelidirler. Işık tutmalıdırlar. Ve bu, insanlığın mutluluğu, özgürlüğü, genliği ,refahı) yönünde uyarıcı bir görev olmalıdır. Ne varki, yazarlar, sanatçılar hiç bir örgüte, hiç bir önyargıya güdümlenmeden yapmalıdırlar görevlerini. Bu onların en büyük sorumluluğudur. Düşünceyi zincire vuran, düşmanlık ve kin saçan bağnazlıkla yobazlığa, düşünürlerin, sanatçıların ödün vermesi onlar için, görevlerine ters düşen bir ahlâk kusurudur bence.

C — Edebiyatımız, bugün zoraki bir güdümlülükten, çok yara almakta, toplumcu olayım derken, toplumsal gerçeklerin de, sanatın da dışına düşen bir çığırtkanlar, sloganlar korosu durumuna itilmektedir. Bunun yanında 1940 ile 1950 kuşağı içinde gündengüne olgunlaşan, sessiz bir ustalaştırmayı sürdüren önemli sayıda sanatçımız olduğu da söylenebilir. Asıl kaygı verici olan, yaşı 23-24 ün altındaki kuşaktan hiç kimsenin, henüz umut verici yeni bir şiir, bir öykü, bir deneme atılımı gösterememiş olmasıdır. Oysa yeniliğin ilk ışıkları, bu yaşlarda çoktan yakılmış olmalıdır.

Birşey kesin bir açıklığa kavuşmalıdır kanısındayım. Sanatçı, gerçek sanatçı, insanlığa yeni bir güzellik, yeni bir gerçek sunmak zorundadır. Sağ, sol, öğretilerin propaganda aracı olan, gerçeğe, güzelliğe boş veren kimseye sanatçı demem ben.

SEYDA, Mehmet

1. İlkin, tez çözüm yolu olarak, akla seçimler geliyor. Ama erken seçim umudu pek kalmadı. Çoğulcu demokrasiden, halktan yana olan kuruluşların sürekli ve etkin direnişi, faşist baskı gruplarını bir oranda engelleyebilir.

Çatışan grupları zararsız hale getirmenin biricik yolu, özgürlüğe ve insan haklarına saygının yanısıra, şimdi-

ki MC hükümetinin yansız tutumu, davranışıdır elbette. Ama seçtikleri addan da belli; kendilerinden olmayanı milletten de saymıyorlar.

2. A) Ulusal eğitimimizin bugünkü durumu, sözcüğün gerçek anlamında tam bir rezalet. Üniversitelerde, liselerde, giderek ortaokullarda öğrenci kıyımı. Öğretmen sürgünleri, atılmaları. Sözde layik bir Cumhuriyetiz ya. «mukaddesat, maneviyat» adı altında okullara din dersleri girdi. İlerici, akılcı, gerçekçi edebiyatın okul kapısından girmesi yasaklandı.

Sanırım, bütün bunların tersi bir tutum, bize daha iyi bir eğitim ortamına kavuşturmanın ön koşulları olacak.

B) Sanatçı da bu toplumda yaşıyor, bu toplumun insanı. Gözlerine perde çekemez, kulaklarına pamuk tıkayamaz. Türkiye'nin sancılı, dengesiz gelişiminde, hakları yenilerek ezilenlerin saflarında olmasından daha doğal, daha güzel, daha sağlıklı bir işlevi olabilir mi? İlkin slogan edebiyatının ağır basması da, bir bakıma, doğaldı bence. Bu aşamadan geçilecekti. Şiiri, romanı, hikâyeyi iyi izlediğimiz zaman, aşıp geçenleri görmekteyiz.

Gereksiz haykırışmaların, çiğnene çiğnene sakız olmuş kolay, ucuz imgelerin edebiyata yarar yerine zarar getireceği, sanatçıların büyük çoğunluğunca şimdi, daha iyi anlaşılmış durumda.

Birkaç sivri genç, hâlâ yontulmamış kalem, kendi köşesinde bağırıp çağırsa da, bunun önemi yok.

C) Her şeye karşın, günümüz Türk edebiyatında, insan sevgisinin ve ululuğunu öne alan toplumcu, gerçekçi akımın öbür bütün akımları hiçe indirecek oranda ağır bastığı, günümüze damgasını vurduğu kanısındayım. Romanında, şiirinde, hikâyesinde, acı-tatlı, hep bu insancı havayı kokluyoruz.»

SARAÇ, Tahsin

1. Halkımızın bugün Cumhuriyet tarihinde görülmemiş kötü ve tehlikeli bir durumla karşı karşıya bulunduğu bir gerçektir. Tutum ve eylemiyle Devlet kavramı-

nı hergün aşındıran, yasa tanımaz bir yönetim işbaşında, ülkemizde. En iğrenç doğulu kurnazlıktaki birtakım kişiler, koşullandırdıkları zavallı beslemelere çıkarlarının çoban köpekliğini yaptırmakta, kabagücü sokağa egemen kılıp alıkıran başkesenlikle iş yürütmeye çalışmaktadırlar. Türkiye'de bugün çatışan topluluklar yoktur, hükümet desteğiyle saldıran, zincirli, tabancalı, gözü ve eli kanlı bir bağnazlar çetesi vardır. Yasadışılığı kendilerine yasa yapmışlardır bunlar. Amaçları, az buçuk da işler olsa, demokrasimizi karambola düşürmek onu kimvurduya getirip totaliter bir yönetim kurmaktır. Yapılacak şey, onların bu oyununa gelmemek, yasasızlıklarına yasal yolla karşılık vermek, kural dışı kavgalarını demokratik kurallar içine çekmektir; bunun için de her türlü anayasal direnme hakkını sonuna dek kullanmak, hiçbir zaman yılgınlık ve umutsuzluğa düşmemek gerekir.

2. A) Ulusal eğitimimizi devekuşu eğitimi diye nitelemek pek de yersiz olmaz sanırım. İlerlemenin hızını görmemek için çağın gidişine sırt çeviren bir eğitimdir bu; usçuluktan ve çağdaş kavramlardan uzak kafa esnekliği ve hoşgörüden yoksun, geçersiz bilgilerle donatılmış, sevgisiz, acımasız kişiler yetiştiren anlamsız bir eğitim. Böyle bir eğitim tornasından geçenler, sonradan kendilerini yetiştirip yeniden kurma olanağını bulmamışlarsa, küp gibi tınlamakta, benbenci olmakta, üç keçili kürt ağası gibi kasılmakta, kendileri gibi düşünmeyenlere ölümlerden ölüm beğendirecek bir anlayış taşımaktadırlar. Sözü uzatmaya ne gerek, bu eğitimin ne mene ürünler verdiğini anlamak için, yöneticilerin, bürokratların ve bilim üçkâğıtçılarının çoğunu şöyle bir gözönüne getirmek yeter.

Bu eğitimin yazınımız üzerindeki olumlu etkisi, gerçek yazarlarımızda buna karşı tepki yaratmasıdır. Yazarlarımız, bu eğitimin benimsetmek istediği dünya görüşü ve kavramların tam tersini savunmakta, ve de böyle davranmakla çok iyi etmektedirler. Olumsuz etkisi ise, kişiliksiz bir takım uyduruk yazarları iktidar köpekliğine, çanak yalayıcılığa itmesi; bir bölüğünü de sevgisizlik, dedikoduculuk, karaçalıcık, çekemezlik sularının pisliklerinde yüzdürüp durmasıdır.

Daha iyi bir eğitim ortamına kavuşmamız için, çağ için geçerli bütün kavramların, doktrinlerin ve ideolojilerin ders kitaplarına sokulması ve böylece okuduklarından yeni bireşimlere varabilecek ve her konuda seçimini kendi yapabilecek kafaların yetiştirilmesi gerekir.

C) Yazınımız, sarsıntılı toplumsal koşullarımızın etkisini taşımaktadır kuşkusuz; bu nedenle, evrensel boyutlara kavuşturmadan, güncelin kolaylığına kaçıyor kimi kez, siyasal ve toplumsal bunalım içindeki okuyucunun öfke ve duygusallığını gıdıklıyor. Savsözcülük, bağırganlık geçerlik sağlamıyor değil kimi kesimlerde. Sorumlu sanat eri, bu gibi ucuzluklara yüz vermez hiçbir zaman, bizde de vermiyor. Söylediklerim, kavga kaçaklarını yüreklendirmesin sakın; kavgayı soy damarından tutmak gerektiğini belirtmek için söylüyorum bunları, kaçaklara kendilerini aklama fırsatı vermek için değil; Toplumcu kavgaya sonsuz saygı ve inancımdandır bu da, onun, ne adına olursa olsun, soysuzlaştırılmasını istemeyişimden.

C) Bir iç hesaplaşma olan bütün çalkantılarına karşın, dünya piyasasında geçerli bir nitelik ve boyuta kavuşmuştur bugün yazınımız. Yazın tarihimizde ilk kez görülen bir boylanmadır bu. Yabancı dillere daha geniş ölçüde çevrilme ve dış ülkelerde pazarlama olanağına kavuşturulduklarında, yazınsal ürünlerimiz bu niteliklerini daha bir kanıtlayacaklardır.

TÖR, Vedat Nedim

1. Toplumumuzun Cumhuriyet tarihimizde eşine raslanmadık genişlikte bölünmelere ve çok tehlikeli çatışmalara sahne olmasının başlıca nedeni, bence, ideolojik bunalım ve kargaşadır. Bugünkü toplum hareketlerine bakarsanız, dinci, şeriatçı, hilâfetçi, ırkçı, Marksçı, Maocu, Leninci, Stalinci, Hitlerci, kısaca en sağdan en sola kadar bütün ideolojik akımlar bilinçli bilinçsiz temsil edilmektedir. Oysa ki, biz, Atatürk sayesinde, tarihte yepyeni bir çağ açmış bir milletiz. Bir yarı-koloninin özgür ve egemen millet olma savaşını vermiş ve bu olayı insanlık tarihine Dumlupınar Zaferi ve Lozan Sulhu ile

armağan etmişiz. Bu olayın yalnız Türkiye'ye özgü değil, bütün koloni ve yarı-koloni memleketeler için örnek, çığır-açıcı bir hareket olduğunu yine Atatürk, geleceği önceden haber veren bir kâhin gibi bakın nasıl müjdelemiş:

«Türkiye'nin bugünkü mücadelesinin yalnız Türkiye'ye âit olmadığını tekrar etmek lüzumunu hissediyorum. Türkiye'nin müdafaa ettiği dava, bütün mazlum milletlerin, bütün şarkın davasıdır.» -1922-

1923'te söylediği şu sözler de Atatürk'ün davasında ne kadar geniş görüşlü ve adeta peygamberane birimanla bağlı olduğunun en canlı belgeleridir:

«Bugün, ufukta günün ağardığını nasıl görüyorsam, uzaktan bütün şark milletlerinin uyanışını da öyle görüyorum. İstiklâl ve hürriyetlerine kavuşacak olan daha birçok kardeş millet vardır. Onların yeniden doğuşu, şüphesizki, terakkiye ve refaha müteveccih olacaktır. Bu milletler, bütün güçlüklere, bütün engellere rağmen, muzaffer olacaklar ve kendilerini bekleyen istiklâle ulaşacaklardır. Müstemlekecilik ve emperyalizm yeryüzünden yok olacak ve yerlerine milletlerin arasında hiçbir renk, din ve ırk farkı gözetmeyen yeni bir ahenk ve işbirliği çağı hakim olacaktır.»

Görülüyor ki, Atatürk zamanından ancak 30 yıl sonraki politik gelişmeleri şaşılacak bir aydınlıkla sezmişti. Türkiye, «Üçüncü Dünya» diye adlandırılan bütün Asya ve Afrika milletlerinin kurtuluş hareketlerinin öncüsü olmuştur.

Ayrıca Atatürk, birbiri arkasına gerçekleştirdiği çeşitli devrimlerle de «ümmet»-i, «millet» yapmıştır. Bu bakımdan Kemâlizm ne Marksist, ne Nazist, ne de Teokratik, kendisine özgü ideolojik bir sistem halinde işlenmediği içindir ki bugünkü boşluk doğmuştur. Doğada olduğu gibi her boşluk sosyal yaşamda da doğar. Milletimizin bugünkü ideolojik parçalanışı Kemalist bir ideolojik sistemden yoksun oluşumuzdandır.

Bakın Atatürk çağında bir Yunan Başbakanı, General Metaksas Ankara'yı ziyaretinde nasıl konuşmuş:

«Türkiye'de Yunan milletinin kenedisiyle kardeş münasebette bulunduğumdan bahtiyarım. Bir an önce Ankara'ya giderek Türk milletinin yüce şefine saygılarımı sun-

mak ve bir kısım tanıdığım Türk hükümet erkânı ile görüşmek üzere sabırsızlanıyorum. Zira kendilerine Türkiye'nin refah ve saadeti için Yunan milletinin samimi dileklerini götürüyorum. Türk ve Yunan milletleri birbirlerine o kadar yakından bağlıdır ki, bundan daha mükemmel bir bağlılık düşünülemez. Aramızda görüşülecek, halledilecek herhangi bir mesele yoktur ve olamaz. Şimdiye kadar yürüdüğümüz yolda ilerlemeye devam edeceğiz.»
- 19.10.1937 -

Bir de Türkiyemizin Yunanistanla bugünkü politik durumunu düşünün!

Ben, Atatürk çağında Matbuat Umum Müdürü iken, dünyanın dört bucağından ve ille özgürlüklerine henüz kavuşmamış memleketlerden gazeteciler Ankara'ya gelirlerdi. Kemalist Türkiye'nin Ankara'sı bütün dünyanın ve ille «mazlum milletlerin» ilgisini çeken bir merkezdi. Kemalist Türkiye bugün üçüncü dünya diye adlandırdığımız memleketlerin «Kâbe»si olmak durumundaydı. Oysa ki, batı modeli bir demokrasiyi taklit sevdasına düştük, böylece Millî Kurtuluş Savaşımızın kişiliğini yitirdik ve dünya içinde yanlızlaştık.

2 — Ulusal eğitimimizin bugünkü durumu şeriatçı, ırkçı ve tamamiyle anti-Kemalist bir uçuruma doğru hızla yuvarlanmasıdır.

Ört ki ölem...

TUNCER, Oktay

1 — 1976 yılı içinde de yaşadığımız olayların kökenlerine ve gelişme yollarına bakılırsa, bunların beslenme ve kullanılma kaynaklarının büyüklüğü ve ağırlığı çıkar ortaya. Başlangıçta olayların haklılığı ve doğallığı vardı, salt fikir çatışmaları olarak gelişiyorlardı. Bunların bir bölüğü gene güncelliğini koruyor. Bugünkü noktaya gelinceye kadar öyle yeni tohumlar ve çıkarlar işin içine sokuldu, öyle gruplaşmalar oluşturuldu ki, bunların düzeltilmesi sorunu, sayılacak önlemler gerçekçi olsa bile yeterli olamıyacak ve yalnızca yazı ve önerilerde kalacaktır.

Toplumların aksayan yanları, önemli kuruluşlarındaki eksilik ve eksikliklerin düzeltilmesi istekleri demokrasilerin doğal sonuçlarıdır. Bunlara hemen etiketler takarak boy hedefi olarak göstermek, siyasal güvencelerin sağlanabilmesi için belirli grupları desteklemek yada öyle görünmek, işi çıkmazlara ve bunalımlara götürdü 1976 Türkiyesinde de.

Halkı mutlu kılacak tek örnek, düzendeki adalet anlayışıdır. Ekonomik güvensizliğin, toplumu oluşturan kişiler arasındaki yaşam ayrıcalıklarının ana sorunlardan olduğu ülkemizde, bunların doğuracağı sonuçları beklemek kaçınılmaz olmaktadır. 1976 Atatürk Türkiyesinde gelişen olayların, düşünenlere ister istemez gene tarih çizgisinin eski-yeni çatışmalarını anımsattığını da söylemeliyim. Hem çağdaş düzeyden sözetmek, hem de bu ereğe ters düşmek anlaşılmaz bir çelişmedir. Bunlar, hep Türkiyemizi varması gereken yerden gerilere götürüyor, bölünmelerin tehlikeli sonuçlarını ulusça yaşıyoruz.

İç düzen için sözünü ettiğim bu sorunlara dış siyasal durumları da eklenince tablo çirkinleşiyor, hatta çatışmalar değişik boyutlara ulaşıyor. Hükümetlerin tarafsız bir gözle olaylara bakmaları, çözümleri kökene inerek yapmaları bir ölçüde gerginliklere çare olabilir sanırım.

2 A) Ulusal eğitim, yenilikçi ve çağdaş bir eğitim olmalıdır. Siyasal çekişmelerin dışında bırakılmalıdır eğitimimiz. Halkın içine düştüğü zor durumların çıkış noktası eğitim sorunu olduğuna göre, belli bir plan dönemine gerekseinme var demektir. Sabırla ve gerçeklere ters düşmeyecek bir yöntemle bu işe eğilmek gerekiyor. Bana göre ulusal eğitimin ereği «yarın» olmalıdır. Bu noktaya da çağdaşlıktan ve yenilikten yana olmakla varılabilir. Düşlere dönmenin, dev aynaları karşısında oyalanmanın sonuçları kaçınılmaz boşluklar ve kopuklukları getirecektir. Bilimden yana ve yaşayan özleşmiş bir dille yapılacak bu uygulamalar doğaldır ki yarına dengeli ve ulusu için düşünen ve çalışan gençleri kazandıracaktır.

Sonuçlar yalnız günümüz edebiyatını değil, her şeyimizi etkiliyor. Eğitimdeki genç güdümlü ve kasıtlı bir plana sokulurken kişiliği de etkileniyor. Gerçeklerle, yapılması istenenlerin arasındaki farkları anlamak büyük boşluk

duyguları ve amaçsızlıkları getiriyor.

İyi örnekler seçebilmek, yeniyi ve çağdaşı asıl tutmak, eğitimle yaşantıyı birleştirmek ve bunları mutlaka özleşen bir dille gence vermek gerekiyor.

B) Edebiyatçı, toplumsal gidişi ve sorunları ele alırken, toplumda ortaya çıkan olay ve bunların yarattığı tiplere yabancı kalamaz. Okuma alışkanlığını kazanmış kişiye yapıtları ile yeni pencereler açarak halkın uyanmasına yardımcı olacaktır. Yazar dilini iyi kullanarak yeni kişiler katacaktır bu uyanışa. Bu yansımalarda «içtenlik» önemli bir yer tutmalıdır. Bunun tersi olunca sorunun verilmesinde okuyucuya haksızlık edilmiş olur. Yeni bakış noktaları, yeni düşünüş ve duyuşlar getirilmezse, tek düzeli bir yaklaşım bıkkınlıkları doğurabilir.

C) Yeni bir gelişme süreci içindeyiz, bazı suskunlukları yeni atılımlar için bir hazırlık saymak isteğindeyim. Toplumsal edebiyat sürerken yeni başlıkların su yüzüne çıkmaya başladığı, tartışıldığı görülüyor. İncelemeye dayalı yapıtların bu yıl iyi birkaç örneğini okuduk. Edebiyatımız genel bir bekleme devresini yaşıyor, atılımlar ve güçlü yapıtlar için gelecek günlere bakmak, beklemek gerekiyor.

TÜTENGİL, Cavit Orhan

1. Türkiye'nin içine düşürüldüğü büyük bunalım, bulanık suda balık avlamayı «hükümet etmek» sanan çağdışı bir yönetim anlayışından ileri gelmektedir. İktisadî güçlükleri örtbas etmek için oynanan komedi, ülkede bir terör havası yaratmak için başvurulan yöntemler, yapay bir ortaklığın devamından çıkar umanların son çırpınışları olarak görünmektedir. Ülkenin bugününü olduğu kadar geleceğini de büyük tehlikelerle karşı karşıya getiren «MC iktidarı» işbaşında durdukça bunalımlara çözüm getirilemez. Bu nedenle, Meclis'lerimizin «basiretli» üyelerine düşen tarihsel görev demokratik yollarla dört başlı Demirel Hükümetinin değiştirilmesini sağlamak, tarafsız bir başbakanın sorumluluğu altında tezelden seçimlere gitmektir.

2. A) Ulusal eğitimimiz «MC iktidarı»nın bir uzantısı olmakla kalmayarak, ülkenin yakın geleceğini çağdışı bir

dünya görüşünün tekeline almanın uygulamaları içindedir. Bu uygulamanın en belirgin ve somut örnekleri, ortaöğretimde başlatılan «tek kitap» girişimi, Eğitim Enstitülerine öğrenci seçiminde yürütülen ve sakıncaları nihayet anlaşılan tehlikeli tutum ve Anayasa'dan yana olan öğretmenlere karşı izlenen sürme ve sindirme politikasıdır.

Dilbilincini körleten, çağdaş gerçekçiliğe karşı çıkan, kitabı tehlikeli araçlar arasında sayan, insanı iyi-doğru ve güzel'i aramaktan alakoyan bir kültür politikası karşısında günümüz edebiyatı, kendisine düşen görevi elbette yılmadan yapacaktır. Resmî sınırları ne kadar daraltılırsa daraltılsın, bir yandan çağına tanık olmak ve ışık tutmak, bir yandan da edebiyatın olanakları içinde doğruları sergilemek biçimindeki «mission»unu başarıyla sürdürecektir. Daha iyi bir eğitim ortamına kavuşmanın önkoşulu ise, ulusal eğitim politikasını, siyasal partilerin küçük hesap oyunlarına değil, T.C. Anayasasının temel ilkelerine dayandırmaktır.

B) Zorbalığa, bağnazlığa ve bağımlılığa karşı bir başkaldırma demek olan EDEBİYAT kolay günlerin değil, güç koşulların altın ürünüdür. Karşılıklı bir etkileşim içinde, savaş vererek ve yaralar alarak, bazen gerileyerek fakat sonuçta daima zafer ve barış türküleri söyleyerek «kalışı» olan edebiyat, «gidici» olan ise çıkarcı ve günübirlikçi politika olacaktır. Zor koşullar belki estetik kaygıları azaltır ama, devrimci özü biler ve güçlendirir. Edebiaytımızın gelişme çizgisi gözönünde bulundurulursa bu durumun önemsenecek bir yanı olmadığını, giderek öz'ün kendine en uygun biçim'i de yaratacağını söyleyebilirim.

C) Sınırlı bir edebiyat okuyucusu, Türk edebiaytının evrensel boyutlara uzanan bir ulusallık anlayışı içinde olgunluk dönemine girdiğini düşünüyorum. Cumhuriyet'in ilk yıllarına kıyasla, bugün edebiyatın birçok dallarında Türkiye'ye onur kazandıran ozanları, romancıları ve hikâyecileriyle yeni bir sanatçılar kuşağımız var.

UYGUNER, Muzaffer

1. Cumhuriyet tarihimizde eşine rastlanmadık geniş-

likte bölünmelere ve çok tehlikeli çatışmalara sahne olan 1976 yılı mıdır yalnızca? Daha önceki yıllarda da bu durumlar görülmüştür. 1977 yılının belki de bundan da tehlikeli durumlar getireceği sanılır. Siyasal partilerimizin seçim çıkarları için giriştikleri bu amansız ve ödünsüz çaba, her birinin kendisine destek olacak güçler araması ve bu amaçla gençlerle işçileri bölüşmeleri 1977 yılında daha da tehlikeli durumlar yaratacaktır. Böyle bir durumu şimdiden önlemek ve gerginliği zararsız atlatmak için yapılacak iş, kişisel çıkarları bir yana itip partilerin bazı ödünler vererek, uzlaşma noktaları araması ve böyle bölüşmelere son vermeleridir. Güçlü bir iktidar veya hükûmet bunları önleyebilecek bir yolu seçebilir. Bu yol, şu ya da bu yöneliştе olabilir. Fakat, bölünmeleri ve bölüşmeleri önleyip huzura kavuşturabilir. Yoksa, bugünkü görünümü içindeki bir iktidarın, bir hükûmetin bu konuda olumlu sonuçlara varacağı umulamaz, beklenemez.

2. Ulusal eğitimimiz bugün tam bir keşmekeş içindedir. Yıllar boyunca bir yol bulunamamıştır. Her yıl yeni bir yöntem getirilir, her yıl kitap dizgesi değişir, her yıl «müfredat programı» yeniden ele alınır ve bu uzun deneme yılları uzayıp gider. Bugün ilkokullarda sözcük ve tümce esas alınmıştır. Bu yöntem bizim mi? Hayır. Yazılışı ile okunuşu arasında benzerlik bulunmayan Amerikan yazma ve okuma ikileminin bir buluşudur. Söylediğini yazamayan Amerikalı çocuğu kalıp halinde ezberletme yöntemini biz de alıp uyguluyoruz. Bu uygulama elbette ulusal olamaz. Verimli olur mu? Onu bilemem ve bilmiyorum.

Orta öğretimde bir deneme liseleri var, modern matematik öğreten okullar var ve eski matematik öğrenimini sürdürenler var. Tam bir yamalı bohça. Deneme liseleri olumlu sonuç verdiyse eğitimi öyle yürütmemiz gerekir, olumlu sonuç vermediyse bu uygulamaya son verilmelidir.

Bizim kuşağın liseyi bitirdiği yıllarda Anadolu kentlerinde ya 18 ya da 19 lise vardı. Bugün bu kadar üniversite var. O tarihlerde lise bulunan kentlerde bugün birer üniversite kuruldu veya kuruluyor. O yıllarda bir çok lisede öğretmen sıkıntısı vardı, bugün daha da çok. Ama üni-

versitelerde de öğretici sıkıntısı en yüksek noktada. Tıb fakültesi kuruluyor, ne gereci var ne de binası ve ne de öğretim üyesi. Taşıma su ile değirmen dönmediği gibi nöbetleşe yapılan öğretim görevliliğiyle de öğrenim yapılamaz.

Üniversite bitirmek gereksiz bir amaç oldu. Yüzbinlerce lise bitirmiş çocuk sınava giriyor. Sonra da üniversiteyi bitiriyor ve işsizlikten bunalıp dolanıyor ortalarda. Bu kadar kuramsal ve gereksiz konularda öğrenim yapılacağına daha uygulamalı dallarda öğrenim yapılmalıdır. Bildiğimiz kadarıyla İsviçre ve Hollanda'da, ilkokulda teste tutulan öğrencilerden kimlerin üniversite öğrenimi yapacağı ve kimlerin sanat ve uygulama öğrenimi yapacağı saptanır. En demokratik iki ülkede böyle oluyor ve iyi sonuç alınıyor da bizde niye yapılmasın ve zanaatkârlarımız gerçekten bilgili olmasın. Akıl sır etmez buna.

b) Sarsıntılı toplumsal koşulların edebiyata etkisi oluyor. Estetik açıdan güçlenme ise 1976 yılında kendini ortaya koymuştur. Gerçek sanatçılar, bu sarsıntılara aldırmadan yürüyorlar sanat yolunda. Şarlatanlar ise her dönemde görülür.

c) Edebiyatımız aşırı sağ ve sol uçlar arasında çalkalanıp duruyor. Her iki aşırı uçtakiler elbette zaman içinde dökülüp gidiyor. Ama bu iki aşırı ucun içinde, estetik yönden de güçlülük gösteren yapıtlar yaşamlarını sürdürecektir. Tez-karşı tez, elbette bileşimi yapacaktır. Bunun hangi yönde güçlü olacağını toplumun, okurun ve zamanın belirleyeceğine inanıyorum.

UYSAL, Sermet Sami

1. Toplumdaki bölünmeleri ve onun sonucu olan çatışmaları önlemek için, her şeyden önce parti ilderlerinin, günlerinin ve güçlerinin büyük bir bölümünü birbirleriyle uğraşmak için harcamalarından hemen vaz geçip toplum dertlerine eğilmeleri ve ülke sorunlarını parti çıkarlarının üstünde ele alarak bunlara çözüm yolları bulmaları gerekir. Ülkesini candan seven her yurttaş, her gün radyo ve televizyondaki «habar» saatinde, parti liderlerinin hiç-

bir «haber» niteliği taşımayan birbirlerini «vatan hâinliği» ne kadar vardıran sataşmalarını, suçlamalarını «dehşet» ve «nefret»le dinlemekte, «demokrasi»nin böylesinden gün geçtikçe soğumaktadır! (Hele, milletin vekili olduğundan millete örnek olması gereken sayın «millet vekilleri»nin, Millet Meclisi'nde birbirlerine yaptıkları «iltifatlar»dan en hafifini, sokaktaki bir yurttaş, ötekine yapsa, en az bir yıl içeri girer.)

2, A) Toplumdaki «çatışma»lar, «bölünme»lerin sonucudur. Bölünmeler önlenirse çatışmalar da ortadan kalkar. Bölünmeleri, özellikle öğrenciler arasındaki bölünmeleri önlemek için, her şeyden önce parti liderlerinin (ve de ileri gelenlerinin) öğrenciler arasında bölünmelere yol açacak her türlü davranıştan kesinlikle kaçınmaları gerekir. Paris üniversitesi öğrencileriyle yaptığı bir sohbette Jean-Paul Sartre'ın da belirttiği gibi, öğrenciler bir «sınıf» değil, hayatlarının belirli bir döneminde bir araya gelmiş bir «güç»tür; asıl uğraşılarından uzaklaştırılıp «sınıf» çekişmelerinin içine itilmemelidirler. Tam tersine, parti liderleri kafa kafaya verip öğrenci sorunlarına eğilerek bunlara tez elden çözüm yolları bulmalıdırlar. Gençlerin eğitimini aksatan yeterince fakülte, öğretim üyesi, laboratuvar bulunmayışının yanı sıra, onların günlük yaşantılarındaki güçlükleri de çözümlemek gerekir; çünkü bunlar da öğrencilerin öğrenimlerini aksatmaktadır. Bunların başında ise «yurt» ve «burs» sorunu gelmektedir. «Yurt»suzluktan perişan olan ve «burs» için sıraya giren binlerce öğrenciden başka, İstanbul gibi dünyanın en pahalı kentlerinden birinde 485 liralık «kredi» (bir çeşit burstur) ile, bir öğrencinin, hem ev kirası, hem yemek parası verip hem de hayli «tuzlu» olan ders kitaplarını alamıyacağı -üstelik de üstüne başına bakamıyacağı- ortadadır. Acaba bu yasayı çıkaranların çocukları 485 lira ile bir ay geçinebilirler mi?

Dahası, mayıs başında bir «gece» öğrencisinin öldürülmesi üzerine İstanbul Teknik Üniversitesi bir süre kapatıldıktan sonra, gece dersleri gündüze alınarak yeniden açıldı. Oysaki «gece» öğrencileri, gündüz çalışıp gece okuyan, çoğunluğu dar gelirli âile çocuklarıydı. Derslerin gündüze alınması ile, ya işlerine gidemez, ya da üniver-

siteye gelemez oldular. Bunları «gündüzcü» yapan karar alınırken -ki bunlar bir yıl da fazla okumaktadırlar- kendilerine bir de yeterli «burs» verilme yoluna gidebilseydi bu öğrenciler perişan olmayacaklar, öğrenimleri de aksamayacaktı. Ayrıca, yakında geçmeyi düşündükleri, «eylemler» de öğretimi geniş ölçüde aksatacaktır.

Özetlersek, üniversite öğrencilerinin en büyük sorunları «yurt» ve «burs»tur denebilir. Bunun yanı sıra, bütün öğrencilerin ortak sorunları olan yeterince yüksek okul, meslek okulu ve üniversite bulunmayışı, öğretmen ve öğretim üyesi eksikliği, araç ve gereç noksanlığı; ayrıca da ders dışında boş zamanlarını değerlendirmek için çeşitli spor alanları bulunmayışı da öğrenimi geniş ölçüde etkilemekte ve aksatmaktadır. Bunlar çözüme kavuşturulmadan huzurlu ve verimli bir eğitim ummak hayal olur.

Bunlardan başka, iktidara gelen partilerin renk ve eğilimlerine göre ulusal eğitime yön vermek de, eğitim alanında büyük bocalamalara, zikzaklara, yanlış yönlere sapmalara; böylece de Atatürk devrimlerinden ayrılmalara yol açmaktadır. Bunun en büyük ve en acı örneğini «dil» ve «din» devriminde görmekteyiz. Türkçe, yalnız en eski dillerden biri olmakla kalmayıp aynı zamanda kelime türetmeye en elverişli dillerden biridir. Yazık ki, «Millî Eğitim Bakanlığı», bugünkü dilimizi daha da işleme yerine, Divan Edebiyatı «şâir» ve «nâsir»leri gibi, Arapça ve Farsça kelimeleri yüzyıllardır kullanılan kimi Türkçe kelimelerden üstün görüp kullanma eğilimi içindedir. Bu da kendi öz malı dururken, başkasından ödünç mal alıp kullanmaya benzemektedir. Bugün Fransa, Fransızca'ya yabancı kaynaklı kelimeler sızmaması için yasalar çıkarırken -ki Fransızca, Lâtince'den türeme bir dildir-, bizim özbeöz kendi malımız olan Türkçe'ye hem de «Millî Eğitim Bakanlığı» eli ile yabancı kaynaklı kelimeler katmaya kalkışmamız gerçekten pek acıklı bir durumdur.

Büyük Atatürk'ün sakıncalarını görerek «din» ve «devlet» işleriin birbirinden ayırıp «lâik» bir Türkiye Cumhuriyeti kuruşundan 50 yıl sonra, bu devrim de yozlaştırılıp «din» de, «devlet» işlerine sakıncalı bir biçimde sokulmuştur. Dahası, «seçim» ve de «geçim» için bir «araç»



Şevket Süreya Aydemir

olarak kullanılmaya başlanıp dinin ruhuna ihanet edilmiştir!

B, C) Edebiyat, -özellikle günümüz edebiyatı- toplumdan soyutlanamaz. Bu koşullar altındaki Türk edebiyatı da ancak özü sıkıntıya dayalı bir edebiyat olur. Büyük sıkıntılarınsa, mutlu meyveler vermediğini başka ülkelerin edebiyatları göstermiştir. Bunun için de, bir çalkantı, bir yeniden kendini bulma döneminde olan Türk toplumundan, gelecekte, hem de yakın gelecekte, dünya ölçüsünde yazarlar çıkacağına inanıyorum. Hatta o zaman, Nobel özlemimizi bile kolayca giderebileceğiz..

VARDAR, Berke

1. Ne yazık ki 1976 yılı mutlu bir yıl olmadı Atatürk Türkiye'si için. Ulusal varlığımız, karanlık bir tırmanma yolculuğuna girişenlerin istedikleri gibi uğraşlarını sürdürebilecekleri açık bir alan görünümü aldı. Siyasal tutku her türlü ulusal kaygının önüne geçti kimilerinde. Atatürk'ün yaptığını yıkma yarışında kimileri. Ulu Önder'e bir saygı duruşunu bile çok gören siyasal kuruluşlar var. Yazılar, sözler, eleştiriler, uyarılar etkisini biraz daha yitirdi. Sözcüğün tam anlamıyle bir bunalım dönemindeyiz. Genel seçimler yapılıp da Türk toplumunun gerçek yönelişlerini yansıtan ,çoğunluğun istemlerini dile getiren bir hükümet kurulmadıkça çalkantılar süreceğe benzer.

2) Ulusal eğitimimiz de, toplumumuzu dört bir yandan kuşatan sorunların yüzeye vurduğu bir alan görünümünde ve 1976 yılı bu düzlemde de mutsuz bir yıl. Karanlık güçler geriye dönüş çabalarıyle ve acımasız saldırılarıyle bu kesimi de kargaşaya boğdular. Hem dil hem düşünce açısından Atatürkçü yönelişi kösteklemeye kalkışan okul kitapları yayımlandı; Türk Dil Kurumu gibi devrimci kuruluşların yanı sıra birçok Atatürk devrimcisi kamuoyuna durumu açıklayıp uyarılarda bulunduysa da sakıncalı uygulamaların ardı arkası kesilmedi: Dil ve düşünce kıyımı sürüp gitti.

Bu kargaşa ortamı yazınımız açısından da olumsuz etkiler içermekte. Gençlerin beğeni ölçütleri çağ dışı bir

düzeye, çağdaşlaşma sınırının berisine itilmekte, anadili bilinci sarsılmakta. Her alanda olduğu gibi eğitim ve ekin düzleminde de ulusçuluktan hızla uzaklaşılmakta. Bu koşullar değişmedikçe, eğitim yaşamımız üstüne çöken karabasan dağılmadıkça kargaşa da sürüp gidecektir. Çünkü esenlikli, sağlıklı bir eğitim ortamına ulaşmanın, öz benliğimize kavuşmanın, çağdaşlaşma sürecimizi bütünlemenin tek yolu Atatürk ulusçuluğudur.

Temel sorunlarını çözümlememiş bir toplumda yazın zorunlu olarak yazınsallık sınırının berisinde kalır, yazarın toplumsal bildirisi temel ölçüt olur, konu ağır basar, sanatsallığın yerini almaya yönelir. Belge-yazın, bildiri-yazın düzeyinin aşılarak gerçek yazın düzlemine ulaşabilmesi toplumun birincil sorunlarını çözümlemesine çok yakından bağlıdır. İvedilikle çözüm bekleyen sorunlarımızın baskısı altında kalan çağdaş yazınımız genellikle güncellik ve yerellik sınırlarını aşamamaktadır. Buna karşın, söz konusu sınırlar içinde başarılı sınavlar vermekte, somut koşulların, içinde bulunduğumuz tarihsel evrenin kendisine yüklediği görevi yerine getirmektedir.

YÜZBAŞIOĞLU, Muammer

1. Bilinçlenme sürecini yaşamakta olan toplumumuzda görülen çok tehlikeli çatışmaların nedeni, bireyden yönetime değin uzanan **hoşgörü** yoksunluğudur.

Toplumsal uyanışı büyük bir tehlike olarak görmek, bu tehlikeyi önlemek için baskıyı yeterli sanmak, her türünü uygulamak, sorunu çözmez. Çözmediği gibi daha da büyütür sorunu, **baskı** ile doğru orantı ilişkisi içinde bulunan **tepkiyi** artırır.

İçinde bulunduğumuz korkulu ortamdan tek çıkış yolu, hoşgörü yoksunluğundan kurtularak her çevrede karşıt düşünceye de saygılı olmak, kaba kuvvetle davranmamaktır.

2. A) Ulusal eğitimimizin bugün de asıl sorunu; **düşünen, üreten insan**ları yetiştiremeyişidir.

Okulda yönetim, öğrencinin görüşünü sormaz, sadece buyurur. Öğretmen, öğrenciyi düşündürmez, gerçek diye

kendi doğrularını koyar ortaya. Ders kitapları, programlar-çoğu yaşamla, yarınla ilgisiz bilgiler için-belleğe yüklenir. Deney, gözlem yerine karatahta ile tebeşir. Düşünen insan yetişir mi bu ortamda? Bilardo topu gibi kafalar yetişir, girintisiz çıkıntısız.

Yazın derslerinde de değişmiyor bu ortam. Bir ezbereciliktir gidiyor. Bir tür yazın tarihi diyebileceğimiz ders kitapları, öğrenciye yazınımızın tümünü, ayrıntılarıyle öğretme savında. Dönemleri, sanatçıları, sanatçılarının özgeçmişleri, sanat özellikleri, yapıtlarının adları, türleri, biçimleriyle. Örnek diye inceletilen metinlerin çoğu yetersiz. Bu yöntemle dersin öğretimi yüzeysel olmakla kalmıyor, öğrenciyi ezbere zorluyor, düşündürmüyor.

Batı'da olduğu gibi, yazınımızın başyapıtlarından okullar için elkitapları hazırlanmalı, bir öğretim yılında yüzü aşkın sanatçıyı kuru bilgilerle tanıtmak yerine, bu kitaplardan birkaçı inceletilmelidir.

Ders kitaplarıyle ilgili bir başka sorun daha var: Ağırlığın nerdeyse yüzde yüzü eskimiş yazınımızdan. Yazınımızın tarihsel akışı Orhan Veli, Cahit Sıtkı, Sait Faik'e gelip tıkanıyor. Öğrenci, dilini, biçimini, içeriğini yadsıdığı yapıtlara karşı ilgi duymuyor. Bana bırakılsa, yazınımızı sondan başa doğru okuturdum. Neden mi? Benimsediği, beğendikleriyle edebi zevki, okuma ilgisini kazandırırdım önce. Bu kazançlarla yola çıkan öğrenci, eskimiş yazınımızı bugüne göre daha bir anlayışla öğrenmeğe yönelirdi. Geçmişi bilmesin mi? Bilecek ama, bir ölçüde. Ölçü bir kaçırıldı mı, iş zorlamaya, not korkusuna dayanıyor. O zaman da bir tadı, anlamı kalmıyor yapılanın. Öğretmen için de, öğrenci için de.

Çağımızın kimlik kartında **üretim** yazılıdır. Okula bu gerçeğin açısından bakalım bir de: Öğretim programları öğrenciyi yüksek öğrenime götürecek niteliktedir. Oysa, çoğunluk yüksek öğrenim yapmıyor, yapamıyor. Ortaokulu, liseyi bitiren öğrenci devlet kapısına ya da bir başka kapıya sığınmak, yaşamını açla tok arası, aybaşını bekleyerek sürdürmek zorunda.

Böyle öğrenciler, okuldayken yeteneklerini beceriye çevirebilme olanağını bulmalı, okuldan çıkınca da top-

luma üretici olarak katılabilmeli, kendi ekmeklerini kendileri kazanabilmelidirler.

B) Çelişkilerin uyuşmazlığı belirginleştikçe toplumsal uyanış keskinleşiyor. Sanatçı da bastıra bastıra kullanıyor kalemini. Yazdıkları, halk dediğimiz sağlam, geniş bir tabanda yaygınlaşıyor. Olumsuz yanı, yazınımızın insana bakış açığı genişliyemiyor bir türlü.

C) Yazınımız, insanı dar bir açıdan yansıtıyor. Toplumsal içeriğiyle ters düşmeden, insana daha geniş bir açıdan bakmalıdır.



Nurullah Ataç

YILIN DÜŞÜNCELERİ



Ahmet Hamdi Tanpınar

Nadır NADİ

AKLIN YOLUNA ÇAĞRI

Akıl ile sağduyu eşanlama gelen sözcükler değilse de aralarında sıkı bir bağlantı bulunduğu kuşkusuzdur. Bir başka deyimle, sağduyu aklın en doğru yol göstericisidir. Tutkularının elinde tutsak olan kişiler ve kuruluşlar sağduyudan yoksundurlar. Sağduyudan yoksun kalınca akılları da başlarından gitmiş demektir. Aldıkları kararlar, giriştikleri eylemler onları hep açmazlara, çıkmazlara sürükler. Bu yüzden toplumu da gereksiz bunalımlara itmiş olurlar.

Kurulduğu günden beri, iç yapısındaki çelişkiler ve çıkar çatışmaları nedeniyle sağduyudan gittikçe uzaklaşan cephe hükümeti bugün işte pusulasını yitirmiş bir gemi durumuna gelmiştir. Ne ekonomide, ne sosyal, ne de uluslararası alanda nasıl bir politikanın yürütücüsü olduğunu bilmiyoruz bu hükümetin. Yalnız biz değil, dünya da bilmiyor. Meydanı boş bulan bir takım açık gözler fırsat bu fırsattır diyerek devleti ve halkı sömürürken, mitinge kılıf hazırlamak çabasına girişen sorumlular bütün suçu «uluslararası komünizm»in tertipleri gibi göstermekte, komünistleri koruduğu gerekçesiyle CHP'ye çamur atmakta, katili yakalanmayan genç kurbanları bile suçlular listesinde göstermeye yeltenmektedir.

«Solcuları, ezeceğiz» diyerek bugün ancak Uganda'da geçerli olabilecek çağdışı bir slogana yapışarak 40 milyonluk, sorunları başından aşmış koskoca Türkiye'yi yeniden faşizm yönetiminin çarkları arasına sıkıştırmak olası mıdır? Ne yazık ki Feyzioğlu gibi, Türkeş gibi halk çoğunluğunun Parlamentoda grup kurmalarına bile izin vermediği, sırf cephenin oluşabilmesi uğruna sonradan kendilerine başvurulan, bu cephenin oluşmasına da güçlerinin yetmediğini bildiğimiz kişiler şimdi hükümette söz sahibi-

dirler ve demokrasiye bağlılık andı içen bu sayın kişiler bir an önce demokrasiyi yıkmak için ellerinden geleni yapmaktadırlar.

Bereket versin ki, sağduyudan böylesine yoksun kalan kişi ve onların çabasını etkisiz bırakacak başka kişi ve kuruluşlar ülkemizde eksik değildir. Bunlardan biri, sayın Cumhurbaşkanı; önceki gün Kadın Yılı Konferesini açarken yaptığı olumlu konuşmada, yüksek makamının gerektirdiği tarafsızlık kuralını bozmaksızın bu gibi kimseleri uyarmış, «Türkiye'de müslümanlığı, milliyetçiliği, halkçılığı, dürüstlük ve ahlâkı kendi tekellerinde görenleri, yanlarında olmayanlara karşı amansız bir savaş vermek isteyenleri» üstü kapalı biçimde kınamıştır.

İyibir rastlantı sonucu, İstanbul'da toplanan basın kuruluşları, Sayın Cumhurbaşkanının konuştuğu gün imzaladıkları ortak bildiride, «Ülkemizi hızla kargaşaya, kardeş kavgasına sürükleyen her çeşit teröre, dehşete ve kaba kuvvete dayanan kanun dışı hareketlere karşı olduklarını, nereden ve kimden gelirse gelsin, bu yöntemleri kullananları onaylamadıklarını» açıklamışlardır.

Basın kuruluşlarının bildirisi ile Sayın Cumhurbaşkanının sözleri arasında sağduyudan esinlenen bir paralellik vardır.

Bir yandan Devletimizin başı, öte yandan kamuoyunun düşüncelerini yansıtan basın kuruluşları, birbirlerinden habersiz olarak aynı gün aynı istekleri dile getirmişlerdir. Bu, sağduyunun ışığında aklın gösterdiği yoldur.

İlgililerin dikkatine sunarız.

(Cumhuriyet, 7.12.1975)

Uğur MUMCU

TİTRE VE DÖN...

Cephe iktidarının «Vurucu Kuvvetler Komutanı» emekli albay Alparslan Türkeş, geçtiğimiz hafta «Bizimkiler» adını taktığı Ülkü Ocak'lı militanların «millî» silâhlar kullandığını açıklamış, ancak kamuoyundaki tepki üzerine titremiş ve sözlerinden dönmüştür. Türkeş, önceki gün yaptığı açıklamada;

— Ülkücü gençler silâha ihtiyaç duymaz. Onların silâhı yalnız fikirleridir. Sohbette yer alan ve benim adeta kanunsuzluğu, silâh taşımayı meşru saydığım intibaını bırakan ifadeleri devlet sorumluluğu taşıyan kimse söylemez. Ben de söylemiş değilim.. demektedir.

Türkeş'in silâhlı eylemleri savunan görüşlerini «Türkeş ile Bir Sohbet» başlığı altında yayınlayan gazeteci arkadaşımız Can Pulak, «sağcı» olarak bilinmektedir. Çevresinde dürüstlüğü ve içtenliği ile tanınan ve sevilen Can Pulak, neden durup dururken Türkeş'in söylemediği sözleri gazetesinde yayınlasın? İşin içyüzü şu ki, Türkeş, Can Pulak'ın, silâhlı eylemleri savunan sözleri söylemiş, ancak, bu sözlerin yarattığı tepkiden sonra:

— Böyle konuşmadım.. diyerek işin içinden sıyrılmaya çalışmıştır. Nasıl olsa, yiğitliğin onda dokuzu, kaçıp kurtulmaktır. Türkeş de öyle yapıyor, ne yapsın başka?

Can Pulak, komandoların silâhı nereden bulduklarını soruyor. Türkeş de, aynen şu karşılığı veriyordu:

— Gençlerin elinde tabanca olabilir. Biz silâh sevgisine sahip bir milletiz. Hangimizde silâh yok ki? Ülkücü ihtiyaç duyarsa millî silâhını kullanır. Çoğu Karadeniz yapısı veya makine kimya ruhsatlı silâhlardır bunlar...

Belki hatırlayacaksınız. Ülkü Ocakları eski Başkanı Muharrem Şemşik de Yankı dergisine verdiği demeçte:

— Bizim istihbarat örgütümüz devletinkinden güçlüdür demiş, ancak kamuoyundaki tepkiden sonra, böyle bir söz söylemediğini açıklamıştı.

Huyları böyle demek ki..

Türk Ceza Yasasının 168 ve 169'uncu maddelerine göre «Silahlı Çete» kuranlar on yıla kadar ağır hapis cezasıyla cezalandırılmaktadır. Aynı yasanın 311 inci maddesine göre de, «Bir suçun işlenmesini aleni olarak tahrik eden kimse» nin cezası beş yıla kadar uzanmaktadır. 312 inci madde de ise «Kanunun cürüm saydığı bir fiil açıkça öven kimse» iki yıla kadar hapis cezasına mahkûm edilebilmektedir.

Türkeş en azından bu suçları işlemiştir konuşmasıyla. Ama kim açacak davayı?.:.

Ülkü Ocakları örgütü hangi tarihte ve kimlerin yardımiyle kurulmuştur? Bu örgütün devletin bazı yetkilileriyle örgütsel bağları var mıdır? 12 Mart sonrası kurulan Sıkıyönetim Mahkemelerindeki bazı savcı ve yargıçların iddianamelerinde ve kararlarında Ülkü Ocaklarını övmeleri rastlantı mıdır? Komando kamplarının açılmasını izleyen günlerde, acaba devletin istihbarat örgütleri, bu kuruluşlar hakkında bir araştırma yapmışlar mıdır? Türkeş'in bazı yakın silâh arkadaşlarının bu kamplar açıldıktan sonra, partilerinden istifa etmelerinin nedenleri açıklığa kavuşmuş mudur? Bu kamplar, hangi illerde, kimlerin sahibi bulunduğu arazi parçaları üzerinde kurulmuştur? Bu kampların malî destekçileri kimlerdi?

Bu ve bunun gibi birçok soru karanlıkta asılı kalmıştır...

Alpaslan Türkeş, 1944 yılında, ırkçı ve turancılarla birlikte yargılanmış, mahkûm olmuş, sonunda beraat etmiştir. 1960 yılında, Demokrat Partiyi yıkan 27 Mayıs ihtilâlinin ön saflarında yer almış ve ihtilâl sabahı radyodan:

— NATO'ya ve CENTO'ya bağlıyız.. diye başlayan ihtilâl bildirisini okuduktan sonra, Başbakanlık Müşavirliği görevini almıştır. 13 Kasım 1960 tarihinde, ihtilâlci arkadaşları tarafından «Dikta yönetimi» kurmak suçuyla yurt dışına sürülmüş, yurda döner dönmez, bir küçük siyasal partiye «Parti müfettişi» olarak girip, sonradan bu partiyi ele geçirmiştir. 21 Mayıs 1963 tarihinde askerî darbe gi-

rişiminde bulunan Albay Talât Aydemir'i ihbar etmiş, ancak mahkemede Türkeş'in uzun süre Aydemir'le beraber çalıştığı ortaya çıkmıştı.

Türkeş, 27 Mayıs ihtilâlinden onbeş yıl sonra, Yassıada'ya attırdığı Celâl Bayar'ın «Yüksek himayelerinde» kurulan Cephe İktidarında, Başbakan Yardımcısı olarak, demeçler verirken, baklayı da ağzından kaçırmış ve «Bizimkiler» adını verdiği «Silâhlı eylemcileri» de elevermiştir. Kandırdığı temiz halk çocuklarıyla, bozuk düzeni baskı yöntemleriyle sürdürmeye çalışan Albay Türkeş, ne yazık ki, Millî Güvenlik Kurulunda gençlik eylemleri hakkında kararlar verebilmektedir.

Titreyip kendilerine dönmeyi ilke kabul edenler, ağızlarından çıkan sözlerden dönmemeyi de öğrenmelidirler. Sorumluluğunu da erkekçe göğüsleyerek tabii...

(Cumhuriyet, 25.12.1975)



Ceyhun Atuf Kansu

Abdi İPEKÇİ

TANRIM BİZE SEN ACI, BİZİ SEN KORU...

Geçen hafta bu köşede, tepeden tırnağa umursamazlığı simgeleyen bir örnekten söz etmiş, uluslararası trafiğe açık İzmir Havaalanında tentürdiyot, hattâ pamuk bile bulunmadığını anlatmıştık. Dün, Türkiye'nin en büyük kentinin göbeğinde karşılaşılan yangın felâketi o korkunç umursamazlığın yeni ve fecî bir örneği oldu.

Yapılan açıklamalar tüyleri ürpertiyor ve umursamazlığın nasıl bir sorumsuzluk haline geldiğini gösteriyor:

Çarşı esnafı, geçitte yangın çıkma olasılığının yüksek olduğunu ve buna karşı etkili hiç bir tedbirin bulunmadığını belirten uzman raporunu belediye yetkililerine dünkü felâketten tam birbuçuk yıl önce vermişler. Bununla kalmamışlar, gerekli tedbirlerin alınması için belediyenin elinde malî olanaklar yoksa, bunu kendi aralarında toplayacakları bağışlarla sağlayabileceklerini de bildirmişler.

Ve bir cevap bile alamamışlar.

Hele yangından sonra Belediye Başkan Vekilinin verdiği şu demece ne demeli:

«1973'te tamamlanan geçidin yapımı sırasında yangına hiç bir önleyici tedbirin alınmadığı anlaşılmıştır. Herhangi bir yangına karşı geçit üst kısmında kapaklar bırakılsaydı, söndürme çalışmaları kolaylıkla sürdürülürdü, zararın bu kadar büyük olması önlenebilirdi.»

Sayın Kotil bu sözleri ile sorumluluğu geçidi yaptıran eski Belediye Başkanına yüklemeye çalışıyor herhalde... Ama geçitte böyle bir hatâ olduğunun «anlaşılması» için bir yangının çıkması mı gerekliydi? Bırakınız birbuçuk yıl önce verilmiş uyarıcı raporu, fakat şimdi sözünü ettiği üst kısım kapaklarının eksikliğini farketmek için bakmak yetmez miydi? Neden bu eksiklikler ve bugün üzerinde durulan yapım hatâları iki yıldır giderilmedi?

Kimbilir. daha ne umursamazlıklar bize, ne felâketler hazırlıyor. Onlardan şimdiye kadar herhalde tesadüfen kurtulduk, bundan sonra da kurtulursak öyle kurtulacağız.

Tanrım bize sen acı, bizi sen koru...

(Milliyet, 26.12.1975)



Erhan Bener

Fakir BAYKURT

KADİR KIYMET BİLMEK

Başkent Belediyesinin bir broşürü geldi. 730 günde yapılanlar anlatılıyor: İki milyonluk Ankara'nın apartman bölgelerinden gecekondularına kaydırılan hizmetleri sıralıyor. «Ezilen halkımıza öncelik verdik» diyor açıkça. Onlar için pazarlar, yollar, çeşmeler, parklar, çocuk bahçeleri... Koydum masanın bir yanına, gelip giden bakıyor.

Eksiğiyle, iyi yanıyle halkın dilinde bir yönetici Vedat Dalokay. Kompleksi yok diye beğenen, çok konuşuyor diye yeren. Moskova Belediye Başkanı gelince Ankara'yı, gecekonduları da saklamadan gezdirmesini seven, Büyük Tiyatro'nun kirasını artırmak isteyince, «Sen sanatsever başkansın!» diye yağcılık edenlere, «Ama işçilerimin tenceresi boş kaynıyor!» demesini öğenler var.

Elektrik Mühendisleri Odası'nın toplantısında «Bir ülkenin kalkınıp kalkınmadığı, tükettiği elektriğin kilovatından anlaşılır» demişler. Kürsüye Dalokay çıkmış: «Bir toplumunu kalkınıp kalkınmadığı, çöp bidonlarından anlaşılır!» demiş. Bu sözü gülmece yanından alıp alkışlamışlar. Aziz Nesin'in hikâyeleri gibi acı acı güldürücü, düşündürücü.

Bir arkadaşımın yaşlı anacığı da, «Bilseler bari kadir kıymetini!» diye girdi söyleyişe. Kimlerin gelip gittiğini, horlandığını, unutulduğunu sıraladı. Dostlar gidince sözlerinin izleri kalıyor. İzlerde dolaşıyorum uzun uzun. Türkülerde geçer kadir kıymet sözü çok. Gelin söyler, ana söyler. Acı bir oyuntudur insanda bıraktığı. Eski tokgözlü ülkücüler, «İyiliği at denize, balık bilmezse Halik bilir» demişler. Güzel sözdür. Mutlaka bilinsin diye yapılmaz iyilik. Her yaptığının tane tane yazılmasını, konuşulmasını isteyenler sevimsiz bencillerdir. Bir kitap çıkarıp ulusal kültüre hizmet ettiğini sanarak öğülmek isteyenler, öğül-

meyince de, «kadir kıymet bilinmediği»ni söyleyip küsenler yok mudur? Halktan alacaklı sayar bunlar kendilerini. Onu değerbilmez diye yargılamağa kalkarlar. Eskilerin tokgözlü ülkücülüğüne bakmalı biraz. Hizmeti yapıp atacaksın ortama. O ortamda halk da var. Kimse bilmezse halk bilir. Bilmese de olur. Öteki hizmetlere karışır, gelecek yaşamın bir tuğlası, bir kum taneciği olur. Ne halkı savaşlar ve geçmişte, her ölen biliniyor mu? Adsız askerler gibi, adsız yöneticiler, adsız sanatçılar, adsız öğretmenler olamaz mı? «Bizde bilinmez!» diye diretenlere tutuluyorum. Bilinmezse kesiver çalışmanı sen de! Bilinmesini koşul saymayanların hizmetleri yeter halka.

Altmışıncı yaşını kutladı Aziz Nesin diye yazdı gazeteler. Ya da öyle anlaşılıp konuşuldu. Nasıl gücüme gitti. Aziz Nesin mi kendi kendini yüceltip âlemin içinde yaş töreni yapacak? Öksüz okullarında okuyup subay olan, subaylığı yirmidokuzunda bırakıp otuzunda yazarlığa geçen, yazarlığın ikinci yılında tutuklanmağa başlayan bu halk çocuğu, altmışına kadar da yıllarca cezaevlerinde yattı, sürgünlere gitti. Bu arada altmışı aşkın kitap yayınladı. İki bini aşkın hikâye, on kadar oyun, beş altı roman, birçok taşlama şiirler, anılar kattı edebiyatımıza. Yazmadığı tür, çekmediği çile, girip çıkmadığı iş yok. Yaşamına bakın. bu kadar başarılı, verimli bir yazar olabileceğini sanmaz. Heybeli'de varsılların köşk hizmetlerinden bu başarılı yazarlığa gelmek gerçekten şaşırtıcıdır. Üstelik, son çağda tek örnek değil bu. Otuz kırk yıllık edebiyatımızın Yaşar Kemal, Hasan İzzettin Dinamo, Orhan Kemal, Talip Apaydın, Bekir Yıldız, Ümit Kaftancıoğlu gibi çoğunluk adları böyle.Halkın yönetimine tam egemen olamadığı fakat çocukları eliyle sanata damgasını iyice vurduğu çağdayız. Aziz Nesin tâ oralardan bugün bulunduğu yere, elinin ayaklarının parmakları kan içinde tırmanarak gelmiştir. Neresi bugün bulunduğu yer? Halkın gönlünün başköşesi. İstasyonlarda, garajlarda görürsünüz kitaplarını. Onun kitaplarıyle iyi yolculuk diler halkımız birbirine, onun kitaplarıyle tüketir uzun yolculukları, Türkiye Yazarlar Sendikasıydı Aziz Nesin'in altmışıncı yaşını kutlayan.

«Kadir kıtmet bilmek» kavramı da birçok başka kav-

ramlar gibi görece (nisbî). Kim kimin kadir kıymetini bilecek de bilmiyor? Acaba bir demet çiçek, iki satırlık bir telgraf geldi mi en son Altındağ Tiyatrosu ndan «Sahte Kahramanlar» oyununu kaldırtan Kültür Bakanından? Bedri Rahmi'nin ölümünde gördüm, masasının üstünde Demirel'in telgrafı vardı. Nasıl yadırgadım. Ne ilgisi var Demirel'in sanatla, sanatçıyla, onlara kelepçe taktırmaktan, yoksul bırakmaktan başka? Aziz Nesin'e de böyle yöneticilerden kutlama gelmeyişi iyidir bence. Ama bakın halka, bilmez sandığımız yerde nasıl bağrına basıp egemen sermaye faşizminin elinden alıyor sevdiği evlâdını, ilgisiyle? Halkın bu büyük ilgisi ki Aziz Nesin'in yılmak bilmez direşkenliğini ve zekâsını değerlendirmiş, onu başarılı kılmıştır. Asıl bu halkın törenini yapmalı bir somutlaştırma yolunu bulup.

Altmışında bir delikanlı kadar çalışkan Aziz Nesin'i, son konuğunun çok çok geç gelmesini dileyerek masasının başında bırakıp başka bir «genç»e geçelim. Yasaklanan oyunun çağrıştırdığı Vedat Nedim Tör'e «Sahte Kahramanlar»dan başka, «Uç Kişi Arasında», «Köksüzler», «Hayvan Fikri Yedi», «Kör» gibi oyunların, «Resim Öğretmeni» gibi özgünkitapların yazarı, «Hep Bu Topraktan», «Doğan Kardeş» gibi dergilerle, hazırladığı sergilerle, sayısız kültürel etkinlikle daha çok bir uygulamacı olan Vedat Nedim Tör'e.. 1897 doğumlu, nerdeyse sekseninde. Uğraşıp didiniyor hâlâ. Oyun yazıp özengeç bir delikanlı gibi yolluyor Devlet Tiyatrosu'na. Edebi Kuruldan geçiyor. Giysiler, gereçleri hazırlanıyor. İlk akşamında bulunmak için geliyor Ankara'ya, Ama eski PTT'ci Kültür Bakanı (R. Danışman) yasaklayıveriyor. Belki sadece adından alınarak.

Gazetelerde geçen sözleri arasında, «Yapıtım niçin kaldırıldı bir türlü aklım ermiyor!» diyor. Tör, Ortam temelli ellerinde olsa bu tür yöneticiler, ne tiyatro sinema, ne sergi, ne heykel, ne dergi, ne edebiyat bırakırlar ortada. Okullara yollanan genelgeleri izliyorsunuz değil mi? Varlıklarından öğünç duyduğumuz yazarlar yasak. Nobel'e aday gösterilen Yaşar Kemal yasak. Once kitaptan başka Türkiye'ye beş tane de dış ödül kazandıran Aziz Nesin yasak. Okutulmasına izin verilen dört yazardan biri olan F. H.

Çorbacıoğlu, «Bütün öteki yazarlardan özür dilerim, bunda bir dahlim yok, beni de yasaklasınlar!» dedi. Hitler, en seçkin Alman yazarlarının kitaplarını yaktırınca, unutulan bir yazar eni konu alınıp tel çekmişti: «Benimkileri niçin yakmıyorsunuz, ben onursuz muyum?»

Bu dönemde, «Sahte Kahramanlar» oyunu oynatılsaydı yanlış olurdu, böyle düşünelim. Çünkü bu dönem, tiyatronun ağır baskılar altında ezildiği, tiyatrocuların manga manga göz altına alınıp tutuklandığı dönemdir. Bunu görmüyor, bilmiyorsak hepimiz kusurluyuz. Şunlar oyun adları: Nafile Dünya, 403. Kilometre, Evler Evler, Linç, Jan Dark Olayı, Birinci Kurtuluştan, Hitler Rejiminin Korku ve Sefaleti, Yeniden Doğarız Ölümlerde, Ayak Bacak Fabrikası, İsyancılar, Çatıdaki Çatlak, Ana, Pazar Gezintisi, Durand Bulvarı.. AST'ın, DAST'ın daha nice oyunu koğuşturma konusu olmuş yada yasaklanmıştır. Kolluk kuvvetlerine «yardımcı» kışkırtılmış sivillerin bastığı tiyatrolar ayrı, «Çatıdaki Çatlak» oynanırken kaldırılmış, «Yılanların Öcü» tıpkı «Sahte Kahramanlar» gibi Devlet Tiyatrosu'nda bütünhazırlıkları bitmiş, perdeleri açılacakken bakan emriyle yasaklanmıştır. Edebi Kurul üyeleri o gün de çekileceklerdi. Bugün de çekilecek ayni kimseler... Bu dönem, bu tutumun dönemidir.

Bu dönemde insan oyunum oynanmıyor, kitabım okullara girmiyor diye üzülmez, ama bir belli gününde içtenliksiz telgraf alırsa üzülür.

En güzel halkın ilgisi, halkın sevgisidir. Kadir kıymetse, onu da halk bilmektedir, kuşkumuz olmasın.

(Cumhuriyet, 12.1.1976)

Prof. Bahri SAVCI

TOPTAN MUHALEFET

Artık Milliyetçi Cephe diye bir kuruluş yoktur. Demirel bunu, kendi hesabına etkisiz kılmıştır.

Bugün ülkede 1919 ve ötesindeki Türk devriminden beri gelip geçmiş hükümetlerin en sorun yüklüsü (en problematiği) vardır. 27 Mayıs'ın devirdiği, 12 Mart'ın kaçırdığı, 1971'in kendisinin teşkil ettiği hükümetlerin hepisnin tarih içinde kötü bir yerleri vardır. Ama şimdi, Milliyetçi Cepheyi kendi içinde perişan ettikten sonra ortada kalan Demirel'in kendisinin «Hakimiyet-i şahsiye» hükümeti, düşün ve eylem tersliği ile, bunların hepsinden daha tutarsız, daha çelişkili daha tehlikeli bir olgudur, Türkiye için... Çünkü Türk toplumunun şimdiye kadar hiç göstermediği yoğunluktaki bir demokratik bilince, bir demokratik özleme, bir demokratik partiler oluşumuna, bir işgücü ve sosyal kuvvet merceklenmesine karşın, tek başına Türkiye'yi eline almış, bir kaos'a doğru götürüyor.

O halde durum çok acıklı:

Varlığı bir tarihsel gerçek olan bu demokratik bilinç, özlem, direnme ile, bu kaos'u bozmalıdır.

Bunların içinde iş, yani Türkiye'nin tarihsel savunmasını yürütme görevi, Halk Partisiyle tüm sendikaların bir toptan muhalefetine düşer.

Artık, ancak onların teşkil ettiği bir sağlam taban üzerindedir ki, Demirel ile savaşılabilir. Ancak onların demokratik ülkücülük dinamosunun itici gücü iledir ki, onun demokrasimizi sıkıştıran kolları çözülebilir. Ancak onların, demokratik us'u bulabilecek sağ duyularının ışığı iledir ki, «Asgari müşterek»ler bulunup, bunlardan, Demirelsiz bir Cumhuriyet yaratılabilir.

Yoksa durum kötü, yoksa kaos yoğun, yoksa ikiyüz yıla yaklaşık yenileşme çabaları bir gordium'da kilitli, yok-

sa çeyrek yüz yıllık çok partili çoğulcu toplum bir kapalı düzen olmaya hükümlü..

Ve Türkiye bir dünya yumuşamasının herkese açtığı elverişlilik ortasında süper devletlerden birinin kucağından ötekine, sonra ötekinden berikine sıçrama cambazlıkları gösterirken, acemi arı yavrusunun içine düştüğü pekmez çanağında boğulması gibi bir tehlike içerisinde perişan...

Baksanıza: Üniversitelerarası Kurul, en yetkili gözlemci olarak, en yakından saptayıcı olarak haykırıyor: Olaylar, üniversite dışından geliyor, ancak tüm demokratik düzeni kuvvetlerin birliğiyle çözülebilecek boyuttadır, diyor.

Sayın Başbakan ise, üniversiteye el koymaktan söz ediyor. Amacı açık: Bir görüntü demokrasileşmesi içinde düşündüğü «Hakimiyet-i şahsiye» öğretisini (doktrinini) işletmek için üniversiteyi arıtmak.

Gene baksanıza sayın Başbakana: Tüm hukuk bilimi ve örgütleri, en yetkili teorici ve uygulayıcı kültürü olarak belirtiyorlar ki, yargı kararlarının uygulanması gerekir. Bunu yapmayan tarihin -demokratik vicdanın- en sonunda hukuk düzeninin önünde tarihsel ve cezasal bir sorumluluğun suçlusudur, diyor.

Sayın Başbakan ise, yargı kararlarının üstünlüğü ve mutlakhğı ilkesini elinin tersiyle el altı edip onun yerine «İdare istediğini uygular» diyen bir sınırsız takdir doktrinini koyuyor. Amacı, gene açık: Bir demokrasileşme görüntüsü içinde, yargıyı bile kendine bağlayan bir öğreti icat ederek, diktatörleri bile imrendirici bir «Hakimiyet-i şahsiye» egemenliğine yargı yoluyla engel olunmasını da arıtlamaktır.

Ve yine baksanıza Sayın Başbakana; Millî Güvenlik Kurulu, onun içinde olup bir Sıkıyönetim ilân edilirse en ağır tarihsel-moral- fiziksel-yönetimsel sorumluluğu yüklenecek olanların kabul etmemesine rağmen gerekli görmesine rağmen, Sıkıyönetimden söz ediyor. Amacı, yine veyine açık: Demokratik düzenin bekçisi, çağdaş uygarlık demokrasisine doğru gelişmenin güvencesi olan ülkenin silâhlı güçlerini, bu kez 12 Mart'tan ibret aldığı bir sivil politikacılık kombinezonları ile, elinin altında yoğurmak-

tı. Sayın Başbakan, bir anlamda, onları kendi-hâkimiyet-i şahsiyesinin paralelinde yönetmek istiyor.

«Şimdilik Sıkıyönetim yok, gerekirse var» demesine bakmayın aylardan beri Sıkıyönetim istediğini, mahalledeki çocuklar bile öğrendi. Ve gene herkes öğrendi ki, askersel güçlerin yöneticisi olanlar, ülkede kendisine tam inanılmamış, yani ana muhalefet partisinin resmî rızasını almamış, ayrıca sosyo-entellektüel çevrelerin moral rızasını almamış, sonunda bizzat kendilerinin, inzibat açısından gerekliliğine inanmadıkları bir Sıkıyönetim bir kombinezon ile gelip otururşa bu, mutluluk getirmez. Ana muhalefet partisi, sosyo-entellektüel kuvvetler bizzat fiziksel güçlerin üstleri, eldeki sivil güvenlik tedbirlerinin alabildiğine savsaklanarak, bir sıçrama ile Sıkıyönetime gitme dileğinin getireceği olasılıkları, inceden inceye düşünmektedirler, elbet.

Ama bizim sayın Başbakanımız çaresizdir. Ayakları altından, yanlış politika kombinezonları yüzünden Türkiye'nin kaydığını görmektedir. Türkiye'nin, bütün zinde kuvvetleri ile, bütün düşün kuvvetleri ile, ulus gerçeğini yaratan bütün sosyal güçleri ile, bütün bunları deyimleyen Anayasası ile bir gerçek, bir dayanak olarak kendi ayakları altından kaydığını anlamaktadır.

Ve gittikçe de, kendisini «idare»nin merkezsel yerinde «tek» yapmak için, «politik karar»ı oluşturmanın orta yerinde biricik güç yapmak için, ülkeye gönenç sağlamak, sağlama adalet dağıtma görevinin «beyin noktası» da mutlak egemenlik kılmak için uydurduğu «hakimiyet-i şahsiye» doktrininin sökmediğini, sökmeyeceğini algılamaktadır. En sonunda, kötü bir düş gibi silinip gitmek üzere olduğunu bilmektedir.

Şu gerçek belirmiştir: Demirel, bir paradoksculuk, bir tutarsızcılık mesleğinin yalpaları içindedir. Bu nedenle devlet güçlerini ve tedbirlerini, ekonomik-politik-inzibatçılık alanlarında olumlu ve verimli bir yolda kullanma yetersizliği göstermektedir. Bunu artık herkes iyice anladı.

Fakat Demirel'in kuşkuları var. Onun için iktidarı bırakamıyor. Milliyetçi Cepheyi kendi iktidarı için kurmuştu. Amma onu gene kendisi mahvetti.

Şimdi son çaresi, uluslararası ilişkiler alanında çekir-

ge sıçramaları politikası güderek, içerde de bir sıkı düzen dünyası yaratarak «hakimiyet-i şahsiye» doktrinini sürdürmektir.

Buna, barış içinde engel olacak iki büyük güç vardır: Cumhuriyet Halk Partisi ve Sendikalar.

Ancak bu ikisinin her yönden bir muhalefetidir ki, Türkiye'ye, Demirel köprüsünü geçirtebilir. Yoksa Sayın Başbakan, üniversiteye-düşüne-basına-hatta yargı gücüne, ve bir Sıkıyönetim ile tüm Türkiye'ye el koymayı düşünmektedir.

Böyle bir el koyuş işe, kimseye, hiç bir sosyal gruba yaramayacaktır. Tersine herkese, tüm sosyal gruplara zararı dokunacaktır. Onun içindir ki, toptan bir demokratik muhalefet ile kendisini arıtlamak gerekir.

(Cumhuriyet, 15.1.1976)



Oktay Rifat

Mümtaz SOYSAL

UZLAŞMA GÜÇLÜĞÜ

Koskoca perdeyi kaplayan bir kızıl meydan... Moskova halkı büyük bir geçit resmini seyretmek için toplanmış. Korkunç görünüşleriyle ve korkunç gürültüleriyle geçen tanklar, füzeler, bindirilmş kıtalar.. Kamera arada sırada şeref tribününün önündeki arma üzerine «zum» ediyor: Bütün perdede kocaman bir orak-çekiç. Sonra, tribüne sıralanmış Sovyet «büyükleri»ni görüyorsunuz. Kalpakları ya da kasketleri başlarında, önlerinden geçen sancaklara selam duruyorlar. Aralarından birinin, zaman zaman, tribün korkuluğunun arkasına eğilip doğrulduğu dikkati çekiyor. Yanındaki, selam durumunu ve ciddiliğini bozmadan, gözleri yine geçit yerine çevrik, soruyor: «Markası ne? Nereden buluyorsunuz?» Arada sırada eğilip doğrulan, duruşunda ve bakışlarında aynı ciddilikle cevap veriyor; 'Londra yakınlarında, Warrigton'da...»

Bu, bir İngiliz votkası için Londra sinemalarında yapılan reklamdır. Kızıl Meydanın haşmetli görünüşünü, halkın heyecanını, silahların korkunçluğunu, perdeyi kaplayan orak-çekici «komünizm propagandası» sayabilirsiniz. Ama, İngiliz şirketinin yaptığı «votka propagandası»nın yanında, bütün bunlar herkeste ancak gülümseme uyandıran birer unsur haline gelebilmektedir. İngilizlerin «mizah duygusu», öküz altında buzağı arayanların enayiliğine izin vermiyor.

Reklâm seyrederken, ister istemez, Adalet Partisi'nin organı durumundaki bir ciddî gazetede, falanca hikâye üzerine yapılmış bir filmin Kızıltoprak istasyonunda çekilmiş olmasını «kızıl propaganda» sayan yazıyı düşünüyorsunuz. Zihniniz, bu parti gazetesi dolayısiyle, yine ister istemez, «rejimi kurtarmak için AP ile CHP arasında bir yakınlaşma olabilir mi» sorusuna kayıyor.

Böyle bir yakınlaşmayı güçleştiren, AP ile CHP arasındaki program farklılığı değil. Her iki partinin dünya görüşleri, ekonomik ve sosyal sorunlara bakışları arasında dağlar kadar fark olduğunu herkes biliyor. Partilerin toplum temelleri arasındaki başkalıklar da, son yıllarda iyice ortaya çıktı. AP ile CHP'ye oy verenler, artık kesinlikle aynı çevrelerin insanları değil.

Ama, komünist partilerin bile Hıristiyan demokratlarla işbirliği için zemin yokladıkları bir dünyada, «demokratik rejimi kurtarmak» için bu çeşit ekonomik ve sosyal program farklılıklarının partilerce rahatlıkla ikinci plâna itileceğini düşünebilirsiniz.

Ne var ki, Adalet Partisi'nin şimdiki liderleri açısından, ne «demokratik rejim», ne de «ekonomik ve sosyal program» kavramları herkes için taşıdıkları anlamları taşımamaktadır artık. Milliyetçi Cephe koalisyonu bunlar üzerinde sağlanmış bir yakınlaşma değil. Söz konusu olan, «yapıcılık» yerine, «olumsuzluğa», sol düşmanlığına dayalı bir yakınlaşmadır. Hatta, bu yakınlaşmada bile, «tehlikeyi önlemek» değil, «iktidar olmak» tutkusu ağır basmıştır.

Kısacası, Adalet Partisi'nin şimdiki liderleri ve en başta Sayın Demirel, iktidar tutkusu uğruna, partinin ekonomik ve sosyal programı»yla birlikte «demokrasi»yi de pazarlık konusu yapmışlardır. Demokrasi düşmanlıkları ve Mccarthy'cilikleri açıkça bilinen unsurların hükûmette yer almış olmasını başka türlü açıklamak olanağı yok. Derin, çok derin bir iki yüzlülük üzerine kurulmuş bir koalisyonla karşı karşıyayız: «Demokrasiyi sol tehlikeden korumak» uğruna demokrasi tehlikeye atılmıştır.

İşte, AP ile CHP arasında özlendiği söylenen yakınlaşma da, bu nedenle gerçekleşmesi olanaksızlaşan bir yakınlaşma.

12 Mart öncesinin liberal görünümlü, demokratik tutumlu Demirel'i yerine, demokrasi düşmanlarına bulaşmış, iktidar için demokrasinin tehlikeye atılmasını göze almış bir Demirel var ortada. Üstelik, bu iktidar, belli bir ekonomik ve sosyal programı bir parça olsun gerçekleştirmek için değil, «siyasal hayatı artık bitmiştir» denen

bir kişinin yeniden başbakan olabileceğini ispatlamak için istenmiş bir iktidar.

Demek ki, bir AP - CHP yakınlaşması yoluyla «rejimin kurtarılması»ndan sözedildiği zaman, asıl sorulması gereken soru, «rejimi kim, niçin tehlikeye soktu?» sorusudur. Bir iktidar görüntüsü uğruna demokrasi düşmanlarıyla ortaklık kuran Sayın Demirel'in kendisidir. Adalet Partisi'nin «sağda, ama demokrasiye inanmış bir parti» niteliğine yeniden bürünmesi, artık «hoşgörülü demokrat» niteliğini iyice yitirmiş olan şimdiki liderin işbaşından uzaklaşmasıyla olabilir.

Kendini başbakan görebilmek için demokrasiyi tehlikeye atan bir kişiyle elele verip demokrasi kurtarılamaz.

(Milliyet, 16.1.1976)



Oktay Akbal

Çetin ALTAN

BATAK

20. yüzyılın başından bu yana Türk iç politikasındaki çatışmalar hep görülmedik bir öfke köpürmesi içinde, kurşunlu sehpalı, zindanlı sürgünlü, yani kıran kırana olmuştur.

İttihatçılarla itilafçılar öylesine kıyasıya dövüştüler ki. iki taraf da yok olduktan sonra kalıntıları tek tek ölünceye dek, birbirlerinin gözünü çıkarmak için tırnak uzatmaya devam ettiler.

Bu çatışmanın yazarlara yansıyan yönü de aynı şiddette kasırgalaştı.

Oysa bugün bakıldığında genç kuşakların, Hüseyin Cahit'le Refik Halid'in, Falih Rıfkı ile Fuat Köprülü'nün neyi paylaşamadıklarını kavramaları güçtür.

Terör komisyonlarının hazırladığı zindanlara hiç beklenmedik kişiler girdi, kütle saldırılarını sehpalar izledi.

Bugün de yine iç politikadaki dövüş, karşılıklı kin ve nefret cehennemlerini körükleyerek kan revan içinde sürüp gidiyor.

Siyasal çekişmelerin geri ülkelerde bu ölçüde vahşiyane olmasının nedenleri karmaşık.

Devleti devlet yapan kuruluşlar bir türlü partilerin üstünde objektif bir ağırlık kazanamıyorlar. Ekonomik ve sosyal yapıda da sınıflar arası bir denge kurulamıyor. Ve siyasal tartışma derhal yozlaşarak, âdeta aşiret beylerinin kavgasına dönüşüyor.

İnsan da külahını önüne koyup düşünüyor. Yıldırım Beyazıt'tan sonraki sultanlar kavgasından bu yana, beş yüz yılda ilerleye ilerleye ne kadar ilerleyebildik diye..

Tuhaf değil mi İsa, Musa, Süleyman ve Mehmet Çelebilerin çatıştıkları dönemde de «İlericilik-Gericilik» tartışmaları vardı. Şeyh Bedrettin Serez'de boşuna asılmadı.

Acaba şimdi sağ olsa ve beş yüz yıl önce söylediklerini tekrarlasa, bütün cumhuriyet ve demokrasi iddialarına rağmen durumu nice olurdu?

Beş yüz yılda ne kadar geliştik sorusu boşuna takılmıyor aklımıza. Fatih, İkinci Murat'ın Müslüman olmamış karısına kilise yaptırması için bağışta bulunmuştu. O yaptığı bağışla bugün seçimlere katılsa acaba hakkında nasıl bir kampanya açılırdı?

Eski Bizans ürbanizmini ise hiç karıştırmayalım. O devirden kalma kapalı açık su sarnıçlarının kapasitesini hesaplamak yeter durumu anlamaya.

En iyimser olduğum zamanlarda bile ne kadar çağdaşlaştığımızı ölçmek için Haliç'e bakmaktan alamıyorum kendimi. Kimsenin ilgilenmediği, kimsenin sevmediği zavallı Haliç. Herhalde torunum benim yaşıma geldiği zaman, haritadan silinmiş olacak.

Arada sırada Ayvansaray'dan şöyle yukarıya doğru bir bakınız. Roma mermeri, Bizans duvarı, Osmanlı ahşabı ve demokrasi gecekondusu sefertası gibi üst üste görünür oradan.

Bilmem neden, özellikle İstanbul'lular tadını çıkarmazlar İstanbul'un. Kozyatağında oturan Mevlanakapıyı bilmez. Sütlüce'de oturan İçerenköy'ü.

Kıztaşıyla Çemberlitaş arasındaki ilişkiyi ise bilse bilse turistler bilir.

Cenevizlilerin Haliç'teki iskelelerini de sanırsam en iyi Malbouri yazmıştı..

Bizim vatan sevmekten yaşadığımız yerleri sevmeye vaktimiz olmuyor anlaşılan.

Gazetelerde okudum. Bütçe komisyonunda Eğitim Bakanlığı görüşülürken Bakan, Yılmaz Güney'le Bekir Yıldız'ın, bir de benim kitaplarımızdan parçalar okumuş. A.P.'li milletvekilleri de bağırmışlar:

— Yeter yeter bunlar bizi dünyaya rezil eder, diye..

Ne tuhaf, ben de:

— Bizi dünyaya kitap, yazar ve sanatçı düşmanı kakavan politikacıların rezil ettiğini düşünüyordum.

Yeni Birleşmiş Milletlerdeki oy sayısından da anlaşıldığı üzere ortada dünyaya karşı bir rezil olma var.

Ancak bu rezilliğin hangi çanakta mayalandığını tartışmalı..

Komisyona katılan bir bölük politikacıyla Bakan, yazarları suçlamak istemişler.

Evet ama daha önce yayınlanan suçlu yazar listelerinde sade biz yokuz ki, Gogol de var, Dostoyevski de var, Dickens de var; Sartre da var.

En iyisi dünyayı bu anlaşmazlığa hakem yapalım. Bizde bir rezillik oluyor ama bunun mayası hangi çanakda karılıyor kestiremiyoruz, diyelim ve bakanın okullara girmeyecek ölçüde kötü bulduğu yazarları yeryüzüne ilan edelim. Dünya kamuoyu karar versin rezaletin kimlerden çıktığına. Biz razıyız bu hakemliğe. Acaba durup dururken bize sövüp sayan politikacılar da razı mı?

Yahut haydi dünya kamuoyuna boşverelim de can çekişen Haliç'e soralım rezilliğin hangi kaynaktan çıktığını. Sanırım on binlerce yılın Haliç'i uygarlıkla ilkellik, sanatla vandallik hakkında ilginç şeyler söyleyecektir anlamasını bilenlere..

Çünkü düşünceyi, sanatı ve yazarı suçlayan kafa, Haliç'i de bataklık yapan kafadır, demokrasiyi de...

(Politika, 21.1.1976)



Cengiz Dağcı

Örsan ÖYMEN

«UMUT»LARI KIRMAYALIM

Politika Kazanı'nda şöyle kenardan kıyıdan da olsa ne zaman CHP yönetimine dokunsak, parlamento'nun muhalefet koridorunda, CHP'li dostların kırgın bakışlarıyla karşılaşır, masamızda **«Sen de mi Brütüs»** diye başlayan okur mektuplarıyla buluşuruz.

MC hükümetinin **Hal ve gidişi»**ne, kitleler ve çeşitli anayasal kuruluşlarca kırık not verilirken..

Gemi azıya almış bir iktidar, büyük bir vurdumduymazlıkla ülkeyi sonu kendince de belirsiz bir dehlize doğru dörtnal sürüklerken..

Umutlar, **«Ecevit»**e ve onun yönetimindeki CHP'ye bağlanırken.

— Ana muhalefet partisi içindeki aksaklıkları düşmenin ne alemi var?

Dışarıdan bakılınca, belki tartışılacak ve **«Umut»**unu CHP'nin iktidara gelmesine bağlayanlara hak verdirtecek bir soru ama, konuları başkentin göbeğinde ve politikanın içinde izleyen bir gözlemci için pek öyle değil.

Bizim görüşümüz o ki: Umutların Ecevit'de düğümlendiği bir dönemde, Ecevit'in partisi içindeki yönetim aksaklıklarını ve **«Taktik hataları»**nı tümüyle **«es»** geçtiğimiz sürece, **«umutlar»**ın kırılmasına **(hatta yıkılmasına)** hizmet etmiş oluruz.

Son örnek, hükümeti düşürme konusundaki **«genson-ru»** sorunudur.

Can güvenliğinden yoksun kalan sokaktaki adamdan, kıyım giyotini altındaki memura kadar büyük bir **«umut»** verilmiştir.

— Hükûmeti değiştirme umudu.

— Nasıl değişecektir hükûmet?

— **Bütçeyi bile beklemeden, gensoru yoluyla..**

CHP merkezinde, araştırma bürolarında bir çalışma bir çalışma..

Parti merkezinde, gazete bürolarına telefon üzerine telefon:

— **Tamam, gensorular hazır, bugün meclise veriyoruz.**

— Nedir gensorular?

— **Mobilya ve komando saldırıları bir arada.**

— Neden mobilya ile bir arada, komando saldırıları? Koltuk sapı, masa bacağı, konsol tahtasıyla uygulanıyor da ondan mı?

Bizim okuduğumuz bildiğimiz kadarıyla, mobilya yerine bit pazarı zinciri ve Kırıkkale yapısı tabanca kullanılıyor, bu saldırılarda..

İki önerge bir arada. Bu ayrı bir faul..

Mobilyayı ele alalım:

Hangi dönemde ödenmiş bu vergi iadesi? Hangi bakanı düşüreceksin?

Hadi bunları da geçelim.

— **Gensoru nedir, gensoruyla nasıl hükümet düşer?**

Bir kez gensoru, meclise geldi mi, en çok bir haftada sonucu alınır. Nasıl alınır?

— **Anayasanın 89'uncu maddesine göre an az 226 oyla..**

— Vaa mı 226 oyunuz. Yaptınız mı parlamentonun matematik hesabını, gerçekleştirdiniz mi sayısal değişi mi?

— **Yoooo.**

Biz sanıyorduk ki, hükûmeti **«Gensoru»** yoluyla düşürmeğe karar verenlerin bir bildikleri var..

— **Dört ay farkıyla güven oyu alan bu dört başlı hükümet, bu farkı kazara 10 aya çıkartırsa neye yarar gensoru önergesi?**

— Umutların kırılmasına, MC hükümetinin şişine şişine balyozu eline almasına ve daha sert bir biçimde vurmaya başlamasına.

Hadi bunları da geçelim..

Gensoru verileceği, parti merkezinin danışman kadrosundan basına ulaştırılırken, acaba, **«bi zahmet»** gensoru-

nun uygulamasındaki yetkili kurula, Meclis Grubu yöneticilerine de haber verilmiş midir?

— Efendim anlayamadık, hangi gensoru?

Ortada uyuyanlar mı vardır, yoksa uyutanlar mı? Yoksa uyutulanlar mı?

Parti Merkez kurmayı ile Meclis Grubu Kurmayı arasındaki bu kopukluk, son örnek sayesinde lider tarafından da keşfedilmiş olacak ki, karar değişmiş, **«gen-soru»** yerine **«Meclis araştırması»** biçimine dönüşmüştür ve hükûmet düşürme eylemi bütçe oylamasına kalmıştır.

Parti yönetici kadrosuyla, Meclis Grubu arasındaki **«insicam»**lar konusunu, 1973 seçimlerinden sonra başlayan dönemle birlikte yazar dururuz.

Kopukluğun bir başka somut örneğini, son iki gün ve iki gece içinde bütçe görüşmeleriyle, CHP **«bütçe ekibi»**nin perde arkası çalışmalarını yakından izleyince yaşadık.

Ve pazar günkü bütçe yazımızda, CHP ekibinin yarattığı **«düş kırıklığı»** yargısında biraz haksız davrandığımızı anladık...

Ne yazık ki, **«seçmene selâmcı komisyon dışı milletvekillerinin»** mikrofonları işgâli, bütçe ekibinin gerçekten yokluklar içindeki çabalarını gölgeliyormuş..

Bütçe komisyonu, biliyorsunuz, sabahın saat 10'unda başlıyor, aralıksız (**çoğu kez yemek molası da vermeden**) ertesi sabahın üçünü dördünü buluyor. Dört saat uyku ve sabah yeniden bütçe..

Bu süre zarfında bir avuç CHP'li Meclis Kütüphanesi, Devlet Plânlama Arşivleri ve Tutanak Müdürlüğü arasında mekik dokuyarak, belgeler, deliller toplayarak, bir **«savaş»** sürdürüyorlar.

Ticaret, Turizm, Gümrük ve Tekel bütçesinde bu savaşı yakından izledik. Ekip sözcüsü Yılmaz Alpaslan'ın, belgelere, resimlere ve somut delillere dayanan yolsuzlukları, Bakanlığın bürokrat kadrosundan oluşan duvara nasıl çarpı çarpıverdiğini gördük.

Ama bu savaş, ikmal yolları kesilmiş bir küçük birliğin **«süngü muharebesini»** andırdığı için, düş kırıklığı yaratıyor.

Koskoca **«CHP araştırma bürosundan»** değil **«mühimmat, «zırnık»** gelmiyor, bütçe savaşçılarına..

Sözcülerin her biri, **-hangi bakanlık konusunda olursa olsun-** belgeleri ve tutanakları kendi olanaklarıyla toparlayıp, mikrofona getiriyorlar..

Ve bu arada **-acıdır-** bir tek CHP'lir eski bakan göremiyoruz, Bütçe komisyonu salonunda..

— Ne oluyor?

Yılmaz Alpaslan, gümrük yağmalarını, somut belgeler ve delillerle ortaya attıktan sonra, bir AP Senatörü Yiğit Köker çıkıyor, eski Gümrük Bakanı Mahmut Türkmenoğlu'nun belediyelere ve kendi seçim bölgesine tahsis ettiği malları sıralayıveriyor, takır takır.. Liste liste.

Gerçi söz konusu olan 1976 bütçesidir, 1974 değil...

Ve gerçi Köker'in ortaya attığı konu Alpaslan'ınkiler gibi milyonluk kristal, otobüs, fabrika kaçakçılıkları da değildir ama..

Cevabını verecek olan Türkmenoğlu nerede?

Grup yöneticilerinin ricalarına ve liderin **«Ankara'dan ayrılmayın»** emrine rağmen, yurt dışında..

Eski bakanlardan bir tek Orhan Birgit yardım etmiş, bütçe ekibine.

Birde Önder Sav, nezaketen **«bir yardıma ihtiyacınız olursa hazırım»** demiş.

Gerisi toz... (CHP yeniden hükûmet kurarsa belki ortaya çıkarlar).

Diyeceğimiz o ki..

Bu kazanda, iktidarın yasa dışı eylemlerini kaynatırken, nasıl **«düzelmesi dileğinden»** öteye bir ard niyetimiz yoksa...

Muhalefetin mantık dışı eylemlerine kepçe çaldığımız zaman da aynı **«dileği»** taşıyoruz.

Ama **«dostun attığı gülden yarelenenler»** olurmuş..

Varsın yarelensinler.

Yeter ki, **«sen-biz»** kavgasından sıyrılıp, kitlelerin umudunu kırmaya hakları olmadığını da bilsinler..

(Milliyet, 23.1.1976)

İlhan SELÇUK

BAŞBAKAN YARDIMCISININ SİYASAL TOPOGRAFYASI

Kamuoyu Türkeş'i tanımadan sesini duydu 27 Mayıs 1960 sabahı radyodan:

«— Dikkat... Dikkat... Muhterem vatandaşlar! Radyolarınızın başına geçiniz, güvendiğiniz Silâhlı Kuvvetlerinizin sesi bir dakika sonra size hitap edecektir.»

Ve bir dakika sonra Türkeş, **«Türk Silâhlı Kuvvetlerinin idareyi ele aldığını»** haber veriyordu. Darbe başarıya ulaşmıştı. Alpaslan Türkeş (eski adıyla Hüseyin Feyzullah) hem ihtilâl komitesinde görevliydi, hem Başbakanlık Müsteşarı oldu. Bir de tüm ülkeyi kapsayacak, **«Ülkü Birliği»** tasarısı hazırlığı içindeydi.. Ama diktaya dönük hesaplarını gerçekleştiremeden General Madanoğlu'nun eylemiyle gözaltına alınıp yurt dışına sürüldü. Aradan yıllar geçti, 4 temmuz 1975 günü Alpaslan Türkeş bir basın toplantısında şu sözleri söyledi:

«— CHP, 27 Mayıs'tan önceki dönemde, oyla iktidara gelmeyi başaramayınca, bir ihtilâl tertip ederek DP'yi siyaset alanından silmek istemiştir. Şaibeli bir siyasî partidir.»

Bir gazeteci sordu: **«— CHP'yi 27 Mayıs ihtilâlini tertiplemekle itham ediyorsunuz, oysa ihtilâlin başından sonuna kadar içinde olduğunuzu her zaman söylemektesiniz. Siz CHP'nin bu hareketini biliyor muydunuz?»**

Türkeş: **«— Bilmiyordum, sonradan öğrendim.»**

1969 yılında yayınlanmış **«Liderler Diyor ki»** kitabında Abdi İpekçi Türkeş'e soruyor:

«— Bir komando meselesi var; bu hususlaki düşünceniz.»

Türkeş: **«— ... Bütün siyasî partiler her memlekette meşru baskı gruplarını ele geçirmeye çalışırlar. Bu meşru**

baskı gruplarıyla zinde kuvvet (yani ordu) teşekkülleriyle işbirliği yaparak iktidara giden yolu kendilerine açmaya çalışırlar... Yani gençlik örgütlenmesinde MHP bu işi ilk yapmış parti değildir.»

Abdi İpekçi: **«— Deniliyor ki bu komando kampları büyük mali imkânlara bağlıdır. Oysa MHP'nin mali imkânları belli, sınırlıdır. Dolayısiyla bunun finansmanının nasıl sağlandığı şüphelidir.»**

Türkeş: **«— Biz komando kampları dediğimiz kampları şu şekilde finanse ediyoruz. Hangi bölgede açılacak ise o bölgede daha önce bir «Komando Hazırlık Komitesi» kuruluyor. Komite bu kampın yerini, daha sonra o kampta bulunacak gençlerin sayısını tespit ediyor ve bunların ihtiyaçlarını tespitten sonra tedarike geçiliyor.»**

Nitelikleri Genel Başkan Türkeş'e açıklanan kamplardan 1969 sonuna değin 35 adet kurulmuştur.

Aradan zaman geçmiş komandolar yetiştirilmiş; sonra bu komandoların ülke içinde zorbalık eylemleri başlamıştır. Bir çeşit askercil kuvvet gibi yetiştirilen komandoların saptanan amaçlar içindeki kanlı saldırıları sözkonusu olduğu zaman; MHP Başkanı Alpaslan Türkeş, Parlamentoda şu açıklamayı yapmıştır:

«— Komandolar Güvenlik Kuvvetlerinin yardımcısıdırlar.»

Aynı açıklamayı bir kez daha yineleyen MHP Genel Sekreter Yardımcısı Sadi Somunoğlu MHP'li komandoların Güvenlik Kuvvetlerine yardımcı olacaklarını 13 Ocak 1976 da ANKA ajansı muhabirine söylemiştir. Alpaslan Türkeş ise MHP'li komandoların Kırıkkale ve Karadeniz yapısı tabancalarla donatıldığını basına açıklamış; bu silâhlarla eyleme geçildiğini belirtemkten kaçınmamıştır. MHP Genel Başkanının bu demeci gazetelerde yayınlanmıştır. Son olarak Ege Üniversitesine saldırı düzenleyen komandoları kuşatıp silâhlarıyla birlikte teslim alan, kan dökülmesini engelliyen ve görevini yerine getiren Bornova Jandarma Kumandanı Yüzbaşı Hanefi Erkan için Başbakan Yardımcısı Türkeş'in yargısı şudur:

«— Bu yüzbaşı aşırı solcudur, olayları meydana getiren de bizzat kendisidir.»

Oysa MHP, yukarıdan beri Genel Başkan Türkeş'in

itiraflarıyla saptandığı gibi 648 sayılı yasanın 107'inci maddesine aykırı bir eylemiçindedir. Askercil eğitimle komandoları kamplarda yetiştirerek silâhlandırdığını Türkeş kendi diliyle açıklamıştır. Ve bu zat şimdi Başbakan Yardımcısı, Devlet Bakanı olarak Millî Güvenlik Kurulu içindedir. Bilmeyiz ki bu konuda söylenecek başka söz var mı?

(Cumhuriyet, 24.1.1976)



Yıldırım Keskin

İlhan OĞUZ

KAÇAKÇILIK ÖNLENECEKSE

Çağdaş vergi kuramı, «Devlet giderlerini karşılamak için, özel kesimden kamu kesimine, kanun zoru ile kaynak aktarma» şeklinde değerlenen klâsik vergi tarifini reddeder. O'na göre, para basma yetkisinin tek sahibi devletin gelir sıkıntısı çekmesi, ve bu ihtiyacı vergi gibi karmaşık yollarla gidermesi düşünülemez. Vergi, devletın gelir ihtiyacını karşılamak için değil, alınması gerektiği için alınır. Bu gerek, ekonomik ve sosyal zorunluklardan doğar. Çağımız devleti, toplumun sadece iç ve dış güvenliğini sağlama yükümlülüğü olan: «Jandarma Devlet» olmaktan çıkmış. Onun ekonomik-sosyal değişme ve gelişmelerinden sorumlu tutulan, «Refah Devleti» olma hüviyetine bürünmüştür.

Aslında, devlet giderlerinin para basma yoluyla karşılanması da, bir bakıma vergi almadır. Ama ne devletin kimden - ne kadar aldığını; ne de gerçek ödeyicisinin ne kadar ödediğini bilmediği bir vergidir o. Bilinen tek şey, bu verginin yükünün, dar - sabit gelirlerin üzerine yüklendiğidir.

Vergi kaçırma konusuna gelince. Önce şunu belirtelim. Vergi verilmez, alınır. Bu da bir sistem meselesidir. İyi kurulmamış bir vergi sisteminde, kaçakçılık önlenemez. Her tarafından gedik açılmış bir sistemde, mali idareden vergi kaçakçılığını önlemesini istemek, ona çayırda tavuk kovalatmaya benzer. Tutabilirse tutsun.

Geçen aralık ayı sonlarında, Maliye Bakanlığı'nın İstanbul'da giriştiği geniş operasyonun parlamento çevresince tasvip gördüğü, takdirle karşılandığı duyulmaktadır. Anılan operasyonun, umulan amaçları ne derece karşılıyabilecek karakterde olduğunu tartışmıyacağız. Ancak, buradan çıkarılabilecek bir sonuç var. Demek ki, parla-

mentomuz, vergi kaçakçılığına karşı. Başka türlü olması da düşünülemez. Ancak, yetkili hükümet organlarınca açıklandığına göre, bu önlemlere başvuran icra organı ve aynı parlamento, bazı gelir vergisi mükelleflleri için, götürülük hadlerini genişleterek, büyükçe bir kısım ticaret ve sanat erbabını defter tutma mükellefiyetinden kurtarmaya hazırlanmaktadır.

İlgili ve yetkililerin, vergi kaybına karşı olma ilkelerinden şüphe etmek istemeyiz. Ancak, belirtilen son hazırlığın, vergi sistemimizde büyük bir gedik açarak, o ilkenin gerçekleşmesini imkânsızlık ölçüsünde zorlaştıracağı da açıktır.

Bu konuda büyük bir değerlendirme hatasına düşülüyor olmalı. O da şudur: Denilebilir ki, götürülük, vergi almamak değil, ödenecek verginin, ödevlinin defter ve belgelerle saptanan gerçek geliri üzerinden değil de, daha pratik bir yöntemle alınması demektir. Bu yolla, bu gruptan alınacak vergi azalmayacak, belki de artacaktır. Doğruluk ihtimali güçlü savlardır bunlar. Ancak sorun, götürülük hadlerine yeni dahil edilecek mükellef kütlesi ve onlardan tahsil edilecek vergi değil, vargi sisteminin bugüne kadar kapatılamayan «götürülük» gediğinin büyütülerek, kendi kendine işlerliğinin tamamen ortadan kaldırılmasıdır.

Gerçi vergi kanunlarımız, götürü usulde vergilendirilen mükellefleri fatura v.s. gibi belge alıp verme mükellefiyetinden muaf tutmamıştır. Ancak uygulamada; bu hükümleri işletmeye olanak yoktur. Bunların belge almaması, sattıkları mal ve hizmetlerin geriye doğru ve üreticisine kadar kayıt dışı kalmasına neden olur.

İyi bir vergi sistemi, götürülük hadlerinin geniş tutulduğu değil, tüketicinin dahi satın aldığı mal ve hizmetler için belge almasının sağlandığı ve bunun işlediği sistemdir.

Anayasamız, herkesi, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre vergi ödemekle yükümlü tutar (Madde: 61). Bu amaca, ancak iyi kurulmuş ve işbirliği sağlanmış vergi sistemi ile ulaşılabilir.

Devletin gelir ihtiyacı mutlaka karşılanır. Ya açıkça vergi alınarak, olmazsa, (borçlanma gibi yöntemler bir

yana) enflasyonist yollarla karşılanır. Bunların gerçekte, dar-sabit gelirlilerden alınan bir vergi olduğunu evvelce belirtmiştik.

Bu nedenle, bütün işçi örgütleri, memur kuruluşları, dar-sabit gelirli vatandaşlar (genişletilecek götürülük hadlerine girip, defter tutma külfetinden kurtulacak esnaf da bu gruba girer), ve bu grupların gizli vergilendirilmesine karşı olacak herkes, vergi sistemini yozlaştırıcı, yasal girişimlere karşı çıkmalıdır. Böylece, bir yandan kaybı önlenemeyen vergilerin, bahsedilen gizli vergileme yollarıyle, bu gruptan alınması durdurulacak, öte yandan Devlet vergiyi ödeme gücü olandan alma olanağına kavuşacaktır. Bugün, eğer, hızlı enflasyon devreleri olmasına karşın, 10 yılı aşkın süredir vergi tarifeleri değiştirilemiyor; en az geçim indirimi, kimseyi tatmin etmeyecek düzeyde tutulmakta ısrar ediliyorsa, her geçen yıl bu durumun, dar-sabit gelirli zümrenin vergi yükünü artırdığı bilinmediğinden değil, deyim yerinde ise, bol gelirlinin vergi kaçırması önlenemediğindendir.

Konunun, bu grupla ilgili başka bir yönü daha var.: O da şu. Devlet giderleri vergi kaynaklı gelirle karşılanamazsa, açık ve samimi bir finansman yolu olarak, nihayet borçlanmaya başvurulabilir. Borçlanmanın yükünü ise, bugün de, yarın da, dar-sabit gelirli grup taşır. Çünkü bunlar devlete borç veremezler. Onlardan zorla borç alınması düşünülebilirse de, Tasarruf Bonoları uygulamasında, bunun neye varacağı görülmüştür. O halde bu borç, yine, kanuni vergilerinin alınmadığı yüksek gelir grubundan sağlanacaktır. Bunun karşılığında ödenen faiz geliri de, her türlü vergiden muaftır. Bu borçların faiz ve ana paraları, vergi sistemi aynı kalırsa, yarın yine dar-sabit gelirlilerin yükünü taşıdığı devlet gelirlerinden ödenecektir.

Vergi sisteminin etkinliğine, işlerliğini önleyici gelişmelere, siyasi iktidarlar da karşı çıkmalıdır. Çünkü artık toplumda, fakirliğinin -gerileyişinin sebebini alın yazısında- ilâhi takdirlerde bulan kütleler azalmış, sorumluluğun devlette olduğu gerçeğini görenler artmaya başlamıştır. Bu oluşum, giderek, gayriciddi yöntemlerle, günübirlik takdirlerle hükümet etme olanağını tıkayacaktır.

İkinci olarak, vergi, maliye politikasının yürütülmesinde devletin elindeki en etkili araçlardan biridir. Ancak bunun kullanılabilmesi için önce verginin alınması, alınabilir olması şarttır.

Üçüncüsü; vergi kaçakçılığının önlenmesi, devletin, kaçırılmış vergileri, faiz ödeyerek ve üstelik borç adı altında devlet kazasına aktarma zorunluluklarından da kurtarır. Çünkü içtenlik ilkesine bağlı devletin borçlanma zorunluluğu, esas itibariyle, potansiyel kanuni-meşru gelirlerini devlet kasasına aktaramamasından doğar.

Bu tür gelişmelere ciddi sanayiciler, işletmeciler de karşı olmalıdır. Çünkü mali idarenin başarısızlığının, kontrolsuzluğunun yaratacağı alt-üst olmuş ekonomik düzende, İstanbul'un trafik keşmekeşi içinde ne derecede başarılı araba kullanılırsa, iktisadi işletmeler de ancak o derecede başarıyla yönetilebilir. 10 milyona çıkacağı hesaplanan projeler, plan safhasından gerçekleşme safhasına geldiğinde, 20-25 milyonu gerektirecek noktaya ulaşıverir. Yani işletme yöneticisi, üç adım ötesini göremez duruma gelir. Bu da, ekonomi dıtşa açıldıkça ağırlığı artan bir sakıncadır.

Son olarak, vergi sisteminin işlerliğini kaybettirici gelişmelere bizzat vergi kaçırmak isteyenlerin de karşı çıkmasını önereceğiz. Nedeni de şu. Vergi kaçırmanın çok kolaylaştığı bir düzende, herkes bundan faydalanmaya kalkacaktır. Herkesin vergi kaçırması, kaçırmadan umulan faydayı silip süpürücü ekonomik etkileri de arkasından getirir. Bu durumda vergi kaçıranların tek kazancı, içine düşecekleri suçluluk duygusu ve yakalanma korkusu olur.

Saygı duyulacak değer hükümleriyle vergi kaçırmayan mükelleflerin, vergi sistemini bozucu girişimlere karşı olma hakkını belirtmeyi fazla buluruz. Bu zümreye karşı devlet, herkesten daha fazla adil olma zorunluluğundadır. Adalet de, şaşmaz eski deyimiyle, umumiyetle kaimdir.

Sonuç olarak, vergi kaçakçılığı kesinlikle önlenmelidir. Bunda, herkesin özellikle dar-sabit gelirli kütlelerin, siyasi iktidarların, ciddi sanayici ve işletmecilerin ve hatta vergi kaçırma eğiliminde olan kimselerin yararları vardır. Bu nedenle, bu grupların, vergi sistemini yozlaştırıcı, işlerliği-

ni kaybettirici yasal girişimlere karşı çıkmaları, sistemi iyileştirici önlemleri, bunlar kendilerine biraz külfet getiriyor olsa da, desteklemeleri gerekir. Bu gelişme, devletin dürüst vergi ödeyicilerine karşı bir adalet ödevidir de.

Eğer bu konularda birleşiliyorsa, vergi kaçakçılığını önlemenin bir sistem meselesi olduğu bilinmeli ve sistemi daha da bozucu girişimlerden sakınılarak, onu iyileştirici köklü önlemlere bir an evvel yönelinmelidir.

(Cumhuriyet, 10.2.1976)



Sait Faik

Behzat AY

ACISIYLA YANMAK ÖĞRENCİLERİN

Saat yirmi dört. Lise son sınıftaki oğlumla lise ikideki kızım derse çalışıyorlar. Masanın iki yanında, okudukları konuya dalmışlar. Benim elimde iki günlük gazeteler. Birinden bir şeyler okuyor, bırakıyor, başka birini elime alıyorum. Bir süre sonra onu da bırakıyorum. Öldürülen, vurulan öğrencileri düşünüyorum. Bir iki yıl önce onlar da lisedelerdi. Onlar da bu saatlerde, bir gün sonraki sınavlarının hazırlığına dalıyorlardı. Ya şimdilerde! Evet şimdilerde!

Derse çalışan oğluma ve kızıma bakıyorum. Çalışkanlıkları sevecenliğimi arttırıyor. Kanlı olaylar zincirinin bakıyorum. Oğlum yağmur yağdıramadan ölen Bulut oluyor. Evet, verimini veremeden ölen bulut oluyor. Ben, Şükrü Bulut'un babası oluyorum. Sevecenliğim kadar, ağlamaklılığım da artıyor. Nuray Erenler'i; boğazından tabanca mermisi ile yaralanıp bitkisel yaşama giren, narkozdan sonra yüreği durup sunî solunumla yeniden çalıştırılan Nuray Erenler'i düşünüyorum. «Bugün Şükrü'yü vurdular. Yarın hangimizin öldürüleceğini kimse bilmiyor» diyen ve bir gün sonra da vurulan Nuray Erenler'i düşünüyorum. İlk yarıyıl notlarının hemen hepsi 100 olan Erenler'i düşünüyorum. Erenler'i düşünüp, derse çalışan kızıma bakıyorum. Anlatamıyacağım düşüncelerimin şimşekleri çakıyor beynimde, yüreğimde. Kızım, Nuray Erenler oluyor, ben de, Nuray Erenler'in babası. Beynimde ve yüreğimde çakan şimşekler daha da çoğalıyor. Çakıyor ha babam çakıyor. Şimşekler durmaksızın çakıyor.. Beynim zonkluyor, yüreğim, kafesini zorluyor; bir kuş gibi çırpınıyor. Başını, kanatlarını kafesine çarpan bir kuş gibi göğsüme çarpıyor, çarpıyor, çarpıyor.. Bir tuhaf oluyorum.: Duygumu, düşüncelerimi anlatmak güç. Hem de çok güç! Hele hele, baba olmayanlara..

Elimdeki gazeteleri bırakıyorum. Bir süre öyle bekleyip duruyorum. Sonra derginin birini elime alıyorum. Dergiyi elime alıyorum. Dergiyi elime alıyorum ya, öyle uzun uzun okuyacak durumda değilim. Ruh halim, uzun yazı okumama engel oluyor. Yatak odama da çekilemiyorum. Oğlum ve kızım derse çalışırlarken, aynı evin bir başka odasına çekilip uyumayı doğru bulmuyorum. Çalışanların yanında uyumak ağırıma gidiyor. Hele de çalışanlar çocuklarım olunca... Kendimi zorluyor, derginin sayfalarını karıştırıyorum. Kısa da olsa, okuyacak bir şeyler arıyorum. Bir şiirle karşılaşıyorum. Yazarına bakıyorum. Bir dost. Şiiri okumaya başlıyorum. İlgim yoğunlaşıyor. Bir bölümü okurken tüylerim diken diken oluyor:

«Kimi kurşun sıkar kimi cop sallar
Kan akar okulların kapılarında
Defteri kan kitabı kan günaydını kan
Böyle mi doğmuştu güneş Samsun'da.»

Yine şimşekler çakıyor beynimde. Yüreğim burkuluyor. Şiiri bırakıyorum. Yeniden bakıyorum oğluma kızıma. Sevecenliğim kabardıkça kabarıyor. İkisini de tutup öpmek ve ağlamak geçiyor içimden. Birini Şükrü Bulut'un, birini de Nuray Erdenler'in yerine koyup öpmek ve ağlamak geçiyor içimden. Sarsıla sarsıla ağlamak, Ağlamak ve boşalmak.. Yoksa, bu dolu durumda ne uyuyabilirim ne de rahat edebilirim. Ama, bunu da yapamıyorum. Yapamıyorum, çünkü, öğrendiklerini de unutacak çocuklarım. Unuttukları gibi huzurları bozulacak, kafaları karışacak.. Güçlükle kendimi tutuyorum.

Kızım, kitaplarını, defterlerini toplamaya başlıyor. İlgi ile ona bakıyorum. Bir kurşunun boğazına doğru gelmekte olduğunu görür gibi olup kalkıyorum ve bağırmamak için kendimi gücülcene tutuyorum. Oğlum, gözlerini ovuşturuyor. Dirildin mi diye sevinç çığlığı atmak üzereyken kendimi tutuyorum. Oğlum bana bakıyor ve, «Baba, yarın iki dersten yazılı var; beni beşte uyandır da biraz daha göz gezdireyim,» deyip kalkıyor. Ben, söylemeye ramak kaldığım bir sözü, kendimi tutarak söylemiyorum. Nerdeyse, «Oğlum, ölüme niçin acele koşuyorsun?» diye avaz avaz bağıracaktım. Öyle ya, yüksek okul ve üni-

versiteye öğrenci yollamanın, savaşa asker göndermekten kaldı mı bir ayırımı?

Oğlum ve kızım yatak odalarına gittiler. Saatin tik-takları beni sürükleyip götürüyor düşüncelere, tasarılara... Oğlum ve kızım, çoktaan uyumuş olsalar gerek, yorgunluk ve uykusuzluktan. Belki de bir düşün derinliklerinde terleyip duruyorlardır. Sınav sorularının yanıtlarını kırk dakikaya sığdırabilmenin evecenliği terletiyordur onları. Kaygılı, tasalı bir sınav düşünde kıvranıp duruyorlardır belki.. Ben ise, düşünüp tasarladıklarımda boğuşuyorum. Düşünüp tasarladıklarımdan birine değinmek istiyorum. Belki olağana aykırı, garip, gülünç gelebilir bu düşüncem, tasarım. Duygu kütlüğü içindekilere böyle gelebilir. Gelsin! Üstelik, sürüp giden hangi olay, olağana aykırı, garip, trajikomik değil ki? Söyleyin hangisi? Söyleyin babalar, analar, söyleyin! Söyleyin eğitimciler! Söyleyin yurttaşlar! Söyleyin...

Düşünüp tasarladığım, değinmek istediğim şu: Cumhurbaşkanımıza açık bir mektup yazıp, gazeteye göndermek. Düşünce duygularımı bir bir sıraladıktan sonra, bu mektubu, özetle şöyle noktalamak:

«Bir baba, bir yurttaş olarak size duygu ve düşüncelerimi dilimin döndüğünce, saygıyla anlattım. Bireysel bir protesto olacak kararımı da yazıyorum: Bu cinayetler, öğrenci öldürmeleri sürüp giderse, ocak ayının son günü, bir bidon benzinle, kendimi İstanbul il binası önünde yakacağım. Zaten, öldürülen öğrencilerin acısiyle yanıp durmaktayım. Sürekli yanıp durmaktansa, bir kez yanıp bitmeyi yeğliyorum. Bu davranışım, bireysel bir protestodur. Bu protestonun adı, «acısiyle yanmak öğrencilerin». Derin saygılarımla.»

Olup bitenler demiyorum, sürüp giden kanlı olaylar, gencecik öğrencilerin öldürülmeleri, hem de kanıksanmaya başlanan bu cinayetler, bana bunları düşündürdü. Beni bu tasarılara götürdü. Olağan ortamda olağan şeyler düşünülür. Olağana aykırı ortamda ise, olağan düşünmemek, olağana aykırı olmasa gerek. Bu cinayetler, hemen her hafta, Atatürk'ün Cumhuriyeti emanet ettiği gençlerin vurulup öldürülmeleri karşısında cinnet bile getirilir. Cina-

yet ve cinnet. Evet, ikisini yanyana görebilir, düşünebiliriz.

Sigara dumanı içindeki, ülkem gibi sisli salondan balkona çıkıyorum. Gökyüzünde bir yıldız kayıp gidiyor; bir genç gibi.. Bir uçak gürültüyle yol alıyor; Türkiye'yi inceliyor gibi.. Sonra bir tren çırpınarak akıp gidiyor; bir öğrencinin cenaze töreni gibi...

Ayazda üşüyüp titreyerek, balkondan salona giriyorum. Ve kendimi divana atıyorum. Saatin tik-taklarını duyuyorum yalnız.. Masa, koltuklar, sandalyeler, sehpalar.. sessiz, Tıpkı Türkiye'deki bütün kurumlarla kuruluşların, öğrencilerin öldürülmeleri karşısında susmaları gibi..

Eyy! öldürülen, yaralanan ve kan ağlayan öğrenciler; oğullarımız, kızlarımız; en yakınlarımız; gençlerimiz; bağışlıyor musunuz bizleri? Nerdee mi? diyorsunuz? Haklısınız.

(Cumhuriyet,26.1.1976)



Mustafa Baydar

Seha L. MERAY

KIRKLARA KARIŞMAK

Şu küçük kitap geçti mi elinize? Adı, Geometri, İstanbul'da. Devlet Basımevinde basılmış 1937 de, Yazarın adı yok kitabın kapağında. Bir açıklama var: «Geometri öğretenlere, bu konuda kitap yazacaklara kılavuz olarak Kültür Bakanlığınca neşredilmiştir.» Evet, yıl 1937, Yazarı mı? Yazarı, Atatürk.

Türk Dil Kurumu, bu kitapçığı 1971'de yeniden yayınladı. Sayın A. Dilaçar, önsözde şunları belirtiyor. «Bu kitabı Atatürk, ölümünden bir buçuk yıl kadar önce III. Türk Dil Kurultayından hemen sonra 1936-1937 yılı kış aylarında Dolmabahçe Sarayında kendi eliyle yazmıştır.»

Geometri, 44 sayfalık küçük bir kitap. Bu gün, biraz okul görmüş herkesin benimsediği birçok yeni terim bulmuş Atatürk: Boyut, uzay, yüzey, çap, yarıçap, kesit, açı,, taban, eğik, yatay; dikey, üçgen, dörtgen, eksi, çarpı, bölü, eşit, toplam, oran, alan, varsayı... Anlamayan, yadırgamayan var mı bugün bu sözcükleri? Oysa, 1937'den önce bunlar yoktu dilimizde! Ne mi vardı? Şunlar; Müselles, murabbaa, muhammes, müseddes, müselles-i mütesaviyül adlâ, şibhi münharif-i kaim, zâviyetân-ı mütekabiletân-ı dahiletân...

Atatürk'ün 1930'daki sözlerini bir kez daha haykıralım, işitmek istemeyen kulaklara: «Ülkesini, yüksek istiklâlini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarmalıdır. O günden bugüne, bu yöndeki başarılara övünçle bakabiliyoruz: 1930'lar öncesinde yazı dilimizde yüzde 35-50 oranında Türkçe sözcük kullanılırken, bugün bu oran yüzde 75-80 dolaylarında!

Atatürk devrimlerinden birçoğuna olduğu gibi, dildeki özleşmeye de karşı çıkan, bir yandan da «milliyetçi» olmayı kimselere bırakmaz Cephe Hükümeti, daha Hükü-

met programında belli etmişti niyetini, «milli dil politikası izlenecektir» diyerek. Bu politikanın içtenlikten uzak, yapmacık, tutuculara yaranma özentisi, boşuna bir çaba olduğunu, «Akıntıya Kürek» başlıklı yazımda belirtmiştim (**Cumhuriyet**, 28 Haziran 1975).

Şimdi, hızlanmış görünür çabaları. Cephe Hükümeti, «Öğretmen Kıyımı ve Kitap Yasaklama Bakanlığı»na dönüştürdüğü Millî Eğitim Bakanlığı aracılığıyla, bir genelge yollamış valiliklere (**Tebliğler Dergisi**, 17 Kasım 1975); «dilde aşırılıklardan sakınılmasını» istemiş sayın Bakan. Bu genelgede, «aşırılıkların okullarımızda kötü tesirini önleme» den söz ediyor Bakan; arı dil adı altındaki çalışmalardan kesinlikle sakınılmasını, yerleşmemiş, oturmamış kelime ve terimlere itibar edilmemesini» öğütlüyor.

Bu genelge üzerinde duracak değilim. Sayın Ömer Aşım Aksoy, **Türk Dili** dergisinde (Şubat 1976) gereği gibi duruyor bu konu üzerinde; daha da duracağını belirtiyor. Bir eski Millî Eğitim Bakanının, 1967'de benzer sözlerle yazılmış, benzer bir genelgeseni anımsatıyor sayın Aksoy: «Kırk üç yıl önce yurdumuzda «erdem» ve «ertem» sözcükleri yoktu. Bunlar dilimize gökten inerek girmedi. Bir atılımın, bir aşırılığın ürünü olarak girdi» diyor; şunu da soruyor: «Aşırılıklardan sakınılmasını öğütleyen bu iki bakandan, önce kendi soyadlarını «Fazilet»e çevirmelerini beklemek hakkımız değil mi?»

Cephe Hükümeti, «yerleşmiş-yerleşmemiş», oturmuş-oturmamış», «yatmış-kalkmış» sözcükleri saptama yolunda bir yeni adım daha atmış bu sıralarda: Türk Dili Akademisi kurmak için bir yasa tasarısı sunulmuş.

Tasarının metnini de, gerekçesini de gördüm. Türkçe, Osmanlıca, Fransızca karışımı bir «millî dil» ile kaleme alınmış. Bakın daha ilk maddenin başlığında, ısıramadıkları eli nasıl öpüyorlar: «Akademinin adı, yeri, amacı, görevi, demişler. Neden, «Akademinin ismi, mahalli (ya da makarrı), gayesi, vazifesi» diyememişler? Bu madde şöyle: «Türk Dil Akademisi adı ile Ankara'da tüzel kişiliği (inanmıyacaksınız ama, «şahsiyet-i hükmiye» diyememişler) olan ilmî ve bu kanun esasları dahilinde idarî özerkliği (yine inanmıyacaksınız: «muhtariyet» dememişler iş-

te) bulunan bir Akademi kurulmuştur. Akademi Başbakanlığa bağlıdır. Akademi, Türkiye'de (neden «Dünyada değil?), Türk Dili alanında en yetkili (unuttular mı «selahiyetli» sözcüğünü?) resmî kuruluştur («teşekkül» demek isterler sanırım)...

«Esbab-ı mucibe lâyihası» demek varken, nedense «gerekçe» demişler. Bu gerekçede, girişimin nedenleri anlatılıyor: «Yüzyıllarla ölçülen bir geçmişi, ölmez edebî ve fikri mahsulleri bulunan Türk Dili, çağımızın ilerelemelerine, kültür ve teknik icaplarına uymak bakımından, sıkıntı ve karışıklık içinde» imiş; «19. yüzyılda Avrupa kültür ve medeniyetini benimseme zarureti, dildeki sıkıntının ilk belirtisi olmuş». Bu yüzden, «çağdaş medeniyet seviyesine ulaşmak karar ve çabasında bulunan Türkiye'de, Türk dilinin, yüksek bir ilmî kuruluşun sorumluluğu (nesi vardı «mes'uliyet» sözcüğünün?) ve koruyuculuğu («himaye» bırakıldı mı?) altında gelişmesi (ne oldu «tekâmül»e, «inkişaf»a?) zarurî görülmektedir». Bu Akademi, «Türk Dili ve Edebiyatı alanlarında en yetkili şahsiyetleri bir araya toplayan en yüksek bir ilim kurulu olarak düşünülmekte» imiş!

Peki, neden Başbakanlığa bağlanacak bu Akademi? Açıkça söylüyor gerekçe: «Hizmetin, çabuk görülmesinin sağlanması bakımından Akademi Başbakanlığa bağlanmıştır». Anlaşıldı, değil mi? Hem, 22. madde biraz daha açıklık getiriyor: «Akademi giderlerinin karşılıkları Başbakanlık Bütçesinde yer alır». Bir de «cici», geçici madde var: Akademinin ilk 15 asıl üyesini Başbakan atayacakmış!

«En yetkili şahsiyetlerden» kurulacak bu «en yüksek ilim kurulu» ne yapacak kurulduktan sonra? Tasarının 2. maddesinde, Türk Dilini, «çağdaş kültür ve medeniyet dillerinden biri haline getirmek» gösteriliyor amaç olarak! Demek, dilimiz, Milliyetçi Cepheye göre, «çağdaş kültür ve uygarlık dili» değil bugün! Akademinin amaçları arasında en önemlisi şu: «Türk Dilinin ilmî esaslara göre düzenlenecek sözlüğüne (kim kaldırdı o güzelim «lûgat» sözcüğünü?) girmesi gerekli bütün kelimeleri devamlı olarak araştırıp tespit ve onları bu sözlüğe alarak tescil etmek«!

Anlaşılıyor: Bir Fetva Sözlüğü olacak, Akademi'nin Lûgatı. Hangi sözcükler alınmışsa bu lûgata, tümünün do-

kunulmazlığı olacak; başka sözcük kullanmak yasak! (Kullanacaklara ne cezalar verileceği belirtilmemiş tasarıda; belki de bir ek yasa çıkartırlar ardından).

Tasarıda kullanılan sözcüklere bakarsanız, şimdiden «tescil» edilmişler arasında şunlar da var: Amaç, görev, görevli, tüzel kişilik, özerklik, yetkili, sözlük, terim, (inanmayacaksınız ama) ödül, üye, aday, önem, kurul, yönetim, sürekli, çoğunluk, sonuç, oy, ödenek, yayımlamak, uzmanlık, yeterlik, nitelik, atamak, soruşturma, sanık, genel, özel, tasarı, taslak.. (Kim koymuş bunları tasarıya, «en yetkili şahsiyetlere» danışmadan?)

Artık yalnız Fransızların değil, bizim de onlarınkine benzer (Tanrı benzetmesin!) bir Akademimiz olacak; hiç olmazsa, üye sayısı bakımından: Tasarının 6. maddesine göre, Akademi'nin asıl (bir başka yerde «aslî») üye sayısı en çok kırktır». Üyelerin tümü için de, «Üniversite Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Kürsülerinde profesör veya doçent olarak görevli bulunmak» zorunlu.

Ya o «sevimli», o «masum» geçici madde 1 yok mu? Şöyle diyor: «Akademiye kuruluşu sırasında, 6. maddede belirtilen nitelikleri (kim uydurdu bu sözü?) taşıyanlardan 15 asil üye seçilir. Bu asil üyeler, en az 4'ü Üniversite Türk Dili, 4'ü Üniversite Türk Edebiyatı profesör ve doçentlerinden, 7'si Üniversite dışından olmak ve dilci sayısı 8'den az olmamak şartiyle, Türk Dilinin ve Edebiyatının Akademinin amacına uygun yönde («İstikamette» demek istiyorlar sanırım) gelişmesi («tekâmülü» diye okuyun) yolunda hizmeti geçmiş ve bu dallarda orijinal ilmî ve ya edebî eserlerive çalışmaları ile tanınmış şahsiyetler arasından ve Başbakanlıkça seçilir.»

Beklediğiniz çıkmayacak: Bu ilk 15 «asîl» üyenin adları belirtilmemiş tasarıda. Gerek de yok buna: Bunlar «tanınmış şahsiyetler» değil mi? Başbakan bilmeyecek de kim bilecek böylelerini? Hadi Başbakan bilemedi; Başbakan yardımcıları da bilemezler mi?

Sayın Nadir Nadi, böyle bir Akademinin ne yapacağım şöyle anlatmaktaydı. Cumhuriyet'teki başyazısında (3 Şubat 1976): «Ulusal, kültürel değerlerimizi koruyacak, geliştirecek mi? Bizce hayır. Azınlık cephe hükümetinin kuracağı Akademi, olsa olsa, ulusal değerlerimiz üstüne

titreyen, kültürümüzü çağdaş uygarlık doğrultusunda geliştirmeye can atan bugünkü Atatürkçü aydın kuşakları hedef alacak, onları susturmaya, saf dışı etmeye çalışacak, böylece Türk toplumunu gerisin geriye sürüklemeyi amaç edinecektir. Bu arada, Atatürk'ün kurduğu Türk Dil Kurumunu da kuşkusuz unutmayacaktır.»

Atatürk'e her yönden gizli-açık saldırıda bulunanlar, o ne yaptıysa yıkmağa uğraşanlar, şimdi de, yeni saldırılar için, Akademi siperleri kazmaktalar. Bu siperlere girmemek, Kutb-ül Aktab'lı Kırklara karışmamak, onlarla yandaş dilimize, yazınımıza, bilime gerçek saygısı olan her aydınımızın saygınlık ödevi. «Bin Temel Eser» serüveninde de gördük: Kötü, sürekli olamıyor; geciktirici, zarar verici oluyor ancak. Bunu da önlemek, «iyiye, doğruya, güzele» yanlısı aydınların görevi.

(Cumhuriyet, 13.2.1976)



M. Başaran

Ismail CEM

BU SOYGUNUN SORUMLUSU KİM?

Sayfa sayfa dökülmeye başlayan belediyeler dosyası, Türkiye'deki soygun düzeninin en çarpıcı örneğidir.

Belediyeler dosyası, bir halkın «adına» o halka ait varlığı yönetmekle sorumlu olanların, bu varlığı talan etmeleri ve ettirmelerinin hikâyesidir. Ekonomik düzeni, partileri, belediye başkanları ve kodamanlarıyla bir egemen topluluk, halkın varlığına «siyasal» mekanizmasıyla el koyup, bunu «ekonomik» mekanizmasına sunarak yağmalattırmıştır.

Örnekler, isimleriyle ve tarihleriyle gazetemiz tarafından saptanmış ve açıklanmaya başlamıştır. Meğer ne de kolaymış belediyenin elindeki milyarlarca liralık değeri üç-beş işbilir arasında paylaştırıp onlara her yıl milyonlarca lira kazandırmak ve bundan «komisyon» tahsil etmek...

Sözgelişi, belediyenin yılda milyonlarca liraya kiralanabilecek arsalarını, ayda 40 lira (kırk lira) karşılığında işbilir işadamına kiralıyorsunuz. Bir belediye «yetkilileri» olarak. Sonra, 16 yıl süreyle bu «hediyelik» arsaya fabrika kuran işbilir, aylık 40 lirasını ödüyor; belediyenin gerçek rayiç üzerinden olarak halkın yararına kullanabileceği milyonlarca lira, böylece, işbilir fabrikatöre sunulmuş oluyor.

Peki, bu işlemlere imzasını atan yetkililer, göz yuman sorumlular nerede? Savcılar, «belediyeler» dosyasına, daha doğrusu, yakın tarihimizin en büyük «yolsuzluklar» dosyasına neden al koymuyor?

Açıklamaya başladığımız ve açıklamaya devam edeceğimiz çok sayıda belgenin ilki dün yayınlandı. Aylık kirası aslında binlerce lira olması gereken bir belediye arsasını, belediye komisyonu raporuna göre, «Medeni Eşya ve

Kınnap Sanayi» işgal edip dört katlı fabrikasını konduruyor. İnşaata engel olmayan belediye, bu durum karşısında, «40 lira» aylık kira alınmasını kararlaştırıyor. 1974'-de ise bunu 325 liraya yükseltiyor..

Cumhuriyet savcıları, herhalde şimdiden belediyeler dosyasına eğilip halkın parasını işbilirlerle paylaşanları tesbit etmektedir.

Dört türkü söyledi diye saz şairlerinin «komünizm propagandasından» dört yıl hapse mahkûm edildiği bir ülkede, halkın milyonlarını talan edeneler için bu kadarcık bir hassasiyeti beklemek, hakkımızdır sanırım..

(Politika, 28.2.1976)



Melih Cevdet Anday

Necati CUMALI

SENİN İÇİN EY DEMOKRASİ

«Senin için ey Demokrasi
Sana yâr olmak için kadınım!»

Walt Whitman

Senin için ey Demokrasi, dün bir genç daha öldü. Senin düşmanların kentin ortasında genç bir cana daha kıydılar. Seni egemen kılmak, yaşatmak, güçlendirmek için, dünyanın dört bir yanında, süngülere, panzerlere, coplara, göz yaşartıcı bombalara karşı, senden yana olanlar, göğüs bağır açık, ellerinde pankartlarla yürütüyorlar bu savaşı. Dünyanın hemen her yerinde hergün acılı bir ana, kurşunlanan oğlunun ya da kızının ölüsü üstüne kapanıyor gözyaşlarıyla. Gençler omuzları üstünde topragına uğurluyorlar ölen arkadaşlarını. Dünyanın her yerinde cezaevleri. tutuklanan hüküm giyen siyasal tutuklularla dolup taşıyor. Tarihler yazsın ya da yazmasın, insanın onuruna sahip çıktığı günden bugüne, kavimler arasında büyük küçük devletler arasında, sınıflar arasında, babalar oğullar kardeşler arasında, silâhlı ya da silâhsız sürüp gidiyor bu savaş. Tek kurşun atılmayan, kimsenin kimseye fiske ile bile dokunmadığı yerlere kadar yaygın. Burnu bir gün olsun kanamayanlar, ağırlaşan yaşam koşulları altında, yüzlerine gülenleri sırtlarında taşıdıklarını duyuyorlar. İşin içine barut kokusu karıştırmadan, radyolar, kitaplar, petrol, pamuk, endüstri ürünleri, ticaret ilişkileri, yeraltı kaynaklarında ayrıcalıklar ile ömürlerinde hiç yüzyüze gelmemiş olanlar, kendilerini karşı karşıya gelmiş buluyorlar bu savaşta. Kişi okuduğu gazeteyi seçmekle safını da seçmiş oluyor. Kanunlar, kararnameler, ikili üçlü sözleşmelerle yitiriliyor, ya da kazanılıyor savaş. Biçim bakımından günümüze gelinceye kadar gittikçe

inceliklere büründü. Eskisi gibi ordularla seferlere çıkmak, alınan kalelere bayrak çekmek gerekmiyor artık. Kalyonlar, zincirlere vurulmuş tutsaklar taşımıyor, köle pazarları kurulmuyor. İleri ülkeler parasının gücünü kabul ettirerek egemenliklerini kuruyorlar dünyada. Fiyat artışlarından doğan kazançları denetimleri altına alanlar eski dönemlerdeki derebeylerinin saltanatını sürüyorlar. Günümüzün Sezarları onlar. Ordular, güvenlik kuvvetleri, kendilerine başkaldıranlara karşı olanlara arka çıkıyor. Basın, çoğu kültür organları onların buyruğunda.

Devletlerin yönetim biçimleri krallıklardan cumhuriyetlere doğru çeşitli değişiklikler gösteriyor. Sonuç kolay kolay değişmiyor. Yönetenlerin yetkilerini babadan ya da seçmenlerinden devralmalarıyla sorun çözümlenemiyor. Devrimler oluyor, tahtlar devriliyor, başlar vuruluyor, hükümet darbeleri birbirini kovalıyor, seçimlerle iktidar değişiklikleri gerçekleşiyor, o özlenen sonuç, toplumun değişik uçları arasındaki uyum, yok ortada! Başlangıçta büyük umutlar veren en olumlu devrimler bile, devrimin gerçekleşmesiyle, devrimin amaçladığı toplumsal uyumun gerçekleşmesinin ayrı şeyler olduğunu kanıtlıyor. Bu uyumun sağlanması için devrimin kendi özgüçsel sürecini tamamlamasını beklerken, yeni sorunlar, yeni uyumsuzluklar doğuruyor.

Eski Atina demokrasisi sömürü düzenine dayanırdı. Büyük toprak sahipleriyle alacaklılar, borçlularını köle olarak kullanırlardı. Atina'nın sınırlarının genişlemesiyle bu sömürü düzeni dışa kaydı. Çağdaş Batı demokrasilerinde olan ne? ABD'de, güneyde zenciler zengin toprak sahiplerinin kölesiydiler. Atina'da, İ.Ö. 5. yüzyılda halk, büyük toprak sahiplerine karşı savaşmıştı. Geçen yüzyılda Amerika'da kuzeyliler bu yüzden güneylilerle savaştılar. Gerçi savaşı kuzeyliler kazandı ama, Faulkner, Steinbeck, Caldwell gibi çağdaş Amerikalı yazarlar, Amerikan toplumunun yapısında bu sömürü düzeninin, yüzyılımızın ilk yarısında da sürdüğüne, yapıtlarında tanıklık ettiler.

Fransız devrimi özgürlük, eşitlik, kardeşlik getiriyordu. Acımasızdı. Soyluların egemenliğine son verdi ama, soylulardan ulusa geçen malların bölüşülmesinde yeni palazlanan kentsoyluların hırslarını önleyemedi. Özgürlük,

eşitlik, kardeşlik gibi ilkelerin, ekonomik haklardan koparılamayacağını kanıtladı sonuç olarak. Fransa'nın öbür Avrupa ülkelerinin İkinci Dünya Savaşı sonlarını bulan sömürgecilikteki üstünlükleri bu ülkelerde eseki Atin'da olduğu gibi sömürüyü dışa kaydırdı. İçerde sınıf çatışmalarının hızını yavaşlattı. Günümüzde, ABD, Fransa, Batı Almanya, İngiltere gibi gelişmiş ülkelere endüstrideki üstünlüklerinin sağladığı da bu.

Eski Atina demokrasisinden günümüze değin uzanan, 2500 yıl içinde gerçekleşen bunca devrimlerden sonra, toplumlarm temel yapısında süregelen bu uyumsuzluğun nedenini, elbette ki önce çalışanlarla çalıştıranlar arasında, ulusal gelir dağılımından çıkan tarihsel uyuşmazlıkta aramak gerekiyor. Üretim araçlarının mülkiyetini ellerinde tutanlar, şu ya da bu biçimde, üretimden gelen kazançtan kendilerine daha çok pay ayırmanın yollarını buldukça, çalışanlarla çalıştıranlar arasındaki çatışma da çözümlenemiyor. Üretim ilişkilerindeki çeliskileri giderebilmek için girisilen devrimlerin, dönüşümlerin ha deynce beklenen sonucu vermesi ise olanaksız. Çünkü birbirini belirleyen ekonomik altyapı ile kültürel üst yapının gelişme süreçleri toplumda eş zamanda gerçeklesmiyor. Örneğin geri kalmış bir ülkede at arabasını satarak taksi şoförlüğüne başlayan bir soför ya da pulluğunu bırakarak traktör kullanan bir köylü, makine ile iliski kurmakla, gelismis ülkelerde otomobil, traktör kullanan şoförlerin, köylülerin kültür düzeyine ulasamıyor. Şoför. eskiden atını süslediği gibi, yine renk renk tüvler. püsküller, boncuklarla süslüyor otomobilini. zil yerine kornalarla donatıyor. Geri kalmış ülkelerde çağdaş bir cumhuriyet kurmak isteyen devrimciler, kafa yapısı feodal bir devlet düzeńine göre belirlenmiş, ortaçağ artığı, kralın haklarını Tanrıdan aldığına, iyiliklerin öbür dünyada ödeneceğine, yoksulluklarının yazgıları gereği olduğuna inanan kütlelerden oluşan bu türlü bir toplum buluyorlar karsılarında.

Bir de su var: Kaçan padisahlar. devrilen krallar. asalakları, hafiveleri, cezaevleri. cellatları ile baskı örgütlerini gerilerinde bırakıyorlar. Hile, hırs. bencillik. ikiyüzlülük. geçmisin kötü kalıtı (mirası) olarak yasıyor insanın kanında. Devrimci atılımlar bulaşmakta gecikmiyor. De-

magoji, oy avcılığı, seçenle seçilen arasında toplumun çıkarlarıyla bağdaşmayan pazarlıklar, gittikçe derinleşen bir batağa, eski Atina Demokrasisinde olduğu gibi bir çöküşe sürüklüyor çok partili demokrasileri, toplumcu demokrasilerde, devleti hem dışarıya karşı hem de içerde sağlam tutma kaygıları, yöneticileri ulusal gelirin dağılımında yeni haksızlıklar yapmak zorunda bırakıyor. Bütün bu kargaşa arasında herkes kendine göre anlıyor, kendine göre yorumluyor demokrasiyi. Sağı solu karmakarışık bir yığın görüşlerden oluşan içinden çıkılmaz bir kaos yaratılıyor böylelikle. Eski Isparta'dan günümüze değin denenmiş çeşitli baskı yöntemlerinin toplumlara mutluluk getirmediğini unutarak diktatörlük özlemleri çekenlerden, devleti, daha ilk aşamada, sosyalizme geçiş görevini tamamlamadan, gereksiz görenlere kadar bütün sesler birbirine karışıyor.

O halde nedir çıkar yol? Umutsuzluğa mı kapılmalıyız geçmişten günümüze kadar başvurulan bütün deneylerden? Aksine, geçmişin böyle keskin bir hesabını çıkarmak, yüzlerce yılın demokrasi savaşımındaki aksaklıkları bütün nedenleriyle tanıyabilmek, karamsarlıktan çok iyimserliğe götürür insanı. Çağımızın bilimde, teknikte ulaştığı olanaklarla nasıl köklü bir biçimlenme ortamı hazırladığını kanıtlar. Makine ile içli dışlı olan insan, günümüzde hemen değilse bile, geçmişe göre çok daha hızla olgunlaşıyor, geçmişin zaman kaybını kapatıyor. Gittikçe artan bir hızla bilinçlenerek doğayı buyruğu altına alıyor. Ulaşımdaki hız, dünyanın dört bir köşesini birbirine yaklaştırdığı ölçüde zekâlar arasında köprü oluyor. İnsanlığı dertleri sevinçleriyle tek gövde durumuna getiriyor. İnsanlık her dönemden daha bilinçli olarak emeklerini hiçe indiren savaşı lânetleyip barışı yüceltiyor; demokrasinin vazgeçilmez gereği olan yeni erdemler yaratıyor.

Evet, senin için ey Demokrasi, halkımızın yanı sıra insanlığın uyanışı bilinçlenmesi yolunda geçmişte olumlu olarak harcanmış bütün emeklere, bütün erdemlere saygıyla sahip çıkmak, koca Whitman'ın dediği gibi «ağaçlar gibi sık dostluklar dikerek» çevremizde barışı, kardeşliği pekiştirerek, her türlü çağ dışı görüşlere düşüncelere, sabırla umutla gerilemeden karşı durmamız gerekiyor.

(Cumhuriyet, 9.3.1976)

İlhan ARSEL

HALKIN AYDINLARDAN GÖRDÜĞÜ

1921 tarihli Anayasa'nın hazırlığı ve bu Anayasa'ya halk idaresi sistemiyle ilgili ilkelerin konulması konusundaki tartışmalar sırasında bir temsilci, halkımızın geri bırakılmışlığının nedenlerine değinirken şöyle diyordu: «Efendiler, bugün dünyanın pek az yeri vardır ki, bizim üzerinde yaşadığımız zulümdide topraklar kadar harabiye düçar olsun. Çin'e gitseniz, Afrika'ya gitseniz ancak «vahşi milletin» oturduğu topraklardan gayrı hiç bir toprak bulamazsınız ki bu memleket kadar harabe, baykuş yuvası olsun... Nüfusumuz azalmış, yolumuz kalmamış, orman yok, servet yok, insanlar sağlıktan yoksun bir hale gelmiş. Bütün bunları «kötü yönetim» sözcükleriyle özetleyebilirsiniz. Bundan kimi sorumlu kılacağız efendiler? Bundan münevver (aydın) sınıf da sorumludur memurin sınıfı da... Konuşmacıya göre aydın sınıf sorumlu idi çünkü ülkeyi ve milleti anlayamıyordu. Ancak ne var ki aydın sınıf miktarca az idi, fakat asıl sorumlu olan, konuşmacıya göre, memur sınıfı idi. Bu konuşmalar sırasında Mecliste söz alan temsilciler memur sınıfının millete nasıl kötü davrandığını, nasıl onun bilgisizliğinden yararlandığını ve nasıl onu sömürdüğünü belirtmekte idiler. Burdur temsilcisi İsmail Suphi: «Biliyorsunuz, diyordu, biliyorsunuz ki bu memleketin öteden beri bir hastalığı vardır. Bu hastalık idare (yönetim) hastalığıdır. Memleket gerilemeğe başladığından itibaren sui idare an be an artmış ve eksilmemiştir.» Tanzimat ve Meşrutiyet devirlerinin halk ile ilgisiz, «halka temas etmez» bir memurin sınıfı yarattığını söyleyen konuşmacı, bu sınıfın halkı hor gördüğünü, köylünün üzerinde kendilerinin «bir hakkı amiriyet sahibi olduklarını» belirtiyor ve şöyle diyordu: «Binaenaleyh efendiler, aydın sınıf, aydın azlığı

ile ve memleketi anlamaması ile ne kadar kabahatli ise, memurin sınıfı kendilerini bu memleketin sırtından geçinmek suretiyle, «amiri müekkil suretiyle» hareket ederek çok hata etmişlerdir... Köylüye gelince: Daima işittiğine ademi itimadı (güvensizliği) kendisince asıl telâkki ederek: «Dur bakalım sonu ne olacak» diyerek boynunu bükmüş, cesur, mütevekkil beklemiştir.»

Bu sözler sanki bugün söyleniyormuş ya da söylenmek gerekiyormuş gibi kulaklarımızı çınlatmakta. Ancak «memur» ve «aydın» deyimlerini ayırmak yerine bunları birleştirip kocaman bir AYDIN deyimini kullanmak istiyor insan.

Aydın geçinen sınıfların halk anlayışı yüzyıllar boyunca öylesine olumsuz, öylesine düşük olmuştur ki halka hizmet etmek, halka yararlı olmak, aklın alamayacağı bir şey gibi görünmüştür onlara... Millete, insana ve hele insanlığa hizmet etmeyi bu aydın sınıf bir bakıma delilik, budalalık, ve hatta «cinnetlik» diye kabul eder olmuştur. Bu korkunç ve korkunç olduğu kadar iğrenç zihniyet, ünlü bir «devletlimizin» kaleminde, geçen yüz yıl sonlarına doğru, şöyle dile getirilmişti:

«Derde uğrar kim sadakat etse elbet Devlete
İstikamet mahz-ı cinnettir bu mülk-ü millete,»

Bu satırlar insana dehşet veriyor; yeryüzünün başkaca hiç bir toplumunda, aydın diye kabul edilen kişilerin kaleminden halka yararlı olmanın «cinnet» sayılacağı şeklinde bir satır pek çıkmamıştır. Kendi toplumunu ve kendi halkını kendisine böylesine yabancı ve düşman sayan aydın, başka hiç bir ülkede, hiç olmazsa bu ölçüde, yetişmemiştir. Bu tip aydın sadece halkı kul köle bilen zihniyetin egemen bulunduğu Şeriat ülkelerinde görülmüştür. Bir zamanlar ünlü düşünür Ata Malik Cüveyni de «... Arslan aç kalmadıkça avlanmaz ve hiç bir hayvana saldırmaz... Köpeğini (Halk'ı) aç tut ki seni takip etsin» diye Hükümdara öğütler vermekten sıkılmazdı. Cüveyni'den çok daha ünlü ve bugün dahi Şeriatçılarımızın «Hüccet-ül İslâm» diye anar oldukları İmam Gazzâlî: «Biz çobanız, halk bizim sürümüzdür» der ve halkı cahil tutmanın bilimini yapardı. Nizam-ül Mülk ise «Reayamız bi-

zim sürümüzdür, vergimiz bizim güvenliğimiz...» diye halkı ezici ve sömürücü zihniyetin bir başka formülünü yerleştirirdi.

Bu zihniyet, bu şekliyle bugün de sürüp gitmekte siyaset adamlarımız gazetelere: «Halk denilen şey sürüden ibarettir» şeklinde demeçler vermekte sakınca görmezler. Aydınlarımızın büyük çoğunluğu halka karşı bu tiksinti ve bu umursamazlık, ve bir nemelâzımcılık içerisindedirler.

Hele üniversitelerimiz, fakültelerimiz ve bu kuruluşların «allâme» öğretim üyeleri... Hiç kimseler onlar kadar memlekete ihanet içerisinde sayılamaz. Evet biz öğretim üyelerinin ülke sorunları karşısındaki susmuşluğumuz, zavallılığımız, vicdansızlığımız ve ülkenin koyu karanlığa giden durumu karşısındaki nemelâzımcılığımız ve kalenderliğimiz, utanılacak bir şeydir. Halka ve millete karşı bu düşmanlık görülmüş şey değildir. Yüzyıllar içerisinde halkı, aklı ve zekâsı geliştirilmemek, aydınlatılmamak, ve üstelik sürü şeklinde güdülmek ve sömürülmek gereken bir varlık olarak gören ve gösteren aydın sınıf, böylesine geri ve zavallı durumlarda tuttuğu kendi halkından, kendisi de utanır durumlara düşmüştür.

Örümcek kafalı din adamlarının ve onlardan pek farklı olmayan aydınların etkili bulundukları toplumlarda müspet bilim, müspet ahlâk ve uygarlık adına yükselen sesler çabuk kaybolur ve susar; çünkü kendilerini destekleyecek ortam bulamaz. «Bir devirden bir devire, dünyanın büyük düşünürleri seslerini yükseltmişler ve özgürlük diye haykırmışlardır; fakat onların bu haykırışları, silâh zorlaması ve kültürsüz halk yığınlarının kaba gücüyle çabuk susturulmuştur. Eski Yunan'da Homer ve Demosten, Roma'da Çiçero, Ortaçağlarda şairler ve fikir uğruna canlarını feda edenler, örneğin bizim Milton'umuz... hep hürriyet diye haykırmışlardır. Fakat bilgisizlik ve kaba güç (iktidarlar) onlara karşı cephe kurmuştur. Ancak ne var ki uzun süreye göre de olsa gerçeğin kutsal sonsuzluğundan yükselen ışıklar her yerde onları silip atmıştır...»

(Cumhuriyet, 12.3.1976)

Doç. Berke VARDAR

DİL AKADEMİSİ ÜSTÜNE

Yapay sorunlarımızdan biri de kuşkusuz «dil akademisi» sorunu. Dilsel gerçeklere ters düşen savlariyle olumsuz tutumlarına başka yoldan geçerlik ve saygınlık kazandıramayacağını anlayan birtakım kişilerin amaçlarına siyasal, yoldan çelişkilerine başkalarını da ortak ederek ulaşma denemelerini somutlaştıran bu sorun siyasal koşullara bağlı olarak zaman zaman ortaya atılır, dile ilişkin görüşleri olduğu gibi dil dışı çeşitli duygu ve düşünceleri de yüzeye çıkarır, yapaylığından ötürü de gene salt siyasal nedenlerle güncelliğini yitirir, unutulur gider. On yıla yakın bir süre önce de öyle oldu: O sıralarda da «akademi» tutkunları seslerini yükselttiler, çelişkilerine kimi siyasal kişileri ortak etmeyi, onları da dinsel çıkmazlara sürüklemeyi denediler, bu yoldan yasal saygınlık belgesi edinebileceklerini umdular. Ama olmadı işte, dil ırmağını tersine akıtmaya kalkışanların umutları boşa çıktı.

Gerçi dil tartışması, daha açık bir deyişle Türkçecilerle Karşı-Türkçeciler arasındaki savaşım durmadı hiç. Türkçeyi kösteklemeye çalışanlar koşullar elverdikçe başka yollardan saldırıya geçmekten, toplumsal evrimin, çağcıl gelişimin gösterdiği doğrultuyla kesenkes çelişen girişimlerde bulunmaktan geri kalmadılar. Kendilerindeki bunalımı dilin bunalımı sanarak ya da bu türlü bir sanı uyandırabileceklerini umarak, bilimsel olup olmadığına hiç bakmadan, bilim dışı niteliği tanıtlandığında da hiç tınmadan, yalnız kimi çevrelere yaranmak kaygısiyle başka yapay sorunlar attılar ortaya. Kimilerinin duygularını okşayacak, kandırıcı, ama bilimsel geçerlikten yoksun gerekçelerle sözde çözüm yolları önerdiler, ulusçuluktan dem vurup ulusçuluğu ezmeye kalkıştılar. Ne var ki -ve ne mutlu ki- tüm girişimleri sonuçsuz kaldı. Türk

dili, Atatürk'ün çizdiği esenlikli yolda arınmasını sürdürdü, yeni yeni katkılarla kendi kendini aştı, toplumun sürekli biçimde yenilenen gereksinmelerini karşılayacak etkin ve yetkin atılımlar yaptı. Anadili bilinci eski kuşakları imrendirecek düzeye ulaşmış yeni toplumsal kuşaklar girdi dilsel çevrime. Genel kullanımda da, özel uzmanlık dallarında da Türkçenin olanakları günden güne arttı. Bir zamanlar toplumdaki dilsel eğilimler kimi bireylerle kurumlarda daha bilinçli bir görüntüye bürünürken, yenileştirme ve geliştirme çabaları giderek milyonların ortaklaşa yürüttüğü çok geniş kapsamlı bir eyleme dönüştü. Kısacası, Dil Devrimimiz tüm toplumla bütünleşti.

İşte, bu ortam içinde yapay «dil akademisi» sorunu bir kez daha karşımıza çıkmış bulunuyor. Eskiden olduğu gibi bugün de siyasal kişilerin bir bölümü gene bilim dışı gerekçelerle dilsel gerçeklere ters düşmeye çağrılıyor. Kurucuları dışında üyesi bulunmayan derneklerle, kendilerinden başka okuyucusu olmayan yazılarla yapamadıklarını Karşı-Türkçeciler siyasal kişiler aracılığiyle gerçekleştirmeyi deniyorlar bir kez daha ve kuşkusuz son olarak.

İster istemez başka sorunlara ağırlık veren siyasal kişilerin dil sorunlariyle de biraz ilgilenip gerçekleri öğrenmekte gecikmeyeceğini, dil danışmanlarını yazgılariyle baş başa bırakacağını umarız. Gerçi Millî Eğitim Bakanlığının 17 kasım 1975 tarihli genelgesi Karşı-Türkçecileri birçok yönden sevindirici niteliktedir ve danışmanların gönlünce bir dil akademisi kurma yolundaki hazırlıklar hızlanarak bir yasa tasarısına dönüşmüş bulunmaktadır. Ne var ki genelgeyle tasarıda yer alan birçok sözcük daha ilk adımda girişimlerin nasıl başarısızlığa uğradığını başka kanıta hiç gerek kalmadan gözler önüne sermekte, çelişkili ilkelerin kaçınılmaz bir biçimde çelişkili sonuçlar doğuracağını bir kez daha tanıtlamaktadır. Akademi kurulacak olursa, kuşkusuz söz konusu betiklerin dilini düzeltmekle (!) işe başlayacaktır. Öyle ya, saldırı konusu az mı sözcük var genelgede? Başta genelge olmak üzere işte birkaç örnek: Çağdaş, göreş, ilgili, kesinlik, konu, kurum, nitelik, okul, oluşturmak, öğrevnci, öğretim, öğretmen, önem, özellik, sonuç, terim, veri... Öte

yandan, kullananlara her türlü kötülük yakıştırılmasına yol açan az mı yasaklanmış (!) sözcük tasarının hemen hemen her satırında boy gösteriyor? İşte örnekler: Aday, alan, araştırmacı, atanmak, başkan, belirtilmek, bölüm, çağdaş, çoğunluk, dal, danışman, derlemek, deyim, dil, dilci, geçici, genel, gerçekleştirici, gerek, gerekli, gider, görev, görevli, ilgili, incelemek, istek, işbirliği, kişilik, kurul, kuruluş, nitelik, oy, ödenek, ödül, özellik, özerklik, sanık, sözlük, soruşturma, sürekli, tasarı, taslak, terim, tüzel, uygun uzman, uzmanlık, üye, üyelik, yayım, yazışma, yetki, yetkili, yön, yönetim, yönetmelik, yürürlük, vb. Oysa bu alanda yetkili (!) kişilerin yayımlamış olduğu yapıtlara bir göz atılabilir, söz konusu kullanımlardan kaçınılabilirdi! Öyle ya, «-al/el», «-man/-men», «-av/-ev», vb., vb. eklerle yapılan bütün sözcükleri yanlış saymıyor mu Karsı-Türkçecilerin sözcüleri? «Uydurma» diye adlandırdıkları, ama hiç bir dilbilim yapıtında yer almayan uydurma bir nitelik yakıştırmıyorlar mı bütün bu sözcüklere? Ama oluyor işte.

Bu gözlemlerden, genelgenin de tasarının da aceleye geldiği sonucunu mu çıkarmak gerekir? Sanmıyoruz. Yıllardır gerçekleştirilmeye çalışılan bir düs söz konusu. Öyleyse? Savın kendisi temelsiz, gerekçenin kendisi tutarsız. Danısmanlar çeliski icinde. Şimdi de «akademi» sözcüğünün arkasına saklanacaklar, dolaşımdan çıkmış ya da dolaşıma girmemesi için caba harcanan yabancı sözcüklere geçerlik belgesi düzenleyecekler, Türkçeye yeni boyutlar kazandırmış binlerce sözcüğü yok savacaklar. Olmaz böyle şey. Hicbir güç ulusal olmayanı Türk ulusuna benimsetemez. Yetkililer, yetersiz danısmanları düsleriyle başbasa bırakarak milyonların sesine, sözcüklerine ve kendi öz kullanımlarına kulak verecek olursa hangi savın geçersiz olduğunu hemen anlayacaklardır.

Geçenlerde iyi bir rastlantı oldu, TRT yayınlarında izlediğimiz söylesilerden biri, simdiye değin bu konuda kesin bir yargıya varmamış olanları uyarıcı çok ilginç örnekler sundu. Bu söylesi sırasında eski bir dilbilgicinin özellikle işlev sözcüğüne ilişkin olarak yaptığı açıklamalar, dil konusundaki olumsuz tutumun nedenlerini de çok özlü bir biçimde ortaya koydu. Dileğimiz, TRT'nin bu

türlü söyleşilere daha sık yer vermesi. Söyleşinin bir yerinde dilbilgici şöyle diyordu: «Fransızcadan bir kelime gelmiş: Fonction.. Bunun tabiî Türkçesi: İşleyiş. Ama siz buna işlev derseniz, bu uydurma olur...» Bu yargı, işlev'in Türkçedeki görevine son vermez; olsa olsa, bu türlü yargılara varanların dil konusundaki işlevlerini yitirdiklerini gösterir, çünkü işleyiş'in fonction'u değil, fonctionnement'ı karşılayan sözcüklerden biri olduğunu bilmediklerini, çağımız dilbiliminde de başka birçok alanda da çok önemli bir yer tutan fonction'un anlamını bir türlü kavrayamadıklarını ortaya koyar.

Dil gerçeklerini yadsıyacak, hiçbir yerde eşine rastlanmayan, yalnız adıyla başka ülkelerdeki bilimsel ya da onursal kurumları anımsatacak bir kurum yaratmayı tasarlayanlar anlaşılan dünyada olup bitenleri de izlemeye pek vakit ayıramıyorlar. Bugüne değin, Ulu Önderimizin gösterdiği yolda Türkçenin bağımsızlığı ve yetkinliği için yapılanları, O'ndan esinlenenlerin bu yüce ülkü doğrultusunda gerçekleştirdiklerini değerlendiremeyen, başka ulusların dil bağımsızlığı konusunda başvurdukları önlemleri izleyemeyenler ocak 1976 başlarında, Fransız yöneticilerinin TRT haberlerinde bile değinilen yeni bir girişimini de mi acaba duymadılar? (1). Tasarladıkları kurumun kimi dış yönlerini, görünüşü kurtarmak için Fransa'dan aldıkları anlaşılan akademicilerimiz, duyuru ve tanıtılarda da yabancı sözcük kullanılmasının aynı Fransa'da yasaklandığını bildiren bu habere ne derler acaba? Ne derlerse desinler, ama ulusçuyuz demesinler. Çünkü Türk toplumunda ulusçuluğun tek geçerli türü Atatürk ulusçuluğudur ve Arapçaya, Farsçaya, Fransızcaya, İngilizceye, vb. üstünlük tanıyarak kendi öz diline karşı çıkmaya kalkışan kişi Atatürk ulusçusu olamaz. Hiçbir gerekçe, hiçbir özür bu konuda hoş görülemez. Ulusçuluğu dilde yadsıyan kişi başka alanlarda da yadsımaz mı? Atatürk ulusçuluğu her türlü uluslararasıcılığa karşı değil midir?

Ulusçuluk ülküsünü benimseyenlerin görevi toplumumuzun Atatürkçü çağdaşlaşma sürecini birlik ve esenlik

(Cumhuriyet, 24.3.1976)

---

(1) 7 ocak, 7.30 haberleri.

içinde bütünlemesini başka alanlarda olduğu gibi dil konusunda da önlemeye çalışanların oyununu bozmak, yanılgıya düşenleri uyarmaktır. Unutmamalı ki dil bağımsızlığı ulusal bağımsızlığın ayrılmaz bir parçası, Dil Devrimi Atatürk Devrimlerinin hem doğal bir yansıması, hem de etkin bir aracıdır.



Necati Cumalı

Vedat Nedim TÖR

ŞEVKET SÜREYYA'NIN ARDINDAN

Her pazartesi, bu sütunlarda yurt ve dünya sorunlarını üstün bir görüşle dile getiren Şevket Süreyya Aydemir'in yerinde, onun hakkında yazı yazmam hayatımın en acı olaylarından biri oldu.

Demek onunla aynı yaşta imişiz: 79.

Dünyada uzun yaşamanın bir nevi «yalnızlaşma» olduğunu, böyle en yakın arkadaş ve dostları bir bir yitirdikçe, insan daha iyi anlıyor. Geçen gün, bir başka arkadaşım Selçuk Kaskan'ın vefâlı eşini gömdüğümüz gün, Yıldız Kenter'e, «Artık soyadımı değiştireceğim, «Gömücü» koyacağım» demiştim. Ne kadar haklıymışım. Işte, aradan bir gün geçti geçmedi, bu sabah da Radyo'dan dostum Şevket'in ölüm haberini aldım ve kahroldum. Çünkü Şevket, yalnız çok yakın bir dost olarak değil, fikir ve ideal arkadaşı olarak da benim en çok sevdiğim, inandığım, saydığım bir varlıktı.

22 mart tarihli «Cumhuriyet»te yayınlanan «Doğum Ağrısı mı, Tükeniş mi?...» başlıklı son yazısını okuyunca, kendisine 23 martta şu mektubu yazmıştım:

«Pek Sevgili Şevket'çiğim,

22 Mart tarihli Cumhuriyet'te çıkan yazını yine büyük iç-acısı ile okudum. Evet, «Doğum ağrısı mı, Tükeniş mi?»

Biz, bu memleketin yoktan varolduğunu görmüş, bir yarı-koloninin bağımsız millet oluşunu yaşamış ve bize özgü yepyeni bir dünya görüşü davasını gütmüş ve bunun bir fikir sistemi halinde, «Kemâlizm» ideolojisi olarak gerçekleşmesini özlemiş insanlar, bugünkü boşluk ve kargaşa karşısında her gün kahroluyoruz. Her boşluk, doğada olduğu gibi, sosyal hayatta da dolar. Mao'dan, Hitler'e ve Ebussut'a kadar bütün dünya görüşlerinin cirit

oynadığı bu memlekette, yalnız Kemâlizm'den bir haykırış yok. Böyle çorak bir ortamda Prof. Philip Schwartz'ın koyduğu teşhis, «Türkiye menfi seleksiyon memleketidir» kanunu bütün acılığı ve acarlığiyle «icrayı habâset» ediyor. Ve biz de böyle karşılıklı dövünüyoruz.

Haydi, bugün de gözlerinden hasret ve muhabbetle öpeyim.»

Belki bu mektup eline bile geçmeden ölüp gitti... Evet, biz, yani Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Şevket Süreyya Aydemir, Burhan Belge, İsmail Hüsrev Tökin, ve ben beş arkadaş, 1932 yılında yayınlamaya başladığımız aylık «KADRO» dergisi ile «Kemâlizm» diye adlandırdığımız dünya görüşünü işleyip yaymaya çalıştık. Ve bu fikir dergisini ancak üç yıl yaşatabildik. Bu beş arkadaştan şimdi yalnız Hüsrev ve ben hayattayız.

«KADRO» dergisinin ilk sayısında (Ocak — 1932) çıkan önsözü Şevket yazmıştı. İşte ondan bir parça:

«Türkiye bir inkılâp içindedir. Bu inkılâp kendine prensip ve onu yataşacaklara şuur olabilecek bütün nazari ve fikri unsurlara maliktir. Ancak bu nazari ve fikri unsurlara maliktir. Ancak bu nazari ve fikri unsurlar inkılâba İDEOLOJİ olabilecek bir fikriyat sistemi içinde terkip ve tedvin edilmiş değildir. Gerek milli mahiyeti, gerek beynelmilel şümul ve tesirleri itibariyle, tarihin en manâlı hareketlerinden biri olan inkılâbımızın, zatinde mündemiç bu ileri fikir ve prensip unsurlarını, şimdi inkılâbın seyri içinde ve onun icaplarına uygun bir şekilde izah işi, bugünkü Türk inkılâp münevverliğine düşen vazifelerin en âcili ve en şereflisidir. İnkılâbımızın, her biri ayrı ayrı kıymettar ve orijinal olan bu fikir ve nazariye unsurları birer birer izah edildikçe, bu esaslar inkılâp nesli için kriteryumlar olacak, yeni ve standartlaşmış inkılâpçı tip böyle doğacaktır. Bu tip her nerede, her ne şerait altında olursa olsun, karşılaştığı her inkılâp sahasında, aynı hâdiseyi aynı kriteryumlara vuracak, aynı ölçülerle düşünecek, aynı neticelere varacak, ve inkılâbın kendisine hâs CİHANI TELÂKKİ TARZI böyle vücut bulacaktır.

Hülâsa, cihanın bin bir çeşit hadisata gebe olan bugünkü esrarengiz gidişi içinde, mukadderatını kendi in-

kılâbının mukadderatına bağlayan inkılâp neslimizin muhtaç olduğu inkılâp şevkini her zaman uyanık tutmak ve inkılâbımızın bir bakışta idrakimizi durdurur gibi görünen coşkun ve mürekkep cereyanma daima hâkim kalabilmek için, onun prensiplerini hududu muayyen kriteryumlar şeklinde bilmeye, benimsemeye ve benimsetmiye mecburuz.

KADRO, BUNUN İÇİN ÇIKIYOR.»

Şevket, benim 75. yaş günümde arkadaşların hazırladıkları broşürde, hayatımızda çeşitli alanlarda yaptığımız işbirliği şöyle dile getirmişti:

«Vedat'la yarım asra yakın sıkı bir dostluğumuz, bir yol ve fikir arkadaşlığımız vardır. Bu yıllar çok şeylerle doludur. Ankara'nın ve inkılâbın emrinde vazifeler alışımız aym günlere rastlar. Ben, devlet hizmetinde önemli vazifelere atandım. Vedat, evvelâ sosyal hizmetleri seçti. Onun eski Millet Meclisinin ucundaki bir odada «Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti»ni kurduğunu bilirim. Ben de yetişebildiğim kadar bu cemiyetin yayın işlerine yardım ediyordum. O zaman gördüm ki, Vedat gerçekten bir teşkilât ve disiplin adamıdır. Hem de herşeyi masa başında, ama tek dakika aksatmadan, çarkları bir birine çarptırmadan, işletmek şartiyle... O, dokunduğu her konuya şaşılacak bir hayatiyet verir. Onun himmetiyle katıldığımız Budapeşte, Leipzig ve New York Dünya Sergileri, Kemâlist Türkiye'nin tanıtılması yolunda büyük hizmetler yapmışlardır.

Matbuat Umum Müdürlüğüne tayin edildiği zaman da hiç yoktan yepyeni bir anlayışla küçük, fakat çok canlı ve verimli bir teşkilât kurdu. Daracık bütçesiyle La Turquie Kemaliste gibi, Fotoğrafla Türkiye Albümü gibi, Ayın Tarihi gibi bugün bile benzeri olmayan yayınlar yaptı.

«Kadro» hareket ve neşriyatında da yönetim intizam ve disiplinini biz, Vedat Nedim Tör'e borçluyuz. Sinirli bir mubassır değil, şuurlu bir teşkilâtçı olarak...

Hepimizi dergiye abone etmişti. Daha garibi, Çankaya Köşkü, Atatürk de 10 adet abone yazılmıştı! Her toplantıya getirilen yeni yazıları insafsızca tarardı. Hatta

reddettiği bile olurdu. Ama, bu yöneticilik onu fikir çalışmalarının dışında bırakmıyordu. O da yazılariyle ön planda faaldi. 1. Dünya Harbi sonunda demokratik ülkelerin sosyal bir kategori saydıkları «Milli Plan» fikrinin Kadro dergisi öncülüğünü yapmıştı. Vedat, yalnız Altyapı, Sanayi, Ulaştırma alanlarında değil, Eğitim ve benzeri alanları da kapsayan Milli Kalkınma problemlerinin bir «Milli Plân» bütünlüğü içine alınmasının savunucusu idi. Nitekim bugün, demokrat ülkeler bu çerçeve içinde çalışmaktadırlar.

Cumhuriyetin 10. yıldönümünde Atatürk, yalnız Kadro dergisine beyanat verdi ve İnönü hayatının en muhtevalı makalesini oraya yazdı.»

Şevket Süreyya, çok yaratıcı, doğurgan bir düşünür ve yazardı. O'nun çeşitli eserleri arasında yaşamının dramını anlatan «Suyu Arayan Adam» ve ille Atatürk hakkındaki «Tek Adam» adlı üç ciltlik eseri Millî Kurtuluş Savaşımızın ve Devrim tarihimizin klâsik demirbaş eserleri arasında yerlerini şimdiden almışlardır.

Kendisiyle yıllar boyu gönül ve işbirliği yaptığım Şevket Süreyya'nın arkasından, hâlâ yaşayabilen benim ne büyük bir boşluk ve acı içinde olduğum, belki şu kısa açıklamadan sonra daha iyi anlaşılacaktır.

(Cumhuriyet, 29.3.1976)



Emil Galip SANDALCI

DEMİREL NEREDEDİR?

CGP MC cartlıyciliği, MSP mollalığı, MHP şovenliği, AP oportünizmi, «Bağımsızlar» çıkarcılığı karmasında bal gibi bir faşist uygulamadır, bugün Türkiye'nin yönetiminde egemen olanı. Sahne arkasında yer alanı karmaşık MİT düzenleri, CIA oyunları, büyük sermaye mavi boncukculuğu da madalyonun öteki yüzü.

Şimdilik, içinde her çeşit «şer» gücünün kaynaştığı MC'nin yanında açıkça yer almayıp seyirciliğini, dilsizliğini, pasifliğini sis perdesinin ardında gizlendiğimiz sürece faşist uygulamanın konusu olmak gibi bir sorunumuz yoktur. Biçimsel bir demokrasinin kâğıt üzerinde sağladığı hakların koruyuculuğunda rahat yazarsınız.

Ne var ki; eğer karşı iseniz bu yabancı yurtseverlik, çağdışı milliyetçilik, soyut Müslüman ahlâksızlığı, kalkınma palavracılığına; bu iki yüzlülüğe, düzenbazlığa, örtülü çıkarcılığa davranışınız, konuştuğunuz, yazdığınız, çizdiğinizle karşı olduğunuzu belirtiyorsanız; o zaman mesken dokunulmazlığı, düşünce - seyahat özgürlüğü, yasaların koruyuculuğunu, mal - can - iş güvenliği, iş bulma eşitliği vb. gibi kavramların uygulanmasında ikinci sınıf vatandaşsınız. Faşist yönetimin saldırılarına hedefsiniz. «Anarşistler, komünistler, kökü dışarda hainler» çığlıkları ortasında faşizmin, kaba çizgileri ile değişmez, klasik «Büyük Oyun» kellelerinizin çevresinde oynanacaktır.

Oynanıyor da. Hem de 12 mart döneminde oynandığından çok daha geniş çapta. Patlamalarla, kışkırtıcı polis önlemleriyle, araya sızdırılan ajanlarla, her yere yerleştirilen partizanlarla, şişirilen olaylarla, bir kısım basınla işbirliği yapılarak düzenlenen renkli fotoğraflı insan avları ile, işkenceli sorgularda, kurdurulan gizli ör-

gütlerle, terörist eylemlerle, komandolarla, kiralık ve görevli katillerle, plânlı cinayetlerle, Üniversite kapatmalara ve sıkıyönetim ilân etmelere neden yaratma çabaları ile yüksek öğrenimi felce uğratmakla, hesaplı vurdumduymazlıklarla, demogoji ile, yalanla, parayla, yüzsüzlükle, utanmazlıkla, işbirlikçilikle, kökü dışarda ilişkilerle, haince, acımasızca...

Acaba MC iktidarını parlamentoda ayakta tutan oylar bu rezil oyunun sorumsuz seyircileri midir? Kör, sağır, dilsiz ve bilinçsiz kuklaları mıdır? Koca devlet çarkı İçişleri Bakanlığı, Millî Emniyeti, Emniyet Genel Müdürlüğü, örtülü ödenekleri ile olup bitenlerin neresinde, hangi ölçüler, sorumluluklar ve direktiflerle yer almaktadır?

«Şen Bağımsız Türk Devleti» gölüne faşizm yoğurdu mayasını çalmıya soyunan kurtarıcı kahramanların hayali mobilya rezâletleri bataklığında hayali tehlikelere karşı açtıkları «cihad» kazanılırsa ne olacaktır?

II. Ergenekon destanı mı yaşanacaktır?

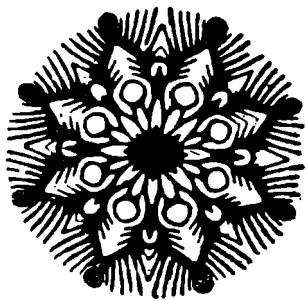
Sahnelenen, 21. yüzyıl elinizi uzatsanız tutulacak yakınlıkta iken, kurt - çakal desteğinde çağdaş uygarlık düzeyine bir basamak gülünçlüğünde bir Faşist oyunudur.

Bu arada sayın Demirel nerededir?

Sanırız kendileri «sorumlu ise sorumlu, sorumsuzsa sorumsuz» sorumsuz sorumluluğunun ve sorumlu sorumsuzluğunun içindedir.

Apaçık değil mi?

(Vatan, 3.4.1976)



Abdi İPEKÇİ

DEMİREL'E CEVAP

Başbakan, her konuda «hem suçlu _ hem güçlü» deyimine uygun davranışlarda bulunmaktadır. Bunların en belirgini gittikçe yaygınlaşan ve hiçbir şekilde önlenmeyen şiddet olayları ile ilgilidir. Yalnız yüksek öğretim kurumlarını değil, lise ve ortaokulları da felce uğratan, öğrenim özgürlüğünü yok eden, can güvenliğini ortadan kaldırıp nice gencin hayatına mal olan bu olayların üstesinden gelmek hükûmetin görevi bulunduğu ve o görev yerine getirilmediği halde, Başbakan bunun sorumluluğunu olduğu gibi muhalefete yükleyebilmektedir.

Dünkü gazetelerden birinde bu suçlamalarını tekrarlamış ve şöyle meydan okumuştur.

«Açıkça ispata davet ediyorum. Hükûmet hangi suçluları himaye etmiştir? Kim, nerede, ne zaman, hangi suçu işlemiş de hükûmet kanunların verdiği yetkiyi kullanarak suçlunun üzerine gitmemiştir?»

Bu sorular o gazetede yayınlandığı gün feci bir biçimde cevaplandırıldı:

Dün sabah
Başkent Ankara'da
Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde
Kimlikleri gizli kalan bir grup saldırgan
Cinayet suçunu işlediler
Bir parlamenterin oğlunu öldürdüler
Birçok öğrenciyi yaraladılar.

Ve hükûmet, kanunların verdiği yetkiyi kullanarak suçluların üzerine gidemedi, hiçbirini yakalamadı, hiçbirinin kimliklerini ortaya çıkarmadı...

(Daha sonra Hacettepe Üniversitesindeki olaylar da işin acı bir cabası oldu..)

Cevabı aldınız mı Sayın Demirel?...

(Milliyet, 9.4.1976)

Hıfzı Veldet VELİDEDEOĞLU

KOŞAR ADIMLA...

Haberler hiç de iç açıcı değil. Bir yıldan beri «Sağ koalisyon», «Cephe Hükümeti», «MC Hükümeti» filân derken ve cephe ortaklarının her birinde görülen ayrı nitelikteki tehlikeli hazırlıkları eleştirirken, «hükümeti» sözcüğünün başındaki «koalisyon, cephe, MC» gibi nitelemelerin yerini, son bir aydan beri, yavaş yavaş, «AP» nitelemesi aldı ve hükümet bir «AP Hükümeti» görünümüne girdi.

Neden sonra bunun farkına varan MSP, hükümet kurulurken ileri sürmüş olduğu koşulların yerine getirilmediğinden yakınan bir tür muhtıra verdi Demirel'e. O da bu muhtırayı, babacan bir patron edasiyle «MSP koalisyon hükümetinin daha iyi işlemesi için bazı temennilerde bulunuyor» biçimnide yorumladı ve bunu gazetecilere açıkladı.

Gerek MSP, gerek hükümetin en haşarı ortağı MHP «Gık» diyemiyor şimdi.

Gık diyemiyor, çünkü Demirel «Sıkıyönetim» ilânından söz edip duruyor. Bir Sıkıyönetim ilân edilmesi durumunda ise, faaliyetleri kısıtlanarak felce uğratılacak partiler, yalnız «aşırı» sıfatiyle nitelenen küçücük sol partiler olmayacak elbet. Topun ağzında MSP ve MHP var. Dosyaları da hazır. Hatta yasalar uygulanıp yetkili adalet mercileri harekete geçse ve o dosyaları Anayasa Mahkemesine intikal ettirse, bu partilerin Sıkıyönetim ilânından önce bile kapatılması için bir değil, bin sebep bulunabilir.

Böylece Süleyman Bey o paslanmış «demir el»leriyle kıskıvrak bağlamış ve köşeye sıkıştırmıştır bu partileri. Bunlar ya onun buyruklarına boyun eğecekler ve sayın Demirel'in gösterdiği doğrultuda kuzu kuzu kendisine hiz-

met edecekler, ya da politika yaşamından silineceklerdir.

CGP'den hiç söz etmiyorum. Çünkü -eski deyimle- «irapta mahalli bulunmayan» yani hiç önemi olmayan bu parti zaten çoktan beri Demirel'in hizmetindedir. Böyle olduğu için de ödül olarak kendisine AP'den bir milletvekili «ihsan» edilmiş ve böylece Meclis'te «grup kurma» olanağı sağlanmıştır.

İnsan, neredeyse, «Suntayı mobilya yapan» ve bu yüzden şimdi içeride bulunan yeğen Yahya Demirel'in, amcasının iktidarını güçlendirdiği kanısına varacak!...

Öyle ya, Amerikan Morrison Şirketi temsilciliğinden, birader beyin arsa ve kredi işlerine, hayalî çimento ihracatına, yeğen beyin suntadan mobilya imal etme marifetlerine kadar, Demirel ailesinin basına yansımayan, kamuoyunca bilinmeyen, gizli kapaklı, olmuş olmamış, hiç bir yönü ve yanı kalmadı. Bunlardan bir kısmının Parlamentoca araştırılıp soruşturulması girişimleri de AP'nin ve onun ortağı pek ahlâklı ve maneviyatlı MSP'nin oyları ile engellendiği için, Sayın Demirel'in korkacak, sakınıp çekinecek bir noktası da kalmadı. Ve böylece «Anahtar» onun eline geçti.

Demirel'in kalmadı ama, belki başka yetkililerin veya yakınlarının henüz kamuoyuna yansımamış kimi kusurları, sakınıp çekinecek noktaları varsa ve bunları da Sayın Demirel biliyorsa, ne olabilir?

Belki doğru, belki yanlış; Adnan Menderes'in, dik başlı görünen kimi DP'li milletvekillerinin gümrük vesair yerlerdeki küçük kusurlarına ilişkin gizli dosyalar tutturduğu ve bu gibi kimselerden birinde kendisine karşı başkaldırma eğilimi gördüğü zaman, onun dosyasını önce doğrudan doğruya kendisine açıklayıp onu manevî bakımdan felce uğratarak pasif kalmağa mahkûm ettiği söylenirdi.

Süleyman Demirel'in son iki haftadır sertleşen tutumuna bakıyorum da, ne yalan söyleyeyim, «Acaba o da aynı politika yöntemini mi uyguluyor» sorusu geliyor aklıma. Öyle ya, onun yeğeni mapushaneye girdikten sonra, başkalarının yeğenleri, damat, oğul veya kızları -eğer kusurları varsa- niçin girmesinler aynı yere? Ve kamuoyu, niçin bilmesin bu durumları? Gazeteler niçin, boy



Haldun Taner

boy resimlerle böyle durumları açıklamasın?!...

Son haftalarda, bırakalım MSP ve MHP'yi, doğrudan doğruya AP de silindi ortadan ve hükümet sadece «Demirel Hükümeti» oldu çıktı.

Şimdi «Hükümet»in de silinip onun yerine, koşar adımla, «Demirel Yönetimi»ne doğru gidildiği bir dönemde yaşıyoruz. Eğer bu gerçekleşirse böyle bir yönetimde kendisine hizmet edecek tiplerin adlarını da, hiç çekinmeden, sayıyor birer birer Sayın Demirel: Son seçimlerde İstanbul'dan AP adayı olan eski Sıkıyönetim Mahkemesi Başkanı (şimdi AP Bursa Milletvekili) Emekli General Ali Elverdi...

Adı «Demirel» olan kişi tahtaya, hele çürük tahtaya basmaz. Demek isterim ki, yalnız emekli generallere güvenerek böyle sert konuşmaz ve Türkiye'nin şu kritik döneminde Hava Kuvvetleri Komutanı bir Orgeneral'in atanma kararnamesini imzalamayı keyfi olarak savsaklama cesaretini kendinde bulamaz. Şu halde güvendiği ya da sindirdiği başka kişiler, ve dayandığı -iç ve dış- başka güçler olsa gerek.

Bütün bunları düşündükçe, şu soruları sormaktan alıkoyamıyorum kendimi:

● Bir adamın bütün devlet güçlerini yalnız kendi elinde toplamaya ve ülkeyi böyle huzursuz bir ortama itmeye ne hakkı var?

● Başta Parlamenterler olmak üzere, bütün yetkililerin buna seyirci kalmaya, ya da böyle bir durumu desteklemeye ne hakları var?

● Ana muhalefet partisinin bu durum karşısında, Türkiye'nin her yerinde, her köşesinde bir bütün, bir blok halinde cephe almayıp sadece zaman zaman, bazı liderlerin ağzından, sert çıkışlar yapmakla yetinmeye ne hakkı var?

● Başta üniversiteler olmak üzere bütün aydınlar çevresinin ve bütün anayasal kuruluşların, tek adam egemenliğine doğru giden bu siyasal oluşum karşısında hiç bir tepki göstermeden oturmakta ne hakları var?

● Kimi emekçi kuruluşlarının, yani bazı sendikaların -kendi eylemleriyle- partiler üstü politika uygulama çabasını sürdürmek istemelerinde ne hakları var?

Bu kadar uyuşmuş insanların ülkesi mi oldu Atatürk Türkiye'si, vatan topraklarının kiralandığı, Ege Denizinin Yunanlılarca Türk uçaklarına kapandığı, Kıbrıs'ta yeni dolaplar döndürüldüğü böyle bir dönemde?...

Sayın Demirel, kişisel yönetimini kurmak için kendisine başka ortaklar, destekler bulmuş olabilir. Böyle bir yönetim kurmakta belki başarı da kazanabilir. Kendine karşı çıkanları birer türlü etkisiz kılabilir, hatta yok edebilir?

Peki sonra ne olur? Bu şiddet yönetimi ne kadar sürer? Süleyman Beyin yıpranmış, paslanıp çürümüş «demir» parmakları bu yönetimin dizginini elinde tutmağa ne kadar yeterli olur?. «Haydi çekil» diye bir dirsek vuruşu ile onu devirecek kişinin ne yapacağı, ülkeyi nereye götüreceği belli midir?

Ben söyleyeyim. Hayır, ben değil, tarih kitapları söylesin: Dipsiz kiler boş ambardır bunun sonu, ülkemiz için.

Ama ülkeyi düşünen kim? Ülkeyi düşünen kişi, şimdiki aldatıcı siyasal gücüne, ya da kendince güçlü sandığı kişilerin omuz vermelerine güvenerek, devletin hava kuvvetlerinin başına, hakkı olan komutanın atanmasını, sırf kişisel nedenlerle savsaklar mı?

Siyasal ihtiras, siyasal yanılgılar, şiddet yöntemleri Sayın Demirel'i, yalnız onu değil, onunla birlikte ülkemizi de bir yerlere götürüyor, koşar adımlarla.

Hemen Tanrı, başta Demirel olmak üzere, yetki sahibi herkese sağduyu ve Demirel'in kişisel amaçlarına fırsat ve ortam hazırlayan sağ ve sol eylemcilere de -içinde bulunduğumuz tehlikeli kritik durumu kavrayacakakıl, fikir ihsan etsin!...

Ne diyelim başka?

(Cumhuriyet, 11.4.1976)

Zeki KURUCA

DEMİREL ÇIKMAZI

Sosyal yasalardan biri de, liderleri toplum koşullarının yarattığıdır. Bazı toplumbilimciler, bu yasayı, her toplum lâyık olduğu biçimde yönetilir, diye ifade ederlerse de, aslında bu iki ifade, aynı kuralı değil fakat birbirinden ayrı iki olayı açıklamaktadır. Örneğin, Osmanlı İmparatorluğunun yıkılışını izleyen dönemde, Anadolunun sömürgeci emperyalistler tarafından yağmalanmaya başlanmasının kaosu içinde bir ümit güneşi olarak Atatürk'ün doğması, liderleri toplumun içinde bulunduğu koşulların yarattığına nasıl bir kanıtsaç yurdumuzun son bir yıl içinde yuvarlandığı duruma bakarak Demirel yönetiminin, toplumun içinde bulunduğu bozuk düzeni en iyi şekilde yansıttığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Gerçekten, bugün toplumun içinde bulunduğu sosyal, ekonomik, ahlâksal ve hukuksal verilere göre bir program hazırlayıp elektronik bir bilgi değerleme makinasına vererek, bundan nasıl bir yönetim biçimi çıkabilir diye sorsak, hiç kuşkusuz makinadan alacağımız yanıt «Demirel yönetimi» olacaktır. Başka bir deyişle, eğer bir kıyaslama yapmamıza izin verirseniz, Atatürk nasıl bir çare ümidi idiyse, Demirel de bir çaresizlik simgesidir, diyebiliriz. Dahasını söyleyelim: Demirel, bugünkü koşullar içinde bir toplum çıkmazıdır.

Neden böyledir? Önce genel kültür açısından ele alalım. Göreceğiz ki, Demirel, genel kültür, bilgi ve yetenekleri bakımından, Türkiye'nin ve giderek dünyanın içinde bulunduğu sorunları ve bunalımların nedenlerini temelinden kavrayacak yeterlikte değildir. Bu tanıyı (teşhisi), teknik bir eğitim görmüş olmasından değil, Türkiye'ye, dünyaya ve insanlara bakış, davranış biçiminden çıkarıyoruz. Sorunlara yaklaşma tarzı, onları ele alış ve

tahlil biçimi, Demirel'in bu konuları iyi anlıyamadığını, hele hiç çare olamıyacağını daha ilk adımda belli etmektedir. Özellikle Türkiye'nin sorunları o kadar derin köklüdür ki, iyi bir genel kültür almamış, uzak ve yakın tarihimizi iyi bilmeyen, ekonomik ve sosyal temel bilgilerden dahi yoksun, devlet bütünlüğü içindeki çelişkilerden habersiz ve bu konularda ancak kulaktan dolma bilgi kırıntıları taşıyan bir yönetici, toplumun geleceği için en büyük talihsizlik sayılmalıdır. Bunlardan yoksun olmak, kişisel bir kusur değilse de, bu durumda olan birinin, 1976 yılı Türkiyesinde ve dünyasında, çok sorunlu bir toplumda birinci söz ve karar sahibi koltuğunda oturması ümit kırıcı bir çıkmazı simgelemektedir.

Demirel, kendi partisi içinde de bir çıkmazdır. Adalet Partisi gibi büyük bir kuruluşun başına geçerken kullandığı yöntem ve belge düzeni bakımından daha ilk gün güven yitirici olmuştur. Parti başkanlığı gibi, geniş bir görüş ve yönetim yeteneği isteyen bir mevkide, içinde karşı görüşlerin de bulunduğu bir ekip çalışması, kuramamış, hoşuna gitmeyen veya kavrıyamadığı görüşlere sırt çevirerek bu gibileri etrafından devamlı şekilde uzaklaştırmıştır. Bu suretle, devamlı biçimde değişen ve gelişen toplum koşulları içinde, partisini dondurmuş ve kendisiyle birlikte yıpratmıştır. Gerçekten, bir lider için, partisi içinde kendinden başkası için şans tanımamak, onun yıkılışının oluşmaya başlamısıdır. Demirel bu hatayı yapmıştır ve hâlâ yapmaktadır. Oysa ki, Demirel gibi, yetenek ve bilgileri sınırlı bir lider için, karşı görüş ve kişilerden öğrenilecek çok şeyler vardır. Bu yolu tıkaması yüzünden Demirel, evetçilerinin ortasında partisi için bir çıkmaz hale gelmiştir. Öte yandan, ekonomik enflasyon furyası içinde, öbür benzerleri gibi hızla zenginleşen hısımlarını, geri toplumlarda raslanan bir kabile tesanüdü duygusu ile, savunmaya kalkması, doğrudan ilgisi ve yarar bağlantısı olacağını sanmadığımız konularda kişiliğini yıpratması, kendisi kadar partisi için de talihsizliktir.

Demirel yönetimi, Türk demokrasisi için de bir çıkmaz yolu temsil etmektedir. Son bir yıllık iktidar döneminde, lâfla korumaya çalıştığı genç demokrasimizi, eylemleriyle devamlı şekilde yıpratmış, yıpratanlara göz

yummuş ve ülkeyi sürüklediği ortam içinde demokrasinin, demokrasiyi yemesini özendirmiştir. MC Hükümetini kuruluş biçimi ve dayandırdığı komünizmle mücadele temeli, karşısında yer alan düşün ve davranışların tümünü gizli veya açık komünizm sayarak bir savaşa girişmesi, girişenlere destek olması veya göz yumması hukuk devleti kavramına ve demokrasi anlayışına en acımasız bir darbe olmuştur. Daha MC Hükümetini kurma sırasında kullandığı sloganların kanlı saldırıları özendireceğini düşünmemiş olsa bile, bir yıl içinde öldürülen 60'a yakın gencimizin ve sayısız yaralının akan al kanları ortasında hükümet koltuğunda rahatça oturabilmesine ve bu olayların hükümetle ilgisi bulunmadığını açıkça ilân etmesine ne denir. Oysa, çoğu sokaklarda ve meydanlarda geçen bu olayları önleyememesi ve katillerinin bulunamaması, yöneticilerin kastını değilse, hiç olmazsa kanunları uygulayamadığını ve gerçekte hükümet olamadığını yani hükmedemediğini, aczini en kesin şekilde ortaya koymaktadır. Hükümet, elindeki normal kanuni olanakları kullanmamış ya da kullanamamışken, olağanüstü tedbirlerden olan sıkıyönetim özlemi duymakla da genç demokrasimizi bir kaşık suda boğmak istediğini ve bu niyetini Türk askerine uygulatma kurnazlığını açıkça göstermektedir.

Yukarıda değindiğimiz gibi Demirel'in ekonomik ve sosyal görüşlerinin yarınki ve hatta bugünkü Türkiyemiz için yetersizliği, ekonomik ve sosyal politikamızın uygulamasını olumsuz yönde etkilemekte, bu uygulama ile alınabilen sonuçları yeterli saymaktadır. Anayasamızın devlete görev olarak verdiği ekonomik ve sosyal kalkınma faaliyetlerini, beğenmediğini sık sık açıkladığı Anayasamızın başka bir hükmüne sığınarak, devletin mevcut olanakları ile sınırlı saymaktadır. Yeni kaynaklar arayarak ve mevcut kaynakları zorlayarak hızlı bir kalkınmaya gerek duymamaktadır. Oysa MC Hükümeti olarak çok kullanıp yıprattıkları ve sadece kendilerine mal ettikleri milliyetçiliğin ekonomik tanımı hızlı kalkınma olsa gerektir. Fakat son günlerde, bir müşavirinin tavsiyesine uyarak, Halk Partisinin benimsediği bazı sloganları alıp kullanmaya çalışıyorsa da, bu onun gerçekten

«fakir fukaranın» adamı olmasını sağlayamamaktdır. İçeriği boş bırakılmış kavramlar kullanmakla, ne ekonomik ve sosyal kalkınma sağlanabilir, ne de bir insan «halkın adamı» olabilir. Ekonomik ve sosyal kalkınma konusundaki bu pasif ve renksiz davranışlarıyla Demirel, hızlı kalkınmamız için bir çıkmaz ve bir tıkaçtır.

MC Hükümetinin başı olarak, daha bir çok çıkmazların simgesi durumuna gelen Demirel, bu çıkmazlardan nasıl kurtulabilir? Bunun tek yolu yoktur ama ilk yolu, Demirel'in gerek parti ve gerekse hükümet başkanlığından ayrılmasıdır. Bunu yaparken, Demirel'in karşısında cesaret verici bir çok demokratik örnekler de vardır. Nixon vardır, Willy Brandt vardır; daha taze örnekler olarak da Norveç ve İngiltere başbakanları vardır. Çok partili demokratik ülkelerde, böyle davranışlar, başbakan kalmaktan daha itibar verici olmakta ve çok defa seçimlerde halk tarafından mükâfatlandırılmaktadır. Bilinmelidir ki, bir kişinin istifasıyla ne parti batar, ne devlet yıkılır fakat çok defa her ikisi de kurtulmuş olur.

(Cumhuriyet, 27.4.1976)



Zeyyat Selimoğlu

İlhami SOYSAL

KOKUŞTU

Bir ülke düşünün ki, başbakanın yeğeni devlet aleyhine haksız kazanç sağlamak töhmetiyle hapishanededir ve başbakan ile Ticaret ve Maliye Bakanları hakkında da Meclis soruşturmaları, gensoru önergeleri verilmiştir.

Bir ülke düşünün ki Millî Savunma Bakanı, Dünyayı yerinden oynatan Lockheed Uçak Şirketinin rüşvet dağıttığı ülkeler arasında Türkiye'nin de yer aldığı açıklandığında önce «yok böyle birşey» demekle, ardından o ülkenin Hava Kuvvetleri Komutanı görevinden istifa etmekte, Kurmay Başkanı yerinden alınmakta, soruşturma ve kovuşturma kurulları oluşturulmaktadır.

Bir ülke düşünün ki sokaklarında haftada en az bir iki genç kurşunlanmakta ve öldürülmekte, katiller bulunamamakta ve İçişleri Bakanı İmam Hatip mezunlarını nasıl polis yapabilirim diye kafa yormaktan öte hiç bir şeyi düşünmemektedir.

Bir ülke düşünün ki salt yüksek öğrenim kurumları da değil, liselerinde orta okullarında bile, yılın yarısında öğrenim yapmak olanağı kalmamıştır, öğretmenler hallaç pamuğu gibi oradan buraya sürülmektedir ve canlarından korkmaktadır da o ülkenin Eğitim Bakanı nutuk atmaktadır.

Bir ülke düşünün ki, iktidarını oluşturan partilerden birinin CIA tarafından kurdurulduğu ve desteklendiği yolunda söylentiler sürüp gitmekte, bir başka partinin suyun başındaki yöneticilerinin ekonomik girişimlere «cihat fonu»na baraç vermeyenlere yeşil ışık yakmadığı söylentileri yalanlanamamaktadır.

Bir ülke düşünün ki, Dışişleri Bakanı, ülkesinin gizli güvenlik örgütlerinin Amerika'nın CIA'sı, İran'ın SAVAK'ı ve İsrail'in İstihbarat örgütleriyle içli dışlı olduğunu açıklayabilmekte sakınca görmemektedir.

Bir ülke düşünün ki, bir Senatörü, Senatör niteliği üstünde iken bir yabancı ülkede eroin kaçakçılığından suçüstü yakalanmakta ve mahkûm edilip hapishanede yatırılmakta, Senatörlüğü ancak seçim süresinin dolmasından sonra düşmektedir.

Bir ülke düşünün ki iktidar hesapları içinde bir siyasal parti bir başka siyasal partiden grup kurabilmek için «Milletvekili kiralayabilmekte», işlerin sıkışık olduğu zamanlarda «mebus pazarları» kurulabilmektedir.

Bir ülke düşünün ki, karakollarında «dayakû cennetten çıkma diye övülmekte, siyasal tutuklulara «işkence» yapılması vukuat-i adiye'den sayılabilmektedir.

Bir ülke düşünün ki «muhbirlik» yapanların adının başına «sayın» eklentisi onurlandırılarak oturtulabilmektedir...

Bir ülke yönetiminin adı demokrasidir ama beri yanda «düşünce suçundan» söz edilebilmektedir.

Bir ülke düşünün ki, gümrük kapılarından koskoca fabrikalar komple olarak yedek parça diye içeri sokulabilmekte, müzeleri soyulup dışarı taşınabilmekte, tapusundan nüfus memurluğuna kadar her yerinde rüşvetsiz bir iş yürümeyeceği sağır sultanın bile bildiği bir durum göstermektedir.

Bir ülke düşünün ki, bir ülke düşünün ki...

Ne olacak düşünseniz?

Ne demiş mahalle kabadayısı:

— Düşün düşün boktur işin.

Onun için, en iyisi düşünmeyin bu kokuşmuşlukları daha iyi...

(Vatan, 20.3.1976)

Uğur MUMCU

PEKİ BU SİLÂHLAR?...

İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk, Cephe Hükümetinin güvenoyu almasından bir yıl sonra, öğrencilerin silâh taşımalarının önleneceğini açıkladı. Hiç şüphesiz, bu açıklama, Cephe Hükümeti için olumlu bir davranıştır. Son bir yıl içinde, 39 kişi siyasal nedenlerle öldürüldükten sonra, İçişleri Bakanımız da, daldığı derin uykudan uyanarak:

— Öğrencinin silâh taşıması kesinlikle önlenmeli... demektedir. Kendilerine, bütün içtenliğimizle:

— Sabah şerifleri hayrolsun... dedikten sonra, başarılar dilemeyi görev sayarız.

Asiltürk silâh sorununa el atmışsa, biz de, kendisine, bir dava dosyasıyle iki tabancadan söz edelim:

Ülkü Ocakları eski Genel Başkanlarından İbrahim Doğan, 1970 yılında, sonradan Milliyetçi Hareket Partisi Gençlik Kolları Başkanlığına getirilen Ali Güngör ile birlikte, Dr. Necdet Güçlü'yü tabanca kurşunuyla öldürmüştü.

Ankara Birinci Ağır Ceza Mahkemesi, 1971-91 esas, 1974/486 karar sayılı hükmüyle. İbrahim Doğan ve Ali Güngör'ü 12'şer yıl ağır hapis cezasına çarptırmıştır. Bu arada af yasası çıktığından, her iki cinayet hükümlüsü de salıverilmiştir. Demirel:

— Af kanunu ile kirlenmiş sokakları devlet gücü temizleyecektir... derken, hiç şüphesiz, AP kongrelerine çiçek getiren bu sağcı eylemcileri kastetmemektedir. Çünkü bunlar, sokakları devlet güçlerinden önce temizlemek için, kendi yöntemleriyle ellerinden geleni yapmaktadırlar.

Bu karar, yasa yollarına baş vurulmadığı için 8.10.1974 günü kesinleşmiştir. Bu kararın 4 nolu bendini birlikte okuyalım:

— Emanet 1970/814 sırasında kayıtlı sanık İbrahim Doğan'dan zaptedilen 6815296 nolu tabanca ve mermilerini teğmen Fehmi Altınbilek adındaki şahsa, 6815248 nolu tabancanın teğmen Mustafa İlerisoy adındaki bir başka şahsa ait olduğu anlaşıldığından, bu iki tabancanın da sahiplerine geri verilmelerine...

Yani, Ülkü Ocakları Genelbaşkanı, cinayeti, iki subayın tabancaları ve mermileriyle işlemiştir. Nedendir bilinmez, hiçbir devlet yetkilisi, bu subaylar hakkında bir kovuşturma açmamıştır. Bu dosya Ülkü Ocakları Başkanlarından, Milliyetçi Hareket Partisi Gençlik Kollarına, oradan silâhlı kuvvetler içine sızmış bir örgütün suç kanıtlarını ortaya koymuyor mu?

Teğmen Fehmi Altınbilek, bu olaydan sonra, Tunceli'de bazı «operasyonlarda» bulunduktan sonra, Istanbul'da Kartal ilçesine atanmıştır. Altınbilek, jandarma yüzbaşısı olarak görev yapmaktadır. Altınbilek'in yeni görevi, işçi grevlerini bastırmaktır.

Birkaç ay önce, bu subayların silâhları, sicil sayıları ile birlikte yayınlandı. Bu köşeden, olayın belgeleri de, kamuoyuna sunuldu. CHP Ankara Senatörü Prof. Uğur Alacakaptan, Senatoda, bu konuyu, İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'e sordu.

Cevap? Cevap yok...

O günden bu yana, ne İçişleri Bakanlığı, ne Jandarma Genel Komutanlığı hiçbir açıklama yapmadı. Jandarma Yüzbaşısı Fehmi Altınbilek, görevine devam etmektedir. Jandarma Komutanlığı İçişleri Bakanlığına bağlıdır. Oğuzhan Asiltürk'ün bugüne kadar susmasını nasıl yorumlamak gerekir acaba? Bu iki tabancanın sahipleri hakkında, şimdiye kadar herhangi bir kovuşturma açılmış mıdır? Açılmışsa, ne sonuca varılmıştır? Açılmamışsa, neden açılmamıştır? Yoksa, bazı gizli örgütlerden mi korkulmaktadır?

Bugün Ankara'da, bir orgeneral, bir korgeneral, bir tuğgeneral ve bir de albay yargılanmaktadır. Koskoca Hava Kuvvetleri Komutanı bir suçlama nedeniyle, koltuğundan ayrılmış ve mahkeme önüne çıkmıştır.

Acaba bir cinayet aletinin sahibi yüzbaşı, hangi dokunulmazlık zırhından yararlanmaktadır?

Asiltürk, inandırıcı olmak istiyorsa, önce bu sorunu aydınlatsın ve bu konuda kendisine sorulan soruyu cevaplandırsın, ondan sonra devlet kuvvetlerine emir versin...

Unutulmasın ki, gün olur, kırmızbı plâkalı arabalar da, selâm duran polisler de kaybolur gider. Geride bu sorular ve bu soruların takıldığı dosyalar kalır.

Bu olay ortaya çıkarılmazsa bu suç belgeleri ortadayken İçişleri Bakanı olarak susulursa, söyler misiniz bay Asiltürk, nasıl inanalım size? Nasıl?...

(Cumhuriyet, 7.7.1976)



Falih Rıfkı Atay

Emil Galip SANDALCI

ÖRGÜTLENMİŞ ANARŞİ

12 Mart döneminde, tutuklu bulunduğu Davutpaşa Kışlaşı'ndan Selimiye Kışlası'na mahkemeye götürülen bir öğrencinin bindirildiği araba, asfalt yolda inzibatlarca durduruldu. Öğrenciyi mahkemeye götürmekle görevli assubay, şoför yerinin sağındaki pencereyi açarak sordu:

«Ne oluyor? Niye yolu kesiyorsunuz?»

«Emir aldık komutanım. Az sonra «anarşikler»i mahkemeye götüren arabalar geçecekmiş. Onlar geçinceye kadar yolu kapalı tutacağız.

Emanetini zamanında mahkemeye yetiştirmek telâşında olan assubayın tepesi attı:

«Ulan onlar «anarşikler»i taşıyorlar da biz kovboy mu taşıyoruz? Bizimki de «anarşik.»

Ve geçip gittiler.

O günlerden bu yana anarşist - ya da halkın dilinde «anarşik» toplum belleğinde her çeşit kötülüğün kaynağı ve karşılığı bir sözcük olarak çakıldı kaldı. Anarşist adam öldürür, köprü uçurur, banka soyar, düşmanlardan para alır, casusluk ve vatan hainliği eder, kısaca akla gelebilecek her haltı yerdi. Anarşist sözcüğü, hesaplı bir umursamazlıkla, basında, parlamentoda hatta resmî demeç ve bildirilerde öğrenci, devrimci, solcu, sosyalist, komünist karşılığında kullanıldı yıllarca. O kadar ki; yangın, soygun, cinayet denince, koşullandırılmış kamuoyunda, akla hemen anarşist gelir ve öğrenci, devrimci, solcu, komünist ile çağrışım yapar oldu.

İstenen ve işlenen de buydu.

Hâlâ ve hâlâ gazetesinden parlamenterine kadar tüm sağın ve MC'nin ağzında «Kültür Sarayı'nı yaktılar... Boğaz Köprüsü'ne dinamit koydular... Haliç'te gemileri, ter-

saneleri ateşe verdiler... Cinayetler işlediler... Ülkeyi kana, ateşe, kargaşalığa boğdular... Devlete kastettiler» edebiyatı sakız değil mi?

Oysa kışkırtıcı ajanların, MİT - CIA'e tertiplerinin varlığına karşın Sıkıyönetim Mahkemesi'nde bile bu yolda yapılan suçlamaların yüzde kaçı saptanabildi? Sağ yaygaracılarının içinden tek kişi çıkıp da 1961 - 1976 döneminde yer aldığı, «anarşikler»ce yapıldığı ileri sürülen sabotaj, soygun, cinayet, yangın, dinamitleme gibi olayların namuslu bir dökümünü yapabilir, bunları sayıya vurabilir mi? Kamuoyu önünde bu konuda gerçek bir hesaplaşmaya girebilir mi?

Yapamazlar ve giremezler. Çünkü, bu onların iki yüzlülüklerinin, yalancı yurtseverliklerinin, sinsi amaç ve plânlarının, sahte demokrasi yanlılıklarının açığa çıkması, saptanması, belgelenmesi olur. Ve daha da ötesi, «Anarşi... Anarşi...» diye ortalığı toz dumana boğdukları palavranın arkasında kendi saflarında haince örgütledikleri anarşi sırıtır.

Evet. Acı gerçek bugün Türkiye'de hesaplı, plânlı, faşist eğilimli «örgütlenmiş bir anarşi»nin var olduğudur.

Üniversitelerde, fakültelerde, yüksek okullarda, Eğitim Enstitülerinde, liselerde, endüstri merkezlerinde, sendikalarda, grevlerde, öğrenci yurtlarında, Anadolu kent ve kasabalarında, yurt dışındaki Türk işçilerinin yoğun bulundukları ülkelerde yer alan olaylarda ölümlerin, yaralamaların, dövülmelerin, tehditlerin arkasındaki saldırganlar ve güvenlik kuvvetlerinin gözü önünde silâhlı dolaşanlar kimlerdir?

Örgütlenmiş saldırganlıkları yabancı devlet parlamento, radyo, TV ve basınlarına kadar yansıyanlar kimlerdir?

Hükümet darbesi yapacakları, kanlı insan kıyımlarına girişecekleri, orduya sızdıkları söylenenler kimlerdir?

Bütün bunlar nedendir? Kimdendir? Kimin eseridir? Anarşinin örgütlenmişi bu değil de nedir?

(Vatan, 29.4.1976)

İlhan SELÇUK

İSLÂM DİYE DİYE..

Bizim politikacı bir köye, ya da kasabaya vardığı zaman ne yapar, nasıl davranır?

— Selâmünaleyküm!

Köylü, ya da kasabalı; politikacı da olsa, misafire

— Aleykümselâm.

Köylü ya da kasabalı; politikacı da olsa, misafire saygı ve özen gösterir; buyur eder; ağırlamak için çırpınır. Politikacının ise amacı başkadır. O çevrede sözü geçen ağa, bey, tüccar, işadamı, toprak sahibi kim varsa hepsini şavullamaya bakar. Amaç, düpedüz sandık siyasetidir. İlişkileri düzenliyen ve saptayan çıkar ilişkileridir ama; sırası geldiğinde aşırı Müslüman görünmek, vakti geldiğinde namaza durmak; Allah'tan, peygamberden, ahlâkdan, dinden, diyanetten bol bol söz açmak; halkın gözünde saygınlık kazanmak için Kur'an-ı Kerim'i kullanmak, politikacının vazgeçemediği bir yöntemdir. Aptessiz namaz kılmak, dolu mideyle iftar bozmak; din yoluyla seçmenlerin gözüne girmek için etkili birer silâh sayılır.

Ne yalan söylemeli; iç politikada bu tutum oldukça başarı kazanmıştır. Kuşkusuz başarıyı asıl sağlayan temeldeki çıkar ilişkilerinin birbirine kenetlenmesi, köyde ve kasabadaki güçlü çevrelerle gerçekleştirilen işbirliğidir. Büyük sermayeden başlayarak, ortancaya ve küçüklere değin uzanan bir siyasal ve ekonomik örgütün; eteklerdeki yığınlara dönük yüzünde Müslümanlığın geçer akçe gibi kullanılması, çeyrek yüzyıldır iç politikamızın değişmez kuralı olmuştur.

★

«Dış politika iç politikanın dışa yansımasıdır» derler. İstanbul'da düzenlenen «İslâm Ülkeleri Dışişleri Bakanları Konferansı» bu sözdeki gerçek payını vurgulayan bir

gösteri biçiminde süregeliyor. Temelde çıkar ilişkilerinin örgüsünü işlemeye çalışan bir dizi yönetici, yüzeyde islâm dinini paravana gibi çekiyorlar yığınların gözü önüne.. Kırkı aşkın üye ülke içinde her çeşidi bulunmakta... Üyelerin ortak yanları nedir:

— Elhamdülillah Müslümanız, dindaşız.

Peki sonra?

Birinci Dünya Savaşında Türkler İngiliz emperyalizmine karşı kavgada bir milyon insan yitirdiler.. O sırada Araplar İngilizlerle birlikte Müslüman kardeşlerine karşı dövüşüyorlardı.

Onlar da hak dinindeydiler; biz de... Demek ki İslâm yetmiyor insanın çağdaş dünya gereklerini kavraması için... Müslümanlık Ortaçağdan bu yana var; ama mazlum ülkelerin emperyalizme karşı uyanışı Yirminci Yüzyılda başlamıştır. Müslümanlık çağımızın dünyasına değil; öteki dünyaya dönük bir inançtır. Eğer başka türlü olsaydı, nice gerici, zalim, yiyici ve emperyalizmle işbirlikçi kral, şeyh, şah ve diktatörün İslâmın ışığı karşısında gözlerinin kör olması, saraylarının yıkılması gerekirdi.

Milyonlarca mazlum Müslümanı Endonezya'dan Fas'a değin uzanan ülkelerde aç bilâç süründürenler bilirler bu gerçeği... Ama bilmez görünürler. Gerçekten antiemperyalist ve mazlum halka dönük yönetimlerini yürütmeye çabalayan İslâm ülkeleri yanında; gerçekten emperyalizmin uşağı ve halkının düşmanı zalimlerin yönettiği İslâm ülkeleri de vardır. Bu yanar-döner karmasının dış politikalarını da kuşkusuz İslâm dininin ilkeleri saptamıyor. Nasıl saptasın ki!... Bir İsrail'in karşısında bile eylem birliğine kavuşmamıştır Müslüman devletler.. Siyonizme düşman halk yığınlarının uyanmaya başlayan bilincini emperyalizme satan Arap yönetimleri; daha bir süre Arap ulusçuluğunun gelişmesini engelliyeceklerdir: engelliyebildikleri sürece...

Ama İslâm dünyasında uyanış durmayacaktır. Bu uyanış, dinsel uyanış değil; çağdaş koşulların gerektirdiği uyanıştır. Bin yıldlık Müslümanlık aynı Müslümanlıktır; ama bin yıllık İslâm toplumları, aynı toplumlar değildir.

★

Bize gelince...

Politikacımızın tutumunda değişmiş birşey yok. Petrol zengini İslâm ülkelerinden çıkar sağlamak için herşeyi yaparız; namaz da kılarız; layik devletin ilkelerini de hasır altı ederiz; mazlum ülkelerden yana da görünürüz. Nansıl Anadolu halkını namaz ve niyaz ile kandırmaya çalışmışsak; dünyadaki İslâm ülkelerini de öyle kandırmaya çalışırız.

Acaba kandırabilecek miyiz?

Hiç sanmıyoruz! Bu tür yanar-döner politika artık iç siyasette bile zaman aşımına uğradı. Kurnaz şeyhleri, açıkgöz kralları namaz ve niyaz ile tavlamaya olanak yok gibi...

(Cumhuriyet, 14.5.1976)



Resat Nurigüntekin

Uğur MUMCU

GEÇ DE OLSA...

Cumhurbaşkanı sayın Korutürk, 27 Mayıs Anayasa ve Hürriyet Bayramı nedeniyle yaptığı konuşmada «Irkçı» ve «İslâmcı» görüşleri eleştirerek:

— Türkiye Cumhuriyetinin genel siyasetinde mevcut olmayan bir «pantürkizm» ve «panislâmizm» görüntüsünü getirmeye ve Cumhuriyet Türkiyesi'nin genel tutumu ile çağdışı kalmış «Hilâl - Haç» düşmanlığı yaratacak eylemleer girişmeye kimsenin hakkı yoktur.. demiştir.

Sayın Korutürk, 19 Mayıs törenleri dolayısiyle yaptığı konuşmada «Şartlanmış kalemler» olarak nitelediği bazı yazarları da eleştirmişti. Korutürk son konuşmasıyla, bu konuya da açıklık getirmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti, «antiemperyalist» nitelikteki Kurtuluş Savaşından sonra kurulmuş ve başta «layiklik» olmak üzere, «devrimcilik», «halkçılık», «devletçilik» ve «milliyetçilik» ilkeleri üzerine oturtulmuştur.

Atatürk milliyetçiliği, ulusal sınırlar içinde yaşayan bütün yurttaşların, din ırk ve sınıf ayrımı gözetilmeksizin, eşit ve özgür yaşamasını örgörmektedir. Bu ilke, 1961 Anayasasının da temellerini oluşturmuştur.

Bugün başta TRT olmak üzere, bazı basın ve yayın organları, dış Türklerden söz etmeyi, milliyetçiliğin gereği saymaktadır. Dış Türklerin sorunlarıyla ilgilenmek gerekçesiyle, komşu ülkelerin içişlerine karışma sonucunu doğuracak düşünce ve eylemler «milliyetçilik» maskesiyle sergilenmektedir. Bunun, Türkiye için çok büyük bir sakıncası vardır.. Bu da, aynı komşu ülkelerin, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içindeki «etnik grupları» ele almaları tehlikesini doğurur.

Dış ülkelerdeki Türkler ve bütün İslâm ülkeleriyle ilişki kurma gerekçelerinin altında, Atatürk ve layiklik

düşmanlığı, daha yaygın tanımla söyleyelim ki, «Cumhuriyet düşmanlığı» yatmaktadır.

Bu görüşlerin sahipleri, Türkiye Cumhuriyetinin İran'a, Irak'a, Sovyetlere, Bulgaristan'a, Yunanistan'a Yugoslavya'ya savaş açıp, oralarda yaşayan Türkleri kurtaramayacağını bilirler. İşte önümüzde Kıbrıs sorunu var.. Kıbrıs'ta yaşayan soydaşlarımız, EOKA çeteleriyle savaştı. Sonunda, Kıbrıs'a el uzatan devlet adamı, solcu Ecevit oldu. Başkası değil... Neden, neden acaba?

Hani, neredeydi dış Türkleri kurtaranlar?

Bir başka örnek daha ele alalım: Bulgaristan'da, 40 bin Türk kökenli Bulgar yurttaşı ellerinde pasaportları, sınırlarımızda bekletildiler. Bu soydaşlarımızın bütün işlemleri tamamlanmıştı. Fakat, bu «milliyetçi», bu «Türkçü» ve bu «İslâmcı» iktidar, bir türlü, 40 bin Türkü, anayurda alamadı.. Demirel, Sofya'ya gittiğinde, dış Türklerden çok, eski Bakanlarının ve hısım-akrabasının ilgili olduğu «TIR kamyonları» işiyle ilgilendi.

Hem dış ülkelerden yollanan Türkleri sınırlarda bekleteceksin; hem de TRT ekranlarında, çağdışı görüntülerle, ırkçılık ve Turancılık yapacaksın.. Sahte milliyetçiliğin en kaba görüntülerinden biri de budur işte..

Sayın Korutürk, 19 Mayıs töreninde, ırkçıların ve İslâmcıların gösterilerini gözleriyle gördü, kulaklarıyla işitti. Bunlar, sadece, sosyalizm düşmanlığı yapmıyorlar, komünizmle mücadele perdesi altında, Atatürk düşmanlığı, şeriat özlemciliği de yapıyorlar. İlk amaçları, yıkmak istedikleri ilk düşünce de, Atatürk layisizmidir.

Sayın Korutürk'e sormak isteriz: Acaba, Cumhuriyet tarihimizde bir başka 19 Mayıs töreninde, bunlar olmuş mudur? Nereden, kimden cesaret alıyor bu saldırganlar?. Bizlerin gücü, ancak, bildiklerimizi belgelerle ortaya koymaya yetiyor.. Ne devlet gücümüz, ne yasal yetkimiz, ne de dokunulmazlığımız var.

Cumhuriyetimizin kuruluşundan bu yana, yarım yüzyılı aşkın bir zaman geçmiştir. O tarihten bu yana, Abdülhamit gericiliği ve Enver Paşa Turancılığı, ilk kez iktidar koltuğuna bu cephe ortaklığı eliyle yanaşmış bulunmaktadır.

Sayın Korutürk, bu uyarıyı yapmakta belki gecikmiş-

tir. Fakat geç de olsa, devletin en yüksek katından gelen bu sesin, olumlu sonuçlarını ve yankılarını görmek isteriz.

Ve Sayın Korutürk'den aynı duyarlılığı, uygulanmayan Danıştay kararları için de göstermesini dileriz. Çünkü unutmayalım ki, «panislâmizm» ve «pantürkizm» görüşlerinin çağdışı «imajlarını» yaratanların başında TRT bulunmaktadır.

Ve yine unutmayalım ki, TRT Genel Müdürü, anayasal ilkelere ve Danıştay kararlarına rağmen imzalanan bir kararnameyle, bugünkü «panislamizm» ve «pantürkizm» görüntülerini yayma olanağını bulmuştur..

(Cumhuriyet, 29.5.1976)



Osman Türkay

Sevgi SOYSAL

O ERKEK BU ERKEK - ASIL ERKEK, ANALARI

Rumelili olan babaannem erkeklere, erkek çocuklara çok önem verir hep kayırırdı olanları. Altı çocuktuk evde, ikisi oğlan dördü kız altı çocuk. Ama babaanne için, var mı yok mu «uğlanlar» dı aslolan. Evde ne zaman hamur açsa, daha o hünerli elleriyle işe girişirken başlardı oğlanları kayırmaya, «Açayım uğlancağızlara bir bürek.» O arada, babaanneme yardıma koşan biz kızlar bozulurduk. Babaannemin, dosta düşmana namsalan bir hüneri de malhallebi baklavasıydı. Buna hepimiz çok düşkündük. Ama sofraya oturmamızla haksızlık başlardı. Ağabeyimin tıka basa dolu tabağı yetmezmiş gibi, biz kızlar üçüncüyü almaya kalkmadan başlardı babaannem. «Ayırasınız akşama da.» Bu akşama sözü aslında «oğlanlara»nın babaannecesiydi. Akşamüstü okuldan döndüğümüzde, ağabeyimi gizlice mutfağa çeker, tel dolapların bir yerlerine sakladığı tatlıları elceğiziyle yedirirdi. «Yesin aman, bırakmaz saura uğursuzlar.» O uğursuzlar, biz kızlardık ve de babaannem, tatlılar kazara bizim midemize gitmesin diye, ağabeyim tabağın dibini yalayana kadar beklerdi başında.

Çocukluklarında, tatlılarla muhallebilerle kayrılmış erkeklerin erkekliklerine çok tanık olduk sonra. Başka türlü erkektir bizim erkekler. Ne yaparlarsa yapsınlar, arkalarında hem de kadınlı erkekli bir ordunun, «o erkektir o» diye hoş göreceğini bilirler. Bilirler erkekliklerini, o kadar çok bilirler ki, bir yabancı artist ülkemize gelmeyiversin, ilk soruları, «Türk erkeklerini nasıl buluyorsunuz?» olur. Bu «Türk yemeklerini nasıl buluyorsunuz'a benzeyen sorunun karşılığını çoktan vermişlerdir. Nadide bir Türk «spezialite»sidir onlar çünkü.

Türk lokumu bir, Türk erkeği iki. Şimdilerde televiz-

yonda da sık sık «geçmişten bu güne Türk erkekliği» programları izliyoruz. Türk ve Osmanlı tarihini, bir-çok erkeklik tarihi olarak yorumlayan bu yepyeni tarih anlayışı, erkeklerimizi daha erkek kılacaktır mutlak.

Spordan tarihe, mahalle kahvelerinden barlara ıspatlanıp duran bu erkeklik, nedense bunca ıspatla yetinememekte, gazete sayfalarında yeniden ve yeniden ıspatlamaktadır kendisini.

«Erkekliğiyle alay eden, metresini kırk yerinden bıçakladığı», gibisine cinayetler, erkekliğe dokunan her şey gibi tasvip görürler nerdeyse.

Almanyalara kadar işçi diye gönderdikleri, dövizlerini de çıtır çıtır yedikleri karılarını, dedikodu oldu, diye doğrayan, sonra da «kimsenin yüzüne bakamıyordum, konu komşu «sen de erkek misin» diye alay ediyordu», diye yargıcın anlayışına sığınanlar gibi.

Küfeyi karısının üstüne yükleyip eşeğin üstüne kendi binen, tarlada en ağır işleri gördüğü karısına bir de kendi ceketini taşıtan erkeklerimiz gerçekten çok pek çok erkektirler. Geçenlerde ağlaya ağlaya gelen gündelikçi Hayriye'nin kocası gibi. Köyden gelip gecekonduda yerleşen ailenin bütün yükü Hayriye'nin sırtındadır. Dokuz çocuğun bütün okul masraflarını, en ağır gündelikçilik yaparak karşılar Hayriye, ama evde işsiz oturan kocasına bir konuda karşılık verecek olunca, yemiş dayağı, «vay sen erkeğine karşı mı geliyon?» diye. Mutlak konu komşu, hatta düşmeye kalksa karakol da kocasına hak verir. «O erkek o» çünkü.

At, avrat, pusat erkekliği, karate erkekliğine doğru gelişe dursun, üniversitelerde, Türklüklerini ve de erkekliklerini, solcu gençlere saldırarak ıspatlayan ülkücülerin döktükleri kanların hesabını soran bir büyük Türk erkeği çıkmadı henüz. Sonuda iş analara düştü. Analar, toplanıp toplanıp üniversite kapılarına gidip çok erkek güvenlik örgütlerinin koruyamadığı çocuklarına kendilerini siper etmeye başladılar. Erkekliğin copla nasıl ıspatlandığını seyrettiler. Çocuklarına bir şey olacak, diye akılları başlarından gitmiş, üniversite kapılarına koşturduklarında, «soysuzların anaları geldi» diye, erkekçe alay eden, yediği dayaktan yüzü kan çanağına dönmüş çocukları götü-



Samim Kocagöz

rülürken «pis kan akıyor» diye erkekçe kahkahalar atan komandoların bütün hakaretlerini sineye çektiler. Baştanbaşa erkek dolu, Meclise, Milletvekillerine, Senatoya, erkeklerin erkeklerine başvurdular, Başbakan, hatta Cumhurbaşkanına başvurdular.

Ve erkekçe reddedildiler.

Boş verin be analar! erkeklik sizde kalsın. Varsın, devleti ve milleti ve esir Türkleri ve de dünya Türklüğünü korumakla meşgul büyük erkeklerimiz sizleri ellerinin tersiyle geri çevirsinler. Varsın büyük elçilere, resepsiyonlara, dünyanın önemli erkeklerine açıla duran salonlar, sizin dertlerinizi dinlemeye gelince kapanadursun. Varsın basınından parlamentosuna, işçi sendikalarından hükümetine, çok erkek bir toplum çocuklarınızın can güvenliğine yan çizerken, sizler tek başınıza, her şeyi göze alarak, çocuklarınız için, yalnız kendi çocuklarınız için değil, bu yurdun kıyıma terkedilmiş bütün gençleri için kendinizi siper ededurun. Cesaret sizin, yiğitlik sizin. Siz doğumu bilirsiniz, kimi erkekler bir burun kanamasına yataklara düşerken, doğumu bilen siz analar, hayatı da bilirsiniz. Onun için varın; erkekliği ocak ve hayat söndürmeye, zürriyetsizliğe, iyi, güzel ve umut olan ne varsa yoketmeğe dönüştürenlerin, canlarınızın canını olmaya kalkanların, doğanın en haklı savaşıyla üstlerine üstlerine varın!

Şimdi, en asıl erkek sizsiniz!

(Politika, 31.5.1976)

Şinasi ÖZDENOĞLU

GENÇLİK VE ATATÜRKÇÜLÜK İÇİN YENİ YORUMLAR

Gençlik kesimiyle yakından ilişkisi olanların, özellikle genç kuşakla bir fikir tartışmasını kabul edenlerin, ortaklaşa endişeleri şu olmaktadır:

«Gençlik, Atatürk'ü yeterince tanımıyor, Atatürkçülüğün ne olduğunu bilmiyor, hattâ Atatürk'ten uzaklaşıp, reddediyor. Ne olacak bu işin sonu?»

Sorumlu yöneticilerin ve fikir adamlarının, meselenin üstüne giderek, bu konuda neler yapılması gerektiğini ortaya koyan önerilerine, girişimlerine rastlamak, yazık ki, mümkün olamıyor.

Militan çevrelerin etkisindeki bir kesim gençliğin: «Atatürk bir burjuva revizyonistiydi. Taşradaki eşraf-ağa ikilisinin koruyucusuydu» gibilerden görüşlerine verilecek en etkili cevap, herhalde, onlara Atatürk'ün «Halkçılık Programı»nı okutmak olacaktır.

Cumhuriyetin ilânından üç yıl önce TBMM'nde okunan bu programın, 21 kasım 1920 tarihini taşıyan «Özel Komisyon Tutanağı»nda özetle şöyle deniliyordu:

«TBMM, hayat ve istiklâlini yegâne ve mukaddes emel bildiği Türkiye halkını, emperyalizmin ve kapitalizmin tahakkümünden ve zulmünden kurtararak, irade ve hâkimiyetinin sahibi kılmakla gayesine vâsıl olacağı kanaatındadır. TBMM, hayat ve istiklâline suikast eden emperyalist ve kapitalist düşmanların tecavüzatına karşı, müdafaa ve bu maksada münafi hareket edenleri tedip azmiyle bir orduya sahiptir.

Bütünüyle «ulusal kurtuluş» ve «tam bağımsızlık» felsefesini içeren bu program, daha sonra: «TBMM'nin, halkın öteden beri mâruz bulunduğu sefalet sebeplerini kal-

dırarak, yerine «İçtimaî uhuvvet ve teavünü = toplumsal kardeşliği ve yardımlaşmayı» hâkim kılacağı belirtiliyor; topraktan, ekonomiye ve millî eğitime kadar her türlü temel sorunun ele alınacağını, reformcu, ilerici ve halkçı bir görüşle tüm ulusa ilân ediyordu (1).

56 yıl önce düzenlenmiş olan «Halkçılık Programı», 1970'lerin çağdaş-toplumcu karakterini ve özlemlerini taşıyordu ve Atatürk, bu programda ortaya koyduğu ilkelerle, yalnızca ulusal bağımsızlığın değil, en ileri ve akılcı bir devrimciliğin de simgesi olarak dimdik ayaktadır.

Bugün, bir yandan «Halk İktidarı» deyimine sahip çıkarken, bir yandan da Atatürk'ü «göstermelik bir halkçılık»la niteleyenlere, «Halk Hükümeti» ilkesini, ilk kez Anayasa tasarısına koyanın Mustafa Kemal olduğunu hatırlatmak acaba yeterli midir?

Gerçekten, Mustafa Kemal tarafından kaleme alınan ilk Anayasa tasarısının 3. maddesi: «Türkiye Halk Hükûmeti, Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur» şeklindedir.

Atatürk'ün, Türk devriminin kökeninden doğan «Devrimcilik» ve «Halkçılık» anlayışı, tarih içinden bugünlere ışık tutan belgeleriyle, gençliğe öğretilmemiş ve benimsetilmemişse, bunun sorumlularını Türk toplumuna tanıtmakta elbette yarar vardır.

Marksçılık ve liberalcilik yanında, öteki ekonomik ve sosyal doktrinler, üniversite çağındaki gençliğe öğretilirken, Atatürkçü görüşün bazan kasıtlı olarak geçiştirildiğini, inançlı Atatürkçüler iyi bilmektedirler.

Kuşkusuz, Atatürk'ten sonraki dönem. O'nun büsbütün yalnız bırakıldığı bir dönem olarak tanımlanacaktır. O'na yapılan saldırıları, ancak «Atatürk Yasası» çıkararak önlemeye çalışan bir dönemin sorumluluğuyla birlikte, bazı bilim ve düşün çevrelerinin tavrını da, nâmuslu tarihçiler yazacaktır.

Katı ve acı gerçek şudur: Atatürk'ten sonraki çağın bilim, düşün ve politika adamları, Atatürkçülüğün yalnızca «söylev» yönüyle ilgilenmişler; birkaç inançlı ve ciddî ideolog dışında, Atatürkçülük, konusunda «ahkâm kesen»

(1) I. Dönem TBMM - 99. Oturum tutanakları.

herkes, bu işin ya ticaretini ya da politika yatırımcılığını yapmıştır. Tarihte hiç bir ulusal kahraman, kendi ülkesinin insanları tarafından bu derece acımasızca sömürülmemiştir.

Zaman zaman şöyle soranlara rastlıyoruz:

— «Bugünden sonra Atatürk'ü gençliğe tanıtmakla ne kazanacağız? Türk toplumunun mutluluğunu Marksist-Leninist öğretide gören, ya da faşist ideolojilerde arayan genç kuşakları kazanmakta geç kalınmadı mı?»

Katı gerçeği yansıtarak diyebiliriz ki: Evet, gerçekten geç kalınmıştır.

Ama bu geç kalış, geçen zamanı kapatmak için, Atatürk'e inançlı kadroları, daha da dinamik olmaya yönetmelidir. Devlet, Halkevleri başta olmak üzere, tüm Atatürkçü-Devrimci kuruluşlara olanaklar sağlayarak, gençlik kesimiyle en kısa sürede, etkili bir düşünsel yaklaşım kurmalıdır.

Bugün, genç kuşağa Atatürkçü dünya görüşünü öğretmek, benimsetmek, sevdirmek başlıca görevidir devletin... Ulusal birliğin ve toplumsal güvencenin buna bağlı olduğunu söylemek, kehânet sayılmamalıdır.

Düşün, bilim ve sanat adamlarına düşen bu ödev; hem Türkiye'nin, hem dünyanın çağdaş-toplumsal özlemlerini ve dinamiğini katarak, yeni yorumlarla, Atatürkçü-Devrimci sistemi, evrensel bir dünya görüşü hâline getirmek olmalıdır.

Yeni bir çağın özlemlerini ve sorunlarını, ancak yeni yorumlarla ve yeni pratiklerle çözebiliriz. Türkiye, Atatürkçü bir dünya görüşü içinde yeni «ulusal sentez»ini bulmak zorundadır. Gerçek odur ki, gençlik, bilimsel temelden yoksun, çağın gereksinmelerini karşılamayan ve «söylevciliğe kaçan» bir klişe Atatürkçülğü ciddiye almıyor. Atatürkçülğün çağdaş niteliklerini, bilimsel ve rasyonel yorumlarını istiyor.

Aslında Atatürkçü ilkeler, her türlü gerçekçi yeniliklere, çağdaş dinamiklere uyumludur. Çünkü, akılcı, demokratik ve hümanisttir. «Atatürkçülük yeni yorumlarla «öz» deki niteliklerini, asıl cevherini yitirebilir» endişesi yersizdir, çünkü bu yorumlar; temel ilkelerden saptıracak yorumlar olamazlar.

Örneğin, gençlik, romantik bir halkçılığı değil, 1976'ların «Ekonomik halkçılığı»nı ve bunun uygulama yöntemlerini bilmek, görmek istemektedir.

Tıpkı bunun gibi, «sınıf mücadelesi»ne, «kanlı eylemler»e, salt «proleter egemenliği»ne dayalı bir devrimcilik anlayışı karşısında, «Atatürkçü - Devrimci» çizgisinin karakterinin ve boyutlarının saptanmasını beklemektedir gençlik.

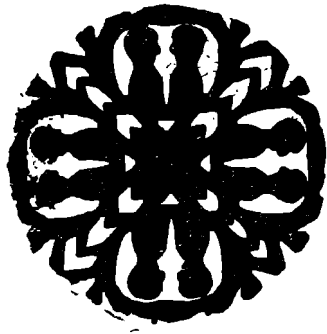
1961 Anayasasıyla gelen «Sosyal Devlet» kavramından sonra Türkiye'de Devletçilik anlam değiştirmiştir. Devletin üstleneceği sayısız sosyal ve ekonomik görevler ve sorumluluklar karşısında, uygulanacak Devletçi politikanın boyutları ne olacaktır?

Gençlik, bu ve bunun gibi sorunların inandırıcı cevaplarını aramaktadır bugün.

Sonuç olarak, genç kuşakla içtenlikle ve bilinçli bir yaklaşım kurmak, Atatürk'ün Cumhuriyeti emanet ettiği gençliğe, Atatürkçülüğü yeni ve akılcı yorumlarla benimsetmek ve sevdirmek en tutarlı, en gerçekçi yol olacaktır.

Tüm görevliler ve sorumlular, bu bunalımlı dönemde, ciddî bir iş yapmak istiyorlarsa gençlikle sağlam köprüler kurmakta gecikmemelidirler.

(Milliyet, 5.6.1976)



Prof. Dr. Faruk EREM

PARTİ PROPAGANDALARI

Siyasî Partilerimizin «sorumsuz propaganda» girişimlerinin çok acı sorunlar doğurabileceği kuşkusu içindeyiz. Denenmiş, kötülükleri anlaşılmış propaganda usullerinin ülkemizde pervasızca yürürlüğe konmasına şaşmamak elden gelmiyor.

«Siyasette her şey mubahtır« yanılgısının sonucu olarak «siyasal yalan»ın geçerliğini ileri sürmenin «siyasal ahlâk» ile hiç bir ilgisi yoktur.

Hitlerizm 20. yüzyılın en başarılı propaganda «metodu»nu «icat» etmiştir (!). Göbels, Nasyonal-sosyalizmin propaganda laboratuvar çalışmalarını bir sistem haline getirdi ve rejimin yerleşmesini, devamını, başka ülkelerde özenenler sayısını arttırmağı başardı, ama çöküşü önleyemedi. Acaba neden? Laboratuvar çalışmaları için, biyolojik açıdan «kobay» bulunabilir, fareler, «insangiller»e çok benzeyen maymunlar, hatta kobay insanlar. Fakat gerçek «deney» için «fikirce-kobay» bulunamıyor. Ne kolay bulunur, ne de «beyin-yıkama» gerçektir. İçtenliksiz propagandanın hareket noktasını Mussolini şöylece açıklamıştır: «Çağdaş insan şaşılacak kadar inanmağa hazırdır». Fakat kimin yanıldığı açıkça görüldü.

Propaganda her çağda vardı. Fakat propaganda hiç bir çağda kullananı bu kadar sorumluluğa sokan yoğunluğa ulaşamamıştı. Gelişen «basın tekniği»ni çok geride bırakan TRT'ye karşı çıkılması -özellikle tekelleşmişse- olanaksızdır. Fakat unutmamak gerekir ki tekelleşen her şey «insanca sorumu» artırır. Demokrasi bu sorumun bilinci içinde onlara başarı vadeler.

«Propaganda salgını», başka bir deyimle hiç bir kurula bağlılık duymayan «sorumsuz propaganda» demokrasiler için en büyük tehlikedir. Bu yolla «zukatan güdümlü

beyinler» yaratarak, «sorumlu vatandaş» ilkesini saptırmak böylece siyasal bir ortam hazırlamak olanağına partilerimiz iltifat etmemelidirler.

«Toplumsal bilinç altı»nın karanlıklarında korkunç «tahrip gücü», gelişen uygarlığa rağmen, varlığını sürdürmektedir. Bu gücü eyleme çevirmek, yakmayı, yıkmayı, öldürmeyi yasallaştırmak ,meşrulaştırmak), bundan «politik fayda» sağlamak dönemi çoktan geçmiştir: «Komandolar» artık toplumlara kahraman gibi gözükmüyorlar.

Siyasal, kuralları zorlamayan demokratik propaganda ile «eylemcilik» aynı şey değildir: Çok kişinin tek biçimde düşündüğünü kanıtlamak yoluyla yasal olmayanın yasallaştırılması zamanının geldiğini göstermek gibi tertipli mitingler, tek amaçlıdır. Yığınları «suç ortaklığı»na sürüklemek. Bu bir «hiyle»dir. Dev mitingler, arkası gelmeyen yürüyüşler, çok defa gerçeği yansıtmazlar.

Yollara, taşlara, duvarlara yazılan «Hırsız x», «komünist x» ibareleri tiksintiden gayrı etki yaratmıyor.

Partilerin propagandalarının bir merkezden yönetildiği açıkça bellidir. Çünkü belli deyimlere her yerde rastlanmaktadır. Uyumluluk, tekrarlamak, yaygınlık gibi niteliklere önem verilmektedir.

Siyasal propagandayı parti çıkarına bir «araç» gibi kullanmakla, toplumu aydınlatmak için araç saymak arasında büyük fark vardır. Aydınlatmak ölçüsüne bağlı kaldıkça, propaganda demokratik görevini yerine getirmiş olur.

Duygusal sömürücülük (sosyal kinleri, dinsel, sınıfsal duyguları sömürmek) demokrasiye uygun propaganda türleri değildir. Bunlar diktatörlüklere özgü tutumlardır.

Çoğulculuk formülü sık kullanılmaktadır. «Türk milleti adına..» diye başlayan propagandalar gibi. Bu tür formüller tepki olasılığını gidermek için kullanılır. Bu formülün bir amacı da bir topluluğun «birlik» olduğu görünümünü vermektir.

«Pilot seçimleri» de bir taktiktir. Bunlar çok kez yapay başarılar sağlar. Bu başarılar geçicidir. Partinin, emeğini bir bölgede toplamasına, sonra burdan aldığı sonuçları propagandasında konu olarak kullanmasına çok rastlanmıştır. Aynı gözleme «Pilot adaylar» örneğinde de rastlanır.

Aydın düşmanlığı, aydınları sömürücü gibi göstermek de bir propaganda yoludur. Halkçılığı böyle anlayanlara rastlanmıştır. Demokrat Partinin ilk başarı günlerinde kullandığı yöntem bu idi.

Yığın, soyut hedeflere yönelen propagandaya ilgi duymamaktadır. Somut kişiler hedef tutulursa ve bu kişiler bir siyasal kuruluşun başındaiseler propaganda daha etkili olabiliyor. Çünkü halk somuta daha kolay inanmaktadır. «Siyasal propagandayi kişileştirmek» memleketimizde doruğuna ulaşmıştır. Unutmamak gerekir ki, ne kişilere yönelik propaganda, ne kişileri yücelten propaganda geçerlidir. «Üstün insana övgü» propaganda dönemi de kapanmış gibidir. Halk şimdi kendinden korkulanlara değil, yakınlık (sevgi) duyabileceği, düşünen «sade insan»a kendini daha yakın hissetmektedir.

Varmak istediğimiz sonuç şudur: Demokrasiye bağlılığını ilân eden Partilerimizin «Demokratik propaganda»ya ters düşen davranışlarından sıyrılmaları zamanı gelmiştir. Propaganda sorumluluk dışında değildir. Geriye kötü örnekler bırakanlar, en azından, sonraki kuşaklara karşı, sorumludurlar.

(Cumhuriyet, 7.6.1976)



Abdi İPEKÇİ

CEPHE, ŞİDDETE KARŞI KURULMALI...

Gaziantep'teki çatışmalar arefesinde üstüste düşen olaylar, demeçler ve iddialar, önceden sahnelenmiş bir tertip bulunduğu şüphesini yaratabilir. Ama «kır gerillacılığı» teorilerini okuyup bu tür eylemlere heveslenenlerin Anadolu'da silâhlı örgütler kurmaya kalkıştıkları bilinen bir gerçektir. Evvelce Diyarbakır'da, Nurhak Dağında ortaya çıkan bu gerçek, geçenlerde Malatya'da karşılaşılan olayla doğrulanmış ve bu tür eylemlerin sürdürüldüğünü göstermişti. Şimdi Gaziantep'te karşılaşılan durumun bu eylemlerin yeni bir halkası ile ilgili bulunması güçlü bir olasılıktır.

Kır gerillacılığı, denendiği her yerde acı dramlar yaratmaktan başka hiçbir sonuç vermemiş bir maceracılıktır. Hele Türkiye gibi totaliter bir rejime mahkûm olmayan bir ülkede bu tür eylemler hiçbir haklı nedene dayanamaz. Buna rağmen iflâs etmiş bir teoriye kapılıp, bunca denemelerden sonra hâlâ o kanlı yola yönelenlerin bulunması acıdır.

★

Sağın ve solun silâhlı maceracıları, Türkiye'yi Endonezya'nın, İspanya'nın, Lübnan'ın durumuna düşürmeye kalkışacak kadar sorumsuzlaşmış olabilirler. Solun ve sağın akıllı, gerçekçi liderleri bu maceracılara karşı kesin vaziyet almak ve onları etkisiz kılmak zorundadırlar. Şiddetin, şiddeti dâvet ettiği gerçeğini unutmak büyük hatâ olacaktır. O zaman savaşı demokratik düzeyde tutmak olanağı bulunamayacaktır. Haklı ve doğru görüşlerin halkın desteği ile egemen olması yerine silâhlı güçlü olanların galip gelmesine izin veren bir ortam yaratılacaktır.

Gerçi, Türkiye'de bu çağdışı ilkelliğe özenenlerin sayısı herhalde azdır. Ama büyük çoğunluğu temsil etmek durumunda bulunanlar, kendilerine düşeni yapmazsa, sağdaki liderler sola karşı şiddete, soldakiler de sağa karşı şiddete göz yummaya, hoşgörmeye devam ederler, onları etkisiz hâle getirmeye çalışmazlarsa, küçük bir azınlık Türkiye'yi sonu belirsiz kanlı maceralara sürükleyebilecektir.

(Milliyet, 10.6.1976)



Halikarnas Balıkçısı

Nadir NADİ

OYUN BOZANLAR

Anlatım özgürlüğü demokrasinin temel kurallarından biridir. Bu özgürlüğün yasaklandığı, hatta sınırlandığı ülkelerde gerçek demokrasiden söz etmek olanağı yoktur. Kaba kuvvete baş vurmamak, kendi düşüncesini zorla başkalarına kabul ettirmeye kalkışmamak koşulu ile herkes inançlarını, rahatça kamuya ulaştırabilmek hakkına sahip olmalıdır. Uygar toplumlarda düşünce suçu diye bir suç tanınmamaktadır artık. Bir düşünce ya doğru, ya da yanlıştır. Doğrunun saptanması ise ancak karşılıklı tartışmaların geçerli olduğu bir ortamda mümkündür.

Bunun böyle olduğu bilindiği içindir ki, 1973 seçimlerinden sonra kurulan CHP - MSP ortak hükümet programında TCK'nun fikir suçlariyle ilgili 141. 142. ve 163. maddelerinin değiştirilerek yeni koşullara uydurulacağı açıklanmıştı.

Ne var ki, daha ortaklık bozulmadan önce bir bölüm MSP'li Müslümanlar sözlerinden caymışlar, koalisyon protokolünde yer verildiği halde 141. ve 142. maddeden bölüm giymiş fikir suçlularının affına karşı çıkmışlardı. Eğer CHP - MSP ortaklığı MSP'li Müslümanların tutarsız kaprisleri yüzünden bozulmayıp da bugüne dek yürüyebilseydi, yurdumuzda açık demokrasiye doğru önemli adımlar atılmış olacak, o arada antidemokratik niteliği gözlere batan, hiç bir özgürlükçü ülkede eşine rastlanmayan Devlet Güvenlik Mahkemeleri de kaldırılmış bulunacaktı.

Yazık ki, kimi polditikacılarımızn içtensiz ard niyetli tutum ve davranışları yüzünden işler karışmış, toplumsal yazgımız gerisin geriye kayar bir hal almıştır.

Anayasa Mahkemesi'nin geçen yıl yönünden iptal ettiği DGM Yasası yerine bir yenisinin hazırlanması bugün

söz konusudur. Gerçi bu olağanüstü mahkemelerin yetkileri konusunda cephe ortakları arasında görüş ayrılığı çıkmıştır. Ard niyetli MSP'li Müslümanlar, layiklik ilkesine aykırı olarak devlet düzenini dinsel temeller üzerine oturtmak amaciyle yapılacak propagandaları yasaklayan 163. maddenin DGM'leri yetki sınırları dışında tutulmasını isterken, CGP, bu öneriye karşı gelmekte, tüm fikir suçlarını aynı Mahkemelerin yargılaması gerektiği tezini savunmaktadır. Yani, MSP'li Müslümanlar kendi yandaşları rahatça halka zehir saçsın ama karşı taraf ağzını açamasın demeye getirmektedirler. Komisyonda çözüme bağlanamayan konu, üç ayrı yasa önerisi halinde Millet Meclisi Başkanlığı'na sunulmuştur.

Bizce üzücü olan, bunca yıllık çabalara karşın özgürlük yolunda hâlâ yerimizde saydığımızı görmektir.

Demokrasinin temel kurallarından biri anlatım özgürlüğü ise, o özgürlüğün koşulu da yargı güvencesidir. Suç işlediği savı ile Mahkemeye verilen bir insan ancak hiç tesire kapılmayacağına inandığı yargıçlar karşısında kendini korkusuzca savunabilir. Oysa, olağanüstü niteliği besbelli DGM yargıçları hükümet tarafından seçilmekte, böylece yargı erki büyük ölçüde bağımsızlığını yitirmektedir. Bir başka deyimle iktidarı elinde tutanlar beğenmedikleri düşünce sahipleri karşısında hem savcı, hem yargıç, durumuna gelmektedirler.

TCK'nun 141. ve 142. maddeleri zaten çok ağır hükümler içeren antidemokratik, çağ dışı ceza maddeleridir. Bunlar kaldırılacak, hiç değilse değiştirip hafifletecek yerde olduğu gibi korumak, üstelik sanıkları iktidarca seçilmiş yargıçlara teslim etmek, Türk demokrasisi hesabına utanç verici bir durumdur.

Bu utançtan kurtulmak için bıkmadan, usanmadan milletçe çaba harcamalıyız.

(Cumhuriyet, 23.6.1976)

Vedat GÜNYOL

SUÇLUNUN GÜCÜ, GÜÇLÜNÜN SUÇU ÜSTÜNE

Yıl 1774. Fransız Devriminin gencecik yaşta kafası kesilen yaman savunucusu Saint-Just şöyle diyordu Konvansiyon Meclisinde: «Suçlular halktan daha güçlü ve özgürlük bir takım fesatçıların kurbanı olduğu sürece, vatanımız yoktu bizim.»

Vatan, şu üstünde yaşadığımız, doğup büyüdüğümüz, gelmiş geçmiş yiğitlik, kahramanlık, ataklık, savrukluk, yengiler yenilgilerle, içeride dışarıda, kılıç kargı, top tüfek gücüyle egemen olduğumuz toprak değil mi? Bu, kanımız canımızla savunduğumuz, haklıyken övündüğümüz, haksızken yerindiğimiz anayurt ne zaman bizimdir, bizim olmuştur, biz sıradan insanlar, biz işçi ırgat, biz köylü kasabalı, biz emekçi memur, biz evsiz barksız, biz zavallı, biz kendi kaderine bırakılmış insanlar, insancıklar için?

«Aç karnına yurtsever olunamaz» demiş. Batılı bir düşünür. Ama biz, Türk insanı, özellikle dünün Osmanlı uyruğu, yüzyıllarca, aç karnına yurtsever olmanın şaşırtıcı örneğini vermişiz dün yaya. Hep Anadolu, o çeşitli ırklar, inançlar, mezhepler, dinler, uygarlıklar potasında yoğrulmuş, aç, susuz, ışıktan bilgiden yoksun bırakılmış Anadolu, cenk araçları, savaş gereçleri, sağlamış, halktan güçlü, halka egemen, halka düşman suçlu güçlülere.

Dün olduğu gibi, bugün de, suçlular halktan daha güçlü durumda.

«Hem suçlu hem güçlü» sözü, dünün sözü. Ama bugün de geçerli hâlâ.

Suçluların halktan daha güçsüz olduğu, olabileceği günleri henüz yaşamadı Türk insanı. Değil Cumhuriyet dönemi, demokrasi dönemi bile değiştiremedi bu alın yazısını. Neden? Çünkü, halk, henüz suçluyu suçsuzdan, iyiyi kötüden ayırt edecek bilince varamadı da ondan.

Halktan daha güçlü olan suçlular, her çağda, her yerde, devlet gücünü ellerinde tutanlarla, onların yandaşları kandaşları, irili ufaklı karataşlarından kurulu bir çete oluşturmuşlar, oluşturmaktadırlar da.

Zorba yönetimlerin şaşmaz bir kuralıdır bu.

Peki ya, demokrasi yönetiminde, halkın halk tarafından yönetildiği, yönetilmesi gereken demokrasilerde, olur mu böyle şey diyeceksiniz?

Olur. Oluyor da!

Demokrasinin, o güvenip yüreğimizle, bütün varlığımızla umut bağladığımız demokrasinin bir garip, bir tuhaf cilvesi değil mi, gözü açılmamış, çoğunluğu okumasız yazmasız halkın oyuyla işbaşına, yasa taşma, emir buyruk işine getirilenlerin, bir dahaki seçim geledursun, ağa paşa kesilmeleri, kendi başlarına buyruk olmaları? Başta çıkarcı politikacılar olmak üzere, suçlu güçlülerin, güçlü suçluların, suç ortaklarının, suç işlemeye yatkın kişilerin, suçtan başka işleri olmayanların arayıp da bulamadıkları bir ortam yaratılması?

Yakın uzak tarihimize bakalım. Kaç hükümet adamı vardır ki, gerek kendi adına, gerek yakınları adına çeşitli yolsuzluklara girişmemiş olsun? Hem de hiç bir cezaya çarpılmadan. Atatürk'ten bu yana, ne güçlü suçlular görmedik ki? Atatürk'ün çevresine toplanan kaç politikacı gösterebilirsiniz ki, insana küçük dilini yutturacak ölçüde servete konmamış olsun. Nice bakan eskisinin, ölümünden sonra, karyolalarının altında külçe altınlar çıktı, «güçlülük ve suçluluk» günlerinden kalma!..

«Bir olağanüstü dönemdi o, böyle şeyler olabilirdi» diyecekler çıkar belki. Ama, adına halk yönetimi dediğimiz demokraside, olabilir mi, olmalı mı böylesi güce dayalı suçlar, suçluluklar?

Bugün yerinip hayıflanarak tanığı olduğumuz sunta ve çimento rezaletleri ve daha başkaları, suçluların halktan daha güçlü olduğunu göstermiyor mu yeterince?

Bugün, suçluların halktan daha güçlü olduğunun bir yürekler acısı kanıtını, adlarına komando denen, elde silâh, cepte bıçak, devlet güvenliğinde, polis desteğinde giriştikleri sürek avında görüyoruz. Aydınlatılsalar, uygarca eğitilseler, en azından, alçakça öldürdükleri, öldürttükleri

solcu gençler kadar insan olabilecek bir takım aldatılmış mutsuz gençlerin, cezasız kalan, cezasız bırakılan suçları, demokrasinin canına okumaktan başka işleri olmayan sinsi, kalpsiz politikacıların, ne denli suçta güçlü, güçte suçlu olduklarını yeterince göstermektedir.

Nerden alır, bunca hain politikacı, bu suça batmış, suça bulanmış güçlerini, halkın bilinçsizliğinden, güçsüzlüğünden başka? Halktan daha güçlü olmanın sırrını, fetih destanları, din iman bezirgânlarıyle halkı kandırmaktan başka nereden alabilirler ki?

Bunca suç, bir saçma, bir uydurma ülkü hokkabazlığı adına işlenen, işletilen bunca suç cezasız mı kalacak? Tarih göstermiştir ki: hiç bir suç cezasız kalmaz. Bugün değilse yarın, er ya da geç, hakkın eli yapışır hainlerin yakasına.

Yunan söylenbiliminde (mitolojisinde), Prokrustes veya Polygemen diye anılan bir işkenceci var. Attika'da yaşamış. Korydallos dağında yolcuları durdurur, demir bir yatağa yatırır, boyları uzun gelirse gövdelerini kasıp doğrar kısaltır; kısa gelirse, kollarını bacaklarını yatağın boyuna uyuncaya kadar çekip uzatırmış. Sürdürmüş bu keyifli işkenceyi uzun süre. Ne olmuş sonunda? Kendinden daha zorlu biri (Theseus) çıkmış, ayni işkenceyle öldürmüş onu.

Diyeceğim «eden bulur» dünyasıdır bu. Halktan daha güçlü olduklarını sananlar, bir gün bulurlar karşılarında kendilerinden daha güçlüsünü, hem de haklısını, yani halkı, ivçisi, köylüsü, okumuşu okumamışıyle halkı.

«El elden üstündür» demiş atalarımız. Ellerin en üstünü de, hiç kuşkusuz olmasın hainlerin, halkın elidir.

(Cumhuriyet, 26 6.1976)

Cahit KÜLEBİ

ANADİLİMİZİ SEVMEYENLER

TRT'nin 3. Danışma Kurulu toplantısında, eski yıllardakinin tersine, sürekli olarak, özleşen anadilimize karşı saldırılar, suçlamalar yapıldı. Gerçekte, bu saldırılarda bulunanlar, 30 temsilcinin katıldığı toplantıda küçük bir azınlıktı. Ne var ki, saldırganlara karşı çıkanların sayısı daha da azdı. Geriye kalanlarsa susmayı yeğliyorlar, dilin özleşmesini ve devrimleri savunanları susturmak için girişilen önlemlere yardımcı oluyorlardı.

AP ve MSP temsilcileri ile onlardan çok daha siyasal nitelikte konuşmalar yapıp saldırılarda bulunan İçişleri ve Millî Eğitim Bakanlıkları temsilcileri başlıca şu savları ileri sürüyorlardı:

● Özleştirilmiş Türkçeyi halkımız (kendileri de) anlamıyordu. Yazı dili ile konuşma dili birbirinden çok ayrıydı.

● Özleştirilmiş dil «menfur» ve «zararlı» siyasal akımların ülkemizde yayılmasında araç olarak kullanılıyordu.

● Osmanlı döneminden kalma, herkesin anladığı (!) bir dilimiz varken, özleştirmeden yana olanlar, «lisanımızı bozanlar» geçmişimizle ve dış Türklerle bağlarımızın kopmasını amaçlıyorlardı.

● Osmanlıca Arapça, Farsça sözcüklerin katılmasıyle bir musiki kazanmıştı. Türkçemizden bu yabancı sözcükler atılınca dilimiz musikisini ve anlatım yeterliğini yitiriyordu.

● Özleştirme adı altında Orta Asya steplerinden (kimine göre Ugurca'dan) sözcükler toplanıyor, uydurmalara girişiliyordu.

● Bu bir «bölücülük»tü. Analar, babalar çocuklarıyle anlaşamıyordu.

İki partinin ve iki Bakanlığın temsilcileri bu eleştiri-

lerde bulunurken Türk-İş ve Ziraat Odaları Birliği temsilcileri de işçi ve köylülerimizin özleşmiş dilimizi anlamadığı saviyle onlara katıldılar.

Gerçek durum ise ister içtenlikle, ister içtenliksizlikle ileri sürülmüş olsun bu savlara uymuyordu.

● Bir kez, halk yazınımız (edebiyatımız) ayrı tutulursa, tarihimizin hiç bir döneminde yazı dilimizle halkımızın konuştuğu dil bugünkü ölçüde biribiriyle kaynaşmamıştır. Hiç bir evrede yazınımız halk dilinden bu denli yararlanamamıştır.

● Vicdan sahibi herkesin onaylayacağı üzere, dilimizin özleştirilmesi akımının, toplumsal genel anlamı dışında, siyasal ile hiç bir ilişkisi bulunmamaktadır. Bu işlevin siyasal olan tek yönü, gericiliği bağnazca benimseyenlerin tutumlarından oluşuk bulunmakta, bu da dilin özleşmesine nitelik yönünden etki yapmaktadır.

● Türk ulusunun tarihsel gelişiminin bir olgusu olan dil devrimi bugün o denli yaygınlaşmış ve benimsenmiştir ki, anadilimizin özleşmesine karşı çıkanlar ve genel tutumlarıyle bağnaz tanınanlar bile «uydurukça» dedikleri Türkçe sözcükleri - kendileri de - bol bol kullanmaktadırlar. Bu gibi kimselerin özleştirmeye bağlananlardan ayrık olan tek yanları, Türkçe sözcüklerin yanı sıra - hiç bir anlam ayrılığı bulunmayan - yabancı sözcükleri de kullanmalarıdır. Dilin mantığına ters düşen bu tutumları, onların kafa yapılarının karmaşa içinde bulunduğunu gösteriyor.

Bu tutumları kendilerine anımsatılınca, «Ne yapalım» diyorlar, «Türk Dil Kurumu TRT ile öbür iletişim organlarını öyle etkisi altına aldı ki, biz de bu sözcüklere alıştık. TRT hele bir bizim önerdiğimiz dille yayına başlasın, görürsünüz, bizim de dilimiz düzelecektir.» Gericilerimiz işte böyle diyorlar, ama, düşüncelerinin TRT'nin konuşulan dille yayın yapması yolundaki önerileriyle ters düştüğünü anlayamıyorlar.

● Ne bunlar gibi ikinci üçüncü elden düşmanları, ne de çok küçük sayıda bir azınlıktan oluşan onların üniversitelerde ve gazetelerdeki akıl hocaları dilin gelişiminde etken olan tarihsel ve bilimsel gerçeği bir türlü anlamak -bağışlansın- hatta okuyup öğrenmek istemiyorlar. Kendi-

lerine içtenlikle verilen yanıtları dinlemiyorlar, yayımlanan yapıtları görmezlikten geliyorlar.

Sormak gerekir: Hangi ulusun çocuğu kendi anadilini yetersiz, musikiden yoksun bulur? Küçümser, bir kıyıya atar? Böylelerinin en hafif anlamiyle uluslarını sevdikleri, ulus birliğine inanç duydukları söylenilebilir mi?

Bu gibiler, Türkçemizde yüzyıllar boyunca yapılan üretme ve geliştirmeleri «uydurukça» olarak nitelendirmekten çekinmedikleri halde, bütün Osmanlı çağında Arapça ve Farsça'dan, hem de o dillerin kurallariyle yapılan, «galat» ve «müvellet» diye nitelendirilerek benimsetilmesine çalışılan sözcükleri nasıl benimsiyorlar? Bunun us yoluyle açıklanmasına, anlaşılmasına olanak bulunmamaktadır.

Anadilimizin son yetmiş beş yılda ulaştığı evreyi belirleyecek pek çok örnekten birkaçının sıralanması bile dilimizin zenginliği, yeterliliği yönlerinden mutluluk vericidir.

1901'de Kamus-ı Türki'de bulunan 29.000 sözcükten yalnız 10.000'i Türkçe iken bugün Türk Dil Kurumunca yayımlanmış bulunan Türkçe Sözlük'teki 31.000 sözcükten 17.000'i Türkçedir. Bu açıdan bakılınca. dilimizdeki Türkçe sözcük sayısının yetmiş beş yılda % 34'ten % 53'e yükseldiği anlaşılacaktır. Üstelik, bugün yazınımızda kullanılan Türkçe sözcük oranı geniş bir ortalama içinde % 80'i aşmış, birçok sanatçımızın yapıtlarında % 90'ı da geçmiştir.

Öte yandan, Türk Dil Kurumunca Anadolu halkı arasında derlenen ve eski yapıtlarımızdan taranan sözcüklerin sayısı 140.000'dir. Tarım Sözcüklerindeki 30.000 terim bu sayının içinde değildir. Bilimcilerimizin, sanatçılarımızın bu büyük hazineden ileride büyük ölçülerde yararlanacakları ve büyük dillerden biri olan güzel Türkçemizin kendi üstün niteliklerine ulaştırıldığı artık bir gerçektir.

Anadilimizi sevmeyenler ya da sevdiklerini sandıkları halde sevmez duruma düşenler, küçük bir çaba gösterip yalnızca Türk Dil Kurumunun yayınlarından birkaçını okusalar; yazınımızın gerçek değer taşıyan başlıca birkaç yapıtını inceleseler gerçeği elbette öğrenebilirler. Ancak, bunun için de içtenlikli olmanın, ard düşüncelere kapılmamanın zorunlu olduğu bilinmelidir. Oysa ki, anadilimi-

ze saldıranlardan bir bölüm bilinçsizler dışında kalanlar, bile bile bu davranışlarını sürdürüyorlar. Bunlar arasında küçük siyasal çıkarlar arayanlar bulunduğu gibi, Atatürk devrimlerine karşı olup bu düşüncelerini açıklamaktan çekindikleri için acısını Türkçenin özleştirilmesinden çıkarmak isteyenler de var. Kimileri ise, Türkiye'yi çağdışı bir uçuruma itmek çabasında. Günlük karmaşa içinde, bilerek ya da bilmeyerek, sataşanlarını, eylemlerini sürdürüp gidiyorlar. Türkiyemizin, ulusumuzun ne büyük zararlara uğrayacağını yazık ki anlayamıyorlar, göremiyorlar.

(Cumhuriyet, 8.7.1976)



Yakup Kadri Karaosmanoğlu

Abdi İPEKÇİ

ANARŞİSTLERE GÖZ YUMANLAR...

Devlet Güvenlik Mahkemeleri, Ceza Kanununun bazı maddeleri ile ilgili olarak özel yetkilerle donatılmak istenen bir yargı organıdır. Sözkonusu maddeleri, düşünce ve inanç özgürlüğüne aykırılıkları dolayısiyle eleştirenlerin böyle bir yargı organının kuruluşuna da karşı çıkmaları doğaldır. Ote yandan özgürlüklerin sınırlanmasından yana olanlar ise Devlet Güvenlik Mahkemelerine gereksinme duymakta, ülkemizde rejimi yıkmaya yönelik şiddet eylemlerini, anarşistleri etkisiz kılmak bakımından buna zorunluk göstermektedirler.

Konu, önce iktidar ortakları arasında işin kapsamı yönünden uyuşmazlık yaratmıştır. Ana muhalefet partisi ise Devlet Güvenlik Mahkemelerine ilke olarak getirilmek istenen tasarıyı özgürlükçü demokrasiye aykırı saymaktadır. Bu nedenle tasarının yasalaşmasını önlemek üzere her çareye başvurmak gereğini duymakta ve Mecliste engelleme yapmaktadır.

Tartışmalar ve engellemeler süredursun, o yüzden bir an önce yasalaşması gereken öteki tasarılar bekletilegelsin, Türkiye, gerçek bir anarşi kasırgasının altında ezilmekte ve her gün nice insanlarını yitirmektedir. Ve yararı tartışmalı tasaları geçirip geçirmemek kavgasına tutuşan parlamento, bu olayla hiç mi hiç ilgilenmemektedir.

Olay, trafikteki anarşidir..

★

İstihbarat servisimize her saat başı soruyoruz: Ölü ve yaralı sayısı kaça yükseldi diye.. Tıpkı bir savaşı izler gibi.. Ve ölü ve yaralı sayısı her saat başı artıyor. Temmuzun onuncu günü dolmadan trafik anarşisine kurban gidenlerin sayısı 100'ü aştı. Yasaları, kuralları her an göz göre göre çiğneyen anarşistleri teşhir ediyoruz. Kimse birşey

yapmıyor, yapamıyor. Yetkililer, görevliler, sorumlu olması, gerekenler güçsüzlüklerini itiraftan öteye gidemiyor. **«15 liralık para cezaları ile, 400'ü aşmayan polis kadrosuyla biz kimi nasıl denetleyelim»** deyip kalıyorlar. **«Meclislerimiz etkili bir denetim için hazırlanan tasarıları yıllardır yasalaştırmazken biz ne yapalım»** diyorlar.

Parlamenterler herhalde böyle bir tasarının varlığından dahi habersiz. Oysa o tasarının bir oturumda yasalaşmaması için hiç bir neden yok. Sorun ne ideolojik bir dava ile, ne siyasal çıkarlarla ilgili. Buna rağmen Türkiye'yi gerçek bir iç savaş yaşar durumda bırakan, hergün nice ocakları söndüren o âfete karşı kimsenin kılı kıpırdamıyor. «Anarşistlerin önünü alacağız» diye yararı şüpheli özel mahkemeler üzerinde tartışmalar açılıp Meclis çalışmaz hale düşürülüyor da Türkiye'de her gün onlarca insanı öldüren trafik anarşistlerine karşı çıkarılması kolay bir yasayı kimse ele almıyor.

Şu partinin solcu, bu partinin sağcı anarşistleri koruduğu tartışılabilir. Ama trafik anarşistlerini, tümünün korur durumda kaldığı tartışılmaz. Bu vurdumduymazlık başka türlü yorumlanamaz.

(Milliyet, 10.7.1976)

Melih Cevdet ANDAY

BİR KİTABIN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Profesör İlhan Arsel'in, «Arap Milliyetçiliği ve Türkler» adlı kitabını ibret ve hayranlıkla okuyorum. Bu tümcede kullandığım belirteçleri (zarfları) açmadan önce şunu söyliyeyim, ben, Atatürk'ün «Arap'tan kurtarmak» sözü ile açıklama yolunu tutmuşumdur. Ulusların, toplumların birbirleri üzerine olan etkilerini yatsıdığım, yoksadığım sanılmasın; tam tersine, bu etkiler ilerleme yolunda olumlu etkilerdir bir bakıma. Tarihçi Toynbee, «Avrupa'yı anlamadan İngiltere'yi anlayamayız» diye yazmıştı. İstilâ edenler, çoğu zaman, istilâ ettikleri yerlerin kültürü ile uygarlaşırlar. Bunun dışında, geçmiş uygarlıkların güçlü ve canlı yanlarının başka ve yeni toplumlarda sürmesinde insanlığın ortak yaşantısının zenginleşmesi açısından büyük yararlar görülmüştür. Fakat Türk'ün Arap ile ilişkisi bunlardan hiç birine benzememektedir. Sözgelişi, başka ailelerden olan Türkçe ile Arapça'nın yanyana gelişinden Türk toplumunun zarar gördüğü ortadadır. Çünkü bundan ötürü Osmanlıca gibi eşi benzeri bulunmayan bir dil ortaya çıkmış ve bu dille egemen yönetici sınıf halkı yüzyıllar boyu ezmiştir. Dahası dinin dili Arapça olunca, Türk halkı anlamadan, duymadan, düşünmeden tapınmıştır. Osmanlı bilimi denilen şey ise, Vehbi Belgil arkadaşımızın çok yerinde olarak belirttiği gibi, diyelim Aristo'dan esinlenerek yazılmış Arapça kitaplara şerh düşmekten ibaret kalmıştır.

Atatürk, bir ara, ünlü ozanımız Mehmet Akif'ten, Kur'an-ı Türkçeye çevirmesi için ricada bulunuyor; olayı bilmezdim, ayrıntıları ile Prof. İlhan Arsel'in kitabından öğrendim, Mehmet Akif düşüneyim diyerek kalkmış Mısır'a gitmiş, durumu Arap ulusçuluk akımının en koyu savunucularından biri olan bu kişi, «Tercemat El Kur'an» adlı ki-

tabında, Türk'ün mutlaka Arapça öğrenmesi gereğini ve bir de Kur'an'ın Arapça'dan başka bir dille okunamayacağını, demek başka dile çevrilemeyeceğini savunurmuş, Şeyh Raşid Rıda, Mehmet Akif'in getirdiği haberi ahlâka aykırı bir öneri olarak karşılamış. Ona göre, eğer Türk hükümeti, Türklerin Müslüman kalmaya niyetli olduklarını çevirtecek ve tapınımı Türkçe yaptıracak yerde Arapça'yı resmi dil olarak almalı ve Türk halkına bunu zorunlu bir dil olarak kabul ettirmeliydi. Mehmet Akif'in, bu aşılama (telkin) üzerine Kur'an'ı Türkçe'ye çevirmekten vazgeçtiğini söylemeye lüzum yok.

Şu kısa başlangıç bile «Arap Milliyetçiliği ve Türkler» adlı kitap için kullandığım «ibret» ve «hayranlık» nitelemelerinin yerindeliğini anlamak için yeter sanırım. (Bunda ilericiliğin, gericiliğin bir yeri yok. Ben hiç bir zaman konuyu bu açıdan ele almadım. Okuyan istediği gibi düşünür.) Prof. İlhan Arsel, büyük bir emek ürünü olan kitabında Arap milliyetçiliğini ve Arap'ın Türk düşmanlığını belgelere dayanarak, olayları tanıklayarak öyle bir bilimsel yaklaşımla ele almış ve açıklamış ki, hayran olmamak elde değildir. Elbette ve özellikle Türk okuru için, bu kitap okunurken «ibret» duygusuna kapılmamanın olanaksızlığı da kendiliğinden ortaya çıkmaktadır böylece. Çünkü Arap için «dil» ve «din» kendi ulusçuluğunun iki ögesi ve silâhı, ayrıca aşağı gördüğü Türk'e karşı küçümseme aracı olarak var olagelmiştir. Bir İmparatorluk (Osmanlı İmparatorluğu) içinde etnik kümelerin uluslaşma sürecine girdiklerinde, yüzyıllarca buyruğu altında bulundukları egemen, yönetici ögeye başkaldırmaları, ona düşmanlık duymaları tarihin akışına uygundur gerçi, Osmanlı İmparatorluğu bu süreci başka etnik kümeler karşısında da yaşamıştır. Ancak unutmamak gerekir ki Türk, bir az da Arap'ı, onun dinini, dilini korumak için ölmüştür. Ayrıca İslâm'dan çıkarılmış kurallarla yöneten Osmanlı'yı çağdaş anlamda sömürgeci saymak çok tartışma götürür. İmparatorluk içindeki Türk — Arap ilişkisinden, adetlerini, dilini, yaşamını yitirmek yoluyla Türk zararlı çıkmıştır. Arap ise her zaman «kavm-i vecip» idi.

Fakat bundan acı olanı, Osmanlı aydınının Türklüğünü unutup, Arap ulusçuluğunun silâhlarına tümden tes-

lım olması, Türk'ün İslâm çerçevesi içinde Arap'a eşit dahi olamayacağını benimsemesidir. Çünkü Arap dilinden sonra Farsça'nın ve Habeşçe'nin geldiğini, İslâmın Arapları Arap olmayan öteki Müslüman toplumlardan üstün kabul ettiğini bildiren hadisler de Türk — Osmanlı bilginlerince kutsal sayılmıştır. (Müsaade ederseniz hiç olmazsa buna «gericilik» diyelim.) Prof. Ilhan Arsel, Mehmet Akif örneğinin bugün de sürdüğünü söyleyerek «Arapça'yı hakim kılmak, Arap harflerine dönmek, İslâmı ölçüyü Arap'ın yararına olacak şekilde Türklük duygusunun çok üzerine çıkarıp...» diye yazarken belirtmek istediği, Arap kültürünün Türk kültürü üzerindeki sadece olumsuz değil, geri bıraktırıcı etkisidir. Çünkü bu etki, Osmanlı — Türk toplumunda, bütün silâh gücüne karşın, tinsel bir ezikliğe yol açmış ve bu durum zamanla uluslaşma sürecinin gecikmesini sonuçlamıştır. Öyle ki, gün gelmiş, Türk utanılacak bir sıfat olmuştur. Bu koşullar içinde, Arap'ın Türk'ü arkadan vurması olayı, tarihçe nasıl haklı bulunabilir? Ezilen öge Arap değildi ki...

Prof. İlhan Arsel, gericilerimizin hâlâ o kafada olduklarını belirterek şöyle diyor: «Türk din adamı ve onun destekçisi çevreler bugün hâlâ Arapça özlemi içinde kıvranıp dururlar ve mümkün olsa Türk eğitim sistemine, Batı dilleri yerine Arapça'yı rahatlıkla koyduracaklardır. Müspet ve çağdaş bilim ve eğitimde Arapça'nın ne kerte lüzumsuz olduğu bir yana fakat Arapça'nın ön plana alınmasının Türk'ün yetişmesi bakımından fevkalâde mahzurlu ve tehlikeli yönleri vardır. Çünkü Türk'ü ve Türklükle ilgili her şeyi (tarihini, ırkî hasletlerini, niteliklerini) sadece dış âleme değil fakat medrese kafalı Türk'e öğreten eserler Arapça yazılmış eserlerdir, Batı'nın Türk hakkında kötü bir kanıya sahip olmasının ve İslâm ülkelerinin bütün gerilikleri ve ilkellikleri içerisinde Türk'ü İslâm dünyasının temsilcisi gibi görmesinin nedeni bu Arapça yazılmış eserler olmuştur. Arap ve Müslüman yazarlar, Arap'a has bütün ilkellikleri Türk'e atfetmek suretiyle Türk'ü Batı'ya en olumsuz şartlar içinde tanıtmışlardır. Türk kendi tarihini ve niteliklerini adeta Arap'ın ağzından ve onun duygusal nedenlerle kaleme aldığı yazılardan öğrenmiş ve bununla şartlanmıştır. Batılının bu aynı kaynaklardan etkilenerek

Türk hakkında yazdıklarından Türk'ün haberi yoktur.»

Ben de yazarın dayanağını kullanarak diyeceğim ki, Selçuklularla başlayan Arap etkisi öylesine tutmuş ve güçlü bir duruma gelmiştir ki, bir Türk için geçmişini öğrenmek olanaksızlaşmıştır. Osmanlı nessapları (soyağacı bulucuları, bir tür tarihçi) padişahların soyağacını Muhammed'e dek çıkarırlardı. Ancak burada daha önemli olarak söylenecek şudur ki, Türk'ün aşağı görülmesi ona bir geçmiş biçmeye engeldi.

Ayrıca Arap ulusçuluğu niteliğini sürdüren din ve Arapça'nın egemenliği Türk'ün kendi gerçek geçmişini aramasını yüzyılımıza dek geciktirmiştir. Biz dilimizi, folklorumuzu, halk sanatlarımızı, halk şiirimizi, kısacası bizi biz yapan kültürel ögeleri son elli yıl içinde öğrendik. Dahası, hat sanatı, minyatür, Osmanlı mimarlığı, son elli yıl içinde incelendi. Hep söyledim, bir kez daha söyliyeyim bugün Divan şiirinde bulduğumuz güzelliği, batıcı bakışı ile Yahya Kemal yarattı. Türk kültürü artık insancı ve ulusal yönde gelişebilir. Bu gidiş içinde Arapçaya ve Arap kültürüne verilecek özel bir yer yoktur.

Yalnızca burada değil, başka yerlerde yazdıklarımı da izleyenler bileceklerdir, bir ozan olarak, bir yazar olarak, gelişmiş Batı yazınlarına benzer, geçmişi, gelenekleri olan bir Türk yazını bulunmasını her zaman istemiş, ama böyle bir şeyin yazık ki olmadığı gerçeğini algılamışımdır. «Türk» adının hem ırk, hem ulus adı olması, bizi yanılgıya götüren nedenlerin başında geliyor sanıyorum. Biz Osmanlı yüzünden Yunus Emre'yi altı yüzyıl bilemedik.

(Cumhuriyet, 16.7.1976)

İsmail CEM

MC, YOKLUĞA GİDEN YOLDA İLERLİYOR

Cephe hükümetinin kendi ideolojisi doğrultusunda ve yasa dışı olarak ordu üst kademesinde yapmak istediği düzenleme, geri tepmiştir. Askeri Danıştay niteliğindeki «Yüksek Askeri İdare Mahkemesi», Orgeneral Özaydınlı'nın başvurusu üzerine, Demirel hükümetince Hava Kuvvetleri Komutanlığına atanmış olan Korgeneral Engin'in komutanlığını iptal etmiştir.

Şimdi Sayın Demirel'den beklenen, «... yürütme yok ki, durdurulması olsun» benzeri sözlerle işi geçiştirmeye çalışmasıdır. AP saygıdeğer sözcülerinin ise, Yüksek Askeri Mahkeme yargıçlarına küfür etmeleri. Başka bir deyişle, sivil kesime uyguladıkları hukuk anlayışını askeri kesime de uygulamaları...

Demirel hükümetinin «Askeri operasyonu», bütün yanlış hesaplar gibi, Bağdat'tan geri dönüvermiştir. MC iktidarının bünyesideki anarşi, Orduya da sıçratılmış, Silâhlı Kuvvetler, tarihlerinde rastlanmayan uygulamalara sahne yapılmıştır. Hem de, Ege denizinde çatışma olasılığından söz edildiği, Türkiye'nin Batısı ve Güneyinde tehlike belirdiği bir dönemde...

Şimdi, Demirel hükümetinin dirayetsizliğinden ve küçük siyasal hesaplarını orduya karıştırma özleminden doğmuş gelişmelerin sonucunu hep birlikte yaşamak zorundayız. Hükümetin yasa dışı uygulaması yüzünden, Silâhlı Kuvvetlerin komuta kademesinde belli bir huzursuzluk ve karışıklık yaratılmıştır. Mahkeme kararı kendisine tebliğ edildikten sonra, Orgeneral Özaydınlı Hava Kuvvetlerinin en kıdemli Orgenerali niteliğiyle Korgeneral Engin'i oturduğu makamını terketmesini bir emir olarak verebilecektir. Sonra, yine aynı niteliğinden ötürü, Orgeneral Özay-

dınlı, Hava Kuvvetleri Komutanlığına «de facto» vekalet etmek durumunda olacaktır.

Peki, hükümet ne yapacaktır? Benzer bir olaya herhangi bir hükümet yol açmış olsa, yapacağı, bu büyük yenilgi sonrasında istifasını sunmaktır. Ama, bizdeki gelişmelerde olağan ve çağdaş koşullarda düşünmeye imkân yoktur. Demirel, Türkiye'nin kritik döneminde ordu üst kademesini kendi siyasal çıkarları için altüst etmenin hesabını kimbilir hangi sözlerle vererek durumu geçiştirmeye çalışacaktır.

Türkiye'nin MC iktidarı, faşizm benzeri nitelikleri, ve de beceriksizlikleri, Anayasa ihlâlleri, ülkeyi parçalamanın dolaylı teşvikçiliğinin yanısıra, en belirgin özelliği olarak, gayri ciddidir.

Gayri ciddi olmanın sonuçlarını, ekonomisinden Ege'ye, Kıbrıs sorununa, komutan atamalarına kadar her alanda halka çektirmektedir.

Nereye kadar? Özaydınlı davasının sonucu, yok olmağa doğru iktidarın önünde uzanan yolun önemli bir işaret taşıdır.

(Politika, 18.7.1976)

Mümtaz SOYSAL

GÖRÜLMEMİŞ BİR SİSTEM

Yeryüzünde eşi, benzeri görülmemiş şeyler oluyor Türkiye'de.

Yaz ortasında, Palandöken dağlarına kar yağması, ya da karayolu kazalarında dünya rekorlarının kırılması gibi şeyler değil bunlar.

Söz konusu olan, dünyanın **«sistem»** diye belleđiği tutarlı mekanizmaları ve kuralları kendimize benzetişimizdir. Öyle ki, sonunda, **«Türkiye'de falanca sistem yürürlüktedir»** dediğiniz zaman, herkes yüzünüze tuhaf tuhaf bakıyor: Çoğu zaman, bizdeki uygulamasından sonra, sistem denen bütünlüğün sisteme benzer bir yanı kalmamıştır.

Örneğin, **«parlamenter sistem»**i alalım. Parlamenter sistemin temel kurallarından biri de, **«hükûmetin ortak sorumluluğu»**dur, değil mi? Bu ortak sorumluluk, kabine toplantılarında ne olursa olsun, dışa karşı toplu görünmeyi, dışta birbirini eleştirmekten kaçınmayı, sorumluluğu bir bütün olarak paylaşmayı gerektirir, değil mi? Parlamenter bir sistemde, koalisyon kurmuş olan ortaklar hükûmetin tutumuna ilişkin konularda birbirlerini herkesin önünde suçlarlarsa tuhaf kaçar, değil mi?

Ama, bir bakıyorsunuz, gazetelerde bir demeç: MHP Genel Başkan Yardımcısı, **«Meclisleri çalıştırmayan CHP ile AP'dir»** diyor. Muhalefetteki CHP'nin suçlanması anlaşılır şey de, AP için söylenenlere ne demeli? MHP de hükümetin üyesi değil mi? AP'nin tutumu yüzünden Meclis çalışamaz duruma geldiyse, bu konunun hükûmet içinde çözümlenmesi gerekmez miydi? MHP'nin, kabine toplantısında, **«Bakın ortaklar, Meclis'in çalışması için ciddi tedbir almaz ve gruplarınıza söz geçirmezseniz, ben bu iş-**

te yokum, ortak sorumluluğu paylaşmam» demesi beklenmez miydi?

O halde nedir, bütün çekişmelere karşın, onları bir arada tutan?

Bu çeşit soruların cevabını, parlamenter sistemin temel kuralı olan **«ortak sorumluluk»** ilkesinde değil, onun tam karşıtında aramalı.

Merkezdeki ve taşradaki bütün hükûmet mekanizması, yani Başbakanlığa ve bakanlıklara bağlı bütün devlet daireleri, kurumlar, kuruluşlar, koalisyon ortakları arasında paylaşılmış durumdadır. Çelişkili bir görüntüyle karşı karşıyayız: **«Devletin parsellenmesi»** diye adlandırılabilecek olan bu olay, devleti dağıtırken, koalisyonun da bütünleşmesini sağlıyor. Herkes, kendine düşenden, o parseldeki hareket serbestliğinden son derece memnun. Dairelere, kurumlara, kuruluşlara kendi adamlarını rahatça getirebiliyor, oralarda istediği yatırımları, istediği yerlere yaptırtabiliyor, falanca yerin halkı, **«Biz fabrika isteriz»** dediği zaman, iki adım ötede, iki gün önce attığı temeli unutup, boş çukurlar önünde yeniden temel atma törenleri düzenleyebiliyor.

Ortak sorumluluk kuralı, bu koşullar altında, sistemin temel taşı değil, ayakbağıdır. Ondan ne kadar az söz edilirse, o kadar iyi.

Koalisyon toplantıları da, herhalde, ortak sorumluluk gerektiren konuların görüşülmesiyle değil, parsellemenin yarattığı sorunların partiler arasında çözüme bağlanmasıyla geçiyordur: **«Ona buna, sana bana...»**

Nitekim, Devlet Güvenlik Mahkemeleri gibi ortaklar için çok ciddi sayılması gereken bir konu bile parlamentoya, **«hükûmet tasarısı»** olarak değil de, milletvekillerinden birinin kişisel **«teklif»**i olarak geldi.

Türkiye'deki devlet adamlığı geleneğinde başlıca iki üslûp, iki «okul» var.

Birine «İnönü okulu» diyebilirsiniz: Kuralları, kurumları ve sistemleri ciddiye almak ve büyük kayıplar pahasına da olsa bu ciddilikten ayrılmamak. İnönü'de, bu davranış, «devlet» adına insanları unutmaya kadar varabilirdi. Ecevit, bu okula yeni bir anlayış, yeni bir yumuşaklık getirdi. Önemli olan, soyut kavramlar değil, halktı, insandı.

Ama, yine de bu halkçılığın ve insancılığın ciddi ve tutarlı bir çerçeve içinde yürütülmesi, «oyun kuralları»mn belli olması gerekirdi. CHP Lideri, çok eleştirilen «gereksiz yere iktidardan ayrılma» adımını bu ciddilik yüzünden attı. Yoksa, ne yapıp yapar, MSP ile iyi geçinme yolunu bulabilirdi. Yanındaki Başbakan Yardımcısının ayrı telden çalmasına ses çıkarmamak çok kolaydı onun için. Ama, bu arada, olanlar, parlamenter sistemin ortak sorumluluk kuralına olur, kimin ne zaman, ne yapacağını, ne kendisi bilebilirdi, ne de başkası.

Devlet adamlığı geleneğindeki öbür okul, Menderes'le hafif hafif başlayan ve Demirel'le iyice olgunlaşan okuldur. Bu anlayışa göre, kitaplardaki kurallar, ya da kafalardaki sistemler ne derse desin, «bir işi yaparsanız, yapılmış olur». Yaparken göstereceğiniz davranışların falanca kurala, ya da sisteme uyup uymaması önemli değildir. Bu okulun adamları, başka yerlerde çoktan yıkılacak olan koalisyonu başarıyla sürdürmekte hiç güçlük çekmezler. Arada sistemler, kurallar çiğnenmiş, kime ne? Onlar da ayak altında dolaşmasınlar. «Böyle devlet mi olur?» diyenlere Nasreddin Hoca tarzı cevaplar hazırdır: «Biz yaptık, oldu».

Eskiler, gökten kurbağa, ya da çamur yağınca, «kıyamet işaretleri belirdi» derlerdi. Devlet sistemlerindeki kıyamet belirtileri, böyle doğa olaylarıyla değil, çarkların zembereğini attıran davranışlarla görülür. Sabah-akşam «devleti korumak»tan söz edenler, biraz da kendi davranışlarına baksalar iyi olacak.

(Milliyet 3.8.1976)

Prof. Dr. Faruk EKREM

OLAĞANDIŞI MAHKEMELER ÇÖZÜM DEĞİLDİR

Hemen her memlekette «olağan dışı mahkemeler» kuşku ile karşılanır. Bu mahkemeler bazı dönemlerde ve her memlekette denenmiş, dönem kapanınca arkalarında daha ağır sosyal sorunlar bırakarak silinip gitmişlerdir.

Bunun, yani kendini ve adaletini topluma kabul ettirmenin nedenini bu mahkemelerin ortak özelliklerinde aramak gerekir.

Bu özellikler şöylece özetlenebilir:

1) Olağandışı mahkemelere gereksinme, olağan mahkemelere güvenmemekten gelir. Asıl neden budur. «Daha hızlı adalet» ve benzeri düşünceler «bahane»dir. Kaldı ki bu mahkemelerde de beklenen hız hiç bir zaman elde edilememiştir. Çünkü, «harp divanı» mahkeme değildir.

2) Olağandışı yargılamada itham daima «müphem» ve duruksamalıdır. Bu nedenle sanıkların savunmaları suçlama biçiminde ortaya çıkar. Sık rastlanan şudur: «O da bizim kadar sorumludur, fakat serbest dolaşıyor.» Vichy hükûmetinin Riom mahkemesinde, Fransa'yı harbe hazırlamamaktan yargılanan sanıklar Mareşal Petain'i suçluyorlardı. Mareşal de, Millî Savunma Bakanlığı, üçüncü cumhuriyetin son yıllarında yüksek askerî şûra başkanlığı yapmıştı.

Olağandışı mahkemelerin uyguladıkları ölçülerle, suçlamayı sınırlamak olanağı yoktur. Bu nedenle «hüküm» topluma, daima siyasal bir tercih gibi gözükür. Bütün koşullar, tedbirler hükümden önce hükümlülüğe yöneliktir. Yargılama, topluma, gerçeği aramak gibi değil, peşin hükmün «tescil»i, bir sahneye koyuş, bir kurgu gibi gözükür.

3) Mahkemeden, onun veremeyeceğini istemek, hiç bir ülkede başarı sağlayamamıştır. Oysa olağandışı mahke-

meler kurmak adaleti gerçekleştirmekten fazla, belli bir dönemde «toplumsal yılgı» yaratmak amacı ile kurulur. Bu istek yoğunlaştıkça o kuruluşun mahkemeden gayrı bir kuruluş haline geldiği, adalet düzeni içinde tümörleştiği görülür.

4) Olağandışı yargılamada yargılamanın geleneksel kuralları ustaca kenara itilir. Örtülü biçimde kaldırılan kuralların çoğu «savunma hakkı»na ilişkindir. Bundan yasal destekli «adlî keyfilik» başlar. Bunun bir süre sonraki toplumsal sonucu şudur: Hüküm giyenler «masum», böylesine yargıyı kuranlar, itham edenler, mahkûm edenler «suçlu» sayılırlar. Toplumda oluşan bu yargıya karşı hiç bir «kanun yolu» da yoktur.

Olağandışı yargılamada görev alanlar eğer «yargıç sınıfı»ndan iseler, davalar devam ettikçe «sosyal çevrenin değişikliği» diye isimlendirilen etkinin onlar üzerinde ağırlaştığı görülür. Zaman zaman «istifa» tehdidinde bulunurlar, fakat istifa edemezler. Önceden düşünülmüş, bu olanak önlenmiştir.

5) Mahkeme hükmünün yasalara göre «kesin hüküm»e dönüşmesi ile sosyal anlamda gerçek görevini başarabilmesi (= toplumlardaki çekişmeye son verilmesi, barıştırıcılığı) aynı ölçülere bağlı değildir. Olağandışı mahkemelerde başarısızlık tepe noktasına ulaşır «Sosyal kinler» büyür, genişler, sonra da kökleşir.

Vardığımız sonuç şudur:

Toplumlar olağan yargılamalardan uzaklaşma oranına göre insanca uygarlıktan kayıplara uğramışlardır, böylesine kayıpların doğurduğu lekeyi tarih sicilinden silmeye yeterli güç bulunamıyor.

Hiç bir ülkede siyaset adamlarının insanlığa karşı bu kadar kabaca haksızlığa yetkileri yoktur.

(Milliyet, 18.8.1976)

Hıfzı Veldet VELİDEDEOĞLU

ATATÜRK'Ü UNUTTURMAK

Çok sevdiğim bir arkadaşımla insandan doğaya, doğadan sanata, kısacası, konudan konuya atlayarak tatlı bir söyleşiye dalmıştık. Kendisi hukukçu olmayıp, teknik alanda derin bilgisi ve yapıtları bulunan bir bilim adamı idi. Uluslararası birçok bilimsel toplantıya katılmış ve büyük Batı dillerinden birkaçını bilen bu arkadaşım genellikle çok neşeli ve nükteli konuşur. O gün söz politikaya gelince yüz çizgileri birden gerildi; dünyayı tanıyan, «umur görmüş» bir insanın olanca üzüntü ve ciddiliği ile: **«Bugün politika diye bir şey var mı? Her şey karman çorman. O da Atatürk'ün unutturulmak istenmesidir»** dedi. Konuşmamız bir süre bu konu üzerinde döndü dolaştı ve bir burukluk kapladı içimizi. «İyi olur inşallah» diyerek, bu burukluğun havası içinde ayrıldık.

Sanıyorum ki, Atatürkçülüğe yürekten bağlı birçok insan arasında sık sık geçiyordur böyle söyleşiler ve «Bunun sonu nereye varacak?» biçiminde sorular...

Atatürk'ü neden unutturmak istiyorlar? Hain Sultan Vahdettin'e «vatansever» diyen; Türklere güveni olmadığından Hassa (muhafız) Alaylarını Arnavut ve Çerkezlerden oluşturan, 33 yıllık saltanatı döneminde Osmanlı İmparatorluğunu büsbütün çürüten Abdülhamit'i, «Ulu Hakan Sultan Abdülhamit Han» diye anan Mütareke Dönemi hainlerinin maddi ve manevî mirasçıları ve Atatürk ile ailesi hakkında en namussuzca iftiralarla dolu anılarını İngilizlerin bir müzesine bağışlayan Dr. Rıza Nur'un eski harflerle kaleme alınmış yazılarını oradan kopye edip Türkiye'ye getirerek kitap halinde basan ve bunları el altından satmakta devam eden emperyalizm uşağı alçaklar, millî kahraman Atatürk'ü elbette unutturmak isteyeceklerdir. Bunların gazetelerinde veya politikacılarının konuşmalarında

«Atatürk» adı hiç geçmez. Kürt milliyetçisi Saidi Kürdi — öbür adıyla Saidi Nursi — onlar için «mergup ve muhterem»dir de, Türk milliyetçisi Mustafa Kemal «Menfur ve münafık»tır. «Türklük gövdemiz, islâmlık ruhumuzdur» sözünü cami duvarlarına yazarak büyük Türk ulusunu sadece maddeye indirgeyip aşağılayanlardan ve böyleleriyle ortaklık kuranlardan ne beklenir başka. Bu gibileri kendi çirkeflerinin batağı içinde bir yana bırakıyorum.

Fakat Atatürk döneminde doğmuş, büyümüş, kimisi üniversite ve yüksek okulların türlü bölümlerini bitirmiş, müsbet bilimleri öğrenerek yetişmiş genç politikacı, idareci ve teknokrat takımına, yazar - çizerlere, bilim adamı geçinenlere ne diyelim? Bunlardan bir bölümü Atatürk'ü niçin unutturmak ister? İşte buna akıl erdirmek güç oluyor. Bu noktayı az çok anlayabilmek için Atatürk'ün —bugüne değin türlü zamanlarda bu sütunlarda belirtmiş olduğum— düşünce ve ilkelerine bir daha topluca göz atalım:

● Çağdaş bilim, müsbet bilimdir ve gerçek aydınlatıcı odur. Bilimin yolundan şaşmamalıdır.

● Türk ulusu milliyetçilik ilkesiyle yetiştirilmeli, uluslararası ümmetçilik akımından kurtarılmalıdır. Ülkenin bağsız, koşulsuz bağımsızlığının titizlikle korunması ancak Türk milliyetçiliği bilincinin her Türkün kafasında yer etmesine bağlıdır.

● Türk tarihi Osmanlılıkla başlamış değildir; bu nedenle Türk ulusunun tarihi üzerinde çok daha gerilere, temele, kökene doğru araştırmalar yapılmalıdır.

● Türk kadını kölelikten kurtarılmalıdır. Çocuğun ilk öğretmeni olan ana, Türklüğünden, hatta eşit haklı insanlığından habersiz bir yaratık durumunda kaldıkça, Türk çocuğunun ulusal bilinçle yetişmesine olanak yoktur.

● Ülkede uygulanan hukuk kuralları din kurallarından ayrılmalı, hukuk eski durucu (statik) durumundan kurtarılıp atılımcı (dinamik) ve çağa dönük bir duruma getirilmelidir. Hukukun sürekli olarak değişen sosyal ve ekonomik gereksinmeleri karşılayabilmesi ancak bu yoldan olanak içine girer.

● Güzel sanatların her dalına önem verilmeli, eski Türk yapıtları incelendiğinde, Türkün ulusal ruhunda her

zaman var olduğu açıkça görülen sanat inceliği yeniden —büyük yapıtlar koyacak güçte— canlandırılmalıdır.

● Ulusal varlığı ayakta tutan temel direklerden birisi ve en başta geleni «dil»dir. Bu nedenle Türk dili anlatım gücü bakımından, dünyanın en ileri dillerinden biri durumuna getirilmelidir. Dilimiz, gelişmesini engelleyen yabancı sözcükler salgınından kurtarılmalı, bütün bilim terimleri de, Türkçeleştirilmelidir. Ayrıca ezan ve ibadet Türkçeleştirilmeli ve Türk halkı Batı'nın en ileri uluslarında olduğu gibi, tapınımını (ibadetini) kendi diliyle yapmalıdır.

● Türk ulusu, iktisadî bakımdan bir daha emperyalizmin boyunduruğuna girmemek için kendi doğal kaynaklarını kendisi işletmeli, büyük üretim araçları devletleştirilmelidir. İktisadî bağımsızlık olmadıkça siyasal ve ulusal bağımsızığın korunmasına oanak yoktur.

Yukarıki Atatürk ilkelerini yeniden anımsayınca şu gerçeğe varıyoruz: Bir bölük politikacı, idareci, teknokrat, yazar - çizer ve öğretim üyesi, başta sözünü ettiğim hainler takımı gibi, Atatürk'ü karalamak, tarihten silmek girişiminde bulunmuyor. Hatta onlardan bir kısmı konuşmalarında ve yazılarında Atatürk'ten «Büyük Mustafa Kemal, yüce Önder, Büyük Kumandan» gibi övücü nitelemelerle söz ederek, Atatürk'ü güya benimsemiş edebiyatından geçilmiyor. Ne var ki, bu edebiyatı yapanlardan veya Atatürk büstü diktiren ve Atatürk heykelleri karşısında saygı duruşunda bulunanlardan birçoğu O'nun —yukarıda özet olarak sıraladığım— ilke ve direktiflerinden hiçbirini benimsemiyor.

Bu gibiler, Atatürk'ü tarihten silmeyi başaramıyacaklarını biliyorlar. Bu kadarcığına akılları eriyor. Şu halde Atatürk'ü değil, Türkiye'de Atatürkçülüğü unutturmalı ki onun adı havada kalsın ve kendi gizli emelleri bir gün bu yöntemle gerçekleşsin.

Bence Atatürk'e karşı olanların en tehlikelileri bunlardır. Çünkü sinsidirler, izledikleri yöntem, «Atatürk'ü —güya— benimseyerek Atatürk'çülüğü yozlaştırmak ve unutturmak yöntemi»dir. Onlar Ulusal Kurtuluş Savaşının Başkomutanı Mustafa Kemal'e «evet»; Büyük Zaferden sonra Türk siyasal ve sosyal devrimini gerçekleştiren Atatürk'e «hayır» derler.

Bir de Atatürk'ün gerçekleştirdiği devrimi yeterli bulmadıkları için onu Türkiye bakımından yok sayan, ona «Burjuva Kemal» diyen Atatürk düşmanları vardır. Bu bedbahtlar unutuyorlar ki, Atatürk'ün milliyetçi ve layik devrimi olmasaydı, bugün şurada burada düşüncelerini yazmak fırsatını bile bulamıyacaklardı. Bu gibiler, Atatürk'ü karalama doğrultusunda, Mütareke Dönemi hainleriyle —ayrı ayrı yollardan gidip sonunda— birleşmektedirler. Bunlar özledikleri sosyalist devrimin milliyetçilik aşamasından geçtiğini bilmeyenlerdir.

Bunların «Türkiye millî selâmet yolundadır, din düşmanlığı tarihe karışmıştır» diyerek Atatürkçülüğe —dolayısıyle— iftira eden ve Atatürk'ü yeren ümmetçilerle işbirliği doğrultusunda olması, ülke çıkarları bakımından, gerçekten çok üzücüdür.

Ülkemizin tam bağımsız olarak varlığını sürdürebilmesi ve şimdi bağımsızlığını gölgeleyen kayıtlardan kurtulabilmesi, yükselmesi, hak ve özgürlüklerimizin korunması, Atatürk ilkelerinin titizlikle savunulmasına, ilerici Atatürkçülerin birleşmesine ve her zaman uyanık olmasına bağlıdır.

(Cumhuriyet, 29.3.1976)

Altan ÖYMEN

SOLCULUK ADI ALTINDA

«Solculuk» adı altında «dedikoduculuk»la uğraşan «solcu»lar vardır. Bunların bazısına birtakım dergilerin köşelerinde rastlarsınız. Çoğu zaman kişisel nedenlerle, komplekslerle, gene soldaki arkadaşlarına, soldaki kuruluşlara sataşırlar. Çamurlu hikâyeler uydurup bazen doğrudan doğruya, bazen imâ yoluyla yayarlar.

Bunların dergide yazmayanları da vardır. Ya da yazanların yazmakla yetinmeyenleri.. onlar da, bu çamur atma işini, oturdukları meyhane masasında yürütürler...

Türkiye'de sol diye bir şey olalıberi, sayıları az da olsa, böyleleri vardır. Ben, 1951 tutuklamalarına kadar hatırlarım: o zaman hapse girenlerin pek çoğu, bilgili, yetenekli, fedakâr kişilerdi. Ama hapisten çıktıktan sonra aralarında bazısı, öteki arkadaşlarının her birinin ne kadar «kötü», «çıkarcı», «hain», v.s. olduğunu anlatma işini, neredeyse meslek olarak seçti. Zaman bunların o «kötü», «çıkarcı» ve «hain» dediği kişilerin çoğunun, inandıkları yolda çabalarına devam ettiklerini, yeni ve daha ağır özverilere de katlanmaktan çekinmediklerini gösterdi. O dönemin «solcu» dedikoducularına ise, ülkemizin güç günlerinde bir daha rastlamadık. Çoktan, «politika» dışı birer iyi iş bulup, kendi hayatlarını yaşamaya koyulmuşlardı. Bugünlerin bazılarının kendi hayatlarına ve rahatlarına merakları daha da temelli. Zaten şimdiye kadar da onu yapmışlar. «Ben solculuğun teorisyenliğini yapıyorum» havası içinde, güç dönemleri «tam siper» durumuna girerek atlatmışlar. Ortalık biraz durulur gibi olunca da, şimdi başlarını siperlerinden hafifçe çıkarıp «ben bir kahramanım» şarkısını söylüyorlar.

Onlar birer kahramandır ve solda kendilerinden baş-

ka kim varsa, «sapma» yapmıştır. «Çıkarcı»dır, «kariyerist» tir ve sairedir.

— Haa o mu? Onun babası da zaten 1923 yılında şöyle demiş. «Burjuva aydıncısı»dır.

— Şu mu? bilmez miyim canım.. devrimciliği CHP'ye kapılamaya çalışıyor. O partinin yöneticileriyle anlaşması var.

— Öteki mi.. evet, çıkarcıdır.. zaten geçen gün kendisini bir iş adamıyla görmüşler..

— O da canım, kendini tam küçük burjuva yaşamına vermiş.. Geçen gün çiçekleri yazıyordu..

— Deniz Gezmiş'i istismar etti efendim.. Kitap yazdı.. Para kazanmak için yazmıştır..

— Evet, o da Nâzım Hikmet'in hayatını yazıyor. O kadarı da yazılmaz. Demek ki tüccarlık yapıyor..

— O ise iktidara artık eskisi kadar çatmıyor. Niçin çatmıyor? Bunun altında bir şey olmalı..

Böylece «işkembei kübra» da imal edilmiş böyle gerekçeleri saya saya, «solcu» olarak, geriye bir tek kendileri kalır.

Zaten, aynanın başından ayrılmayan bazı genç kızlar, ya da bazı olgunluk çağındaki kızlar gibi, vakitlerini kendilerine hayran olmakla geçirdikleri ve dünyayı kendi eksenleri etrafında dönüyor sandıkları için, böylece çıkacak sonuç, ruhsal durumlarına da uygundur. En iyi, en güzel kendileridir.. Başkaları çirkindir.. Başkalarının herbirinin bir gıllığışı olması gerekir. Kanıtı, işareti, şüphesi de olmasa, öyledir canım öyledir.

Olabilir tabiî.. Herkes, kendisinden başka herkesi çirkin görüp, aynaya bakarak kendisine hayran olmakta ve aslında o kadar güzel görünmeyen çizgilerini de güzel saymakta serbesttir. Ama bunun adı sosyalistlik değil, narsistlik olur.

Sosyalist olmak için, adı üstünde, galiba biraz da «sosyal» olmak, «toplumsal» olmak, başkalarından hiç olmazsa bazısıyla birlikte olmak gereklidir. Tek kişiyle ve bir de aynayla toplumsal olunmaz.

Sosyalist olmak için dürüst olmak gereklidir. Yalan söyleyerek ve üstelik kuyruklu yalanlar söyleyerek sosyalist olunmaz.

Sol içinde tartışma.. Bundan doğal bir şey yok, elbette yok.. Ama bu tartışmaların ciddî dayanakları olmalıdır. Bunların dayanağı, solcu Ahmet beyin, solcu Mehmet beye karşı kişisel kızgınlığı, ya da rekabet hırsı veya ruhsal bir hezeyanda bulunma ihtiyacı olmamalıdır.

Bu kızgın, bu hırslı, bu patolojik «solcu»ları, bu bireysel ve narsist «toplumcu»ları, bu dedikoduculari, etraflarındakî dengeliler, dengeye getirmeye çalışmalıdır.

(Cumhuriyet, 17.8.1976)



Nazlı Eray

Altan ÖYMEN

MUTEBER

Bu Yahya Kemal Demirel'i artık AP listesinden milletvekili adayı göstermelidir. Başbakan Demirel'in deyimiyle «Çocuk», başta Ticaret Bakanlığı örgütü olmak üzere, Ticaret Bakanlığı müfettişlerinin Gümrük Bakanlığı müfettişlerinin, Bankalar yeminli murakıplarının raporları üzerinden 400 metre engelli koşar gibi teker teker atlayıp, Karadeniz Ereğlisi Mahkemesinin tutuklama kararını da, Zonguldak'taki bilirkişi raporu marifetiyle ve 50 bin lira kefaletle ortadan kaldırarak, nurlu ufuklara doğru yoluna devam etmiş ve en son olarak da askere alındığı birlikten firar etmiştir.

Bütün bu vak'alar, söylentilerde falan değil, bir çuval dolusu belgeyle ortadadır. «Çocuk» herhalde büyüyünce, bunların içinden en göze çarpıcı olanları seçip, Amerikan üniversitelerinden alınan sertifikalar gibi camlattıracak ve yazıhanesinin duvarlarına asacaktır. Örneğin Lichtenstein'in Vaduz şehri planıyla, ihracat akreditiflerinden yazılı Hauptstrasse 4x539 adresi... Kirkor Arden Şellefyan, nam-ı diğer K. Arden'le mukaveleleri, yazışmaları.. İsparta'dan ekspertiz raporları.. Karadeniz Ereğlisi'nden mobilya konşimentoları.. Daha neler neler.. Bunların her biri birer başarı begesi olarak Yahya Kemal'in duvarlarını süsleyebilir.

Günümüzün Türkiyesinde başarı işte budur. Devletin, artık ordu da dahil, ne kadar nizam ve disiplin kurumu varsa, hepsinin kontrol alanı dışında kalabilmek ve dolaşabilmektir.

Yahya Demirel'i, Zonguldak Cezaevinden tahliye edilirken taraftarları alkışladılar. Ertesi gün Ankara'da Büyük Ankara Oteline geldi. Tanıyan - tanımayan hayranları etrafını çevirdi. Yanaklarından öperek kutladılar. Askere ilk gittiğinde askerlik resimleri çekilip gazetelerde yayın-

landı. Sonra askerlik resimleri yayınlanmaz oldu ama, İskenderun gazeteleri, Soğukoluk bölgesindeki teftişleri ile ilgili haberler yayınladılar. Bu arada İnto şirketinin bir şubesinin de İskenderun'da açıldığı öğrenildi. Yahya Demirel, vergi kayıtlarına göre son yıl içinde zarar etmiş görünüyordu. Ancak şirketleri, yatırımlarına askerdeyken de devam etme başarısını göstermişlerdi.

Askerliği sırasında son olarak Ankara'da bazı otellerde ve bazı klüplerde görüldü. Ve her gittiği yerde itibar gördü...

Şimdi düşünmek gerekli.. Ülkemizde bu yaşta, kendisinden daha tanınmış, daha itibarlı, daha kudretli bir «çocuk» var mı?.

Tanınmış olarak beş-on futbol yıldızı vardır ama futboldan anlamayanlar da var. Kadınların çoğu da bu spor dalıyla ilgilenmez. Ama Yahya Kemal Demirel'i tanımayan, işitmeyen erkek-kadın Türk vatandaş var mıdır?.

Ben Lockheed «listeleri» fısıltılarına kızarken bir arkadaş:

— Yahu sen kendine ün mü yapmak istiyorsun o yazıyı yazmakla.. demişti.. Kendi propagandanı mı yapmak istiyorsun?.

Önce anlamadım ama, şimdi görür gibi oluyorum: Gaiba bizim bu «çocuk»un şöhretini ve itibarını artırmakta ufaçık katkımız oldu. Şaka değil, gerçekten AP'den Milletvekilliğine adaylığını koysa, siz kazanmamasına ihtimal verebiliyor musunuz? Bir kere gireceği listede birlikte olacağı bir kısım isimler açısından hiç yadırganmaz.. Üstelik onların üstadı sayılacağı ve ayrıca ismi de daha tumturaklı olduğu için, doğrusu, listenin en başına alınmasıdır.

Şu anda yaşı tutmuyor ama, aradan geçen zaman içinde biraz da büyüdü. Geçen yıl 26'ydı.. Şimdi 27.. Seçimler gelecek yıl.. 28 olacak.. Ee insan kendisini iki yaş da, kolay büyültürebilir.

AP bunu mutlaka yapmalı ve Yahya Kemal Demirel'i önümüzdeki seçimleri için en büyük kozu olarak kullanmalıdır.

Ondan sonrasını, Genel Başkan Yardımcısı mı olur, Bakan mı, Meclis Başkanı mı, Yahya zaten kendisi halleder..

Umarız ki o kadar vefasız değildir. O zaman herhalde

unutmaz da, Ticaret Bakanlığı, Gümrük Bakanlığı, Maliye Bakanlığı Müfettişleri, Karadeniz Ereğlisi Savcısı ve Hakimleri ve İskenderun'daki birlik komutanıyla birlikte bize de bir teşekkür mektubu yazar..

(Cumhuriyet, 6.9.1976)



Recep Bilginer

Prof. Dr. Muammer AKSOY

KARADENİZ ÜNİVERSİTESİ FACİASI

Karadeniz Üniversitesinde yıllardan beri, hele son aylarda «aydınlık» ile «karanlık», «özerklik ve özgürlük» ile «kulluk, robotluk ve diktacılık» arasında korkunç bir savaş sürüp gitmekte; ve daha da alevlenmektedir. Eğer «demokrasiden, aydınlıktan ve Türk toplumunun çıkarlarından yana olanlar», bu mücadeleyi kazanmak istiyorlarsa, yapmaları gereken ilk iş. «Trabzon'da gözlerden uzakta sürüp giden bu kavganın gerçek niteliğini, orada dönen oyunları ve dönen bu oyunlar arkasında yatan kirli niyetleri» biraz olsun gün ışığına çıkarmaktır. Gerçekten bu kavga, üniversite özerkliğinin Türk toplumu için yararlı olduğuna inanan öğretim üyeleri arasında oluşan «akademik bir çekişme» değildir. Demokrasi düşmanlarının, yurdumuzda tezgâhladığı çeşitli tertiplerden biridir bu... Ve bu tertiplerin hedefi, özgür düşünen öğretim üyelerinin egemen olduğu özerk bir üniversitenin doğmasını önleyerek, Atatürk'ün deyimiyle «fikri hür, vicdanı hür» gençler yetiştirme olanağını, bir yerde daha boğarak, «Halka karşı bir avuç insanın ayrıcalıklarını savunacak, bu yolda AP ve ortaklarına milislik yapacak diplomalı robotlar» yetiştirmektir.

Özgür düşünen insanların yaratılması, geri kalmış ülkelerde yaşamsal bir önem taşıyor. Hele kendisine yönetim biçimi olarak «Çok partili demokratik düzeni» seçmiş olan geri kalmış bir ülkede... Çünkü «O geri kalmış ülkenin bu duruma düşmesinin ve bu durumda kalmasının nedenleri», tam bir açıklıkla ortaya konup kamuoyuna benimsetilmedikçe. bu durumdan kurtulmak olanaksız gibidir. Söz gelişi «İktidarın dört elle sarıldığı hangi kurumların çağ dışı ve toplum için zararlı, demokratik düzene, insan haysiyetine, adalete, eşitlik ilkesine ters düştüğü»

«Hangi köhne yasal çözümler sayesinde, hangi çevrelerin ve hangi politikacıların, halkın zararına olarak keselerini doldurdukları», «Hangi kurum ve kuralların, hangi göz yumma ve uygulamaların, halkın büyük çoğunluğunun sömürülmesi sonucunu doğurduğu», «İktidardakilerin kayırmaları yüzünden, ne gibi hırsızlıkların ve hazine soymalarının yürütüldüğü», «Sözde devlet güvenliği, sözde adalet, sözde demokrasi, sözde özgürlük ve sözde toplum çıkarları adına, hangi büyük cinayetlerin işlendiği, hangi kahredici haksızlıkların yapıldığı, devletin gerçek güvenliği ve ulusal birlik için mahvedici hangi tehlikelerin yaratıldığı», ancak düşünce özgürlüğü ve özgür düşünen insanlar sayesinde ortaya konulabilir. İşte bu «tehlikeyi» (!) içgüdüleriyle sezen «Demokrasi düşmanı, özgürlük düşmanı, halk düşmanı ve bir avuç varlıklı kişinin aşırı çıkarları (ve ayrıcalıkları) için didinmeyi varlıklarının asıl nedeni sayan iktidarlar», düşünce özgürlüğünün her türüne ve özellikle «Hür düşünen insanları yaratan kaynaklara (gerçek üniversitelere)» karşı amansız bir savaş açmışlar ve bunu sürdürmüşlerdir. Onların istedikleri, iktidarın kuklası olan, iktidardakilerin arzularını toplumun çıkarlarının üstünde tutan satılık öğretim üyeleridir. Bu kuklaların, öğrencilerini de kendilerini gibi yetiştirmeleri sürekli olarak (iktidar emrinde robotlar yaratmaları), demokrasi düşmanı iktidarın düşleri ve amaçlarıdır.

İnandıkları gerçekleri dile getiren öğretim üyeleri, yukarıda değindiğimiz nedenlerle, DP döneminde, «kara cübbeliler», üniversite özerkliği ise, «Devlet içinde devlet olma» diye nitelendirilmişti. İktidara satılık olmayan hür düşünceli öğretim üyeleri, zararlı yaratıklar sayılıyordu. 27 Mayıs Anayasasının 120. maddesinde, özerklik (bilim ve öğretim özgürlüğü), bütün üniversiteler için ilke olarak tanınmıştı. Ama Kurucu Mecliste —adını artık anmamaya kararlı olduğumuz— bir politikacı profesörün son andaki önerisi sonucunda, «özel kanunla kurulmuş olan üniversiteler» için, «yöneticilerin kendi öğretim üyelerinden seçilmesi kuralı»na bir istisna getirildi. Ancak bu üniversitelerin dahi, en kısa süre içinde özerklik ilkesine göre düzenlenerek özerk duruma getirilmeleri, Anayasadaki kuralın ruhunda yatmaktadır. Ve bu sonuç, Anayasa Komisyonu

sözcüsü olarak Temsilciler Meclisinde tarafımızdan açıkça dile getirilmiştir. Ne yazık ki, demokrasi ve özgürlük düşmanı iktidarlar, bu eklentiden bambaşka anlamlar çıkarmaya yeltenerek özel kanunla kurulmuş Türk Üniversitelerinin özerkliğe kavuşmasını önleme (iktidarın emrinde robotlar yaratabilme) tutkusuyla, tüm ayak oyunlarına başvurmaktan geri kalmadılar. Örneğin Atatürk Üniversitesinin özerklikten yoksun ve iktidarın bir oyuncağı durumunda kalması için, AP iktidarları ve Erimsel - Melensel iktidarlar, yıllar boyu büyük çabalar harcadılar. Ama Erzurum'daki, bilinç ve özveri sahibi birçok öğretim üyesi, Kemal Bıyıkoğlu'lara, Şaban Karataş'lara, tüm baskılara, hatta can güvenliklerini ortadan kaldıran tehditlere, kaba kuvvet uygulamalarına, «türlü çeşitli tertiplere» karşı koyarak, Anayasa Mahkememizin değerli kararlarıyla da desteklenme sayesinde, Atatürk Üniversitesini özerk bir kuruluş haline getirdiler. ODTÜ'nün durumunun Anayasaya ne denli aykırı olduğunu 17.12.1975 - 22.12.1975 günlü Cumhuriyet'te yayınlanan seri yazımızda ayrıntılarıyla açıklamış bulunuyoruz. Anayasa Mahkememizin 16.8.1976 günü yayımlanan değerli kararında, aynı görüşler, bütün açıklığı ile resmen de dile getirilmiştir. Bugün ODTÜ'nün özerkliğe fiilen kavuşup kavuşmaması, artık büyük ölçüde, kendi öğretim üyelerinin «Üniversite özerkliği» ile «başka üniversitelerden farklı yüksek maaş alma olanağı» arasında yapacakları tercihe bağlıdır. Biz bu yazımızda, en kötü koşullar altında özerklik kavgası veren ve bu mücadeleyi hâlâ sürdürmekte olan Karadeniz Üniversitesi üzerinde durmak istiyoruz:

Halkın çıkarlarının değil bir avuç sömürücünün ayrıcalıklarının savunucusu ve politika alanında binbir kirli oyunun meydana çıkmasını önlemek için her tür ayakoyunun uygulayıcısı olagelmiş, demokrasiye ve özgürlüklere ancak bir ölçüde ve zorla katlanan AP gibi bir kuruluşun, Karadeniz Üniversitesinin özerkliğe kavuşmasını önlemesi olağandır, doğaldır. Ama, Türkiye'de üniversite özerkliğini baltalayan davranış ve işlemlerin simgesi haline gelmiş bir politikacının, Karadeniz Üniversitesine Cephe hükümetince rektör olarak atanması, Üniversite özerkliği ve bilim özgürlüğü ile en ağır biçimde alay etmek,

Anayasa ilkelerine meydan okumak demektir. Evet, bir fakültede özel açılış merasimi düzenlendi ve dekan «nabza göre şerbet vermeyin» dedi diye o dekanı görevinden ve öğretim üyeliğinden atabilen, bu kadar önemsiz bir fiilden ötürü dekanı eşkiyalıkla (gündüz külâhlı, gece silâhlı olmakla) ve öğrencileri isyana kışkırtmakla suçlayabilen bir Başbakana, bu suçlamalarında ve işlemlerinde destek olacak kadar üniversite özerkliğine ve akademik özgürlüğe ters düşen bir kişinin, 27 Mayıs Anayasasıyla açılan dönemde rektörlüğe atanması, partizanlığın da ötesinde bir pervasızlıktır. Geçmişi ve üniversitelere ne gözle baktığı yeterince belli olan bu kişinin, bugün Karadeniz Üniversitesinin özerkliğe kavuşabilmesini var gücüyle engellemesi karşısında hiç şaşılmaz. Ama bu kişinin, Ecevit hükümeti zamanında Karadeniz Üniversitesine yeni bir rektör atanması söz konusu olan yürürlükteki 1750 sayılı Üniversiteler Kanununun 82. maddesinden yeralan «özel kanun hükümleri saklıdır» yolundaki hükme karşın, «Karadeniz Üniversitesi bütün Türk üniversiteleri gibi, Anayasanın 120. maddesindeki ilkeden ötürü özerktir; şu ya da bu kanun hükmü özerkliği geciktiremez» demesi, kuşkusuz şaşılacak bir tutarsızlıktır. Hele aynı kişinin, şimdi kendi rektörlüğünü korumak söz konusu olunca, Anayasa kuralına ve Anayasa Mahkemesinin kararlarına, bu yüce Mahkemenin 3.12.1976 günü yayımlanan (ve 1750 sayılı kanunun 82. maddesinde yer alan Karadeniz Üniversitesine ilişkin özel kuralların saklı olmasını öngören hükmünü iptal eden) yeni bir kararı da eklendiği halde, bir yıl önce dört elle sarıldığı anayasal özerkliği ve ilkeleri unutuvermezlikten gelmesi, ve özerkliğe yeniden her araçla karşı çıkması, asla olağan sayılamaz; ve akademik saygınlığın asgarisiyle dahi bağdaşamaz.

Fakat insanı asıl dehşet içinde bırakan, vaktiyle bir Fakülte açılış merasimi düzenlediğinden ve «nabza göre şerbet vermeyin» dediğinden ötürü, «Gündüz külâhlı, gece silâhlı, öğrencileri isyana kışkırtan ve görevini açıkça kötüye kullanan bir dekan» olarak suçlanmış bir politikacı profesörün, vaktiyle göklere çıkardığı ve dünyanın merkezi yapmaya kalkıştığı üniversite özerkliğine, en küçük bir önem vermemesi ve özerklik düşmanlığının adeta sim-

gesi haline gelmiş ve kendisini dahi üniversiteden atmış bir eski politikacının (içinde 3. adam olarak yer aldığı hükümetçe) rektörlüğe atanmasına katlanabilmesidir. Böyle bir rektörün, Karadeniz Üniversitesinin (Anayasaya ve Anayasa Mahkemesi kararlarına göre (özerk olması doğrultusunda didinen öğretim üyelerini kutlaması ve desteklemesi elbette beklenemez. Ancak, Temel Bilimler Fakültesindeki öğretim üyeleri sayısının bir tane daha artması sonucunda özerkliğe biraz daha yaklaşmasını önlemek isteyenlerin, Doç. Dr. Ergün Bayar'ın özel arabasına dinamit atmalarını önleyecek önlemlerin -Doçentin, can güvenliğini sağlayacak önlemler için rektörlüğe resmen başvurmasına karşın- rektörlükçe alınmaması, iktidar «Cephe iktidarı» ve rektör «Ahmet Özal» olsa bile, yadırganacak bir tutum sayılmak gerekir. Hele kaba kuvvete başvurarak, üniversitenin lojmanları çevresinde tam bir terör havası yaratan saldırganların öğrenci derneğine dayandığını kanıtlayan 192 imzalı dilekçeye karşın, yasalara aykırı olarak bu siyasal amaçlı öğrenci derneğine hâlâ üniversite binası içinde barınma olanağının sağlanması, yasaların uygulanmaması, hatta bir baskı arcı olarak kullanılan bu derneğin güçlendirilmesi için, öğrenci yemek paralarının ona devredilmesi, yasalara aykırı ve çok tehlikeli davranışlardır; ve asla hoş görü ile karşılanamaz. Olaylar karşısında cesaretle yıldamnın ve yasaların emirlerini yerine getiren Yargıç Ahmet Taymur üzerine yapılan baskılar ise, «korkunç» olarak nitelendirilmek gerekir.

Trabzon'da dönen yasa dışı ve toplumumuz için tehlikeli oyunların, belki onda birine bir fırça ucuyla değinebildik. Bu konuyu ele alarak aydınlatmak, dönen oyunları ortaya koymak ve kamuoyunun bu sorunu benimsemesini sağlamak, dürüst ve cesur her kaleme düşen bir görevdir. Olaylar zincirini, rektörün ve çevresindekilerin hukukla bağdaşmaz tutumlarını Yasama Meclisine getirerek, iktidarın Hukuk çizgisini çok fazla aşmasını önlemek de, CHP'nin kaçınılmaz ödevidir.

(Cumhuriyet, 29.9.1976)

Metin TOKER

BİZİM WATERGATE

Meslekte, -gazetecilikte-, 33. yılımı tamamladığım şu günlerde, geçenlerde Pariste iki genç gazetecinin olağanüstü kaderinin çizilmesini gösteren bir film seyrettim. Filmin konusu iki genç gazetecinin -biri, haber yazmasını bilmeyecek kadar tıfıldı- olağanüstü kaderi değil de Amerikayı altüst eden, Cumhurbaşkanı Nixon'u istifaya mecbur eden Watergate olayının hikâyesiydi. Ama filmde ayrıca bu iki genç gazetecinin olağanüstü kaderi de gözler önüne seriliyordu -çünkü bunlar şimdi şöhrete, servete, başarıya, bir mesleğin o meslek mensubuna getirebileceği her şeye kavuşmuşlardır- Beni filmin o yanı en çok ilgilendirdi.

Gazetecilik mesleğinin ne harikulâde bir şey olduğunu, bu meslekten değilseniz bilemezsiniz. Ama, bunu ciddiyetle yapmak şartıyla.. Bu sözü bana, en son geçen yıl görüştüğüm ve mülakatın metni HÜRRİYET'te yayınlanmış İran Şahı söyledi. Şahı dördüncü defa, tek başıma bir mülakat için görüyordum. Beni:

«— Oo, demek hep aynı mesleği yapıyorsunuz» diye karşıladı.

«— Evet Majeste, tıpkı sizin gibi..» dedim.

Güldü. İlâve ettim:

«— Ama mesleğimizin ilgi çekici olduğunu inkâr edemezsiniz..»

«— Ciddiyetle yapmak şartıyla» dedi.

Mesleğimi hep ciddiyetle yaptım. Başka hiç bir mesleğe de heveslenmedim. Gazeteciliğe başladıktan bir, iki yıl sonra, meşhur değil ama adı duyulan bir gazeteci olmuştum. Benim o sıralar çalıştığım gazeteye, «Cumhuriyet»e gelen bir meşhur gazeteci ağabey bana şöyle derdi:

«— Metin, gazetecilik insanı her yere götürür. İçinden çıkmak şartıyla..»

O, içinden çıktı. Milletvekili, Bakan oldu. Sanırım, şimdi pişmandır. Sonraları bu teklifleri ben de aldım. Hem birinci teklifin alternatifi bir yıl hapis yatmaktı. Ne bana ayrılan kontenjan milletvekilliğini şimdi siyaset hayatımızın yıldızlarından biri olan Bülent Ecevit'e, gelip açık açık istediği için devrettiğime, ne de bunun sonucu -dokunulmazlığım bulunmadığından- bir yıl hapis yattığımdan dolayı pişmanım. O zaman Menderes'in ideal arkadaşı olan Nihat Erim'e «Akis»te hakaret ettiğim suçlamasıyla.. Daha önce de Menderes'in başka bir ideal arkadaşının Dr. Mükerrem Sarol'un «muvazaa» yaptığını yazmış, bunu mahkemede noterden getirilen senetle ispat etmiş, fakat «Bakanlar hakkında ispat hakkı yoktur» gerekçesiyle mahkûm edilerek 7 ay 23 gün hapis yatmıştım ve meşhur «ispat hakkı olayı» bu açık haksızlık üzerine gün ışığına kavuşturulmuş, DP'nin ilk parçalanmasına yol açmıştı.

Meslekten sapmanın, politikaya atlamanın başka yolları da önümde açıldı. İstanbul'da Edebiyat Fakültesinin Öğrenci Derneği, sonra Fransaya gittiğimde Fransa Türk Öğrencileri Derneği Başkanı seçildim. İki başkanlığı da birer yıl sürdürdüm, dernekleri düz yola çıkardıktan sonra adaylığımı tekrar koymayacağım kararını arkadaşlarıma söyledim. Ankara Gazeteciler Cemiyeti başkanlığında olduğu gibi.. Genellikle buralardan politikaya atlanır ve gazeteci iseniz, inanınız, hata edilir.

Eski hikâyeler. Bahsetmekten, hatırlamaktan hoşlanmadığım hikâyeler. Üzerimde hiç bir burukluk bırakmamış hikâyeler. Düşünmek lazımdır ki benim iki kızım ben bu hapislerdeyken doğmuşlardır. Ama meslek olarak gazeteciliği seçen bir kimsenin duygularını bir kenara bırakıp objektif kalmakla başarı kazanabileceğine hep inanmışımdır.

Bugün Erim bir dostumdur. Sarol ile bazen beraber yemek yeriz.

Washington Post'un «Watergate Olayı»nı çıkaran iki genç gazetecinin «Başkanın bütün adamları» adını taşıyan filmlerini seyrederken -bu iki genç gazeteci rolünü Robert Redford ile Dustin Hoffman oynuyorlardı- şimdi ben bir genç gazeteci, bir genç muhabir olsaydım -ne tatlıdır, mesleğin muhabirlik dönemi- konu diye neyi bulabileceğimi

düşündüm. Yok mudur acaba bizde bir «Türkiş Watergate?»

Herkesin kulağına gelen acaba bugünün genç gazetecilerinin, genç muhabirlerinin kulağına gelmiyor mu? Yoksa bunların hepsi mi «devlet çiftliğine boğa» olmuşlardır, yani toplu sözleşmelerle maaşlarını garanti altına aldıklarından heyecanlarını gazete kapılarının dışına bırakmışlardır?

Eğer bugün 30 yılın öncesinde yaşasaydık ve ben bir genç gazeteci, bir genç muhabir olsaydım MSP'ye kimlerin, MSP iktidar kanadı olduktan ve mesela Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı gibi Bakanlıkları ele geçirdikten sonra, ne miktar teberruda bulunduklarını araştırırdım. Bir partiye teberru makbuz karşılığı yapılır ve bunun araştırması bir gazetecinin en doğal hakkıdır. Bakardım, bu teberruların tutarı kaç milyona, belki kaç yüz milyona yükselmiştir. İncelerdim, teberru sahiplerinden kaçının MSP tarafından kontrol edilen bir Bakanlıkta işi olmuştur ve teberru yapanlardan kaçının hangi işleri olumlu sonuç vermiştir. İşleri olumlu sonuç vermeyenlerle konuşurdum ve sorardım, kendilerinden MSP'ye bir teberru yapmaları istenmiş midir, böyle bir gerek kendilerine hissettirilmiş midir? Belki de hiç bir şey yoktur, hiç bir şey bulamazdım.

Araştırırdım, seçim kampanyalarında MSP liderlerinin altına otomobillerini çekenlerin hangi sorunlarına MSP'liler çare bulmuşlardır. Bu otomobil sahiplerinin servetlerinin kaynağı nedir? Bunlar her yıl ne miktar vergi ödemektedirler?

Okunmaz mı böyle yazılar, böyle araştırmalar, böyle incelemeler? Üstelik MSP'nin eksantrik lideri Erbakan kendileriyle meşgul olunmasından ancak memnunluk duyduklarını söylemektedir. Her halde Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı gibi Bakanlıklara MSP Genel Merkezinden geçerek gidenler varsa onlar da bu ilgiye duygusuz kalmayacaklardır. Bilmeyenler de yolu öğreneceklerdir.

Tıpkı, Anayasa Mahkemesi gibi..

«Başkanın bütün adamları» filmi Watergate anketinin nasıl zorluklar yenilerek sonuca ulaştırıldığını gösteriyordu. Ama, genç ve mesleğini severek seçmiş bir gazetecinin elinden ne kurtulur ki?. Filmde de kurtulmuyordu ve koca Amerika Cumhurbaşkanı istifa etmek mecburiyetinde

kalıyordu. Üstelik, benim aklıma gelen «Türkiş Watergate»te bütün deliller resmî makbuzlara işlenmiştir. Hatta teberruların bir kısmı belki «masraf»a bile geçmiştir. Hiç olmazsa, öyle olması gerekir.

Ne heyecanlı, ne tatlı konu.. Böyle bir teklifi kendisine getirecek genç gazeteciye «Hayır» cevabı verecek bir genel yayın müdürünü aklıma getiremiyorum bile.

Hayatta iki işim oldu: Öğrencilik ve gazetecilik. Her ikisini de sürdürüyorum ve mutluyum. Bunlar bana her şeyi verdiler.

«İşi ciddiyetle yapmak şartıyla.»

İşte, bir **33.** yıldönümümün benim aklıma getirdikleri.

(Hürriyet, 10.10.1976)



Şener Öztop

Cevdet KUDRET

TERAZİLİ DİN BİLGİSİ

Millî Eğitim Bakanı'nın deyişiyle, «Her biri sahasının otoritesi sayılan, kendisini efkâr-ı umumiyeye kabul ettirmiş şahsiyetler olarak büyük milletimizin tasvibini kazanmış ilim adamları»na yazdırılan orta öğretim kitapları birer ikişer ortaya çıkmağa başladı. Hepsinin başına, «Talim ve Terbiye Kurulu Başkanı Rıza Kardaş» imzalı bir de yazı konmuş. «Kenarına bak bezini al» diye başlayan bir atasözümüz vardır hani; atalarımızın öğüdüne uyarak, biz de «Her bir sahasının otoritesi sayılan ilim adamları»na özel olarak dokutulmuş o Hint kumaşlarını ele almadan önce, onların kenarlarına işlenmiş şu yazıya bir bakalım.

Dilinden mi, cümle yapısından mı, içeriğinden mi başlasam diye düşünüp durdum bir süre. O sırada Buffon'un bir zamanlar Türkçeye «Üslûb-i beyan aynıyle insandır» diye çevrilen ünlü sözü geldi aklıma. Ben de, yazının «Üslûb-i beyanından», yani dilinden ve anlatımından başlayarak yazara ulaşmayı uygun gördüm.

Millî Eğitim Bakanlığı'nın türlü baskılarla yasaklamağa çalıştığı ve «uydurma» diye adlandırdığı sözcüklerin yazıda bol bol kullanıldığını görünce, ilk ağızda şaşırdım: «Talim ve Terbiye Kurulu Başkanı» Bay Rıza Kardaş acaba devrimci bir kişi mi, dil devrimini baltalamak için hazırlanan bu kitapların başında bu sözcükleri nasıl kullanır? diye kuşkuya düştüm. İşte birkaç örnek:

«Amaç, ayrıntı, başarı, başkan, beceri, dengeli, durum, eğitim, eğitmek, etki, eylem, gelenek, gelişme, genellikle, görev, ilişki, ilke, inceleme, kalkınma, katkı, kavram, kesinlikle, konu, kurul, okul, ortam, öğrenim, öğretim, öğrenci, öğretmen, önemli, özel, özellik, özendirici, sonuç, sorumlu, sorumluluk, tepki, toplum, uygulama, yöneltmek, yüzyıl...»

Ama, yazıya dikkatle bakınca, hemen anladım ki, «Talim ve Terbiye Kurulu Başkanı»nda bir dil bilinci yok; bütün bu sözcükleri rasgele kullanmış; sözgelimi, bir yerde **«özellikle»** derken başka bir yerde **«hususiyle»**; bir yerde **«özendirici»**, bir yerde **«teşvik edici»**; bir yerde **«sonuç»**, bir yerde **«netice»**; bir yerde **«istikamet»**; bir yerde **«amaç»**, bir yerde **«gaye»** demiş; hatta daha da ileri giderek, **«... Müfredat programı (...) öğrenci ile öğretmeni eğitim gayesi veya amacına götürmek isteyen muhteva alanını ifade eder»** cümlesinde görüldüğü üzere, **«gaye»** ile **«amaç»**ı yan yana kullanmış.. Bu kadarla kalsa gene iyi. İki sözcüğün arasına bir de **«veya»** eklediğine göre, Bay Rıza Kardaş'ın onları karşıt anlamlı sözler sandığı ortaya çıkıyor; yani, «Talim ve Terbiye Kurulu Başkanı»mız, kullandığı sözcüklerin anlamlarını bilmiyor. O kadar ki, yalnız bu iki sözcüğün değil, öteki sözcüklerin de hangisinin yeni, hangisinin eski olduğunun farkında değil; herhalde, **«ilke, önem, etki, tepki...»** vb. sözlerini Osmanlıca sanıyor; eğer oyle olmasa, **«Okul, çocuğu sosyalleştirmede sorumlu olan önemli amillerden biridir»** gibi bir cümle yazamaz, **«önemli»** ile **«amil»** sözcüklerini yan yana getiremezdi; dil bilinci olan bir kişi, bir yerde **«toplum»** derken, başka bir yerde **«sosyal»** diyemez, ancak **«toplumsal»** diyebilir. Bu bilgisizlik ve bilinçsizlik, Bakanlığın en yüksek bilim kurulu başkanını birtakım anlamsız, birtakım yanlış cümleler kurmaya kadar götürmüş. Şu örneklere bakınız:

Türk Millî Eğitimi'nin genel amacının neler olduğu, Millî Eğitim Temel Kanunu'ndan aktarıldıktan sonra şöyle deniyor:

Bu amaçların öğretmenlerce okul ve öğrenim kademelerine göre, bir taraftan müşahede edilebilir davranışa irtica edilmesi ve başka yandan da bir eğitim gayesi olarak aktarılabilir tepkiler haline sokulması gerekir.»

Bu uzun cümlenin son parçasındaki **«...başka bir yandan da bir eğitim gayesi olarak aktarılabilir tepkiler haline konulması gerekir»** sözü ne demektir? **«Aktarılabilir tepkiler»** ne ola? Burada anlaşılan bir tek şey var: Bay Başkan, **«tepki»** sözcüğünün anlamını bilmiyor...

Üç sayfa süren yazı şöyle bitiyor:

«... Talim ve Terbiye Kurulu da uygulamadan gelecek

teklifler istikametinde bu öğretim malzemesinin ve diğerlerinin daha başarılı örneklerini görmenin sevincini paylaşmaktadır.»

«Daha başarılı örnekler» ancak «Gelecek teklifler»den sonra hazırlanabileceğine göre, onları «görmenin sevinci» de şimdiki zamanda değil, gelecek zamanda paylaşılabilir; o bakımdan, cümle sonundaki fiilin de **«paylaşmaktadır»** değil, **«paylaşacaktır»** biçiminde kullanılması gerekirdi. Dereyi görmeden paçaları sıvamak olmaz elbette!...

Yazının içeriğinin de bu dil ve anlatım savrukluğu ile at başı yürüdüğünü söylemek, okuyucuya aykırı gelmeyecektir. Şu bir tek örnek konuyu yeteri kadar aydınlatacaktır sanıyorum:

«... Okulun hedefi, öğrenciye sadece doğru olarak eylemde bulunmak kabiliyetini kazandırmaktan ziyade, onun yaptığı şeyi genellikle değiştirmektir...»

Bu cümlede de eğer bir anlatım yetersizliği yoksa, söylenen şey şu: «Okulun hedefi, öğrenciye doğru olarak eylemde bulunmak kabiliyeti kazandırmak» değilmiş daha çok, «onun yaptığı şeyi genellikle değiştirmek»miş. Öğrencinin «yaptığı şey» eğer «doğru bir eylem» ise, niçin değiştirilsin? Yukarda söylenenin tam tersine, okulun başlıca hedeflerinden biri, «öğrenciye doğru eylemde bulunma yeteneği kazandırmak»tır...

Almamız için tezgâha konan bezin «kenarına» epey baktık; şimdi biraz da, «her biri sahasının otoritesi sayılan, kendisini efkâr-ı umumiyeye kabul ettirmiş şahsiyetler olarak büyük milletimizin tasvibini kazanmış ilim adamları»mızdan Doç. Dr. Süleyman Ateş, Dr. Orhan Karmış, Dr. Süleyman Hayri Bolay'a (hepsini tanıyorsunuz tabii) ise 2'nci sınıflar için özel olarak dokutulan **«Din Dersleri»** adlı «kupon» kumaşı görelim. Hak yememek için öncelikle söyleyelim, burada da **«anlam, ayrıntı, bunalım, çelişki, çevirme, etkili, görev, ortam, özellik, sorumluluk, toplum, uyarıcı, yaşantı, yetenek...»** vb. gibi yeni sözcükler epey kullanılmış. Ne var ki, aynı sayfanın (s. 15) bir satırında **«anlam»** derken başka bir satırında **«mâna»**, hattâ aynı satırda hem **«çevirme»**, hem de **«tercüme»** demekte sakınca görülmemiş. Ama bunlar «ilim adamları» oldukları için, işin içine biraz da **«detay, faktör, mesaj...»**



Orhan Hançerlioğlu

vb. gibi Frenkçe sözcükler de katmışlar; sözgelimi, bir yerde **«bütün ayrıntı ve özellikleriyle...»** (s. 15) derken, başka bir yerde **«en ince detayına kadar...»** (s. 109) deyivermişler...

Dil bilinci yoksunluğundan doğan bu savrukluk, anlatımda da sürüp gidiyor. Abdesti bozan şeyler sayılırken, 1'inci maddede şöyle deniyor:

«Önden ve arkadan herhangi bir pislik veya gaz çıkması.» (s. 48)

Cümle iki bölümden oluşuyor:

a) Önden ve arkadan herhangi bir pislik çıkması;

b) Önden ve arkadan herhangi bir gaz çıkması.

Arkadan gaz çıkmasını anlıyoruz ama, önden gaz nasıl çıkıyor?

Abdest alma anlatılırken bir yerde şöyle deniyor:

«... Bıyığınızın ve sıksa sakalınızın altını ovar, su geçirirsiniz, sakalınız sık değilse altını yıkarsınız.» (s. 47)

Bıyığın altı «ağız» sakalın altı «boyun»dur; adı geçen «ilim adamları»mız, «Bıyığınızın ve sakalınızın diplerini ovar, oralara su geçirirsiniz» demek istiyorlar herhalde...

Şimdi, kitabın en şenlikli yerine geldik.

Namazın altı şartından ikisi olan «necasetten temizlenmek» ve «setr-i avret» bahisleri çok bilimsel yöntem ve ölçülerle anlatılmış.

«Necasetten (pislikten) temizlenmek» bahsi açıklanırken söyle deniyor:

«Pislik iki kısma ayrılır: Hafif pislik, kaba pislik. Eti yenen hayvanların idrarı hafif pislik sayılır. İnsanın, eti yenmeyen hayvanların idrarı kaba pisliktir. Hafif pislik, namaz kılınacak yerin veya elbisenin dörtte birinden azına bulaşmış ise namaza mani değildir, bundan fazlasına bulaşmış ise namaza manidir. Kaba pisliğin akıcı olanında avuç içi kadarından, katı olanında da 3 gram kadarından fazlası namaza manidir, bundan azı mani değildir.» (s. 50)

Böylece, kitabın bilimsel içeriğine girmiş bulunuyoruz. Namaz kılacak kişi, elindeki metreyle yerin ya da elbisesinin hafif pislik bulaşmış bölümünü ölçecek, bütüne oranla bunun kaçta kaç olduğunu hesaplayacak, eğer dörtte birden azsa namaza duracak. Kaba pislik için ölçüler daha açık seçik verilmiş: Bunun akıcı olanını karışlayacak, avuç

içinden çok olup olmadığını inceleyecek; katı olanında ise iş daha da kolaylaşıyor: Pisliği teraziye koyup tartacak, eğer 3 gramı aşmıyorsa, gönül rahatlığıyle namazını kılacak...

Eskiden hani bir **«Mızraklı İlmihal»** vardı. bu kitaba da **«Terazili Din Dersi»** demek yerinde olur sanıyorum. «Talim ve Terbiye Kurulu Başkanı»nın daha önce sözünü ettiğimiz başyazısında belirttiği üzere, **«Bu kitap (...) öğrencilerin toplumla, ilim ve medeniyet âlemi ile ilişkilerini ayarlamasına dinî yönden yardımcı olmak (...) gayesini hedef tutmak»**ta imiş. Yukardaki örnekte görüldüğü üzere, ok hedefe ulaşmış, öğrenciler bugünün uygarlık dünyasında geçerli olan aritmetik, geometri ve sağlık bilimlerine yöneltilerek, kendilerinin «medeniyet âlemi ile ilişkilerini ayarlamalarına dinî yönden yardımcı olunmuş»tur.

«Setr-i avret» (avret yerini örtme) bahsi de şöyle anlatılıyor:

«Namazda, vücudun kapatılması farz olan yerler, erkeklerde göbekten dizkapağına kadar (dizkapağı dahil); kadınlarda el, yüz, ve ayakların dışında kalan yerlerdir. Namazın sahih (doğru ve makbul) olması için bunları örtmek farzdır. Giyilen şeyin darlığından ötürü avret uzvunun belli olması, namaza engel değildir...» (s. 50—51)

Namazın «sahih olması» için dizkapağının dahi görünmesi sakıncalı da, avret uzvunun belli olması sakıncalı değil. Bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu!...

Sözü geçen başyazıda. **«Bu kitabın, öğrencilerimize İslâmın inanç, ibadet ve ahlâktan ibaret olan esaslarını öğretmek»** için hazırlanmış olduğu söyleniyor. Kız, erkek birlikte ders okunan sınıflar şöyle dursun; erkek okullarında bile, alnının ar damarı catlamamış hangi öğretmen kalkar da on altı on yedi yaşındaki çocuklara: **«Giyilen şeyin darlığından ötürü avret uzvunun belli olması namaza engel değildir»** diyebilir?...

Aynı başyazıda. bu yeni ders kitapları için, **«(öğretmen ve öğrencilerin) kapasitelerini genisleten yardımcı unsurlar»** olduğu söyleniyor. Bu gidişle, yakın bir gelecekte, öğrencilerimizin «kapasitelerinin pek genişlemiş» olduğunu görürsek şaşmayalım...

(Cumhuriyet, 14.10.1976)

Oktay AKBAL

BU KİTAPLAR OKUTULAMAZ

Evet, açık konuşmalıyız: Bu kitaplarla öğretim yapılamaz. Bay Türkeş'in «komando»cu kafasına göre hazırlatılan orta öğretim geçen yıl okutulan kitaplarla sürdürülmelidir. Atatürk ilkelerine inanan tüm öğretmenleri bu tür gerici çağdışı kitapları öğretim dışı tutmaya çağırıyorum. Biliyorum ki, orta öğretimde görevli öğretmenlerimizin büyük çoğunluğu «tek kitap» olarak kendilerine sunulan bu çağdışı yapıtları bir yana itecek, hiç değilse kendi yorumları, açıklamalarıyle vereceklerdi derslerini... Bunu herşeyi göze alarak yapacaklardır, yapmak zorundadırlar. Çünkü MC Eğitim Bakanlığını ele geçirmiş bulunan çağdışı kafaların ve onlarla işbirliği halinde bulunan gerici kimselerin egemenlikleri geçicidir. Anayasa çizgisindeki güçler komando kafasıyle girişilen tüm işlerin karşısındadır. Atatürk devriminden yana öğretmenlerimiz çetin bir sınavla karşı karşıyadırlar. Ya çağdışı kitapları okutacaklar, ya da «böyle kitaplar okutulmaz» deyip karşı çıkacaklar...

Biliyorum kolay iş değildir bu. Alırlar sürerler adamı, atarlar, başını dertlere sokarlar. Ne var ki Türk öğretmeni bir takım çağdışı kafaların güdeceği sürünün bireyleri değildir. Eline ne verilirse onu okutan, oradaki sözlere körükörüne uyan, öğrencileri de o yönde eğiten birer robot olamazlar onlar... Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim tarihi göz önüne alındığında, en ileri, en güzel, en yararlı atılımların herkesten önce öğretmenlerce, desteklendiği, savunulduğu görülecektir. Atatürk devriminin temel ilkelerini benimsemiştir öğretmenlerimiz. Bu ilkeleri çağdaş uygarlığın, toplumun gerektirdiği anlamda, yönde geliştirmekle yükümlü olduklarına inananların başında onlar gelir. Kurdukları dernekler, sendikalar, birlikler en güçlü, en etkili

örgütler olmuşlardır. Öyleyse çağdışı kafaların eline geçmiş Millî Eğitim Bakanlığı'nın belirli kimselere hazırlattığı «tek» ders kitaplarını okutmamak bu aydın kişilerin görevidir.

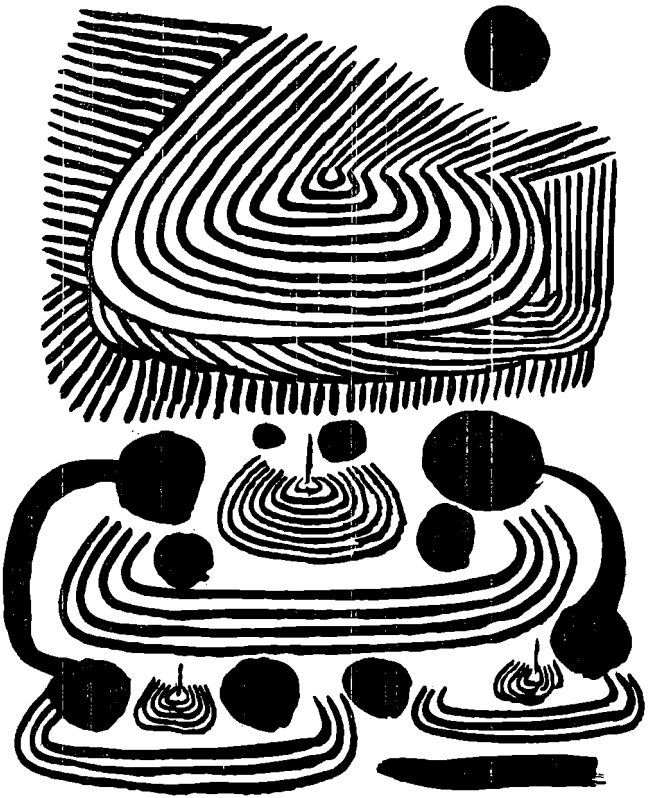
Geçen gün «Cumhuriyet»te arkadaşımız Şükran Ketenci'nin ilginç yazısını okudunuz. Bay Türkeş'in dokuz ışık kuramı bile lise tarih kitaplarına sokulmuştur. Bay Kafesoğlu, «Türk futuhat» felsefesinden, Turan denilen millî birlikten, dünyayı Türk töresinin himayesine almaktan, başka ulusları baskı altında tutmaktan, Türk düşüncesinin temel ilkesinin hükmetme duygusuna dayandığından, bunlara benzer bir takım «şey»lerden söz etmektedir. Bay Kafesoğlu geçen yıllarca çıkan kitabının dilini de Osmanlılaştırmaktan çekinmemiştir! Kitabının sonuna eklediği «yanlış - doğru» çizelgesi otuz kırk sayfa tutmakta, burada bugün herkesin kullandığı Türkçe sözcüklerin Arapça ve Farsçaları verilmektedir. Örneğin, «olay» yanlışmış «hadise» doğruymuş!... Bunun gibi bir takım düzeltmeler...

«Oynanan Büyük Oyun»un bir bölümü de budur. Orta öğretimde «tek» kitapla öğrencilerin kafalarını karıştırmak, komando ordularına yenilerini eklemek... Geçen gün burda çıkan yazımda «Kısa sürede bir faşizm tehlikesi belki yoktur, belki gerçekleştirme olanakları sıfırdır, ama uzun sürede Türkiye planlı ve yöntemli bir biçimde gericiliğin, faşizmin kucağına itilebilir» demiştim. Öğretmen okullarını, Enstitülerini çağdışı kafalarına uygun gençlerle doldurmak, böyle gençleri «öğretmen» yaparak okullara göndermek, yönetici kadrolara yerleştirmek... «Tek kitap»la kafaları koşullandırarak yetişen genç kuşakları çağdaş uygarlık, Atatürk ilkeleri, Anayasa çizgisinden koparmak, uzaklaştırmak... Bir kez daha söyleyeyim, işte hesaplar, işte düşünceler, işte gerçek...

Evet, tüm öğretmenler karşı çıkmalıdır bu «çağdışı» kitaplara... TÖB-DER, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu, Yazarlar Sendikası, Barolar Birliği, aydınlıktan, ilerici düşünceden, Atatürk ilkelerinden yana tüm dernekler, birlikler, örgütler, öğretmenler, tüm düşünen kafalar... CHP milletvekilleri Meclis'te gerektiği zaman başarılı sonuçlar alınacağını kanıtlamışlardır. Türk Millî Eğitimde başlatılan bu «uzun süre içinde faşistleştirme» niyetleri, hesapları bir

an önce durdurulmalı, önlenmelidir. Türk aydınının, Atatürk'e, Anayasa'ya, çağdaş uygarlığa bağlı bilinçli yurttaşların güncel görevi budur. Eğitimdeki bu yozlaştırmaya, bu faşistleştirme eylemine karşı çıkmak.

(Cumhuriyet, 16.10.1976)



Bedri Rahmi Eyuboğlu

Abdi İPEKÇİ

DÜNYAYA KAPALI PENCERELERİMİZ

Bazı alanlarda dünyaya çok açığız. Dışardaki birtakım gelişmeleri yakından izleriz. Giyim modasındaki değişikliklere, moda yaratıcılarının ülkelerinde yaşayanlardan daha çabuk uyanlarımız vardır. Yabancı futbolcular, futbol takımlarını ve bunların yaptıkları maçları, tüm ayrıntıları ile bilenlerimiz çoktur. Pop müziğinde çıkan her yeni parça, Türkiye'de o parçanın çıktığı ülke ile aynı anda çalınır. Sinemalarımız batıdaki seks filmlerinden etkilenmekte hiç gecikmemiştir. Batı ülkelerinin üniversitelerinde boykot ve işgallerle başlayan eylemler, Türkiye'de derhal benimsenen modeller olmuştur. Düzen değişikliğini gerçekleştireceğiz diye silahlı örgütler kurmaya kalkışmak, bunun için bankaları soymaya, insanları ve uçakları kaçırmaya girişmek de dışardan edinilmiş esinlenmelerin sonucudur.

Evet bu tür şeyleri yakından izler ve hiç gecikmeden benimseyip uygularız. Ama aslında dünyadan pek haberimiz yoktur. Politikada, ekonomide ortaya çıkan ve köklü değişikliklere yol açan yeniliklerin, farkında olanımız çok azdır.

Politikadan bir örnek verelim:

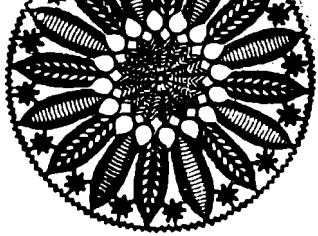
Batı Avrupa'daki komünist partileri bugün büyük bir evrim içindedirler. Eurocommunism (Avrupa komünizmi) adıyla anılan bir akımı oluşturan bu olaylardan sağcılarımız gibi solcularımız da habersiz gözükmektedir. Sağcılarımız komünizmi hâlâ proletarya diktası kurmayı amaçlayan, bu amacına serbest seçimlerle değil, sınıf kavgası yaratarak, ihtilal yaparak varmak isteyen, mülkiyet ve ibadeti tümüyle yok etmeyi öngören, ulusal değerleri ve gerçekleri reddedip kendisini yabancı mihraklarda karargâhlanmış enternasyonalizmin emrine adayan kimselerin ide-

olojisi saymaktadırlar. Solcularımızın bir bölümü de çağdaş gelişmelerin ve gerçeklerin çok gerisinde kalmış kuramlara, kalıplara, doğmalara -hem de çoğu kez kulaktan kapma bilgilerle- katı katıya bağlanmakta, bu konularda tartışma açmak isteyen öteki solcuları «revizyonist», «sapmacı» gibi suçlamalarla susturmaya çalışmaktadırlar.

Şimdi, dünyanın en eski komünist partilerinden olan İtalyan ve Fransız komünist partilerinin başlattığı ve kısa sürede bütün batı Avrupa'yı etkilediği akım, bizdeki varsayımları ve o varsayımlara dayanarak tartışan sağcıları ve solcuları çağın gerisinde bırakmaktadır. Bırakınız Avrupa komünizminin geçirdiği evrimi, fakat yıllardır komünizm rejimiyle yönetilen ülkelerde başlayan değişiklikler bile, Türkiye'deki tartışmaların geri kalmışlığını göstermeye yeter.

Evet, kimsenin dışardan model aramasına gerek yok. Ama çağımızın ve geleceğimizin dünyasına yön veren siyasal akımlar oluşup gelişirken, bunlardan habersiz kısır ve geri kalmış tartışmaları sürdürmek, sonunda bizi, tanzimattan beri olduğu gibi, dışarda çağın gereklerine ve gerçeklerine uyarak üretilmiş modelleri yine neden sonra kopya etmek zorunda bırakmayacak mı? Meşrutiyette, Cumhuriyette ve çok partili rejime geçişte yaptığımız gibi...

(Milliyet, 17.10.1976)



Nadir NADİ

YENİLGİLER DİZİSİ

Eskileri bir yana bırakalım yalnız şu son haftalar içinde Cephe hükümetinin uğradığı yenilgilerden bir kaçını ard arda sıralayalım:

1 — Başbakan DGM yasası mutlaka çıkacak diye demeçler vermiş, Parlamento olağanüstü toplantıya çağrılmış, bir yandan CHP'nin engellemeleri, öte yandan hükümeti oluşturan partili milletvekillerinin Mecliste yeter çoğunluğu sağlayamamaları yüzünden öneri yasalaştırılamamıştır. Şimdi cepheciler yeni bir olağanüstü toplantıya başvurarak Meclis içtüzüğünü değiştirmek suretiyle gelecek dönemde yasayı çıkarmak çabasına girişmişlerdir.

2 — Ankara Valisi aracılığı ile ülkemizin en büyük öğretmen topluluğunu oluşturan TÖD-DER kapatılmış, Danıştay yürütmeyi durdurma kararı verince dernek yeniden açılmıştır.

3 — İçişleri Bakanı Ankara Belediye Başkanını görevinden almıştır. Danıştaya başvuran sayın Dalokay yürütmeyi durdurma kararı alınca seçimle geldiği başkanlık yerine dönmek hakkını kazanmış ve dönmüştür.

4 — DİSK yöneticileri göz altına alınmış, örgüt kapatılmak istenmiş, mahkeme bu işlemi durdurmuştur.

5 — Şeriat yönetimine özlem duyduğu anlaşılan Adalet Bakanı Anayasaya aykırı olarak savcılara gönderdiği bir genelge ile daha önce Cumhuriyet Başsavcısının yayınladığı Nur risalelerine değgin genelgesini hükümsüz saymalarını, Bakanlığa postalamalarını buyurmuş, bunun üzerine sayın Kâzım Akdoğan'dan zehir zemberek bir eleştiri yazısı almıştır.

6 — Önceki gün Ankara'da yapılan Yüksek Savcılar Kurulu toplantısına Başkanlık etmesi gerektiği halde MSP'

li Adalet Bakanı katılmamış ya da katılamamıştır. Toplantıyı Yargıtay Başsavcısı sayın Kâzım Akdoğan yönetmiştir.

★

İşte son haftalar boyunca Cephe hükümetinin uğradığı yenilgilerden sadece bir kaçı. Bunlar kendini bilen bir hükümet için yenir yutulur şeyler değildir. İçlerinden bir tanesi bile bir Bakanın, hatta tüm hükümetin, çekilmesine yetecek denli ağır yenilgilerdir. Ama bizim Cephe ortaklarının çekilmek denilen demokratik bir kuruluştan haberleri yoktur. Olsa da o yönden kaygısızdırlar. Ezici çoğunluğu ile öğretmenleri, işçileri, memurları, aydınları karşılarına almışlardır. Umurlarında değildir. Bir bölüm yöneticileri, polisi ve TRT'yi ellerinde tutmakla iktidarlarını sürdürebileceklerini sanmaktadırlar. Meclisteki çoğunlukları bir kaç oya dayanmaktadır. Seçim eğik düzlemine (Sathı mailine) yaklaştıkça aralarındaki hır gür artmaktadır.

Çoktan rafa kaldırdıkları, her gün paspas gibi üstüne basıp geçtikleri Atatürk ilkelerini bir yana bırakalım, klasik demokrasi kurallarını da çiğnemekte bir sakınca görmemektedirler.

Yargı erki ile ötedenberi aralarında süregelen çatışma son günlerde artık gözlere batar bir hal almıştır. Bu durum Cephe iktidarının iyiden iyiye hukuk dışı bir yolda dörtnala koşmaya başladığını apaçık göstermektedir. Ellerinden gelse düpedüz bir dikta rejimini derhal yürürlüğe koymakta bir an duraksamayacaklardır. Ama birbirlerine güvenemedikleri, birbirlerinden çekindikleri, daha önemlisi Türk kamuoyunun tepkisinden korktukları için ona cesaret edememektedirler.

Ne var ki örtülü faşizmi de uzun boylu sürdüremeyeceklerdir. Bu güne değin bu gerçeği kavramak istememekle, hem kendilerine hem de ulusa yazık etmektedirler.

(Cumhuriyet, 17.10.1976)

Refik ERDURAN

EN TATLI TATİL

Yok, dinlenme yerlerinden ya da keyif gezilerinden söz edecek değilim. Zaten, bilirsiniz, gerçek tatil insanın nerede bulunduğundan çok kafasının içi ile ilgilidir.

Çağdaş uygarlığın dar gömlek yakası gibi sıkıcı duygu ve düşünce özelliklerinden sıyrıldınız mı, heryer «sayfiye» oluverir sizin için.

Nedir o özellikler?

Birtakım kurallara uyma zorunluğu.

Yasal kaygılar.

En çok da, mantık...

Evet, mantık bir kez kıskacına sıkışmış kişiye aman vermeyen bir kafa cenderesidir. Ondan kurtulmadıkça tam rahat nefes alamaz insan.

Bereket versin tümüyle toplumumuz son yıllarda o hüneri göstermeğe başladı. Kadın, erkek, sivil, asker, yaşlı, genç, hepimiz günden güne süreklilik kazanan bir mantık tatiline girmişe benziyoruz.

Özür dileyerek söyleyeyim, ben hiçbir alanda modayı izlemeğe vaktinde başlayamam. Vaktiyle birkaç işgüzar öğretmenin tarafından aşırı bir mantık saygısına itilmiş olmasından mı nedir, bu son gelişmenin de epeyce gerisinde kalmaktayım.

Politikayı bir yana bırakalım. (O alanın kodamanlarından pek çoğu her türlü tutarcılık gereğini çekilmez birer beyin kösteği sayar zaten).

Ama Anayasayı falan unutsam, DGM lâfını duymamış olsam, hiçbirşeye sağ-sol açısından bakmasam da kafamı kurcalayan mantık takıntıları var.

Birkaç örnek vereyim.

Hacı olmak isteyen vatandaşlarımıza özel döviz izni çıktı, bu yıl 600 dolarlık dış harcama haklarını kullanmış bulunsalar da şimdi 800 dolar daha alabilecekler.

Güzel, alsınlar. Madem hükûmetin elinde bol döviz var, kişisel istekler için herkesi o kaynaktan yararlandırabilir elbette.

Eşitlik ilkesinden ayrılmamak şartıyla!

Söylentiye göre Türkiye Cumhuriyeti lâiktir. Yani devletimizin temsilcileri vatandaşlar arasında din ayırımı gözeterek kimseye değişik işlem uygulayamazlar.

Peki, ben Türk vatandaşıyım. Aklıma esti (isterseniz hafifçe üşüttüm deyin), yarın Katolik oldum. Ve elimde bir dilekçeyle dayandım Maliye Bakanlığımızın kapısına:

«Katolik olduğumdan Vatikan'ı ziyaret edeceğim. Yıllık gezi hakkımın dışında 800 dolar istiyorum.»

Verirler mi bana bu dövizi?

Vermezlerse, dinsel amaçla Suudî Arabistan'a gidecek vatandaşlardan ayrı işlem görmemin hukuksal, anayasal, ama herşeyden önce mantıksal dayanağı ne olur?

★

Birtakım gençlerimiz (aralarında kırklıklar da var ya, biz yine öyle diyelim) askerlik görevlerini dört ayda yapıp yedek subay oldular.

Bu da güzel. Aklıbaşında kimse gereğinden fazla silâh altında tutulma sonucunda insanların yıllarının heder edilmesini ve ekonomimizin o yüzden zarara sokulmasını isteyemez.

Ancak, «gereği» ne kadardır? Ve bu ölçü bir vatandaş için başka, bir ikincisi için başka olabilir mi?

Dört ayda yedek subay yetiştirme olanağı var mıdır?

Yok ise, bu dönemde yedek subay çıkan gençlerimizden gereğinde o görevi yapmaları nasıl istenebilecektir?

Var ise, şimdiye kadar sayısız başka gencimizin yılları aynı amaçla niçin boşuna harcanmıştır? Bundan sonra da harcanması niçin sürdürülecektir?

Güvenlik yetkililerimiz bozguncu, yabancı ajanı, vatan haini falan olmasından kuşkulandıkları birtakım vatandaşların pasaport isteklerini geri çevirerek yurt dışına çıkışlarını önlüyorlar.

Yine kendilerine öyle özellikler yakıştırdıkları birtakım başka vatandaşların da bulundukları yabancı ülkelerden Türkiye'ye dönmelerine izin vermiyorlar.

Söz konusu kişilerin iddia edildiği gibi insanlar olup olmadıkları konusunun üstünde durmayalım. Diyelim ki hepsi menhus yaratıklardır.

Ama güvenlik tekniği bakımından karar verilmelidir: Menhusların yurt içinde bulunmaları mı daha tehlikelidir, sınırlarımız dışına çıkmaları mı?

Birincisi doğruysa pasaportları verilip giriş istekleri geri çevrilir, ikincisi doğruysa tersi yapılır. Menhusların trafiği her iki yönde de engelleniyorsa, yurt güvenliği yüzde elli oranında tehlikeye atılmakta demektir.

Bu kadar ağır bir yanlışın sorumlularından hesap sorulmayacak mı?

Tabiî bütün bunlar mantık belâsından doğma sorular O konuda hemen hemen oybirliğiyle genel grevde bulunduğumuza göre, böyle kaygılar yüzünden kendimizi fazla üzmemiz gereksiz.

Tatildeki kafalarımıza şenlik ve esenlikler!.

(Milliyet, 19.10.1976)



Memiş Özer

Uğur MUMCU

AŞIRI ORTACILIK...

«Aşırı sağ» ve «aşırı sol», günlük dile yerleşmiş demirbaş kavramlardandır. Çoğumuz, hiç düşünmeden, birtakım aşırılıklardan söz ederiz. Bu kavramların en çok geçerli olduğu yerler, yüce devlet katlarıdır.

— Aşırı akımlar önlenmelidir.

Düşünce alanında, neyin aşırı olduğunu, neyin olmadığını kestirmek olanaksızdır. Düşünceler, ölçüye, cetvele vurulamaz, ayrıca siyasal görüşlerin geometrisi de yoktur. Birtakım düşünceleri, «aşırı sağ» ve «aşırı sol» diye tanımlayabilmemiz için, önce, bu düşüncelerin odak noktasını, yani «merkezini» saptamak gerekmez mi?

Kim ne kadar sağda, ne kadar soldadır? Sağı ve solu belirleyen ölçü nedir? Kim kime göre sağcı, kime göre solcudur? Aşırılık hangi noktadan başlamaktadır? Aşırılığın başladığı yerle, ılımlılığın son bulduğu nokta neresidir? Bu noktaları kim saptar? Ne yolla, ne yöntemle saptar?

— Aşırı sağ ve aşırı sola karşıyız..

Bu, devletimizin, elinden bırakmadığı, dilinden düşürmediği bir gerekçe olmuştur. Yıllar yılı bu gerekçeye sarınılmıştır.

— İki büyük parti aşırılıklarını temizleyip, birleşsinler..

Bu ne demektir? Adalet Partisi, kendi sığını, Cumhuriyet Halk Partisi de, kendi solunu temizlerse, Türkiye güllük - gülistanlık olur. Bütün aşırılıklar önlenir memleket huzura, sükûna kavuşur.

— Her türlü aşırı akıma karşıyız.

Bir siyasal örgütün, bir devlet adamının, ya da bir yayın organının, «her türlü aşırı siyasal düşünceye karşı olması», ne anlama gelmektedir? Önce, bütün aşırılık türlerinin tek tek ortaya konması gerekmektedir. Geriye kalan «resmî devlet görüşü»dür. Devlet adına tek düşünce, eleş-

tirilmez, yadsınmaz bir tek düşünce, her türlü aşırılıklardan sıyrılarak, belirlenir, herkesi bağlar.

Bu mu istenmektedir?

Aşırılık ölçüsünü Türk siyasal yaşamına uygularsanız, ne sonuçlar alınabilir? Hangi partiler aşırıdır? Bu konuda verilecek yanıt hazırdır:

— MSP, MHP, aşırı sağ, bütün sosyalist partiler aşırı sol...

Partileri, aşırı olan, olmayan biçiminde, iki ana bölüme ayıranlar, «Merkez partisi» olarak, hangi siyasal partiyi temel almaktadırlar acaba?

— AP'nin solu, CHP'nin sağı...

Adalet Partisinde sol görüş olabilir mi? Adalet Partisinin solu, hiçbir anlama gelmeyen bir tanımdır. Kimseyi kapsamaz, hiçbir bilimsel ölçü vermez.

Cumhuriyet Halk Partisinin sağı ve solu, nasıl belirlenmektedir? Parti içi muhalefeti ile parti Genel Merkezi arasında, gözle görünür, elle tutulur, «ideolojik» görüş ayrılığı var mıdır? Örneğin CHP içinde, dış ticaretin devletleştirilmesi, yabancı şirketlerin kamulaştırılması, NATO'dan çıkılması gibi görüşleri, tutarlı ve sürekli olarak savunanlar var mıdır? CHP'nin sağı nerede, solu nerededir? Sağın lideri kim, solun lideri kimdir?

— MSP Atatürk düşmanıdır. İşte aşırı sağcılık budur...

MSP Atatürk düşmanıdır da, öteki sağ partiler, Atatürk'e çok mu saygılıdırlar? Atatürk'ün adını sık sık kullanmaktan öteye, bu partilerin Atatürkçülükle ilişkileri nedir? Camilerde, başına bere geçirerek, namaz kılan şu layık Adalet Partisinin Genel Başkanı değil midir? Demirel'inki din sömürüsü sayılmaz mı?

Şimdi «Kolay Atatürkçülük», yolu açılmıştır. Mustafa Kemal, bağımsız bir ülke bırakarak gitti. Türkiye bu gün, askerî üssü ile, askerî antlaşması ile, yeraltı ve yerüstü zenginlikleriyle, kapitalist emperyalizmin ipoteği altındadır. Bu konularda, Atatürkçülüğü akıllarına bile getirmeyenler, bir tesbihle çember sakal gördükçe Atatürkçülüğü hatırlamaktadırlar.

Ne kolay Atatürkçülük böyle?

Sağı da solu da belirleyen tek ölçü, emek ve sermaye ikilisidir. Emekten yana olan partiler sol partiler, sermayeden yana olanlar ise sağ partilerdir. MSP, MHP, CGP, DP

ve AP, hep birlikte, sermaye partileridir. Bunlar arasında aşırılık, bunlar arasında sağcılık, solculuk, hele «medeniyetçilik» ayrımı yapmak, bilime de, siyasal gerçeklere de ters düşmektedir.

Aşırı sağ ve aşırı sola karşı olduklarını söyleyenler, çok aşina bir tanımla belirtirsek, bir başka aşırılığın, «aşırı ortacılığın» sözcülüğünü yapmıyorlar mı?

(Cumhuriyet, 2.11.1976)



Ekin Nayır

Oktay AKBAL

«BUNLAR ANAYASA SUÇLARIDIR»

«Bugün birinci görevimiz Kurtuluş Savaşı kahramanlarını, Cumhuriyeti kuranları nasıl saygıyle, minnetle anmak ise, takınamayacağımız tek tutum da Atatürk başta olmak üzere siyaset dünyasında bugünkü varlığımızı kendilerine borçlu olduklarımıza karşı nankörlüğe düşmektir.»

Cumhurbaşkanı Korutürk'ün bu sözlerini Atatürk'e, Atatürk'ün devrimine karşı çıkan sözde ilericilerin, tüm gericilerin, tutucuların dikkatle okumaları gerekir. Takınamayacağımız tek tutum, gerçekten de Atatürk'e karşı nankörlük etmektir. Yurdu düşmandan kurtaranları, Cumhuriyeti kuranları saygıyle anmak...

Sayın Korutürk'ün bu yılki söylevi çok önemli bildiriler, öğütler, belirtiler taşıyor. Herkes için... Başta Erbakan ve partisi için, ardından Türkeş ve partisi için... Şu sözler sanki Erbakan ve arkadaşlarına söylenmiş: «dini siyasete araç kılan günahkârların, yobazların ahlâk ve maneviyat teraneleriyle ülkeyi felâketli maceralara sürüklemek demek olacağı örnekleriyle ortadadır... Dinin siyasete araç kılınması ve hortlayan yobazlık da ülkeleri yüzyıllardan beri çağdışına iten eski kronik ve tehlikeli bir hastalıktır... Dini inançların siyasete ve devlet idaresine hakim kılınmasından insanlık yüzyıllar boyu büyük acılar ve felâketler çekmiştir. Hilâl-Salip boğuşmalarının ülkeleri olduğu kadar uygarlıkları yüzyıllar boyu nasıl mahvu perişan ettiği hatırlardadır. Bugün bile aynı peygambere inananlar arasında nasıl birbirlerinin canlarına susamış olanlar bulunduğunu görmenin, çağın insanını gözüne ve kulağına elbet gerçeği haykırmış olması lâzımdır.

Korutürk'ün bütün bu dedikleri MSP'yi içeriyor, kapsıyor. Bugün MSP, 1973'ten bu yana iktidara gelen iki ortaklığın da üyesi olarak, bir kaç önemli bakanlığın başlıca sorumlusu olarak, Cumhurbaşkanımızın yerdiği, eleş-

tirdiği, tehlikelerini en özlü biçimde belirttiği bu yolda değil midir? Bu «çağdışı tehlikeli» hastalığı MSP'nin başındakilerde görmüyor muyuz? Bir tek kez Atatürk'ü, Atatürk devrimini —övücü biçimde— ağızlarına almayanlar bu partinin önünde gelen kişileri değil midir? «Ahlâk ve maneviyat teranesini» en çok tutturan, lise kitaplarını da bu anlayışa göre hazırlatan AP, MSP, MHP gibi partilerin kurdukları MC ortaklığı değil midir? Yalnız Erbakan'ın değil, Demirel'in, Türkeş'in de bu sözlerden bir şeyler almaları gerekmez mi?

Hele Bay Türkeş! Şu sözleri doğrudan doğruya MHP'ye ve onun liderine karşı söylenmiş saymamalı mıyız? «... Çağı geçmiş üstün ırk efsaneleriyle, sola sağa sınırsız açılmak ülkeyi tehlikeli maceralara sürüklemek demek olacağı örnekleriyle ortadadır.» Sayın Korutürk burda hep yazdığım bir gerçeği kesinlikle ortaya koyuyor; bütün bunlar Anayasa suçlarıdır. «Bu aşırılıkların her biri diğerinden ağır Anayasa suçlarıdır». Üstüne basarak bir kez daha yineliyor: «Evet, bütün bu çağdışı akımların her biri ötekinden ağır birer Anayasa suçudur.»

Sayın Cumhurbaşkanı nedense solu da suçluyor! Hatta toplumumuzda son yıllarda beliren çeşitli sol düşünüşlerin, toplulukların yergisini de şu sözlerle yapıyor «Birtakım sosyalist geçinenler»! -Korutürk'e göre böyleleri «İnanmadan özgürlük şarkıları» söylemektedirler. İnanmadan mı, inanarak mı, orasını bilmem, ama sol adına durmaksızın bölünen birbirine ters düşen seslerin, görüşlerin ortaya atılması yanlıştır, tehlikelidir, Anayasa sınırlarına giren, hiç de «suç» sayılmayan «sol» görüş ve düşünüşlere zarar veren bir takım yanlış işler, girişimlerdir.

Sayın Korutürk'ün de «aşırı solu da, sağı da» bağışlamadığını görüyoruz. Ne var ki aşırı sol bir yana solun en ılımlısı bile iktidar koltuklarında değil bugün. Bugün sağcı, aşırı sağcı partilerin kurdukları bir ortaklık yurtta egemenlik kurmuştur. Sayın Korutürk'ün «Anayasa suçu» saydığı işleri, davranışları, uygulamaları yapanlar hep sağcı partilerdir, «ırkçı turancı» ya da «yobaz» kişilikleriyle gururlanan birtakım politikacılardır. Bu bakımdan Meclis'te bir tek temsilcisi bulunmayan «sosyalizm»i «ırkçılık turancılık»la, «şeriatçılık»la eş tutmak yanlıştır.

Cumhurbaşkanının söylevinde dikkate değer bir nokta

da güvenlik güçlerimizle ilgili sözleridir. Korutürk şöyle diyor:

«Güvenlik kuvvetlerimizin büyük bir kısmının ülkede Anayasa nizamını korumak ve asayişi sağlamak için büyük fedakârlık içinde çalışmaları yanında, bir kısmının tarafsız hareket etmeyişi, kamu huzuru ve vicdanını büyük ölçüde rahatsız etmektedir.»

Görülüyor ki Cumhuriyetin 53. yılında Anayasa düzenine, Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyetin temel ilkelerine aykırı, ters düşen pek çok şey vardır Türkiye'de... Cumhurbaşkanı Korutürk bütün bunları görmekte, bilmekte, anlamaktadır. Açıkça söylemektedir hepsini... MC iktidarının başları, o Demirel'ler, Erbakan'lar, Türkeş'ler, Feyzioğlu'lar bu sözleri hiç mi okumuyorlar, Sayın Korutürk'le konuşurken hiç mi bir sıkıntı duymuyorlar? «Kamu vicdanı» bunu, kendi kendine düşünüyor, işin içinden çıkamıyor!..

(Cumhuriyet, 3.11.1976)



Memiş Özer

Emil Galip SANDALCI

YENİ BİR BASKI YÖNTEMİ

Üç yıl önce yitirdiğimiz gazeteci Selahattin Sonat, gazetecilikte bana ilk öğüt verendi: «Al» demişti. «Oku da ona göre yaz. Kodesi boylamak istemiyorsan.» Karşılıklı oturduğumuz masanın üzerine «Basın Kanunu»nu önüme sürerek.

Önce bir göz atmış sonra okumaktan vazgeçmiştim. Besbelliydi. Ya serden yada yardan geçmek gerekti.

O gün bu gün bunca dönem geldi geçti. Gerçekte pek birşey değişmedi.

Düşünce özgürlüğünü kısıtlayıcı uygulamalar aralıksız sürdü.

Siz bakmayın iktidarların iki yüzlülükle zaman zaman öne sürdükleri «Daha ne olsun? Her çeşit kitap basılıyor. Dileyen istediği türde yayın yapıyor. Herkes istediğini yazıyor. Alabildiğine küfür ve hakaret yağdırıyorlar her Tanrının günü» savunmasına.

En sıkı baskı dönemlerinde bile göstermelik yayınlara olanak tanımak kurnazlığı gösterilmiştir. İpleri elde tuttuktan, istendiği anda susturmak olanağına sahip olduktan sonra güç değildir bu. Aslında demokles'in kılıcı hep sallanmıştır. Yazar-çizer-düşünür takımının basında.

Acı gerçek düşünce özgürlüğünü kullanabilmenin bir yüreklilik işi haline getirildiği ancak bir takım tehlikelere karşın yararlanılabilir bir hak çizgisine indirildiğidir.

Biçimsel demokrasmizin -ona bile yakışmıyan- kara bir lekesidir. Düşünce, basın, bilim özgürlükleri bizde.

Savcılarımız hâlâ yüz yıl önce ölen Marx'ı kovalamaktadır.

Profesörlerimizin ders kitapları yargılanmaktadır.

600 yıl mahkûmiyeti istemektedir. Yirmi üç yaşında delikanlıların. (Taner Akçam, Devrimci Gençlik Dergisi Sorumlu Yazı İşleri Müdürü. Davanın başından beri tutuklu).

Vatan röportaj yazarı Nihat Behram'ın gazetemizde yayınlanan «Darağacında Üç Fidan» dizi röportajı için açılan davada istenen ceza toplamı 26 yılı bulmaktadır.

Çeviri kitaplara açılan davalar yedi-sekiz yıldan başlamaktadır.

Son zamanlarda devreye «Askerî Mahkemeler» de girmiştir.

Orduya ilişkin yada orduyu da içeren yayınların askeri savcılarca koğuşturulması yapılmaktadır. Nitekim, en son Halkın Sesi Dergisi Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Kemal Doğan, MHP'nin Silâhlı Kuvvetlerin içindeki faaliyetlerini açıklayan bir mektubu yayınlaması nedeniyle 3. Kolordu Askeri Mahkemesi tarafından tutuklanmıştır.

Silahlı Kuvvetlere özgü koşullar içinde görev üstlenen Askeri Mahkemelerin sivilleri yargılamasının «Bağımsız Mahkemelerde- Bağımsız Yargıç önünde yargılanma ilkesi» ne ters düşeceği ve nicesine sakıncalar doğuracağı ise açıktır.

Cumhuriyet Savcılığının 3. Kolordu Askerî Savcılığına yazı ile müracaatı sonucu bu satırların yazarı da geçtiğimiz yaz aylarında 3. Kolordu Askeri Savcılığına Silahlı Kuvvetlere hakaret etmekle suçlaması ile çağrılmıştır. Ve iyi bir rastlantı sonucu gerçekten nazik, olgun iki askerî savcının anlayışlı davranışı ayrıca bir bilirkişi raporunun desteği ile, koğuşturmaya gerek görülmeyerek, salınmıştır.

Ne varki rastlantıların iyisi kişilerin anlayışlı davranışı elbettekî basın özgürlüğünün güvencesi sayılamaz. Gazetecilik ne çıkarsa bahtına hesabınca tek kurşunlu bir tabanca ile oynanan, her oyuncunun bir kez tabancayı şakağına dayayıp tetiği çektiği ve içlerinden birinin öteki dünyaya gittiği «Rus ruleti» oynanan bir uğraşı alanı değildir.

Gerçeği kovalayan gazeteci bağımsız mahkeme ve yargıçların elinde herkeze eşit uygulanan ve objektif ölçülerle dağıtılan bir Adalete güvenebilmelidir.

Güvenemediğinde? Gerçeği kovalamaz... Kovalanır.

(Vatan, 5.11.1976)

İlhan SELÇUK

ATATÜRKÇÜLÜK

Bir ünlü bilim adamı demiş ki:

— Marks sağ olaydı, Marksist olmazdı.

Yarı şaka sayılan bu tür sözlerde bir gerçek kokusu da duyulur. Sözgelişi Marks'ın «Ben Marksistim» demesi, tuhaf kaçmaz mıydı? Fidel Castro «Ben Fidelistim» diye konuşursa, gülümsemelere yol açar. Mao'nun «Ben Maoistim» dediğini sanırım kimse duymamıştır. Atatürk de «Ben Atatürkçüyüm, Kemalistim» diyemezdi.

Eylemci önderler bir yana, bilim adamları bile oluşturdukları kuramlara kendi adlarını takamazlar. Akımların ve kuramların isim babası çevredir. Nitekim Kemalist deyimini Batılılar bulmuş, yakıştırmışlardır. Doğan Avcıoğlu'nun «Millî Kurtuluş Tarihi» adlı yapıtının 1'inci cildinde bu konuda şu bilgilere raslıyoruz:

«— Sönen İttihatçılık gibi, Anadolu'da fışkıran «Kemalist» harekete karşı da İngiltere'nin tutumu tamamen olumsuz olmuştur. Kemalizm deyimi, daha önce Amerika Kurtuluş Savaşı'nda «Washingtonist» muhteris bir çetebaşıyla, ona çıkar ilişkileriyle bağlanmış bir avuç çeteci demekti. Kemalist deyimi de «Kemal ve çetesi» anlamına piyasaya sürülmüştür. «İngiltere'de hem Hükümetin, hem de basının kullanmayı sevdiği Kemalist takma adı» Prof. Toynbee'ye göre, —tıpkı Washingtonist gibi— «birkaç hempasıyla birlikte bir askeri maceracının terör, yaltaklanma ve göz boyama yoluyla, Anadolu içlerine yerleşmesi ve sahte bir hareketi başlatması» düşüncesini uyandırır. Prof. Toynbee, bu görüşünü, «Tanıklık edebilirim ki, Mustafa Kemal, bir Kemalist değildir» diye tamamlamaktadır.»

Başlangıçta durum bu iken, Anadolu'da Kemalist eylem gelişmiş, belki de umulmadık sonuçlara ulaşmıştır. Kemalizm, Padişahı ve Halifeyi düşmandan kurtarmak için direnenlerin akımı niteliğinden Cumhuriyetçiliğe doğru

yol almıştır. Değişim, yaşamın kuralıdır. 1920'lerin Kemalizmiyle, 1930'ların Kemalizmi bir mi? Atatürkçülüğün, ya da Kemalizmin; zaman içinde ve çeşitli çevrelerde nasıl yorumlandığı ve nasıl uygulandığı bir tartışma konusudur. Türkiye'nin ulusal ve yerel rengini içeren bir akımdır Atatürkçülük... Marksizm evreni kapsayan bir kuramdır. Böyle olduğu halde Marksist uygulamanın büyük tartışmalara yol açtığı ortada. Sözgelişi Sovyetlere göre Çin yönetimi küçük burjuva ideolojisine sapmıştır; faşistlerle işbirliği yapmaktadır. Çin'e göre Sovyetler burjuvalaşmıştır; sosyal emperyalisttir. Her iki sav da Marksizm adına yapılmaktadır.

Marksizm yasaları belirgin bir doktrindir; yine de böylesine ağır tartışmalara kapıları açıktır. Öyleyse Atatürkçülüğün ne olduğu veya ne olmadığı konusundaki tartışmalara hiç şaşmamalı. Bu soy tartışmalar sürecek; toplumun çeşitli güçleri Kemalizmi kendi açılarından değerlendirecekler. Kimi yüceltmeye çalışacak; kimi azımsayarak Atatürkün bir küçük burjuva devrimcisi olduğunu söyliyecektir. Üstelik bu savda gerçek payı vardır. Çünkü az gelişmiş ülkelerdeki devrim hareketleri küçük burjuva önderliğinde yürüyor. Çoğu ülkede bir başka çare yok. Sanayi devrimini gerçekleştirememiş mazlum ülkelerde işçi sınıfı zayıf ve bilinçsiz; aynı nedenle büyük burjuva oluşmamış. Böyle toplumlarda küçük burjuvanın ağır basması ve anti-emperyalist tutum alması tarihsel bir olgu. uB döngüyü kırıp devrimci bir parti yönetiminde köylü kitlesini eyleme geçirebilen Mao çıkabilmiş. Ama her toplumda Çin'deki olayın yaşanamıyacağını Mao'nun kendisi yazmıştır.

★

Kemalist hareketten bu yana yarım yüzyıl geçmiştir. Yirminci Yüzyıl tarihinde önemli bir zaman parçası. Bu sürede «karşı-devrim eylemi» Atatürkçülüğü yıprattı; anti-emperyalist içeriğinden ve bağımsızlık şiarından soyutlamaya yozlaştırmaya çalıştı; bu yolda başarı kazandı.

Ne var ki bu oluşum, olayların gerçek anlamını değiştiremez.

Bin yıllık tarihimizde bir tek devrim vardır; bu devrimin tek önderi de Mustafa Kemal'dir. Atatürk olayını anlamadan, tarihimizi kavramak, Üçüncü Dünya'ya yaklaş-

mak ve geleceğe doğru bakış açısı koymak olanaksızdır. Bu zor işi yapmak için, yansız ve nesnel bir gözle tarihe eğilmek gerekir. Atatürk'ü ne gardrop edebiyatına sığdırmak olası; nede küçümsemek... Böyle davranırsak; kendimize, tarihimize, değerlerimize yazık etmiş sayılırız. Yaşanan büyük birşeyi duyarlıkla algılamıyan kişi veya örgüt, yaşamla ve gelecekle ilgisini ve bağlarını koparmış demektir.

Türkiye'de şimdi böyle bir tehlike var; bu tehlikenin yoğunlaşması karşı-devrimcilerin işine yarayacaktır.

(Cumhuriyet, 10.11.1976)



Hasan PULUR

BUNLARIN HESABI MECLİS'TE VERİLİR

Komünizmi tehlike saymayanlar, yine komünizmden lâf etti diye, söyleyeni hafife alanlar gaflet, dalâlet, hatta hıyanet içindedirler.

Kim diyor bunu?

Sayın Demirel AP Temsilciler Meclisi'nde böyle diyor ve «**Şaban Bey**»in TRT'sinden cümle âleme duyuruyor.

Gaflet, dalâlet, hatta hıyanet içinde olanlar...

Atatürk'ün gençliğe hitabesinden bir cümledir bu!

Atatürk, cumhuriyeti emanet ettiği gençliğe şöyle der:

«Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk cumhuriyetini ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dahilî ve haricî, bedhahlarını olacaktır. Bir gün, istiklâl ve Cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait çok nâmüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zaptedilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dahilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini müstevlilerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr ü zarûret içinde harap ve bitap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtar-

maktır! Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.»

Gaflet, dalâlet, hatta hıyanet içinde olanlar...

Şimdi Sayın Demirel aynı cümleyi muhalefet için. CHP için kullanıyor.

Neymiş, CHP komünizmi tehlike saymıyormuş...

Neymiş, CHP, onun komünizm tehlikesini belirten sözlerini hafife alıyormuş...

Ve bu yüzden gaflet, dalâlet, hattâ hıyanet içindeymiş...

Diyelim ki öyle!

Öyle değil ya!

Demirel dışında herkes gaflet, dalâlet, hattâ hıyanet içinde...

Peki, fidan gibi gençler öldürülürken,

Sokak çatışmalarında bu işlerle hiç bir ilgisi olmayan masum insanlar katledilirken,

Ortaokullarda, liselerde, üniversitelerde eşkiya kol gezerken,

Devlet memurları siyasî inançlarından dolayı sürülürken,

Saçı bitmedik yetimlerin hakları talan edilirken,

Millet **«MC etiketi»**yle ikiye bölünürken,

Kimler ne içinde?

Elbette ne gaflet içinde, ne dalâlet içinde, ne de hıyanet içinde...

O halde ne içindeler?

En azından umursamazlık!

Ama umursamazlığın da bir haddi vardır.

Aşınmaz sanılan sokaklar bir günaşınır,

Ve bütün bunların hesabı bir gün verilir.

Hem de Meclis önünde verilir.

«Egemenlik kayıtsız şartsız ulusundur» yazılı Millet Meclisi'nin önünde verilir.

O çok güvenilen 226 sayısına rağmen...

Fidan gibi gençler öldürülecek,

Katiller ellerini, kollarını sallaya sallaya, dolaşacak,

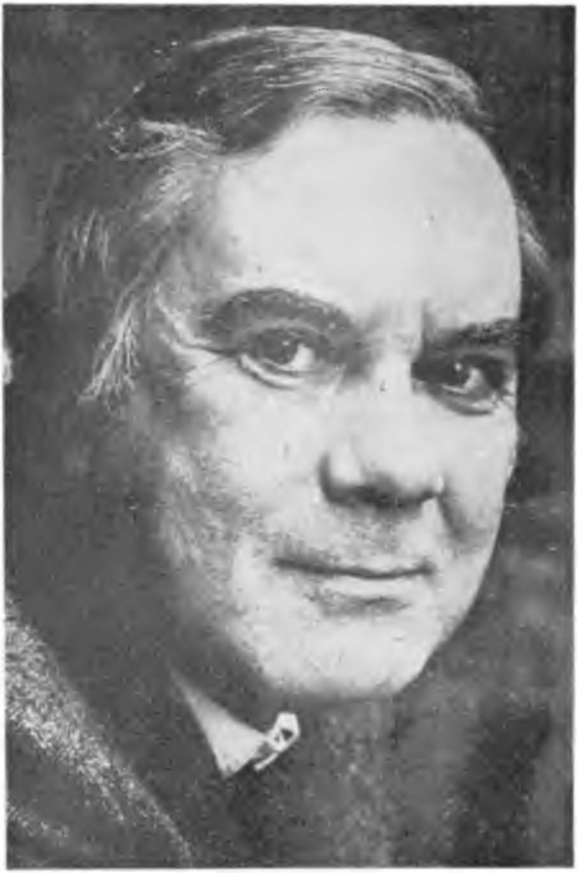
Sonra da bunun hesabı sorulmayacak?

Türkiye Cumhuriyetinin Millet Meclisi vardır.

(Milliyet, 12.11.1976)

YILIN OLAYLARI

Sami N. Ozerdim



Sabahattin Kudret Aksal

TÜRKİYE'DE YILIN OLAYLARI

A. Kasım-Aralık 1975

1975 bölümünü hazırlayan:
Sami N. Özerdim

Kasım:

1. Meclisler açıldı. Millet Meclisi başkanlığı için turlar başladı. (A.P. centilmen anlaşmasını kabul etmiyor. C.H.P.'nin adayı Kemal Güven'e oy verilmiyor).
2. Birkaç gündür ülkemizde bulunan İran Şahı yurduna döndü.
   ● Fransa Dışişleri Bakanı ülkemize geldi. (4 Kasım'da ayrıldı. Belirli bir anlaşmaya varılamadığı sanılıyor).
3. Ankara Üniversitesi açıldı. (Öğrenci olayları başladı. Gazi Eğitim Enstitüsünde bir öğrenci öldürüldü).
   İstanbul Teknik Üniversitesi'nde olaylar çıktı. Üniversite 17 Kasım'a değin kapatıldı.
10. Atatürk anıldı. Başbakan Demirel bir gün önce Atatürk'ten söz ederken, C'na ait olmayan «komünizm her görüldüğü yerde ezilmelidir!» sözlerini yineledi. (Televizyon'da Atatürk anma programlarında Celâl Bayar da konuşturuldu).
13. Meclis Başkanlığı seçimlerinde, 9. turdan sonra, Kemal Güven adaylıktan çekildi.
14. Radyo: Türk müziği devlet korosu kuruldu.
    ● Gazeteler: Devlet Güvenlik Mahkemesi; Moskova gezisinde Nazım Hikmet'in mezarına konulmak üzere toprak götürmüş olan Ankara Belediye Başkanı Vedat Dalokay hakkında dava açmışken, takipsizlik kararı verdi.

● Koalisyonun sürmesi için M.S.P.'nin ileri sürdüğü koşulların A.P.'ce kabul edildiği, Basın-Yayın Genel Müdürlüğü'nün M.S.P.'li bakanı bağlandığı gazetelerde duyuruldu (?)

18-24. Cumhurbaşkanı Korutürk Pakistan'da.

● Türkiye, Yunanistan'a kıta sahanlığı konusunun çözümlenmesi yolunda bir nota verdi. (Yunanistan, ertesi gün bir açıklama yaparak, Türk savının esassız olduğunu ileri sürdü.)

20. Radyo: Lübnan'daki olaylar üzerine Türkiye'ye sığınan yurttaşlarımızın sayısı yedi bini buldu.

21. İstanbul'da öğrenci çatışmasında Teknik Üniversite'den bir öğrenci öldü. (İsmail Tığlı). Birkaç gün sonra Muharrem Çivikıran da öldürüldü).

● Millet Meclisi başkan seçimleri için adaylığım koymuş olan M.S.P.'li Şener Battal adaylıktan çekildi.

24. TRT Genel Müdürü Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş'ın bir süre önce verdiği istifası bugün yürürlüğe girdi.

29. Tiyatrocular, oyunların incelenmesini ve politik eğilimler için kovuşturma yapılmasını isteyen Adalet Bakanını kınadılar. (Cumhuriyet)

● Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne Türkiye'nin gönderdiği yazıda, Kıbrıs konusundaki son karar üzerine ikili görüşmelerin yolunun kapandığı bildirildi.
(Bu ay içinde İstanbul'da iki banka şubesi soyuldu).

Aralık:

1-3. Başbakan S. Demirel Bulgaristan'da.

1. İstanbul'da iki öğrenci öldürüldü. Ankara'da iki öğrenci ağır yaralandı.

2. Öğrenciler, dünkü öldürmeleri protesto için Kızılay'da yürüyüş yaptılar, olaylar çıktı.

3. İstanbul'da öldürülen öğrencilerden birinin cenaze töreninde öğrencilerle polis çatıştı.

● Adalet Bakanı'nın dün verdiği demeçle, karşıt görüşte çatışanları vatanseverler ve vatan hainleri diye nitelemesi tepkilere yol açtı.

4. Radyo: Ankara Belediye Başkanı Vedat Dalokay, İspanya'daki idamlar sırasında İspanya Elçiliğini belediye hizmetlerinden yoksun etme tasarısı dolayısı ile hakkında açılan davada, Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde beraet etti. (İki aydır tam ücretlerini alamayan belediye işçilerinin Belediye'yi işgal ettiğini söyleyen Dalokay, Belediye binasını satışa çıkaracağını söyledi. Bülent Ecevit ise, Başbakan Demirel'e mektup yazarak, Ankara halkını cezalandırmamasını, belediyelere yardım edilmesini istedi).
   - Ankara'da iki öğrenci ile, olay yerinden geçmekte olan bir kırtasiyeci vurularak yaralandı.
5. Cumhurbaşkanı Korutürk, Kadın Yılı Kongresi açılışında yaptığı konuşmada: «Sağ ve sol birbirine tahammül etmek zorunda!» dedi.
   - Cumhuriyet'te: «Basın organları, özgürlüğü yok etmeye yönelik her türlü eylem ve girişimlere karşı çıktı.» (Gazeteci kuruluşlarının 4 Aralık'ta yaptıkları toplantı).
   - Ankara'da, Cumhurbaşkanı, Başbakan, Genelkurmay Başkanının da hazır bulunduğu Devlet Brifing'inden sonra açıklama yapılmadı. (4 Aralık'ta yapılan Bakanlar Kurulu toplantısında ise; Feyzioğlu ile Türkeş'in sıkıyönetim ilân edilmesi önerilerine A.P. ile M.S.P. katılmadı).
   - Malatya Lisesi'nde (birkaç gün sonra Elâzığ'da) bir öğrenci öldürüldü.
6. Bakanlar Kurulu'nda, sıkıyönetim konusunda bir istekte bulunan olmadığı açıklandı. (5 Aralık'a bak.)
   - Bülent Ecevit, İskandinavya ülkelerinde yapacağı geziye başladı.
   - Töb-Der, bugün çeşitli illerde yapacağı toplantıları iptal etti. (Hükümetin, bakanların, önceden gösterdikleri tepkiler üzerine).
7. 1975 Türkiye Kadın Yılı Kongresi sona erdi. (Birkaç gündür sürmekteydi).
   - Başbakan, Türkiye'deki üniversitelerin rektörleriyle bir toplantı yaparak, son öğrenci olaylarını görüştü.
10. Başbakan Demirel, basın toplantısında, birlik istedi.
13. Radyo: Bu yıl hacca 122.000 yurttaş gitti. Bunların

üçte biri kadındır. (Bütün dünyadan giden hacıların sayısı: 400.000).

17. Millî Güvenlik Kurulu, on saat süren bir toplantıdan sonra, düzenin korunması için hükümete yeni yasalar getirmesini salık verdi.

● Prof. Dr. Şaban Karataş'ın TRT. Genel Müdürlüğü'ne atanmasına ilişkin kararname Cumhurbaşkanına sunuldu.

19-22. İstanbul'da İkinci Basın Kurultayı toplandı. (İlki, 1935 yılında toplanmıştı).

23. Bülent Ecevit, İskandinavya gezisini tamamlayarak yurda döndü.

22. Başbakan Demirel ile kimi bakanlar, Akademi başkanları ile toplantı yaptılar.

● Radyo: Hava koşulları her yerde hayatı etkiledi; trafik kazaları oldu. Keban Hidroelektrik santralındaki arıza yüzünden bütün yurtta elektrik kısıtlaması başladı. (Bu kısıtlama 25 Aralık akşamı kısmen sona ermiştir).

23. İzmir'de Kadifekale Yapı ve Kredi Bankası soyuldu.

● Ankara'da Kenan Dayıoğlu adlı bir öğrenci öldürüldü. Sekiz öğrenci -çeşitli illerde- yaralandı.

24. Bir süredir Millî Cephe partilerince desteklenen Millet Meclisi başkan adayı bağımsız Kemal Ziya Öztürk 47. turda adaylıktan çekildi. C.H.P. adayı Kemal Güven 48. turda seçildi.

24-25. İstanbul'da Aksaray alt geçidindeki çarşı yandı.

25. Cumhuriyet Senatosunda, başkan adayı Dr. Sadi Irmak çekildi. 4. turda, Tekin Arıburun başkan seçildi.

● Ecevit basın toplantısında hükümet konusuna değindi.

DÜNYADA YILIN OLAYLARI

A. Kasım-Aralık 1975

Kasım:

3. A.B.D. Başkanı Ford, basın toplantısında, bakanlıklarda ve yüksek memurluklarda yapılan değişiklik-

leri açıkladı.

● Bangladeş'te kansız bir darbe oldu. General Halit Müşerref'in adı geçiyor. (İki gün sonra, başkan Kondakar Müştak Ahmed'in istifası açıklandı).

6. Faslıların İspanyol Sahrası'na yürüyüşleri başladı.
7. Bangladeş'te görevinden alınmış olan Genelkurmay Başkanı Ziyaurrahman, yönetimi yeniden ele geçirdi.
8. Bangladeş'in yeni başkanı Saim, bugün yeniden ortaya çıktı.
9. Fas Kıralı Hasan, İspanyol Sahrası'na yapılan yürüyüşü durdurdu; ertesi gün geri çekilme buyruğu verdi.
10-11. Angola, bağımsızlığına kavuştu. (Üç kurtuluş örgütü yeniden savaşıyor; yönetimi ele alan sol örgüte Küba gibi yabancı ülke askerleri yardım ediyor).
12. İspanyol Sahrası için, İspanya-Fas-Moritanya arasında görüşmelere başlandı. (14 Kasım'da anlaşmaya varıldı).
20. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, bloksuz devletlerin hazırladığı karar tasarısını kabul ederek, Kıbrıs konusunda geçen yılki kararı sürdürmüş oldu. (Türk ve Rum tasarıları son gün geri alınmıştır. Bloksuzların tasarısına 117 devlet olumlu, Türkiye ise olumsuz oy verdi. Rauf Denktaş'ın konuşma isteği ise daha önce reddedilmişti).
22. Radyo: Cezayir, İspanyol Sahrası anlaşması tanımadığı için askerî müdahaleye de gidebileceğini açıkladı.

● Cumhuriyet'te: A.B.D., Türkiye'deki üsler için önerdiğimiz tazminat isteğimizi kabul etmedi.

● Juan Carlos, İspanya kıralı oldu. (Dinsel törenle 28 Kasım'da taç giydi).

23. Radyo: Lübnan'da sağlanan ateş-kes iki saat için bozuldu (Çarpışmalar ve ölümler sürüyor).

● Radyo: Kuzey İrlanda'da, IRA örgütünün tehiş hareketlerine başladığından bu yana 1380 kişi öldü.

● A.B.D. tarafından, bütün siyasal tutukluların özgür bırakılması yolunda Birleşmiş Milletler'e ver-

diği önerge geri alındı. Rusya, bundan memnunluk duyduğunu belirtti (Radyo).

24. Radyo: Merkezi Finlandiya'da bulunan Dünya Barış Konseyi'nce, Brejnev'e barış madalyası verildi.

28. İspanyol Sahrası'nda İspanya-Moritanya-Fas ortak yönetimi başladı (Radyo).

Aralık:

1. Radyo: Federal Almanya'da, elçilerimizi öldürenlere silâh sattığı öne sürülen bir silâh komisyoncusu yakalandı.

3. Radyo: Laos Demokratik Halk Cumhuriyeti kuruldu.

6. Radyo: Yunanistan, kendisinin de dahil olacağı Kıbrıs konulu ikili görüşmelerin başlatılması konusunda Türkiye'nin önerisini reddetti. (İkinci bir öneriyi de bir süre sonra reddetmiştir).

7. Endonezya, Portekiz'in sömürgesi olan Doğu Timor'a asker çıkardı. (Bu işgal, Birleşmiş Milletler'e yansıdı).

12. Fas, İspanyol Sahrası'mn işgale başladı. (İ.S.'mn geçici hükümeti Cezayir'e geçti. Gerillalar savaşıyor. Moritanya da bölgeye girdi).

17. Arjantin'de sağcı hava subayları, İzabel Peron yönetimine karşı ayaklandılar.

21. Viyana'da OPEC merkezini basan bir örgüt, bakanlarla birlikte yetmiş kişiyi rehin aldılar: birkaç kişi de öldü. (Ertesi günleri Avusturya hükümeti, OPEC'i basan örgüte uçak verdi. Bakanlar ve gerillalar Cezayir'e hareket etti. (Cezayir'den ayrılan gerillalar geri dönüşlerinde bütün rehineleri serbest bıraktılar).

22. Arjantin'deki ayaklanmanın bastırıldığı bildirildi.

30. Radyo: Yunanistan'da, Papadopulos 25 Yıla, Yoannidis ise ölünceye değin hapse hüküm giydiler.

- Radyo: Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat, Atatürk'ü öven bir konuşma yaptı. (Yaş günü nedeniyle).
- Radyo: New York'ta La Guardia hava alanında bir patlama oldu; 12 kişi öldü, 75 kişi yaralandı.

31. OPEC toplantısını basarak birçok rehine alan, sonra

bu rehineleri Cezayir'de serbest bırakan gerillalar da serbest bırakıldı ve Cezayir'den ayrıldı.
(Angola'da Batı yanlısı iki örgütle Sovyetlerin yardım ettiği örgüt arasında çarpışmalar. A.B.D.'nin Angola'ya yardımını kesmesi konusu iç politikada bir sorun olarak göründü. ● Lübnan'da, ordunun müdahalesine karşın kanlı olaylar sürdü. Binlerce kişi öldü. ● Hollanda'da, Güney Mollukalı tethişçilerin, İngiltere'de IRA'nın tethiş eylemleri. ● Portekiz'de karışıklıklar sürüyor. ● A.B.D. Başkanı Ford, Çin'i ziyaret etti. ● Ege'de Yunan ve Fransız donanmaları, Girit yakınlarında ortak manevra yaptılar. ● Avusturalya'daki seçimlerde İşçi Partisi kaybetti).

TÜRKİYE'DE YILIN OLAYLARI

B. Ocak - Ekim 1976.

Hazırlayan: Naci GİRGİNSOY

Ocak:

1. Liderler, Yeni Yıl Mesajlarında Ulusal Birliğin 1976 için önemini belirttiler.
   ● Gerçek işçi ücretleri 5 yılda 2 kuruş arttı (D.P.T.)
   ● Hani Ve Hazro'daki depremlerde ikisi çocuk 4 kişi öldü.
2. SSK da direnişe geçen 1248 işçiden sonra 168 işçi daha çıkarıldı.
   ● 1975 de İstanbul'da 163 cinayetten ancak 89 unun failleri yakalanabildi.
3. SSK da çalışanların tümü memur statüsüne geçirildi.
4. Memur Kurultayı'nda memurlar da sendikal özgürlük istediler.
   ● Sınava giden öğrencilerin otobüsünü basan komandolar 4 kişiyi tabancayla yaraladı.
5. Çekoslovak Başbakanı, Türk-Çek Ekonomik işbirliği için Ankara'ya geldi.
   ● Birleşmiş Milletler Toprak Reformu Uzmanı, «Bu hızla Türkiye'nin toprak reformu 200 yılda tamamlanır» dedi.

6. Ecevit: «Can güvenliğini sağlayamayan Hükümete, Hükümet gözüyle bakılamaz».
   - Atatürk Eğitim Enstitüsünün basan komandoların açtığı ateşten bir karı koca yaralandı.
   - Barolar Birliği: «Güvenlik Mahkemeleri göreve devam edemez.»
7. Dış ticaret açığı 3 milyar TL.
   - Komandolar Ankara Mimarlık Akademisini işgal ettiler, olayda 7 öğrenci yaralandı.
   - Doğu'da karakış can kaybına yol açtı.
8. Ankara'da vurulan Şükrü Bulut öldü.
   - Çek Başbakanı'nın Türkiye gezisi sona erdi.
9. Ankara'da öğrenci olayları: çok sayıda yaralı var; Nuray Erenler'inki ağır.
   - Kanlı olayları protesto eden öğretim üyeleri yürüyüş yaptı.
10. Ankara DGM, 3 kız öğrenciyi tutukladı.
   - Hacettepe Üniversitesindeki olaylarda 10 öğrencinin durumu ağır.
   - Demirel: «Karataş'ın kararnamesini ikinci kez geri gönderen Korutürk'le aramızda tartışma var.»
   - Ecevit «Egemen sınıflar gençler ve işçiler arasında olaylar çıkarıyor.»
11. Ecevit: «CHP, Sıkıyönetime karşı çıkacak.»
   - Bozbeyli: «Milletin güvenini yitiren bir Hükümete Meclis çoğunluğu daha fazla destek olamaz.»
   - Ankara'da bir lise öğrencisi tabancayla yaralandı.
12. Barolar Birliği: «Sosyal Hukuk Devleti önemli yaralar alıyor.»
   - Ecevit, Okul kitaplıklarından kimi kitapların toplatılmasını kınadı.
   - Yurtta 1 gün akaryakıt satışını durdurma direnişi yapılıyor.
13. Komandolar, Maçka'da iki genci yaraladılar.
   - İstanbul'da üniversiteler süresiz olarak kapatıldı.
   - 1976 bütçesi TBMM de görüşülüyor.
14. Maliye Bakanı, memur katsayısının arttırılmayacağını açıkladı.
   - Jandarma Komutanı, Ege Üniversitesi'ne saldıranların Ülkü Ocaklı olduğunu söyledi.

● MHP Genel Sekreter Yardımcısı: «Devlet güçleri yanında solcularla çatışıyoruz.»

15. Gelir vergisinin üçte ikisini memur ve işçiler ödüyor.

16. Halil Tunç: «Sıkıyönetim'e karşıyız.»

● Ankara'daki olaylarda iki liseli ile bir polis yaralandı.

● Ege Üniversitesi'ndeki olayları açıklayan Jandarma komutanı hakkında soruşturma açıldı.

17. Ecevit: «Silâhlı saldırılar Türkiye'yi neredeyse iç savaşa sürüklenmiş bir ülke gibi gösterecek ölçülere varmıştır.»

● Demirel: «Olayları önlemek için bütün tedbirleri alacağız; Sıkıyönetim de Anayasal bir tedbirdir.»

18. Sanayici ve Işadamları Derneği: «Kaba kuvvetten çare umanlara karşıyız.»

● TYS ile Sartre ve Fransız Yazarlar Sendikası, kitap toplamalarını kınadılar.

● İzmir'de tutuklanan 50 komandonun öğrencilikle ilgileri olmadığı saptandı.

19. Rektörler, siyasi partilerin yüksek öğretim kurumlarından ellerini çekmelerini istediler.
Türkeş, İzmir'deki öğrenci olaylarını önleyen Jandarma Komutanı'nın aşırı solcu olduğunu söyledi.

● Milli Eğitim Bakanı: «Realizm adı altında çeşitli konuların işlendiği kitapların okullardan çıkarılmasından yanayız.»

20. Şaban Karataş, TRT Genel Müdürlüğü görevine başladı.

● Antalya'da öğrenciler polisle çatıştı, 5 kişi gözaltına alındı.

● DGM Savcılığı, Zeytinburnu'nda bir eve yaptıkları baskında bir genci öldüren polisler hakkında soruşturma açtı.

21. Ecevit: «CHP, iktidara hazırdır ve taliptir.»

● Yurtta karakış: 7 kişi çığdan, 4 kişi de donarak öldü.

22. AP Bildirisi: «Anarşinin devamı istenmiyorsa olağanüstü tedbirler desteklenmeli.»

● Ecevit: «Bu Hükümetin düşürülmesi bir memleket görevi haline gelmiştir.»

● Maraş'ın Pazarcık ilçesindeki kanlı olaylarda 1 kişi öldü, 20 kişi yaralandı.

23. Öğrenci olaylarında Zeki Yılmaz öldü, 2 öğrenci bıçakla yaralandı.

● CHP Senatörü Ünsal, «Karataş, Atatürk, Osman-ı Âli'ye başkaldıran adamdır» demiştir.»

24. Demirel: «Bu Anayasa'ya başından beri karşıyız.»

● Karataş: «Türkiye Cumhuriyeti'nin mimarı Atatürk'tür.»

● Malatya'da 1 polisle 1 bekçi silâhla öldürüldü.

● Hacettepe Üniversitesi 1 Mart'a kadar kapatıldı.

25. İstanbul Barosu: «Karataş'ın Atama Kararnamesi hukuk ilkelerine aykırıdır.»

26. Prof. Erem: «Devlet Başkanı'nın görevi Anayasa'yı saydırmakta toplanır.

● Dünya Bankası, Afyon-İzmir ve İstanbul-Edirne demiryolunun kapatılmasını istedi.

27. Malatya'da polisle bekçiyi öldürdükleri belirtilen 4 kişi, çatışmada ölü olarak ele geçirildi.

● Hakkâri'de çığ altında kalan 11 avcıdan 6 sının cesedi çıkarıldı.

28. Polis, öğrenci yürüyüşünü önledi; 1 ölü, 5 yaralı var.

● Malatya'da gizli örgüt kurdukları savıyla 3 öğretmen, 4 öğrenci gözaltına alındı.

● Milli Eğitim'in yasakladığı kitapları İstanbul Belediyesi kendi kütüphanesine aldı.

30. Mardin'in İdil ilçesinde jandarma ile 18 kişi çatıştı, 5 kişi öldü.

● Öğrenci-polis çatışmasında ölen Metin Arıkan defnedildi.

31. İdil'de 5 ceset ortada kaldı.

● İstanbul'da 1 milyon 200 milyon liraya özel oto satılıyor.

(Bu ay içinde kış, ulaşımı güçleştirdi, çığdan, soğuktan ölenler oldu. ● Büyükelçi Mahmut Dikerdem, Kıbrıs çıkmazının gerçekçi bir yaklaşımla, tüm yabancı üs ve askerlerden arınmış, federatif bir sistemle çözümünü önerdi. ● TÜSİAD raporuna göre AET, Türkiye'yi yabancı sermayeye açılmaya zorluyor. ● Edirne-Ağrı arasında yeni sür'at yolu önerildi. ● 1975 yılında 45,5

milyar TL. teşvik bölgesi verildi. ● Mahmut Dikerdem hakkında, Kıbrıs üzerine yazı yazdığı için soruşturma açıldı. ● CHP, memur katsayısının 11'e yükseltilmesini önerdi. ● Buzdolabı, çamaşır makinalarına yüzde 10 zam yapıldı).

Şubat:

1. Millî Eğitim Bakanı Erdem, arı dilin millî birliği bozduğunu söyledi.
   ● Trabzon'da Emniyet 2. Şube Müdürü mahkemeye hakaretten tutuklandı.
2. Sungurlu'da öğretmen ve öğrencilere saldıran 28 kişi tutuklandı.
3. 1976 Bütçesi Senatoda görüşülürken Prof. Üstünel, «MC, vergiyi asıl ödemesi gerekene ödetmemektedir» dedi.
   ● Ülkü Ocakları Genel Başkanı Bal istifa etti. (Adam öldürmekten tutukluydu, aftan yararlandı).
4. Ecevit, Ülkü Ocaklarında çok sayıda sabıkalı bulunduğunu söyledi; Sami Bal hakkındaki karar Yargıtayca onaylandı.
   ● Evlât Acısına Son Mitingi'ne ilişkin yankılar sürüyor. Ankara Kadınlar Derneği de Günseli Özkaya'yı suçladı.
   ● Sungurlu'da adliyeyi suçlayan ülkücülerden 6'sı daha tutuklandı.
5. Ecevit: «Demirel, askersel bir müdahaleyi arzuluyor.»
   ● Sivas'ta 5 kişi donarak öldü.
   ● Hayali mobilyaların yabancı ülkelere giriş belgeleri yok.
   ● İstanbul Öncü Kitabevi yakıldı.
6. Adalet Bakanlığı'nda yayınları incelemek için bir Basın Savcılığı Bürosu kuruldu.
   ● 53 yayıncı, İstanbul'da Öncü Kitabevi'ne yapılan saldırıyı kınadı.
7. Demirel: «İktidar-Muhalefet ilişkileri kızgın bir ortamda.»
   ● Malatya olaylarıyla ilgili 18 kişi tutuklandı.

8. 13 milyonluk rüşvet olayı Meclis'e yansıtıldı.
   - TÖB-DER'in 5 şubesi kapatıldı.
9. 1976 Bütçesi 21 oy farkla kabul edildi.
   - Öldürülen Lübnan Büyükelçiliğimiz Başkâtibi Cerit'in cenazesi yurda getirildi.
   - Halkevleri Genel Başkanı Kaplan: «Faşizm ve şeriatçılık ülkeyi yönetenlere kadar sıçradı.»
   - Ecevit, Demirel'den 10 yılın hesabını sordu.
   - Adana DGM'nin kararını yargıtay onayladı: «Kahrolsun faşizm, kahrolsun emperyalizm» demek suç sayılamaz.»
10. Tatvan'da çığ altında kalan 2 evde 14 kişi öldü.
11. Tüccar ve Sanayiciler Derneği'ne göre fiyat artışları olağanüstü düzeye ulaştı.
12. Lockheed temsilcisinin defterlerine el konuldu.
   - Ticaret Bakanlığı raporuna göre Türkiye, kurulu sanayiini feda etti.
   - Komando baskınında yaralanan ODTU öğrencisi Semih Erbek öldü.
13. Ortakpazar Heyeti, yabancı sermaye hakkında önemli ödünler istedi.
   - Erbek'in cenaze töreninde olaylar çıktı, bir kız öğrenci polisin açtığı ateşle ağır yaralandı.
   - Atatürk Üniversitesi Rektörü, tayinle göreve gelen dekanlardan istifa etmelerini istedi.
14. Genelkurmay, Lockheed'in 13 milyonluk rüşvet olayını soruşturuyor.
   - Sayıştay, Maliye ve Ticaret Bakanlarından mobilya soruşturmasına ilişkin belgeleri istedi.
   - İzmir Emniyet Müdür Vekili telsiz emriyle görevden alındı.
15. Amasya ve Yozgat köylerinde kızamık salgınından 40 çocuk öldü.
   - Ermenek'te göcük altında kalan 7 işçi grizu'dan zehirlenerek öldü.
16. Ecevit: «Rejimi kurtarmanın tek yolu MC'den kurtulmaktır.»
   - Türk İşadamları Derneği: «Plân hedeflerinin ancak yarısına ulaşılabildi.»
   - 1976 Bütçesi 154 milyar 240 milyon TL.
18. Bütçe Müzakerelerinde Meclis'te **kavga çıktı; Ece-**

vit: «Dökülen kanların hesabı verilecek».

● Demirel, bazı gazete ve dergiler hakkında soruşturma açtırıyor.

● Akdeniz'in Kirlenmesiyle Savaş Anlaşması'nı 12 ülkeyle Türkiye de imzaladı.

18. Demirel, mobilya yolsuzluğu için, «Toplayın TBMM'ni, kurun komisyonu, ben buradayım» dedi.

● Bütçe, 21 oy farkla kabul edildi.

● ODTÜ Öğrenci Aileleri Derneği, üniversitede can güvenliğinin sağlanmasını istedi.

19. Anadolu'da çığ ve soğuktan iki ayda 153 kişi öldü.

● Ecevit: «Başbakan, suçlamaları cevaplandıramıyor.»

● Erbakan: «İade edeceğin vergiyi önceden neden alıyorsun behey gafil kapitalist!» dedi.

● Ankara ile Atina arasında Ege'deki Türk Tatbikatı'na ilişkin anlaşmazlık büyüyor.

20. Demirel: «Ege'de istediğimiz yerde tatbikat yaparız.»

● Bir bankayı soyan soyguncular 1 kişiyi öldürüp 3 kişiyi yaraladı.

● Sivas'ın bir köyünde 100 den fazla çocuk kızamıktan öldü.

● Batı Almanya Air-Metal'in Türk Temsilcisi, «Türkiye'de hiç bir iş parmak oynatılmadan yürümüyor.»

21. Orgeneral Alpkaya: «Lockheed iddiaları fedakâr personeli etkiliyor.»

● Melen, Yunanistan'ın Ege'de anlaşmaları çiğnediğini söyledi.

22. Hayat pahalılığı: et fiyatları 1,5 ayda yüzde 25 arttı.

23. Ecevit: «Gerçek milliyetçiliğin kesin ölçeği doğal kaynaklara devletin sahip çıkmasıdır».

● Gemi ithal edilmesi sonucu Türkiye'deki tersaneler işsiz.

24. Müfettiş, Yahya Demirel'in cezalandırılmasını istedi.

● Ege Üniversitesine yapılan saldırının Ülkü Ocaklarınca yönetildiği saptandı.

25. Meclis'te kavga Değer'in dövdüğü Özkaya'nın silâhını arkadaşları elinden aldı.

26. Almanya, az para ödemek amacıyla Türk işçilerinin

çocuklarını sınır dışı ediyor.

27. Hayali Mobilya dâvası nedeniyle Yahya Demirel'in yurt dışına çıkması yasaklandı. Kendisi, «rapor asılsızdır, yalandır, tertiptir, Ecevit hazırlamıştır» diyor.

28. Yahya Demirel için tutuklama kararı verildi.
(Bu ay içinde yoğun kış kızamık ve ölüm olaylarını çoğalttı. Elektrikli ev aletlerine yüzde 15 zam geldi. ● Cahit Şenyüz'ün cenaze töreninde gençler arasında çatışma çıktı. ● Hükümet, Türkiye'nin psikolojik savaş saldırısı karşısında bulunduğunu belirtti. ● Boğaziçi'ndeki tarihî yalı ve konaklar onarılarak turizm hizmetinde kullanılacak. ● Haliç'in temizlenmesi için Dünya Bankası kredi verecek. ● Türkiye, diğer ülkelere yaptığı ihracatı Ortak Pazar'ın engellememesini istedi. ● Lâle Oraloğlu'nun affı için yasa önerisi hazırlandı. ● Narthrop Şirketi de rüşvet dağıtmış. ● Lockheed Temsilcisi Nezih Dural'a 10 milyon TL geldi. ● İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi binaları yıkılma tehlikesinde ● Lockheed'den rüşvet alanların adları ABD'den istendi. ● MC, Kuvvetli bir firmadan 700 milyon liralık alacağını istemekten vazgeçti. ● Petrol aranmasında kullanılması gereken 4 milyon lira gübre sanayii ile kamu iktisadî teşebbüslerinin zararlarını kapamak için harcandı. ● Savcılık, Altay Şirketi ile sahiplerinin bankalardaki mevduat hesaplarının dökümünü istedi. ● Emniyet Genel Müdürü Tüfekçi istifa etti. ● MHP'nin kapatılması yolundaki çalışmalar yoğunluk kazanıyor; bazı Alman şehirlerinde örgüt kurduğu belgelendi. ● 1976 bütçesi 205'e karşı 231 oyla kabul edildi.)

Mart:

1. Federal Almanya'nın giriş izni vermediği 100 kadar Türkiye plâkalı TIR kamyonu 20 gündür çeşitli sınır kapılarında bekliyor.
● Orhan Eyüboğlu, rüşvet ve yolsuzluk olayları konusundaki soruşturmanın genişletilmesini istedi.

2. Ecevit: «Yunanistan'ın, takım ada devleti görünme

çabasına karşı çıkılmalıdır».

● Üniversiteler öğretime dün yeniden başladı.

3. Demirel: «Herkes kardeşinden, yeğeninden ne kadar sorumluysa ben de o kadar sorumluyum.»

● Hükümet dış baskılar karşısında TIR kararnamesini uygulayamıyor.

● Ege'de araştırmalar yapan Cousteau, İ. Ö. 2500 yılına ait bir liman buldu.

4. Yahya Demirel teslim oldu, Ereğli Cezaevine kondu.

● Demirel ve İki Bakanın mobilya yolsuzlukları olayındaki sorumluluklarını inceleyecek komisyon kuruldu.

5. Yahya Demirel'in tutuklama kararına itirazı reddedildi.

● Emeklilik ikramiyesi 30 maaşa çıkarılıyor.

● Ankara ve Eskişehir'de öğrenci olayları: 15 kişi yaralı.

6. Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Alpkaya görevinden ayrıldı.

7. Ecevit: «Demirel'ler soygun rejimi özlüyor.»

● Orgeneral Alpkaya, «mahkeme durumu ortaya çıkaracaktır»

8. 10 kuruluş faşizmi kınama mitingi düzenliyor.

9. Ecevit: «Ordunun duyarlılığı da Hükûmeti uyaramadı.»

● Lockheed ilgilileri: «Uçak satışlarında 15 yıldır verdiğimiz rüşvetleri uçak fiyatlarına ekleyerek geri aldık.»

● Bir komandonun vurduğu işçi hastanede öldü; cesedi almak istiyenlerle polis çarpıştı, 64 kişi gözaltına alındı.

10. CHP'de Ali Topuz ile Hasan Esat Işık Genel Sekreter yardımcısı oldu.

11. CHP, kamu kuruluşları yüzde 49 hissesinin satışına karşı çıktı.

● Korg. Engin, Hava Kuvvetleri Komutanı oldu.

12. Eskişehir Savcı Yardımcısı: «MHP ve Ülkü Ocakları, devlet otoritesini sıfıra indirdi.»

● İzmir'deki cenaze olayında 58 kişi tutuklandı.

● Çeşitli kuruluşlar 5. yılında 12 Mart faşist dönemini kınadılar.

13. Demirel: «Ege'de kimse bizi boğamaz.»
● Ecevit: «Cephe Hükûmeti Ege konusunda lâfla iş görüyor.»

14. 10 milyonluk yeni bir vergi iadesi yolsuzluğu daha, maliye uzmanlarınca ortaya çıkarıldı; Mersin'in eski YSE Müdürü zimmetine 4 milyon geçirdiği iddiasıyla tutuklandı.
● Adana Eğitim Enstitüsü Müdür Yardımcısı ile 3 komando öğrenci tutuklandı.

15. Almanya'dan bu yıl 1 milyar 250 milyon liralık askeri silâh ve malzeme alınıyor.
● Ecevit: «CHP'liler demokratik solda birleşmiştir.»

16. Eyüboğlu: «Beyrut'a gönderilen mobilyalar da sunta çıktı.» Kıbrıs'a da mobilya yerine sunta gönderildiği saptandı.
● Ankara Tıp Fakültesinde asker ve sivil öğrenciler çatıştı.
● Ecevit, Ege'ye ilişkin haklarımız konusunda Korutürk'e bir mektup gonderdi.

17. 436 bin tüccar ve iş adamından 375 bininin aylık gelirleri beyanlarına göre 33 liranın altında.
● Ankara'da iki lise öğrencisi silâhlı saldırı sonucu yaralandı; Komandolar Adapazarı'nda TÖB-DER'li 2 öğretmene saldırarak yaraladılar.
● Mahkûmları isyana teşvik iddiasıyla Yılmaz Güney Kayseri'ye, yeğeni Eskişehir cezaevine sevk edildi.

18. CİA'nın eylemleri CHP tarafından Meclis'e getiriliyor.
● Maliye Müfettişleri de mobilya ihracatının hayali olduğunu kanıtladılar.

19. Ecevit, hükûmet ile savunma konularında görüş ayrılıkları olduğunu bildirdi.
● Demirel: «Narthrop rüşvet olayı ile ilgili olarak suçlusu varsa yakasına biz yapışırız.»
● Komanda saldırısı sonucu 8 öğrenci yaralandı.

20. Komandolarla birlikte öğrencilerine saldıran Sungurlu Lise Müdürü ile iki yardımcısı tutuklandı.
● Sağmalcılar Cezaevinde mahkûmlara «eğlence izni» veren gardiyan ile başçavuş tutuklandı.
● Ecevit: «Ulusal güvenlik konusunda bugünkü

hükümet üyelerinin kafaları bağımlıdır.»

● Demirel: «Umarım Nato'dan ayrılmayız.»

21. Demirel: «Yıkıcı, engelci CHP bizi yolumuzdan alıkoyamayacak.»

● Ecevit: «Bu hükümet yıkılırsa ülkeye barış gelecek.»

● Başka firmalara ait malları da kendi malı gibi ihraç ederek ek iade sağlayan ve madalya alan firmalar var.

22. İhraç edilen 49 bin liralık parfüm için 377 bin lira vergi iadesi ödendi.

● Eyüboğlu: «Uzun yıllar tek başına iktidar koltuğunu işgal eden kişinin ülke dertlerinden yakınması garip.»

23. Ecevit: «Hükümetin Ege'deki ihmali dehşet verici.»

● MSP Sözcüsü Kazan: «Anarşiyi sulayıp yetiştiren AP'dir.

● Patlıcan, Pırasa, kavun ve karpuz için de vergi iadesi uygulanıyor.

● Ülkü Ocakları İstanbul 2. Başkanı üstünde silâhla yakalandı.

24. TÖB-DERLİ 12 öğretmen Diyarbakır DGM tarafından tutuklandı.

● Zonguldak Savcılığı Yahya Demirel hakkında ağır cezadan dava açtı.

● 650 bin hayali Şile bezi ihraç edildi, haksız yere 12 milyon vergi iadesi alındı.

25. CHP: «Başbakanın çekilmesi bir hukukî zorunluluktur.»

● Amerika üslerin hemen açılmasını, Türkiye de daha fazla yardım ve garanti istiyor.

26. CHP'nin hayali mobilya konusunda verdiği gensoru önergesi 17 farkla reddedildi.

● Hükümet, 250 milyon dolar karşılığı üsleri açabilecek.

27. Çağlayangil ile Kissinger, üsler konusunu görüştüler.

● Ecevit: «Türkiye, iktidarda bulunanların her suçu işleyebileceği bir ülke gibi gösterilemez.»

● Şevket Süreyya Aydemir, yarın toprağa veriliyor. Demirel: «Hükümetin elinde iki tedbir var: Biri

üniversitelere el koymak, öbürü sıkıyönetim.»

28. ABD, üslere karşı 4 yıl için 15 milyar veriyor.
● İzmir'de bildiri dağıtan 7 kişi 2 şer yıl hapse çarptırıldı.
● Sümerbank, yünlü ve pamuklu ürünlerine yüzde 20 oranında zam yaptı.

29. Doğanşehir'de çatışma: 1 öğretmen, 30 kişi yaralandı, 35 kişi gözaltında.

30. Komandolar, Ankara, İzmir ve İstanbul'daki öğretim kurumlarında dün de olaylar çıkardı.
● Atatürk'ün kameramanı Cezmi Ar öldü.

31. Ankara, Trabzon ve Kayseri'de 3 öğrenci öldürüldü, komandolar Ankara'da halka ve öğrencilere ateş açtı.
(Bu ay içinde mobilya yolsuzluğuna ilişkin haberler yoğunluk kazandı. ● Kamu dâvası açılırsa Yahya Demirel'in mallarına haciz konulacak. ● Çorlu'da kaza: Tren altında 25 metre sürüklenen otobüste 8 kişi öldü. ● Üniversite ve yüksek okullarda boykotlar sürüyor. ● 1970 öncesi emeklilerinin maaş farklarını gideren tasarı hazırlandı. ● Ankara ve Eskişehir'de öğrenciler çatıştı, 15 kişi yaralandı. ● Bayer, eski DP'liler ve bağımsızları görüşmek için İstanbul'a çağırdı. ● Parasız yatılı bir öğrencinin bakımsızlık nedeniyle öldüğü bildirildi. ● Ege'de 12 mil sınır uygulamasının bir savaş nedeni olabileceği Atina'ya bildirildi. ● Orgeneral Sancar, «muassır harp koşullarına ulaşmak millî harp sanayiine geçmekle mümkün olur» dedi. ● Trafik kazaları ölüm saçıyor; Bursa-Gemlik yolunda 11 kişi öldü. ● Meyak Tasarısı tamamlandı. ● Çocuk Esirgeme Kurumu'nun tüm evraklarına savcılık el koydu. ● Tüm Öğretim Üyeleri Derneği, siyasal iktidarı Anayasa ilkelerine uymaya çağırdı. ● Narthop, Türkiye'de rüşvet dağıttığını doğruladı. ● Çağlayangil, «Kongre, değişiklik yaparsa anlaşmayı geçersiz sayacağız» dedi.

Nisan:

1. Öğrenci olayları: Ankara'da 1 komiser ağır, 6 öğrenci hafif yaralandı.

● Demirel: «Anarşi ve şiddet en önemli meselelerimizden biridir.»

● Aybar, ABD ile Anlaşmayı «ölüm belgesi» olarak niteledi.

2. Türk lirasının değeri 1 yılda 7. kez düşürüldü; dolar 16 TL oldu.

● Demirel: «Öğrenci olayları önlenemezse sıkıyönetim ilân ederiz.»

● Ecevit: «Anlaşma daha çok ABD'yi kolluyor.»

3. TGS, Türk-İş'in demokratik sol çizgisindeki bir siyasal partiyi desteklemesini istedi.

● «Kitaplara Özgürlük Haftası» bugün başlıyor.

● Ecevit, dün Libya'dan döndü.

4. Korutürk: «Benden masaya yumruk vurarak demokratik olmayan girişim istenemez.»

● Ecevit: «Demokrasiye, halka inanan hiçbir solcu zora başvuramaz.»

● Demirel: «Sol, çizgisini çizememiştir.»

AP ve MSP, program uygulamasını tartışıyor.

● Golf Kulübünün duvarlarını yıkarken tutuklanan buldozerciyi Dalokay kurtardı.

6. Ecevit: «Libya'dan gelirken uçağımızın Ege'den geçişine Yunanlılar izin vermedi.»

● SSK Yüksek Kurulu Başkanı: «Ruhsatlı 20 bin ilâcın çoğu demode ve zararlıdır.»

7. Ecevit: «Ülkeyi ancak işkenceci ve kontrgerillacı ile yöneteceğini sananlar Türkiye'yi bunalıma sürükler.»

● Adam öldürme suçundan aranan Ülkü Ocakları eski Başkanı Şemsek tutuklandı.

8. Alpkaya: «Suçlama maksatlı ve taraflı.»

● Sümerbank mamullerine yüzde 20-35 zam yapıldı.

● Ecevit: «CHP'nin bugünkü muhalefetini yeterli bulmayan halk çoğunluğuna hak veriyorum.»

● Demirel, Ecevit'i orduya dil uzatmakla suçladı.

9. Ankara'da dün üç genç daha öldürüldü.

● Ataklı, Korutürk'ten «kanlı yönetime karşı etkin tedbirler» istedi.

● Demirel: «Bu, karşılıklı husumetin bir neticesidir.»

10. Ecevit: «CHP, yeni demokratik direniş yolları deneyecektir.»
- Demirel: «Hükûmet, partilerin yan kuruluşlarıyla ortak değil.»
- Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Liderlerle görüştü.
- İzmir'de bir kız ile 4 arkadaşı banka soydu.

11. Öldürülen öğrenci Yurdakuler toprağa verildi; onbinlerce vatandaş faşizmi lânetledi.
- Demirel: «Cinayetlerin hepsi ideolojik değildir.»

12. CHP, Ankara'da Özgürlük ve Barış Mitingi yapacak.
- Brantd, Ecevit'in konuğu olarak bugün İstanbul'a geldi.

13. Türk-İş Genel Kurulunda Tunç: Çöküntüyü görmezlikten gelmek devlete suikasttir.»
- Asiltürk: «Anarşik olaylarda kullanılan silâhlar kaçakçılık yoluyla sağlanıyor.»

14. Komanda baskını nedeniyle dekan ve 4 öğretmen üyesi istifa eden Elâzığ Üniversitesi kapandı.
- Tektaş Ağaoğlu 1 yıl hapse mahkûm oldu.

15. Türk-Yunan manevraları Ege'de birbirini izliyor.
- Türk-İş'in partiler üstü politikasını yeren delegeler ülkedeki yolsuzluk ve cinayetlerden yakındılar.
- İstanbul Barosu, «Kan dökmeye son-Hukuka saygı» yürüyüşü yapacak.

16. Hayali mobilya davasında Yahya Demirel'in 10-20 yıl hapsi istendi.
- Demirel: «Yunanistan ne denizi, ne havayı kapatabilir; kapattım demesi mâna taşımaz.»
- Savcı, Em. Org. Emin Alpkaya'mn beraatini istedi.
- Barolar Birliği Başkanı Prof. Erem: «Tedhişçilik'le Savaşımda birleşiniz» diye Ecevit ve Demirel'e çağrıda bulundu.

17. Trafik kazasında 5'i yabancı uyruklu 22 kişi öldü.
- Köy Enstitüleri'nin 36. yılı kutlanıyor.

18. Ecevit: «Faşizm, ilkel kapitalizm, gericilik ve bölücülük el ele verip hükûmet oldu.»

19. Karabük Demir-Çelik'te en yüksek verimli fırın dondu; günlük zararın 6 milyon lira olduğu bildiriliyor.

● Ecevit: «Faşizmi getiren, halka yenilip gidecektir.»
● Bozbeyli: «Milletin kaderi, iki liderin keyfine bağlı değildir.»

20. Alpkaya dâvasında savunma yapıldı; soruşturma komisyonunu kınayan Erem: «Dünyaya küçük düşürüldük» dedi.

21. RCD Zirve Toplantısı Türk, İran, Pakistan Devlet ve Hükümet Başkanlarının da katılmasıyla İzmir'de açıldı.

22. Tabibler Birliği: «Can güvenliği kalmayan yerde sağlık hizmetinden söz edilemez.»

23. Ecevit: «Çocukların geleceğini karartan zulüm insanlığa aykırıdır.»
● RCD'de yoğun iktisadî işbirliği isteniyor.

24. Korutürk: «Bunalımı giderme temasları yaptım, sonucunu bekliyorum; cinayetlerin ulus yararı açısından bir gerekçesini bulmak ve izah etmek mümkün değildir.»
● Hava Kuv. K. na Korg. Cemal Engin asaleten atandı.

25. Pakistan Başbakanı Butto: «RCD içinde gümrük indirimi kabul edilmeli.»

26. Rektörler Barış Çağrısı yaptı.
● Halil Tunç: «Türk-İş gerçekçidir; seçilme şansı olmayan bir partiyle işbirliği kurmayız.»
● Bozbeyli: «Türkiye'de ekonomik iktidar 150 ailenin elinde.»

27. Veliler, yüksek öğretim kurumlarında can güvenliği sağlanmasını istedi.
● Yargıtay Başsavcılığı MHP'ye ilişkin bilgi isteklerine Dış İşlerinden cevap alamıyor.

28. Korutürk, İrak'ta.
● Ecevit: «Solun kendi içinde birbirine düşürülmesini amaçlayan oyunları bozmalıyız.»

29. LPG gazına yüzde 60 zam yapıldı.
● Doç. Bayer'in otomobiline dinamit atıldı.
● Demirel: «CHP'nin düzenlediği barış değil savaş mitingiydi.»

30. Prof. Erem: «Sınıflararası sosyal eşitsizlik yadsınmaz bir gerçektir.»
● İstanbul Orman Fakültesinde komando saldırısı:

2'si ağır, 5 öğrenci yaralandı.
● Korutürk, İrak ziyaretini tamamladı.
(Bu ay içinde öğrenci olayları yoğunlaştı. ● Ürgüpte belge tahrifatı ile müteahhide 10 milyon lira fazladan ödendi. ● İşverenler: «Olaylar ekonomik yara açtı. ● Fabrikayı, boşaltmayan işçileri polis copla dışarı çıkarttı. ● Ağrı'da deprem: 4 kişi öldü ● Dalokay: «halkın evini yıkan iktidar, o ev gibi yıkılır gider» ● Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı uzay gemisi yapanlara 300 bin lira ayırdı. ● Karayolları Genel Müdürü, Danıştay kararına rağmen öğle tatilini namaz saatine göre yeniden değiştirdi. ● Pazaören'de ülkücü öğretmenler iki öğrencinin kolunu, birinin bacağını kırdı. ● Korutürk, yetkilerine ilişkin mektubunu liderlerin yanıtlamamasından yakınıyor. ● Yunanistan Ege'yi kapalı tuttuğundan THY, Libya seferini açamıyor. ● Alman Büyükelçisi: «Gediz'e verdiğimiz yardım malzemesi sandıklarda bekliyor.» ● 22 Türk sanatçısı Sovyetler'de konserler verdi. ● Çimento'ya yüzde 25 zam yapıldı. ● Brandt. «siyasal cinayetler iğrenç» dedi. ● TYS, «Toplatılan Kitaplardan Seçmeler» adlı kitap yayınladı. ● DİSK Genel Sekreteri İbrahim Güzelce öldü (14 Nisan). ● İşportacılar da yürüdü. ● Yağmurda yürüyen avukatlar, kan dökümüne son verilmesini istediler. ● Bir dernek, görevlilere verilen rüşvetin tarifeye bağlanmasını üyelerinden istedi. ● Barolar Birliği, 50 yıllık temel yasaların yeniden düzenlenmesini istedi. ● Madaralı Roman Ödülü'nü Talip Apaydın (Tütün Yorgunu) kazandı. ● Kara Çarşaflı Gelin, gösterilmiyor; Büyük Patron filmi yasaklandı. ● Köylüler, su anlaşmazlığı nedeniyle Demirci'de çatıştı. ● Bakırköy Akıl Hastanesinden 3 ayda 399 hasta kaçtı. ● DİSK, 1 Mayıs'ı işçi Bayramı olarak kutlayacak. ● Malazgirt'te otlak anlaşmazlığı: 5 kişi öldü. ● Koç: «Enflasyon ciddiyetini koruyor. ● Hatay Valisi: «fuhuş yapılan otelleri eğitilmiş köpekler koruyor.» ● Bir Gün Mutlaka filmi aklandı. ● Fikret Otyam, Yılın Gazetecisi seçildi. ● Güneş Tutuldu (30 Nisan). 68 Dış Temsilcilikten 23'ü boş).

Mayıs:

1. 1 Mayıs afişleri kavgaya yol açtı, 1 öğrenci ağır yaralandı.
   - Alpkaya aklandı.
   - Trabzon KTÜ öğretim üyeleri, canlarını korumak için vilâyetten tabanca taşıma ruhsatı istediler.
   - Barolar Birliği: «Ülkemizde hukukun üstünlüğünden söz etmek olanak dışı.»
2. Öldürülen öğrenci Dağbaş'ın cenazesi ailesine verilmedi.
   - Demirel, rektörlerle üniversite sorunlarını görüştü.
   - Geçen yıl trafik kazalarında (44.271 kaza) 4.541 kişi öldü, 25.976 kişi yaralandı.
3. Ecevit: «İşçi hareketi halkı da savunmalı.»
   - 1 Mayıs gecesi çıkan olaylarda 2 öğrenci vurularak, 1 işçi bıçaklanarak öldürüldü.
   - Demirel'in toplantısında Ülkü Ocaklarının yarattığı tehlikeyi belirten Rektörler, polisin tutumunu da eleştirdiler.
   - Zehirli gaz kaçağı nedeniyle PETKİM, bir ay durduruldu.
4. Komanda saldırıları: İstanbul'da 5, İzmir'de 3 kişi yaralandı.
   - Odalar Birliği: «Demokrasiye silâhlı saldırılar ülkeyi iç kargaşanın sınırına getirdi.»
5. Korutürk: «Nasyonal Sosyalizme ve Komünizme karşıyız.»
   - Parlamenter maaşlarına 2500 lira zam yapılacak.
6. Demirel: «Rektörler üniversiteye el koyma ve sıkıyönetim önerilerimizi kabul etmediler.»
   - Komandolar İstanbul'da bir profesör ile asistanı dövdü.
7. Korutürk: «Komuta Heyeti Atatürk'ün yolundadır.»
   - Gordion müzesi gece bütünüyle soyuldu.
8. Ecevit: «Faşizmle mücadele düzen mücadelesidir.»
   - PETKİM'den yayılan gazın 5 çocukla 1 kadının ölümüne yol açtığı öne sürülüyor.
9. Ç. E. K. Genel Merkezi, Tokat'taki yolcuzluk no-

deniyle sanıklardan 2,6 milyon lira tazminat istiyor.

● Ecevit: «Ekonomimiz dış ödemede iflasa sürüklendi.»

● Trabzon'daki öğrenci olaylarında 64 kişi tutuklandı.

10. TMMOB: «Halkımıza uygulanan faşist baskılar önlenmeli, tüm çalışanlara sendikal haklar sağlanmalı.»

● Ankara'da 3 mahalle halkı, Abidinpaşa Ülkü Ocakları'nın kapatılmasını istedi.

11. Danıştay Başkanı Ülgen: «Demirel'in tutumu hukuk devletine aykırı.»

● Türkiye, İslâm Konferansına tam üye olacak.

● Ecevit, bugün Paris'te bekleniyor.

12. İslâm Konferansı bugün çalışmalarına başlıyor.

● Demirel: «Danıştay Başkanı siyasal tartışmaya taraf oldu.»

13. Korutürk: «Sömürgeciliğe ve ırk ayırımına karşıyız.»

14. Org. Özaydınlı, Hava Kuvvetleri Komutanlığına Korg. Engin'in atanmasına itiraz etti.

● Kıbrıs, İslâm Konferansı gündemine alındı; Mısır Kıbrıs'ta Türk tezine karşı çıktı.

15. Türkiye, İslâm Cihad Fonuna katıldı.

● Ecevit, Pariste: «ABD yöneticilerinin detant kavramı dünyamızın evrimi ile çatışıyor.»

● Hacettepe'deki komando saldırısında 15 öğrenci yaralandı, 150 kişi gözaltına alındı.

16. İslâm Konferansında Kıbrıs'ın yabancı askeri üslerden arınması öngörüldü.

● Nevşehir'de bir öğrenci öldürüldü, TÖB-DER ve Tüm Sağlık Derneği tahrip edildi.

17. Ülgen'i suçlayan AP Genel Başkan Yardımcısı Yıldırım: «Anayasa'nın biraz daha değişmesini istiyoruz.»

● Sandıklı'da bir lise öğrencisi bıçaklanarak öldürüldü.

18. Ecevit, bugün Belgrat'ta Mareşal Tito ile görüşüyor.

● Org. Sancar: «Silâhlı Kuvvetler hiçbir siyasi partinin veya zümrenin yanında değildir.»

19. Başkentte komandolar 1 öğrenciyi öldürdüler.

● Yahya Demirel tahliye edildi.

● Ecevit: «Tito, Kıbrıs'ın federal bir devlet olarak her iki toplumu da tatmin edecek bir yönetime kavuşturulmasını istiyor.»

20. Gençlik ve Spor Bayramı'nda Korutürk, politikacı ve gençleri 1919'u anımsamaya çağırdı.
● Ecevit: «Bu yıl 19 Mayıs'ı kutlarken Türk Gençliğini büyük acılar içinde görmenin üzüntüsünü duyuyoruz.»

21. Demirel'in Karamanlis'e cevabı: «Meseleleri görüşerek halledelim.»
● Tortum'da olaylar: 24 kişi tutuklandı.

23. TÖB-DER'in 17 şubesi valilerce kapatıldı. ● Orhan Kemal Roman Ödülünü Vedat Türkali kazandı. «Bir Gün Tek Başına.»

28. Korutük: «Kimse çağdışı imajlar yaratamaz.»
● Alman Başbakanı, Ankara'ya geldi.

31. 350 bin memurun geliri 1500 liradan az.
(13. Efes Festivali yapıldı. ● Bu Ölü Kalkacak oyunu yasaklandı; Kilis'te iki olayda 1 üsteğmen ve 1 er görev başında intihar etti. ● Türk ve Amerikan polisi haşhaş ekimini havadan denetliyor. ● İstanbul'da bu yıl Anneler Günü kutlanmıyor. ● Çukurova'da tarım işçilerinin yevmiyesi 27 TL. ● Yurt dışından 1978 liralık hediyelik eşya getiren baba, oğul 4 er yıl hapse, 16 bin lira para cezasına mahkûm oldu. ● TYS'nin 3. yıldönümü kutlandı. ● Korutürk, Doğu ve Güneydoğu İllerimizi gezdi. ● Gazeteci Taner Akçam için 429 yıl hapis isteniyor. ● Kuş Cenneti Manyas'ta 239 kuş türü var. ● Bergama Kermesi 40. yılına girdi. ● Elektrik fiyatına yüzde 20 zam yapıldı. ● İTÜ'yü basan komandolar 1 öğrenciyi öldürdüler.)

Haziran:

1. Korutürk: «Şeriatçılık Anayasaya göre suçtur.»
● Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Türkiye'nin Ortak Pazar'a girmesine karşı.
● İki oğlu öğrenci olaylarında ölen Aziz Ovalıoğlu, Kalp krizi geçirerek öldü.

● Eyüboğlu: «Türkeş, siyasetten çekilince huzur gelecek.»

● TÖB-DER'in Akdeniz Festivali'nde açtığı Kitap Sergisi Valilikçe kapatıldı.

2. Ekmek fiyatlarına büyük oranda zamlar yapıldı.

● Kıdem tazminatı tavanı 13500 liraya yükseldi.

3. Ecevit: «Fiyatlar artık Hükümeti dinlemiyor.»

4. Korutürk, Ankara'ya gelen Bulgaristan Devlet Başkanı Jivkof'a Türkiye'nin Kıbrıs'la ilgili görüşünü açıkladı.

6. Ecevit'in Sivas gezisi öncesi çıkan olaylarla ilgili 3 kişi tutuklandı; CHP'li parlamenterlere komandolar ateş açtı.

● TÖS Davası Askerî Yargıtay'da kesin beraatla sonuçlandı.

7. Eşme Lisesi öğrencileri komando saldırısına uğradı; 8 kişi yaralandı, olayla ilgili 15 kişi tutuklandı.

8. Demirel, 31 bağlantısız ülkenin diplomatlarına Türk, Yunan sorunlarını anlattı.

● Tito, bugün yurdumuza geliyor; Mareşal bugün dünyada «Bloksuz Dış Politika Simgesi» sayılıyor.

9. Tito, Kıbrıs için arabuluculuk yapacak .

10. Gaziantep'teki silâhlı çatışmada 6 kişi öldü.

● Türkiye'nin Bloksuzlar Zirvesi'ne «konuk Üye» olarak katılma isteği reddedildi.

11. Tito, İzmir'de; Yugoslav Dış İşleri Bakanı Ankara'dan Şam'a gitti.

● İçişleri Bakanı ve Jandarma Komutanı Vekili Gaziantep'te inceleme yapıyor.

● Ülkü Ocakları için politika yaptığı gerekçesi ve kapatma isteği ile 7 dava açıldı.

12. 1137 öğretim üyesi Cumhurbaşkanı Korutürk'ün 27 Mayıs uyarısını desteklediğini açıkladı.

● Demirel: «Anarşik olayların kökünde 1974 yılı affı yatmaktadır.»

● Gaziantep olaylarında gözaltına alınanların sayısı 20'ye yükseldi.

13. İstanbul'da 29 öğretim üyesi ve 519 Öğretim Yardımcısı Bildiri yayınladı: «Panislamizm ve pantürkizm gerici akımın uzantılarıdır.»

● Polis Derneği Başkanı: «Amacımız hizmetin iktidara değil, devlete yönelik olmasıdır.»

● Yeni Çeltek'te 4 kişinin öldüğü işçi çatışmasıyla ilgili 27 kişi gözaltına alındı.

15. Yargıtay Başsavcısı Anayasa Mahkemesine başvurdu; MHP dış örgütlerinin 6 ay içinde kapatılmasını istedi.

● Temeli atılan ya da yerleri açıklanan fabrikaların onaylı proje ve ödenekleri olmadığı belirlendi.

16. 20 milyonluk mobilya yolsuzluğunu inceleyecek meclis komisyonu 103 gündür başkanını seçemedi.

● Barış olmadan Türk Birlikleri Kıbrıs'tan çekilmeyecek.

17. İç İşleri Bakanlığı, Saidi Nursi'ye ait kitaplar hakkında takibata geçilmemesini istedi.

18. Yılın ilk 5 ayı içinde fiyatlar yüzde 12 artış gösterdi.

19. Demirel: «Kongre, Türkiye-ABD Anlaşmasını onaylamazsa çıkacak ciddi ihtilâflara herkes müdrik.»

● Moskova'da Kosigin'le görüşen Ecevit: «Sovyet Liderlerinin maceracı bir tutum izlemesi söz konusu değil.»

● Said-i Nursi yayınlarının yasak kapsamında olduğu bildiriliyor.

20. Prof. Erem: «Yönsama gücünün kendini gözden geçirmesi zorunlu hale gelmiştir.»

● Erbakan'ın arapça bantları 30 liradan satılıyor.

21. Maliye Müfettişlerinin raporuna göre Yahya Demirel 20 milyon lirayı sahte belgelerle çekti.

23. Romanya Devlet Başkanı Çavuşesku yurdumuza geldi; Korutürk: «Türkiye, Ege'deki haklarını korumaya kararlı» dedi.

24. Org. Alpkaya'nın beraatini Yargıtay onayladı.

25. Üniversite giriş sınavında bugün 45.206 kontenjan için 316.341 öğrenci yarışıyor.

● Atıf Yılmaz'ın Deli Yusuf Filmi Antalya Festivali'nde yılın en iyi filmi seçildi.

26. Maliye Bakanı, Demirel'lerin 30 milyonluk usulsüz kredi aldığı iddiasına karşı: «Krediyi alan sorumlu değil» dedi.

28. Sovyet uçak korsanları baba-oğul Karayevolar Ankara'da teslim oldu.
● DAST tiyatrosunun 12 oyuncusu Urfa'da tutuklandı.

29. Yeni Levent Lisesinde polisle silâhlı çatışmada 1 işçi öldürüldü.
● TYS, demokratik kuruluşları DGM'ye karşı direnmeye çağırdı.

30. Cumhuriyet Başsavcısı, Nur Kitapları'nda suç bulunduğunu bildirdi.
● Komandoların Site Yurdu baskınında 4 kişi yaralandı.

(TMMOB, yoğunlaşan baskı, kıyım ve saldırıları kınadı. ● İntihar eden Terzioğlu'nun kaçırılan kardeşinin 1,2 milyon lira karşılığı serbest bırakıldığı açıklandı. ● Danıştay'daki davasını geri alan öğretmenin istediği yere atandığı bildirildi. ● Etibank, bakırın tonuna 5200 TL zam yaptı. ● Ecevit: «Parti içi çekişmelerde gösterebileceğim müsamahanın sonu, halkın müsamahasıdır. ● Erbakan, PETKİM tekerlek lâstiği kararnamesini imzalamıyor. ● İstanbul'da 15 Milyon TL tutarında 263 kg. esrar ele geçirildi. ● CHP, ilerici kuruluşlarla işbirliği yapacak. ● Yan ödeme Kararnamesi 1 Mart'tan itibaren yürürlüğe girdi; ikramiye almadan emekli olanlara da ikramiye verilecek. ● Ülkücü komandoları yakalayan Yüzbaşının görev yeri değiştirildi. ● Halkevleri Genel Başkanlığına Ahmet Yıldız getirildi. ● Vedat Önsal: «Ezilen memurlara yan ödeme bir şey getirmedi.» ● 892 damızlık inek 18 gündür gümrükteki vagonlarda bekliyor. ● Soprano Tanrıkulu Bulgaristan'da ödül kazandı. ● Kıbrıs'ta görevli bir albayın İstanbul'daki arsası, sahte evrakla başkasına satıldı. ● 187 bin emekli, dul ve yetimin aldıkları maaşlar artmıyor. ● Danıştay, Kara Çarşaflı Gelin Filminin yasaklama kararını durdurdu. ● Dış Ticaret açığı 5 ayda 1 milyar dolara çıktı. ● Tokat Ağır Ceza Mahkemesi Turancılıkla ilgili afişlerin yırtılmasının suç sayılmayacağına karar verdi. ●

Anayasa Mahkemesi MHP yetkilisini dinledi. ● Yunus Nadi Armağanı'nda 1.'liği ortak yapıtlarıyla Füsun ve Tunç Tayanç kazandı; Özgül Erten 2., Jale Candan 3. oldu. ● Askerî Elektronik Teçhizat Fabrikasının temeli atıldı. ● Orman yangınlarında geçen yıl 2 milyonluk zarar meydana geldi.)

Temmuz:

1. Tofaş'ta bozkurt amblemli bildiriyi almayan işçilere ateş açıldı; 1 işçi öldü, 2 kişi ağır yaralandı.
   ● KTÜ'de jandarma tarafından vurulan Kerküklü öğrenci öldü.
   ● İki Türk çıkarma gemisi Taşkızak'ta denize indirildi.
2. Morg olayı: sanıklardan 10'u tutuklandı, işkence yapan polisler için soruşturma açıldı.
   ● Yeşildirek'teki yangında 5 kişi öldü.
   ● 65 yaşını doldurmuş muhtaçlara aylık bağlanacak.
3. Prof. Günalp: «Üniversite sınavına giren bazı özel dersane öğretmenleri soruları çalıyor.»
4. Atina'ya Ege'yi ortak işletmek için rapor verdik.
   ● Asiltürk: «soygunlar, bankaların ihmalinden doğuyor.»
   ● Hani'de yeni deprem oldu: 5 kişi yaralandı, 962 ev hasar gördü.
5. Tüp gazına yüzde 65-75 zam yapıldı.
6. Deniz Kurdu Tatbikatı Ege'de başladı.
7. Ecevit: «TRT, halk düşmanı bir silâha dönüştü; faşizmi getirmeye çalışan güçler, şimdi de kanlı işçi olaylarını kışkırtıyor.»
8. TRT için Ecevit'in başvurusunu Karataş geri çevirdi.
9. Şirinyer Ceza ve İslah Evi'nde direnişe geçen çocuklar ve gençler polisler tarafından dövüldü, 23 çocuk yaralanarak Ankara'ya nakledildi.
10. Türk Dil Kurumu, Ankara'da çalışmalarına başladı.
    ● DİSK Toplantısında DGM'ye karşı genel grev önerildi.

11. Demirel, DGM'ye karşı çıkanları suçladı.
- TYS, DİSK'in DGM'ye karşı direnişini destekliyor.
- Naim Talû, senatörlükten istifa etti.

12. Konya'nın Göktepe bucağındaki olayları incelemeye giden CHP Milletvekilleri saldırıya uğradı.
- Ara Güler'in Kahramanın Sonu Adlı Yavuz gemisini konu alan filmi sansürce yasaklandı.

13. TÖB-DER: «Sürgün edilen öğretmen sayısı: 6000, öldürülen 7, görevine son verilen 200.»
- İstanbul Üniversitesine giren öğrencilerin yüzde 40'ı belge alıyor.

14. TYS Başkanı Aziz Nesin: «DGM'ler tabelâsı adı konmamış faşizmdir.»
- Tunç: «DGM'nin kuruluş tarzı üzerinde durulması gerekir.»
- Yılmaz Güney, 19 yıl hapse mahkûm oldu.

15. Çağlayangil: «Ege'deki haklarımıza dokunulamaz.»
- Hora, Ege'deki araştırmasından korunacak.

16. Demirel: «Hora, karasularımız dışında da arama yapacak.»
- Polis Derneği: «Polis yönetiminin temel politikası, tüm yurttaşlara eşit ve yansız davranmak olmalıdır.»

17. Demirel: «Türkiye, Çanakkale dışına çıkmayacak mı?»
- Korgeneral Engin'in Hava Kuvvetleri Komutanlığına atanma kararı oybirliği ile iptal edildi.

19. CHP: «Özaydınlı, Komutanlığa atanmalı.»
- Erbakan: «Hora'ya en ufak bir müdahale olursa misliyle mukabele görecektir.»
- İlkokul Öğretmenleri, Devlet Güvenlik Mahkemesi önerisine karşı çıktılar.

20. Orgeneral Sancar: «Ege Ordusu, her türlü görevi icraya hazırdır.»

21. Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Daireler Kurulu: «Ordu'da yerleşmiş olan gelenekler ihlâl edildi.»
- Kıbrıs Harekâtı'nın 2. yıldönümünde Ecevit ve Sancar, hâlâ gerçek barışa ulaşılamamasından yakındılar.

● 22 yayınevi sahibi ve kitap satıcısı gözaltına alındı; 2100 kitaba el konuldu.

22. İzmir DGM Savcılığı 3'ü kız 20 kişi hakkında ölüm ve çeşitli ağır hapis cezası istiyor.

● Tunç: «CHP ile eylem birliği için ciddi endişelerimiz var.»

23. Orman Bakanlığı kereste fiyatlarına yüzde 40 zam yaptı.

● Prof. Yüksel Ülken: «Fiyatlar son 10 yılın en yüksek düzeyine ulaştı.»

24. Hora, denize açıldı.

● Etem Ayan, Kava Kuv. Komutanı oldu.

● Montreal Olimpiyatlarında yüzücü Kornalie Ender ile Jimnastikçi Nadia Comaneci, yılın sporcusu oldular.

● Yarımca Kültür ve Sanat Şenlikleri başladı.

25. TÖB-DER: «Ülkemizde düşünce ve örgütlenme özgürlüğü kalmadı.»

● Başbakanlıktaki toplantıda üniversite sorunları görüşüldü

● Ecevit, bugün Amerika'ya gidiyor.

26. Rektörler, komando saldırılarını eleştirdiler.

27. Demirel: «Hora, ordunun himayesinde görevini yapıyor.»

● Ecevit: «Hükümet, Atina'ya ödün veriyor.»

28. Ecevit, New-York'ta Yunan asıllı bir Amerikalı tarafından öldürülmek istendi; tek kollu suikastçı ateş edemeden tutuklandı, Ecevit, ABP gezi programını sürdürecek.

● Bornova öğrenci yurtlarını işgal eden komandolar, Elbistan'daki olaylarda CHP İl merkezi ile bazı binaları tahrip ettiler.

29. Ege Üniversitesindeki komando saldırısında bir öğrenci yaralandı.

● AnkaraBelediyesi 45 fırına el koyarak işletmeye başladı.

● Elbistan'da ülkücü 4 komando tutuklandı.

30. Ecevit: «ABD, Ege sorununa gerekli önemi vermiyor.»

31. Komandoların Bornova saldırısını bastıran Yüzbaşı Erkan görevinden alınıyor.

● Ecevit, Ford'dan Ege sorunu karşısında Amerika'nın tarafsız kalmasını istedi.
(Bu ay içinde Hora gemisi kamu oyunu yakından ilgilendirdi. ● Fatsa'da uçuruma yuvarlanan otobüste 10 kişi öldü. ● Soprano Remziye Alper, Sofya'da birinci ödülü aldı. ● 3. Uluslararası Nasrettin Hoca Şenlikleri yapıldı, karikatür dalında Macaristan'lı Brenner 1. oldu. ● Yurda 5 milyon liralık kaçak oto sokan bir şebeke yakalandı. ● Traktör fiyatlarına yüzde 16 zam geldi. ● TGS, işçilerini çıkaran gazete işverenlerini protesto etti. ● Baba - oğul Karayevolar, serbest bırakıldı. ● Vakıflar Müdürlüğü Türk Folklor Kurumunu binasından attı. ● Âdile Ayda kontenjan senatörü oldu. ● İlerici Kadınlar Derneği «işçi çocuklarına kreş» kampanyası açtı. ● Emisyon hacmi 3 milyar 365 milyon arttı. ● İzmir DGM, 13 derneği kapattı; Kordion'dan çalınan Midas heykeli ve iki göçebe soyguncu ele geçirildi. ● Bazı doğu illerinde turistlere içki verilmesinin yasaklandığı bildirildi. ● Dar Ağacında Üç Fidan adlı kitap toplatıldı. ● Türkiye'de yüksek tansiyonlu 4 milyon hasta olduğu açıklandı. ● İzmit'te 38 fırında grev başladı. ● SEKA Genel Müdürü Gümüş, «kâğıt fiyatlarına zam yapılmayacak» dedi. ● Antalya ve Manavgat'ta 150 dekar orman yandı. ● Yarımca Şenlikleri'nde Belediye Başkanı Şirin, «amacımız 5.000 kişilik açıkhava tiyatromuzda ve bir köyde sanatı, kültürü halk yararına, halkımıza sunmaktır» dedi. ● Dalokay: «direniş yapan tüm fırınlara el koyacağız» dedi. ● Diyanet İşleri Başkanı Dr. Lütfü Doğan görevinden alındı, yerine Doç. Süleyman Ateş getirildi. ● Prof. Dr. Rauf Nasuhozlu'nun evine dinamit atıldı. ● İstanbul Şehir Tiyatroları bu sezon Nazım Hikmet'ten 3 yapıt sergileyecek. ● İran ve İrak transit trafiği Türkiye'ye kayıyor. ● Temmuzda trafik kazalarında 391 ölü, 638 yaralı var. ● Yarımca köyünde yapılan Dünya Optimist Yarışları'nda İsveç, 1. oldu. ● Montreal Olimpiyat-

larında en çok altın madalyayı Doğu Avrupa ülkeleri kazandı. ● Türkiye'de gerçek işsiz sayısının 7 milyonu bulduğu belirtildi.)

Ağustos:

1. Buğday stoklarına alıcı bulunamıyor.
   ● Erbakan'ın doğu gezisine katılan bakan ve milletvekillerinin arabaları taşlandı.
   ● Yarımca Kültür ve Sanat Şenlikleri bu gece Grev oyunu ile sona eriyor.
2. Demirel: «Hora'ya bir kurşun sıkan on kurşun yer.»
   ● Elmadağ'da nur ayini yapan 29 kişi gözaltına alındı.
   ● Ecevit: «Anlaşmanın Kongre'den geçme olasılığı zayıftır.»
   ● Niğde-Sakarya yurtlarındaki öğrenciler çatıştı, sokaktan geçen bir genç öldü.
3. Diyanet İşleri Eski Başkanı Dr. Lütfü Doğan: «Görevimi her türlü çıkarın ve politikanın üzerinde tutmaya çalıştım.»
   ● Yabancılara göre Boğaziçi'ni ancak Atatürk kurtarabilir.
4. Toplu Sözleşmelerdeki işçi isteklerini sınırlandıran iki yasa tasarısı hazırlandı.
   ● Dr. Barnard: «Kalp hastalıklarının ana nedeni irsi.»
   ● Senato ve Meclis tatile girdi.
5. Tunç: «Bu hükümet işçi haklarını kısamaz.»
   ● Dalokay: «Ekmek de su gibi elbet birgün kamulaştırılacak.»
   ● Dr. Barnard: «Yeni bir yöntemle hastalara ikinci kalp takılacak.»
6. 1961 yılından bu yana fiyatların yüzde 320 arttığı belirlendi.
7. Hora, 10 günlük görev için 2. kez Ege'ye açıldı.
   Amerika dönüşü Ecevit'i İstanbul'da binlerce kişi karşıladı.
   Demirel: «Parlamento DGM için Eylülde toplantıya çağrılacak.»

● Yoksulluğunu kanıtlayan yaşlılar 1978 de ayda 540 lira maaş alacaklar.»

8. Yunanlılar Hora'nın kıta sahanlıklarını ihlâl ettiğini ileri sürdüler, Türkiye'yi protesto ettiler.
● Ecevit: «Türkiye, bağımsız politika izlemeli.»
● Sakatlar, trafik kazalarına karşu uyarı yürüyüşü yaptı.

9. Hora, çalışmalarını sürdürüyor; Atina'nın tüm iddialarını reddettik.
● Aybar: «Devlet adamları olimpiyadı yapılsaydı, ünlü liderlerimiz de sporcularımız gibi dökülürdü.»
● Trafik kazalarında dün de 13 kişi öldü.

10. ABD, azamî itidal tavsiye etti; Atina, Güvenlik Konseyi'ni toplantıya çağırdı.
● Prof. Erem: «Ceza adaleti kalmadı; ceza enflasyonu da had safhada.»
● Orman yangını nedeniyle Marmaris tatil köyü boşaltıldı.

11. Ankara, yeni Yunan notasını da reddetti, Yunanistan Lahey Adalet Divanına da başvurdu.
● Mazığdağ'da AP ile CHP'liler çatıştı: 2 kişi öldü.
● Hüseyin Sermet, İspanya'da 100 piyanist arasında birinci oldu.

12. Filistinli gerillalar Yeşilköy Hava Limanını bastı, 4 kişi öldü, iki gerilla sağ ele geçirildi.

13. İdam cezasıyla yargılanmaları gerektiği söylenen iki gerilla: «İsrail'den intikam alacaktık.»
Hakan Yurdakuler'i öldürmekten sanık 3 öğrenci için 24-30 yıl hapis istendi.
● Eyüboğlu: «Trafik kazaları vebadan beter oldu.
● Lâle Oraloğlu, Sağmalcılar Cezaevi'nden çıktı.

14. Demirel: «İşçi hakkı alınmaz, yenisi verilir.»
● 46 İl'in emniyet müdürü değişti.
● Trafik kazalarında dün 16 ölü, 50 yaralı var.
● 623 kaçak mavzer ele geçirildi.

15. Sanayi yatırımlarını özel sektörün yapması istendi.
Demirel: «1 milyar dolarlık tarım ürünü satar hale gelmeliyiz.»
● Üniversite sınavında sahtekârlık yapan 90 kişi saptandı.

● Kissinger: «Ege sorununu Ankara ve Atina çözümlemeli.»

16. Hora, İzmir'de çiçek yağmuruna tutuldu; Turan Güneş, «Hora için ne savaş, ne de bir şey çıkar»

18. 4 bakanlıkta 14 bin memur değişti, 7 milyon lira yolluk ödendi.

● İhracatçılara istihsal vergisi de iade edilecek.

19. Ecevit: «Kıbrıs Barış Harekâtında bile akaryakıt sıkıntısı yoktu; Hükûmet herşeyi yozlaştırmaya devam ediyor.»

● Türk-İş: «Kamu kuruluşlarındaki partizanlık önlenmeli»

20. Denizli'de deprem: «4 ölü, 50 yaralı var.»

● Ereğli kömür işletmelerinde 8 ayda 45 kişi öldü.

● Memur maaşlarında yüzde 44,8 ile 17 oranında kesinti yapılıyor.
Türkiye'nin dış borçları 134 milyara, iç borçları 112 milyara ulaştı.

21. TIR kamyonundan ev eşyası yerine yat çıktı.

● İthalât döviz istekleri yarıya indirildi.

● Mustafa Baydar öldü.

● Dün trafik kazalarında 28 ölü, 30 yaralı var.

22. Tunç: «Erbakan, Atatürk ve Cumhuriyet düşmanıdır.»

● Sakarya'da TÖB-DER Lokalini basan komandolar öğretmenlere saldırdı.

23. Denizli'deki yer sarsıntısı tüm yurda yayılıyor.

● Piyasada bulunmayan parçalar otomobil mezarlıklarında çok ucuza satılıyor.

25. CHP: «TRT Genel Müdürü Karataş, Atatürk'e ilişkin 22 program durdurdu.»

● İnfilâk ederek düşen askeri uçak parçalandı, Iğdır'da mecburi iniş yapan jet de yandı.

● Demirel: «Lockheed ile ilgili gelmiş bir liste yok.»

26. 1500 çeşit malın kaçak olarak yurda sokulduğu anlaşıldı.

● Ankara'da halka ateş açan komandolar bir çocuğu ve bir kadını yaraladı.

● Gençler, son moda arabalarla Ankara asfaltında ölüm yarışı yapıyor.

● Büyük Taarruz'un 54. yılı kutlanıyor.

27. Korutürk: «Şehitlerimize sonsuz şükran duyuyoruz.»
- Türkiye'de ilâçların üçte birinin kaliteleri bozuk.
- Tunç, MSP hakkında savcıların harekete geçmelerini istedi; Türk-İş'in yakınmaları konusunda Korutürk'e bazı belgeler verdi.

28. Yunanistan, Lâhey'de çelişkili duruma düştü.
- Ege'de petrol umudu büyüyor; Çandarlı gemisinin araştırma sonuçları TPAO ve MTA'ya verildi.
- TÖB-DER, yasa dışı baskı ve kıyımların sona ermesi için Korutürk'e başvurdu.
- Temmuzda trafik kazalarında 405 kişi, dün de 7 kişi öldü.

29. Konya Yol-İş grevinde olaylar çıktı, 18 işçi yaralandı.
Demirel: «DGM Yasası yeniden çıkarılacak.»

30. Zafer Bayramı kutlanıyor.
- Erbakan: «Ege sınırı CHP-MSP koalisyon döneminde çizildi.
- CHP: «DGM'ye karşı çıkacağız.»
- Türkiye, süt ve et hayvanları üretimi bakımından Avrupa'da sonuncu geliyor.
- Önemli 89 projenin gerçekleşme oranı yüzde 28.6 düzeyinde kaldı.
- Atatürk'ün emperyalizm ve kapitalizm konusundaki sözlerini büste yazdıran kaymakam ve belediye başkanı hakkında soruşturma açıldı.

31. Korutük: «Haklarına ve güvenliğine saldırma kuşkusu yaratılmadıkça Türkiye'nin barışı bozması düşünülemez.»
- Ecevit: «Amerika, Türkiye'de kendisine uysal davranacak hükümetler özlememelidir.»
- Hora, bu akşam, araştırma bölgesine hareket ediyor.
- Ağustosta trafik kazalarında 470 kişi öldü, 797 kişi yaralandı.
(Turizmde bu yıl da umulan gelişme sağlanamadı. ● Bozbeyli: «Bu yıl Cumhuriyet'in en verimsiz yasama yılı.» ● CHP, 70 öncesi emeklilerin aleyhine eşitsizlik yaratan hükümlerin iptali için Anayasa Mahkemesine başvurdu. ● Mikrop-

lu yaraların tedavisinde kullanılan tetanoz serumu piyasada kalmadı. ● Marmaris'te kalan bir Alman doktor, tarihi eser çıkardığı iddiasıyla tutuklandı.»

Eylül:

1. Adalet Bakanı: «Loçkheed rüşvet listesi yok.»
   ● Dünya Barış Günü bugün kutlanıyor.
   ● TÖB-DER Genel Başkanı: «DGM'ler kapatılmalı, TRT'deki işgale son verilmeli.»
   ● Ecevit: «Türk-İş'le DİSK ortak tutum izlemelidir»
2. Dumlupınar denizaltısı, Rus şilebiyle çarpıştı ve kurtarıldı; Boğaz'dan izinsiz geçen Suriye denizaltı avlama gemisi durduruldu.
   ● Dalokay: «Ankara'da bulaşıcı hastalık kol geziyor.»
3. Sigorta kredisi 150 bin liraya çıktı.
4. Polis, TÖB-DER Malatya şubesini bastı, otomatik silâhla ateş açtı.
   ● DGM için Meclis olağanüstü toplanacak; 3 saz şairi Ankara DGM'de mahkûm oldu.
5. Elâzığ'da iki grup çatıştı: 3 kişi öldü, 13 kişi yaralandı; 60'a yakın dükkân tahrip edildi.
   ● Ecevit: «Sahte milliyetçiler, yüksek öğretimi büyük ölçüde baltaladı.»
6. Baskı, kıyım ve partizanlığın giderek yoğunlaştığını belirten işçiler ve memurlar Korutürk'e başvurdu.
   ● Ecevit: «Sendikalar, kamu kesimindeki partizanlığa etkin bir mücadele vermelidir.»
   ● Hukuk ilkelerinin ciddi yaralar aldığı bir dönemde yaşandığı için İstanbul Barosu, adlî yıla törensiz girdi.
7. Yargıtay Başkanı Menteş: «Atatürk ilkelerinden fedakârlık yapılamaz.»
   ● İzmir'de silâhlı, dinamitli komando saldırısında 17 öğrenci yaralandı.
   ● Ordu'da Ramazanda sigara içenler yargıç önüne çıkarılıyor.
   ● Elâzığ olayları nedeniyle 5 kişi tutuklandı.

(bir gün sonra bu sayı 11'e yükseldi.)

8. Ankara'da vurulan öğrenci hastanede öldü, Galatasaray Mühendislik'te 4 öğrenci yaralandı.
   ● Ecevit: «Türkiye'de hükümet yok.»
9. Türk-İş: «Türkiye, çöküş dönemi anlayışıyla yönetiliyor.»
   ● Demirel: «Ecevit, hükümet yok diyorsa ülkede hükümet var demeketir.»
10. Galatasaray Mühendislik'te 4 öğrenci yaralandı.
    ● CHP'nin 53. Kuruluş Yılında Ecevit: «CHP, bölücülükle mücadele edecek.»
11. DİSK: «İşçi sınıfımız demokrasiye yönelen DGM tehlikesine olanak tanımayacaktır.»
    Demirel: «DGM'ler Anayasa hükmüdür.»
12. Perşembe ilçesinde heyelan sonucu 30 kişi toprak altında kaldı.
13. Hak için direnen Türk işçileri Suudi Arabistan'dan çıkarıldı.
14. Meclis, DGM için bugün toplanıyor; Ecevit: «DGM'lere esasında karşıyız.»
    ● Korutürk ve Çağlayangil, Mao'nun ölümü nedeniyle bir mesaj gönderdiler.
15. Gaziantep olayları sanıklarından 3'ü için DGM Savcısı idam istedi.
    ● TÖB-DER Genel Başkanı hakkında, sözlerinin bir gazetedeki yorumu ihbar sayılarak soruşturma açıldı.
16. Anayasa Mahkemesi, kamu kuruluşlarının özel sektöre devrini önledi.
17. Piyasadaki ilâçların yüzde 70'ine ortalama yüzde 20 zam geliyor.
18. DİSK'in «Genel Yas» eylemi sürüyor; Aliağa ve İpraş Rafinerilerinde üretim durduruldu; Asiltürk: «kaba kuvvete başvurmak suçtur.» Demirel: «DGM'lerin işçi haklarıyla ilgisi yok.» Ecevit: «Demirel, DGM'ler ile soygun düzenini korumak istiyor.»
19. Barolar Birliği, DGM'lere karşı direniş önerisini görüşüyor.
    ● Ereğli Demir-Çelik'te de üretim durdu.
20. THY Boeing 727 uçağı Antalya'ya giderken İsparta'da düştü, çoğu İtalyan olan 155 kişi öldü.



Talip Apaydın

- Salihli'de bir fabrikayı basan üç kamyon dolusu komando, işçilere saldırdı; 10 kişi yaralandı.
- Hükümetçe bir isteği reddedilen Tofaş'ta üretim durduruldu.

21. DGM'ye karşı direnen işçilerden 73'ü tutuklandı.
- İşveren Sendikası: «eylem sürerse işçiler tazminatsız işten çıkarılacak.»
- Prof. Nazım Terzioğlu öldü.

22. DİSK arandı, Genel Sekreteri tutuklandı.
- Sendikal Özgürlüğü 5 yıl önce ellerinden alınan kamu personeli 22 Eylül'ü kara gün olarak ilân etti.
- İsdemir'de oruç tutmayan bir işçi, bu nedenle öldürüldü.

23. Meclis'te kavga çıktı; DİSK Genel Başkanı Türkler ile Arkadaşları cezaevine konuldu.
- DİSK direnişini fiyasko ile niteleyen Tunç «Tutuklamalar önemli bir mesele.»
- Acıpayam'da lise müdürü Ramazanda sigara içtikleri gerekçesiyle iki öğretmen hakkında soruşturma açtı.

24. DİSK yöneticileri tahliye edildi.
- Hakkâri'nin Üzümlü köyü, Irak uçakları tarafından 3 saat bombalandı. Ölü ve yaralı var.
- İpraş ve Aliağa Rafinerilerinin vasıfsız işçilerle çalıştırılmaları sakıncalı görülüyor.
- 41 ülkeden 400 ozan, kadın âmâ ozan Şah Turna'nın affı için Korutürk'e başvurdu.

25. Bayram mesajlarında Demirel: «Olağanüstü yollara başvurmadan ülkeyi yönetmeye çalışıyoruz»; Ecevit: «Eksikleri bulunsa bile ülkemizde demokratik hukuk devletini ayakta tutacak olanaklar vardır.»
- Malatya'da kamyonla çarpışan otobüsteki 20 yolcu öldü. 12 kişi ağır yaralandı.
- TDK Ödülleri açıklandı: Dursun Akçam romanda (Kanlı Derenin Kurtları), Kemal Özer şiirde (Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya), Nedim Gürsel öyküde (Uzun Sürmüş Bir Yaz), Güngör Dilmen oyunda (Midas'ın Kör Düğümü), Denemede Salâh Birsel (Şiir ve Cinayet), Dr. Özer Ozankaya bilimde (Toplum Bilimine Giriş),

çeviride Said Maden, Louis Aragon'un Elsa'ya Mektupları ile ödül aldılar.

● Çağlayangil: «Kıbrıs'ta barış sağlanırsa askerlerimizi çekeriz.»

26. Ankara'da 78 Merkez Valisi boş oturuyorlar.

27. 1974'den bu yana temel ihtiyaç maddeleri fiyatlarında yüzde 40 kadar artış oldu.

28. DGM'yi protesto için Ankara'da yürüyüş yapıldı.

● Ecevit, ana ve babaları çocukları ile okula gitmeye çağırdı.

● Dil Bayramı Kutlandı; TDK Başkanı Seha Meray, «dil devrimi halkla bütünleşme atılımıdır» dedi; ödüller dağıtıldı; Basında dil ödülünü Hikmet Çetinkaya, TRT'de Taylan Çamdoruk kazandı.

29. MESS: «Direnişe katılan 483 işçi işten çıkarıldı.»

● Otobüs durağından ateş açıldı, bir öğrenci öldürüldü.

30. Üsküdar önlerinde şehir hatları vapuru ile çarpışan motor battı, 10 kadar yolcunun sularda kaybolduğu sanılıyor.

● Profilo'da işçi-polis çatıştı: 5 kişi yaralandı.

● Evlülde trafik kazalarında 428 kişi öldü, 666 kişi yaralandı.

(Bu ay içinde DOM konusu güncelliğini korudu. ● Açığa alınan öğretmenlere feragat belgesi imzalatılıyor. ● Türkiye'de son 5 yılda iş kazalarında 3925 işçi öldü. ● İş kazalarının yüzde 2 si tabii afetlerden, yüzde 98'inin ise önlenebilecek nitelikte olduğu belirtildi. ● Hastanelerde muayene bekleme süresi 3-12 ay arasında değişiyor. ● İhracata izin verildiğinden et fiyatları yükseliyor. ● Ahmet Yıldız: «Türkiye, Sovyetler'le saldırmazlık paktı imzalamalı». ● Elâzığ'da 11 kişi tutuklandı. ● Erbakan: «Materyalist ders kitapları çocukları banka soyguncusu yapıyor.» ● Görevinden alınan Vakıflar Müfettişi Necati Gereyhan, köyünde fırıncılığa başladı. ● Malatya'da kişi başına 3 milimetre yeşil saha düşüyor. ● Balık fiyatları son 25 yılda yüzde 300 arttı. ● 4 kişilik ailenin masrafı 2500 lirayı

aşıyor. ● En Büyük Patron filmini Danıştay serbest bıraktı. ● İstanbul'da 1 yıllık iş gücü kaybı, metro maliyetine bedel. ● Boğaz Köprüsünün geliri ile Çanakkale'ye köprü yapılacak. ● Biri kız 3 kişi İzmir'de banka soydu. ● Afyon'dan Almanya'ya dönen 10 Türk'te tifo olduğu saptandı. ● Komandolar Ankara'da DMMA ile Yüksek Okulunu işgal etti.)

DÜNYADA YILIN OLAYLARI
B. Ocak - Ekim 1976

(Naci GİRGİNSOY)

Ocak:

1. Federal Almanya, Yunanistan'a 100 milyon dolarlık askerî yardımı hibe olarak verecek.
2. Ortadoğu uçağı çöle düştü, 80 kişi öldü.
5. Amerika'da paralı asker toplama şirketi kuruldu.
8. CİA'nın İtalya'da komünist olmayan partilere para yardımı yaptığı açıklandı.
9. Lübnan'da yeniden çarpışmalar başladı, 26 kişi öldü.
   ● Ortak Pazar, anlaşmaya göre Türkiye'ye vermesi gereken ödünleri erteliyor.
   ● Suna Kan, Sesim Berk, Hikmet Şimşek Romanya'da 4 başarılı konser verdi.
10. Beyrut'ta hristiyanlar Filistin göçmen kamplarına saldırdı, 75 ölü, 100 yaralı var.
15. Lübnan'da son bir haftada 300 kişi öldü.
18. Lübnan Başbakanı Kerami, Lübnan hava kuvvetlerinin Filistinlilere saldırısını kınadı.
20. Lübnan'da durum çok gergin, Başbakan Kerami istifa etti.
21. İsveç Başbakanı Olof Palme: «Gelişmiş sanayi ülkelerindeki faşizm eğilimi endişe verici bir düzeydedir.»
22. Gerillalar ile Lübnan ordusu arasında kanlı savaşlar oluyor.
23. Angola'da MPLA, batı yanlısı örgütlerin başkentini kuşattı.

25. Çin Havayollarına ait bir uçak düştü, 44 yolcusu öldü.

(Bu ay içinde Çin Halk Cumhuriyeti Başbakanı Çu En Lay'ın 9 Ocak'ta ölümü dünyada yankılar uyandırdı. ● Amerika, kendisine sürekli karşı çıkan ülkeleri cezalandıracak (Dış İşleri Bakanlığı Sözcüsü) ● İran, 7 Arap ülkesindeki elçilerini geri çağırdı. ● Afrika Birliği Örgütü Zirvesi, Angola sorununa çözüm getiremeden dağıldı. ● OPEC ülkeleri 1975 de petrolden 450 milyar lira kazandı. ● ABD'nin 1976 bütçesi 395 milyar dolar. ● AET, Türkiye'ye vermediği ödünleri Kuzey Afrika ülkelerine veriyor. ● Başkan Ford, CİA'nın Angola ve İtalya'daki faaliyetlerine ilişkin belgelerin yayınlanmasını yasakladı. ● Amerika, İspanya'daki üsleri için 15 milyar lira ödeyecek. ● Angola'da MPLA her cephede ilerliyor. ● CİA, maksatlı haber yayınlatmak için Reuter ve öbür yabancı ajanslardan yararlanmış. ● Güney Afrika Savunma Bakanı, «Angola'ya Hür Dünya'yı temsilen müdahale ettik» dedi. ● CİA'nın 1947'den bu yana İtalya'daki partilere 75 milyon dolar verdiği açıklandı. ● Avrupa'da işsiz kalan Türkler geri dönmüyor.)

Şubat:

1. Alman Savunma Bakanı Türkiye'ye geldi.
2. Fransa'da 3 soyguncu müzeden Picasso'nun 127 tablosunu çaldı; İlk nükleer başlıklı denizaltı hizmete girdi.

● Kongo'ya en az 100 yeni kiralık asker geldi.

4. Teodorakis, «Kıbrıs'lı rumlar, Ada'daki Türkleri ikinci sınıf topluluk durumuna getirdikleri için bugünkü bunalımın sorumluluğunu taşıyorlar.»
7. Alman Sendikalar Birliği, «Komandolar, karşı görüşlü Türklere şiddet hareketleri uyguluyor.»
8. Guatemala'daki depremde 14.000 kişinin öldüğü bildiriliyor.
9. Madam Peron, Parlamento'yu Mayıs'a kadar kapattı.
10. Guatemela'da salgın hastalık, evsizlik ve ölü sayısının 50 bine varmasından korkuluyor.

17. Kissinger, gizli bir mesaj göndererek ikili anlaşmanın bir an önce düzenlenmesini önerdi.
● ABD Hükümeti, Lockheed skandalını incelemek için Türkiye'ye bir ajan gönderdi.
18. Soyuz 20, yumuşak inişle dünyaya döndü.
22. Angola Halk Cumhuriyeti, Afrika Birliği Toplantısına resmen çağrıldı.
24. Sovyet Komünist Partisi 25. Kongresi bugün başlıyor.
25. Yugoslav Dışişleri Bakanı Miniç, Türkiye'ye geldi.
26. Brejnev, Dünya Barışı için 8 maddelik plân önerdi. (Nobel İktisat Ödülü Sahibi Myrdal, «ABD»de zenginler ile fakirler arasında giderek büyüyen uçurumun kapatılmasını önerdi. ● CİA, İtalya'daki antikomünist faaliyetlerine yardım etmesine karşılık Mafia'ya Türkiye'den haşhaş kaçakçılığı izni vermiş. ● Dünyanın en yaşlı erkeği 167 yaşında Brezilya'da öldü. ● Şili'de 3 binden çok siyasî tutuklu öldürüldü. ● Bir yanlış anlama yüzünden CİA, 1950 lerde Başkan Nasır'ı öldürtecekmiş. ● Amerika'da genç bir kadın eroin almak için 18 aylık çocuğunu 1600 dolara satmış. ● Japonya Lockheed'e verdiği 19.5 milyon dolarlık uçak siparişini iptal etti. ● Son 10 yıl içinde dünyanın birçok kez nükleer savaş eşiğinden döndüğü açıklandı. ● Nixon, bir Çin uçağı ile Pekin'e gitti. ● FİEJ'in özgürlüğün Altın Kalemi Ödülü, Republica'nın eski yöneticisi Portekizli Raul Rego'ya verildi. ● Sanremo Şarkı Yarışmasını Peppino di Capri kazandı. ● Nefes borusuna kaçan yiyecekler nedeniyle her yıl 80 bin kişi ölüyor. ● Klerides, Kissinger'i Kıbrıs Darbesinde Yönetmen Adam olarak niteledi.)

Mart:

1. Mısır'da çok kadın almayı öngören şeriat yasası değişiyor.
● Mussolini'nin beyni geri verildi.
2. Çağlayangil, AET'nin Türkiye'nin isteklerini anlayışla karşılamasını istedi.

3. 50 ABD firması Beyrut'tan Atina'ya naklediyor.
● Amerika'da ağır ruhsal bunalımlar konusunda soruşturma açılıyor.
● Mozambik Devlet Başkanı: «Rodezya ile aramızda savaş durumu var.»
5. Amerika Temsilciler Meclisi, Türkiye'ye askeri yardımı şartlı olarak kabul etti.
7. Lübnan'da müslüman-hristiyan çatışması: 4 ölü, 19 yaralı.
9. Arjantin'de enflasyon yüzde 600'e ulaştı.
10. İspanya'da grevci işçi sayısı 1 milyon.
11. İtalyan Alplerinde teleferik kazası: 42 kişi öldü.
12. Ford, Kıbrıs'ta Rum toplumunun ekonomik ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte sınır düzenlenmesi istedi.
13. Nijerya'da başarısız darbeye katılan 32 kişi kurşuna dizildi.
15. Arjantin'de 100 bin işçi grev yaptı.
16 Şili'de Allende'ye kesilen dış yardım Pinochet Cumhuriyetine akıyor.
17. Ekonomik yönden sıkıntı çeken İngiltere'de Başbakan Harold Wilson istifa etti.
19. Lockheed, Hollanda Prensi Bernard'a 100 bin dolar vermiş.
21. Lübnan'daki çatışmalarda dün 71 kişi öldü.
24. Alman Parlamentosunda MHP'nin bu ülkede 50 üssü olduğu açıklandı, faaliyetlerinin yasaklanması istendi.
25. İsabel Peron, devrildi. Kendisiyle 1200 kişi tutuklandı.
28. Arjantin'de cunta lideri General Videla, Cumhurbaşkanı ilân edildi.
29. Franko'yu öven Soljenitsin kınandı.
30. Beyrut'ta son 24 saatte ölü sayısı 150'yi aştı.
● CİA'dan sonra FBI hakkında da soruşturma açılıyor.
31. Çinliler 3-4 bin yıl önce kanseri biliyor ve tedavi ediyorlardı; kanserin çevre kirliliği ile ilgisi araştırılıyor.
(Bu ay içinde Lübnan'da iç savaş sürdü. ● Fidel Kastro ile görüşen Mareşal Tito, Küba'nın Angola'da

emperyalizme karşı mücadelesini övdü. ● Senegal'de kişi başına 250 bin fare düşüyor. ● Smith, «bin yıl geçse Rodezya'da siyah yönetim kurulamaz» ● Oscar ödülünü kazanan aktör Nicholson, jüriyi beyinsizlikle suçladı.)

Nisan:

1. Enver Sedat, Batı Almanya'dan 1,5 milyar liralık ekonomik yardım sağladı.
2. Karamanlis, Türk-ABD Savunma Anlaşması nedeniyle Washington'u resmen protesto etti.
3. Sovyetler Birliği, son 5 yılda uzaya 496 uzay aracı gönderdi.
6. Kissinger: «İsrail'in yaşaması ve güvenliği ABD'nin vazgeçilmez manevi yükümlülüğüdür.»
9. Komünistler Batı'da iktidara gelirse ABD, askerlerini Avrupa'dan çekecek.
11. Suriye, Lübnan'ı abluka altına aldı.
12. Lübnan'da çarpışmalar sürüyor: 17 ölü, 40 yaralı.
13. Yunanistan, manevra bahanesiyle Ege'yi tümüyle hava trafiğine kapadı.
14. Suriye'nin denetiminde 16 bin gerilla, Lübnan'a girdi.
18. Atina, saldırmazlık paktı çağrısı yaptı.
22. Yunanistan'da Amerikan işyerleri tahrip ediliyor.
23. MAO: «Mısır halkını tüm gücümüzle destekleyeceğiz.»
25. Portekiz'de 48 yıldır ilk kez genel seçim yapılıyor.
26. Lockheed Skandalı ile ilgili son gelişmeler İtalya'yı karıştırdı.
27. ABD ordusunda alkolizm yayılıyor.
    ● Lübnan'da müslümanlar «yerel yönetim» kararı aldı.
28. CİA, 15 yılda 900 büyük operasyona girişti.
    (New Jersey Mahkemesi, bitkisel yaşam süren genç kadına ölüm hakkı tanıdı. ● İtalya'da 100 bini aşkın kadın, kürtajın serbest bırakılması için gösteri yaptı. ● Avrupa'da kelime yönünden en zengin dil Macarca imiş. ● Sinemayı bırakan BB, Hayvanları

Koruma Derneği kurdu. ● Azra Gün, Çekoslovakya'da başarı sağladı. ● Uzmanlar: «Dünyanın 12 milyardan çok insanı barındırması olanaksız.» ● 300 yıllık tarihi Çin heykelcikleri ilk kez bir başka ülkede sergilendi. ● Fransa'da binlerce öğrenci, eğitim reformuna karşı gösteri düzenledi.)

Mayıs:

4. Kıbrıs Rum Yönetimi, Türk önerilerini reddetti.
   ● Mozambik Devlet Bakanı Machel: «Düşmanı renk ya da ırklara göre tanımlamak yanlıştır.»
5. Ay, kimsenin mülkü olmayacak.
7. İngiltere'de 200 yıldır görülmemiş bir kuraklık sürüyor.
   ● Spiegel: «Batı Alman Şirketleri, yabancı ülkelerde Amerikalılar kadar rüşvet dağıtıyor.»
8. Bitsios, saldırmazlık paktına ilişkin önerilerin Ankara'ya gönderildiğini açıkladı.
9. İtalya'da depremden 700 kişi öldü, 100 bin kişi evsiz kaldı.
11. Yugoslavya'daki depremde 3 bin aile evsiz kaldı.
    ● İtalya'daki depremde ölenlerin sayısı 1200'ü buldu.
12. Denktaş: «Sovyetler, Kıbrıs konusunda ABD'den daha tarafsız.»
13. Lübnan'da Essaika gerillaları ile müslümanlar arasında şiddetli çatışmalar oldu.
    ● İtalya'da yeni ve şiddetli bir deprem daha oldu.
14. Ecevit, Paris'te: «Fransızlar, Türk-Yunan dostluğuna Kıbrıs açısından bakıyorlar.»
15. Lübnan iç savaşı, Müslümanlar arası savaşa dönüşüyor.
17. Pakistan, ABD'den füze satın alacak; İsrail, Avusturya'ya avcı uçağı satmayı önerdi.
18. Essen, Köln ve Frankfurt'taki Türkiye konsolosluklarına molotof kokteyli atıldı.
19. Lübnan'daki iç savaşta 24 saatte 200 den fazla insan öldü.
21. Kissinger: «Türkler çekilirse Kıbrıs sorunu çözülür.»
29. Başkan Mao'nun sağlık durumu bozuk.

(Depremler ve Lübnan'da iç savaş ayı, ● CİA, bu kez de dünyanın durumuna el attı. ● Türk işçilerinin serbest dolaşma hakkına karşı Federal Almanya'da yeni önlemler alınıyor. ● Dünya Sağlık Örgütü: «Çok uluslu ilâç şirketlerinin sonu geldi.» ● Bilgisayar kısa bir süre sonra basın işçisinin işine son verecek. ● Her ülkede nüfusun yüzde 20'si kalıtım yoluyla şeker hastalığına yatkın. ● Önümüzdeki günlerde Atlantik'e 6700 ton radyoaktif artık dökülecek.)

Haziran:

1. Beyrut'ta savaş yüzünden 1 günde 270 kişi öldü.
2. Suriye tankları Lübnan'a girdi.
3. Kıbrıs Rum Yönetimi, toprak sorununa ilişkin son Türk önerilerini reddetti.
6. Lübnan'da durum giderek karışıyor; Filistin örgütleri Suriye'ye karşı ortak bir komutanlık kurdular.
8. Suriye Birlikleri Beyrut'ta yürüyor.
9. Başkan Ford: «Türkiye'ye ambargo sürerse ABD'nin güvenliği onarılmaz biçimde sarsılır.»
14. Suriye Birlikleri güney Lübnan'da saldırıyı sürdürüyor, barış sağlanmadan Lübnan'dan çekilmiyecekler.
16. Suriye, Lübnan'a 2000 askerle 100 tank daha soktu.
    ● Amerika Büyükelçisi Lübnan'da kayboldu.
    ● Angola'da paralı askerlerin sivilleri kitle halinde öldürdükleri bildiriliyor.
18. ABD Elçisi Lübnan'da öldürüldü. ABD yurttaşları Lübnan'dan ayrılıyor.
20. Güney Afrika'daki ayaklanmada 100 ölü var.
    ● Kıbrıs ve İtalya'da bugün seçim yapılıyor.
21. Seçimlerde Rauf Denktaş ve partisi üstünlük sağladı.
23. Japonya'da Lockheed skandalına karışan 3 kişi tutuklandı.
25. Beyrut'ta şiddetli çarpışmalar oluyor.
29. Beyrut'ta 24 saat içinde 200 kişi öldü, 300 yaralı var. (Japonya, yılda 7 milyon motorlu araç üretiyor. ● Batı Almanya ve Türkiye ile Yunanistan'a fazla

kredi verilmesine karşı çıktılar. ● Federal Almanya, aydınlara uygulanan baskı nedeniyle Hitler Almanya'sına benzetiliyor. ● Amerika'da mahkûmların yarısı zenci, üçte biri kadın. ● Finlandiya'da içki reklamları yasaklandı. ● 1976 ilk 5 ayında dünyada depremlerden 24 bin kişi öldü. ● On bir sanayileşmiş ülke İngiltere'ye 5 milyar dolar borç veriyor. ● Kuraklık dünyada kıtlığa yol açabilecek; dünya ikliminde uzun sürede önemli değişiklikler bekleniyor. ● Ünlü İngiliz Aktörü Stanley Baker öldü. ● Son bir yılda İngiltere'de işsizlik oranı yüzde 50 arttı.)

Temmuz:

1. Endonezya'da deprem: 147 kişi öldü.
2. Kıbrıs'ta Denktaş'ın partisi Yüzde 50 oyla üyelerin yüzde 75'ini topladı.
   ● Suriye Birlikleri Lübnan'da saldırıya geçti.
5. Uganda hava alanına uçaklarla baskın yapan İsrail komandoları bir haftadır rehin tutulan 104 yolcuyu kaçırdılar.
6. Endonezya'da 35 bin siyasal tutuklu var.
   ● Güney Afrika'daki olaylarda 100 kişi öldü.
7. Kahire'de 350 bin kişi mezarlıkta yaşıyor.
8. Atina'ya göre Ege'de petrol aramak tahrikçiliktir.
9. Endonezya'daki depremde 5000 kişinin diri diri gömüldüğü ileri sürülüyor.
18. Suriye, yeniden Filistinlilerle müslümanların mevzilerini bombalamaya başladı.
25. Lübnan'da Tel Zaar kampındaki yaralılar kurtarılamadı.
    ● Montreal Olimpiyatlarında hiç başarılı olamadık.
28. Japonya eski Başbakanı Tanaka, Lockheed şirketinden rüşvet alma suçuyla tutuklandı.
29. Çin'de 1964 den bu yana dünyadaki depremlerin en şiddetlisi oldu. Yeni sarsıntılar bekleniyor.
    ● Suikastçı Rum, Amerika'da tahliye edildi.
    ● Tel Zaar Filistin kampında 500 kişi öldü.
30. Pekin'in 6 milyon nüfusu depremden geceyi sokaklarda geçirdi.

31. Çin'deki depremde 30 bin kişinin öldüğü sanılıyor. (Dünyada depremler ayı oldu temmuz. ● Dertmuthd'ta çalışan Türk işçilerinden 5'i yanarak öldü. ● Avrupa'da kuraklık; Fransa'da yağmur duasına çıkıldı. ● Uruguay'da işkence günlük olaylardan; Küba'ya karşı şiddet ve şantaj kampanyası sürüyor; Arjantin'de 8 bin siyasal tutuklu bulunduğu açıklandı. ● Amerika'da iki ayağı felçli bir kız, beyinciğe yerleştirilen uyarıcıyla yürüyebilecek. ● Viking 1 den gelen ilk bilgilerden Merih'te nitrojen ve argon gazlarının bulunduğu belirlendi. ● Londra'ya turistler bu yıl 35 milyar lira bırakacak. ● Sedef hastalığı tedavisinde güneş ışınlarından yararlanılıyor. ● Paris'teki Dünya Fotoğraf Sanatı Kongresi'ne Türkiye de Ersin Alok ve Yalmaz Kaini ile katılıyor. ● Uluslararası Af Örgütü, Endonezya'da 55.000 ilâ 100.000 siyasi tutuklu bulunduğunu açıkladı. ● İspanya'da Franko İşkenceleri uygulanıyor. ● ABD'de kemik kanserini kemik nakliyle tedavi yöntemi geliştiriliyor. ● Montreal'de Doğu Almanya, Sovyetler ve ABD, altın madalyaların çoğunu kazandılar.)

Ağustos:

1. Le Mond, Yaşar Kemal'in İnce Memed'ini (II) övdü.
   ● Çin, yeni bir depremi kuşkuyla bekliyor.
   ● Lübnan'da solcu müslümanlar geçici bir hükûmet kurdu.
4. Yunanistan, deniz dibi araştırmaları yapmak için Nautilus gemisini Kuzey Ege'ye gönderdi.
5. Sudan'da darbe girişimine katılan 81 kişi öldürüldü.
6. Sudan'da darbeye katılan 17 kişi daha kurşuna dizildi.
   ● İtalya'da zehirli gazların yayıldığı kasaba halkından 6 ay çocuk yapmamaları istendi.
9. Merih'te ilkel yaşam türleri olabileceği saptandı.
10. Rotterdam'da bir grup Hollandalı, Türklerin kaldığı evleri tahrip etti.
17. Bağlantısızlar Konferansı Kolomba'da açıldı.

18. Filipin'lerde deprem: 2000 ölü var, Çin'de yeni deprem oldu.
22. Japonya eski Ulaştırma Bakanı da Lockheed'den ötürü tutuklandı.
24. Der Spiegel dergisi: «Almanya'daki Türkler arasında kanlı siyasal savaş başladı.»
(Filipin depreminde ölenler 10 bine ulaştı. ● Lockheed olayına karışan Hollanda Prensi bütün görevlerinden çekildi. ● Adalet Divanının kaza yetkisi kabul edilmiyor. ● Prens Barnard, 1 milyon dolar rüşvet almış. ● Tokyo ve Los Angeles, deprem tehdidi altında.)

Eylül:

1. Kissinger: «Güney Afrika'da uygulanan ırk ayrımı kişi haysiyeti ile bağdaşmaz.»
5. Bulgaristan, Ankara ile Atina'yı zaman geçirmeden ikili anlaşmalara çağırdı.
10. 82 yaşındaki Çin Lideri Mao öldü.
11. Güney Afrika'da polis, zenci halka yine ateş açtı: 22 ölü var.
12. Uluslararası Adalet Divanı, Yunanistan'ın Ege'de koruyucu tedbirler isteğini reddetti.
13. Lübnan'da 24 saatte 176 kişi öldü.
15. Mareşal Tito, önemli bir hastalık geçiriyor.
17. İstanbul'daki tarihi eserlerin korunması konusu Avrupa Konseyi'nde ele alındı.
19. Mao'nun caneze törenine 1 milyon kişi katıldı.
29. Suriye, Filistin gerilla üssüne katıldı.
(Uluslararası Af Örgütü işkence iddialarını endişe ile karşılıyor. ● Prof. Tuna: «Üçüncü Dünya'da gizli ve açık işsizler 2 milyar, batı'da 17 milyon.»)

Ekim:

1. Profilo'da polisle çatışma çıktı, 1 işçi öldü.
● DGM'de yargılanan Doç. Tanilli: «Bilim adamı bilimsel görevini yaparken mahkemelere hesap vermez.»
● Eylül'de trafik kazalarında 428 kişi öldü.
2. TÖB-DER kapatıldı.

● Dalokay'a işten el çektirildi.
● Demirel: «Gerekirse Sıkıyönetim ilân ederiz.»
● Muhammet Ali Türkiye'ye geldi, boksu bıraktığını açıkladı.
● 503 Profilo işçisi serbest bırakıldı.

3. Demirel: «Sıkıyönetimle memleket idare etmek kolaydır.»
● Ecevit: «Hükümet, seçim yolunu kapatma çabasında.»
● Yerli otomobil fiyatlarına 10 yılda yüzde 300 zam geldi.

4. Demirel: «Gayesi dışına çıkan derneği kapatma yetkisi idarenin elindedir.»
● Gelir dağılımında nüfusun yüzde 15'i gelirin yüzde 50'sini alıyor.

5. Korutürk: «Harp Okulundan yetişenleri Atatürk ilkelerine musallat kötülüklerin panzehiri olarak görüyoruz.»
● TÖB-DER, Danıştay'a başvurdu.
● CHP, Ankara Valisini Savcılığa şikâyet etti.

6. DGM önerisi görüşülürken Mecliste kavga çıktı.
Ecevit: «Demokrasiyi yıkmak isteyenleri korumak için ordu harekete geçirilemez.»
● Demirel'in Sıkıyönetim önerisine MSP'nin karşı çıktığı bildiriliyor.

7. Danıştay, TÖB-DER'in kapatılması ve Dalokay'ın görevden alınması kararlarını durdurdu.
● Millet Meclisinde DGM Yasa önerisinin tümü kabul edildi, maddelerin görüşülmesine geçildi.

8. Ecevit: «Hukuk devleti işleyeceketir.»
● Dalokay, yeniden Başkanlık görevine başladı.

9. TÖB-DER'i açan yöneticiler, önce gözaltına alındılar, sonra salındılar.
● Adalet Bakanı, Cumhuriyet Başsavcısının tamimini toplatıyor.

10. Danıştay, Ankara Valiliğinin TÖB-DER'le ilgili itirazını da reddetti.
● Cumhuriyet Başsavcısı, Adalet Bakanını sert biçimde suçladı.

11. Erbakan: «1. Koalisyon TRT yüzünden yıkılmıştı» dedi. TRT'yi AP meddahlığı yapmakla suçladı.

● DGM'ler bugün ortadan kalkıyor.

12. Korutürk, 8. Türk Tarih Kongresi'nde: «Türk Tarihi hatalı bilgilerden arınmalı.»

13. TÖB-DER dün açıldı.
● Millet Meclisi 1 Kasım'a değin tatile girdi.

14. Yeni ders kitaplarının çağdışı olduğu belirtildi.
Tunç: «Ne Ecevit, ne de Demirel'in sendikalara talimat vermesine izin vermeyiz.»

15. İDMMA'daki olayda çok sayıda yaralı var.
● Emisyon hacmi 54 milyar lirayı aşçı.

16. Adalet Bakanı, Yüksek Savcılar Kurulu toplantısına katılmadı.

17. TÖB-DER, Eğitim Enstitüsü sınavlarının iptalini istiyor, ve yeni ders kitaplarının zararlı olduklarını bildiriyor.

18. Demirel, bugün Karakaya Barajı'nın temelini atıyor.
Eğitimciler: «Yeni ders kitapları Atatürk devrimlerine ters düşüyor.»

19. CHP: «Pahalılık ve işsizlik rekor düzeye ulaştı.»

20. 14 öğretmenin başka yerlere atandığını öğrenen 1500 öğrenci sınıflarını terk ederek protestoya girişti.
● Dün de 12 öğrenci yaralandı.

21. AP Büyük Kongresi bugün başlıyor.

22. Demirel: «Koalisyonun başarısızlığı partilere olan itimadı değil, milliyetçi düşünceye olan inancı zaafa uğratır; tedbir ve çaremizi Anayasa Mahkemesi bozuyor.»

23. CGP, temel atmaların kâğıt üstünde kalmaması için Plânlama toplantısı istedi.

24. Demirel, yeniden AP Genel Başkanı seçildi.
MSP Üçüncü Kongresi bugün başlıyor.

25. TPAO Genel Müdürü: «Petrolü kara ve denizdeki yoğun aramayla kendimiz bulmak zorundayız.»

26. Fabrikaya para götüren aracın yolunu kesen soyguncular veznedarı öldürdü, bekçiyi ağır yaraladı; 2'si kadın 3 kişi Gölcük'te benzin istasyonunu soydu; Ankara'daki Tekel deposu da soyuldu.

27. Parlamenterlerin zam isteği Sayıştayca ikinci kez reddedildi.
● Hava kirliliğine çare bulunmazsa Ankara'da 4-5 yıl sonra kitle halinde ölümler olacağı açıklandı.

28. Türk lirasının değeri 20 ayda sekizinci kez düşürüldü; dolar 16,83 den, mark 6,98 den işlem görecek.

● Paksu, MSP Kongresinden sonra, Çalışma Bakanlığından; Hancıoğlu Meclis Başkanvekilliğinden, Sivas Milletvekili Karaçam MSP'den istifa ettiler.

● Çapa'daki silâhlı öğrenci çatışmasında 1 öğrenci öldü, 4 kişi yaralandı.

29. Cumhuriyet'in 53. yılını kutluyoruz; Org. Sancar: «Daha yüksek askeri güç gerekli.»
Prof. Günalp: «Öğrenci sayısındaki artış nedeniyle üniversite giriş sınavı uygulanamaz hale gelecek.»

● Erbakan: «Paksu'nun istifasını kabul etmedik.»

30. Cumhuriyet Bayramı törenlerle kutlandı; Korutürk: «Particiliğin, partizanlığın ve iltimas, rüşvet gibi sosyal hastalıkların ülkedeki tahribatının kamu vicdanı ve huzurunu büyük ölçüde rahatsız ettiğini, güvenlik kuvvetlerinin bir kısmının tarafsız davranmadığını» söyledi.

● Çağlayangil, Kıbrıs'ta geçici ortak hükûmet kurulmasını önerdi.

31. Memur maaşlarında katsayının 11'e çıkması bekleniyor.

● 10 yıldır günde ortalama 11 kişi trafik kazasında ölüyor.

(Avrupa Konseyi, Türk vatandaşlarına İnsan Hakları Komisyonuna başvurma hakkı tanınmasını istedi. ● Kissinger: «Kıbrıs'ta Türk bölgesi daraltılmalı.» ● CHP, memurların sendika kurmasını istiyor. ● Gromiko: «Kıbrıs'ta iki toplumun çıkarlarına uygun bir çözüm kaçınılmazdır.» ● 1975 nüfus sayımı sonucu: nüfusun yüzde 40'ı okur-yazar değil. ● Türkiye Barolar Birliği, Sıkıyönetim'in demokratik hale getirilmesi için rapor hazırladı. ● Gaziantep'te komando saldırısında 4 liseli ve 1 genç kız yaralandı. ● Ankara DGM, TMMOB Başkanı Öztürk'ün bir yazısı dolayısıyla 63 yıl hapsini istedi. ● Bilgiç, Gürsoy, Bodur, AP'ye girdi. ● İlâçların yüzde 70 ine yüzde 20 zam geldi. ● Bağ-Kur konut kre-

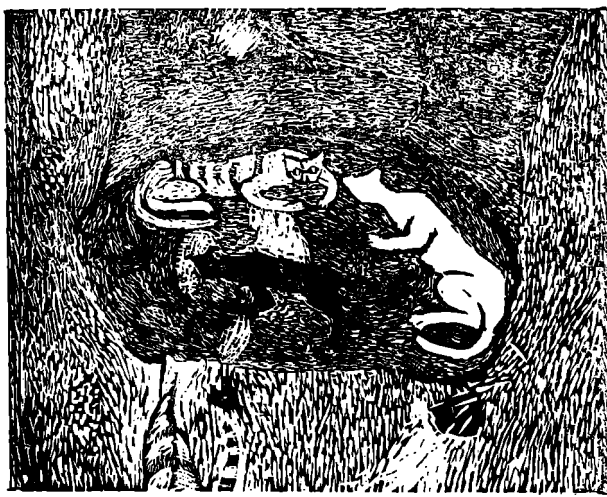
disi de 150 bin TL oluyor. ● 5 bin ortaklı bir yapı kooperatifinin iki yöneticisi ile müteahhidi zimmet suçuyla tutuklandı. ● Çocuklarına can güvenliği sağlanmasını isteyen veliler, Hasanoğlan Atatürk Öğretmen Lisesi'nde toplandı. ● «Satılık Genel Ev» ilânı mizahından ötürü Çetin Altan, Aziz Nesin ve Semih Balcıoğlu yargılanıyor. ● Türkiye'de 20 milyon insan elektrikten yararlanamıyor. ● Türkiye'nin OECD üyeleri içinde gelir dağılımı en adaletsiz ülke olduğu saptandı. ● OECD: «Türkiye'nin en önemli sorunu ithalat harcamalarının artması yüzünden ticaret hacminin düşmesidir.» ● Global V gemisi Karadeniz sahillerimizde petrol arıyor.)

Ekim:

2. Sovyetler, Suriye birliklerinin Lübnan'dan çekilmesini yeniden istedi.
3. Meksika'da Liza kasırgası 1000 kişinin ölümüne, 500 kişinin kaybolmasına yol açtı.
4. Afrika Ulusal Konseyi Kissinger Planını reddetti.
5. Batı Almanya'da Sosyal Demokratlar oyların yüzde 42, Hristiyan Demokratlar yüzde 48.6 sını aldı.
10. Çin'in yeni lideri: Hua-Kua-Feng.
11. Makarios: «Bağımsızlık çifte Enosis'e yol açar.»
13. Çin'de iktidar mücadelesi: Mao'nun karısı ve üç parti lideri tutuklandı.
● Hindistan'da dün düşen ucakta 95 kisi öldü.
16. Lübnan'ın beşte üçü Suriye birliklerinin denetimine geçti.
20. Riyad Zirvesinde Lübnan için ateş kes kararlaştırıldı.
22. Nobel Edebiyat Ödülü Amerikalı Romancı Bellow'a verildi.
23. Yunan Hükûmeti, Ege denizindeki petrol yataklarını Türkiye ile birlikte işletme olasılığını inceliyor.»
25. Pekin'de Hua'yı destekleme mitingine 1 milyon Çinli katıldı.
26. Arap Zirve Konferansı Kahire'de başladı.
29. Lübnan Liderlerinden Raymond Edde: «Lübnan iç savaşının arkasında Cia var.»

31. Kıbrıs Rum Yönetimi, Çağlayangil'in hükûmet önerisini reddetti.

(Tayland'da 1 milyon kitap yakıldı, binlerce kişi tutuklandı. ● Amerikalı bir öğrenci evinde atom bombası yaptı. ● Fransa Cumhurbaşkanı d'Estaing, «Küçük Kitabım» adlı eserini yayınladı. ● ABD, İsrail'e çok gelişmiş yeni tip tank-savar füzeleri veriyor. ● Tayland'da Vietnamlıların toplama kamplarına gönderildiği ileri sürülüyor. ● Soyuz 23, Tengiz gölüne indi. ● Doğu bloklarının Batı ülkelerine olan borçları giderek yükseliyor. ● Rockfeller: «Türkiye'yi zorlayalım.» Brejnev, Çin ve Arnavutluk'la ilişkileri düzeltmek istediklerini söyledi. ● Hindistan'da bu yıl 7 milyon erkeğin kısırlaştırılması plânlandı. ● Zenci Lideri Mugabe: «Aklı olan beyaz, Rodezya'dan kaçar. ● Irak'ta 10 bin kürt yeniden silâhlandı. ● Çin'de görevlerinden alınan dört liderin yerine yeni yöneticiler atandı.)



Nekroloji

A. GEÇEN YIL İÇİNDE TÜRKİYE'DE ÖLEN TANINMIŞ KİŞİLER

Derleyen: Sami N. ÖZERDİM

Kasım-Aralık 1975:

19 Ekim. Öğretmen ve ozan Ramazan Özyılmaz öldü. (1932-1975) de Hürriyet'te duyuru):
18 Kasım. Hekim ve yazar Dr. Nuri Fehmi Ayberk öldü. (—1975)
24 Kasım. Gazeteci, yazar, eski milletvekillerinden Ferit Celâl Güven öldü. (1891—1975)
● Gazeteci Refik Ünal öldü. (—1975. 69 yaşında)
25 Kasım. Tiyatro ve sinema sanatçısı Attilâ Eldem öldü. (1930—1975)
11 Aralık. Yazar Nihal Atsız öldü. (1905—1975)
13 Aralık. Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi'nden Prof. Dr. Selâhattin Okay öldü. (—1975)
17 Aralık. Ozan İdris Ahmet Pura öldü. (—1975)
● Yüksek mimar ve ozan Y. Ziya Nebioğlu öldü. (1915—1975)
28 Aralık. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden Prof. Dr. Bülent Nuri Esen öldü. (1911-1975)
18 Aralık. Çevirmen Nebil Otman öldü. (—1975)

Ocak-Ekim 1976:

(6 Ocak günlü Milliyet gazetesinde, hattat Necmeddin Okyay'ın öldüğü duyurusu yayımlandı.)
(22 Ocak günlü Cumhuriyet gazetesinde ressam Nejat Atalık'ın ölümü üzerine teşekkür ilânı yayımlandı).
4 Şubat. Heykelci Kuzgun Acar öldü. 1928—1976)
9 Şubat. Erdoğan Başar imzası ile çeviriler yapan Erdoğan Berktay öldü. (1920—1976)

11 Şubat. İlk Millî Birlik Komitesi'nden Fazıl Akkoyunlu öldü. (—1976)
14 Şubat. Gazeteci Reşat Mahmut Yanardağ öldü. (1914—1976)
● Fransızca öğretmeni (Dr. Abdullah Cevdet'in oğlu) Mehmet Cevdet Karlıdağ öldü. (—1976)
18 Şubat gençliğinde iki şiir kitabı yayımlamış olan İbrahim (Şeyda) Sevim öldü. (1919—1976)
22 Şubat. Eski gazetecilerden Semih Tanca öldü. (1911—1976)
24 Şubat. Emekli edebiyat öğretmeni, yazar İzzet Deliçay öldü. (—1976)
28 Şubat. Gazeteci Necdet Günkut öldü. (1933—1976)
29 Şubat. Aydoğdu Yayınları sahibi, öğretmen İsmail Aydoğdu öldü. (—1976)
Şubat. Seramikçi Mediha Akarsu öldü. (1932—1975)
1 Mart. Emekli felsefe profesörü Hamdi Ragıp Atademir öldü. (1908—1976)
8 Mart. Yargıç ve yazar M. Zerrin Akgün öldü. (1914—1976)
10 Mart. Ozan Basri Gocul öldü. (1910—1976)
13 Mart. Emekli opera sanatçısı Necdet (Demir) Biber öldü. (1914—1976)
14 Mart. Ege Üniversitesi eski rektörlerinden Prof. Dr. Mustafa Uluöz öldü (—1976)
● Atatürk'ün fotoğrafçısı, filmci Cezmi Ar öldü. (1898—1976)
19 Mart. Ozan Şükrü Enis Regü öldü. (1932—1976)
20 Mart. Sanat tarihçisi, öğretmen, yazar. Dr. Samih Nafiz Tansu öldü. (1905—1076)
25 Mart. Şevket Süreyya Aydemir öldü. (1897—1976)
(26 Mart günlü Hürriyet'te, eski basın ataşelerinden Cevdet Reşit Lagaş'ın ölüm ilânı çıktı. —1976))
(29 Mart günlü Cumhuriyet'te, İstanbul Belediye Konservatuvarı eski müdürlerinden, folklorcu Yusuf Ziya Demircioğlu'nun ölüm ilânı çıktı. 1313/1897—1976)
31 Mart. Gazeteci Barbaros Baykara öldü. (1933—1976)
9 Nisan. Bibliyografyacı, yayıncı Rıdvan Bülent Erciyesi öldü. (1920—1976)
10 Nisan. İstanbul DMMAA.'dan Prof. Yük. Müh. Mesut Togar öldü.

11 Nisan. DİSK Genel Sekreteri İbrahim Güzelce öldü. (1922—1976)
14 Nisan. İ.Ü. Tıp Fakültesi'nden Prof. Dr. Osman Yemni öldü. (1913—1976)
16 Nisan. İ.Ü. Edebiyat Fakültesi'nden Doç. Dr. Muzaffer Bener öldü. (—1976)
20 Nisan. Yazar Daniş Remzi Korok öldü. (1905—1976)
21 Nisan. İstanbul DMMA.'den Prof. Yük. Müh. Hayrettin Dönmezer öldü. (
26 Nisan. Güzel Sanatlar Akademisi'nden Doç. Dr. (ressam) Alman Feyyaz Gürman öldü. (1938—1976)
● Gazeteci Nuri Türen öldü. (1894—1976)
7 Mayıs. Gazeteci Samim Var öldü. (1925—1976)
17 Mayıs. Kore'de savaşmış ve anılarını yazmış olan emekli yarbay Natık Poyrazoğlu öldü. (1901—1976)
18 Mayıs. Kütüphaneci (İstanbul belediye Kütüphanesi müdürü) ve bibliyografyacı M. Orhan Durusoy öldü. (—1976)
● Radyo ve Televizyon spikeri Zafer Cilâsun öldü. (1939—1976)
19 Mayıs. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden Prof. Dr. Ahmet Cevat Eren öldü. (1910—1976)
24 Mayıs. Hukukçu, yazar Ali Himmet Berki öldü. (—1976)
25 Mayıs. Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'nden Prof. Dr Kâmil Karamanoğlu öldü. (—1976)
6 Haziran. İstanbul Üniversitesi'nden emekli jeolog Ord. Prof. Dr. Hâmit Nafiz Pamir öldü. (18993—1976)
7 Haziran. Operatör Doktor yazar Nimet Taşkıran öldü. (1902—1976)
8 Haziran günlü Milliyet, eski gazeteci A. Nebahattin Kırmacı'nın öldüğünü duyurdu. —1976)
11 Haziran. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden Prof. Dr. Cengiz Orhonlu öldü. (1927—1976)
13 Haziran. Aktör Kemalettin Tözem öldü. (1906—1976)
20 Haziran. Gazeteci Hâfi Kadri Alpman öldü. (1908—1976)
30 Haziran. Avukat, çevirmen, yazar Ferzan Arif Aras öldü. (1917—1976)
5 Temmuz. Verem savaşçı ve yazar Dr. Tevfik İsmail Gökçe öldü. (1896—1976)

Tekin Özbek öldü. (—1976)
(Hacettepe Üniversitesi'nden Prof. Dr. Şeref Zileli'nin ölüm duyurusu 17 Temmuz 1976 günlü Cumhuriyet'te çıktı).
(Bursa Tıp Fakültesi'nden Doç. Dr. Hüseyin Sertel'in ölüm duyurusu 22 Temmuz 1976 günlü Cumhuriyet'te çıktı).
(Operatör ve yazar Dr. Hazım Bumin'in ölüm duyurusu 22 Temmuz 1976 günlü Cumhuriyet'te çıktı).
(Maliyeci ve yazar Sinan Onbulak'ın ölüm duyurusu 23 Temmuz 1976 günlü Hürriyet'te çıktı).
(İstanbul Teknik Üniversitesi'nden Prof. Dr. Ender Özden'in ölüm duyurusu 25 Temmuz günlü Cumhuriyet'te çıktı).
(Prof. Dr. Mehmet Ertuğruloğlu'nun ölüm duyurusu 5 Ağustos günlü Milliyet'te çıktı.)

13 Ağustos. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden Prof. Dr. Emin Burad öldü (1906—1976)
(Yazar ve operatör Dr. Sırrı Alıçlı'nın ölüm duyurusu bugünkü Milliyet'te çıktı).

15 Ağustos. Türk Dil Kurumu uzmanlarından Dr. İbrahim Kutluk öldü. (1917—1976)

17 Ağustos. Gazeteci Nihat Tangüner öldü. (1915—1976)

20 Ağustos. Yazar, gazeteci, öğretmen Mustafa Baydar öldü. (1920—1976)

● Kayseri'de gazeteci Murat Taşkın Sarıkaya öldü. (1934—1976)
(Adana Tıp Fakültesi'nden Doç. Dr. Cemil Kobal'ın ölümü 27 Ağustos günlü Hürriyet'te yazıldı).
(Eğitimci Reşat Tardu'nun ölümü 1 Eylül günlü Milliyet'te duyuruldu. 1902—1976)

2 Eylül. Yüksek elektrik mühendisi ve yazar Bekir Sıtkı Oransay öldü. 1899—1976)

● Boğaziçi Üniversitesinden emekli Prof. Hilary Sumner-Boyd öldü. (—1976)

3 Eylül. Halk müziği sanatçısı Osman Özdenkçi öldü. (1924—1976)

4 Eylül. İstanbul Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Gazanfer Zembilci öldü. (1920—1976)

5 Eylül. İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi'nden Doç. Dr. Yılmaz İspir öldü. (—1976)

(Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi'nden emekli Prof. Dr. Haydar Bağda'nın ölümü 5 Eylül günlü Milliyet'te duyuruldu). (—1976)

10 Eylül. İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nden Prof. Dr. Celâl Öker öldü. (—1976)

15 Eylül. Eski Darülfünun müderrislerinden Dr. Ferid Ayiter öldü. (1896—1976)
(İstanbul Teknik Üniversitesi ilk rektörü Ord. Prof. Osman Tevfik Taylan'ın ölümü 16.9.1976 günlü Milliyet ve Cumhuriyet'te duyuruldu.)

18 Eylül. Politikacı ve gazeteci Celâl Kargılı öldü. (1935—1976)

20 Eylül. İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi'nden, eski rektör Prof. Dr. Nazım Terzioğlu öldü. (1912—1976)

23 Eylül. Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasından emekli viyola sanatçısı Adnan Güneyl öldü. (1919—1976)
(Asker, tarih yazarı Feridun Dirimtekin'in öldüğü 28 Eylül günlü gazetelerde duyuruldu. 1895—1976)

1 Ekim. A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinden emekli Türkolog Prof. Abdülkadir İnan öldü. (1889—1976)

8 Ekim. Atatürk'ün yaverlerinden Hasan Saffet Gürson öldü. (—1976)
(Yazar, çevirmen. M. Rasim Özgen'in öldüğü 9 Ekim günlü Cumhuriyet'te duyuruldu. —1976)
(Antalya Tıp Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Niyazi Sezen'in öldüğü 19 Ekim günlü gazetelerde duyuruldu. —1976)

21 Ekim. Gazeteci Nurettin Yerdelen öldü. (1931—1976)

22 Ekim. Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğü eski müdürlerinden Lâmia Kutan öldü. —1976)

(23 Ekim günlü Hürriyet'te, sinema sanatçısı Muallâ Sürer'in toprağa verileceği haberi yazıldı. 1910—1976)

24 Ekim. Türkiye'de ilk caz şarkıcısı Sevinç Tevs öldü. (1926—1976)

Not. Ölüm günleri saptanamayanlar:
Aktör Ahmet Demirel. (1925—1976)
Ressam İlhami Demirci (1908—1976)
Ressam Muhtar Aykın (1911—1976)

B. GEÇEN YIL DÜNYADA ÖLEN TANINMIŞ KİŞİLER

Kasım-Aralık 1975:

20 Kasım. İspanya devlet başkanı General Francisco Franco Bahamonde öldü. (1892—1975)
(3 Kasım günlü Cumhuriyet'te, İtalyan film yönetmeni ve yazarı Pier Paolo Pasolini'nin öldürüldüğü duyuruldu. 1922—1975)
7 Aralık. Amerikalı oyun yazarı Thornton Wilder öldü. (1897—1975)

Ocak-Şubat 1976:

8 Ocak.
Çin başbakanı Çu En-Lai öldü. (1898—1976)
12 Ocak, Polis romanı yazarı Agatha Christie öldü. (1881—1976)
(16 Ocak günlü Sanat Dergisi, Fransız ozanı Pierre-Jean Jouve'un öldüğünü duyurdu. 1887—1976)
Ocak. Amerikalı şarkıcı Robeson öldü. (1898—1976)
(19 Mart günlü Cumhuriyet'te, İtalyan film yönetmeni Luchino Visconti'nin öldüğü yazıldı. 1906—1976).
(16 Mart günlü Cumhuhuriyet'te, Fransız sürrealist ressamı Pierre Molinier'nin öldüğü duyuruldu. (— 1976)
23 Mart. İngiliz Mareşali Bernard Law Montgomery öldü. (1887—1976)
10 Nisan. İtalyan çelist Enrico Mainardi öldü. (1897—1976)
26 Mayıs (?). Alman filozofu Martin Heidegger öldü. (1889—1976)
31 Mayıs. 1965 Tıp Nobel ödülünü alan Prof. Dr. Jacques Monod öldü. (1910—1976)
5 Haziran. Lord Kinross öldü. (1904—1976)
2 Ağustos. Film yapımcısı Fritz Lang öldü. (1890—1976)
4 Ağustos. İngiliz basın kıralı Lord Thompson öldü. (—1976)
9 Eylül. Mao Çe-Tung öldü. (1893—1976)

1976'NIN KİTAPLARI

Derleyen: ŞENER ÖZTOP



Ümit Kaftancıoğlu

KISALTMALAR

Çev.	Çeviren		
Haz.	Hazırlayan	A.Ş.:	Anonim Şirket
Der.	Derleyen	K.	Kitabevi
İst.	İstanbul	S.	Sayfa
A.Ü.	Ankara Üniversitesi	res.	Resimli
İ.T.Ü.:	İstanbul Teknik Ünv.	Y.	Yayınları

Not Derlememiz Ekim 1975 - Ekim 1976 arasında çıkan kitapları içermektedir.

I. EDEBİYAT — GÜZEL SANATLAR

A. YERLİ

Adalet Ağaoğlu: **Fikrimin İnce Gülü.** Roman. İst. 1976 Remzi K. 325 S. 20 TL.

Ahmet Midhat: **Denizci Hasan** (Hasan Mellâh) 2 cilt. Haz.: Prof. Kenan Akyüz. İst. 1975 Kültür Bakanlığı Y. III + 634 s. 10+ 10 TL.
«1000 Temel Eser 75»

Ahmed Mithat Efendi: **Obur ve Kambur.** Eski İstanbul'da İki Mâcera. İst. 1975. Bedir Y. 153 S. 10 TL.

Bahattin Akay; **Resim Sanatı.** Ankara 1976. (Kendi Yayını). 100 S. res. 40 TL.

Oktay Akbal: **Hiroşima'lar Olmasın.** Gözlemler — Anılar — İzlenimler. İst. 1976. Çağdaş Y. 240 S. 20 TL.

Dursun Akçam: **Kanlıdere'nin Kurtları.** İst. 1975. May Y. 469 S. 25 TL.

Hulki Aktunç: **Gidenler Dönmeyenler.** İst. 1976. Gönebakan Y. 168 S. 15 TL.

Zeki Alan: **Zincirin Halkaları.** Ankara 1976. Oluşum Y. 208 S. 20 TL.

Metin Altıok: Gezgin. **Şiirler.** Ankara 1976. Dost Y. 57 S. 7.50 TL.

Melih Cevdet Anday: **Sosyalist Bir Dünya.** İst. 1975. Çağdaş Y. 328 S. 20 TL.

Melih Cevdet Anday: **Teknenin Ölümü. Şiirler.** İst. 1975. Sander Y. 138 S. 15 TL.

Mustafa Asoğlu: **Ulusu.** Roman. İst. 1976. Milliyet Y. 311 S. 20 TL.

Arif Nihat Asya: **Bütün eserleri Çekirdek: 2 Aramak ve Söyliyebilmek.** İst. 1976. Ötüken Y. 415 S. 25 TL.

Arif Nihat Asya: **Kıbrıs Rubaileri. Rubâiyyât-ı Arif:** II. İst. 1976. Kültür Bakanlığı Y. 166 S. 10 TL.

Yusuf Ateş: **Kırım Kıyım Kıtlık.** İst. 1976. Milliyet Y. 271 S. 20 TL.

Yağmur Atsız: **Yeni Türk Edebiyatından Seçmeler. «Şiir,** hikâye, deneme» İst. 1976. Sander Y. 479 S. 30 TL.

Aydınlıkçı Şair, Aydınlıkçı yazar Nazım Hikmet. Haz.: Metin İlkin. İst. 1976. Oda Y. 738 S. 20 TL.

Samiha Ayverdi: **Mâbedde Bir Gece.** İst. 1976. Damla Y. 216 S. 20 TL.

Nihat Hayri Azamat: **Fırtınayı Kucaklamak.** Şiirler. İst. 1976. Yenisanat Y. 63 S. 7.50 TL.

A. Rahim Balcıoğlu: **Terleyen Duvarlar.** İst. 1975. Üç Dal Y. 191 S. 15 TL.

Selçuk Baran: Bir Solgun Adam. İst. 1975. Milliyet Y. 301 S. 25 TL.

M. Başaran: **Elif Diye Bir Türkü.** Öyküler. İst. 1976. Yeni Büyük Dağıtım Y. 18 S. 15 TL.

Batı Şiirlerinden. Çev.: Sezai Karakoç. İst. 1976. Diriliş Y. 96 S. 10 TL.

Fakir Baykurt: **Şamar Oğlanları.** Ankara 1976. Bilgi Y. 301 S. 20 TL.

Kemal Bayram: **Bir Yer Biri Bakar.** Ankara 1976. Yenigün Y. 175 S. 15 TL.

Kemal Bayram: **Düşe Kalka.** Ankara 1976. Yenigün Y. 152 S. 15 TL.

Nihat Behram: **Darağacında Üç Fidan.** İst. 1976. May Y. IV + IL fotoğraf + 224 S. 25 TL.

Nihat Behram: **Dövüşe Dövüşe Yürünecek.** Şiirler. İst. 1976. Militan Y. 78 S. 10 TL.

Cengiz Bektaş: **Dört Kişiydiler bir de ben.** İst. 1975. Şiirler. Cem Y. 61 S. 10 TL.

Orhan Şemsi Belli: **Çocukluğundan Liderliğine kadar Bülent Ecevit.** (İnceleme). I. cilt (1925-1972). İst. 1976 Ak K. 427 S. 25 TL.

Abdüllâtif Benderoğlu: **Güvencinlerin Ezgisi.** Ankara 1976. Yenigün Y. 120 S. 15 TL.

İlhan Berk: **Atlas.** Şiirler. İst. 1976. Ada Y. 196 S. 40 TL.

Hakkı Kâmil Beşe: **Kırk'anat.** Hikâyeler. İst. 1976. Dergâh Y. 247 S. 20 TL.

Yahya Kemal (Beyatlı): **Bitmemiş Şiirler.** İst. 1976. Fetih Cemiyeti Y. 93 S. 15 TL.

Şeref Bigalı: **Resim Sanatı.** İst. 1976. (Kendi Yayını). 493 S.+182 planş. 150 TL.

Abdülkadir Billurcu: **F-13-101 Cinnet Koğuşu.** İst. (tarihsiz). Oymak Y. 303 S. res. 20 TL.

Abdülkadir Billurcu: **Türk Fazileti.** İst. (tarihsiz). Oymak Y. 224 S. 15 TL.

Salâh Birsel: **Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu** (Edebiyat Anıları). İst. 1976. Sander Y. 316 S. 25 TL.

Salâh Birsel: **Kahveler Kitabı.** İst. 1976. Koza Y. 343 S. 25 TL.

Salâh Birsel: **Şiir ve Cinayet.** Denemeler. İst. 1975. Çağdaş Y. 172 S. 15 TL.

Ayhan Bozfırat; **Dört Yol Ağzındaki Ev.** İst. 1976. Yücel Y. 200 S. 20 TL.

Tarık Buğra: **Firavun İmanı.** İst. 1976. Kervan Y. 218 S. 15 TL.

Ali Bulaç: **Çağdaş Kavramlar ve Düzenler.** İst. 1976. Sırdaş Y. 295 S. 20 TL.

Muzaffer Buyrukçu: **Arkası Yarın.** Günlük. İst. 1976. Koza Y. 149 S. 15 TL.

Atilâ Büyükmurat: **Bunaltıcı Yıllar.** İst. 1975. Akyar Y. 299 S. 20 TL.

Edip Cansever: **Ben Ruhi Bey Nasılım.** Şiir. İst. 1976. Koza Y. 105 S. 15 TL.

Raif Cilasun: **Bir Annenin Feryadı.** İst. 1976. Çile Y. 230 S. 15 TL.

Necati Cumalı: **Makedonya 1900.** İst. 1976. Altın Kitaplar Y. 242 S. 20 TL.

Necati Cumalı: **Senin İçin Ey Demokrasi.** İst, 1976. Çağdaş Y. 177 S. 15 TL.

Cumhuriyet 1976. Haz.: Konur Ertop. İst. 1976. Cumhuriyet Gazetesi Y. 320 S. 35 TL.

Erol Çankaya: **Cehennem Biziz.** Şiirler. Ankara 1976. Bilgi Y. 152 S. 15 TL.

Hikmet Çetinkaya: **Türkiye Gerçeği.** T.D.K. 1976. Röportaj Dil ödülü. İst. 1976. Atlas Y. 144 S. 15 TL.

Erdoğan Coşkun: **Mehmet Rauf.** İst. 1976. Toker Y. 151 S. 10 TL.

İbrahim Agâh Çubukçu; **Susma Bülbül.** Şiirler. Ankara 1976. (Kendi Yayını). 64 S. 8 TL.

Arif Damar: **Alıcı kuşu kardeşliğin.** Şiirler. İst. 1976. Cem Y. 133 S. 15 TL.

Kemal Demirel: **Özel Cezaevi.** İst. 1975. Yankı Y. 119 S. 10 TL.

Hasan İzzettin Dinamo: **Gecekondudan.** Şiirler. İst. 1976. May Y. 136 S. 10 TL.

Hasan İzzettin Dinamo: **Koyun Baba.** İst. 1976. May Y. 272 S. 20 TL.

Hasan İzzettin Dinamo: **Kutsal Barış.** Ulusal kurtuluş savaşı sonrasının gerçek hikâyesi. VI. - VII. cilt. İst. 1976. May Y. 489+550 S. 30+40 TL.

Hasan İzzettin Dinamo: **Musa'nın Gecekondusu.** İst. 1976. May Y. 430 S. 30 TL.

Bülent Ecevit: **Şiirler. Şiir çevirileri Yazın ve Sanat Yazıları.** Ankara 1976. (Kendi Yayını). VIII Planş+179 S. 20 TL.

Ferit Edgü: **Kimse.** Roman. İst. 1976. Ada Y. 196 S. 50 TL.

Mustafa Ekmekçi: **Gün ola harman ola.** 1. kitap. İst. 1976. Tekin Y. 397 S. 25 TL.

Nazlı Eray: **Ah Bayım Ah.** (Hikâyeler). Ankara 1976. Bilgi Y. 174 S. 15 TL.

Azra Erhat: **Mektuplarıyle Halikarnas Balıkçısı.** İst. 1976. Çağdaş Y. 296 S. 20 TL.

Sabahattin Eyuboğlu: **Şiir Çevirileri.** Düzenleyen: Magdi Rufer Eyuboğlu. İst. 1976. Cem Y. 136 S. 12.50 TL.

Fethi Naci: **Edebiyat Yazıları.** İst. 1976. Gerçek Y. 191 S. 15 TL.

İsmail Gençtürk: **Sevdamın Kızı.** Şiirler. Ankara 1976. Gen Y. 78 S. 10 TL.

H. Fethi Gözler: **Avrupada ve Bizde Yazar ve Eserleriyle Edebiyat Akımları Yardımcısı** 1. İst. 1976. Damla Y. 237 S. 17.50 TL.

Şükrü Gümüş: **Zap Boyları.** İst. 1976. Milliyet Y. 277 S. 20 TL.

Hakkı Gümüştaş: **Arayış.** Roman. İst. 1976. Atlas Y. 223 S. 20 TL.

Hakkı Gümüştaş: **Kapan.** (Hikâyeler). İst. 1976. May Y. 117 S. 10 TL.

Burhan Günel: **Yağmurla Giden.** Ankara 1976. Bilgi Y. 264 S. 20 TL.

Yılmaz Güney: **Endişe.** Senaryo. İst. 1976. Güney Filmcilik Sanayi ve Ticaret A.Ş. Y. 222 S. 20 TL.

Yılmaz Güney: **Selimiye Mektupları.** İst. 1976. Güney Filmcilik Sanayi ve Ticaret A.Ş. Y. 279 S. res. 30 TL.

Yılmaz Güney: **Seyyit Han.** (Senaryo). İst. 1976. Güney Filmcilik Sanayi ve Ticaret A.Ş. Y. 141 S. 15 TL.

Günümüz Dünya Hikâyeleri. Haz.: Yaşar Nabi (Nayır). İst. 1976 Varlık Y. 208 S. 15 TL.

Vedat Günyol: **Yeni Türkiye Ardında.** Denemeler. İst. 1976. Çağdaş Y. 206 S. 15 TL.

Halikarnas Balıkçısı: **Aganta Burina Burinata.** Bütün Eserleri 1. Ankara 1976. Bilgi Y. 214 S. 20 TL.

Talât Sait Halman: **Bin Bir** (Özdeyiş Şiirleri). İst. (tarihsiz). Milliyet Y. 111 S. res. 15 TL.

Subutay Hikmet: **Ateş Çiçeği** Şiirler. 1969-1976. İst. 1976. (Kendi Yayını). 112 S. 10 TL.

Rıfat Ilgaz: **Sarı Yazma.** İst. 1976. Altın Kitaplar Y. 412 S. 30 TL.

Selim İleri: **Dostlukların Son Günü.** Hikâyeler. Ankara 1975. Bilgi Y. 183 S. 15 TL.

Attilâ İlhan: **Hangi Seks.** (Anılar - Acılar) Ankara 1976. Bilgi Y. 302 S. 20 TL.

İsmail Cem (İpekçi): **TRT'de 500 Gün.** İst. 1976. Gelişim Y. 326 S. 30 TL.

İslâmın Şiir Anıtlarından: Sunan: Sezai Karakoç. İst. 1976. Diriliş Y. 94 S. 10 TL.

Ümit Kaftancıoğlu: **Çarpana.** İst. 1976. Remzi K. 206 S. 15 TL.

Tarık Dursun (Kakınç): **Bahriyeli Çocuk.** Hikâye. İst. 1976. Koza Y. 130 S. 15 TL.

Güngör Dilmen (Kalyoncu): **Ak Tanrılar** (Oyun). İst. 1976. Yankı Y. 141 S. 15 TL.

Harun Karadeniz: **Yaşamımdan Acı Dilimler.** İst. 1975. May Y. 168 S. + 29 S. Belge. 20 TL.

Abdurrahim Karakoç: **Vur Emre.** Şiirler. Ankara 1976.

Töre-Devlet Y. 358 S. 25 TL.

Sezai Karakoç: **Diriliş Neslinin Amentüsü.** İst. 1976. Diriliş Y. 64 S. 750 TL.

Sezai Karakoç: **İnsanlığın Dirilişi.** İst. 1976. Diriliş Y. 141 S. 12.50 TL.

Kemal Tahir: **Hür Şehrin İnsanları.** 2 cilt. Ankara 1976. Bilgi Y. 765 S. 50 TL.

Necip Fazıl Kısakürek: **İhtilâl.** İst. 1976. Büyük Doğu Y. 344 S. 25 TL.

Ayşe Kilimci: **Yapma Çiçek Ustaları.** Hikâyeler. Ankara 1976. Bilgi Y. 249 S. 20 TL.

Kitaplara Özgürlük 76 Karikatürleri. Haz.: İst. Karikatürcüler Derneği ve Milliyet Y. İst. 1976. Karikatürcüler Derneği Y. 88 S. res. 15 TL.

Samim Kocagöz: **Karıncayı Tanırsınız.** Roman. İst. 1976. Okar Y. 183 S. 25 TL.

Osman S. Kocahanoğlu: **Milli Edebiyat Hareketi ve Beş Hececiler.** İst. 1976. Toker Y. 151 S. 10 TL.

Hasan Hüseyin (Korkmazgil): **Koçero Vatan Şairi.** Ankara 1976 Bilgi Y. 374 S. 25 TL.

Faik Kubilay: **Küçük Köylüler.** Roman. İst. 1976. Günce Y. 296 S. 20 TL.

Mithat Cemal Kuntay: **Üç İstanbul.** Roman. İst. 1976. Sander Y. 648 S. 50 TL.

Pınar Kür: **Yarın Yarın...** Roman. Ankara 1976. Bilgi Y. 348 S. 25 TL.

Mehmet Atilla Maraş: **Doğu'dan Batıdan Ortadoğudan.** Şiirler. İst. 1976. Dergâh Y. 84 S. 10 TL.

Cemil Meriç: **Bir Dünyanın Eşiğinde.** İst. 1976. Ötüken Y. 344 S. 25 TL.

Nejat Muallimoğlu: **Politikada Nükte.** İst. 1976. Muallimoğlu Y. 448+XIV S. 50 TL.

Muhsin Ertuğrul: **İnsan ve Tiyatro Üzerine «Gördüklerim».** İst. 1975. Yankı Y. 126 S. 25 TL.

Nâzım Hikmet: **Tüm Eserleri: 4. Şiirler: 4. Dört hapisaneden, Kuvâyi Milliye, Destan.** Haz: Asım Bezirci. İst. 1976 Cem Y. 327 S. 25 TL.

Nâzım Hikmet: **Gurbet Ölümden Beter.** Şiirleri: 4. Ankara 1976. Bilgi Y. 184 S. 15 TL.

Nâzım Hikmet: **Kan Konuşmaz.** Roman - İst. 1976. Ararat Y. 324 S. 20 TL.

Nâzım Hikmet: **Kerem Gibi.** İst. 1976. Özgün Y. 304 S. 20 TL.

Nâzım Hikmet: **Şiirleri 3: Sevda Ateşten Gömlek.** Ankara 1975. Bilgi Y. 208 S. 15 TL.

Nâzım ile Piraye. Der: Memet Fuat. İst. 1975 De Y. 319 S. 25 TL.

Nâzım Hikmet: **Türkiye İşçi Sınıfına Selâm.** (Şiirler). İst. 1976. Özgün Y. 270 S. 20 TL.

Nâzım Hikmet: **Yeşil Elmalar.** İst. 1976. Yol. Y. 293 S. 25 TL.

Behçet Necatigil: **Kareler Aklar.** Şiirler. Ankara 1975. Bilgi Y. 127 S. 15 TL.

Behçet Necatigil: **Sevgil**erde. Bütün şiirlerinden seçmeler. İst. 1976. Hürriyet Y. 380 S. 45 TL.

Aziz Nesin: **Böyle Gelmiş Böyle Gitmez.** Cilt II: **Yokuşun Başı. Öz Yaşam.** İst. 1976. Tekin Y. 510 S. 40 TL.

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 1976. İst. 1976. Tekin Y. 908 S. res. 60 TL.

Necmi Onur: **Orospu.** 1. Kitap. İst. 1976. Nebioğlu Y. 616 S. 40 TL.

Fikret Otyam: **Karasevdam Anadolum.** (Röportajlar). İst. 1976. Çağdaş Y. 297 S. 20 TL.

Mehmet Önder: **Aldı Sözü Anadolu.** Ankara 1976. Ekonomik ve Sosyal Y. 148 S. 15 TL.

Nahit Sırrı Örik: **Abdülhamlt düş**erken. İst. 1976. Sander Y. 263 S. 20 TL.

Emin Özdemir: **Güzel ve etkili Konuşma Sanatı.** İst. 1976. Varlık Y. 165 S. 10 TL.

Şinasi Özdenoğlu: **Acısıyla Yanmak Türkiye'nin.** Ankara 1975. Eroğlu Y. 192 S. 20 TL.

Kemal Özer: **Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya.** Şiirler. İst. 1975. Cem Y. 94 S. 10 TL.

Hakkı Özkan: **Grevden Sonra.** İst. 1976. Milliyet Y. 288 S. 20 TL.

Ömer Polat: **Dilan.** Roman. İst. 1976. May Y. 213 S. 15 TL.

Reşat Nuri Güntekin'in Tiyatro ile ilgili makaleleri. Haz.: Kemal Yavuz. İst. 1976, Kültür Bakanlığı Y. XV+640 S. 20 TL.

Sabahattin Ali: **Kürk Mantolu Madonna.** Bütün Eserleri: 6. Ankara. 1976. Bilgi Y. 221 S. 15 TL.

Sinan Sabri: Belasına **Sevdalandığım Bebek.** Şiirler. İst

1976. Komal Y. 62 S. 7.50 TL.

Sanat Tarihi Yıllığı VI. (1974-1975) Haz.: Oktay Aslanapa - Yıldız Demiriz - Ara Altun. İst. 1976. İst. Edebiyat Fakültesi Y. VIII + 551 S. 80 TL.

Tahsin Saraç: **Çağdaş Fransız Şiiri Antolojisi.** İst. 1976. Cem Y. 265 S. 20 TL.

Ahmet Say: **Koca Kurt.** Roman. İst. 1976. Milliyet Y. 292 S. 20 TL.

Aclan Sayılgan: **Deprem.** Belgesel Roman. Ankara. 1976. Tur Y. 485 S. 35 TL.

Necdet Sevinç: **Tutanak.** İst. (tarihsiz). Oymak Y. 237 S. 15 TL.

Mehmet Seyda: **Bana Karşı Ben.** (Mizah öyküleri). İst. 1976. Okar Y. 157 S. 15 TL.

H. Emin Sezer: **Remzi Oğuz Arık.** İst. 1976. Toker Y. 203 S. 15 TL.

Cevdet Kudret (Solok): **Karıncayı Tanırsınız.** İst. 1976. İnkılâp ve Aka K. 295 S. 20 TL.

Sevgi Soysal: **Barış Adlı Çocuk.** Ankara 1976. Bilgi Y. 158 S. 15 TL.

Mustafa Seyit Sutüven: **Bütün Şiirleri.** İst. 1976. Türkiye İş Bankası Kültür Y. 167 S. 15 TL.

Kemal Sülker: **Nâzım Hikmet'in Gerçek Yaşamı 1901—1928.** 1. kitap. İst. 1976. May Y. 336 S. + XV fotoğraf 25 TL.

Ahmet Metin Şahin: **Sabrın Acı Suları.** Şiirler. Ankara 1976 (Kendi Yayını) 64 S. 10 TL.

Erman Şener: **Sinema Seyircisinin El Kitabı.** İst. 1976. Koza Y. VIII planş + 152 S. 15 TL.

Rauf Tamer: **Yarınlar Kimin.** İst. 1975. Toker Y. 244 S. 20 TL.

Sadun Tanju: **Kutsal İnekler.** Ankara 1976. Bilgi Y. 227 S. 20 TL.

Ahmet Hamdi Tanpınar Bütün Şiirleri. İst. 1976. Dergâh Y. 172 S. 20 TL.

Ahmet Hamdi Tanpınar: **Yaşadığım Gibi.** İst. 1976. Dergâh Y. 463 S. 35 TL.

Sezer Tansuğ: **Beş Gerçekçi Türk Ressamı Turgut Zaim - Nuri İyem — Cihat Burak — Neşet Günal — Nedim Günsür.** İst. 1976. Gelişim Y. 208 S. res. 200 TL.

Sezer Tansuğ: **Sanatın Dili.** İnceleme. İst. 1976. Koza Y. 142 S. 15 TL.

Sezer Tansuğ: **Sanata Yaklaşım Eleştiride duyarlık çağı.** İst. 1976. Kunmat Y. 316 S. 25 TL.

Vecihi Timuroğlu: **Göz Göz Olmak.** Denemeler. Ankara 1976. Doruk Y. 188 S. 15 TL.

Erol Toy: **Bal Tutanlar.** İst. 1976. May Y. 245 S. 20 TL.

Erol Toy: **Gözbaşı.** İst. 1976. May Y. 474 S. 30 TL.

Vedat Nedim Tör: **Yıllar Böyle Geçti.** Anılar. İst. 1976. Milliyet Y. 304 S. 25 TL.

Türkiye'den Hikâyeler: 12. Antalya Festivali Hikâye Yarışması. İst. 1976. 364 S. 20 TL.

Orhan Ural: **Dost Elinden Gelen Turna. Erzurumlu Emrah.** Hayatı - Şiirleri. İst. 1976. Hürriyet Y. 200 S. 20 TL.

Uyan Padişahım. Haz.: Cahit Öztelli. İst. 1976. Milliyet Y. 688 S. 50 TL.

Tomris Uyar: **Diz boyu papatyalar.** Öyküler. İst. 1975. 140 S. 15 TL.

Nevzat Üstün: **Boğaların Ölümü.** Öyküler. İst. 1975. Var Y. 159 S. 15 TL.

Vehbi Vakkasoğlu: **Bu Vatanı Terkedenler.** İst. 1975. Yeni Asya Y. 222 S. 15 TL.

Varlık Yıllığı 1976. İst. 1976. Varlık Y. 627 S. res. 30 TL.

Hıfzı Veldet Velidedeoğlu: **İnsancı Yolcular.** Denemeler. İst. 1976. Çağdaş Y. 310 S. 20 TL.

Süleyman Yağız: **Berçevekli Aşık Mahsuni.** İst. 1976. May Y. 220 S. 15 TL.

Yaşar Kemal: **Yılanı Öldürseler.** İst. 1976. Cem Y. 160 S. 20 TL.

Bekir Yıldız: **İnsan Posası.** Hikâye Röportaj. İst. 1976. Cem Y. 94 S. 10 TL.

Ali Yüce: **Boyundan Utan Darağacı.** Şiirler. Ankara 1976. Bilgi Y. 200 S. 20 TL.

Ali Yüce: **Şeytanistan.** Roman. İst. 1976. Milliyet Y. 319 S. 20 TL.

Can Yücel: **Ölüm ve Oğlum.** Şiirler. İst. 1976. Cem Y. 119 S. 12.50 TL.

Şevket Yücel: **Kendini Yenileme.** Denemeler. İst. 1976. Çağdaş Y. 139 S. 15 TL.

Tahsin Yücel: **Yazın ve Yaşam.** (Denemeler-Eleştiriler). İst. 1976. Çağdaş Y. 189 S. 15 TL.

II. BİLİM - KÜLTÜR

A. YERLİ

Mehmet Açıkgözoğlu: **İslâm Devletleri Tarihi.** İst. 1975. Yeni Asya Y. 431 S. 25 TL.

Prof. Dr. Rasim Adasal: **Ruh Hastalıkları.** Ankara 1976. A. Ü. Tıp Fakültesi Y. XXIII+587 S. 50 TL.

Fazıl Agiş: **Lâiklik ve İslâm'da İnsan Hakları.** Ankara 1976 (Kendi Yayını). 74 S. 12.50 TL.

Mehmet Ak: **Millet Sektörü.** Gaziantep 1976. (Kendi Yayını). 112 S. 15 TL.

Dr. Mehmet Akad: **Baskı Gruplarının Siyasal İktidarda İliskileri.** İst. 1976. İst. Üniversitesi Hukuk Fakültesi Y. 140 S. 15 TL.

Yusuf Akçura: **Üç Tarz-ı Siyaset.** Ankara 1976. Türk Tarih Kurumu Y. 55 S. 30 TL.

Prof. Dr. İlhan Akın: **Türk Devrimi Tarihi** İst. 1976. İst. Üniversitesi Hukuk Fakültesi Y. VIII+154 S. 15 TL.

Prof. Dr. Doğan Aksan - Neşe Atabay - Dr. İbrahim Kutluk: **Sözcük Türleri.** T. Türk Dil Kurumu Y. Ankara 1976. 152 S. 20 TL.

Taha Akyol: **Sovyet Rus Stratejisi ve Türkiye** I. İst. 1976. Ötüken Y. 373 S. 25 TL.

C. Aladağ: **Milli Mesele ve Doğu'da Feodalizm - Aşiret.** Ankara 1976. Özgürlük Yolu Y. 191 S. 15 TL.

Çetin Altan: **«Kalırolsun Komünizm» diye diye.** Ankara 1976. Bilgi Y. 422 S. 25 TL.

Kurtul Altuğ: **27 Mayıs'tan 12 Mart'a.** İst. 1976. Koza Y. VIII planş+394 S. 35 TL.

Doç. Dr. Ayda Arel: **Onsekizinci Yüzyıl İstanbul Mimarisinde Batılaşma Süreci.** İst. 1975. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Y. 176 S. res. 15 TL.

Rüçhan Arık: **Batılılaşma Dönemi Anadolu Tasvir Sanatı.** Ankara 1976 Türkiye İş Bankası Kültür Y. X+168 S. 125 TL.

Remzi Oğuz Arık: **Türk Sanatı.** İst. 1975. Dergâh Y. 318 S. 25 TL.

K. Atatürk: **Nutuk.** II. cilt. Haz.: Dr. Birol Emil, Metin Has - Er İst. 1975. Kültür Bakanlığı Y. 1000 Temel Eser. 537 S. 10 TL.

Atatürk'ün Özdeyişleri. Türk Tarih Kurumu Atatürk Araştırma Merkezince Hazırlanmıştır. Ankara 1975. Türk Tarih Kurumu Y. 28 S. 5 TL.

Toktamış Ateşi Demokrasi. Kavram tarihi süreç - İlkeler. İst. 1976. Der Y. 204 S. 20 TL.

Münevver Ayaşlı: **Dersaâdet.** İst. 1975. Bedir Y. 256 S. 20 TL.

E. Hakkı Ayverdi — İ. Aydın Yüksel: **İlk 250 Senenin Osmanlı Mimârisi.** İst. 1976. Fetih Cemiyeti Y. XX planş + 255 S. 100 TL.

Sâmiha Ayverdi: **Türk Târihinde Osmanlı Asırları.** 3. cilt. İst. 1976. Damla Y. 281 S. 40 TL.

Ali Bâdemci: **1917 - 1934 Türkistan Milli İstiklâl Hareketi ve Enver Paşa.** Cilt: 1. İst. 1975. Kutluğ Y. 566 S. res. 35 TL.

Rasim Bakırcıoğlu: **Ruh Sağlığı ve Rehberlik.** Ankara 1976. (Kendi Yayını). IX + 424 S. 35 TL.

Perihan Balcı: **Eski İstanbul Evleri ve Boğaziçi Yalıları.** İst. 1975. Doğan Kardeş Y. 100 S. res. 125 TL.

Samime Baltacıoğlu: **Peygamberler Ülkesi.** Ankara 1976. (Kendi Yayını). 78 S. 10 TL.

Dr. Ali Kemâl Belviranlı: **Osmanlıca Rehberi.** Konya 1976. Nedve Y. 144 S. 10 TL.

Asım Bezirci: **Bilimden Yana Sosyalizme Doğru.** Deneme - Eleştiri - Araştırma. İst. 1976. Cem Y. 336 S. 25 TL.

Adnan Binyazar: **Kültür ve Eğitim Sorunları.** İst. 1976. Varlık Y. 144 S. 10 TL.

Bütün Yazılar: Der.: M. Ali Mugultay. İst. 1976. Evren Y. 381 S. 20 TL.

Prof. Dr. Rıdvan Cebiroğlu: **Geç Gelişen ve Güç Öğrenen Çocuklar. Bakım - Öğretim - Tedavi.** İst. 1976. (Kendi Yayını). 256 S. 40 TL.

Mehmed Cemal: **Kavgamız. İslâmcılar - Ülkücüler - Maoistler - Marksistler.** İst. 1976. Sırdaş Y. 97. S. 10 TL.

Hüseyin Cevahir: **Küba Devrimi Üzerine.** İst. 1976. Evren Y. 63 + VI fotoğraf. 5 TL.

Çanakkale İçinde Vurdular Beni. Derleyen: Aziz Kaylan.

İst. 1976. Tercüman Kitapçılık. 192 S. 10 TL.

«1001 Temel Eser: 78»

Dr. Ahmed Çelebi: **İslâmda Eğitim Öğretim Tarihi.** İst. 1976. Damla Y. 488 S. 40 TL.

Halit Çelenk: **141 - 142 üzerine.** Ankara 1976. Anka Ajansı Y. 526 S. 35 TL.

İlhan E. Darendelioğlu: **Türk Milliyetçiliği Tarihinde Büyük Kavga.** İst. 1976. Oymak Y. 287 S. res. 20 TL.

Neşide Kerem Demir: **Türkiye'de Ermeni Meselesi.** Ankara 1976. (Kendi Yayını) XXIII planş+176 S. 15 TL.

A. Rıza Deniz: **Sosyal Sınıflar ve Siyasal Partiler Üzerine.** Ankara 1976. Toplum Y. 91 S. 10 TL.

Devlet Güvenlik Mahkemeleri. Der.: Mutlu Kurtuluş. İst. 1976. Sorun Y. 231 S. 17.50 TL.

Mehmed Doğan: **Kur'an Gölgesinde ve Tarih Önünde Türk.** Ankara 1976. 284 S. 20 TL.

M. Ertuğrul Düzdağ: **Türkiye'de İslâm ve Irkçılık Meselesi.** İst. 1976. Cihad Y. 348 S. 25 TL.

Ekonomi Politiğin Temelleri (Ders Kitabı). Anonim. Çev.: Bilge Dicleli. İst. 1976. May Y. 768 S. 150 TL.

Faruk Erginsoy: **Demokratik Sol'a Başlangıç.** İst. 1976. (g) Y. 409 S. 30 TL.

Prof. Dr. Hamza Eroğlu: **Kıbrıs Türk Federe Devleti Kuruluşu Anayasası ve Bağımsızlığı.** Ankara 1976. Türk Devrim Kurumu Y. 216 S. 25 TL.

Kenan Esengin: **Kürtçülük Sorunu.** İst. 1976. Su Y. 168 S. 15 TL.

Ord. Prof. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu; **Sosyalizm.** I. cilt. İst. 1976. Türk Kültür Y. 286 S. 20 TL.

Filibeli Ahmet Hilmi Bey: **Huzur-u Aklü Fen'de Maddiyûn Meslek-i Dalaleti. İlim karşısında maddecilik.** Haz.: Sadık Albayrak. İst. 1975. Tercüman Kitapçılık. 230 S. 10 TL.

«1001 Temel Eser: 71»

Ziya Gökalp: **Makaleler I** (Diyarbekir - Peyman - Valkan Gazetelerindeki Makaleleri) Haz.: Şevket Beysanoğlu. İst. 1976. Kültür Bakanlığı Ziya Gökalp Y: 12.II. seri: 1. 149 S. 10 TL.

Ziya Gökalp: **Şaki İbrahim Destan ve Bir Kitapta Toplanmamış Şiirler.** Haz.: Şevket Beysanoğlu. İst. 1976.

Kültür Bakanlığı Ziya Gökalp Y.: 1 I. Seri: 1. 167 S. 10 TL.

Ziya Gökalp: **Türkleşmek. İslâmlaşmak, Muasırlaşmak.** Haz· İbrahim Kutluk. Ankara 1976. Kültür Bakanlığı, Ziya Gökalp Y: 4. 192 S. 10 TL.

Ziya Gökalp: **Türkçülüğün Esasları.** Haz.: Mehmet Kaplan. İst. 1976. Kültür Bakanlığı, Ziya Gökalp Y.: 7. 197 S. 10 TL.

Ziya Gökalp: **Yeni Hayat - Doğru Yol.** Haz.: Müjgân Cunbur. Ankara 1976. Kültür Bakanlığı, Ziya Gökalp Y.: 3. 72 S. 5 TL.

Uğur Gümüştekin: **Ufuk ve Çizgi.** Olaylar - Seçimler - Buhranlar. İst. 1976. Gümüştekin Y. 334 S. 25 TL.

Ahmet Güner - Vecdi Bürün: **Sosyalizm İhaneti.** İst. 1976. Sırdaş Y. 336 S. 20 TL.

Bülent Habora: **Merhaba Komşu.** İst. 1976. Habora Y. 155 S. res. 10 TL.

Doğan Haşol: **Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü.** İst. 1975. Yapı - Endüstri Merkezi Y. 490 S. res. 60 TL.

Doç. Dr. Hüseyin Hatemî: **Basın Ahlâkı.** İst. 1976 Çığır Y. 263 S. 25 TL.

Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu: **Organizasyon Personel Davranışı ve Yönetimi** İst. 1976. Aktif Büro Basım Organizasyon Y. VII + 243 S. 35 TL.

Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu: **Türkiye Nereye Gidiyor.** Türkiye'de Ekonomik Uygulama ve Düşüncenin Eleştirisi. İst. 1976. Aktif Büro Basım Organizasyon Y. VIII + 154 S. 25 TL.

Haydar Çelebi Ruznâmesi: Haz.: Yavuz Senemoğlu. İst. 1975. Tercüman Kitapçılık. 221 S. 10 TL.
«1001 Temel Eser: 73»

Hayrettin Bey: **Kırım Harbi.** Şemsettin Kutlu. İst. 1976. Tercüman Kitapçılık. 232 S. 10 TL.
«1001 Temel Eser: 77»

Nusret Hızır: **Felsefe Yazıları.** İst. 1976. Çağdaş Y. 314 S. 20 TL.

Hâdi Hüsman: **Hatırladıklarım... Düşündüklerim** İst. 1975. (Kendi Yayını). VIII + 542 S. 30 TL.

Rasih Nuri İleri: **Türkiye Komünist Partisi Gerçeği ve Bilimsellik.** İst. 1976. Anadolu Y. 143 S. 15 TL.

Islâm Sanatında Türkler. Haz.: Anonim. İst. 1976. Yapı ve

Kredi Bankası Y. 244+68 S. Arapça Metin. res. 500 TL.

Istanbul'da Elli Yıllık Önemli Olaylar. Basiret Gazetesi İmtiyaz sahibi Ali. İst. 1976. Sander Y. 109 S. 10 TL.

Seyit Kemal Karaalioğlu: **Çağdaş Öztürkçe Sözlüğü.** İst. 1975 Inkılâp ve Aka K. 398 S. 20 TL.

Süleyman Karagülle: **İslâmiyet ve Günümüzün Meseleleri.** İzmir 1976. Akyay Kaynak Y. 115 S. 15 TL.

Ord. Prof. Enver Ziya Karal: **Osmanlı Tarihi** VI. cilt. Islahat Fermanı Devri 1856 - 1861 Ankara 1976. Türk Tarih Kurumu Y. XII+IX planş+II tablo+321 S. 50 TL.

Doç. Dr. Niyazi Karasar: **Araştırmalarda Rapor Hazırlama Yöntemi.** Kavramlar - İlkeler - Teknikler. Ankara 1976. (Kendi Yayını). 142 S. 30 TL.

Ahmet Kardam: **C.H.P. Nedir? Ne Değildir?** Ankara 1976 Ülke Y. 177 S. 15 TL.

Ruşen Keleş: **Kentbilim İlkeleri.** Ankara 1976. Sosyal Bilgiler Derneği Y. 237 S. 50 TL.

Mehmet Kervancı: **İslâmın Temel Şartları.** İst. 1976. Kervan Y. 247 S. 20 TL.

Osman Keskioğlu: **Kur'ân Yolunda.** Ankara 1976. Kılıç Kitabevi Y. 304 S. 20 TL.

Dr. M. Fahrettin Kırzıoğlu: **Osmanlılar'ın Kafkas Elleri'ni Fethi. (1451 - 1590).** Doktora Tezi. Ankara 1976. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Y. XIX+551 S. haritalı. 60 TL.

Necip Fazıl Kısakürek: **İlim Beldesinin kapısı Hazret-i Ali.** İst. 1976. Büyük Doğu Y. 368 S. 25 TL.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı: **Tarih Tezi. Tarih Öncesi - Tarih - Devrim - Sosyalizm.** İst. 1976. Tarihsel Maddecilik Y. 464 S. 40 TL.

Koca Sekbanbaşı: **Koca Sekbanbaşı Risalesi.** Haz.: Abdullah Uçman. İst. 1976. Tercüman Kitapçılık. 185 S. 10 TL.
«1001 Temel Eser: 72»

Emre Kongar: **İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı.** İst. 1976. Cem Y. 605 S. 50 TL.

Hâmit Zübeyr Koşay: **İzgü Mescid. (Mukaddes Cami).** Ankara 1976. Kazan Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Y. 32 S. 5 TL.

Prof. Dr. Özcan Köknel: **Uyuşturucu Madde Sorunları.** İst. 1976. Gelişim Y. 472 S. 40 TL.

Prof. Dr. Fuad Köprülü: **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar.** Ankara 1976. Diyanet İşleri Başkanlığı Y. XIV + 415 S. 50 TL.

Prof. Dr. M. Altay Köymen: **Tuğrul Bey ve Zamanı.** İst. 1976. Kültür Bakanlığı Y. IV + 170 S. 10 TL.

Necdet Kurdakul: **Osmanlı İmparatorluğundan Orta Doğu'ya. «Belgelerle Şark Meselesi».** İst. 1976. Dergâh Y. 349 S. 35 TL.

Dr. Hasan Küçük: **İslâm'da Kitle Eğitimi.** İst. 1976. Sırdaş Y. 315 S. 20 TL.

Yusuf Mardin: **Abdülhamid'in Londrası.** İst. 1976. Türkiye İş Bankası Kültür Y. 383 S. 40 TL.

Mehmet Arif Bey: **Başımıza Gelenler.** 1. cilt. Haz.: Ertuğrul Düzdağ. İst. 1976. Tercüman Kitapçılık 320 S. 10 TL.
«1001 Temel Eser: 91»

Mehmed Halife: **Tarih-i Gılmânî.** Haz.: Ömer Karayumak. İst. 1976. Tercüman Kitapçılık. 207 S. 10 TL.
«1001 Temel Eser: 74»

Mehmet Halife: **Târih-i Gılmânî:** Haz.: Kamil Su. İst. 1976. Kültür Bakanlığı Y. XII + 207 S. 10 TL.
«1000 Temel Eser: 74»

Mehmet Ziya: **Yenikapı Mevlevihanesi.** Haz.: Yavuz Senemoğlu. İst. 1976. Tercüman Kitapçılık. 245 S. 10 TL.
«1001 Temel Eser: 86»

Seha L. Meray: **Lozan'ın Bir Öncüsü Prof. Ahmet Selâhattin Bey (1878-1920).** Ankara 1976. Türk Tarih Kurumu Y. VIII + 104 S. 40 TL.

Cemil Meriç: **Hind ve Batı İst.** 1976. Ötüken Y. 344 S. 25 TL.

Necip Mirkelâmoğlu: **İnönü Ecevit'i anlatıyor.** İst. 1975. Kervan Y. 204 S. res. 15 TL.

Mustafa Müftüoğlu: **Yalan Söyleyen Tarih Utansın. II. cilt.** İst. 1976. Çile Y. 371 S. 22,50 TL.

Mustafa Müftüoğlu: **Yüz Küçük Adam.** İst. 1976. Adak Y. 422 S. 35 TL.

Abidin Nesimi: **Türkiyede Sosyalizmin Teorik Sorunları.** İst. 1976. Yücel Y. 258 S. 20 TL.

A. Yaşar Oğuz: **İdeal Türkiye'nin Ana Yolu.** Ankara 1976. (Kendi Yayını). 151 S. 10 TL.

A. Yaşar Oğuz: **Milli Doktrin ve Kalkınma Stratejisi.** Ankara 1976. (Kendi Yayını). 46 S. 10 TL.

Fahrettin Olguner; **İslâm Felsefesinin Kaynakları.** İst. 1976. Dergâh Y. 191 S. 20 TL.

Erkut Onursal, M.A.: **İhracat El Kitabı.** Ankara 1976. Doruk Y. XVII+416 S. 100 TL.

Hasan Oraltay: **Kazak Türkleri.** İst. 1976. Türk Kültür Y. 285 S. 17.50 TL.

Ali Nejat Ölçen: **Demokratik Sosyalizme Giriş.** Ankara 1976. Kendi Yayını. XVI+232 S. 20 TL.

Sakin Öner: **Ülkücü Hareket'in şiirleri ve marşları.** İst. 1976. Dede Korkut Y. 272 S. 17.50 TL.

Mehmet Özbek: **Folklor ve Türkülerimiz.** İst. 1975. Ötüken Y. IV renkli levha+572 S. 35 TL.

Emin Özdemir: **Öz Türkçe Kılavuz Sözlük.** İst. 1976. Varlık Y. 157 S. 10 TL.

Dr. Halis Özgü: **Psikoloji Dünyasının 3 Büyükleri.** Freud - **Adler - Jung.** İst. 1976. Ararat Y. 198 S. 15 TL.

Özlem Özgür: **Sanayileşme ve Türkiye.** İst. 1976. Gerçek Y. 272 S. 25 TL.
«100 Soruda: 48»

Yaşar Nuri Öztürk: **Hallâc-ı Mansur ve Eseri (Kitâb'ût-Tavâsin).** İst. 1976. (Kendi Yayını). 191 S. 15 TL.

Faruk Pekin: **İşçiler Neden ve Nasıl Sömürülüyor? (Artı - Değer Nedir?).** İst. 1976. Vardiya Y. 167 S. res. 15 TL.

Doğu Perincek: **Sosyal-Emperyalizme ve Revizyonizme karşı 1970'te Açılan Mücadele.** İst. 1976. Aydınlık Y. 68 S. 5 TL.

Peyami Safa: **Objektif:** 4 Din İnkılâp İrtica. İst. 1976 Ötüken Y. 254 S. 15 TL.

Saim Sakaoğlu: **101 Anadolu Efsanesi.** İst. 1976. Damla Y. 270 S. 20 TL.

Doç. Dr. Neriman Samurçay: **Okul - Öncesi Çocuklarında Grafik Faaliyetin Gelişimi.** Ankara 1975. A.Ü. Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Y. X+182 S. 39 TL.

Güner Sarıoğlu: **Televizyon. Program yapımı ve yönetimi.** Ankara 1976. A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Y. 373 S. 40 TL.

İlhan Selçuk: **Sovyetler - İran - Amerika izlenimleri.** İst. 1976. Remzi Kitabevi. 327 S. 25 TL.

Sosyalist Düşünüş Tarihi. 2 cilt. Der.: Mete Tunçay. An-

kara 1976. Bilgi Y. 1090 S. 120 TL.

Sultan Murat Han: **Fatih Sultan Mehmede Nasihatler.** Haz.: Abdullah Uçman İst. 1976 Tercüman Kitapçılık. 157 S. 10 TL.
«1001 Temel Eser: 76»

Sultan II. Abdülhamid Han: **Devlet ve Memleket Görüşlerim.** Haz.: A. Alâaddin Çetin - Ramazan Yıldız. İst. 1976. Çığır Y. 320 S. 25 TL.

Prof. Dr. Cavit Sunar: **Tasavvuf Tarihi.** Ankara 1975. A.Ü. İlâhiyat Fakültesi Y. VII + 228 S. 45 TL.

Akkan Suver: **«İran mucizesi» Şehinşah Aryamehr.** İst. 1975. Su Y. 245 S. 25 TL.

Kemal Sülker: **İki Konfederasyon Türk - İş ve Disk.** Araştırma. İst. 1976. Koza Y. 159 S. 15 TL.

Kemal Sülker: **Türkiye'de Grev Hakkı ve Grevler.** İst. 1976. Gözlem Y. 299 S. 20 TL.

Muammer Taylak: **27 Mayıs ve Türkeş.** Ankara 1976. (Kendi Yayını). XI + 222 S. XXIV fotoğraf. 20 TL.

Uğur Tekin: **Milli Eğitimde Anarşi.** İst. 1976. Dede Korkut Y. 266 S. 17.50 TL.

Ahmet Tezbaşar: **Mehter Tarihi Teşkilâtı ve Marşları.** İst. 1975. (Kendi Yayını). 95 S. res. 10 TL.

Dr. Mahmut Tezcan: **Eğitim Sosyolojisine Giriş.** I. cilt. Ankara 1976. (Kendi Yayını) 223 S. 23 TL.

Doç. Dr. Erdoğan Teziç: **Siyasi Partiler. (Partilerin Hukuki Rejimi ve Türkiye'de Partiler.** İst. 1976. Gerçek Y. 368 S. 30 TL.
«100 Soruda; 47»

Afşar Timuçin: **Aristoteles Felsefesi.** İst. 1976. Kavram Y. 158 S. 15 TL.

Barlas Tolan: **Toplum Bilimlerine Giriş.** Ankara 1975. (Kendi Yayını). XVI + 495 S. 64 TL.

Toplatılan Kitaplardan Seçmeler. İst. 1976. Türk Yazarlar Sendikası Y. 352 S. 25 TL.

Abdülhâdi Toplu: **Anayasa da Milliyetçilik Mücadelesi 27 Mayıs ve kurucu meclis'in perde arkası.** Ankara 1976. Töre - Devlet Y. 592 S. 35 TL.

Abdülhadi Toplu: **Türk Milliyetçiliği ve Karşı İdeolojiler.** Ankara 1976. Töre - Devlet Y. 198 S. 15 TL.

Tûti-nâme. (Papağan Hikâyeleri). Sâdeleştiren: Şemsettin

Kutlu. İst. 1975 Tercüman Kitapçılık. 301 S. 10 TL. «1001 Temel Eser: 90»

Türkiye Halk Kurtuluş Parti - Cephesi (THKP-C) Dava dosyası yazılı belgeler. İst. 1976. Yar Y. 478 S. 30 TL.

Dr. Rifat Uçarol: **Gazi Ahmed Muhtar Paşa Bir Osmanlı Paşası ve Dönemi.** İst. 1976. Milliyet Y. XVI fotoğraf + 4872 S. 50 TL.

Burhan Ulutan: **İslâm Medeniyeti ve Akılcı Felsefe.** İst. 1976 Ötüken Y. 276 S. 15 TL.

İsmail Usta: **Siyasi Tarih Üzerine Konuşmalar** — 1. Der.: Mustafa Kutlu. İst. 1976. Dergâh Y. 94 S. 10 TL.

Rahmi Hüseyin Ünal: **Diyarbakır İli'ndeki Bazı Türk - İslâm Anıtları Üzerine Bir İnceleme.** Erzurum 1975. Atatürk Universitesi Edebiyat Fakültesi Y. 182 S. res. 18 TL.

Dr. Tahsin Ünal: **Fikir Akımları ve Emperyalizm.** Konya 1976. Bilge Y. 115 S. 10 TL.

Prof. Dr. Besim Üstünel: **Kalkınan Türkiye'nin cephe çıkmazı.** Ankara 1976. CHP Gençlik Kolları Y. 147 S. 15 TL.

Hıfzı Veldet Velidedeoğlu: **Ailenin çilesi boşanma.** İst. 1976. Çağdaş Y. 372 S. 25 TL.

Hıfzı Veldet Velidedeoğlu: **Sağsız Solsuz Demokrasi.** İst. 1976. Remzi Kitabevi. 270 S. 20 TL.

Prof. Dr. Aydın Yalçın: **İktisadî Doktrinler ve Sistemler Tarihi.** Ankara 1976. Ekonomik ve Sosyal Y. XV + 408 S. 60 TL.

Prof. Dr. Cemal Yıldırım: **100 Soruda Mantık El Kitabı.** İst. 1976. Gerçek Y. 272 S. 25 TL. «100 Soruda: 46»

Dr. Ejder Yılmaz: **Hukuk Sözlüğü.** Ankara 1976. Doruk Y. 362 S. 35 TL.

Hayati Tahsin Yılmaz: **Bolluk Ülkesi İsveç.** İst. 1976. Görkem Y. 184 S. 15 TL.

Prof. Dr. Sevim Yumuturuğ: **Toplum Hastalıklarında Epidemiyolojik Genel Prensipler.** Ankara 1976. A.Ü. Tıp Fakültesi Y. 354 S. res. 40 TL.

EDEBİYAT - GÜZEL SANATLAR

B. ÇEVİRİ

Veselin Andreev: Özgürlük Savaşında Düşenler Ölmez. Çev.: N. Sel. Ist. 1976. Habora Y. 310 S. 25 TL.

Penolope Ashe: **Ve Çırılçıplak Geldi O...** Çev.: Osman Saidoğlu. İst. 1976. (RE) Y. 287 S. 25 TL.

Cengiz Aytmatov: **Bütün Eserleri** III. Cilt.: **İlk Turnalar - Fuji - Yama.** Çev.: M. Elhem Gözlü. İst. 1976. Cem Y. 223 S. 20 TL.

Ekber Babayev: **Yaşamı ve yapıtlarıyle Nâzım Hikmet.** Çev.: A. Behramoğlu. İst. 1976. Cem Y. 375 S. 30 TL.

Balzac: **Köylüler. Çev.:** Zaven Biberyan. İst. 1976. Oda Y. 326 S. 25 TL.

Nina Bawden: **Ben Yaşlarda bir kadın.** Çev.: Güler Dikmen. İst. 1976. Milliyet Y. 192 S. 15 TL.

Simone de Beauvoir: **Denemeler.** Çev.: Asım Bezirci. İst. 1976. Payel Y. 139 S. 10 TL.

Pierre Benoit: **Salıra (Atlantid)** Çev.: Refik Özdek. İst. 1976. Boğaziçi Y. 261 S. 20 TL.

Paul Berben ve Bernard İselin: **Kader Köprüsü; Remagen.** Çev.: Samih Tiryakioğlu. İst. 1976. Baskan Y. 329 S. 25 TL.

Jonathan Black: **Susamışlar. Çev.:** Semih Yazıcıoğlu. İst. 1976. Hürriyet Y. 480 S. 45 TL.

Dugmore Boetie: **Yurtsuzların Ülkesi.** Çev.: Murat Belge. İst. 1976. Cem Y. 213 S. 15 TL.

Yuri Bondarev: **Sıcak Kar.** Çev.: Armağan İlkin. İst. 1976. Okar Y. 519 S. 30 TL.

Dino Buzzati: **Bir Aşk.** Çev.: Yaşar İlksavaş. İst. 1976. Günebakan Y. 312 S. 25 TL.

Carlos Castaneda: **Don Juan'ın Büyüsü.** İst. 1975. Hürriyet Y. 214 S. 20 TL.

Joseph Conrad: **Karanlığın Yüreği. Roman.** Çev.: Sinan Fişek. İst. 1976. Yeni Ankara Y. 153 S. 20 TL.

Çağdaş Arap Şiiri (Güldeste) Türkçesi: Nuri Pakdil. Ankara 1976. Edebiyat Dergisi Y. 344 S. 20 TL.

Stoyan Daskalof: **Devrimden Sonra,** Çev.: Mustafa Balel. İst. 1976. May Y. 423 S. 30 TL.

A. de Saint - Exupery: **İnsanların Dünyası.** Çev.: Vedat Günyol. İst. 1976. Altın Kitaplar Y. 206 S. 20 TL.

Maria Fagyas: **Cellatların dansı.** Çev.: Armağan İlkin. İst. 1975 (E) Y. 476 S. 30 TL.

Frank de Felitta: **Audrey Rose İki Kere Yaşadı.** Çev.: Azize Bergin. İst. 1976. Altın Kitaplar Y. 310 S. 25 TL.

Ian Gibson: **Lorca'nın Öldürülüşü.** Çev.: Murat Belge. İst. 1976. Cem Y. 231 S. 20 TL.

E.H. Gombrich: **Sanatın Öyküsü. Başlangıcından Günümüze Sanat Tarihi.** Çev.: Bedrettin Cömert. Ist. 1976. Remzi Kitabevi. 497 S. res. 125 TL.

Maksim Gorki: **Halkın İçinde.** Çev.: Mustafa Balel. İst. 1976. Oda Y. 237 S. 20 TL.

Maksim Gorki: **İsyancı.** Çev.: Osman Saidoğlu. İst. 1976. (RE) Y. 486 S. 35 TL.

Maksim Gorki: **Soytarı.** Çev.: Hasan Âli Ediz. İst. 1976. Yücel Y. 222 S. 20 TL.

Maksim Gorki: **Soytarı.** Çev.: Hasan Âli Ediz. İst. 1976. Cem Y. 123 S. 10 TL.

Nicolas Guillen: **Küba Şarkıları.** Şiirler. Çev.: Özdemir İnce. İst. 1976. Cem. Y. 152 S. 15 TL.

Ivan Hacımarçev: **Savaşıyoruz, Kazanacağız.** Çev.. N. Sel. İst. 1976. Habora K. 278 S. 25 TL.

Thomas Hardy: **Teresa.** Çev.: Suna Asımgil. İst. 1976. Güven Y. 396 S. 30 TL.

Joseph Heller: **Şike.** Çev.: Levent Denizci. İst. 1976. Yaygın Kültür Ortaklığı Y, 583 S. 40 TL.

Hermann Hesse: **Siddhart.** Çev.: Yurdanur Salman. İst. 1976. Cem Y. 157 S. 15 TL.

Victoria Holt: **Sevda Bahçeleri.** Çev.: Gülten Suveren. İst. 1976. Hürriyet Y. 290 S. 25 TL.

Aldous Huxley: **Denemeler.** Çev.: Ayseli Usluata. İst. 1976. Cem Y. 214 S. 20 TL.

Erica Jong: **Uçuş Korkusu.** Çev.: Armağan İlkin. İst. 1976. (E) Y. 427 S. 30 TL.

Nikos Kazancakis: **Aleksi Zorba.** Çev.: Ahmet Angın. İst. 1976. May Y. 293 S. 20 TL.

Themos Kornaros: **Haydari Kampı.** Çev.: Nevzat Hatko. İst. 1976. May Y. 250 S. 20 TL.

Margaret Landon. **Kral ve Ben.** Çev.: Nihal Yeğinobalı. İst. (tarihsiz). Oymakdaş Y. 432 S. 30 TL.

Dominique Lapierre - Larry Collins: **Bu Gece Özgürlük.** 2. cilt. Çev.: Ömer Batur. İst. 1975. (E) Y. 790 S. res. 50 TL.

D.H. Lawrence: **Lady Chatterley'in Sevgilisi.** Çev.: Akşit Göktürk. İst. 1976. Cem Y. 418 S. 35 TL.

Siegfried Lenz: **Kanlı Söylenti.** Çev.: Mehmet Tim. İst. 1976. Gönebakan Y. 306 S. 25 TL.

Jack London: **Bir Alkoliğin Anıları.** Çev.: Azmi Arna. İst. 1976. Yol Y. 235 S. 20 TL.

Philip Mackie: **Napoleon ve Aşkları.** Çev.: Füsun Erekman. İst. 1976. Milliyet Y. 575 S. 50 TL.

Guy de Maupassant: **Bir Hayat.** Çev.: Ayda Düz. İst. 1976. Cem Y. 248 S. 20 TL.

Eugenio Montale: **Seçme Şiirler.** Çev.: Sait Maden. İst. 1975 Cem Y. 174 S. 15 TL.

Muhammet Ali ve Richard Durham: **En Büyük Benim. Hayat Hikâyem.** Çev.: Özer Yelçe. İst. 1976. Hürriyet Y. 467 S. 50 TL.

Diane Pearson: **Çardaş.** Çev.: Perihan Filiz. İst. 1976. Milliyet Y, 695 S. 50 TL.

Luigi Preti: **Gençlik Gençlik,** Çev.: Alıç Oskulu. İst. 1976. Yaygın Kültür Ortaklığı Y. 575 S. 40 TL.

Manuel Puig: **Rüya Gibi.** Çev.: Semiha Cein. İst. 1975. Hürriyet Y. 214 S. 20 TL.

Rainer Maria Rilke: **Seçme Şiirler.** Çev.: A. Turan Oflazoğlu. İst. 1976, Cem Y. 143 S. 15 TL.

Anthony Sampson: **Petrol Oyunu.** Çev.: Aziz Üstel. İst. 1976. Altın Kitaplar Y. 339 S. 30 TL.

Leonardo Sciascia: **Her koyun kendi bacağından.** Çev.: Süleyman Nebioğlu. İst. 1975. (E) Y. 188 S. 15 TL.

Anna Seghers: **St. Barbaralı Balıkçıların İsyanı.** Çev.: Azmi Arna. İst. 1976. Yol Y. 112 S. 12.50 TL.

Konstantin Simonov: **Lopatin'in Notları.** Çev.: M. Ethem Gözlü. İst. 1976. Cem Y. 238 S. 20 TL.

Upton Sinclair: **Sanayi Kıralı.** Çev.: Zaven Biberyan. İst. 1976. Oda Y. 271 S. 20 TL.

Frank G. Slaughter: **Karartma Gecesinde.** Çev.: Gül Kurtulan. İst. 1976. Milliyet Y. 368 S. 25 TL.

Şolohov: **Alyoşka'nın Yüreği.** Çev.: Rezan Alemdar - Metin

Alemdar. İst. 1976. Cem Y. 208 S. 15 TL.

Zaharia Stancu: **Yaşayan Ölüler.** Çev.: Osman Saidoğlu. İst. 1976. (Re) Y. 476 S. 35 TL.

Ludmil Stoyanov: **Darbe.** Çev.: Naime Yılmaer. İst. 1976. Habora Y. K. 349 S. 25 TL.

Anton Straşimirov: **Kanlı Hora.** Çev.: Bülent Evren. Ankara 1976. Umut Y. 148 S. 15 TL.

Olcas Süleymanov: **Fizikçinin Duası.** Şiirler, Çev.: Ülkü Tamer. İst. 1976. Cem Y. 63 S. 10 TL.

Thukydides: **Peloponnesos Savaşı.** Çev.: Tanju Gökçöl. İst. 1976. Hürriyet Y. 553 S. 40 TL.

Leon Troçki: **Edebiyat ve Devrim.** Çev.: Hüseyin Portakal. İst. 1976. Köz Y. 246 S. 20 TL.

Leon Uris: **Armageddon.** Çev.: Türkân Balkır. İst. 1976. İnkilâp ve Aka. 766 S. 40 TL.

Roger Vailland: **Ezenler, Ezilenler.** Çev.: Osman Saidoğlu. İst. 1976. (Re) Y. 379 S. 30 TL.

Virginia Voolf: **Mrs. Dallow**.ay. Çev.: Tomris Uyar. İst. 1976 Yeni Ankara Y. 236 S. 20 TL.

Emile Zola: **Gerçek Yürüyor. Dreyfus Olayı.** Çev.: Muammer Tuncer. İst. 1976. (K) Y. 212 S. 15 TL.

BİLİM KÜLTÜR
B. ÇEVİRİ

Louis Althusser: **Lenin ve Felsefe.** Çev. Bülent Aksoy-Erol Tulpar-Murat Belge. İst. 1976. Birikim Y. 140 S. 15 TL.

Jacobo Arenas: **Kolombiya Halk gerillası.** Çev.: Nadiye R. Çobanoğlu. İst. 1976. Yar. Y. 131 S. 10 TL.

Raymond Aron: **Demokrasi ve Totalitarizm.** Çev.: Vahdi Hatay. İst. 1976. Kültür Bakanlığı Y. 380 S. 10 TL.

Richard J. Barnet - Ronald E. Müller: **Evrensel Soygun. Çokuluslu Şirketlerin Gücü.** Çev.: Osman Deniztekin. İst. 1976. (e) Y. 603 S. 50 TL.

J. D. Bernal: **Materyalist Bilimler Tarihi** I. Cilt. Çev.: Emre Marlalı. İst. 1976. Sosyal Y. 448 S. 50 TL.

Gabriel Bonvalot: **Eski Yurt.** Çev. M. Reşat Uzmen. İst. 1976. Tercüman Kitapçılık: 283 S. 10 TL.
«1001 Temel Eser: 85»

Emile Bottigelli: **Bilimsel Sosyalizmin Doğuşu.** Çev.: Ke-

nan Somer. Ankara 1976. Bilim ve Sosyalizm Y. 312 S. 25 TL.

Bertolt Brecht: **Şvaykın Hitlerle tarihi karşılaşması.** Çev.: Arif Çağlar. Ist. 1976. ABC Y. 141 S. 15 TL.

Leonid Brejnev: **Amacımız Barış ve Sosyalizm.** Çev.: Salim Taşkın. Ankara 1976. Temel Y. 245 S. 17.50 TL.

J. Bronowski: **İnsanın Yücelmesi.** Çev.: Filiz Ofluoğlu. İst. 1976. Milliyet Y. 438 S. 150 TL.

Manfred Buhr - **Alfred Kosingi Marksçı-Leninci Felsefe Sözlüğü.** Çev.: Engin Aşkın. İst. 1976. Konuk Y. 328 S. 25 TL.

Pierre Burney: **Aşk.** Çev.: Afşar Timuçin İst. 1976. Gelişim Y. 134 S. 10 TL.

Ae Campbell: **Amerika Sahnede. Theodore Roosevelt Dönemi.** Çev.: Ayşe Kemahlı. İst. 1976. Milliyet Y. 127 S. res. 50 TL.

«20. Yüzyıl Dosyası: 4»

Enver Carim: **Ertelenen Düş.** Çev.: Cavide Uzdil. İst. 1975. Okar Y. 222 S. 15 TL.

Basil Davidson: **Angola Kurtuluş Mücadelesi.** Çev.: Rağıp Zaralı. İst. 1976. Yöntem Y. 305 S. haritalı. 22.50 TL.

Cristopher Dawson: **Batının Oluşumu.** Çev.: Dinç Tayanç. İst. 1976. Dergâh Y. 329 S. 30 TL.

Joseph Deguignes: **Büyük Türk Tarihi.** 2. cilt Haz.: Selâhattin Alpay. İst. 1976. Türk Kültür Y. 243 - 669 S. 25 TL.

Jean - Pierre Delilez: **Tekeller.** Çev.: Nahit Tören. İst. 1976. Öncü K. Y. S. 20 TL.

Ovid Demaris: **Kirli İşler İmparatorlukları.** Çev.: Lâle Burak. İst. 1976. Koza Y. 444 S. 40 TL.

Jean-François Deniau: **Ortak Pazar.** Çev.: Tanju Gökçöl. İst. Gelişim Y. 147 S. 10 TL.

Willi Dickhut: **Sevyetler Birliğinde Kapitalizmin Restorasyonu II.** Çev.: A. Sever. Ist. 1976. Komün Y. 116 S. 7.50 TL.

Milovan Djilas: **Eksik Kalmış Bir Cemiyet.** Çev.: Dr. Necdet Bingöl. İst. 1975. Kültür Bakanlığı Y. 271 S. 10 TL.

Fairfax Downey: **Kanunî Sultan Süleyman.** Çev.: Enis Behiç Koryürek. İst. 1975. Kültür Bakanlığı Y. 322 S. 10 TL.

Pierre Ducassé: **Tekniklerin Tarihi** Çev.: Turhan Düveren İst. 1976. Gelişim Y. 127 S. 10 TL.

René Dumont: **Uçurumun Kıyısındaki Dünyamız.** Çev.: Samih Tiryakioğlu. İst. 1976. Varlık Y. 134 S. 10TL.

Yvonne Duplessis: **Gerçeküstücülük.** Çev.: Yeşim Karatay. İst. 1975. Gelişim Y. 135 S. 10 TL.

Ebu'n-Necib Sühreverdî: **Nehcü's-Sûlûk Fî Siyâseti'l-Mülûk.** Çev.: Nahîfî Mehmed Efendi. İst. 1976. Tercüman Kitapçılık. 248 S. 10 TL. «1001 Temel Eser: 80»

Dr. Paul R. Ehrlich: **Nüfus Bombası.** Çev.: Nurullah İ. Tolon. Ankara 1976. (Kendi Yayını). 192 S. 20 TL.

Albert Einstein· **İzafiyet Teorisi.** Çev.: Nihat Fındıklı. İst. 1976. Özgün Y. 176 S. 12.50 TL.

Frederick Engles: **İngiliz İşçi Hareketi.** Çev.: Şemşa İlkin. İst. 1976. Yücel Y. 119 S. 10 TL.

David Floyd: **Rusya Ayaklanıyor. 1905 - Çara karşı ilk ayaklanma.** Çev.: Ayşe Kemahlı. İst. 1976. Milliyet Y. 127 S. res. 50 TL.
«20. Yüzyıl Dosyası: 2»

Paul Foulquié: **Varoluşcu Felsefe.** Çev.: Yakup Şahan. İst. 1976. Gelişim Y. 148 S. 10 TL.

Sigmund Freud: **Musa ve Tektanrıcılık.** Çev.: Erol Sevil. İst 1976. Dergâh Y. 155 S. 15 TL.

B Gafurov-N. Simoniye-A. Reznikov v.d.: **Lenin ve Doğuda Devrim.** Çev.: C. Akman. İst. 1976. Taban Y. 159 S. 12.50 TL.

Michel Garder: **Sovyet Rejimi Can Çekişiyor.** Çev.: Seyfettin Halil Kakınç. İst. 1975. 135 S. 12.50 TL.

Vo Nguyen Giap: **Halk Savaşının Askeri Sanatı.** - Seçme yazılar- Çev.: Neşet Alkan. İst. 1976. Yöntem Y. 384 S. 25 TL.

Maksim Gorki: **Provokatör.** Çev.: Oya Özay. İst. 1976. Günce Y. 245 S. 20 TL.

Antonio Gramsci: **Felsefe ve Politika Sorunları.** Çev.: Adnan Cemgil. İst. 1975. Payel Y. 360 S. 25 TL.

Mitka Grıbçeva: **Seni halk adına ölüme mahkûm ediyorum.** Çev.: N. Sel. İst. 1976. Habora Y. 549 S. 30 TL.

Ernesto Che Guevara: **İki... Üç... daha fazla Vietnam.** Çev.: Günay Cem. İst. 1976. Yar. Y. 57 S. 5 TL.

Che Guevara: **Siyasal Yazılar.** Çev.: Şiar Yalçın. İst. 1976. Ser Y. 258 S. 20 TL.

Fred Halliday: **Dofar Bağımsızlık Mücadelesi.** Çev.: Ali Baran. İst. 1976. Kava Y. 204 S. haritalı. 17.50 TL.

Ernest Henry: **İleri Bir Demokrasi için Solun Güç Birliği.** Çev.: Sükrü Keleş. İst. 1975. Konuk Y. 206 S. 15 TL.

Dolores Ibarruri: **Fasizmi Ezeceğiz.** Çev.: Zehra Ağralı. İst. 1975. Konuk Y. XVI fotoğraf. 394 S. 30 TL.

P Ğ. İncicyan: **18. Asırda İstanbul.** Çev.: Harand D. Anreasyan. İst. 1976. İstanbul Fetih Cemiyeti Y. X + 159 S. 30 TL.

Kamen Kalçef: **Proleter Devrimci Dimitrof.** Cev.: Burhan Arpacı. İst. 1976. May Y. 296 + XXIII Kronoloji, XVI planş. 25 TL.

Roderick Kedward: **Anarsistler Bir dönemi sarsanlar. Çev.:** Ayşe Kemahlı. İst. 1976. Milliyet Y. 127 S. res. 50 TL.
«20. Yüzyıl Dosyası: 1»

Joseph Kessel: **Stavisky Rezaleti.** Cev.: M. Ali Kayabal. İst. 1976. Millivet Y. VIII plânş 159 S. 15 TL.

Henri Krasucki: **Sendikalar ve Sosyalizm.** Çev.: Nahit Tören. İst. 1976. Sorun Y. 105 S. 10 TL.

Annie Kriegel: **Fransız Komünistleri.** Çev.: Şiar Yalçın. İst. 1976. May Y. 368 S. 25 TL.

Jelle Kuntz: **Portekiz dün-bugün.** Çev.: Ayda Düz. İst. 1975. Pavel Y. 189 S. 15 TL.

Harold Kurtz: **Kayzer'in Almanyası. «Almanya Herşeyin Üstünde».** Cev.: Ayşe Kemahlı. İst. 1976. Milliyet Y. 127 S. res. 50 TL.
«20. Yüzyıl Dosyası: 3»

Oskar Lange: **Tekelci Kapitalizm ve Devlet.** Cev.: M. Ragıp Zarallı. İst. 1976. Yol. Y. 176 S. 20 TL.

Lenin-Gorki: **Devrim öncesi-devrim sonrası. (Anılar Mektunlar).** Çev.: Suha Öncü. İst. 1976. Özgün Y. 416 S. 30 TL.

Lenin: **Ekim Devrimi Üzerine,** Çev.: F. Çalışır. İst. 1976. Teori Y. 151 S. 15 TL.

V. İ. Lenin: **Empervalist Savas Üzerine.** Cev.: Ahmet Yurdaer. İst. 1976. Günce Y. 358 S. 25 TL.

V Lenin: **Felsefe Defterleri.** Cev.: Attila Tokatlı. İst. 1976. Sosyal Y. 551 S. 100 TL.

V İ. Lenin: **Ne Yanılmalı.** Çev.: M. İlkin. İst. 1976. Yücel Y. 276 S. 20 TL.

V. İ. Lenin: **Paris Komünü Üzerine.** Çev.: Mehmet Şimşek.

Ankara. 1976. Odak Y. 184 S. 15 TL.

Lenin: **Rusya'da Sosyal Demokrasinin tutumu.** Çev.: Orhan Suda. İst. 1975. Suda Y. 186 S. 15 TL.

Lenin: **Ulusal Sorun Teorisi.** Çev.: Mehmet Karaahmetli. Ankara 1976. Toplum Y. 122 S. 12.50 TL.

J. Lépine: **Devrimcinin Savunması.** Çev.: Şiar Yalçın. İst. 1976. Öncü Y. 240 S. 20 TL.

Raimondo Luraghi: **Sömürgecilik tarihi.** Çev.: Halim İnal. İst. 1975. (e) Y. 455 S. 30 TL.

Rosa Luxemburg: **Kitle Grevcileri.** Çev.: Cemal Demirer. İst. 1976. Maya Y. 112 S. 12.50 TL.

Ernest Mandel: **İşçi Sınıfı Hareketi ve Bürokrasi.** Çev.: Orhan Taşan. İst. 1976. Köz Y. 72 S. 8 TL.

Markopolo Seyahatnamesi. Haz.: Filiz Dokuman. 2. cilt. İst. 1976. Tercüman Kitapçılık. 195 + 226 S. 10 + 10 TL. «1001 Temel Eser: 87-88»

Georgi Markov: **Sibirya.** Çev.: Belkıs Çorakçı. İst. 1975. Koza Y. 407 S. 30 TL.

Marx - Engels: **Alman İdeolojisi.** Çev.: Hüseyin Boz. İst. 1976. Taban Y. 124 S. 10 TL.

K. Marx - F. Engels. **Manifesto.** Çev.: Mümtaz Yavuz. İst. 1976. Evren Y. 88 S. 10 TL.

K. Marx - F. Engels. - **V. İ. Lenin: Marksist Felsefe Yazıları.** Çev.: Mesut Odman. İst. 1976. Bilim Y. 344 S. 22.50 TL.

John Clover Monsma: **Niçin Allah'a İnanıyoruz.** Çev.: İbrahim Sıtkı Eröz. İst. 1976. Hisar Y. 331 S. 20 TL.

Prof. Muhammed Ebû Zehre: **İslâmda Savaş Kavramı.** Çev.: Cemal Karaağaçlı. İst. 1976. Fikir Y. 135 S. 10 TL.

S. Nadel: **Çağımızda Kapitalizm ve Aydınlar.** Çev.: Kerim Vedat Üner. İst. 1976. Konuk Y. 92 S. 10 TL.

Manole Neagoe: **Üç Bozkırlı. Atila-Cengiz Han-Timur.** Çev.: Müstecip Ülküsal. İst. 1976. Türk Kültür Y. 331 S. 20 TL.

Kwame Nkrumah: **Afrikada Sınıf Mücadelesi.** Çev.: Zühal Acaroğlu. İst. 1976. Yücel Y. 101 S. 10 TL.

Onuncu Asırda Türkistan'da Bir İslâm Seyyahı İbn Fazlan Seyahatnâmesi. Haz.: Ramazan Şeşen. İst. 1975. Bedir Y. 160 S. 10 TL.

William Pomeroy: **Marksizm'de Gerilla Savaşı.** Çev.: Mümtaz Yavuz. İst. 1976. Evren Y. 432 S. 30 TL.

Swai Prabhavanda - Christopher Isherwood: **Tefrik Etme Hazinesi.** Çev.: Mehmet Ali Işım. İst. 1976. Dergâh Y. 151 S. 15 TL.

W. Radlof: **Sibirya'dan (Seçmeler).** Çev.: Prof. Dr. Ahmet Temir. İst. 1976. Kültür Bakanlığı Y. 408 S. res. 10 TL.

Lui Ramber: **Gizli Notlar.** Haz.: Niyazi Ahmet Banoğlu. İst. 1976. Tercüman Kitapçılık. 234 S. 10 TL.
«1001 Temel Eser: 75»

Wilhelm Reich: **Cinsel Ahlâkın Boygöstermesi.** Çev.: Bertan Onaran. İst. 1976. Payel Y. 255 S. 20 TL.

Wilhelm Reich: **Dinle, Küçük Adam.** Çev.: Hüsen Portakal. İst. 1976. Selkan Y. 155 S. res. 15 TL.

Bertrand Russell: **Eğitim ve Toplum düzeni.** Çev.: Nail Bezel. İst. 1976. Varlık Y. 172 S. 10 TL.

Giovanni Scognamillo: **Batının İnanç Temelleri.** İst. 1976. Dergâh Y. 174 S. 15 TL.

Victor Serge: **Militana Öğütler.** Çev.: Mümtaz Yavuz. İst. 1976. Evren Y. 120 S. 10 TL.

Agnes Smedley: **Çin Savaşıyor.** Çev.: Ali Kiraz. İst. 1975. Bora Y. 364 S. res. 20 TL.

Edgar Snow: **Çin Üzerinde Kızıl Yıldız. 2. cilt.** Çev.: Enis Esmer. İst. 1975-1976. Koral Y. 368 + 351 S. Haritalı. 25 + 25 TL.

W. T. Stace: **Hegel Üstüne.** Çev.: Murat Belge. İst. 1976. Birikim Y. 231 S. 25 TL.

J. V. Stalin: **Marksizm ve Dil.** Çev.: C. Karakaya. İst. 1976. Sosyal Y. 101 S. 10 TL.

J. Stalin; **Milli Mesele.** Çev.: Mümtaz Yavuz. İst. 1976. Evren Y. 176 S. 15 TL.

J. Stalin: **Sağ ve Sol Sapmalar.** Çev.: Mümtaz Yavuz. İst. 1976. Evren Y. 271 S. 25 TL.

Boris Suchkov: **Gerçekçiliğin Tarihi.** Çev.: Aziz Çalışlar. İst. 1976. Bilim Y. 409 S. 25 TL.

M. A. **Suslov: İşçi Sınıfının Enternasyonalci Öğretisi. Marksçılık-Leninçilik.** Çev.: Cemil Aslan. İst. 1976. Konuk Y. 274 S. 20 TL.

Süheyli (Ahmet bin Hemdem): **Türk İslâm Tarihinden Nevâdır-i Süheyli).** 2. cilt. Haz.: Şemsettin Kutlu. İst. 1976.
Tercüman Kitapçılık. 279 + 303 S. 10 + 10 TL.
«1001 Temel Eser: 83, 84»

Şeyh Şuayb Şerefûddin: **Kâinatın Mihveri.** Haz.: Yaman Arıkan. İst. 1976. Bedir Y. 152 S. 10 TL.

C. Leslie Thomson: **Saç Dökülmesi Doğal Yöntemlerle Tedavisi.** Çev.: Reha Pınar. Ankara 1976. Hikmet Y. 104 S. 12.50 TL.

George Thomson: **İnsanın Özü.** Çev.: Celâl Üster. İst. 1976. Payel Y. 142 S. 15 TL.

Baron De Tott: **Türkler ve Tatarlara Dâir Hâtıralar.** Çev.: Mehmet R. Uzmen. İst. 1976. Tercüman Kitapçılık. 323 S. 10 TL.
«1001 Temel Eser: 89»

Leon Troçki: **Sendikalar Üzerine.** Çev.: Mustafa Sayman. İst. 1976. Maya Y. 135 S. 12.50 TL.

Upanişadlar «Tanrının Soluğu». Derl.: Mehmet Ali Işım. İst. 1976. Dergâh Y. 182 S. 20 TL.

Tarzie Vittachi: **İfrit Avı.** Çev.: Cemal Karağaçlı. İst. 1975. Bedir Y. 254 S. res. 20 TL.

Gusstav A. Wetter: **Bugünkü Sovyet İdeolojisi** II. Çev.: Cemil Ziya Şanbey. İst. 1976. Kültür Bakanlığı Y. 510 S. 10 TL.

ŞİİRLER



Sunullah Arısoy

İLKYAZ

Vurdururlarken kardeşi kardeşe
İlkyaz gelmiş apansız anlamadım
Bir yaşam sürmekte adım adım
Badem açmış çiçeğini güneşe

Ne zaman yaprağa karışmış kavak
Düne dek iskeletiydi bir balığın
Çalsın davul zurna dernek düğün
En gürbüz dölü alsın al kısrak

İlkyaz gelmiş apansız anlamadım
Kızı kızanı kıpır kıpır rüzgârda
Gök hovarda su hovarda dal hovarda
Ben de yırtığımı usul usul yamadım

Nahit Ulvi AKGÜN

★

MEVSİM

kuşlar inmiş bir zaman
ayaklarımızın dibine rüzgârlar inmiş
gece değilmiş gibi zamansız kalkıp
ışığa alışmışız
alıp götürmüş birşey bizi
ipleri kopmuş ellerimizden

şimdi adım attıkça geride bıraktığımız
günler dilim dilim
ve kaçıyor düş'se de avuçlarımızdan
dizlerini kırarak giren mevsim

Nazmi AKIMAN

DER Kİ SİZE

Der ki size bir gün ölüm,
Boşuna kardeşim çalım.

Düşünürsünüz, nereye
Savrulacak bunca külüm.

Ya yüzüm, ya gözüm kaşım,
Ağzım burnum, elim kolum.

Hangi köşede, izbede
Kaskatıyım, süklüm püklüm.

Uyuyacağım, açacak
Orada, bir yerde gülüm.

Sabahattin Kudret AKSAL

★

KIRIK

İnanın bu bir sevinç
Uçarım sus-pus tüy gibi
Yerde bir şey takılır gözüme ilk
İlk bulutları okşarım.

Kilometre taşları yaralı yollarda
Kimbilir kimler geçer ağlayan
Can kafesine sıkışmış avcılar
Yüreği yüreğimde
Kaçıverir zaman.

Geceler günler bir daha, bir daha
Son güvercinler de uçup gider
Mavi bir mendile dürülür sevdam.

Dilimde türküsü bu sevincin
İçimde haykıran bir bebek
Toprak susuz, ağaçlar uykusuz.

Bir sağnakla belirir gerçek
Tatsız ve ucuz
Suskunluk gitgide derinden
Bilemez insan koptuğunu nasıl
En mutlu yerinden

Feriha AKTAN

SEVGİNLE YÜREĞİMİ DAMGALA

Bir dal kopsa temmuzdan
Ellerinden uzanırım denize
Taşralı bir sıkıntıyla
Saçlarından kırlangıçlar havalanır
Yorgun sularla yan yana

Tutuşmakta derinden derine kav
Sokak afişlerinin donukluğu
Kıyısı kararmış eski yazlardan
Yorgun suların akışı
Gibi yüzünün donukluğu

Bir türkü gibi giriyorsun kanıma
Yeni bir günün başlangıcı saçların
Saatleri ayarlamayı bırak
Adımı ünlesin sesin
Sevginle yüreğimi damgala

Mahmut ALPTEKİN

★

DÜŞLERİMİZDE ZAFERLER

Biz hep bu yorgun meyhanelerde mi
İçimizdeki tahta atlar ne zaman
Oysa şimdi suçsuz çocuklar
Yeni acılara doğuyor.

Evet yeşil gözlerin güzelliğinde değiliz
Yüreğimizde zafer günlerinin yutkunması
Oysa şimdi bir yerlerde gün bitiyor
Köpekler uluyor karanlıkta.

Kuramlarda parıltılı gerçekler
Öykülerle büyüyor mutluluğumuz
Oysa şimdi yeni anlaşmalar yeni hesaplar
Yeni kafeslere yürüyoruz.

M. Alâeddin ASNA

DE Kİ

De ki bozkırda bir tarla yaşam
Kanı tırnaklarıma oturmuş

Toprağa damlayan alnımdan
Umudun ilkyazları fışkırmış

Değirmenler döndüren çabam
Yıldız unundan ekmek yoğurmuş

Başaklar gibi hışırdar akşam
Akşam ki rengi saçıma vurmuş

Geceye güller açtırır kavgam
Bıcırdar içimde binlerce kuş

BAŞARAN

★

DON KİŞOT

Şanlı vakitlere bir benim, bir O
Saçmalayan, habire çakmak çakan,
Şatolar kuruyoruz düşten ve alçıdan
Ardımızda kahkaha gibi Sancho.

Biz neler yapmadık Don Kişot'lukla
Babamızdan kalma ne varsa sattık,
Tutup Akdeniz'i doğuya uzattık,
Nice gemiler yüzdürdük karada.

Neylersin sonunda kırıldı kalkanımız,
Kılıcımız büküldü, eğildi mızrak,
Yürekleri onarmaya yok zamanımız.

Türküler gibi damıtılıp bir çağa
Yorgun umutlarla düştük toprağa,
Ne düş kaldı, ne köprüler, ne ırmak.

Seyfettin BAŞCILLAR

EĞEMEN GECE

Bir güneş kanıyor
Bir deniz çığlık çığlığa
Kan içre çocuk
Yıldızını döküyor bir gece
Evler sokaklar ağıt

Yiğit bir soluk
Yakmak üzre yeniden
Yaşamın yıldızını
Kalkıp gelmiş ta nerelerden
Özgürlüğün halk bahçesinden

Cıvıl cıvıl şimdi
Evler sokaklar ışık
Eğemen gecede
Büyüyor çocuk

★

KUŞLUKTAKİ ÖLÜ

Yüreğini rüzgâra astılar
Yüzünü bulutlara
Türküsü biter mi ki ölünce
Geceden sabaha
Sabahtan geceye
Işır sesi
Bilincin kuşluğunda

Süleyman BEKTAŞ

ALAÇİÇEK

Trenlere bayrak etsem
Yollasam seni
Diri yeşil saplarını, çiçeklerini
Doğu göklerinden, şafaklarından
Bilirler mi Muş'un,
Muş'un lâlelerini.

Ve ölümün soluğu karanlıkları
Güne dönmeyen o geceleri
Karına kar yağan dağlarımızı
Aşiret ağalarını, beylerimizi
Anlat çiçeğim anlat,
Kara kazanlı şeyhlerimizi.
Anlat bizi yürekten

Yürekten sevenlere
O kadar uzak, o kadar eski
Canımızı yolan ellere karşı
Malazgirt göklerinde
Yıldızlar gibi.

Toprakla özünde gelen baharı
Köpüklü gamsız karlı suları
Yürek yürek büyüyen çiçeklerini
Doğu göklerinden, şafaklarından
Anlat çiçeğim anlat,
Muş'un lâlelerini.

Kaldır başını doruklar gibi
Dayan kapılara, pencerelere
Ne kendi kendine kuru öyle
Ne tırpanlar biçsin seni...

Recep BULUT

KALAN

Su kaynaklarının yakınında
Yaktıkları ateş dolayında
Açık havada yaşadılar önceleri
Daha çok balığı olan sularla
Sık sık değiştirip yerlerini
Öküzler sırtlanlar boz ayılar
Renkli duvar resimleri
Dillerinde az kelimelerle
Bilinmezliğin acılığı şimdi
Bir şey yok yellerden başka

Attilâ BÜYÜKTUNÇAY

★

SIZI

Cambazın tele çıktığı,
Palyaçonun göz yaşlarını sırıttığı günler nerde?
Kuyuya sarkıtılan ipin,
Serin suyun uğultusu nerde?
Kazma işlemiyor çorak toprağa artık,
Sürülmeden kaldı tarla...
Umutlarını gömüp de gelmiş gözlerle,
Ölmesi mi gerekliydi Hamlet'in?...

Mazhar CANDAN

SESLEYİN

Duyarım bir gündüzü
Ellerimde uyumuş
Bir gece var
Uyanık
Şimdi ayaklarımda.

Sanki bin yıllık masal
Nice sevdiğim seni
Yıldızlardan
Görünür
Kendimden saklarım da.

Tanrı mı
Ölüm mü bu
Kimi bulup sormalı
Dolaşan gölge nedir
Daha uzaklarımda?

Fazıl Hüsnü DAĞLARCA

TAKVİMDEKİ EV

Orda bir ev var takvimde
Kızılkule'nin dibinde.
Bir bakıyorum, deniz onun,
Bir bakıyorum, o denizin içinde.

Gün görmüş, olgun, çelebi, bizden
Şöyle ahşap bir ev, biraz eskice.
Nasıl soluyabilir öyle ya bu genişliği
Batmış olsaydı betona, kirece.

Çekilmiş tenhasına kişi gözünden uzak,
Varısa ne kilit ne de bir perde.
Öyle sanıyorum ki seslenince Akdeniz
Geceleri yıldızlarla yüzer de.

Ara ara, özlemlerimin yıllardır
Bulamadığı, kavuşamadığı bir yerde.
Hayallerim midir, hasetlerim mi
Bir gölgeler dönüp duruyor içerde?

Aylar, günler, sular içre tertemiz,
Sırtını çevirmiş kente.
Bense ekmeklerin, düşlerin dahi
Birbirine karışıp bozulduğu bir yerde.

Zeki Ömer DEFNE

SEVİ ÜLKEMİN UÇAĞI

Bütün acılar
Güzeli sevmek için
Kuşlar konar dalıma
Balıma ermek için

Gün doğumu kuşular
Yıldız olur ışılar
Binbir atlı karşılar
Düşümü yormak için

Nice unuturlar gerçeği
Gün yanığı burçağı
Sevi ülkemin uçağı
Yarına ermek için

A. Rıza ERGÜVEN

★

ŞİİRİSTANA 1974 GEZİSİNDEN

mayıs 1974
çizgiyim geçerim
içkievine çayevinden
çizgiyim içerim
şiiri canevinden

gel ağbim gel ablam gel kardeşim
çizgime dol
gel gülüm gel sümbülüm gel menekşem
sarmaşığım ol

gelmezsen
gün gelir
olmazsan
gün olur
çizgiyim vazgeçemem
çizgimden

Osman SERHAT ERKEKLİ

ŞİİRE ÖZLEM

Sana gelmek istiyorum,
Dizinin dibinde oturmak..
Kendimi sağladım biliyor musun,
Deldim karanlığımı duydun mu..?
Söylemek istiyorum duygularla
Yoluna baş koyduğumu..

Yamaçlar erguvan açtı,
Çamurunu akıttı su.
Dışım barış,
İçim tutku,
Uyandım..
Üstelik inandım,
İnsan vardı,
Sen vardın..
Sevmek tütsülü bir sabahtı,
Soluğuma dolardın.

Yitme ne olur,
Ses çekiminden gözet beni,
Adını verdim bu dizelere,
Senin için tekmil tümceleri.
Ilık ılık gökyüzüne,
Türkçemi sağmalıyım,
Kirpik kadar yakınım gözüne.
Şiir özledim seni,
Nasıl çıkarsan çık önüme.

Celal ERTUGAY

KAYA

Homeros'un deyimiyle:
(Ölümlü insanların en kurnazı)
Sisifos'un, günde bilmem kaç öğün,
Bir tepeye çıkarmak için çabaladığı ve
— Tamam, oh bitti! derken, yeniden aşağıya
Yuvarlanan o koca dert, işkence kaya
(Bir) ken (bin) oldu bugün!

Gönül bir kayaya
Çoktan razı!

Nüzhet ERMAN

★

ŞÖLEN

Çayırlarda otlanırdı özgür
Olacaktan habersiz
Ve susadıkça
Kanasıya içerdi gür pınarlardan

Derken
Kara bir okla kopuverdi yaşam zinciri
Geçirdiler bir çubuğa narin vücudu
Dumanı tüten ateşte kızarttılar evire çevire

Başına üşüşenler aç mı açtı
Cızırdayan etinin kokusundan yarı baygın
İri parmaklarla parçalıya didikliye
İndirdiler tamtakır midelere

Beyler asılzadeler boş mu durur
Haydin çalgıcılar sıra sizin
Şölen tamamlansın diye
Derisinden tef dümbelek yaptılar

Vay biçare ceylan
Vay biçare ceylan
Kemikleri bile
Yem oldu köpeklere

Nesim ESKİN

YÜREK YÜREK...

Benim dönüşüm/aydınlık mı ola
Çiçeklerin tomur tomur patladığı saatler?
Sevgim bir deliren ırmak mı ola,
Kıvrılarak biraz/öperek yer yer?

İşte insan/bir else, bir ayak
Onaran biri, sonra biri nedendir ezen.
Hiç yoktan gidişimiz/gelişler ne ki?
Her dokuz aya, bir göbek çizen...

Siz beni ne sandınızsa/önemli değil
Ben siz olabilirim, sizi severek,
Sonra Türkiye'm gelir/aydınlık yarın
Sevdikçe bu iyi/sevdikçe yürek yürek.

Abdurrahman GÜNAY

★

İKİ'LER

Okyanus, sezmemişti sonsuzluğu
Sonra, bir ân, bir köpük bir kuma aşk duydu da...

— — —

Tanrıyı tutsam diye göklerde gezen avcı kuşa
Cennet kuşu tutsak gibi kan-yaşlı güler.

— — —

Erken çökecek gönlümüz ufkunda değil de
Kaskatı mermerle kurulmuş tapınak.

— — —

Denizlerin derin karanlığındaki
Görkemi hiç bilmeyecektir yakamoz.

— — —

Can kulağından iter söylediğim şarkıyı
Sevgi ulaştırmadığım her kıyı.

Talât Sait HALMAN

RASATTEPE'DEN

Karanlık dönüşüyordu
Lâciverde giderek
Balgat'dan seyrek seyrek
Horozlar ötüyordu

Oradaydı ordu ordu
Çenesine uzanmış eli
Kaygulu düşünceli
Bizi gözetiyordu

Subutay HİKMET

★

SÖZLEŞMESİZ IRGATLAR GREVİ

Hep başkaları için ev yaptık
Başkalarına yemek taşıdık
Bize hiç ev yapmadılar

Don diktik yosmalara
Ellerle yatsınlar diye
Bizimle hiç yatmadılar

Hep yabancı gibi yaşadık bu dünyada
Morglarda demirbaş olduk
Güneş yüzü görmeyen odalarda
Beşer onar uyurduk
Birgün geldi uyanmayı unuttuk

Yaşadık mı yaşamadık mı bilmedik
Seçmen kütüklerinde adımız olmadı
Muhtarlar «ikametgâh» vermezdi bize
Bir tek iyi gün yüzü görmedik
Ardımızdan şiirler yazdı ozanlar
Analar ağıt yaktı
Hiçbirinizin haberi olmazdı bizden
Bunlar da olmasaydı

Ayhan HÜNALP

BİR AŞK İZİ

Bakıyorum yokum ben bu sayfalarda
Oysaki ben yazmıştım bu satırları
Bu şiiri ben yazmıştım
Bin yıl önce bu taşa.

Ben yaşamıştım bu aşkı
Onunla başka, bununla başka
O bazan neclâ oluyordu
Bazan Hanuşka.

Belki bin yıldan da eski
Beraber uzandığımız çimen
Kalkıp geri dönsek hemen
Bulabiliriz o çiçeği yerinde belki.

Zeki KURUCA

MAYINLAR PATLIYACAKTI

Konuklardık biz, alınıp getirildik
Sövgüyle karşılandık, joplarla ağırlandık
konuklardık.
Koparılıp koparılıp getirildik
bahar dalları gibi.

Ne denir, ne süre-
hangimiz eve, hangimiz ölüme
konduramaz gözlerim hiç birine
dolaştıkça;
dostların yüzlerinde,
Kaçakçı işçilere benziyorduk topumuz
sınıra ulaşmak için
mayın tarlasından geçen.

Yolculardık,
ansızın aynı duyguyu paylaşan
düşen bir uçağın içinde
sanki;
aramızda ölüm
konuşulmadan
beklenen.

Muazzez MENEMENCİOĞLU

ÖLÜM DURAĞI

Sevgileri son durakta beklemek nedir?
Bilirmisin umutsuzca.
Ve sonra ölümü kucaklamak
Acımasız kuytularda.
Küçülen güneş, büyüyen Ay
Ve kaybolan yıldızlar. Sensiz,
Gel gör ki şimdi
İki göz iki çeşme ve iki sonsuzluk.

Kemal OCAK

★

GÖKOVA

Yıldızlar dökülmüş denize,
ateş parçaları örneğin.
Deniz âyinidir oluşan,
eşini görmediğim gecede.

Dağların ardı gün ışık,
söyleyin ben nerdeyim-
gök serilmiş denize;
göğe bakma, yıldızlar denizde.

Ay bir eski dost gecede,
uzaklığı yitik, kimliği belli;
insana yakın daha bir somut.
ilk kez şaşkınım bu denli.

Büyümüş gözlerim seviden,
bir cümbüş bir oynaşı denizde;
yıldız dolu bir düş içindeyim,
benzerini bilmediğim gecede

Mücap OFLUOGLU

BODRUMDAKİ YALNIZ ADAM

Ay inmiş pencerene/Gün
Okşamıyor saçlarını/Gece de
Isıtan lâlelerdir seni/İpince
Ellerinde köy çocuklarının
Gider öğretmenlere.

İner kalemine seslenir
Tomuran damlalar/Gözlerinde
Açar acıya dostken yapraklar
Solumsuz yansımalarıdır ki bu
Ürer devinirken anılar.

Turhan OKTAY

★

ÖLMEYECEĞİM

Bir savaş alanında
Ordular karşısında
Yapayalnız..

Susan bir toplumda
Suçlulara inat
Tek kişi..

Ve kurduğunuz sehpalar önünde
Haksız çoğunluğunuzun
Ölmeyeceğim!
Her seferinde
Sıkıştırdım diyerek son köşesine
Ölüm hücresinin
Silâhsız insana karşı
En iğrenç silâhlarınızla
Ve inanılmayacak kadar alçak oyunlarınızla

Ölmeyeceğim!

Ölümü yenik düşüreceğim!
O küçük insanlar ordusunun
O küçük oyunlarından da küçük
Yaylım ateşleriyle
Kalbura dönse de her yanım
Çıldırtacak cüceleri kahkahalarım
Yine de ölmeyeceğim!

Size tattırmayacağım
Beni yenik görmek hazzını
Kalbim dursa da inançlarımla ayakta kalacağım!
Ve açacağım bir intikam çiçeği gibi
Her dalın ucunda, her tomurcukta,
her nâmuslu fikirde
Bir kurşun gibi..

Ölmeyeceğim!
Beklemeyin boş yere, hazırlanmayın sevinmeye
Vurun, pusulardaki zehir dolu fıçılar gibi
Kendinizi yerden yere..
Tam «öldü» dediğiniz an
Doğacağım kahpe ölümler içinden
En aydınlık günlere
Yeniden...

Ölmeyeceğim!

Şinasi ÖZDENOĞLU

BAĞBEN

ayak bağı beniyle
nereye varsa ele
veriyor kendini

el bağı beniyle
ağır kelepçe dile
vuruyor eğnini

göz bağı beniyle
bakar kör köle
sömrüyor beynini

bu kalıp bu benle
kaçak çorak bir döle
veriyor ömrünü

Yüksel PAZARKAYA

★

NE DEMELİ

Bin kez aradığım, ama bir kez bulduğum sen,
Korkularımın, sevinçlerimin arı kuşu
Çektiklerim yetmezmiş gibi
Yüreğim atmazmış gibi
Çıkartıyorsun bana, bir de şu dik yokuşu!

Bir akşamdı, hem de kanlı bir akşam
Gelmezmisin birden ıssız evime!
Boşanan, elim ayağım değildi yalnız
Sevincinle dolan yüreğimdi de,
Tüm giyinip kuşandımdı seni
O an, bir düşünsene!..

Bıldırcınım, şafak söktüren gülüm
Kaçtığın, nazlandığın yetti hele

Ne demeli bilmem ki?
Ateş bacayı değil, gökleri de sarmışken
Sularıma gelmeyip
Bilmezlikten gelmene!

Mehmet SALİHOĞLU

KISIR DÖNGÜ

Ben sana
Sen ona
O bana
Ne oldu
Nereye gidiyoruz
Vardığımız yer
Başlağımız nokta

Ulufer ŞAHİN

★

BAŞAKLAR

Bir buğday düşmeye görsün toprağa
Arkasından bir yağmur
Şöyle sellice suluca
Ekinlerim Âdem boyu yükselir
Başaklar tombul-tombul olur.
Başaklara gönül verdim
Başaksız tarla mı olur?

Sabih ŞENDİL

★

BAHAR OLAYLARI

Göz altında mor çiçek
Mıhladılar gölgemi duvara
Besbelli kanımı içecek
Bu çizmeli kauçuk iftira

Kafa kol sevgi inanç kırıla
Düşlere özlemlere tükrülere
Herkes herkesten sorula
Zağlı bıçak yağlı kurşun
Kinli yumruk tekme tokat küfür
Vur demokrasinin ruhu için
Vur savur

Senin kanın al değil
Bacın Zehra ana Ayşe değil
Sen Ahmet değilsin
Bayrağın yıldızlı hilâl değil

Boşlukta sallanıyor elim
Bir bakıyorum Sakarya'da
Bir bakıyorum Çanakkale'deyim
Şehitler geçiyor bölük bölük tabur tabur
Memleket dolu gözleri
Ana avrat bacı kardaş
Ölüm sarmış kerpiç damlı gökleri
Bebeler kan emer
Kocatepe'de yağız atlı bir süvari
Atın ayağı yanmış otların külüne vurur
Sular ki elden ayaktan kesik
Dağlar ki susmuş oturmuş
İki yalın süngü süvarinin gözbebekleri
Türkiyem kanadı kırık bir kuş

Boşlukta sallanıyor elim
Bir bulduk bir yitirdik
Yaralı yoksul namuslu ve yiğit
Kahırlar kitabı memleketim

Havalandı içimin alıcı kuşları
Üstümüzde gök bakışları
Yürüyelim
— Yürüyelim arkadaşlar
Güneş ufuktan şimdi doğar.

Suat TAŞER

PEYZAJ

Hey papatya papatya
Ne güzel bir direngsin
Tüm ağırlığına karşı gökyüzünün

Metin TEKE

★

ANLARSIN

Söğütten düdük yontmuş ağabeyi
Öttürür-öttürür yürür

Sarkmış cebinden meşin sapanı
Ağaçtaki kuş üzgün durur

Çizmiş duvarlara içindeki dünyayı
Çöpten adamları mutlu-duman tüter
evlerinin bacaları

Kanatlanmış bir tahta at göklere doğru
Konmuş bulutların üstüne sanki

Uçurt uzun kuyruklu şeytan uçurtmanı
Yaşa çocukluğunu yaşayabildiğince çocuk

Bir gün rüzgâr diner bakarsın
Bir gün sen de büyürsün anlarsın

Oya UYSAL

NURİ BEY'İN SUSKULUĞU

Neler ummadık ki sevincimiz onlardı
Bir yangının ardından serinleten sulardı
Kıraçlar yeşillenir fidanlar boy atardı
Tıkandı da damarlar böyle bodur kaldılar

Aksayan ekmek miydi su muydu
Kalem miydi okul muydu yol muydu
Hiç unutmam Lâleli'deki o fırın kuyruğunu
Üzüntümü iki mars bir oyun unutturduydu

İşte bu soluk şapka o günlerden kalma
Bakma epey eskidi ama bu baston daha yeni
Gel de şu saçlı sakallı yetmelere kızma
Sahi biz hiç yaşamadıktı gençliğimizi

Susmalı en iyisi yakmalı bir cıgara
Dalmalı düşünmeli bakıp tüten dumana
Neyi bekleriz bilmem ki neyi
Belki de hiç yaşamadan ölmeyi

C. YERLİ

GÜNEŞİN DEDİKLERİ

Sevginin göğünde mendil sallayan güneş
Gülümsüyor günlerin köprüsünden geçerken
Diyor ki dolanıp durmayın yerinizde
Kanatlansın bedendeki canınız
Yollar kapalı deyip dönmek olur şey midir
Korkuları büyütmek ölümün kendisidir,

Umudun göğsünü okşayan güneş
Dudağı yaşamın dudaklarında
Bakışları okşuyor şu dünyanın karnını
Büyüyor gözlerinde uygarlığın çiçeği
Diyor ki büyüyecek geleceğin bebeği

Irmakla toprakla konuşan güneş
Kimbilir kaç yüz bin yıllardan beri
Diyor ki üzgünüm hep sizleri gözlerken
İçinizde boylanmış sömüren bencillikler
Nedir bunca ayrılık sevgisiz geçen günler

Şevket YÜCEL



Adnan Binyazar

HİKÂYELER



Erhan Bener

APAYDIN, Talip

GENÇLER

— Kah-rol-sun Fa-şist-ler! Kah-rol-sun fa-şist-ler!

— Ba-ğım-sız Tür-ki-ye! Ba-ğım-sız Tür-kiye...

Sıra olmuşlar, geniş caddeden öbek öbek geçiyorlardı. Kızlı oğlanlı kot pantolonlu, yakaları açık, yorgun gençlerdi. Bağıra bağıra kiminin sesi bozulmuştu. Yumruklarını sıkarak damarlarını şişire şişire hâlâ bağırıyorlardı. Üstlerine başlarına hiç özen göstermedikleri belli oluyordu. Erkeklerin kimisi sakallıydı. Saçları taranmamıştı. Kızlar boyasızdı. Kan-ter içindeydiler. Hepsinin yüzünde bir inanç vardı. Dağ devirecekmiş gibi yürüyorlardı.

Ne kadar da çoktular? Ortadoğulular, Siyasal'lılar, Hacettepe'liler, Hukuklular, Gazi Eğitimliler..

Caddenin iki kıyısındaki apartımanların pencerelerinden balkonlarından kendilerine bakıyorlardı. Kimisi el sallıyordu. Kimisi ağzının içinde söyleniyordu. Kiminin dümdüzdü yüzü, ne düşündüğü belli değildi.

— Moskova'ya Moskova'ya; diye bağırdı beşinci katta birisi. Hemen içeri girdi. Masada duran viski bardağını dikip iki yudum aldı. Yüzü gözü kıpkırmızıydı.

— Sersemler! Bunlara da ne oluyor be? Kim bunlar? Nasıl bağırıyorlar böyle?

Büfenin üstündeki telefona gitti. Kulaklığı kaldırıp numaraları çevirdi. Meşgul çıkıyordu. Daha çok kızdı.

— Tü Allah kahretsin!

Hırsını telefondan alacakmış gibi çat kapattı.

— Girin içeri be! Bakmayın şu itlere.. Allah belâlarını versin. Bizimkilerde suç. Dikeceksin toplum polisini önlerine, hallaç pamuğu gibi atacaksın. Darmadağın edeceksin hepsini. Kim izin verdi bu yürüyüşe?

Karısı ile kızı aldırmadılar. Sessizce oturuyorlardı balkonda. Geçenlere bakıyorlardı.

— Kot pantolonlar da amma moda oldu, dedi kadın. Çoğunun ayağında kot pantolon baksana?

— Çok pratik anneciğim, kullanışlı. Hem yakışıyor da

biliyor musun? Bedenine göre giyince şöyle..

— Öyle he. Kızlara daha çok yakışıyor. Eskiden sevmiyordum ama yavaş yavaş ben de alıştım.

— Şimdi elbise de yapıyorlar. Bizim arkadaşlardan birisi almış, pek hoşuma gitti. Biz de alalım ha, yahut diktirelim.

— Olur, bakalım...

— Geçen gün ne konuştuk biliyor musun? Çin'de kadın erkek herkes tektip mavi elbise giyermiş. Nasıl olur, halk bunu nasıl kabul eder diye şaşardım. Ama bakıyorum, bizde de herkes kot pantolonu montu giydi. Oluyormuş demek.

— Ama o başka kızım. Benzettiğin şeye bak. Orada zorla giydiriyorlarmış. Bizde öyle mi? Bana zorla pantolon giydirmeye kalksalar vallahi çıplak gezerim de gene giymem.

— Ba-ğım-sız Tür-ki-ye! Ba-ğım-sız Tür-ki-ye!...

— Girin içeri be! Hoşunuza mı gidiyor şunları dinlemek?

— Biz onları dinlemiyoruz babacığım, bakmıyoruz da. Kendi aramızda konuşuyoruz.

— Girin içerde konuşun. Yarından sonra Mecliste sorarım ben bunların hesabını. Memleketi sahipsiz sanıyor bu dürzüler. Ulen biz öldük mü? Girin içeri dedim!

Fazla kızdırmamak için girdiler. Kapı örtülünce sesler azaldı. Uzak bir uğultu halini aldı.

Aynı apartımanın üçüncü katında öğretim üyesi Eyüp Uslu ile kayın biraderi mühendis Erdal konuşuyorlardı.

— Ben bu çocukları anlamıyorum, dedi Eyüp Uslu. Haklıdan yana olmak, ezilmişlerden yana olmak, kabul. Bu doğru. Aydınca bir davranış. Ama ateşin içine atılmak, tehlikeli durumlara girmek... değer mi canım? Kaç tanesi boşuboşuna öldü. Katilleri bile bulunamadı. Ne yararı oldu, bunu anlamıyorum. İnsan biraz kafasını çalıştırmalı. Sütre gerisinden başını eğerek yürümeli. Bunlar karşıdan gelen kurşunlara göğüslerini açıyorlar. Evet gençlik cesur olur, heyecanlı olur, inancı uğruna canını bile verir. Ama herşeyin bir zamanı var, sırası var.

— Bunları kendilerine söylesenize enişte, çoğu öğrenciniz.

— Söylüyoruz canım, dinlemiyorlar. Alay ediyorlar in-

sanla. Kitaplardan birkaç şey öğreniyorlar, tamam. Hepsi o. Sen ne dersen de, kulaklarına girmiyor. Geçen gün konu açıldı da söyledim, «yapmayın çocuklar, insan yerine göre hareket etmeli. Tehlike geçinceye kadar ortalarda görünmeyiverin. Bir süre susuverin. Bu davadan dönmek anlamına gelmez. Yolunuzda haklısınız ama tutumunuz, kavgaya giriş biçiminiz yanlış. Kendiniz için zararlı. Karşınızdakiler silâhlı, üstelik polis onları koruyor. Apaçık meydanda. Biraz kurnaz olun, aklınızı kullanın. Göz göre göre canınızı vermeyin. Kanınızı akıtmaym. Siz bu ülkeye lâzımsınız.. Hee, insanın yüzüne nanik yapıyorlar. «Sizin canınız çok kıymetli hocam» diyorlar. «Bütün bürokratlar böyle konuşur» diyorlar. Söz yetiştirme olanağı yok. Vallahi acımasam hani, ne haliniz varsa görün deyip geçeceğim. Lâkin içlerinde çok değerli çocuklar var. Akıllı, bilime yatkın çocuklar.. Bunlar kolay yetişmez, yazıktır. Ne idüğü belirsiz bir serserinin kurşunu ile ölüp gidiyorlar. Çocuk oyununa benzettiler. Bir sahip çıkan yok. Hem canım, doğruyu söylemek gerekirse, bu bizim millet.. nedir yani? Kendini soyanlara rey veriyor işte. Bize ne yapmak düşer? Söylüyoruz, yazıyoruz.. Daha fazlası değmez. Yazık değil mi yirmi yaşında, yirmi iki yaşında boşuboşuna ölmek? Şunlara bak, herbiri cıvan gibi çocuklar. Seçilip Üniversitelere gelmişler. Kimisi son sınıfta, kimisi ikinci üçüncü sınıfta. Anaları babaları var, nişanlıları var. Bir anda ölünür mü? Yazık değil mi? Bir yararı olsa canım yanmaz. O da yok. Boşuna..

— Boşuna olur mu enişte? Damla damla birikiyor, birikim oluyor.

— Yok canım, ne birikimi? Kendimizi aldatıyoruz. Halkın umurunda değil. Bizim halk uyanacak da, kendinden yana olanı anlayacak da, sahip çıkacak. Olacak iş değil. Sağcılar daha yakından biliyorlar halkı. Ona göre yürütüyorlar işlerini. Bizler hep düş görüyoruz. Onlar daha gerçekçi.

— Değil, Sadece bizim işimiz zor. Hele bu çocuklar en ağırını yüklendiler. Egemen sınıfın silâhlarına karşı silâhsız dövüşüyorlar.

— E bu akıl işi mi?

—Değil belki, ama teslim olmaktan daha iyi.

— Teslim olalım diyen yok, akıllı olalım.

— Dev-rim-ciler ölür, dev-rim-ler öl-mez! Dev-rim-ciler ö-lür, Dev-rim-ler öl-mez!

Caddeden büyük bir uğultu yükselmişti. Hep bir ağızdan bağırıyorlardı.

— İşte bir aldatmaca daha. Devrimciler ölecek, devrimler yaşıyacak? Nasıl olur bu? Sana ters gelmiyor mu?

— Hepsini öldüremezler. Devrimler sürer.

— Bırak allahını seversen.

Aşağıda yaşlıca bir kadın kapının önüne dikilmiş, geçenlere hayranlıkla bakıyordu. «Bunlar bizimkiler, dedi. Oğlumun arkadaşları. Arslanlar.. Kurban olayım size.» Ufak tefek bir kız bakıp gülümsedi. Dediklerini duymuştu. Dönüp yanındaki çocuğa anlattı. Eliyle kadını gösterdi. İkisi birden el salladılar. Dostça gülümsedielr.

Kadın baktı baktı, kendi oğlunu göremedi. Oğlunun arkadaşlarını da göremedi. Kimbilir neredeyediler? O kadar çoktular ki.. Yarım saattir geçiyorlardı. Kafilenin ne başı, ne sonu görünmüyordu.

— Faşizme geçit yok! Faşizme geçit yok!

Geniş cadde sesle doldu. Gök gürler gibi bir uğultuydu. İki yanda kadınlar erkekler, çocuklar, durmuş bakıyorlardı. Kimisi şaşırmış gibiydi. Kiminin yüzü donuktu. Ufak tefek, yaşlı bir adam ağlıyordu. Saçları sakalları kırlaşmıştı. Böyle adamların ağlaması ne çok dokunur insana? Kimbilir ne derdi vardı? Eli yüzü düzgünce birisi yaklaştı,

— Hayrola, dedi. Derdin nedir? Yardım edebilir miyim?

— Yok, dedi adam. Kimse yardım edemez bana. Yirmi gün önce oğlumu öldürdüler. Bunların arkadaşıydı. Katillerini yakalamadılar. Arayan soran yok.

Sakallarından aşağı yaşlar dökülüyordu. Oğlunun arkadaşlarına bakıp oğlunu ansıyordu. Büyük acılar içindeydi.

— Gel evine götüreyim seni. Buralarda durma, acın tazeleniyor.

— Ha ev ha bura, farketmez. Dünya cehennem benim için.

Dönüp yürüdü. Öğrencileri koğuşturuyordu.

Yandaki apartımanın balkonundan genç kızlar ellerini sallıyor, geçenleri selâmlıyorlardı. Birisi öyle eğilmişti ki

nerdeyse aşağı düşecekti. Arkasındaki beline sarılmış, onu tutuyordu.

Genç bir kadın kucağındaki çocuğun kolunu iki yana sallıyordu. «Bak abilere, bak ablalara.. Sen de onlar gibi olacaksın değil mi?»

Çocuk ilgiyle bakıyor, neşeli sesler çıkarıyordu.

Yan sokaktan ilkokul çağında bir küme çocuk koşarak geldiler, caddenin kıyısında bağırarak yürümeğe başladılar. Abileri ablaları öykünüyorlardı. Onlar bağırırken bunlar da katılıyordu.

— Ba-ğım-sız Tür-ki-ye! Ba-ğım-sız Tür-ki-ye!

Uygun adımla yürüyor, havaya kalkmış yumruklariyle tempo tutuyorlardı. Duru sesleri ortalığı dolduruyordu.

Yaşmaklı şalvarlı iki kadın, yüzleri örtülü, duvar dibine büzülmüş bakıyorlardı. Yarı korku, yarı şaşkınlık içindeydiler. Biri öbürüne fısıldadı.

— Öldürülen gençler bunlardanmış öyle mi?

— He ya bunlardan. Onun için yürüyorlar.

— Yazık, nasıl kıyarlar bilmemki. Benim Ali'nin yaşıtı hepsi de. Tüh tüh tüh... Kızlar da var aralarında baksana?

— Var. Onlar da delikanlılarla birlikte yürürler.

— Nereye kadar gidecekler şimdi?

— Bilmem. Yolları uzak herhalde.

— Allah kolaylık versin. Ben sanırdım, bunların hiç bir derdi yok. Meğer bunlar bizden dertliymiş.

— Öyle he. Her gün ölüm korkusuyla yaşıyorlar.

— Gep-genç çocuklar, yazık.. Anaları babaları nasıl dayanır buna?

— Sorma bacım, çok kötü. Bizim apartımanda birinin oğlunu vurdular. Ölmedi ama yaralı. Hergün hastaneye taşınırlar.

Orta boylu, donuk yüzlü bir adam ağzındaki sigaradan duman üstüne duman çekiyordu. Heyecanlıydı ama ne düşündüğü belli değildi. Birini koğuşturuyordu belki, sık sık durup öğrencilere bakıyordu.

Öğretmen Sabri arkadaşının kolunu sıktı.

— Ba şu, adama dikkat et, dedi. Polis olabilir.

— Nerden bildin?

— Bakışı tekin değil.

— Yok canım, sen de herkesten kuşkulanırsın.

— Öyle de, şimdi kaç tane polis vardır burada kimbilir. Hatta öğrencilerin arasına bile sokmuşlardır.

— Herkes arkadaşını bilmez mi?

— Bildiğini sanır. İkili oynayan çok olur böyle zamanda. Görmedik mi 12 Mart'ta neler çıktı ortaya?

Arkadaşı başını salladı,

— Orası öyle..

Tül perdelerin gerisinde iki kişi yanyana durmuş aşağı bakıyorlardı. Başları kalkıp kalkıp iniyordu. Safları sayıyorlardı. Arkada birisi de telsizle konuşuyor, gördüklerini merkeze aktarıyordu. Yüzleri ciddiydi. Önemli bir iş yapıyorlardı.

— Yürüsünler yürüsünler dedi karşıdaki ses. Yürümekle sokaklar aşınmaz. Onlar yürüsünler, biz de bildiğimizi yaparız.

— Başüstüne şefim.

Çıt kapattı telsizi. Sonra sigara yaktı. Pencerisinin önüne gelip aşağıya bakmağa başladı. Yüzü gergindi.

Caddeyi birden sesler doldurdu

— Fa-şiz-me ge-çit yok! Fa-şiz-me ge-çit yok!

Uzun boylu, esmer bir delikanlı idare ediyordu. Kanter içinde kalmıştı. Yumruklarını kaldırmış, havayı dövüyor, yeri tekmeliyordu.

— Selim Kanca değil mi O?

— Evet.

— Fotoğrafını alıver.

Birisi eğilip çıt fotoğraf çekti

Bağırırlarken kalabalık daha bir canlanıp dalgalanıyordu. İri iri adımlarla yürüyorlardı. Geçtiler, geçtiler... Yürüyüş kolunun ne başı, ne sonu görünüyordu.

Bazıları sessizce bakıyordu iki yanda.

Gençler hiç aldırmadan yürüyorlardı.

AY Behzat

DÖNÜŞÜM

Mayıs ayının ılık güneşi, kuşların sesi, açan rengârenk çiçekler birbirleriyle sarmaşdolaşken dışarda, koca pazarı dort duvar arasında geçirmenin gereksizliğini düşünerek evden çıktım. Temiz havayı içime çeke çeke yürümeye başladım. Sol elim, pantolonumun sol cebinde, iki onluğu oynayıp duruyordum. Ve bir yandan da, iki onluk, iki yüzlük olsa diye düşünüyordum: İki binlik değil, salt iki yüzlük.. Bu parayla, karım ve iki çocuğumla bir lokantada akşam yemeği yesek.. Ne denli az istek değil mi? Şaştınız mı? Şaşabilirsiniz. Zaten, yaşanılası dünyayı şaşılası bir dünya etmedik mi? Çoğumuz en doğal haklarımızın özlemini çekip durmuyor muyuz? Sözgelimi şu anda benim istediğim. Ne köşk, ne apartman, ne çiftlik istediklerim... Salt karım ve çocuklarımla, şu pazar günü, bir lokantada akşam yemeği yiyebilmek.. Bir yeşil salata, birer ızgara et, bir de yarım şişe rakı. Tümü bu! Rakıyı içerken sıkıntıyı unutmuş olayım, çocuklarıma Şaka yapayım, onlar gülsünler. Kızım, dilinin ucuyla konuşsun dursun, yarı pepe.. Oğlum, boyundan büyük konuları konuşsun. İsterse, önündeki kâğıt peçeteye karikatürler çizsin. Karım da bu akşamlık yemek yapma, bulaşık yıkama derdinden kurtulsun. Böylece mutluluk gibi bir şey olsun.

Böyle düşünerek gezinirken PTT de memur olan Fahri'nin evinin önünden geçiyordum. Fahri, beni çağırdı. Oraya saptım. Baktım, öğretmen Mustafa da oradaydı. İkisiyle de el sıkışıp hal hatır sorduk. Gösterilen sandalyeye oturdum. Fahri, tek katlı ve üç odalı olan ahşap evinin bir odasına yerleştirdiği kuluçka makinasının karşısındaki sandalyelerden birine oturdu. Mustafa da yanına.. Fahri'ye;

«Kuluçka makinan uğurlu olsun,» dedim. Fahri, ağarmış bıyığını sıvazlayarak ve gülümseyerek,

«Sağol,» dedi. «Siftah yapacağız. Bu akşam yirmi birinci gün tamamlanıyor.» Kuluçka makinasına eğilip baktıktan sonra konuşmasını sürdürdü: «Aylık yetmeyince, Emekli Sandığına borçlanarak bu kuluçka makinasını aldım. Civciv üreticiliğini deneyeceğim. Bakalım.. Belki biraz da olsa yararını görürüz diye düşünüyorum.»

Fahri konuşurken, ortaokuldaki oğlu, kuluçka makinasının yanına gelip, yumurtalara ilgi ile bakmaya başladı. Mustafa, Fahri'ye,

«Ya şu ahşap evin de olmasaydı, ne yapardın?» diye sordu.

«Yangın var!» diye bağırırdım.

Önce üçümüzde gülümsedik. Sonra bir sessizlik oldu. Bir süre sonra Fahri, Mustafa'ya,

«Sen ne yaptın, çorap örme makinası bir şey getiriyor mu?» dedi.

«Daha maliyetini çıkaramadık.»

Fahri'nin oğlu, kuluçka makinasının kapağını açtı, yumurtalardan birini alıp kulağına götürdü ve sevinçle,

«Sesini duydum!» deyip, yumurtayı babasının kulağına yaklaştırdı. Fahri, dinledikten sonra,

«Evet, sesi duyuluyor,» dedi. Oğlu yumurtayı yerine koyup, ötekileri dinlemeye başladı. Babası,

«Sabırlı ol oğlum, acele etme, zamanı gelince çıkarlar,» dedi. Bu söz üzerine, oğlu yumurta dinlemeyi bırakmıştı. Mustafa, cebindeki birinci sigarasını çıkararak, birer sigara tuttu ve,

«Pahalılık aldı başını gidiyor,» dedi. Fahri, ağzına aldığı bolca dumanı üfledikten sonra,

«Birikmiş farkları da vermediler,» dedi. «İşe yarardı. Parlamenterler farklarını da alıyorlar, bir oturumda aylıklarını da arttırıyorlar..»

«Onlara bakma, onlar, para olunca hızlıdırlar,» diye söylendi Mustafa. Fahri'nin oğlu, elindeki yumurtayı göstererek,

«Gagası çıktı!» diye bağırdı. Fahri, saatine bakarak,

«Yirmi bir günün dolmasına iki saat kaldı,» dedi. «İki saat sonra tümü yumurtadan çıkar. Şimdi zorlama oğlum. Civcivler önce gagalarıyla yumurtalarını delecekler. Sonra yavaş yavaş kabuklarını yarıp çıkacaklar. Sabret. Zor-

lamayacağız. Şayet, civcivlere kabuk yapışır da, kabuklardan sıyrılma güçlüğü çekerlerseler, o zaman yardım ederiz.»

Oğlu yumurtayı yerine koyup, sevinçle ve heyecanla beklemeye başlamıştı. Babası.

«Hadi içeriye de, birer çay yapsınlar,» deyince, istemeyerek ayrıldı makinanın başından. Ama, çok durmadı içerde, yine geldi makinanın yanına. Mustafa, bana,

«Niçin konuşmuyorsun?» dedi. «Dut yemiş bülbül gibi susuyorsun.»

«Sıkıntı, ne konuşayım, dert ayni,» dedim.

«Senin çocuğun bari az.»

«Ayni şey; Fahri eve kira vermiyor, sen çorap üretiyorsun...»

«Daha kazanca başlamadığımı söyledim ya...

«Bekle.»

«Beklemeyeceğim. Karım çorap örerken, ben de boş durmayacağım. Ne bulursam onu yapacağım. Otelde kâtiplik, plajda biletçilik.. ne bulursam. Sen ne yapmayı düşünüyorsun?»

«Bir şey düşünmedim daha... Elimden bir iş de gelmez.»

«Elimden bir iş gelmez diye düşünmeyeceksin. İş arayacaksın. Yalnız aylıkla şu pahalalıkda geçim olmayacağını biliyorsun.»

«Gezmem. Şura bura para harcamam. Yaz boyu eve çekilir, kıt kanaat geçinirim. Zamanımı da kitap okuyarak geçiririm.»

«Bu ortamda okumak çıkar yol değil. Düzen el çabukluğu, göz açıklığı düzeni..»

Mustafa konuşmasını sürdürecekti, Fahri,

«Doğru söylüyor,» dedi. «Kitap okuyor diye bir de mimlerler bu ortamda insanı. Hüseyin'in durumunu biliyorsun. Bizim gibileri süründürüyorlar.»

«Karamsar mı olalım yani?» diye sordum. Onlardan yanıt beklemeden de konuşmamı sürdürdüm: «Onların istediği bu zaten. Karamsar etmek, korkutmak, yıldırmak. Siz ve sizin gibi bin kişi daha yan iş bulsa ne olur sanki? Bunlar kurtuluş yolu değil. Zaten herkes yan iş bulamaz.»

Fahri, bir sigara yaktı ve gülerek,

«Aslını konuşursak, bizimki şaşkınlık,» dedi. Mustafa,

«Ne yapalım?» dedi. «Yirmi yıllık öğretmenim, aylığımla geçinemediğim için çorapçılığa başladım. Fahri de zevk olsun diye civciv üretmiyor..»

Sıkılmıştım. Bu tür konuşmalar uzar giderdi, biliyordum. Az da konuşmuyorduk hani. Evde, yolda, iş yerinde hep bu konuları konuşur olmuştuk. Bir çeşit dertleşme oluyordu. Yol yordam aramak değil, dertleşmeydi. Dertleşme de bir yol değildi. Bundan dolayı, havayı değiştirmek için, gülümseyerek,

«Biriniz millete civciv doğurtup, biriniz de başına çorap örmeyin de,» dedim. İkisi de gülümsediler. Fahri'nin oğlu,

«Gagalar çıkıyor, yumurtalar yarılıyor, siz konuşuyorsunuz!» diye bağırdı. Sonra, sevincini daha da belirterek el çırpmaya başladı.

Kuluçka makinasına bakmaya başladık. Gagalardan sonra, başlar gözükmeye başlamıştı. Güçlü bir devinimle kabukları yarıyorlardı. Yumurta kabukları ikiye, üçe bölünüyordu. Fahri, kabuktan sıyrılamayan civcivlere yardım ediyordu. Bir yandan da konuşuyordu:

«Tam yirmi bir gün oldu işte.. Makinanın ısısını iyi ayarlamışım demek ki, civcivler sağlıklı... Kolay da çıkıyorlar. Çoğunun kabuktan sıyrılmalarına yardıma gerek bile kalmıyor...»

Oğlu, eline aldığı civcivleri öpüp öpüp koyuyordu. Sevincine diyecek yoktu. Civcivler habire çoğalıyordu. Cıvıldaşıyorlardı. Renk renktiler. Ve biz bu güzel görünümü gözlüyoruduk.

Neden sonra, Fahri'nin köhne ahşap evinden civciv cıvıltılarıyla ayrılırken, civcivlerin yumurtalardan sıyrılmaları gibi sıkıntıdan sıyrılmıştım. Doğanın büyük yasasını, yumurtanın civcive dönüşmesini ve bütün toplumsal dönüşümleri düşünerek tutturduğum sevinçli ıslığı kesmeden evime döndüm...

GİRGİNSOY, Naci

YARIN YAŞARIZ

«Günaydın. Ağbi gelmiş mi?» Güz sabahı. Yaz saati uygulanıyor daha. Karanlık yeni çözülmüş. Sokak lâmbaları birer soluk fener, buğulu. «bakalım, diyor Selim, imza defteri söyler.» Gülüyor: «gelmiş, fiyongunu kondurmuş.» Parafına öyle isim taktık Yılmaz ağabeyin. Erkencidir. İzinli de olsa, sabahın köründe odasında, penceredir. Çay bardağında kahvesini içer, birinci sigarasının dumanını üfler. Merdivenleri çıkarken, «gel, diyor Selim, ağbiyi ak kızdıralım.» Masayı yazışmaları düzenleyip gitmeli. Kaya geliyor, oda komşum. Gazetelerin başlıklarına göz atıyor. Birşeyler yazıyorum. Derinden of çekiyor: «bizim Ankara'daki iş yattı. Babası katı vermiyor. Kız, çalışmak istemiyor. Maaş belli.» N'apalım. Hayırlısı olsun. Başkası bulunur. Yeni intibaklar yapıldı. 1800 liraya yükseldi Kaya'nın maaşı. Çıktıydı çıkacaktı, yan ödemeler de geldi. Ayda 300 liradan 150 de oradan geçiyor. Ev sahibi kirayı arttırın, ya da çıkın diyormuş. «Kiralık daira aradık, 1000 den başlıyor. Yaz-kış ayda ortalama 400 kalorifer koy. Elektriğini, suyunu, kapıcısını ekle. Bizim maaş tamam. Eee, neyle geçineceğiz?» kalorifersiz olmuyor mu? «Onun da odunu, kömürü, pisliği var. Parası da ayni.» Ağbi bekler beni. Sabah saygılarımı sunmadım. «Annemi de istemiyor. Kendi evimin kadını olmak isterim diyor. Annemin üç aylığı var. Emekli öğretmen. Bize yararı olur, zararı olmaz. Anlatamadık. Tek maaşla yürür mü bu gemi? Üç gün izinle Ankara'ya gitmiştim ya, kopardık, geldik.»

Selim telefonda: «Ağbi bekliyor.» Kaya, oflarla ayrılıyor. 35 inde olmalı. İşletmede bayan memur çok. İki maaşı bitiştirmeli, onu bilir onu söylerim. «Güzel ama gözleri yukarlarda. Memuru beğenmiyorlar. Mühendis istiyorlar. Çalıştıktan, kısıtlı yaşadıktan sonra niçin evlenelim? diyorlar.» Üst kata çıkıyorum. Selim ağbiyle öpüşüyoruz.

Kızgın. Keyfi yok. Banka müdürü değişmiş. Yenisi 10 bin borç için yokuşa sürüyormuş. Hergün bir saat izni var ağbinin. Bir bankadan çıkar, öbürüne girer. Evi kalabalık, gideri çok. Konuğu da. Almanya'da hukuk okurken savaş çıkmış. Yarım kalmış öğrenimi. Nahiye Müdürlükleri yapmış. Ayrılmış. Serbest çalışmış. Ticaret. «Biz adam olmayız,» diyor, borç vermiş, kim gelse yüzüne duramamış, bonosunu, senedini imzalamış. «Tümünü ödemek bize düştü yine. İflâs ettik.» 60 ını geçkin ağbi, 22 yıllık memur daha. «Aldırma, diyoruz başmakaleyi oku sen, bakalım ahval bugün nicedir?» Çok satışlı gazetenin sayfalarını açıyoruz. Dertlilere Derman bölümünü katlayıp önüne koyuyoruz. Gözlüklerini takıyor. Selim çayları söylüyor. Ağbinin, okudukça yüz çizgileri yumuşuyor. Gülüyor. «Ne bencil adamsın, diyoruz, bize anlatmayacak mısın? Yararlanalım.» Gözlüklerini çıkarıyor. «Adam, diyor 65 inde. Delikanlı gibiymiş son zamanlara kadar. Horoz gibi. Ağaçkakan gibi. Birkaç hafta olmuş, zınk diye kesilmiş. Zorlamış. Nafile. Yarım yamalak bir şeyler yapmaya çabalıyormuş. Üzgün. Bitti mi? diye soruyor.» Makaraları koyveriyoruz. Öbür dostlar geliyor. «Siz eksiktiniz» diyor ağbi. «onu bırak, başmakalenin sonunu söyle.» Gülüyor: «doktor diyor ki, bayım 65 yaş emeklilik yaşı. Fazla zorlamayın. Onu da emekli edin.» Ağbiye bakıyoruz, göz süzüp. «Topunuza yeterim daha, diyor, var mısınız İstanbul'a? Halep ordaysa arşın burda.» Üsteliyoruz: «oğlun eczacı ya, ona güveniyorsun, haplar hazır nasıl olsa.»

Yanıtını veremiyor, kapı açılıyor. Bir işçi arkadaş giriyor. Emekli olmuş, Allahaısmarladık diyor. 48 yaşındaymış. Ne diye beklesinmiş. Tavana varmış. 300 bin ikramiye, ayda 5 bin emeklilik. Yetermiş önce gezecekmiş. Sonra eve bir kat çıkmayı düşünüyormuş. İleride belki bir iş tutarmış. Gidiyor. «Benim şu emekliliği hesaplasanıza» diyor ağbi. Rakamlar sıralanıyor, çarpılıyor, bölünüyor: «60 bin alırsın, üç ayda 5 bin.» Gülüyor: «Yeter de artar bile, elimiz para görsün biraz.» 30 maaşı bekliyorduk çoğumuz. Çıktı işte. Arkadaşların bir bölümü hemen ayrıldı. Kuş gibi hafiflermiş. Dünya varmış.

Biz, bir avuç eski, hesabın içinden çıkamıyoruz daha. Hem, ağbinin başmakalesini okuduğu o çok satışlı gazete, odun gibi harflerle ilk sayfada müjde vermişti: Kat sayısı

10'a çıkıyor diye. Derece yükselmemiz yok artık, dondu. Yan kademe var ama. Bir yıl beklersek bir kademe ilerleriz. Ayda 150 artsa, 75 lira zam gelir maaşa. Bir kilo et alırız. İkramiyemiz de yükselir. Şimdi ayrılsak ne oluruz, Mart'ı beklesek ne kazanırız? Gelsin rakamlar. Kimimiz 120 bin alıyoruz 30 yıl çalışmanın karşılığı, kimimiz şanslı, 150 bin. Tam o sıra çaylar geliyor, ardından Şevket. Kucaklaşıyoruz. Üç ay oldu görüşemedik. Emekli artık. «Anlat bakalım, ne ediyorsun, nasıl geçiyor günler?» Başını sokacak bir evcik aramış önce. «Kentin yerlisi olmak başka diyor, Hasan Beylerin teras katını aldım, 100 bin de borçlandım. Taksitleri üç aylık ödeyeceğim.» 35 yıllık memur Şevket. 170 bin lira geçmiş ikramiyeden. 150 binini Hasan Beye vermiş. «20 binini yengeyle gezide yeseydin» diyoruz. «Ne gezisi be, yemek masamız voktu, 6 sandalyesiyle onu aldık. Üç-beş metre de perdelik.» Üç aylığından önce ev taksitini ödeyecek Şevket. Kalorifer, su, elektrik parasını ödeyecek. Kalanınla geçinecek. Olmazsa bir iş bulup çalışacak. Doktor ne diyor? Boş oturmayın, hareketli olun, çalışın, sağlığınız için gerekli, diyor. Gezmek, yürümek mi? Çalışırken olur işte. İleride keyfince gezer, terastaki çiçeklerine bakar, torunlarıyla ilgilenir, tenis bile oynar. Hele teras katının taksiti bitsin.

Ağbi saatine bakıyor. Bizim de işimize dönmemiz gerekiyor. Dosyalar, yazışmalar, telefonlar. Öğle yemeği. Evde pişen aşın da lezzeti kalmadı. «Bir avuç kıymayla bu kadar oluyor, istersen sen yap alışverişi. Allahla ben bilirim aybaşını nasıl bulduğumu. Üstüme bir şey alamıyorum. Bir berbere gidemiyorum. Saldım kendimi. İşten başkaldıramıyorum. Boş zaman kaldı mı, gelsin dikiş. Ne o, 75 lira alacağım da kuş konduracağım. 100 liralar 10 lira bile değil artık, 1 lira.» Susuyorum. İçimden söyleniyorum. Kime? Ne bileyim. Aklıma gelene. Kendime. En iyisi basıp gitmek. Ülser sızlamadan, tansiyon çıkmadan. İş saatine değin ağbiyle söyleşiriz. O, dairede geçiştirir öğleyi açmayla, börekle. Vardım ki, Yaşar orda. Yeni emekli. Evi var onun. Kızı avukat, oğlu doktor. Küçüğü lise sonda. Canı sıkılmış. Vakit geçmiyormuş. 29 yıllık çalışmaya, 15 yıllık şefliğe 130 bin ikramiye ödemişler. Ayda 2850 lira emekli maaşı. Gülüyor. «Çocuklar kurtardı paçayı, evim var çok şükür. Yoksa n'apardım? Küçük liseyi bitirsin İs-

tanbul'a yerleşeceğim, buradaki evi satıp. Kadıköy'e, Bostancı'ya falan.» Susuyoruz. Bir mavi bulut görüntüleri. Beyaz pantolon, beyaz kısa kollu gömlek üstümüzde. Çiçek kokusu, denizin sesi.

Selim geliyor, öbürleri. Odacı Bünyamin'e kahveler söyleniyor. «Ağbi be, diyoruz, borç alacağın banka ayağına geldi. Bünyamin çift ikramiye almış, 15 bin lira. Odacılar işçi, biliyorsun. Ondan iste 10 bin lira borç. Verir. Eski Nahiye Müdürüne vermez mi?» Bünyamin anlatır durur öbür odacıya, ağbi kilot pantol giyer, körüklü çizmesiz çıkmazmış yola. Onların köyüne çok gelmişliği varmış. Çok da iyiliğini görmüşler. Arazi-su anlaşmazlıklarında o çözümlermiş sorunu, çatışmayı önlermiş, barıştırırmış iki köyü. Yine saat. Yaşam böyle geçti be. Aybaşını çekmek. Takvime, saate bakmak. Tatilleri hesaplamak. İzin gezileri düşlemek. Sonra eve kapanmak, kahveye çıkmak. ek işler peşinde koşmak görevsiz günlerde. Seneye inşallah. Kısmetse. Avrupa. Olmazsa Romanya. Yada Kıbrıs. Bodrum-Marmaris-Antalya. Bir mavi yolculuk. Pek övüyorlar. Gizlice para biriktirmeli. Ne hoş olur ama. Hanım şaşar, çocuklar el çırpar. Ayda 100 lira konsa bir yana? Olmaz. İş görmez. 200? Ne eder? 2400 lira. Yetmez. 4 kişi için bir haftalık ekonomik bir geziye en az 5000 ister. Aldırma. Bir çaresi bulunur elbet Allah büyük. Şimdiden dert etmek neden? Daha olmazsa emeklilik ikramiyesini alınca. Şöyle dört başı mamur bir gezi. Selim. «neden olmasın, diyor, bir torba da ilâç alırız yanımıza.» Gülüyoruz.

Tosun'dan kart geldi. Emekli arkadaşımız bizi unutmamış. «Suudi Arabistan'da, diyor, ısı gölgede 55 derece. Çıplak çalışıyoruz. Soğutma düzeni olacaktı sözde odamızda. Yok. Kime, nasıl dert anlatırsın? Dişimi sıkıp biraz para biriktireceğim, şu ev için. Sağlığım bozulmasa bari.» Tosuncuk, eski yüzme şampiyonu, Heybeliada'lı. Emekli ikramiyesiyle bir ev yaptırmıştı tepede, bahçeli. Üç kızı var, eşi, baldızı. Maaşı yetmez oldu, çeşitli işlerde çalıştı. Karayolları ekspres yol için istimlake girişince derdin büyüğü gelip çattı: Evin eski değeri üzerinden para ödeyecekti Karayolları. Tosun, yapmazdı bunu; «neden evinin değerini eksik gösterdin Tosun, üçbeş lira az vergi ödemek için?» diye çattıktı. «Yoo, demişti, eksik göstermedim, o zamanki değeri öyleydi. Fiyatları böyle başıboş ben bırak-

madım. O zaman 60 bine yaptırmıştım evimi, bana ödenecek 60 binle şimdi kümes alamam.» Tosun, kümes değil, bir evcik alacak parayı biriktirmek için Suudi Arabistan'da havaalanı yapımında çalışıyor. Renkli kartpostala baktı arkadaşlar, «modern bir kent dediler, petrol milyar getiriyor araplara. Bizden de teknik eleman, işçi alıyorlar.» Tosun, teknik eleman mı, işçi mi? bilmem. Öyle de olsa, böyle de, yaşı 50'nin, ısı 55'in üstünde. Emekli maaşıyla geçinemiyor buradakiler. Oradan azını gönderiyor, çoğunu biriktiriyor. Dönüşünde ev alacak.

Bizim eski inşaat müdürü Nihat, «Libya'da mühendise çok değer veriyorlar, çok da para. Ne dersin gideyim mi?» diye soruyor. İki sızı var evlenmemiş, lisede bir oğlu, eşi kendisi. Gezmeyi de seviyorlar. İkramiye bir geldi, bir gitti. Nihat, Tavşanlı'da inşaatta görev valdı. İş Emniyeti Mühendisi, ağabey aşağı, ağabey yukarı, saygı-sevgi. Karışanı görüşeni yok. İlk iki yıl kendisi kaldı Tavşanlı'da, çocuklarını burada bıraktı. Sonra, iki masraf ağır geldi. Oraya göç ettiler. Son gelişinde, «bizim şirket, diyordu, Libya'ya gönderecek mühendis arıyor. İstesem hemen giderim, para biriktiririm. dönüşte bir evim olur?» Sporcu ama enfarktüs geçirdi üçbeş yıl önce. Libya'da ısı kaç acaba? Ağbinin bacanağı olur. Ona aktardım. «Olacak iş mi? dedi, Nihat 60'ına yakın, ne işi var Libya'larda.» Serbest çalışmalıymış. Öyle diyor. Birinci sigarasından derin bir nefes çekiyor, ekliyor: «ne desen boş, masraflı aile, kızlar hayırlısıyla evlenseydi...» Konuştuğumuzun haftasında Nihat öldü. Bir trafik kazasında. 59 undaydı. Eşi, iki kızı, lisedeki oğlu Yılmaz Ağbide şimdi. Daha çok koşturuyor ağbi banka kapılarında. Onlara uygun bir ev bulacak, düzen kuracak. Anca belini doğrultacak.

Ziya ile Şevki'ye rasladık. «Vallahi geldik, bulamadık, Allah size de bugünleri göstersin, sağlıcakla» dediler. 36 yıl hizmetten sonra emekli oldular. Ziya'nın katı var. Şevki, ev kiraladı. Yeni eşya aldı. döşedi kira evini. «Ev alamazdım bu parayla, bari gönlümce eşya alalım dedik.» Artanıyla küçük bir iş yapacakmış, dostlarla ortak. «Hulûsi akıllı, hepimizden akıllı, emlâkçılık yapıyor. Tomarla para çıkarıyor cebinden, tek ayağı üstünde yüz yalan söyleyerek» diye ekliyor. Eh, o da bir beceri işi. «Ona bakarsan, diyor Rıfkı, Selâhattin vuruyor vurgunu. 30 yıl

namusuyla çalıştı, elde yok, avuçta yok. Emekli olduğunda ticarete atıldı. Enayimişiz, bunca yıl akıntıya kürek çekmişik diye yakınıyor şimdi.» Nereden bulmuş dükkânı, sermayeyi acaba? Boş dükkâna yüzbinlerce lira hava parası istiyorlar. «Dükkânı falan yok, faturasız birşeyler alıyor, faturasız birseyler satıyor, arada geçiniyor. Ne dümenler dönüyor, aklımız ermez bizim.» Selim, akşam çayını söylüyor, arkasına yaslanıyor: «öyle, diyor, ticarette var ne varsa.» Niyazi, «25 yılımı doldurayım bir gün durmam» diyor. «İyi ama birçok arkadaşımız emekli olunca sudan çıkmış balığa döndü. Ne edeceğini, nasıl vakit geçireceğini bilemedi. Düşleri kursaklarında kaldı. Ticaret de çıraklık, kalfalık, ustalık ister. Çokça da esneklik. Herkes yapamaz.» Ağbi kızıyor, söylenıyor, «başka işiniz yok mu sizin be!» Nerdeyse 17,00 borusu çalacak. Pazara, kahveye, eve koşacağız. Kalk zilini geceden kuracağız. Tam o sıra radyoda kalın bir erkek sesi, «yarınlar biziiim» diye şarkı söylüyor. Ağbi, kalkarken, «meşele kalmadı, diyor, biz de yarın yaşarız!»

KİLİMCİ, Ayşe

DALGALI

MEKTUP 1:

«Gideceği yer: Başbakanlıkta Q çok sayın bay Demirpençe:

Saytın boş bakan Demirpençe:

selam veririm, ellerinizden sıkarım. Burası Ankara Merkez Yarı Açık Cezaevi. Ben vazifeli Türkiye Cumhuriyeti B. M. Meclisi muhabiri Bilgin. Malumunuz ben vazifeli Türk Silahlı Kuvvetleri Q Genel Kurmay Başkanlığı ve Genel sekreterliği basım yayın harp irtibat bürosunda asker sevkiyatının en baş habercisiyim hem de en baş âmirim. Senden iyi âmirim. Zaten bu dünyada, galakside, sistemde herkes senden iyi âmirdir utan utan. Yargıtay, danıştay cumhuriyet baş savcı ve hakimiyim. Emniyet kuvvetlerimiz istihbarat şefi Q Basri Bilgin ve adli irtibatlar: Hastaneler, pastaneler, postaneler, meyhaneler, kerhaneler ve cezaevleri kontrol baş muhabiriyim. Senin o, kafa tahtaları eğri çakılmış maavininin komandoları demişmiş ki: Türk kadını fahişe olamaz, çünküm neden, asildir. Haltetmişler! Sen sayın boş bakan cezaevini ne bilesin, o tosuncuklar kerhaneyi ne bileler? Hayat değirmeninden habersiz palavra sıkıp durmaktasınız, kazlar! Hepinizi başka galeksilerin mahkemelerine vereceğim. Burdaki yargıçlardan bazıları, en çok da yıldızlılar küflendi, ondan. Hem de Washinton, amerika, federalalmanya vazifeli muhabiriyim. Ay, gün apollo ve Adana-İzmir-Erzurum radyoları haber merkezinde ve de Anadolu Ajansında en baş muhabirim.

Sayın Demirpençe, malumunuz sizinle beraberce dış ülke habercisi olarak amerikan harbini bilirdik. Bizi hep yenik düşürdünüz amerikanla harplerimizde. Hani ya biz en iyi savaşırdık? Ceddim dedem keskin babam hep kah-

raman türk milleti.. Boş bakanım? Bu savaş başka savaş. Benim merkez cezaevine girmem kararnamesine ilk imzayı atan TBMM üyeleri, askeri birlikler, yurdumuzu birçok şeyden kurtarmakla birlikte, şu anda çumhuriyetimizin en göbeğinde fink atmakta, kimseyi iplememekteler. Üs yok tesis varmış, yamuğun biri öyle demiş sayın boşbakan. Bir de bana deli derler. Kararnamem bütün büyük paşalar tarafından imzalanmıştır. Ek: uzay özel şahsıma ait yazdırma servisimizde vazife yapmaktayız. Made in Germay. Ya siz ne yapmaktasınız?

Cilt 4: Gideceği yer bakanlıktır bunun. Sayın Demirpençe, çok fazla canlar yanıyor. Yakacaklar canınızı. Bakın o zaman söylemedim demeyin. Ben rusların esir almış olduğu vazifeli üçüncü dünya harbini çeviren silâhlı kuvvetlerin yargıtay ve cumhurivet başsavcısı ve hakimi vazifeli Basri Bilgin. Yarı Açıkta koğuş 8 de esir olarak işyurdunda çalıştırılmaktayım. Tabii ve suni engellerin niyrengi noktalarında. Düşmanların vâdi ve purogıramı olmak suretiyle. Bak bir kere, hem dersiniz komünistin tehlikesi üstümüzde. kapımızda, bacamızda, hem senin bu memurların bize kominıstlik yapmakta. Tutsak gibi çalıştırılmaktayız. Adamın olmazsa para nanay senin ülkede. Benim on sekiz yıldır bir tek ziyaretçim gelmedi, param da. Sırası ve emriniz üstüne tevgif oluruz. Körpe fidan asılırız. Bir adam anlattı, hepimizi toplayıp Letonya diye memleketin birinde, kominıstler geceleyin apansız baskın yapmış. Cezaevlerinin kapılarını açmış. Koca bir deftere kaydetmiş ki baskından önce kaatil olan, vali yapılmıştır, hapçı olan kaymakam.. Dedi ki «işte kominıstlik böyle fena birşeydir. Kapalıda kalan o azılı suçlular devlet yönetecek, bize bunun filmini gösterdiler, büyüklerimiz ibret alalım diye. Ordan kaçan bir acan çekmiş..» falan. Filmin sonunda, başbakan ağlıyor iyi mi «benim güzel Letonyam» diyor, son. Hapçı hüseyin bana dirsek attı, ben de güldüm, pırasa ne olacak, dedim. filmi anlatsana, ibrik kafalı sen de. Daha güldüm.. Televizyonumu açtım, dayadım kulağıma. El kadar benim T.V. Üç dalga. Pille çalışır. Herkes radyo olduğunu söyler ya, inanma. Halis Te Ve. Benim tek aşkım bu. Açtım, dayadım kulağıma, gündüz ses verir, görüntüsü olmaz, ondan. Adam da kızdı onu iplemediğimize, yaa işte böyle. Senin evinde TV var mı?

Yövmiyemiz on dört lira. Bunun dokuzu yemek için kesilir. Bu adalet mi? Muhasebemizin tozu atılmış. Ben ip yağlamayı severim bilir misin, en çok da yamuklar asılırken. Bu dünyada yamukları yaşatmamalı. Can ve mal emniyetimiz yoktur. Zira yedeminlilerin dostlarıdırlar. Vatana el uzatamamazlıktan mütevellit.. Sabıkalıyız biz. Siz de sabıkalının sunturlusu. Önce kendinizi kurtarın, sonra bizi değil mi ya.. Becerebilirseniz.. Seni allah bile kurtaramaz. Bizi kurtarmaksa gene bize düşer, sen sus! Esirim. Z.

Zonguldak Bartınlıdan olup, vazifemin getirdiği fazilet, mektupların işlemediği yerlerde, tahkikatçıların olmadıkları yerlerede, telsizler, telefonlar ve telgıraf direklerinin yalan söyledikleri yerlerde, rüzgarların bile tersine estiği, postacı güvercinlerin bile eğri uçtukları yerlerde, anadolu acansı kıvırttığında, santral vaziiesi yapmak için dünya haber merkezi basın yayın yükünü taşıyanım. En birinci vazifem karıyı benim, şeyetmekti, şeyettim. Nasıl mı bak dinle: Var ya, ben pazarlarda işporta açıp gazoz açacağı, tirbuşon falan satardım. Evvelisi lehimci dükkanım vardı, batırdım. Biz öyle pazarları gezerken, ekmek için, karı nirinam... İyi mi. Bacadaki kargalar söyledi. Hayvan niye yalan söylesin değil mi, başkasına sormadım, rezillik olmasın diye. O gün pazarda ellerimi uzattım, kutudaki mallarımı öylece kucakladım. Dirseklerimi hiç kırmadan dolaştım. Mal alanın parasını yere savurdum. Sebil yaptım. Bir bıçak kaldı. Onu sakladım. Eve gittim. Karı dedi, noo basri, bozuksun? Sırıttım. Uzun uzun öksürdüm. «Çıkart kız» dedim. Postallarımı çıkarttı. Kolonyalı pamukla ayaklarımı sildi. Sen dedim, bahçede çiçek sulama bahanesiyle fazla uzun durmaya başladın. Başlarım şimdi çiçeğinden ulan senin! dedim. Kafasını eğdi. Saçlarında kırlar çıkmıştı, gördüm. Bakkala çakkala çıkma diye kaç defa tembihledim ulan ben sana, namusumu iki paralık ettin alçak! dedim, bıçağı salladım, tam saçlarının bitimine. Kafa sallanıverdi hemen. Nasıl kan fışkırdı gör bir. Ee, iyi beslendi tabi koca evinde. Çek şu pis kanını be, dedim. Neden duymadı? Tam kopmamış kellesi, öne arkaya gidiyor böyle. Önce evet der gibi böyle, sonra hayır, sırayla. İki evet iki hayır demedi. «Kafanı kestik daha mı karşı çıkıyorsun be, dedim, bir daha vurdum. Nasıl gür çıktı sesim, çocuklar koptu geldi avludan. Bıçağı salladım

onlara. Düello oynar gibi, tek ayağı öne atıp, gözüm hizasında kolumu uzatıp çevirme marifeti yaptım bıçakla, kaçıştılar. Kafası tahtalara yuvarlandı, hafiften sıçramaya başladı bu sefer. Zıp zıp da zıp zıp, zıplar. Aynen misket. «Koca sözüne daha mı karşı çıkar, olmaz dersin, ulan» dedim. Kapı çarpmasın diye dibine koyduğu taşı aldım, ezdim bir güzel. Tahtalar kandan kirlendi hep. O çocuklarım, on sekiz yıldır aramadı, sormadılar beni. Keçiörendeki yuvaya yatırmış komşular. Dükkanımı kapattıranlar dedim vurdum, Kanun, manun, yasak masak, zabıta mabıta, borç harç deyip vurdum. Defter hesabı kesen bakkal deyip vurdum. Akciğeri bile manco hesabına değil, daha pahalıya satan allahsız kasap deyip, düzen müzen deyip vurdum, furdum, vurdum, furdum..

Ben vazifemi yaptım bitirdim. Siz de vazifenizi yapın. Şapkanızı alıverip de gidiverin. Yoksa bu millet size ne güzel şapkalar giydirecek. Rengine bayılacaksınız, öyle şapkalar. Zaten o balyozcuyu da unuttuk sanma, hani o kandıranın balyozcubaşını, senin familyadan.

Köpekler beni T.C. Emn. K. İstikbalat şefini esir aldılar. Tahliyemi vermiyorlar. Her gün sabah akşam uluyorlar, hem yanımızdaki kapalıda, hem dörtyolun sokaklarında. Hep üzülüyorum, anımdaki altıncı ve sekizinci koğuştakileri düşünüp, onlar uludu muydu, ben de Zühtü, sana yandım zühtü, hele hele zühtü'yü söylemeye başlıyorum. Ki, kapalı sekizdekiler duyup sinirlenmesin. Acil servis asker servisidir. Silahlıdır. Kendini kurtaramayanları kurtarandır. Kapalıdaki çocuklarla üç bine anlaşmış bu dışarının uluyanları. Baş uluyucuya boncuk işi it işletiyorlar. Gözlerinin nuruna yazık. Benim gibi TV müdürü olabilecek bir adamı düşmanla karşı karşıya getirdiler. Yardım bekliyorum. Ziyaretçi diyerekten helak oldum on sekiz yıl. Sigaramı ve Ti-Vi'me pili arkadaşlarım alır. Onlara borcum haylice oldu. Metreye vur, Dikmene varır borç. Çıkınca araptmanlarımdan birini satıp, ödemeli. Hattâ ben içerdeyken vekalet yazdırıp sattırabilirim. Koğuşta bana borç veren arkadaşlar sıkıntıda. Sattırayım bir katımı, parasıyla bir skoda dolusu birinci, kangalla sucuk, dört dalgalı bir TV, bulursam da «sarıkız» alayım. Sana vekalet vermem ısrar etme, senin hırsızlığını apollodaki

sağır sultan bile işitti, veremem özür dilerim. Bizim avlunun kedisine veririm, sana, olmaz...

II. MEKTUP

«Cilt 5: Mektubumu yarıaçık cezaevinde yazdım, koğuş sekizde. Boşbakana aittir.

Şimdi boşbakan kimdir? Hâlâ siz misiniz sayın demirpençe? Yahu hâlâ siz misiniz breh breh. Beni acele haberdar ediniz. Ey ahali, baş savcınız basri merakta, kıvranıyor Bugün kapalıda hani o bir güneş mevsimi önce asılan çocukların yıldönümüydü. Birinci yıldönümleri. Avluda, voltada, işliklerde herkesin dilinde. Böyle şeyler burda iyice izlenir sayın boş bakan. Üç fidanı ezdiniz, iki cihanda da yer yok size. Kara toprak bile almaz o eli kanlıları. Karımı kestim, içim cızlamadı, ama, bu gençlere çok yandıydım. Bugün Te Ve radyomu hiç açmadım. Sigara da içmedim. Yemeğimi avludaki kedilere verdim. Her yıl böyle yapıyorum. Siz ne yapıyorsunuz? Biliyorsunuz, beraberce üçüncü dünya harbine, divanıharbe, şiddetli devrim Q mahkemelerine devam ediyoruz biz sizle. Böyle sıkıntı, acı içerisinde insanlarımız, bile duya bunları biz ne yapmaktayız? Malumumuz üç defa benim T.C. cezaevlerinde kalamaz. Bakırköy semtinde İstanbulun, akrabaları yanına gitmesi, hava değişimi şarttır, diye yazıldı. Dışarda o kadar akıllımsı delimtırak büyük suçlular elini kolunu serbesleyip gezerken, ben... Bakınız yalvara yakara beyefendi, müsade buyurun. Beni cezaevine kapar kapamaz, hemen depoya götürdüler, sırtıma idare elbisesi giydirdiler. Yarı açığın işyurduna götürdüler dooğru. Çalış çalış, hiç durma çalış diye zorladılar. Vazifeliyim, anadolu acansında dedim, yardım istedim. Silahlı zabıtadan gelen tevgif çok, yardım yok. Cezaevi dışından yüksek adalet...

Ellerinizden sıkarım. Cahil mahkumların oyununa tutuldum. Her gecem için yüz bin lira tazminat alacağımı bildiririm. Adı geçenlerse türk hükümlülerinin hava saldırılarından bayginlık geçirdiklerini, kafalarındaki zemin anahtarının bir ucunda pilan yapıyorlar ve daim el atıyla meydan muharebesi yapmak ister (sarı öküzün yanında duran ya huyundan ya suyundan...)

Düşmanlar kendilerine ait vazifelerini yapmaktalar.

Onun için, sadece düşmana karşı olan cephe yeminini yerine getir.

Günler geçiyor. Hiçbir geçen günler geri dönmez.

Benim de sizin kadar dokunulmazlığım var. Genel kurmay başkanımızın bir aynısı kadar rica ediyorum. Cezaevi mülkiye amirlerine söyleyiniz.. Sert ihtar ediniz kendilerine. Hep tebessümlü dosyalar takdim ediyorsunuz. Kendilerine çarpımlı dosya veriniz yoksa vallahi hancının hanı yanmış yolcuların umurunda bile deyildir. Televizyonuma engelleme yapmanız idamdır kanunen. Temel anayasamıza inciler koymaya kalkan sizsiniz sayın boşbakan. Maaşın haricinde yasa yapan, yağmayıp gürleyen siz sayın zatsınız.

Unutmayınız, af bir bağıştır, unuttuk sanmayın.

Bütün bunlar, âmirlerin zembereğinin bozuk olmasından mütevellit. Hem de zehir gibi yüreklerinden.

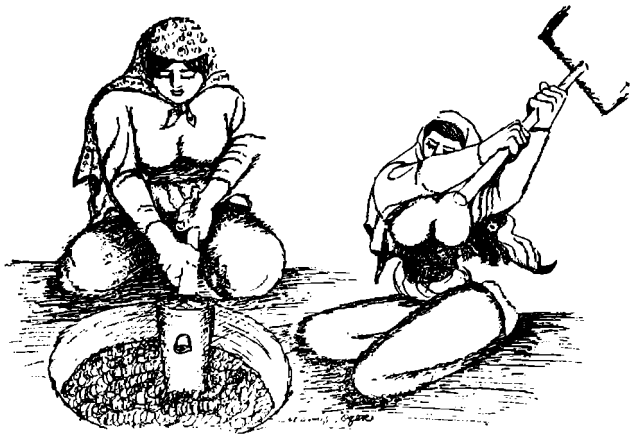
Özel şahsiyetimden sordum, bütün bunlar ne için? Tabii ve suni engellerin niyrengi noktaları vardır, onun için dedi. Amerika da kendisine düşen vazifesini yapmaktadır. Bakınız çok rahatsız hastayım bay Demirpençe. Doktora çıktım, çalışmamak için numara yapıyor dedi. Senin ben allahını s.....im ulan doktor gibi dedim. Dayak yidim. Kendime karşı takip edilen tavrı izlediniz. Neyse, yalnız iki gün istirahat alabildim. Yalnız ve yalnız soviyet rusya.. Beni anadolu acansı vazifeme aldırmadan esir aldırmıştır. Ve sizin kendinizin de nasıl esir alındığınız zabıtlarda yazılıdır sayın boşbakan.

Adı geçen mahkumlar şaşırdılar ve eskiden işlerinin başındayken akıllarına gelen hayalî dünyaları ruhlarında dolaşan pis mundar sahtekarlık bir defaya mahsus olmak üzere cezevinde ellerinde bulunan daktilonun başına otururlar. Bizim harp akademimizi çökertmek için yarıaçık cezaevinde çalıştırmak üzere ben valiyi buraya gönderdiler. Hem de patadis mühürüyle tasdikleyip, vallayi. Acilen, benim iş yurtlarında çalışdırılmaksızın ve hiçkimse canımı yakmaksızın, tahliyemin, paralarımın verilmesi için imzalı kartımı gönderiyorum zataalilerine.

Çıktığımda makamıma oturunca, ilk işim bütün kan emicileri, cezaevi iş yurtlarına göndermek olsun. Bir de TV programlarını ve müdürünü şeyetmek... Bir de yanlışlıkla evlenmiş, aptalca bir izdivaçla paçalarını kaptırmış zavallı bahtsız eşleri ayırmak.. Herkes kendine uygun ola-

nı alsın. Haz. Muâmmed ne buyurmuş: Eğri düzgünle, kötü iyiyle desti izdivaç eyleyecek ki, birbirini tamir edeler.

İyiyi iyiye, kötüyü kötüye vereceğim tutup tutup. Olmaz derlerse zorla. Yahu bu insanlar bilmiyorlar kendileri için eyi olanı. Aşk gafleti gözlerini kör etmiş, yanlışı seçmişler, ben gözlerindeki bağı kaldıracağım. İnsanların kafatası kapaklı, göğsü fermuarlı olsa ne kral olur değil mi. Açar bakarsın kafasını, içi dolu mu boş mu. Fermuarı açarsın, yüreğini görürsün âdemlerin, değil mi sayın demirpençe, var mı yok mu yürek, ak mı kara mı. Allah da yanlış tutmuş bu işleri zati. Baştan kokuyor balıklar. Şu kavaklıdereyle altındağa yer değiştirtmeli mi ki? Tabi, biraz da biz sizin depenize binelim. Bunlar kâfi değil, hep biliriz. Zaten bikere bindik mi depenize, inmemeliyiz. Kalan hayırlı tedbirleri çıktığımda düşünürüz, tahliyemden sonra hayırlısıyla. Made in Türkey, ankara, erzurum, ay gün apollo. Yürrü daş arabası. yürümekle yollar aşınmaz demiş hazreti. O. Haftalık olağan görüşmemizi yaparken çıkınca, sıcak ekmek, eskimiş kaşar, bir de renkli gazoz hazırlatın sayın çok müstakbel başbakanınıza, ellerinizden sıkarım sayın demirpençe.



Memiş Özer

KAFTANCIOĞLU, Ümit

TAKDİRİ İLAHİ

Kim düşünebilirdi böylesi bir sarsıntıyı? Kocaman dağlar yerinden yürüsün, kayalıklar çatlasın, dereler yatak değiştirsin.. Düşünülecek, düşe girecek olaylar mıydı bunlar? Porsuk Dağı birden bire böğürmüş, içten gelen bir gümbürtüyle yürümüştü. Aygır gölünün dibi delinmişti, birden bire suralı inmişti. Nereye gidiyordu, hangi korkunç canavar içiyordu bunca suyu? Bunca köy, bunca ev, Tanrı evi cami yıkılır mıydı? Tanrı'nın kendine kötülük edeceği mi tutmuştu? Bunca yoksuldan, öç alan Tanrı kendinden de mi öç alıyordu?...

Her neyse, olan olmuştu. Boğatepe'den, Aygır Gölünden, Kısırdağlardan Porsuk Dağı'na varan geniş bir bölge, kırk köy, insanıyla, hayvanıyla, kuşuyla, kurduyla, dağıyla, taşıyla sallanıyordu, yıkılıyordu, yığın yığın ordan oraya aktarılıyordu. Eti evlerinden, ilkel çağlardan kalma in benzeri, mağara benzeri evlerden yaka paça, yırtık donlarıyla canını dışarı atan acı gerçeği görüyordu. Çıkrıklar, Porsuklar, Boğatepe, Gedikler... Kırk köy kalburun içine konmuş eleniyordu. Tanrı kimseyi seçmiyordu, iyi kötü demiyordu. Cami, kilise, ev, ahır... demiyordu.

İmam sık sık tekbir getiriyor, Tanrı'yı görev başına çağırıyordu. Öğretmen içinden birbir sövgü sıralıyordu. Köylülerin kimi imama, kimi Tanrı'ya kafa tutuyordu. Köylülere kalsa anamızı ...ken Tanrıydı. Neden onu yardıma çağırıyorduk. Bunlara karşı imamın da diyeceği yoktu. Herkes camiye sığınmayı düşünürken en önce onun yıkılmış olmasına şaşmış, inançlarını bir soluk içinde yitirmişti. Gökten yağmur, kar, dolu,... yağıyordu. Ayaklarının altından canavar ağzını açmış yutmaya hazırdı. Yarıklardan, çatlaklardan ayaklarını zor kurtarıyorlardı.

Ellerine geçirdikleri küçük radyolarla kendileri için

edilen sözleri, söylevleri dinliyorlardı. Doğrusu, Ankara, hükümet, devlet hemen duymuş, ilgilenmişlerdi. Bunca söz, bunca sav, bunca titizlik, «hemen yardım edilecektir, çadır, yiyecek, battaniye...» denmesi elbette sevindiriciydi. Doğrusu, komünistlere oy verenler utanmalıydı. İşte sağ hükümet tez elden kulak kabartmış, gereken işlemin yapılması için buyruklar vermişti. Artık solcular, komünistler dillerini bilmem nerelerine sokmalıydılar.

Bu konuda küçük bir tartışma bile açıldı. Alman papuçları, alman paltosu içinde yağmuru karı kolaylıkla sırtlayan, birkaç gündür izinli gelen Almancı, tartışmanın küçük ölçüde kalmasına yandaş olmadı:

— Allah devlete, millete zaval vermesin, solcuların, komünistlere de fırsat vermesin. Eğer hükümet yardım etmeseydi ağızlarını açarlardı. Şimdi de biz konuşalım. Tüm Almanlara kadar ulaşır bağırtıları. Aha şu depremin bile onların yüzünden olduğunu söylemek doğrudur. Allah daha iyi bilir ya, ne çekiyorsak onların yüzünden.

Bir kaç yıl bekçilik, bir kaç yıl da çobanlık yapmış, sırtında keçesiyle beş çocuğunu da ısıtmaya çalışan Çoban Seyfi oturaklı, dokunaklı konuştu:

— Sen alman ellerine çoban gittin, koyun döndüyorsun. Allah komünistlere kızdıysa, şu aç çıplak suçsuz, günahsızları niye bu hale soksun? Onların başına bir bela verecekse ayırsın versin. Cahil mi benim gibi yaşı kuruyu birlikte yakıyor?

Almancı kestirip attı:

— Senin böyle inançsız dinsiz oluşun değil mi böylo karnın aç, sırtın çıplak?

Artık Seyfi'nin yarasına tuz dökülmüştü:

— Senin Allahın, devletin milletin iki yıl önce nerdeydi, gittin Almanın bokunu yedin de şimdi iri iri konuşuyorsun? Sen benden daha dinsiz, daha imansızsın! Senin Allahın, peygamberin, devletin, hükümetin Alman, sünnetsiz gavurlar. Saklayacak mısın? Daha dün benimle dağlarda ot yiyordu. Ne çabuk tanıdım devletletimi milletini? Hele dur bakalım, radyoda konuşmak kolay, yardım gelsin, ulaşsın, hepimizi kurtarsın da...

Ayaklarının altı bir daha sallandı tartışanların, dinleyenlerin, titreyenlerin. Tartışmayı kestirdiler:

— Yeter yahu, şimdi söyletmeyin Almanına, gavurına, müslümanına.. Türkünüz de cehennemde olsun, Almanınız da...

Almancının kimseden alacağı, arsınacağı yoktu. Bankada parası vardı, sırtı pekti, karnı toktu. İsterse şurdan şoseye çıkar, bir araba çevirir Kars'a varırdı. Gönlü buna elvermiyordu. Şimdi gelip gidenleri karşılamak, onlara yardımcı olmak gerekiyordu. Bu düşüncelerini apaçık söylemekten de çekinmedi:

— Nerdeyse gazeteci, yazıcı çizici, radyosu, televizyonu gelir buraya. Kılı kırpık adamlarsınız, hanginizin onların önüne çıkmaya tutarı var? Çekerler de bizi irezil edersiniz. Hoş geldin demek benim işim... Efendime söyleyim, bırakıp gitsem ortada siz utanırsınız, siz irezil olursunuz..

Rastgele biri konuştu:

— Daha rezil olacağımız kaldı mı, başka rezillik var mı dünyada? Toprağın, kayanın, mağaranın altında yatıp kalkmaya razıydık, o da gitti. Yerden gökten hışım yağıyor. Rezillik bu işte.

Ortalığı karanlık iyice kapatmıştı. Ne bir ışık vardı kimsenin elinde ne bir lamba. Islanmayan, toprak altına girmişti. Kırılan, dökülen küçük lambaları kimse ne bulabilirdi, ne de yarım yamalak kalan evlere girebilirdi. Almancının elinde pilli bir fener vardı. Sağa sola sıkıyordu. Zifiri karanlık içinde uzayıp giden ışık, olduğundan daha güçlü, daha parlak görünüyordu. Karanlığı yırtan ışığın yanına sık sık bağırtılar da katılıyordu. Sarsıntı aralıklarla geliyor, her gelişte üç beş evin, onbeş yirmi kişinin, otuz kırk çocuğun bağırmasına, ağlamasına olanak yaratıyordu.

Ortalık aydınlanmış, küçük ikindi olmuştu. Gözler yollarda, kulaklar yerin altındaydı. Binlerce sallantı gelip geçiyordu, yollardan tek bir gelen, tek bir geçen yoktu. Bir araba sesi, bir yetkili, bir sorumlu, «geçmiş olsun» diyecek bir Tanrı kulu belirmiyordu.

Öğleye yakın bir küçük motor sesi duyuldu. Neden sonra sallana sallana, bata çıka, homurdana homurdana bir cip belirdi. Cipin içinde şunca köyü, şunca köylüyü kurtaracak, ısıtacak, vağmurdan, kardan, doludan koruyacak ne olabilirdi? Bir tas su, bir lokma ekmek, bir çadır..

Ne sığabilirdi bu cipin içine? Sarsıntıya alışmış ayaklar yere yapışıktı, gözler cipteydi. Bir umut..

— Hiç korkmayın, sahipsiz değiliz, milletimiz, devletimiz, hükümetimiz var. İşte cip geldi. Ne olacağını, ne yapılacağını söyler. Ona göre kamyonlar gelir, çadır gelir. Her bir şey gelir.

Almancının bu sözlerine önemli bir değer veren olmadı. Kimse de karşı çıkmadı. Acı bir gerçeğe karşı çıkmak kimin içinden gelir. Almancının dediği gibi olmalıydı. Dilek, umut, güven...

Cip köyün yakınında durdu. İçinden üç kişi çıktı. Biri şoför, diğeri yıkılan köyden Semo adında biri, üçüncü kişi de kaymakam adına geldiğini söyleyen tapu memuru. Herkes bir köye gitmişti, tapu memuru da Harziyan'a gönderilmişti.

— Geçmiş olsun! Tanrının takdiridir, bir şey denmez. Başa gelen çekilir. Kaymakam beyin selamı var hepinize. Yakında hepinize yardım ulaşacak. Valilik hazırlık yapıyor. Benim yapacağım bir şey yok, Tanrı yardımcınız olsun. Hükümet biliyor. Radyolar sizin bölgeden söz ediyor. Tanrı yardımcınız olsun. Tanrının takdiri, kaderde varmış, gelmiş başa. Çekeceğiz.. Ben şimdi Çıkrıkçı'ya geçmek zorundayım. Gene geleceğiz. Ankara'dan heyet gelecek, onlar ne yapar ne yapmaz bakalım. Tanrı yardımcınız olsun, takdiri ilahi..

— Takdir-i ilahi, takdir-i ilahi, Tanrı'nın işi, Allah'ın layık gördüğü, yazılan başa geliyor, peki sizler ne halt etmeye burnunuzu sokuyorsunuz? O zaman valiye, hükümete, kaymakama söyle de Allah'a karşı gelmesinler.

Ulu orta söylenen bu sözlere karşılık veren olmadı. Ortalığı bir suskunluk kapladı.

Cip geçti. Köyün üstünden dolaştı, ağır aksak Çıkrıkçı yolunu tuttu. Akşama doğru bir başka cip göründü. Arkasında herkes sekiz on kamyon düşünüyordu. Oysa tek cip. Yerden, gökten sıkıntı yağarken şimdi bir de kamyonların görünmeyişi sıkıntı oldu. Yirmi dört saat bitliyordu ne bir bebek bir kaşık sıcak su içmişti, ne de bir tek kişi bir lokma yiyecek almıştı ağzına. Kimsenin yere kıçını koyması olanağı yoktu. Yerler bel boyu çamur. Gökten delinmiş kazanlar akıyordu. Kar, yağmur, fırtına,

esinti, karanlık, duman, ağıt, yıkıntı, yalnızlık.. Cip yanaşıyordu:

— Burası hangi köy?

— Beyim burası... Hoş geldiniz diyelim beyefendi... İnin şöyle diyeceğim. Ben Almancıyım. Sizi rahat ettiririm. İki söz edebiliriz. Sizi ağırlamaktan şeref duyarım. Ben Almanya'dan yeni geldim, beni işbulmadan Mecit Bey tanır, ondan...

— Burası hangi köy, burası hangi köy, onu söyle bana, dedi cipin içindeki.

— Efendim burası Harziyan. Deprem her yerde zarar verir. Oldu olacak, ne yapalım? Ben Allahın dediğine razı olan müslümanım..

Cipin içindeki adam bir daha soru sormadı. Cip homurdandı, yol aldı.

Harziyan gecenin, karanlığın ortasında gene sallanıyordu. Yer gök bir araya gelmiş tekme yumruk vuruşuyordu, öpüşüyordu, birlikte haykırıyordu. Karanlığı yırtacak bir ışık bekleyen Harziyanlılar ayakta, birbirinin gölgesine, daldasına sığınıyorlardı. Yağmura, esintiye sırtını dönen hayvanlar gibi. Bir ışık, bir araba sesi yoktu. Karanlık öylece bitti, yıl gibi, bin yıl gibi. Kimin öldüğü, kimin kaldığı, kimin yaralandığı, kimin kolunun, kimin bacağının koptuğu belli değildi. Yerin göğün böğürtüsüne kadınların, anaların, babaların çocukların böğürtüsü, bağırtısı, çığırtısı karışıyordu.

Ortalık aydınlanmış, kırksekiz saat dolmak üzereydi. Bir tapucu gelmişti, başka da gelen giden yoktu. Bir jandarma bile aranır olmuştu. Almancının pilli radyosunun başına toplananlar, depremden perişan olanların yardımına devletin al attığını, tonlarca yiyeceğin, giyeceğin, çadırın, ilacın, araba dolusu doktorun. hemşirenin gittiğini, ulaştığını, yaralarının sarıldığını bildiriyordu.

— Yok, dedi Almancı, doğrudur, devlet yollamıştır, yolu bulamadılar, başka köye gittiler. Akşam gelen cip de yanlışlıkla buraya gelmişti. Olmaz mı, olur. Nerdeyse buraya da ulaşır.

Kimsenin umudu yoktu. Bu sözlere karşı çıkmak hemen herkesin içinden geliyordu ya, aldanmak, ummak, umud etmek güzel şeydi. Dördüncü gün biterken yıkanmadan, sarılmadan, abdest almadan -buna olanak yoktu-

imam sayılı olarak tam üç çocuk, bir kadın, iki yaşlı erkeğin cenazelerini kaldırdı. Kendiliğinden kazılmış çukurlar vardı, oraya koydular, ayaklarıyla toprağı yıktılar üstlerine. Ölünün yakınları çukurun başında uzun uzun, acı acı ağladılar. Hem ölenlere, hem kendilerine.

Beşinci günün sabahı bir taksi göründü. Eh artık beklenen gelmekteydi. Kamyonlar taksiye ulaşmazdı. Taksi kuş gibi uçardı. Tonlarca yük taşıyan kamyonlar elbette arkada kalırdı. Çamurun, göleklerin az olduğu bir küçük tepecik üstüne toplanan Harziyanlılar, dağılacak yardımda sıra kapmak için itişiyorlardı. Almancıya düşen görev vardı:

— Ben yardım istemem. Benim her şeyim var, istersem çekerim ailemi giderim şimdi Almanyaya. Ben yardımı sırayla dağıtırım. Siz hiç itişmeyin, korkmayın. Herkes alacak. Her şey gelivor. Hepinize yetişecek.

Taksi geldi, yaklaştı. Köyün içine giremedi. Bütün yollar, duvarlar öbek öbeketi. Taksinin içinden iki kişi çıktı. Biri şoför olmalıydı. Diğeri elinde çantaya benzer bir şeyler karıştırarak adım atıyordu. Ceketli, kıravatlı değildi. Neyin nesiydi kılığı bozuk adam? Almancının canı sıkıldı:

— Bey efendi kimsiniz? Öğrenebilir miyiz? Ben Almancı.. Yeni geldim izinli olarak. Arkasından takdir-i ilâhi...

Gazeteci önce kimliğini saklamak istedi. Hele hükümetin sevmediği bir gazeteden olması ters tepki yapabilirdi. Gazeteci bunca görmüş geçirmişti. Almancının da gözünü boyamak iyi olurdu:

— Şöyle bir bakıp gideceğim. Bir iki resim..

Almancıyla gazeteci konuşurken çevreleri sarılmıştı. Yırtıklar içinde, titreşen, ağlayan, aç, solgun, kan, yara bere, hasta, ölmüş dirilmiş yüzlerce insan. Almancının dışında, insana benzer bir tek yaratık yoktu. Örsle, çekiçle, tekmeyle, tokmakla, balyozla dövülmüş, kırk yıl aç kalmış, yer altı zindanlarında açlığa yüz yıl katlanmış insanlara bakmak bile güçtü. Bunca yer gezmişti gazeteci, bunca insan görmüştü, böylesine korkunç, böylesine yıkılmış, böylesine mağara koşulları içinde kalmış, böylesine benzenmeden yoksun, çıplak bir toplum görmemişti. Artık yazacak ne vardı? Şurda iki resim çekerdi, işi bitirirdi. Hemen makinasını açtı, hazırlığa girişti, Almancı el kaldırdı:

— Yooo, resim çektiremeyiz. Bizi dünyaya rezil ediyorsunuz? Tanrı ne demişse o olur. Buradan resim çekeceksiniz, verecekesiniz gazetelere. Vereceksiniz televizyonlara. Görenler ne diyecek babam? Türk milleti böyle zavallıdır diyecek. Biz istemiyoruz rezil olmayı. Yazgımız nedir, onu yaşarız? Allah ne demişse ona razıyız. Yoo, resim çekmeyeceksin.

Gazeteci uzunca, tatlı bir konuşmaya başladı. Bu resimleri yayınlarsa, hükümetin, zenginlerin, merhametli insanların, hatta dünyanın yardıma koşacağını, aç çıplak insanların hiç değilse karınlarının doyacağını, sırtlarının ısınacağını belirtti. Kalabalık, aç, çıplak köylüler bu öneriyi iyi buldular. Şunca gün geçmişti, tek bir yetkili de uğradığı yoktu. İndir kaldır bir tapucu.. Onun da ettiği sözler belliydi, takdiri ilahi... Köylüler gazetecinin açıklamasını iyi buldu ya, Almancı kesti attı.

— Yoo olamaz, almanyada siz çalışmıyorsunuz. Alman televizyonu bu resmi yayınlar, ben rezil olurum. Müslümanlar açtır, türkler açtır, diyecekler. Resim yayınlamakla ne olur? Bu adam size iki söz etti, siz de inandınız. Yalan looo?

— Yalan söz edecek değilim ben. Ağzını kapat bakalım. Seninle konuşmaya gelmedim, senden izin de alacak değilim. Kapat ağzını! Bunca insan var, kadın var, kız var, muhtardı, kuruldu, şu bu... Sen kim oluyorsun?...

Almancı, kalın paltosunu toparladı, alman şapkasını düzeltti, ayağının altındaki sarsıntıya aldırmadan dik konuştu:

— Harziyan'ın bugüne bugün büyüğü benim.

Gazeteciye söz düşürmediler birikenler:

— Ulan hastiirr! Sen kendini göstermeye çalışan, Alman boku yiyen birisin. Bu köy senden niye sorulsun? Çekil öteye. Gazeteci çeksin, yazsın..

Gazeteci öbek öbek insanlar arasında dolaştı, gezdi, resim çekti. İşini bitirdi gitti.

Açlık son kertedeydi. Kimsenin karnına bir lokma ekmek gittiği yoktu. Altıncı günün sabahı bir kamyon geldi. Bayat ekmekler doldurulmuştu. İs sınırları içinde topçu birliklerinden alınmış, askeri kamyona doldurulmuştu. Bu yardımın hükümetle ilgisi yoktu. Piyade birliği komutanı,

gazeteciyi bir gece konuk etmiş, dinlemişti. Kendisi araba çıkarmış, topçu birliğinden ekmek sağlamıştı.

Kamyonun ekmek dağıtımı sırasında söylenti türlü türlüydü. Kimileri, başta almancı, hükümetin yardım eli uzattığını ileri sürüyor, kimileri de, yardım nerden gelirse gelsin, gazetecinin etkisiyle olduğunu belirtiyordu. Gerçekte nereden, nedcn geldiğini açıklayan olmadı. Almancı alttan alta «hükümet yardımı, el attı hükümet, sol hükümeti değil bu, Allah, dini bilen hükümet...» gibi sözleri yaymaya çalışıyordu. Hani şu almancı eskiden beri dindar olsaydı, anası babası, soyu sopu dinle ilgilenseydi.. Yoktu böyle bir şey. Almanyadan döndü döneli ağzında din iman. Dindar olup çıkmıştı Almanya'da. Bunu anlamak güçtü. zordu köylüler için. Kendini kurtarmış, koynu koltuğu para görmüş, karnı doymuş, ilk kez adam olduğunu anlamış olan insan elbette durumunun sarsılmaması, böylece sürüp gitmesi için dine, imana, allaha sarılacak. Sendikası, sigortası, geleceği, güveni olmayan insanın tek dayanağı din imandı. Bizim Almancı o nedenle, biraz da bilinçsiz olarak Allaha yaklaşmak istivordu, kendini Allaha emanet etmek istiyordu.

Gün ortasında bir kaç taksi, bir kaç kamyon gelip çıktı. Ankara'dan gelen uzman da arabadan inenlerin arasında olmalıydı. Geçmiş olsunlar, takdiri ilahiler sıralanmış, arkası gene «devlete millete zeval...» sözlerine bağlanmıştı. Tapucu da gelmişti. Kaymakam vardı. Eee işte hükümet dediğin böyle olurdu.. Köyün yarısını barındıracak çadır verildi. Kızılay ilaçları dağıttı. Battaniye dağıtıldı. Ankara'lı uzman, kaymakam, tapucu sağı solu kolaçan ettiler bir solukta. Sonuç köylülere anlatıldı:

— Çevre tümüyle kaymaktadır. Artık buralarda taş üstüne taş konamaz. Yıkılan evleri yeniden yapmanıza göz yumamayız, yasaktır. Bu çevreden sizi uzaklaştırmak zorundayız. Sizin düşündüğünüz bir yer varsa, söyleyiniz. Bakalım, inceleyelim. Yoksa, biz kendimiz seçmek zorundayız...

Köylüler kendi aralarında konuşmaya başladılar. Hiç bir konuda birlik olmayan, hep bağırıp çağıranlar, bu kez çabuk anlaştılar. Almancı konuştu herkesin yerine:

— Beyim, efenedilerim, takdiri ilahi, ne yapabiliriz? Yerimiz yurdumuz Allah tarafından yıkıldı. Cılavuz'un, Kö-

yenstitüsünün elinde olan çayırlar var, Kiziroğlu. Oraya taşınmak istiyoruz. Olursa orası, olmazsa yerimizde ölürüz, takdiri ilahi ne demişse olur...

Tapucu şaştı kaldı. Kendisi orayı ileri sürecekti. İş kolaylaştı demektir. Sevindi içten içe. Ankara'lı uzman da durumu biliyordu. Üçlü yetkililer önceden anlaşmışlardı. Ev başı üçer bin lira alacaklardı. Harziyan ikiyüz onyedi evlikti. Ev başı üç bin lira alınacak, üçe bölünecekti. Kimse sızdırmayacaktı. Yardım dağıtanlar da, ev başı kendilerine ne çıkarırlarsa çakırsınlar, göz yumacaklardı. Kaymakam söz aldı bu sırada:

— Doğrusunu söylemek gerekirse sizleri barındıracak tek yer orasıdır. Ancak biliyorsunuz ki, Kiziroğlu köyenstitüsünün. Orasını almak, size vermek çok zor. Tapu işlemlerini yapmak bile dünyanın parası. Üçyüzbin dönümden çok. Vergisi gerekiyor. Devlet bu işi yapar, yatırır, sonra sizden azar azar alabilir. Ne var ki sürüncemede kalması sizi perişan eder. Elinde olanlar ev başı üç beş kuruş versin, olmayanlar sağ kalan hayvanlarını satsınlar. Tapucuya emir veriyorum, sizin işinizi. siz nasıl istiyorsanız öylece sonuca bağlasın.

— Varol beyim, Allah seni anana atana bağışlasın beyim...

Üç saatlik bir uğraştan sonra uzmanla kaymakan döndü.

Alışkın, almaya yemeye yıllar yılı başlamış tapucu, kaymakamın da yardımını, desteğini aldıktan sonra işe apaçık pazarlıkla girişti. Almancı, kendine üç hane yazdırmıştı. Ev başı üçerden, dokuz bini hemen verdi. Elli eve yakın sayıda, üçer binler topucunun koynuna girdi. Diğerleri perişandı. Tapucuyu bırakmadılar. Çakmak çakacak çaputu olmayan, yırtık pırtık içindeki aç susuz köylüler üçer bin liranın derdine düştüler. Büyük bir bölümü sağ kalan, yıkım altından kaçan hayvanlarını pazara sürdüler. Köyden üç beş delikanlının önüne bir sürü yaptılar, ucuz pahalı satılmasını istediler. Hayvanı olmayanlar, uzak köylere, tanıdıklarının yardımına el açmak için yola düştüler...

Üç gün içinde tapucu ev başı üçer bini aldı, ilçeye döndü. Kaymakamın payı, uzmanın payı verildi. Gerisini tapucu içetti. Çadırlar Kiziroğlu yeşilliğinin üstünde ipil

ipil titreşmeye başladı. Köyenstitüsünün müdürü Burhan «işgali, tecavüzü» duyunca şaşırdı önce. Şimdi ne yapmalıydı? İki ucu da boklu değneğin neresinden tutacaktı? Bir yanda perişan köylüler, diğer yanda korumakla görevli olduğu biçenek, döner sermaye. Durumu valiliğe bildirdi. Valilik kaymakamdan bilgi aldı. Kaymakam işin içinden hemen sıyrıldı. «Vali Bey, köylülerin durumu yürekler acısı. Deprem bölgesinde çadır kurmak olamazdı. Ankara'dan gelen uzman sarsıntıdan uzak bir yer öğütlemişti. Neden sonra duyduk ki Kiziroğlu çayırları işgal edilmiş, gittik söyledik, viddanımız el vermedi onları oradan atmaya. Biz de iyi bir yer, bir başka yer araştırıyoruz. Okulun çayırlarını boşaltmaları için uğraşıyoruz...»

Bir kaç gün böyle geçti. Burhan Bey, durumu bakanlığa bildirdi. Arkası gelmeyince Ankara'ya gitti. Beslenecek hayvanlardan, okulun mülkünden söz etti, «üç kişinin milyonlarca para alarak çayırları sattığını» söyledi. Milli eğitim bakanlığı yetkilileri para işine içerlediler. Kendileri de bu parayı alarak satabilirlerdi. Madem ki kendi ellerine geçmemişti para, o halde çadırları söktürmeliydiler. İşin arkasına düştüler. Bir hafta sonra çadırları jandarma birlikleri kaldırmaya gitti. Ne kaymakam vardı ortada, ne tapucu, ne uzman. Yağmur, çamur, soğuk, kar, açlık, yokluk, hastalık, ölüm kol gezerken jandarma birlikleri çadırları aldı, REOlara yükledi, yatakları, hastaları eşya gibi attılar arabaların arkasına, Boğtepe eteklerine boşalttılar. Almancının son sözü «Allahın da sizin de, hepinizin...» oldu. Çekip gitti Almanyaya. Kalanlar hâlâ o dağın eteğinde..

GÜNEL, Burhan

BAŞKA BİR YAZ

Zaman sanki yürümüyordu. Duvar saatinin yelkovanı oynamıyordu. Bu yaz bitmek bilmeyecekti. Okulumu, kitaplarımı, oyunları, sevinçleri özlüyordum. Gözüm saatteydi. «Yedi dakka kaldı» diyordum. Olağanüstü bir şey oldu; amacımın sesi hiç bu denli yumuşak gelmemişti.

— Hadi yemeğe git.

Arada sırada beni evine, öğle yemeğine götürürdü. Bir gün öncesinin artan yemeklerini yer bitirirdim. Üstüne, buzdolabından çıkma soğuk su iyi giderdi. Öyle doyardım ki, geğirtilerimi zor tutardım.

Amcamın yüzüne baktım. Belki eve çağırır diye düşünüyordum, belki beni göndermekten cayar. Teyzemgilin evine benzemezdi onlarınki. Çocuğu seven güleryüzlü bir yengem vardı. Kızmazdı hiç bir şeye, bana bağırmazdı; yemeğin suyunu masa örtüsüne damlatsam, bardağı devirsem bile. Her halde dünden kalmış yemek yoktu evde, çağırmadı amcam.

— Geç kalma, dedi.

Çıktım. Bedenimde, çocukluğumdan çok ilerde, yıldırıcı bir yorgunluk vardı. Bezgindim. Yaşamak zor geliyordu. Çalışmak istemiyordum, sabahları sevmiyordum. Erken kalkıp buraya koşuyordum.

Dükkânları geçtim, kebapçının önünde azıcık durup yutkundum. İçim gitti. Omuzlarımdaki, sırtımdaki yanmalar, kaşınmalar arttı; annemin gülsuyundan yaptığı üstübeçli ilâçlar bile önleyemiyordu isilik denen şu pütür pütür, minik, sivilce gibi kabarcıkları. Yolun başındaydım daha, evimiz öyle uzaktı ki! Bıkmıştım şu gidip gelmelerden. Ensem, sırtım, saç diplerim terliyordu. Ayakkabılarım naylon mu, plastik mi ne, adım atışımda asfalta gömülüyordum sanki. «Cınk» diye bir ses işitiyordum.

Hatay kebapçısının önünde durup yutkunduktan son-

ra, bitmeyecekmiş gibi uzanan yoluma yöneldim. Güneş tepemdeydi, peşimi bırakmıyordu.

Sokağımıza dönmeden önce bakkala uğradım. Elimdeki yirmi beş kuruşu uzattım coşkuyla:

— Buz ver.

Uzun buz kalıbı talaşın içinde yatıyordu ama yine dişleri iriydi. Tozlu bacaklarıma küçük, ince buz parçaları sıçrıyordu, hoşuma gidiyordu. Sanki içim serinliyordu. Bu kesme işi hiç bitmesin istiyordum. Adam, buz parçasını bir kâğıda sardı. Kâğıt birazdan eriyiverecekti. El değiştire değiştire, koşarak götürecektim buzu. Serinleyecektik.

Eve yorgun argın girdim. İçerisi de sokak gibi sıcaktı, cehennem gibiydi.

— Bak buz getirdim, anne! dedim.

— Paran var mıydı bari? dedi annem.

Şişinerek anlattım:

— Bir adamın eli kesilmiş, pansıman yaptım, yirmi beş kuruş verdi!

Sedirde oturuyordu. Bitkin gözleri vardı. Orada oturur, kara kara düşünürdü hep. Kardeşim Nuri öteki odadan çıktı. İlkokulun birinci sınıfındaydı, ona imreniyordum, onu kıskanıyordum. Amcam, küçük diye yanına almadı; enişteme öneremedik bile. Ne iyi, oyundan, uykudan alakoymamışlardı onu. Çocukluğunu yaşıyordu. Sokak onundu, arkadaşları vardı, sabahları istediği kadar uyuyabilirdi. Buzu görünce, gözleri parladı.

— Ağbim ne getirmiş! diye bağırdı. Bak, anne!

Annem kıpırdandı. Buzu yeni görüyormuş gibi gözlerini elime dikti. Çok zor bir iş yapıyormuş gibi kesik kesik mırıldandı:

— Tencerenin birine koy oğlum, biraz su soğut da içelim. İçim kuruyordu..

Keserle kırdım, tencereye yarısını koydum, kalanını havluya sarıp sakladım. Birazdan yine içimiz yanar, tencerede su kalırsa ılıyıverir. Soğudu hemen. Kana kana, aç karna içtik.

Anlamıştım, annemin duruşu, oturuşu, susuşu, her davranışı açık seçik söylüyordu, sormadım: Babamdan haber çıkmamıştı. Yüzüme acır gibi, beni bu sıcakta işe göndermeye kıyamazmış gibi bakıyordu.

Ekmek tenceresinin dibinde bir parça kuru ekmek bulup üstüne salça sürdüm. Buz aldığıma pişman oldum birden, keşke ekmek alsaymışım diyordum. Kebapçının vitrinini, yanık et kokusunu unutmaya, düşünmemeye çalıştım ama olmuyordu. Dilimlenmiş kırmızı domatesler gözümün önünde dans ediyordu, ağzım sulanıyordu. Salçalı ekmeğe sarıldım. Kıştan kalma, kupkuru bir salçaydı, suyu çekilmişti. Bir lokmanın ardından bir yudum da su içiyordum.

Gözlerim çam ağaçlarına takılıyordu arada. Evimizin üstüne uzanmış çam dalları vardı. Ne amcamgilin, ne de teyzemgilin evinde vardı çam dalı, çam kokusu; ama karın doyurmuyordu. Ağustos böcekleri şarkı söylüyordu. Ayrıca, anlamadığım, kimden, nereden geldiğini bilmediğim fısıltılar işitiyordum. İşitmek değildi bu, duymaktı. Çamların iğne yaprakları, çelimsiz dalları olsun oynamıyordu. Ağır, soluksuz, bunaltıcı, bıktırıcı bir gündü.

Karnım doyunca omuzlarım iyice yılgınlaştı, bacaklarımdaki yorgunluk beynime yürüdü. Birazdan o pis yolları yine geçecektim, gecenin sekizine kadar ayakta kalacaktım.

İçimi çektim.

Günler, ne kadar uzun, geceler nasıl da kızaydı. Sevmiyordum yaz günlerini. Akşamlara kadar ayakta durmak, kahveciye koşmak, amcamgile meyve sebze taşımaktı görevlerim. Haftada on lira alıyordum karşılığında. Yarım kilo et alınabilirdi.

Yere uzandım. Toprak oldukça serindi. Tabanı arada bir sulardı annem. Toprak kokusu yayılırdı odaya, içimize çekerdik. «Ne güzel koktu» derdik.

Annem esniyordu.

— Geç kalma çocuğum, şimdi bir uzandın mı uyku bastırıverir, kalkamazsın. Bu işini de yitirebilirsin. Geçen yaz, eniştenin yanından kovulduğunu unutma! dedi.

Başka bir yaz sanıyordum ama değildi, annem anımsatmış oldu, değildi. Benim olamayan yazlardan biriydi. Yaşamıyordum, soluk almıyordum, gönlüm değil, bedenim gidip geliyordu, koşuyordu, ayakta durup yoruluyordu.

— Uyumam, dedim, beş dakika sonra kalkıp giderim.

Kollarımı başımın altına yastık yaptım. Sırt üstü uzan-

dım. Gözlerimi çatıya diktim. İncecik bir ışık sızıp duvara vuruyordu. Çocukluğumu görüyordum orada. Uzak bir dünyadaydı, azıcık sızıp gönlüme girebiliyordu. Birileri alıp götürmüştü, onu bulmak, ona erişmek istiyordum; ama bir türlü bulamıyordum, erişemiyordum. Çelimsizdim, inceciktim, küçücüktüm, çocuktum. Babam geliyordu aklıma. Beni kurtarsın istiyordum, çocukluğumu bulup getirsin, elimden tutsun beni güzel dünyalara götürsün... Üzülüyordum. İşi buldu mu, bulmadı mı diye düşünüyordum. Haber alamıyorduk, nerede olduğunu bile bilmiyorduk. Bizi yanına ne zaman aldıracaktı?

— Nuri! dedim.

Kardeşim sesini çıkarmadı. Sedirdeydi, başı annemin dizindeydi, belki de uyuyordu.

— Sana söylüyorum, diye bağırdım.

— Ne istiyorsun? dedi annem. Çocuğu rahat bırak!

Doğrulup oturdum.

— Eczaneye gitsin, amcama desin ki.. Şey desin.

Anlattım.

— Olmaz! dedi annem. Kalk işine git çocuğum, haftalığın da olmasa ne yaparız sonra?

Daha da anlattım:

— Ben gibi çocuklar denize giriyorlar şimdi, top oynuyorlar, gündüzleri bile uyuyorlar, akşamları sinemaya götürülüyorlar. Bense çalışmaya koşuyorum. Bugün olsun gitmesem, ha? Öyle yorgunum ki anne, anlatamam...

Nuri'nin yüzüne baktım, yalvaracaktım neredeyse. Hadi git kardeşim, amcama anlat: Hastalandım birden. İki tane de baş ağrısı hapı iste. Hap istiyordum ki, amcam hasta olduğuma inanacaktı. Olmazlandı Nuri, gitmezlendi ama onu nasıl kıstıracağımı biliyordum:

— Haftalığımı aldığımda, ağbi diye peşimde dolanma öyleyse, dedim. hele pansıman yapıp aldığım bahşişlerden zırnık bekleme!

— Giderim, dedi, peki.

Annem somurtuyordu.

— Baban gibisin, dedi, çalışmayı sevmiyorsun.

Amcamın çocukları vardı, hem de hepsi benden kocamandı, liseye gidiyorlardı. Ve istedikleri gibi gezip eğleniyorlardı, top oynuyorlardı, şarkı söylüyorlardı, sakso fon çalıyorlardı, plak dinliyorlardı. Benim aklım bunu ert

yordu. Sınıfını geçemeyen arkadaşlarım bile ben gibi değillerdi, deniz kıyısında, yayladaydılar.

Uyudum.

Nuri döndü. Çok terlemişti. Her gün gidip geldiğim yol onu bir seferde bezdirmişti. «Of, yoruldum be!» diye sızlandı. Sonra, iki tane aspirin uzatıp olanları anlattı:

— Amcam sana çık kızdı ağbi, bağırıp çağırdı. Eczanedekilerin hepsi güldüler...

Şakaklarım zonklamaya başladı, yüreğim titriyordu. Çocukların, kalfaların gülmelerini işitir gibi oldum. Amcam hastalığıma inanmamıştı demek...

— Hasta olduğumu iyice anlatmadım mı? dedim.

— Söyledim, dedi Nuri, ağbim çok hasta dedim, ateşi yükseldi dedim...

— Eee?

—Su içip salçalı ekmek yediğini söyledim, sen öyle demiştin ya. Başını salladı amcam, «Buzlu su içerse böyle olur!» dedi.

— Öyleyse niye bağırdı, niye kızdı? Dedim. Yine de inanmadı mı?

— Inandı, dedi kardeşim, ama hapları istediğine kızdı.

İşte bunu düşünememiştim. Amcamdır, demiştim kendi kendime, patron olduğunu unutmuştum, bu gerçek kafama bir balyoz gibi iniverdi. Ve, amcamı da teyzemin kocasının yanına, o göbekli, hatırı sayılır adamların sınıfına soktum.

— Başka ne dedi?

— Şey... «Burası babasının eczanesi değil! Burası düşkünler yurdu da değil!» dedi, çok üzüldüm ağbi..

Orası bir ticaret yeriymiş, her isteyene hap map veremezmiş amcam. Her zaman böbürlenirdim, şişinirdim, amcamın eczanesidir diye kasılırdım. Düş kırıklığıydı bu olanlar, daha fazla duramadım, yerimden fırladım. Uykum filan kalmamıştı. Saat dört sularındaydı.

Koşa koşa, her zaman yarım saatte zor bitirdiğim yolu yedim, yuttum, bitirdim. Kapıdan girmemle, hemen dikkati çektim. Eczane kalabalık değildi. Amcam bir doktorla konuşuyordu. Yanına gittim. Kalfalar, çıraklar bana bakıyorlardı.

— Amca, ben iyileştim, dedim, aspirinleri de kullanmadım, geri getirdim. İşte, alın!

Yanakları kızardı amcamın.

— İyi iyi, diyebildi.

Saydam kâğıtla ambalajlanmış iki tableti sehpanın üzerine koyup içeriye, «laboratuvar» denen bölmeye girdim. Bakındım, iş aradım kendime. Geç kalmıştım, ödeşmem gerekiyordu. Yerler pisti, lavoba perişandı, kirliydi. Kinle, hırsla işe sarıldım. Lavabo pırıl pırıl olmalıydı, yerler silinmeliydi, paspasla. Öteki çocukları, arkadaşlarımı, amcamın çocuklarını, teyzemin oğlunu artık düşünmemeliydim. Bunun bilincine varıyordum. Ben başkaydım, bu yaz benim için başka bir yazdı işte, anlıyordum. Benim yerim sokak değildi, deniz hiç değildi, burasıydı. Tek özgürlüğüm vardı, onu da istediğim kadar çok kullanabiliyordum: Dişlerimi sıkıyordum, kinleniyordum. Bu eşitsizliğin kaynağını bulmaya çalışıyordum ama olmuyordu. Sorularıma karşılık bulamıyordum, eksik kalan bir şeyler vardı, bilmediğim, bilemediğim...

İşleri bitirdim. Arada gazoz, dondurma, çay, kahve, sigara getirdim. Yüzümün gülmediğini, tek söz etmediğimi kimse ayırt etmedi. Önemli biri değildim.

Akşam eve geç döndüm. Biraz sahilde dolaşmıştım. Uykum yoktu, sanki hiç yorulmamıştım. Annemle kardeşim erkenden yatmışlardı. Hiç bir şey yememiştim ama aç değildim. Odaya sessizce girdim, Kapı sürgülenmemişti, annem gecikeceğimi bilmişti sanki. Kendimi yerdeki şiltenin üstüne bırakıverdim. Güçlü bir ağlama isteği vardı içimde ama ağlamaktan korkuyordum, belki uyanırlardı, küçümserlerdi beni, erkektim, ağlamak bana yakışmazdı. Uzun süre babamı düşündüm. Neden gelmiyordu, neden haber salmıyordu. Karşılık veremediğim soruların arasında bunlar da vardı.

Ve o gün, bilmediğim pek çok şey vardı. Bilmediklerimin arasında, annemle babamın boşanması da vardı. Babam, günün birinde dönüp gelecek, beni başka bir kente, başka bir hayata götürecekti. Annemle öyle anlaşmışlardı. Nuri anneme kalıyordu, ben babamındım.

Başka bir yazdı, ötekilere hiç benzemiyordu; oysa hep yazdığını sanıyordum, yanıldığımı ayırt edemiyordum.

HACIHASANOĞLU, Muzaffer

YÜRÜMEYLE

Kıpkırmızıydı yüzü. Ortadan uzun boylu, kalıplı bir adamdı. Ensesi kalın, hafif göbekliydi. Elleri de yüzü gibi kırmızı, üstelik pürtük pürtüktü. Kışın yün örme başlık giyerdi. Yazın usturayla kazırdı kafasını. Yürüyüşünden çıkarılabilirdi ne değin içtiği. Neşesini bulduğunda uçar gibi, dans eder gibi yürürdü; bir türkü tutturdu kendi kendine. İstim üstünde değilse donuk, yorgun görünürdü. Adını söylemezdi kimse: «Aslan» derlerdi. Soyadı yasası çıktığında nüfus memuru babasına o adı önermişti. Kimse kötü soyadıyla seslenilmesine razı olmazdı ya, onunkisi güçlülüğün simgesiydi.

Caddenin gün görmeyen yanındaydı dükkânı. Yazın rahat ediyordu; kışın ısınma hareketi yapan sporcular gibi olduğu yerde tepinmezse donardı belki de. Dükkânın önünde camlık yoktu. Buz dolabı ayırıyordu kaldırımdan. Elden düşme almıştı onu da. Renkli gazozlar, renksiz gazozlar, içki şişeleri. Daracıktı dükkân. Arka yana bir perde çekmişti, eş dost geldiğinde açık şarap verebilmek için. Yasaktı ya, eksik olmasınlar idare ediyorlardı. Tekeldeki memur hesabı doğru vermiyor diye bozulmuş bir ara içki, sigara vermemişti. Dükkânın arka duvarına askerde çektirdiği üniformalı resminin büyültülmüşünü asmıştı. Kolundaki onbaşı işareti görülmüyordu. «Görülseydi daha iyi olurdu.» Komşusu kitapçıdan özenmiş o da gazete satıcılığına başlamıştı. Bozulmuştu Cafer:

«Aslan bu yaptığın da iş mi? Ulan insan komşuluk hatırı sayar. Ben de sigara satsam iyi mi? Herkes kendi işini yapmalı..»

Hiç tınmamıştı Aslan:

«Herkes rızkını yer gardaşım.. Allahın dediği olur..»

Cafer üstüne yürümeye kalkmış, komşular önlemişlerdi. Hırsından soluk soluğa kalmıştı:

«Ulan Allah'sız, kitapsız, içkili ağzıyla bi de Allah'ın dediği olur diyor.. Yahu ağabey yaşça benden büyük olmasa ben bilirdim yapacağımı..»

Sonraki günlerde Cafer çocuklarını dizmişti dükkânın önüne. Gazeteler gelir gelmiz biri bırakıp biri alıyordu.: «Hürriyet, Günaydın, Cumhuriyet, Tercüman, gazte!»

Aslan'ın çocukları büyüktü; bağırtamazdı Cafer gibi. Nasıl da bağırıyorlardı. Satamamıştı gazeteleri; inat bu ya vazgeçmemişti de. Cafer işini İstanbul'a götürünce onun müşterileri gazetelerini Aslan'dan almaya başlamışlardı. «İş sebat etmekte...»

Temiz değildi dükkânı, öyle aranılan her şey de bulunmuyordu. İçki, sigara, kibrit, sabun, soda, deterjan, ispirto, şeker, pirinç... Amerikan sakızları çeşit çeşit.

«Aslan ağbi bi pepsi...»

«Buyur yigen, buz gibi, otuziki dize kemun çaldırıyor..»

«Kan gibi Aslan ağbi..»

«İdare et yiğen! Hani buz gibi gazozlarl»

Yüzü yeterince kızarmıştı daha fazla kızarmadı. Başlardı orta yerde zıplayarak dönmeye. Gülerdi ılık Pepsi'yi içen delikanlı. «Böyle olabilmeli adam. Rahatça söylüyor yalanını. Ne desen aldırmıyor...» Delikanlı bırakır parayı giderdi. Dönerdi şarap bardağının başına Aslan.

«Bi bafra, bi kibrit!»

«Buyurun efendim...»

Bir sigara da kendi yakar, dumanında eski günlere dönerdi.

«Ah ulan ah bir doplomam olsaydı doğru dürüst, kimseler elime su dökebilir miydi? Şimdi de başa çıkamıyorlar benimle. Benim babam o zamana göre varlıklı adamdı. Köyde bizim orası daha belediye kurulmamıştı. Aşağı köyün muhtarı ayrı, yukarı köyün muhtarı ayrıydı. Muhtarlık için bir hayli uğraşmıştı babam Deli Sefer. Birinci azalığa dek gelebilmişti. Muhtar ölünce üç ay muhtar vekilliği yapmış, böylece hevesi kursağında kalmamıştı. İsmet Paşa çağıydı. Zor geçmişti savaş günleri. Un, basma, kaput bezi bulabilmek bir sorundu. Ölülerimizi kefensiz gömdürdü İsmet Paşa bize. Deli Sefer üç ay muhtar vekilliği yapabildi. Ulan baba, ulan baba, onu da zurt zurtla geçirdin. O günün gününde muhtarlık gibi var mıy dı be! Muhtar ne demek köylük yerinde devletin temsil

cisi demek. Devlet memurunu koruyor, her bir şey elinde, dağıtması senden: Gaz, bez, tuz, şeker... Kızılay yardımı yapacak, sen dağıtıyorsun. Çeşme akarken destiyi dolcurmasını bilmeli adam. Köylünün kıçı delik, yol parası bir yandan, hayvan sayımı bir yandan... Tahsildar at sırtında göründü mü kaçacak delik ara. Neyin var ki neyi veresin. Memur beyler ayda yılda bir uğrar köye tenezzülen; yanlarına varabilene aşkolsun. Ağa ağırlar onları. Bizim köy şehire yakın, yakın ki o kadar olsun; mahalle desen yeri var. Öteki köyler gibi de değil, sulak, bahçelik. İsmet Paşa bir de köy enstitülerini dert etti başımıza. Güya okumadık köylü kalmayacaktı. Köylü dediğin okusa ne olacak yani? Ellerinde bir tımbırtı ukâla ukâla dolaştılar köy yerlerinde. Düzeni bozdular tümden. Köylerde muhtarın, ağaların, aksakallıların sözleri geçmez oldu. Hükümet kesildiler. Millete arzuhal yazmalar, akıl öğretmeler; ulan neyinize sizin. Hak aradılar akılları sıra. Hak dediğin değirmende olur. Efendi, paran olacak, güçlü olacaksın. Köy yerinde okulu sen yapacaksın, yolu sen yacaksın imeceye, kent yerinde devlet yapacak. İneceksin şehire, bayırın köylüsü diye horlayacaklar. Eşraf var ya eşraf, işini bilen memurla bir olup anasını belledi bu milletin. Sırtlarını dayadılar partiye. Ortaokulda Sabriye hanıma satışıp da tastikname almasaydım.. Tam o sıralarda çıktı Demokrat parti orta yere. Fakir fukarada bir umut bir umut. Herifler ayağımıza dek geliyorlar oy istemek için; görülmüş şey değil o güne dek. Babam Deli Sefer atladı Demokrat'a geçti. Hemi de iyi etti. Ötekiler hiç yüz vermemişlerdi kendisine. Çekti lastiğini ayağına o köy senin bu köy benim dolaştı tabanı yanık it gibi. Kimi kez ben de giderdim yanı sıra. Şehirli demokrat beyler arabalarıyla götürürlerdi kimi zaman. Abooov neler söylemezdik: «Din elden gitmişti, camiler samanlık yapılmıştı... Ezanı Muhammedî kaldırılmış, Allahın çağrısı Moğolca yapılıyordu.», «Köy okullarını devlet kendi yapacaktı, köy yollarını devlet kendi yapacaktı; angarya kalkacaktı. İsmet Paşa'nın gâvur öğretmenlerinin haddi bildirilecekti.», «Buğdayın fiyatı yükseltilecek, şekerin fiyatı, gazın fiyatı düşürülecekti.». Ağzı açık dinlerdi köylüler bizi. Babam bırakırdı, ben alırdım. Neler deneceğini avukat Sami beyden öğrenmiştim. Babam muhtarlık peşindeydi yine.

Kazandırmadılar. Hoş muhtar olsa neye yarayacaktı? İşini bilir bir adam değildi rahmetli. Benim elime geçecek ki öyle bir iş.. Bu sefer almadı parti, inat bu ya bağımsız koydum adaylığımı Belediye Başkanlığına. Sanki onların adayı benden iyi bir boktu. O da kazanamadı, ben de kazanamadım, karşı partiye yaradı. «Aslan, sarhoş Aslan, aday olmuş, Belediye Başkanlığına...», «Deli Sefer'in Aslan var ya, hıı hııı». Bu yoldan geçerken karılar bile birbirine gösteriyorlardı gülerek. Kahvelerden laf atıyorlardı: «Merhaba Başkan!» Nem var yahu? Aslan gibi değil miyim? Hemi ismim de Aslan Kelle kulak dersen yerinde. Elliye dek ayın ettiler, kayın ettiler kazandırmadılar Demirkırata. O zamana dek Demokratik lafı var ya türlü hallere girdi sayın köylü vatandaşın ağzında - Hor mu görüyorum, ne demek olsun, ben de köylüyüm, o zamanki nutuklardan alıştı dilim sayın vatandaşa - sonunda DEMİRKIRAT'da karar kıldı. Ellide millet yüklenivirdi. Demirkırata. Kendileri bile şaştılar. Avukat Sami bey, doktor Abdürrezzak bey, Sobacı Hilmi Ankara'nın yolunu tuttular. Nasıl bir uğurladılar hac yolcusu gibi. Tüm milletin gözü onlarda. Ezanı Muhammedî okundu minarelerde. Deli Sefer dediğimizi yaptırdık der gibi dolaştı köy meydanlarında. Yol vergisi kalktı, imece kalktı. Memurların forsu kırıldı iyice. Yanına bir ocak başkanı buldun mu açılmayan kapı kalmadı. Candarma, eskisi gizi zart zurt edemez oldu. Sanki tüm bunları babam Deli Sefer yaptırmıştı, ben yaptırmıştım. Köy kahvesinde konuşuyordu babam: «Az çalışmadık bu parti yoluna.. Amma adamlar kadir kıymet biliyorlar. Geçende Ankara'ya gittim Sami beyin yanına, ne edeceğini bilemedi. Sordu 'Bir arzun var mı? Biz sizin emrindeyiz' diye. Baba, benim ne emrim olabilir lâ koskoca Sami beye. 'Estağfurullah beyim' dedim, 'Bir hatırını sormaya geldik...' Kahve ikram etti, sigara verdi...» Yalandı belki de babamın anlattıkları ya ağızları açık dinliyorlardı kahvelerdekiler. Amerika açtı kesenin ağzını, «Bu Demokrat'lar bizden» diye. Yollar, kirediler, fabrikalar.. Elinden tutanın olacaktı da o zaman müteahhitlik yapacaktın. Rahmetliye dedim ki «Baba, git şu Sami beye bir iş ayarlasın, satalım savalım elimizdeki avucumuzdaki kileri, hiç olmazsa bir benzin acantalığı ayarlatalım», omuzunu silkti: «İt oğlu it» dedi, «ben partiye, millete

hizmet ettim, kendime kâr sağlamak için değil. Gideceğim de Sami beye, bey diyeceğim, ben senin için çalıştım, sen de... Lan ben Deli Sefer'im...» Adı üstünde herif deli. Baba ne demişler «Bal tutan parmak yalar...». Yaladılar, hemi de bir yaladılar ki akıllar durur.. Ben 1946 Demokratıyım, Çocuktum o zaman daha. Sapına kadar Demokratım. Altmışta mı? O zaman kim kaldı ortalıkta ki ben kalıyım? Bayramlara, mitinglere katılıp nutukta mı attım? Elbette atarım politikacılık damarlarımda var benim. Karaladım mı Demokratları? Baba, ne yapsaydım yani, korku dağları bekliyordu. Konuşmasa mıydım? Huyum kurusun konuşmadan duramam. 54 de Şeyho gitti Ankara'ya. Baba, onun tahsili de benden pek ileri değil. İte kaka bitirdi liseyi. Çok akıllı adamdır, hemi de bileğine güçlüdür. Meclisteki bütün kavgalarında hasımları kaçmıştır karşısından. Hemi de belinden eksik etmez tabancayı. Ey ne olsa çiftlik sahibi ağa kısmının hasmı çok olur. Kenarı kıvrık kara şapkasını kor başına, çeker lacivertleri sırtına, bıyıklar kalın kara. 'Helâl' dersin... Köylüyle köylü, şeherliyle şeherli... Ne olsa lise bitirmiş. Mecliste bulunmuş, kürsüye çıkmış. Hoş, boş kürsü bulunsam ben de çıkıyorum ya... Bi de bakarsın Şeyho çekmiş şalvarı, atlamış traktöre köye gidiyor, başında kasketi. Gardaş, adam her kalıba uyuyor. Rahmetli çok çalıştı millet yoluna ya.. Çok oldu çöplenenler, ziftlenenler, görmedi mi, aldırmadı mı? Elliyedide silkelediler. Vuran vurdu bu arada. Biz kaldık güdük devenin kuyruğu gibi. Gomonistler kışkırttı çocukları. Baba, bir başbakanın yakasına yapışılır mı Ankara'nın ortalık yerinde? Devletin polisiynen başa çıkılır mı? Vurulursunuz öyle... Yirmi yedi mayıs sabahı baktık ki radyonun dili değişmiş. 'Aslan' dedim kendi kendime, «uyumunu yap, bu iş başka bir işe benzemez..» Hemide benzemedi; bazıları içerde aldı soluğu. Şeyho da gitti taa Marmara'nın ortasındaki adaya. Köpek dâvası, olan üç kişiye oldu. Masallaştı adam, kır atına biniyormuş da geceleri uçuyormuş gökyüzünde. İyi mi? Kurucu meclis, Anayasa, babayasa, falan filan... Gömebilir misin Demirkıratlığı? Çıktı yeniden ortalığa ucundan ucundan, başka başka adlarla. İşçiler azıttı işi, parti bile kurdular. Sendikalar aldı yürüdü. Baba yapmayın iş ayağa düşecek. Kitaplar, kitaplar, kitaplar... İyi değil bu mille-

tin bu kadar okuması. Kim iş görecek, kim emredecek? Başı kıçı belli olmaz memleketin. Neyimiş, sosyal adaletmiş, emekmiş, emeğin hakkıymış, sömürü düzeniymiş.. Gomunist lafları bunlar. Öğretmenler var ya, en başı da köy enstitülerinden çıkmış öğretmenler; hep onlar zehirliyorlar çocukları. Ya üniversite hocaları.. Bankaları soydular, meydanlarda toplandılar, dağlara çıktılar. Ne oldu? Aşındı mı yollar yürümeyle? Adam başbakan, hemi de mühendis, bilmez mi yaptırdığı yolları? Vuruldular dağbaşlarında, asıldılar. Alemin akıllısı siz misiniz? Bu millet alışmış bu düzene. Hâlâ uslanmadılar. Milliyetçiler, dindarlar birleştiler işte, kurdular hökümeti. Kıçınızı kısıp otursanıza. Yoo, yürüdüler yine geçen pazar, almışlar ellerine bezleri «Bağımsız Türkiye», «Öğretmen Kıyımına Son», «Emeğin Hakkı Verilmeli». Baba, hangi hak, siz de aklınızı başınıza alın, kazanmaya bakın. Servet düşmanı serseriler! Şeyho dedi ki hakkından geleceğiz bunların. Bir bildiği vardır muhakkak. Bunlar din diyorlar, iman diyorlar, ahlâk diyorlar. Hani ben beş vakit namaz kılmam ya dinsiz de sayılmam. Milliyetçiliğime gelince evelallah kimse bi şey diyemez. Hemi de kırkaltı demokratıyım..»

CUMA. Sazan getirmişlerdi ırmağın kıyısındaki köylüler. Kocamandı. Aslan yaptı pazarlığını aldı birini. Bağırfyordu, hopluyordu bir yandan:

«Hay babo, kuzuya bak kuzuya!»

Gelen geçen toplaşıyordu balığı görmek için. Kasap Müslim'den satır almaya gitti. Çocuklar şaşkın şaşkın bakıyorlardı balığa.

«Hayrola Aslan?» dedi Müslim.

«Balık aldım da» dedi Aslan, «şu senin satırı»

«İllâllah be! Madem pek özeniyorsun bu işe, al birader, satırını da bıçağını da!»

«İdare et ağabey! İdare nedir bilmezsin, komşuyuz şunun şurasında.. Müslim ağabey dünya idare dübara dünyası...»

Bıktım bu heriften. Deli düpedüz deli. Ne delisi bel Maslahat delisi dürzü. Kârının delisi. Hoplayıverlyor, zıplayıveriyor. Millete kazık atmaya gelince bir bir. Aklı ermesin her bir işe bulaşıyor. İçer, içer, şiir yazar aklı sıra, Şeyho'yu yaltaklıyor şimdi de. İkisi de belediye başkanı olacaklardı. Oldular. Hadi Şeyho'nun ardında ağlıret vardı,

Hemi bu millet Şeyho'yu adam sanır milletvekili oldu diye. Kimilerinin isini de yapmıştır vaktivle. Bu deliye ne demeli? Ulan balıkcılık yapacağına kendi işini doğru dürüst yap! Sulu isporto satmayla, cocukları kandırmayla adam olamazsın. Simdi bir de komandolarınan, nurcularınan ahbaplık etmeye kalkıyor: onlar Şeyho'nun adamları ya... Hey allahım sen bilirsin...

«Balık, bu balık başka balık!»

Bir yandan parçalıyor, bir yandan bağırıyordu Aslan. Şeyho durdu:

«Aslan» dedi, «ayır surdan iki kilo!»

«Emret Şehmus ağabeyim. derhal.. Eve göndereyim mi?»

«Yok adam, ben dönerken alırım. Aşağıda biraz işim var. Yarın gör sen ortalığı!»

«Essah mı ağabey?»

Balığın en iyi yerinden ayırdı Seyho'ya. Baktı ardından: iki yana sallana sallana. Koca Yusuf gibi gidiyordu Seyho. «Hay Masallah!» dedi.

Öğretmen Hasim gazetesini istedi. Elini simsiyah olmuş bir beze kuruladı. Uzattı gazetevi. Kağıt elini yakar gibiydi sanki. «Ulan ne var da alırsın bu gomunist gazeteyi, sen bir öğretmensin. Alıverirler işini elinden; kalırsın açıkta. Hökümete yaranmaya bak!»

«Dergi de geldi hocam...»

Öğretmen Hasim'in aldığı dergiyi de bilirdi.

«Ver, onu da ver! Ne var ne yok Aslan? İşi yine balıkcılığa mı döktün?»

«Hocam bizimki kâh mevlâva, kâh Levlâ'va. İdare... Dünya idare dünyası hocam. Bi şiir yazdım, okuyam da dinle. Hele bırak işi yetiştirirsin, dinle!

«Su kavanoz dipli dünyanın ne tadı var ne tuzu.

Paran varsa sayar herkes, müflis isen ye başına topuzu»

«Nasıl hocam?»

«Cok güzel...»

/ Ne deseydim yani? Bir acayip adam. Acayipten de fazla. Korkunc demek daha doğru olacak. Daha yüksek bir yerlerde olmayı amaçlayıp da erisememinin verdiği duygular belki onu sürüklevip götüren. Sınıf değistirme çabasında; bir türlü değiştiremiyor da. Küçük burcuva.

Belki o bile değil. Köyde bir bahçesi, bir tarlası, kentte bir evi var belki. Korkuyor yarın düzen değişirse elinden alıverecekler diye. Bukalemon gibi renkten renge giriyor. Yirmiyedi mayıs sonrasındaki mitinglerde konusturmayacaklar şiir söyletmeyecekler diye ne hallere girmişti, kimlere yalvarmamıştı. Şimdi döndü Demirkırata. Şimdi sağcıların adamı. Kesekâğıtlarının ardı şiir doludur hep. Feleğe kahreder coğunda. Dünyanın düzeninin bozukluğundan yakınır şiirlerinde. Sonra da bu düzeni savunanlardan yanadır. Oğlunun biri düpedüz deli. Okuyamadı, çekti, gitti İstanbul'a. Öteki bitirmiş fakültevi: öğretmen olacakmış babasının aklındadır o da belki. Bilin bi bilin bulunduğunuz veri, kimlerin sizi sömürdüğünü bilin! Başkalarının sırtına tırmanıp sınıf değiştirmeye çalışacağınıza sosyal adaletin sağlanmasından yana olanlarla birleşin. Okul-aile birliklerinde attığı nutuklar ünlüdür Aslan'ın. İdareyi beğenmez, öğretmenleri beğenmez, öğrencilerin ahlâk durumlarını beğenmez. Gâvura bakar gibi bakıyor bize. Sanki biz ondan bir kat üsttevmisiz gibi... Bu yüzden sana da yaramaz Aslan bunu böyle bil:/

CUMARTESİ. Aslan öğle yemeğini yiyordu. Uğultuyu duyduğunda sarap bardağı elindeydi. Hem bağırıyor hem yürüyorlardı. Sopalar vardı ellerinde. En önde sakallı siyah nardesülü bir adam vardı. Bağırıyorlardı. Sesleri kısılmıştı bağırmaktan:

«Kahrolsun komünistler!»

«Komünistler Moskova'ya!»

«Lâilaheillallah!»

Karşıdaki kitapçının camlığını kırmışlardı. Coğunluğu köylüler oluşturuyorlardı. Çocuklar, delikanlılar yürüyorlardı sopaları sallayarak. Öfke okunuyordu gözlerinde. Sarap bardağını, sisesini soktu hemen tezgahın altına. Seyhe yukardan aşağı iniyordu, eliyle işaret ederek «yürüyün!» der gibi.

Tam dükkânının hizasına geldiklerinde bir genç irisi:

«Aha bu da onlardan! Şarapçının, dinsizin biri! Vurun!» dedi eliyle göstererek.

Kaldırımdan saptılar, yürüdüler dükkâna doğru. Kendi aralarında tartışıyorlardı. «Bu bizden» diyordu içlerinden biri. O genç irisi zorluyordu:

«Alevî, dinsiz, gomonistten beter! Vurun arkadaşlar! Yıkın dükkânını!»

Zor kapatabilmişti dükkânın kepengini. Matbaadan geçip arka caddeye çıkmış, Terzi Zülküf'ün dükkânına girmişti soluk soluğa.

«Aman ağabeyim, beni sakla!»

«Gir şu tezgâhın arkasına! N'oldu?»

«Aman ağabey, yıkıyorlar sağı solu! Bu bana yapılır mıydı? Ben kırkaltı Demokratıyım, bana yapılır mıydı bu? Bizim köylü bi oğlan var içlerinde, Pekmezçiğil'in tayfasından, Nurcu muymuş neymiş, hepsinin Allah belâsını versin! O gösterdi, vurun dedi, yıkın dedi ağabey... Bu bana...»

Uğultu uzaklaşıyordu. «Bu bana...



Memiş Özer

ATEŞ, Kemal

ATİKE TEYZE ve BİZ

Atike teyzenin evinin önünden geçerken, heyecanlanır, elim ayağım dolaşırdı. Yüzümün kıpkırmızı olduğunu farkederdim. Heyecan, sarmaşık gibi ayaklarıma dolaşır, yürüyemezdim. Bir anda yüzlerce çukur belirirdi ayaklarımın önünde.

Atike teyzenin kapısında su kuyusu vardı. Sıkış sıkış konduların arasındaki dar sokaklar, kuyunun çevresinde küçük bir meydan bulur. Evlerin daha seyrek olduğu günlerde evlerimizi yıkar, seçimler yaklaştıkça su boruları döşenir, elektrik direkleri dikilirdi. Bu boruların içi su görmedi hiç bir zaman. Birçoklarının dediği gibi, Atike teyze kuyuyu boşa yaptırmış olmadı. Ellerinde tenekeler, kovalar, testilerle kadınlar kızlar hiç eksik olmadı orada. Çoğu başı örtülü ve şalvar içindeydi. Modaları kendilerine göreydi, güzellikleri kendilerine göre, beğendikleri erkekler kendilerine göreydi. Elimde kitaplarla okula giderken, başları açık, kısa kol tişörtleri, binbir korku içinde eteklerini kısaltabilmiş, yeni yeni şehirli olmağa özenen kızlara göreydim ben de. Onların birini çıkrığın başında görünce heyecanlanır, elim ayağım dolaşırdı. Yüzlerce çukur açılırdı yolumun üzerinde. Bunlardan birine düşecekmiş gibi, yürüyemezdim.

Nurten'i en çok orada gördüm ben.

— Sevabıma, diye onca para harcayıp yaptırmıştı Atike teyze bu kuyuyu.

Midemdeki su ve yüreğimdeki sevda hakkı için Atike teyzeyi çok severdim.

Buraya ilk geldiğimiz, yani bu konduların yeni yeni yapılmağa başladığı yıllar Çolak Haydar su satardı. Tenekesi bilmem kaç kuruşa, apartmanlardaki çeşmelerden suyumuzu getirirdi. Gecekondu inşaatlarına bidonlarla su satan arabacılar vardı o zamanlar. Bir de ara sıra Belediye'nin arazözleri gelirdi.

— İtfaiye gelecekmiş, denince, teneke, kova sesleri doldururdu ortalığı. Kadınlar itişe kakışa bizim evin önündeki yolda sıra olurlardı. Yol boyu kovalar, tenekeler uzayıp gider, kızgın güneşin altında tenekeler ateş gibi olurdu. Çok zaman arazözler de gelmezdi. Kadınlar biraz ötede duvar diplerinde beklerdi. Öğle sıcağında kimileyin bir damla gölge bile kalmazdı, evler karınlarına çekerlerdi gölgelerini. Kadınlar tülbentlerini siperlik gibi gözlerinin üzerine indirirler, sıcağa inat gene kımıldamazlardı yerlerinden. Bekleyiş bir büyük yatırımdı, karşılığını almadan gidemiyorlardı.

— Nerden geldik bu dağın başına? Derlerdi kadınlar.

— Kerbela sanki...

— Evde bir damla su yok. Çoluk çocuk, ev bark... Hep koktuk!

— Sabaha bir çaydanlık çay suyu bulsam yeter!

Bekleyiş büyük bir yatırımdı: Boşa gitsin istemez insan. Bekledikçe bekleyiş, biraz da bundandı.

Arazöz görününce çılgınca bir koşu başlardı tenekelere doğru. Kadınlar deli gibi çığlıklar atarlardı. Çocuklar yıkılır, ayak altında kalırlardı. Burunlarındaki sümüğe bir de kan karışırdı. Arazözün yanaşması kolay olmazdı bu bilinci yitirmiş kalabalığa. Şoför bağırır, yardımcısı bağırır, kadınları bir düzene koyup suyu vermek için, çok zaman, hiç bir şey kâr etmezdi.

Arazözdeki suyun bir damlasının bile boşa gitmemesi için musluğun altına büyük bir leğen konurdu. Şoförle yardımcısı musluğun başına geçer, sırayla kapları doldurmağa çalışırlardı. Sıra sık sık karışır, tangur tungur tenekeler birbirine çarpar, kadınlar döğüşürlerdi. Döğüş kimileri için iyi bir fırsat olur, tenekelerini öne sokuverirlerdi. Başka biri gelir, dolmak üzere olan tenekeyi kaldırır, kendi tenekesini sokardı. Bu kez bir başka kavga başlardı.

Erkeklerin kadınları ayırmakta ne kadar yeteneksiz olduklarını su yüzünden çıkan bu kavgalarda gördüm. Şoförle yardımcısı ayıramazlardı. Kadınların üstleri başları yırtılır, memeleri açığa çıkardı. Yırtık donları kalırdı birbirlerinin ellerinde. Karşısındakinin saçlarını ellerine dolarlar, kulaklarını, kafalarını ısırırlardı. Güçlükle, çeke çeke ayrıldıklarında, tutam tutam saç olurdu ellerinde.

Bu kavgalar sonucu düşük yapan kadınlardan bile söz edilirdi.

Atike teyze o günler eştirmeğe başladı kuyuyu. Gelip giderken orada çalışanlara ben de bakardım. Atike teyzenin oğlu Doğan'la top oynar, gazozuna penaltı atışır, sonra gelip kuyunun başında ameleleri seyrederdik. Onlara yardım etmeğe çalıştığımız da olurdu.

Önceleri çok umutsuzlardı. Su olur muydu bu dağın başında? Boşu boşuna onca para harcamak vardı. Kimi, su çıkmaz diyordu, kimi çıkar diyordu. Bunca paralarının boşa gideceğinden korkuyorlardı. Ameleler «su çıkar» diyorlardı, umut veriyorlardı. Ama bu umut bir gün bir çelik gibi eğilebilirdi. Çok kimseden borç para aldılar. Biz de verdik biraz. Atike teyze paraya geldiğinde uzun uzun konuşmuştu annemle:

— Bilmiyorum bacım! Başladık bir kez. Çıkar mı, çıkmaz mı? On metreyi geçti, gene de bir belirti yok. Ne yapalım, bilmiyorum ki? Şaşırdım kaldım. Bizimkil bırakalım diyor. Ben bırakmam diyorum. Her gün dövüşüyoruz bizimkiyle. O da haklı: Kazandığımız hep oraya gidiyor. O kadar para harcadık ki!... Yeniden kapamağa da insanın eli varmıyor. On metreyi geçti eştiğimiz yer. Umut işte! Bu on metreyi umudumuza mezar mı yapalım? İnsanın eli varmıyor bunu yapmağa. Yer gök su üstüne kurulmuş. Bakarsın bir gün çıkar.. Vaz geçmeyeceğim. Yaşadığımız sürece eştireceğim bu kuyuyu. Varsın ömür boyu kazancımız da oraya gitsin. Ömür boyu uğraşacağım bu işle!

O itfaiyelerin başında kıçı çakıldaklı kadınlarla dalaşmaktan bıktım! Ben kavga adamı değilim diyorum herife. Gülsün gibi, Elmas gibi kadınlara uyup su yüzünden kavga etmekten bıktım. Bin metre de olsa, kırk kat yerin altı da olsa çıkartıracağım ben bu suyu. Obaya karşı bunca eştirdiğimiz yeri nasıl kapattırırım ben? El adama söver. Milleti kendimize mi güldürelim?

Doğrusu annemgil de suyun çıkacağından umutlu değillerdi. Gene de cesaretini kırmıyorlardı Atike teyze'nin.

Kuyudan çıkan toprağı yer gök almıyordu. Evlerinin önü toprak yığınlarıyle doldu. Kuyu bir yere kadar görünüyor, sonra kapkara uzayıp gidiyordu. İçinde çalışan ada-

mın sesi duyuluyordu yalnız. Adam oradan yukardakilere bağırıyordu:

— Burdan su çıkmazsa ben eşek olur anırırım!

Karanlığın en ucundan umut gönderiyordu Atike teyzeye. Atike teyze de bu yürekli, güven dolu sese katılıyordu:

— Çıkacak elbette.

Bir başka gün bize geldiğinde oldukça sevinçliydi. Gözleri ışıl ışıl, yüzü hep gülüyordu. Ben onun yüzünün bunca parlak, sağlıklı olduğunu görmemiştim.

— Çıkacak su herhalde! Dedi anneme. Toprak ıslak ıslak çıkıyor. Çamur çamur çıkıyor toprak!

Bundan sonra Atike teyzenin sevincine diyecek yoktu. Hep amelelerin yanında görüyorduk onu. Neşeli neşeli konuşuyordu onlarla, eğlenceli şeyler anlatıyordu. Sık sık kuyuya iniyor, ıslak, soğuk toprağa ellerini sürüyordu. Bir gün bir sızıntı gördü. Yüreğinde gür bir pınar kaynadı. Sevinç dolup taştı içinde. Çocuk gibi coşkuluydu. Sevinç ve coşku, oburca paylaşıyordu Atike teyzenin varlığını. Ölüyü bile güldürecek kadar neşeli oldu.

Yirmi metreden sonra bilekleri su içinde çalışıyorlardı ameleler. Kova kova çamurlu su çıkıyordu. Herkes şaşmıştı bu dağın başında su olmasına.

— Yer gök su üzerinde kurulmuş, diyordu Atike teyze.

Kuyunun ağzını yerden yarım metre kadar yükselttiler, üzerine bir çıkrık yapıp uzunca bir zincir sallandırdılar. Suyunu incelettirdiler, oradan da olumlu sonuç geldi. Hele çayı çok güzel oluyordu.

Atike teyze en çok kurumak üzere olan ağaçları adına sevindi. Evini yaparken, hatta evinden önce, herkes gibi o da kavak, zerdali, erik fidanları dikmişti bahçesine, Kuyu yapıldığında iki yıllıktı bu ağaçlar. Atike teyze kurudu kuruyacak diye bekliyordu. Kuyu suyu hepsine can verdi. Hele kavak ağaçları, koşarcasına büyümeğe başladılar. Her bahârda kımıl kımıl yapraklar daha yukarılardaydı; gök mavisine yeşili götürüyorlardı yapraklar.

Herkes gibi Atike teyze de evinin yerini para vermeden tutmuş, bir sınır çizip bu evi yaptırmışlardı. Kendilerine sınır saydıkları yerlere ilk işleri ağaç dikmek oldu. Mülkiyeti, verdiği bu emekle daha anlamlı olacaktı, daha



Mehmet Seyda

sağlam olacaktı. Kendi toprağı olduğuna hem kendisi, hem başkaları inanacaktı böylece. Ağaçlar birer canlı tanık olacaktı burayı yurt tuttuklarına. Birer bayraktı ağaçlar. Kimse onların dalgalandığı yerlere el atamazdı.

O günler Atike teyze anneme sık gelmeğe başladı. Eve her giriş çıkışında onları sedirde baş başa vermişler, konuşurlarken görüyordum. Yüksek sesle konuşmuyorlardı, fısıldaşıyorlardı. Hemen yanıbaşlarında korkunç bir yaratık vardı sanki; o duymamalıydı! Başlarında bir iş olduğu sıra, Annem de Atike teyze de böyle konuşurlardı: Kaşları çatılır, alınlarından üç derin çizgi inerdi burunlarının üstüne doğru; gözleri içe çekilir, korkuyu simgeleyen ışıklar yanıp sönerdi orada.

Aylardan Hazirandı. Günlerim sınav sıkıntısı içinde geçiyordu. Atike teyzeyle annemin konuşmalarına kulak verecek kadar bile vaktim olmuyordu. Çok zaman çevremdekilerle ilgim, ancak gülümseyip bir selâm vermekten öte geçmiyordu. Belki sıkıntı içindeki insanlar tüm böyle olurdu.

Atike teyze de öyleydi. Eve girip çıkarken karşılaştığımızda bana gülümsüyor, kimileyin ensemi okşuyor, bir sözcük bile söylemeden annemin yanına gidiyordu. Annemle konuşmaları onu biraz rahatlatıyor olmalıydı. Baş başa veriyorlar, alınlarında o üç derin çizgi, bir sessizliğe gömülmüşken, öteki konuşuyor, biri konuşurken, öteki susuyordu. Atike teyze annemle uzun uzun konuştuktan sonra, gene kalkıp gidiyor, kardeşlerimle ya da benimle karşılaşırsa, bize ancak gülümseyebiliyor, bir de ensemizi okşuyordu.

Bir akşam annem açıkladı. Atike teyze de anlatsaydı aynı bu tavırla anlatırdı: Kaşları çatılır, alnındaki üç çizgi derinleşir, gözleri çukura kaçardı; cılız ışıklar yanıp sönerdi orada.

— Yaa!... Sorma oğlum Atike teyzengilin başına geleni! Hani onların altında İğneci Sami'nin evi var ya... Onların yeri tapuluymuş, sahibi çıkmış arsalarının.

— Ee! Bundan Atike teyzeye ne?

— Adamın arsası yalnız İğneci Sami'nin kondusunu içine almıyor ki.. Atikegilin arsasını da içine alıyormuş. Tabiî kuyusunu da, ağaçlarını da.. Kuyum elden gidecek diye yanıp tutuşuyor Atike. Kafayı bozacak nerdeyse!

— Yaa!... Dedim, Şaşırmıştım.

— İğneci Sami, üzerinde asıl kendi evi bulunduğu için arsanın tümünü satın almış. Böyle olunca Atike'nin kuyusu, bahçesi de ona geçiyor.. Arsayı Atikegil satın almak istediler. Adam «üzerindeki ev kiminse ona veririm ancak» demiş. Hepsi tek bir parsel olduğu için bölüştürülüp satılmıyor. Şimdi konu komşu İğneci Sami'ye ricacı düştü. Hiç değilse kuyusunun bulunduğu yeri Atike'ye satması için. Sami de Nuh diyor peygamber demiyor! «İlerde apartman yaptıracağım!» diyor. «Bölünmüş arsa neye yarar?» diyor. Gönlünü edemediler adamın. Milyon da verse Atike'ye vermeyecek.

— Evet!... Aralarında öteden beri bir kızgınlık vardı sanıyorum. Ondan da olacak.

— Tabiî, o da var. Bilmez misin yavrum: Topraklarımız yüzünden nereye gitsek bizleri bir belâ bulur. Eskiden iki karış yer için bunların aralarında bir çekişme olduydu, bilirsin. Sami biraz da onun acısını çıkarıyor. Şu Atike'ye yapılır mı bu? Adam Allahtan korkar!

Sami, sınırının belirlenmesi için Tapu Kadostrodan görevliler getirdiğinde biz de oradaydık. Kuyunun başında su dolduran kadınlar vardı. Kaplarını doldurduktan sonra onlar da gitmediler, bir duvar dibine çekilip beklediler. Yıllarca «Atike'nin kuyusu» dedikleri yer bundan sonra bir başkasının olabilirdi.

Tapu Kadóstradan gelen görevliler ellerinde metre ve benzeri ölçme aletleriyle çalışıyorlardı. Beyaz, kısa kol gömlekli olanı elinde koca bir defter tutuyordu. Sami'ye arsayı satan adam göbekliydi. Sıcakta ceketini eline almış, kravatını gevşetmişti. Sami hemen onun yanında. İkisi de görevlileri sıkı sıkı izliyorlardı.

İki görevlinin elinde uzayıp kısalan ölçü aletine yılanın bakar gibi bakıyordu Atike teyze. Güneşin altında yılan gibi parlıyordu. Gidip çalışanların arasına katılamayacak kadar güçsüzleşmişti. Kendi duvarının dibine geldi bir ara Sonra bir adım bile kımıldayamadı. Olanları hep oradan gözledi. Oğlu Doğan, annem ve birkaç komşu kadın onu yatıştırıcı sözler söylüyorlardı.

Kocasının yüzü simsiyahtı. Karısı kadar utak, becerikli olmadığı halde, O, görevlileri daha yakından izliyor, kendince bir şeyler söylüyordu onlara.

Uzun ölçü aleti son kez uzayıp parladığında, kuyunun içerde kaldığını, yani Sami'ye geçtiğini gördük.

— Evet, kuyu bu yanda kalıyor, diye görevlilerden biri bu gerçeği iyice kesinleştirince, herkesin gözü Atike teyze'ye döndü. Sapsarıydı yüzü. Duvar dibine çöktü, yüzünü elleriyle kapadı. Çok yakını, belki de bir çocuğu ölmüş gibi sarsılmıştı.

O günden sonra annemle daha sık görüşmeğe başladı. Gene sedirin üzerinde, alınlarındaki çizgiler gene derin ve gene karamsar fısıltılarla konuşuyorlardı. Ağaçlar ve kuyuyla ilgiliydi tüm konuşmaları. Onlarda hiç emeği olmayan, sevmediği bir insana gidiyordu kuyusu, ağaçları..

Samı kalın tellerle yeni sınırını çizdi. Ne kuyu için, ne ağaçlar için Atike teyze'ye beş kuruş vermedi. Atike teyze'nin ona kızıp kuyuyu dolduracağı, ağaçlarını da kesip odun yapacağı söyleniyordu. Anneme sordum.

— Yapabilir mi? Eli varmaz onun! dedi.

Öyle de oldu. Ne kuyusunu kapamağa, ne ağaçlarını kesmeğe kıydı. Onları yok etmektense, sevmediği bir insana gitmesine razı oldu ya; evinin hemen önünden geçen kalın tellere, bu tellerin gerisinde kalan ve artık bir başkasının sayılan kuyusuna, ağaçlarına dayanamıyordu gene de. Penceresinden hep onlara bakıyordu. Bu gerçeğe, bu yeni durumuna kendisini alıştıramıyordu bir türlü. Kısa zamanda paslanmağa yüz tutan Sami'nin sınır telleri vücudunun dört bir yanına sarılmış gibiydi. Evine girip çıkarken, penceresine oturunca, hep onları görüyordu. Eşiğinin hemen bir adım ötesinden geçiyordu teller. Bir dikenli tel olmuştu yaşam. Hiç içi sızlamadan bunları kapısına kadar çeken Sami geliyor gözlerinin önüne. Sonra tellerin taşıdığı iğrenç anlamı düşünüyordu: Öte git, yaklaşma,. sokulma!... Der gibiydi teller. Oysa az ötedeki kuyu, ağaçlar kimindi. kimin emeğiydi?

Atike teyzenin buna dayanamacağı belliydi: Kondusunu çok ucuz bir fiyata sattığını duyduk. Ayrılacakları gün eşyalarının taşınmasına biz de yardıma geldik. Kamyon gelip evin önüne dayanınca, Atike teyze iyice durgunlaştı. Gücü hiç bir şeye yetmeyen, aklı hiç bir işe ermeyen çocuklara benzedi. Sapsarıydı gene. Gözleri iyice çukurlaşmıştı. Kimseye bakamıyordu. Ben de ona bakmağa korkuyordum. Dışındaki sessizliğe karşın, beyninin içi nasıldı

kim bilir? Belki zamanında yapamadığını, şimdi son anda yapmayı düşünüyordu: Ağaçlarını sökmek, kuyusunu toprakla taşlarla doldurmak istiyordu. Civardaki tüm taşları, evleri, belki insanları da kuyusuna doldurup kapayacak kadar hırslanıyordu. Böyle bir hırsın uğultusunda olmalıydı kulakları. Kimseyi duymuyor, kimseyi görmüyordu. Sessizce, cansızca duruyordu öyle.

İlk başta yataklar yüklendi. Gardrobun, masa ve sandalyelerin yüklenmesine ben de yardım ettim. Bütün eşyalar yüklenince, Atike teyze ağır ağır kamyona yürüdü. Son anda gene sarılıp öpüşmeler başladı. Atike teyze ağlıyordu. Annem ve birkaç komşu kadın da ağlıyordu onunla birlikte. Kamyona başkalarının yardımıyle bindi.

Benim gözüm Sami'nin dikenli tellerinin gerisindeki kuyudaydı. Sami mal düşkünü bir insan. Belki zamanla kimseye bir damla su vermeyecek. Kuyunun ağzına kilit geçirmiş bile. Her zaman açmıyor, belirli saatlerde su veriyor.

Kamyonun gürültüsü çevredeki tüm sesleri bastırdı. Çıkardığı bacа dumanına benzeyen, gür, koyu bir duman kırmızı kasasına çarparak eşyalara doğru yükseldi. Eşyaların en üstündeki sandalyeler, masalar titriyordu. Her şey, herkes titriyor gibi geldi bana. Sami'nin dikenli telleri de titriyordu. Sinek kanadı gibi çırpınıyordu teller. Kuyu da öyle, titriyor gibiydi. Yüreğimi, saz gibi eline aldı bir güç. Yüreğim titriyordu. Gözlerim sulandı. Kirpiklerim birkaç kez üst üste inip kalktı.

Kamyon yürüdü; önce ağır ağır, sonra hızla uzaklaştı. Atike teyzenin hâlâ titreyen kuyusunu bir eşya gibi kucaklayıp arkalarından koşmak, sonra yüreğimdeki bu istek kadar güçlü bir iple kamyona sarmak geçti içimden.

KANSU, Ceyhun Atıf

KÜÇÜK RESUL'UN DEFTERİ

«Çocuk ruhu, yaz güneşi altında parıldayan küçük bir dağ gölü gibidir.»

İBSEN - Brand.

Şimdi size bir buçuk yaşında bir çocuğun öyküsünü anlatacağım. Çocukluk çağından sözettiği için bu öykü, şiirin yıldız tozlarıyla örtülecek, ama beri yandan, çok küçük yaşında sayrılarevi köşesine atılmış bir çocuğu anlattığı için acı çizgiler taşıyacak. Çocukluğun havası bir güneşin şiiriyle ışırken birden, nedensiz bir üzüncün bulutuyla örtülemez mi?

Resul'ü şöyle tanıdım: Bir sabah, hastaları gezerken, on beş küçük yatak arasından biri, yalnızca biri, bir kuş yuvasından ses verdi, ondan sevimli bir mırıltı duydum. Öteki yataklardan bebeklerin sonsuz ağlamaları yükseliyordu. Bu bebekler de herşeye ağlarlar. Acıktılar mı ağlarlar, bir ses duydular mı ağlarlar, altlarına işediler mi ağlarlar, bel kuşakları iyi düğümlenmedi mi ağlarlar, hep ağlarlar. Bu ağlamaları, kesmekte çoğu kolay olur. Anne memesi, bir kaşık süt, bir süt şişesi ya da küçük bir ilgi. Sonra, kısa süren bir uyku. Resul ise böyle şeylere ağlamaz, koğuşun en büyük bebeğidir. Öteki bebekler, yedi aylık, dokuz aylık, on iki aylıktırlar. Ama Resul'un uzun bir yaşamı var onlara göre, bir buçuk yaşında o. Küçük inciler gibi pırıldayan on iki süt dişi vardır. Sevimli bir adımlama yürümekte, ilk heceleri birbirine eklemekte ve herşeyi sormaktadır: Ne? Ne? Ne?... Bu bitmez sorulardan hiç bıkmıyorum, Resul'le aramızdaki bağlılık ve dostluğu bu sorular sağlıyor. Sabahleyin onu, çok kez, uyanmış buluyordum. Koğuşun devinimli ve gürültülü yaşamı onu erken-

den uyandırıyordu. Sağlığının ölçüsü bu sevimli, dirik uyanıklığıydı. Doktor arkadaşlardan biri ona, ak işlemeli kırmızı patikler almıştı. Bu patikleri giydi mi, erkenden, koğuşta dolaşmaya başlardı. Koğuşun emekli hastabakıcısı Ayşe, Ayşe Sarıgül, Resul'ün koruyucusudur. Resul ona: «Anne!» diyordu. Ayşe'nin bu seslenişten duyduğu övünç sonsuzdu. Ayşe, ince, esmer, yüzü ayva buruşuğu mutsuz bir kadıncağızdı. Arasıra, koğuştan böyle yalnız kalmış bir çocuğu seçer, anlaşılmaz bir ilgiyle o çocuğun yaşantısına eğilir, sanki o çocuğu evlât edinirdi. Bir kız, Sivas'ta; bir erkek kardeşi vardı. Bir gün ağlayarak bana kızkardeşinin sonunu anlattı:

Kocası, gül gibi kızkardeşimi bıraktı da bir cadıya... bir cadıya vardı... Ah!... Ah... ben talihsiz bir kadınım. Benim talihim yok, bağlanmış benim talihim. Kızkardeşim böyle. Erkek kardeşim, biliyor musun. Şeytan alsın öyle kardeşi. Seni yanına aldı, bakacakmış bana, beşibirliklerimi yedi sonra kapı dışarı attı. Ayşe, kuru bir ağlama tutturuyordu, gereksiz yere, gözlerini çocuk bezlerine silliyordu.

Başından kaygı eksik olmazdı. Bu anlarda, Resul'e döner, ortalarda dolaşıyorsa o, alır yatağına yatırırdı. Yine öyle yaptı. Resul ağlamaya başladı. Resul sabahları, ilk uyandığı anlar hep böyle idi. Bir zaman huysuzlanıyor, herşeye tersleniyor, yemesi için bir şey mi verdin almıyor, gezdirmek mi istedin gezmiyor, sevmek mi istedin sevdirmiyordu. Biraz ağladı, koğuşu çınlattı, sonra sustu. Yatağının yanı başında duran dolabın alt rafında bir tonik şişesi duruyordu. Resul, bu şişeyi göstererek, durmadan! - 'kutu, kutu! diye bağırmaya başladı. Ayşe şişeyi aldı. Bir de baktı şişe boş. İniltili, acıklı bir sesle yakınmaya başladı.

— Kuvvet ilacımı içmişler görüyor musun? Daha dün almıştım, üç buçuk lira vermiştim. Doluydu ya... Daha bir yudum içmiştim. Ya döktüler düşmanlıklarından, ya içtiler. Biliyorum ben...

— Ağlama dedim, Ayşe'ye... Hem neden döksünler canım? İçmeye gelince, kim içer hepsini birden, nasıl içer yahu... Ayşe'nin değişmez, yenilmez bir kötümserliği vardı.

— İçerler... dedi. Geçen yıl balıkyağımı da böyle iç-

mişlerdi. Bilirim, düşman bunlar bana, düşmanlıklarından yapıyorlar.

Bu sırada Resul, yatağından doğrulur, küçük elleriyle demirlerinden tutup karyolasını sallardı. Yatağı altüst olurdu, yorganı bir yana, yastığı bir yana iter, sevinç çığlıkları atardı. Ayşe, onun sabah kahvaltısını vermiştir. Sabahleyin mırıltılar içinde çorba istemiş, Ayşe ona çorba bulup getirmiş, o sevinç gürültüleriyle çorbasını içmiştir. Çorbanın ardından, mavi bardağını iki eliyle dibinden tutarak, üst üste, soluksuz, aralıksız dört bardak ayranı devirmiştir. Sevincinin, bu taşkın canlılığının kaynağı, Ayşe'nin ona bol bol bağışladığı ayrandır. Bir ara durulur, yeniden ayran ister, bu kez oyun oynar bardakla, bir kaç yudum içip bırakır. Keyfi yerindedir şimdi, sorularına başlar. Gözünü gösterir. Ne o?... Ne o?... Ne o?... Diyeceksiniz ki: Göz! Yinelemez. Ne, der. Göz! diye söyleyeceksiniz. İyi, anladık der gibi bakar. Boynunu gösterir. Ne o?... Ne o? Boyun diyeceksiniz. Bir kez değil, birkaç kez, Ne? Ne? Ne? diye soracaktır. Bu sorularda düşünmeye başlayan beyninin bir oyunu, bir konuşma ve deneme oyunu gizlidir. Artık işi iyice oyuna döküp, küçük bedeninin tüm bölgelerini sorar. Sonra yatar, karyola demirlerini tutar ve tombul ayaklarını sallamaya başlar. Onun en güzel, en tatlı şarkısı devinmektir. Bedeniyle şakır, bir kuş gibi öter.

Sevincinin en coşkulu anında, bir doktor hanım gelip, onu öper. Bu öpüşlerden Resul, hiç bir şey anlamaz. Ağlar. Ama bu öyle iki yanlı, tatlı bir ağlamadır ki doktor hanım ona yeniden, bu kez, derin bir istekle öper. Bu esrikliğin, hoşlanmanın kaynaklarını Resul ne bilsin? Doktor hanım da biliyor mu? Bu öpüşlerle bilinç altının gizemli sarnıcını doldurmuyor mu? Burada hem kendi cinselliğinin gelecek yemişini, bir istek elması gibi koklamış olur, hem de, gelecek kısırlığı - Evet, ya çocuğu olmazsa, ilerde, evlenince?- böyle eskimez bir öpüşle önlemek ister. Bu öpüşlerden, Resul şu yararı sağlar: Çikolata! Evet, Resul'un bağışladığı bu taze, karmaşık, istek dolu öpücüklere karşılık doktor hanım ona, bir çikolata öder. Resul, öpücüklerden hoşlanmaz ama, çikolataya bayılır. Ne ki, bu çikolata şöleni de acılı bir sonla biter: Başından ayağına yemiştir sanki çikolatayı. Ayakları, elleri, yüzü,

giysileri, evet, yorganı, karyolası çikolatayı bölüşmüşlerdir, kahverengi bir yağla boyanmıştır herşey. Ayşe bu hali görünce gürler, şölenin sonu gelmiştir. Resul, yarı korku, yarı merakla Ayşe'nin ne yapacağını bekler. Ayşe dış sertliğine karşın içinde Resul'e anlatılamaz bir yumuşaklık saklar. Haydi bakalım, yıkanmaya!

Şimdi Resul, yıkanmış, temizlenmiş yatağında, bezlere sarılmış ve kızarmış durmakta ve ağlamaktadır. Öyle ya, çikolata bitti. Ayşe'yi darılttı ve sıcak su ile haşlandı biraz. Ayşe de, anneden gayri tüm kadınlar gibi, ezici bir yan taşır, böylece Resul'u ilkönce bir kaç tas sıcak su ile haşlamıştır. Ne yapalım, onun cinsel çıkmaz sokağı da bu birkaç tas sıcak su ile yıkanmış olur. Resul ağlıyor... ağlıyor. Bu daha çok oyun karışmış ağlamayı, başka tür bir ağlama birdenbire yarıda keser: Bu koğuşa yeni getirilen sürgünlü bir bebeğin keskin, anlamsız ağlayışıdır. Beypazarından bir yörük kadını, bebeği getirir, koğuşa yatırır. Yatırır, gider. Bebekler, anneleri çıkıp gittiğinde ağlayıp yatarlar bir süre. İşte, yeni gelen konuğun keskin, tadsız ağlaması sırasında, Resul, birden susardı. Bu arada başka şeyler de olurdu, koğuş bu olayla karışmışken, Resul'un komşusu bebeğin anası, doktorlarca sıkı bir diyete alınmış bebeğine, örtü altına sakladığı memesinden gizlice süt verirdi. Resul, yanı başında birşeylerin dönüp durduğunu anlar, ama hiç bir şey söyleyemezdi. Işıltılı gözleriyle şimdilik yapabildiği, herşeye, her olaya bakmak, bakmak ve susmak! Daha bir buçuk yaşında, uzun boylu konuşmak ve birini ele vermek için daha çok erken!

⁂

Öğleden sonraki eğlencelerinden biri, yatağının yanı başındaki pencere kanadını duvara itip, aynaya dönüşen camda kendi küçük başını seyretmekti. Artık doymuştu, yoğurt, un çorbası ve arasıra iki küçük köfteden oluşan öğle yemeğini yemiş ve şimdi, midesinin sevinci tüm bedenine yayılmıştı. Ne buluş bu! Ne sevimli bir buluştu bu pencere camı. Büyülü bir ayna. İçine gün ışığı düşen bu yarı aydınlık aynada, uzun zaman kendi ışıklı gözlerine bakıyor, bir ceviz dalında ordan oraya sıçrayan gözlerinin sincap diriliğini ayırdediyor, gözlerini kovalıyorken eğleniyordu. Sıra küçük dudaklarına geliyordu. Evet, ora ya, kendi duyumlarının yansıdığı o büyülü aynaya küçük

dudaklarının da gölgesi düşüyordu. O, küçük dudaklarıyla bu gölge dudakları, ilkel cinsel özlemlerine uyarak, istekle öpüyordu. Camda, bu öpüşün izleri kalıyordu. Gözlerinin gün ışınları bu büyük aynada yüzedursun, soluklarının sıcaklığı dağıladursun, bu sırada, sevinçle coşkuyla elleriyle cama vuruyordu. Parmaklarının yumuşak izleri, benek benek, orada kalıyordu: Camda, parmak izleri halka halka, bir yazgının dalga izleri gibi kalıyordu. Sıra, kendisiyle bol bol konuşmaya geliyordu. Sevimli, çapkın görüntüsüne böyle uzun, uzun, böyle sevinçten taşmış neler anlatıyordu? Olanları bitenleri mi? Bilinçaltında, kendisine sakladığı, sonradan dünyaya açacağı gülleri mi? Kim, onun bu tatlı konuşmalarının anlamını, gizlerini çözebilir? O, aynada, varlığıyla, derin, çok derin bir göl gibiydi, çocuk ruhunun bu derin gölüne ancak, Andersen'in büyük kayığı ile girebilirdik ve eğer siz, biraz ilgilenirseniz ve Resul, kendi iç evrenine, yaşamdan kesitlediği bu gizli buluşa yönelttiğiniz ilgiyi ayırd edince, birden camdan ayrılır, bu büyülü dünyanın tek bir çizgisini ele vermemek, kendine özgü her istek ayrıntısını esirgemek için çabucak yatağına yatar, sizlerle alay eder gibi tombul ayaklarını sallar dururdu.

♣

Bir gün, koğuşa girdiğimde onu, iki elini başının altına koymuş, uyur buldum. Bu, deneylerime göre, bir acıyı bildiriyordu. O, hiç böyle uyumazdı. Resul hastaydı. Arasıra uyanıyor, içlerinde sağlığın donuk anıları gezinen sözleriyle bana bakıyordu. Sevinç kırığı gözleriyle. Bebeklere özgü bir hızla zayıflamış, susuz bir çiçek gibi solmuştu. Parlak derisi, taze ve pembe teni donuklaşmış, bir yaprak gibi kurumuştu. Artık, gülmüyor, eğlenmiyordu. Koğuştan, kim bilir hangi çocuktan bir ateşe bulaşmıştı. Bir grip virusu yada bir minican onun taze varlığına karışmıştı. Öksürüyordu. Göğsü inip inip kalkıyordu. Bu inip kalkan, kalkıp inen küçük göğüs kafesinde onun tüm serüveni saklıydı, bir tür içlenmeyle soluyordu, soluyarak kendisini anlatıyordu. Koğuşa onu, babası getirmişti. Anası ise, bir başka kocaya kaçmıştı. evi, herşeyi ve onu bırakarak. Babası hiç uğramıyor, Resul'un koğuşta, evden daha iyi bakılacağına inanarak, onu aramıyordu.

Anası... sevgi bağını çözmüş anası ise hiç gelmiyordu.

Kim bilir, taşkın isteklerinin, belki de derin bir yoksullu ğun elinde tutsaktı şimdi o. Resul bunları bilemez. Yapayalnızdı... Yalnız kalanlara özgü o garip ve derin içlenme ile, ateşli göğsü içli bir saat gibi işliyor, her kalkıp inişte yaşamın ıssız vaktini çalıyordu. Pencerede küçük bir güneş demeti sanki Resul'ün yalnızlığına kardeş olmak ister gibi camı zorlayıp deliyor, içeri sızınca, Resul'ün yüzünü okşayıp, ekmek kırıntılarıyla dolu yorganına düşüyordu.

♣

Resül bu gün ilk olarak güldü. Bu, hastalığa karşı söylenen en güzel türküdür, bir utkunun türküsü. Gülüştür, çocukların yarattığı en güzel ezgi. Günlerden beri gülüşünü öylesine unutmuşum ki, bu gülüşün gün doğumuna yeniden kavuşunca, bir gönendim, bir mutlandım. Şarkılar söyleyerek yanına vardım. Elimdeki kâğıda bakıp, Ne? diye sordu. Gülüşleriyle birlikte, soruları da geri gelmişti. Ah, dedim, kendi kendime: «Gülüşler ve sorular, işte, Resul'ün sağlık kuşları!» kâğıdı istedi, verdim. Aldı, çabucak yırttı. «Yıttım» dedi. Elma istedi. Bu sırada, onun küçük ak dişlerini gördüm, kendine bağışlanmış tüm yeryüzü besleneklerini tadmaya, ısırmaya hazır o sevimli dişler. Şimdilik, onun dişlerine en uygun yeryüzü besinini verdim: Kırmızı bir elma. Elmayı ısırdı. Çok küçük bir kabuk ve etti ısırdığı. O ısırılan yerden, elma, Resul'e gülümsüyordu. Tüm yeryüzü beslenekleri birbirlerini tanırlar. Elmada öpülmüş bir küçük kızın sevinci vardı, Resul'e: «Beni ısır, beni ye. benim isteğim de budur» diyordu sanki. Ne mutluluk! Resul iyileşmişti. Günlerden beri gözlerini kaplayan o korkunç don şimdi çözülmüş, yerinde bir bahar pınarı gibi bir kaynak, kaynakların en güzeli, yaşamanın taze kaynağı şırıldamaya, mavi buz çiçekleri arasından akmaya başlamıştı.

♣

Kuşkusuz, günlerin tümü böyle şiir ve türkü içinde geçmiyordu, onun bilinmez evrenini, kimi zaman acılı olaylar kuşatıyordu. O, kendi ağustos ipeğini çeke dursun, çevresinde acılı bir gerçek kozasını örüyordu. Koğuşun bir yuvadan çocuklar getiriyorlardı. Bu çocuklar solgun, bakımsız, acınası bebeklerdi. Bu çocukların anasız babasız oldukları, koskoca dünya ortasında öylece kalıverdikleri,

daha ilk anda solgun derilerinden ve bakımsız, bırakılmış bebeklere özgü yalnızlık tiklerinden, durmadan parmaklarını emmelerinden, tırnaklarını yemelerinden, kollarını emip ısırmalarından, başlarını düzenli ve hızlı hızlı durmadan sallamalarından belli oluyordu. Acınası durumlarının üstüne birde insanoğlunun o derin umursamazlığı, yabanıllığı çökmüştü. Hastalanmışlar, derilerinden iğneler yapılmıştı. Bu iğneler sanki onları sağıltmak için yapılmamıştı da, yabanıl hayvanlar onları sokmuş, ısırmışlardı. Bu çocukları kimse arayıp sormayacağı için bu iğneler özensiz yapılmıştı. İğne yapılan yer kızarmış, bir iğne bir kaç yere birden sokulup çıkarılmış, yabanıllığın denendiği bu yerler, yeryüzü yalnızlığının bu üzünçlü izleri kabuklanmıştı. Derileri insanlığın utancını örtmüştü. Bu acınası yavrucukların, ana kuşun yuvasından doğar doğmaz düşüvermiş serçeciklerin iyi beslenmedikleri, kendi kendilerini yedikleri besbelliydi. Resul, bu bebekleri, bu olan bitenleri, bu işleri görüyordu. Ona, bu olan bitenleri soruyordum. Ne? diyordu. Bu işleri umursamaz görünüyordu. Ah! Küçük sincap seni, sen yalnız kendini, vaktin o yeşil cevizini düşünüyorsun. Böyle düşünmekte, bu mutsuz kardeşciklerini gördüğü zamanlar, haksız sayılabilir miydi? O da, annesinin ormanını yitirmiş bir kuş değil miydi? Yaşamak istiyordu, şimdilik türküsü yaşamayı söylemekti, kendi bencilliğini cıvıldamaktı.



Annesiyle gelen bebeklere şaşılası bir ilgisi vardı. Evet, bu ilgide annesizliğin yeri vardı. Resul'un yatak ucuna bitişik başka bir yatakta ikizler yatıyordu. İkizlerin anası biteviye çocuklarını yokluyor, işini uydurursa sabahtan akşamadek bebeklerinin başucunda duruyordu. Bu ikizler birbirinin eşi. cıvıl cıvıl iki bebekti. Serüvenleri de kısa: Daha dokuz günlük iken, annelerinin südü kesilmiş, düşmüşler bu koğuşa. Ama daha ilk günlerinde kuşatıldıkları bu açlık dünyasında bir şeyi umursadıkları yok, ufacık ayakları devinir durur, akşama değin sevinç şakıması ve ağlama! Resul elmasını onların yatağına atıyor ve ikizlerin gülüşlerine katılıyordu. İkizlerin biri elmayı elleriyle tutuyor, yokluyordu. Haydi, doğru ağzına. Onun gözleri ağzıydı, tad yolu ile görebiliyordu. Her şeyi tadını tadarak algılıyordu. Ne ki, dişleri çıkmamıştı. Bir türlü ısı-

ramıyordu. Elmayı yalıyor, yalıyor, sonra fırlatıp atıyordu. Elma yorganın kıvrımından, bir koyaktan öteki ikize yuvarlanıyor, böylece elma, canlı bir yaratıkmış gibi sevinçle ikizlerin arasında gidip geliyordu. Resul bu oyundan sonsuz bir hoşluk duyuyordu. Bu yüzden, elmalarını, bu ikizler için kullanıyordu, hiç bir elmayı elinde, kendi malı olarak tutmuyordu. Mal edinme tutkusu yoktu. Hele kendi yaşdaşlarıyla kendi malını bölüşmede mutluluk duyuyor, elmadan gökyüzüne herşeyi bölüşüyordu.

Bakıyordum da, elmalarda da el değiştirme özgürlüğü vardı, Resul'ün ellerinde Resul'ün idiler, ikizlerin ellerinde ikizlerin. Bir gün Resul'ün yanındaki yatağa kafası kocaman dokuz aylık bir bebek yatırıldı. Gargantua'ya benzeyen kocaman bir bebekti. Şenkal'dı adı. Şenkal! Şenkal! Bir çelişkiyi çağırır gibiydim. Resul, bu komşusunu ilk önce yadırgadı, sonra ayaklarını kaldırıp karyolasının demirlerine dayadı, bu şaşılası bebeğe baktı, baktı, bir ara yalnız bakmakla yetindi. Sonra oturdu. Hemşire geldi, Resul'e, Şenkalı gösterip: «Bak senin gibi bir bebek!» deyince utandı. Ne? diye sordu. Herşeye herşeye karşı sevimli bir biçimde Ne? diye karşılık veriyordu. Bu sözcük onun hem en geniş sorusu. hem de tüm sorularının en anlaşılmaz yanıtı idi. Şenkal'ın bir bebeği vardı. Oyuncak bir bebek. Resul bir bu kocaman bebeğe, bir oyuncak bebeğe gülüyor, sonra komşusuna «Veey bebeği!» diye seslenıyordu. Şenkal ağlıyordu. O zaman Resul arkası üstü yatıveriyor, birden sıkılıyor, oturuveriyor, diri bakışlarla ağlıyan bebeğe bakıyor, sonra, hiç bir şeyi umursamadan, gene kendisine dönüyordu.

İkindiye doğru, evet, Resulümüzün en cıvıltılı, sevinçli vaktinde - ikindiler zamanın ve çocukluğun en güzel dallarıdırlar, çiçeklerle güneşin gölgeli suyuna eğilir - Resul'ün ayakları havada, elleri parmakları ağzında, bağırır, şarkı söyler ve elleriyle, ayrı varlıklarmış gibi ellerıyle konuşurken, Ayaş köylerinden bir bebek getirdiler. Kamyonla getirmişler. Erimiş bitmiş bir bebek, tüm bedenine katran sürmüşler, baştan ayağa ağır bir katran kokusuna bulanmış, giyecekten başka herşeye benzeyen çullarından soyununca, ortaya kapkara bir et kemik yığını çıktı. Anasının söylediğine göre çocukta karıntı varmış. Kısa boylu, ufak tefek, onüçlerinde ondörtlerinde evlendirilmiş ve her

yıl bir çocuk doğurmuş ve şimdi çoktan yaşlanmış (yirmisinde ya var ya yoktu) bir köylü kadınıydı bu. Belli, sayrılar evinin kapısında, daha kamyondan iner inmez duvarın dibine çökmüş ve bebesine meme vermişti, göğsünün açık olmasından anlaşılıyordu. Bebeği katrana bulamayı köyde kocakarılar öğütlemişler. Nedir bu hal diye sordu, doktor hanım, içeriye giren köylü babaya. «Köylü kafası!» dedi ve kadına yükledi bu işi adam, «Ben harmandaydım. İşim çoktu. Bu kadın da, koca karılara uymuş, nerden bulmuşsa bebeyi katrana bulamış. Ben olsam yaptırır mıydım?».

Derken gece indi. Gece Resul uyuyor, koğuşta neler olup bittiğini bilmiyordu. Ayaşlı bebeğinde, ne olduğunu bilemedi. Resul'ün küçük ölülerden, yani doğmuş, yeryüzüne yeni ayak basmış, bir kaç ay yaşamış bebeklerin de ölebileceğinden haberi yoktu. Sabahleyin uyanınca, köşede, bir elgin yatakta, üstüne ak örtü örtülmüş bebeğin de, sabaha karşı gün ışırken öldüğünü, evet artık soluyamıyacağını, ağlayamıyacağını ve o bebeğin artık hiç büyümeyeceğini bilmiyordu.



Bir kez de, Resul'le, çok güzel bir gece yaşadık. Geceyarısıydı. Sinirli, güzel bir anne çocuğunu getirdi. Bu güzel kız bebek, ateşler içinde yanıyordu. İlkönce, onu yıkadık, sonra koğuştaki yatağına yatırdık. Sinirli anne durmadan ağlıyor, karmakarışık, saçma sapan şeyler söylüyordu.

«Kızım ölecek mi?» diye, yatağa sarılıyor, gitmek, çıkmak bilmiyordu koğuştan. Bu arada, Resul uyanmış oldu. Ben de böylece bebek dostuma kavuştum. İlkönce, şöyle böyle dediyse de, ilk uyanma anlarına özgü huysuzluklarıyla beni yorduysa da, aldım onu, birlikte geniş balkona, dingin gecenin temiz havasına, serin bozkır gecesine çıktık. Birden gök örtüsünün irili ufaklı çocukları yıldızlar, yaşamanın umut dolu sekisinden yanımıza iniverdiler. Gökyüzü, bir çocuklar bahçesi gibi onları salıvermişti, gülümseyip duruyorlardı. Arada bir, erken ölüme düşen çocuklara eş bir yıldız ağıç gidiyor, bilinmez bir boşluğa gömülüyordu. Resul'ü yıldızlarla tanıştırıyordum. Bir çoban gibi ona, gecelerimizin ışıklı dostlarını öğretiyordum. Baktım bu kez, Resul de bir yıldız olmuştu sanki, yıldızlar

gibi ışıldayan, geceye ışınlar saçan gözleriyle durmadan Ne? diye soruyordu. Yaşama türküsü başlamıştı. «Yıldızlar!» diyordum. Gece çimenliğinde, yaşamanın otlarını okşıyarak yeniden yeniden soruyordu: Ne! Ne! Ne! «Yıldızlar, bebek Resul, Resul oğul! Bak, bozkır göğü, gecenin güzel evi, uyanmış, tatlı çocuklar, yıldızlar, yıldızlar!» diyordum. O yeniden, bozkır gecesini bir daha yaşamak, vakti biraz daha kazanmak için, türküsünün öz sesini yineliyordu: Ne! Ne! Ne!

Bu sırada, Resul'ü çok seven gececi kadın, ona bir bardak dolusu ayran getirdi. Resul, yıldızları unutup, bardağı iki eliyle sıkı sıkı tutup, ayranı soluksuz bitirdi. Biraz daha yıldızlara baktık... Gece ne güzeldi! Gececi yeniden geldi, «Yeni yatan bebek rahatladı... Uyuyor...» dedi. Kalktık, koğuşa döndük Resul'le. Yeni yatan kız bebeği seyrettik bir süre. Yere, yanımıza inen yıldızlardan biri gibi, kaçıp gelmiş, bu yatağa yatmıştı sanki. Dudaklarına inen gül pembesi bir erinçle uyuyakalmıştı. Sonra, aldım sevgili Resul'u küçük yatağına bıraktım, çabucak uyudu. Bu kez, o, Resul, yıldızlarla birlikte almış başını gitmiş, çocukluğunun gecesinde gök örtüsünü üzerine çekerek uykuya dalmıştı. Dingin, duru varlığı bir düş gölüne dönüşmüştü.

KESTEL, Serhat

KÖTÜ ADAM

Kötü adam, kötülükten yorgun.. Yol alıyordu «Erenler» köyüne doğru. İlden ilçeye, ilçeden az öteye varıp biten düzgün yollardan sonra köye giden toz toprak, yamru yumru yolda ilerlemeye savaşan minibüste şoförün yanında oturan esmer, tıknazca, az saçlı, kara gür bıyıklı adam:

— Benimki de akıl mı?.. Her kötülüğe bulaşmışım ama yüz bin lira da biriktirmişim!. Şu meyhane, bu payvon.. keyfimle yaşamak varken köyde işim ne?.

Diyebilirdi, ama demiyordu. Yüz bin lirasını bel kuşağının arasına sıkıca sokmuş:

— Orda bi ev alim. Hayvanlar, bahçe ney... Yaşlandım.. Birez de böyle, kafam dingin yaşim.

Diyordu. Kötü adam olmak istemiyordu artık.

Minibüs hoplaya zıplaya, tozu duman edip ördekleri, tavukları sağa sola dağıta dağıta Erenler'e vardı, köy kahvesinin önünde durdu. Minibüsten inen, kahveye giriyordu. Kötü adam da. Ama köylüler bir baktılar ona, yadırgamışlıkla. Hemen sonra art arda:

— Hoş geldin..

Demeğe başladılar. En yaşlıları masasına geldi. Karakteristik bir Türk köylüsü: Top sakallı, güleç yüzlü, kalın kaşlı, iri güzel gözlü, bakışları candan bir ihtiyar. Derken, birkaç kişi daha toplandı. Her yeni gelen çay ya kahve ısmarlamak istiyordu. Kötü adam bu insanlara dikkatle baktı. Onlar kendisine alışıvermişlerdi ama o, bu aydınlık yüzleri, hilesiz bakışları, sıcacık sohbeti çok yadırgamıştı.

— İyi yere gelmişim.

Dedi. Sevindi. Bu köye yerleşmek istediğini söyledi. Herkes kıvançla karşıladı. Işe koyuldular: Kötü adam ev aldı, tarla aldı, hayvanlar aldı..

Kendisini bırakıp kaçan karısından bir oğlu vardı. Ka-

ra kıvırcık saçlı, uzun kıvrık kirpikli, kara gözlü, ateş parçası bir oğlan.. Ilkokulu birincilikle bitirmişti. İstiyordu ki oğlu, kendi kötü çevresinden uzak olsun. Düşmanlarının gözünden uzak olsun. Yatılı okula yollayacaktı onu.

—Oldu mu Yılmaz, dedi, beğendin mi burasını?.

— Bana bir de at alacaksın değil mi?.

— Alacam. Hemi de süt beyaz. Yoksam gara yağız mı?.

— Kara yağız. Ama alnında ak yıldızı olsun. Bacaklarında da şöyle çorap gibi, ak olursa daha iyi.

— Bekle öyleysem, elbet bulim.

O gece, Yılmaz yattıktan sonra kapı önüne çıkardığı sandalyede bir süre oturdu.. Kocaman ay olanca ışığını salmış mısır tarlalarına, zeytinliklere, yamaçları, kaplayan koruluklara. Tertemiz hava ılık. İsli bir tezek kokusu azdan.

— Ohh!. Çokıtandır üzlemişim bu gohuyu. Sinirlere iyi geliy vallaha. Şöle dingin bi hayat sürim artık..

İlk kez böylesine rahat yürekle oturuyordu kötü adam..

★

— Baba. baba.. Kalk, kalk. Bizim hayvanlar bağ bahçe her bir şeyi talan etmiş!.

— Ne disin l'en?. Sapıttın mı zabah zabah?.

— «Uyandırma babanı» dediler, salmadılar beni. Hayvanları zor topladık, ahıra kapattık. Amma çok zarar etmişler!.

Kötü adam kuşkulu, kararmış bir düşünceyle doğruldu. Ellerinde sopalarla hayvanların üzerine yürüyen köylüler geldi gözünün önüne. Kimbilir nasıl vurmuşlardı hayvanlara!. Ahıra koştu. Yılmaz arkasından. Bir bir yokluyordu hayvanları. Yılmaz:

— Sopalarla kovaladılar ama hiç vurmadılar baba, boşuna yara bere arama. Hayvanların suçu ne?. Sen ahırın kapısını kapatmayı unutmuşsun!.

— Ney?!.

Alabora olmuş bir tekne gibiydi şimdi. Doğru: unutmuştu!. Üzgünlük çöktü üzerine. Hem de korku.. İçinden:

— Olan oldu, diyordu.. Ta buralara gelim, yerleşim, neye?. Kötülühten ırah olim diye. Aha, burda da buldulu!. Şimdi koylüler bunu benim yanıma komazlar. Doğru ya, suç benim. Birezden zopa silâh gelirler buraya.

Davrandı. Yılmaz'a:

— Hayvanların yemini, suyunu tazeleyip çabuh eve döneh. Dışarı çıkmalı yoh..

Kötü adam, açık olan kepenkleri de kapadı. Silâhını aldı. Alırken söylendi:

— Ula, ben seni bir dahi elime almim dedim de boh yedim. Hadi alma bakim, alma da onca koylünün zopasını yiye yiye can ver!.

Oturup beklemeye başladı. Büyüyen saatler yığılıyordu birbiri üstüne ve de karabasan gibi kötü adamın üstüne.

Sabırsızlandı. Bir kepengi açıp bakındı. Sonra ötekini. Ortalıkta kimse yok!. Yılmaz'a seslendi:

— Ula, nirde bu boh yiyenler?. Ne pusu düşünürler?.

Yılmaz şaşkın gözlerle baktı babasına. Büyük bir savaşın eşiğinde gibi çarpıntıyla doluydu yüreği. Çok korkuyordu, ama yaşamak da istiyordu o savaşı. Pencerenin yanında duvarı gövdesine siper etmiş, başını yarım çıkartarak dışarsını gözlüyordu. Telâşla:

— İşte biri geliyor! Yaklaşıyor.

— Hah, elçi geliy!.

Kötü adam silâhını ardına alıp kapıya çıktı.

Gençten biriydi gelen:

— Bubam senin hayvanları soriy. Neye salmiy diye beni gonderdi.

— Buban bilmiy mi, zabahın koründe her bir yanı talan ettiklerini?.

— Biliy. Herkes biliy.

— Eey?. Ne istiy?. Ne diy?.

— Hiç bi şe istemiy. «Herhalda üzüntüsünden hayvanları salmiy. İnsandır, unutmuştur ahırı gapatmayı. Hayvandır, çıhar ve de böyle eder diy. Hayvanları salsın, üzülmesin» diy.

Ve o günün akşamı, avunç vermek amacıyla birçok kişiler geldi. Sohbet uzadı.

Geç yattığı halde, kötü adam uyuyamıyordu. Büyük bir şaşkınlık içindeydi. İnançsızlık. İyiliğin bu kadarı olabilir miydi?. Bir yerde patlardı insan.

— Yoh, dedi. Olamaz! Hele beter bir iş gelsin başlarına da bahim n'iderler?.

Sonra düşünmeye başladı:

— Ne yapsam da şunları kötü itsem?..

Kötülüklerin en dayanılmazı olmalıydı. En beteri..

Planını kurdu.

★

Ertesi gün sordu, soruşturdu:

— Buranın ağası, zengini kim?. Kimi var?.

Öğrendi ki muhtarın biricik oğlu var. Planını uyguladı. Akşam olmadan onu kaçırdı. Evinde bir odaya kapattı.

Akşamleyin köy çalkanıyordu. Her bir yana adamlar salınıyor. Tüm evler bir bir aranıyor. Sıra en son kötü adamın evine geliyor.

— Acep burda mı?. Senin oğlan görmüş mü?.

Başka bir söz demelerine fırsat bırakmıyor kötü adam. Büyük bir şaşkınlık ve üzüntü ile:

— Niye beni sona bıraktınız da bi bahar vermediniz?. Ben de dolaniydim siznen.. Siz varın evi arayın. Ben bi çabuk pantolumu çekim, sizinle gelim. Gurt guş yise bilem buluruh..

— Gusura kalma ağam, evini aramah ne haddimize. Sormaya geldih ki uşahtır, oyuna neye dalur kalır bi yerde..

— Girin, girin, her bi yana bahın. İçiniz rahat olsun.

— Yoh, estağfurullah. Olsa dimez miydiniz?.

Birlikte çıktılar. Dere boyu, koruluk.. Aramadık yer komadılar. Köy yasa büründü.

Kötü adam gülüyordu içinden:

— Kıstırdım!. Hele bahalım..

Ertesi gün erkence muhtarın evine gitti. Elleri önünde kenetli, başı eğik, sesi yavaş:

— Başımıza bir iş gedi mıhtar.. Dün ortaya çıkıp da diyemedim. Emme sahlamahnan olmayacah. Dün senin oğlanla benimki oynarlarken, benimki bi daş atmış seninkinin gafasına. Ossaat.. Ossaat.. Ceseti bizim evde.. Ne idersen it mıhtar. Suç benim oğlanda.

Muhtarın beti benzi sarardı:

— Ölmüş ha!.

— Ossaat. Ceseti eve getüdüm. Duriy..

Muhtar düşünce içinde gözleri kapalı kaldı bir an. Sonra yavaştan, zor konuşur gibi:

— Senin oğlana bi şey ettin mi?.

— Etmem mi?. Burnundan gan gelesiye dövdüm. Hapsettim.

— Eyi etmemişsin. Biçare öylesine dövülmez. Hemi de bi suçu yoh onun.

— Aman mıhtar!. Daha ne suç işliy?.

Muhtar büyük bir sabırla gülümsedi:

— Benim oğlanı senin oğlan öldürmedi. İnsanoğlu ne ola ki adam öldüre?. Oğlumun vahtı saatı gelmiş. Tanrı buyurmuş, oğlun daş atmış. Yaratan da öldüren de Tanrı'dır. Yazıh, oğlunu incitmişsin!.

Kötü adam, ne diyeceğini şaşırmıştı. Sinirleri gergin. Kanı başına çıkmış, şakakları zonkluyor. Bu kerte iyiliği kabul edemiyordu. İçinden:

— Hele bi eve gideh.. Daha bi inansın.. Elbet bi şe ideceh. İtmeyeceh gibi görüniy..

Diyordu.

Köylüler toplandı. Ceseti almaya vardılar. Kötü adam süklüm püklüm, ama dikkat kesilmiş olarak öne geçti. Kapıyı açtı. İçerde kapalı bir odayı göstererek anaktarını verdi:

— Orda.. Varın alın.

Herkes suskun. Ne kötü bir söz, ne davranış.. Muhtarla birlikte üç kişi ilerlediler. Kapıyı açtılar ki oğlan sapasağlam!. Bir sevinç çığlığı koptu. Çocuğu alıp çıktılar, Yalnız, muhtar kötü adamın önünde durdu:

— Üzür dilerim, sormak istim, neden yaptın bunu?.

Kötü adam başını kaldıramadan:

— Sizi sınamak için yaptım. O kadar çok kötü insan gördüm ki.. Ben de kötü bir adamım. İyiliğiniz beni şaşırttı. İnanamadım. Asıl ben üzür dilerim mıhtar.

Ertesi günü dar eden kötü adam, evini, tarlasını, hayvanlarını sattı. O köyden ayrıldı. Toz toprak yollardan asfalt yollara doğru yol alıyordu: İyilikten yorgun..

SELİMOĞLU, Muhterem

ÖLÜME GÜZELLEME

— Anamız babamız neden bizi arayıp sormaz, diyorum kızkardeşime.

Yoklar.

İki kız, doğup büyüdüğümüz evde, kimselerden olma, kimselerden doğma değilmişiz gibi, bir başımızayız. Birden, neden bilmem, -düşlerin yazgısıdır bu- kızkardeşimi annemle babamın yıllar yılı yattıkları yatağa uzanmış görüyorum. Ve annemi. Saçları ucuz orospularınki gibi kıvır kıvır. Başında, ensesindeki yara izini -Başı yarılmış nedense- yara izini gizlemek isteyen, uydurma tarafından bağlanmış, uydurma bir başörtüsü.

«Öyle bir Bodrum çiftetellisi oynadık ki» diyor yıllanmış göbekçi kadınların yılışık gülümsemesiyle, «Öyle bir oynadık ki, karşımızda ciklet memeli kızlar...» «Yaaa,» diye sürdürüyor konuşmasını, şaşkınlığım, onu kendilme yakıştırmazlığım umurunda değil, «çiklet memeli kızlarla saatlerce bir göbek attık, bir göbek attık ki sorma...»

/Telefon uygar insanlar içindir, denir hep.
Tutup da iki saatlik yollara niye gitmeli?
Açarsın telefonu./

Telefon enikonu sevimsiz bir aygıttır. Renkli menkli de olsa. Telefonla konuştuğumda hep çocukluğum gelir aklıma. Nasılsa ses vermeyecek oyuncak telefonlar. Anneme açtığım telefon gibi. Uzun zil sesi. Bir daha. Bir kere daha. Daha ertesi gün. Bugün. Yarın. Öbür gün. Daha öbür gün.

/Çeşit çeşit ölüyor insanlar.
Acaba ben nasıl ölüyorum?/

Sessiz sedasız ölüp gitmesini bilmelidir insan dediğin. Ölüm, ilk ölüm, oturduğumuz apartmandaki upuzun koridorlu dairede, uzaktan yalayıp geçiyor benliğimi. Ölen,

dedem. Ölü dedemi görmüş falan değilim. Gelgelelim, yüksek bir kapının ardındaki yüksek tavanlı odada bir ölünün yattığı düşüncesi, dört yaşımın kafasından bütün gece çıkmıyor. Kısa bir süre sonra, annem -dediklerine göre babasının ölümüne çok üzüldüğünden- karnındaki bebeği düşürüp, üstelik oğlan olduğuna da vahlanınca, sanırım, ölüm, kıskançlık ve mutlulukla özdeşleşiyor benim için.

Ölüm kıskançlıktan kurtarıp, mutlu ediyor beni. Dedemin ölümü güzel bir şey. Güzel. Mutluluk. En güzeli, kıskançlıktan kurtuluş.

İkinci karşılaşmamız ölümle, bir yaşında bir kız anası olduğum sıralarda. Hukuk bitirmişim. Miras hukukunda, ölümün, ölenin dışında kimseleri pek de mutsuz etmediğini öğrenerek. Üstelik derse giren hocanın, bilmem kaçıncı derece mirasçının sağ kalan eşle birlikte varis olması halinde, mirasın kaçta kaçına hak kazandığını anlatırken, garip bir hazza kapıldığını sezinleyerek. Daha da üstelik, genellikle makineli tüfek gibi konuşan dudakların bir ara yutkunmak için kapandığını bile görerek.

Ölene aldırılmıyor. Ölen, kalanların hatırı için yer alıyor kanun maddelerinde.

/Ölüm, güzel bir şey. Kalanları sevindiriyor. Ardında bırakacağı bir şeyleri varsa hele, Türkiye Cumhuriyeti kanunlarında adıyla sanıyla yer almasa bile «muris» diye, sırlı-görkemli bir sözcükle adlandırılıyor adam. Az şey mi?/

Kızımın dedesinin altı aya yakın kararsızlık çeker ölümü, oğullarına «Babanız gitti.» diye haber veriliyor. Geridekiler bir yükten kurtulmuş gibi. Yürüyüşleri bile bir hafif. O gece, dedenin safkan bir Çerkez beyi olduğunu, Etem isyanında o caanım öz-aşiret adını, şimdiki soyadı ile değiştirdiğini, Gazze muharebesindeki kahramanlığının falancanın anılarında yer aldığını, gelgelelim, Osmanlı'nın Mekke murahhaslığını yapmış bu değerli adamın, Cumhuriyet parası basıldığında, altınlarını nasıl olup da kuzu, kuzu kâğıt para ile değiştirmek gafletine kapıldığına, hâlâ akıl erdiremediklerini öğreniyorum.

Umulmadık bir şenlik olup çıkıyor ölüm. Gelenin gidenin, yenenin içilenin sonu gelmiyor. Yllar yılı, evin

kapısından adım atmamış hısımdı akrabaydı, ağırlanıyor. Beylerin ölümü de düğün gibi bir şölen olmalı.

/Enikonu güzel şey ölüm. Kalanları eğlendiriyor. Doyuruyor. Hele ardında bıraktığı bir şeyleri varsa, -şan şeref falan da yeterli- Türkiye Cumhuriyeti kanunlarında «muris» diye anılmasının yanısıra, fazladan bir de gazetelere geçiyor./

Evin bütün ışıkları yanıyor bu kez.

Işıkların sabaha dek yandığını görenler, ilk gece, bir şenlik bir şölen var diye geçirmiş olacaklar içlerinden. Ve henüz kıskançlığa kapılmış olmamalılar ki, gizli şölene içlerinden özeniyorlar önce, birbirlerine demiyorlar.

Birbirlerine demeleri için, ışıkların ertesi gece de sabahadek yanması gerekiyor.

/İlkyaz, bizim oralarda gündüzü pırıl pırıl eder. Güpegündüz ışığını seçtiren lâmbaya aşkolsun./

Derken, önce birbirlerine diyor konukomşu, arkadan akşam ola hayırola deyip gece karanlığında dayanıyorlar telefona. Bu kez onlar yaşıyorlar çocukluklarını. Elbette, çocukluklarında birer oyuncak telefona alo diyebilmiş iseler...

/Her çocuk çocukluğunu bilmelidir. Birer oyuncak telefona alo diyebilmelidir./

Telefon iyidir hoştur ya, eğer oyuncaksa bakın, karşılık alınmaz. Bu bir. Telefonu açacak tek insan eğer ölü ise, bakın o zaman da karşılık beklenmemelidir telefondan. Etti iki. Bir de cevap yerine, cevap bekleyene kendi ulaşır adam. Oldu mu üç? Benim belledıklerim bunlar.

Işıkları yanık eve, -hiç de gerekmediği halde- annemi orada bulacağımı bilerek, gelgelelim kendimi, bulamayacağıma inandırarak varıyorum.

/Ölümün başka yüzü. Beklenmedik, gereksiz, durup dururken yakaya yapışanı. Bu ölüm başka ölüm. Yine de güzel mi bakalım? Yüzünün başka oluşuna bakılırsa bugünedek tanımadığım yeni yeni nitelikleri de olmalı. Sakın bir de çirkin olmasın?/

Sokak kapısını açar açmaz, korku üzüntü ve heyecandan arındığımı anımsıyorum.

Oda oda arayacağım annem değil, ölümdür artık.

Ardımda kemküm eden bir iki ses. Kimler? Ne derler? Ne demezler?

Sesleri seçemiyorum ya, ardımdan geldiğinin farkındayım. Sesler önüme düşmüyor. Ölümle yüzyüze gelmesi gerekenin ben olduğumu hemen anlıyorum. Sezinliyorum o dakka.

Ve üç duyum birlikte çalışıyor. Burun, göz ve kulak.

Köpek gibi kokluyorum ortalığı. Olur a, kulağım bir çıtırdıyı duymaz. Koltuk arkalarını hemen görmeyebilirim.

Odaları dolaşıyorum polis köpeği gibi. Giriş, salon -nedense mutfak değil banyo değil - kullanılmayan tek bir yatak odası var, oraya yöneliyorum. Beni oraya yönelten ne? Koku falan aldığım da yok oysa.

/Bilincim mi karışıyor işe nedir? Bilincim işe karıştı da, ölümün tek çirkin yanını sezmemem için burnumu mu köreltti yoksa?/

Annem, yatmaması gereken yatakta güzel güzel yatıyor. Uykuya hazırlanırken neden öyle yapmış bilmem, kendi yatağına değil de, oraya uzanıvermiş. Zaten genç ya, yüzü gencecik, daha da gencelmiş, dinlenik, hoşnut. Keyif içinde bile denebilir.

/Rahatlıyorum birden. Ölüm, diye geçiriyorum içimden böyle gelip çatıyorsa eğer./

/Rahatlıyorum. Yıllar yılı güzel bellediğim ölümün çirkin yanını görmediğim için bir rahatlık çöküyor içime.

/Üzüntü falan duyamıyorum. İnancımı yıkmadığı için, güzel bir ölü olduğu için teşekkür etmek istiyorum. Çömelip elini, belki de yanağını öpmek istiyorum annemin.

Eğiliyorum.

Çığlık, yaygara bekleyen arkamdakilerden sanırım en yüreklisinin omuzuma dokunmasıyla, dünyam karışıyor.

Dönüp, hemen çıkıyorum odadan.

Beklenenler yapılmalıdır.

Bekleyenler şaşırtılmamalıdır.

Böyle gelen böyle gider.

/Ben ağlayamam, diye mırıldandığımı, duyuyorlar mı bilmem./
Kendimi savunuyorum.
Ölümü savunuyorum./
Ne çare? Ağlayamıyorum.
/Ne çare? Güzeldir ölüm. Soyludur. Beklendiğinde gelmeyen. Erişilmeyen. Bir umut!/



Ayşe Kilimci

YÜZBAŞIOĞLU, Muammer

MEMİŞ

Kapı vurulmuştu.

«Gel!» dedi kızgın bir sesle.

Açılmadı. Masa kapıya uzaktı. Duyulmadığı oluyordu. Sesini yükseltti:

«Geeel!»

Kapının vuruluşundan, açılışından sezilirdi gelenin kişiliği. Varsıllar ile adına, işine güvenenler kapıyı çalmadan girerlerdi. İnceliğe zorlananları ilk vuruşta duyururlardı kapı sesini. Çağrılmayı beklemeden kapıyı ardına kadar açarak içerde bitiverenleri çıkardı. Ötekiler kapıyı vurmadan, çağrıldıklarını duymadan gelmezlerdi. İçeriye girmekten, içerdekini kızdırmaktan korkarcasına tıkılarlardı kapıyı. Usul usul, arada bekleyerek.

Mandal yine yavaşça kalktı, kapı aralandı. Yarı açılmış kapıdan sıyrılarak biri girdi içeri.

Bu gelen bir subaydı. Bir teğmen. Elinde büyük, şişkin, eski bir bavul. Kapının ardına koydu bavulunu. Sert bir devinim. Topuklarını birbirine çarptı. Sol eli bacağına yapıştı. Sağ eli kasketinin güneşliğinde. Teğmen selama durdu.

«Efendim, beni tanıdınız mı?»

Yönetmenin öfkesi üstündeydi. Az önce bir bayan veliyle tartışmıştı. Okulun yemeklerini beğenmiyormuş çocuğu. Karnı doymuyormuş. Evinde aşçısı, işçisi beğendiklerini yerken oğlunun aç kalmasına göz yumamazmış.

«Peki, neyi eksikmiş yemeklerimizin?» diye sormuştu.

Şık giyimli, gösterişli, çok bilmiş bir kadındı. Sigaradan, alkoldan, uykusuz gecelerden boğuklaşmış sesiyle:

«Boğazına düşkündür oğlum. Evde aşçımız hep onun istediği yemekleri yapar.»

Kapıyı vurmadan, çağrılmadan girenlere yer göstermezdi. Kadın, bitişiğindeki koltuğun önünde ayakta duruyordu.

«Her öğün üç türlü yemek çıkarıyoruz. Tatlısı, tuzlusu, meyvesiyle. Daha ne verilmesini istiyormuş?»

«Kantite değil kalitedir efendim önemli olan.»

«Aynı yemekleri öğretmenlerimiz de yiyorlar. Paralarıyle hem. Tadı tuzu olmasa...»

Kadın, bir burun kıvırmasıyla kesmişti yönetmenin sözünü:

«Zevk meselesi efendim...»

Veli dikine dikine gitmiş, yönetmeni de hiç istemediği bir çizgiye getirmişti. Konuşmanın başından beri uzak kalmak istediği öfke çizgisine. Yönetmenliği bir yana bırakmıştı. Öğretmenlik damarı tutmuştu.

«Varlıklı bir ailesiniz. Belli. Çocuğunuzun sağlam bir eğitim görmesi için yetmez bu. Oğlunuzun tutumunu bir de ülkemizin gerçeklerine göre değerlendirmelisiniz. Kendi tutumunuzu da. Her öğün önünde üç kap yemek bulabilen kaç çocuk var ülkemizde? Onlar da bizim çocuklarımız değil mi? Onlar da bu ülke için çalışmayacak, gerektiğinde savaşmayacaklar mı? Nedir sizin çocuğunuzun insan olarak onlardan ayrımı?»

«.....»

Bir de tutuyor, üç türlü yemeğin zevkli olup olmadığından söz ediyorsunuz...»

«.....»

«Ben sizin yerinizde olsam, bir başka türlü eğitirdim çocuğumu.»

Kent sigarası, viski, poker yorgunu kadın sinirlenmişti. Krokodil çantasını bir elinden ötekine aktarıp duruyordu. Şapkası, şalı, astragan mantosu, pahalı papuçları içinde kasılarak:

«Valla Müdür Bey, her ailenin bir terbiye anlayışı vardır. Kendi anlayışımıza göre yetiştiriyoruz biz de çocuğumuzu. İmkânlarımız var. Faydalansın. Yemeklerinizi madem beğenmiyor, biz de eve alırız onu.»

Tartışmanın boşunalığı iyice belli olmuştu.

«Pansiyonla ilgili yönetmen yardımcısına gidin!» dedi veliye. «Çocuğunuzu yatılılıktan çıkarsınlar.»

Kadın girişindeki hızıyla çıkıp giderken yönetmen

acı acı gülümsemişti arkasından.

Erzincan'daki bir ortaokulu anımsamıştı. Denetmen olarak girdiği bir sınıfta Türkçe dersini izliyordu. Sınıf, öğretmenin bilgisiyle, sevgisiyle dolup taşıyordu. Saçları kesilmiş, esmer yüzlü, kıravatlı öğrencilerden biri:

«Öğretmenim!» diye kaldırmıştı parmağını. «Memet hastalandı!»

Öğretmen dersi kesmiş, Mehmet'in sırasına yaklaşmıştı. Mehmet yazdan kalma, ağarmış ceketinin içinde cılız bir oğlandı. Yüzü kül gibi olmuştu.

«Neyin var oğlum?»

Ayakta durmaya çalışan çocuk:

«Çık da havalan biraz. Açılınca gelirsin.»

Öğrenci sendeleyerek çıktıktan sonra, öğretmen kendisine dönmüş:

«Efendim, yakın köylerden gelen öğrencilerimiz de var. Sabah erkenden yola çıkarlar. Bir şey yemeden gelenleri de olur. Açlıktan bu.»

Erzincan'dan Refahiye'ye giderken yoluna çıkmıştı Mehmet'ler. Mehmet'lerin daha küçükleri. Bir köyden okulu olan bir başka köye gitmek, ilk derse yetişmek için yollara dökülmüşlerdi. Kasım ayının çatır çatır ayazıydı. Kendisi Millî Eğitim Müdürlüğünün cipinde, paltosunun içinde üşürken onlar bir okul önlükleriyle, kitaplarını defterlerini bağırlarına bastırmış, koşuşuyorlardı...

«Gel hele, beri!» diye seslendi teğmene.

Yaklaştı gencecik adam.

«Öğretmenim, tanıdınız mı beni?»

Hep böyle olurdu. Yıllar geçerdi aradan. Kimi öğrencileri şişmanlar, kimileri incelir, kimilerinin de saçları dökülürdü. İlk görüşte hemen tanıyamazdınız. Bir yerleri değişmezdi. Gözleri. Gözlerine baktı iyice.

«Memiş!...» dedi sevinçle.

Memiş eline uzandı öğretmeninin. Vermedi. Kucakladı, öptü öğrencisini yanaklarından.

Yıllar öncesinde, Anadolu'nun bir ilçesinde lise yönetmeniydi. Yine böyle çalınmıştı odasının kapısı, yine böyle açılmıştı. İçeriye bir köylü girmişti. Yine böyle durmuştu kapının ucunda. Hazırolda. Çağırılınca yanaşmış, otur deyince de sıkıla büzüle oturmuştu. Kaşı, gözü,

sakalı kapkara bir köylüydü. Üstü başı toz toprak içindeydi.

«Bey, namını bizim oralarda duyduk. Fakir öğrencilerin babası olurmuşsun. Ellerini öper, bizim oğlan kasabamızda ortayı bitirdi sayende. Öğretmenleri bu oğlanı okut, kafalı çocuk deyiler. Benim okutacak gücüm yok. Sen okutuver oğlanı.»

«Nerde oğlun?»

«Dışarda, beyim.»

«Getir, bakayım!»

Lastik papuç, ağustos sıcağında yün çorap, keten potur, yakasız işlik. Üç numara tıraşlı, kocaman bir kafa. Güneş yanığından pul pul olmuştu yanakları, dudakları çatlamıştı. Bugün nasıl durduysa karşısında o gün de öyle. Gözleri parıl parıldı oğlanın.

«Adın ne senin?»

«Memiş.»

«Memiş, evladım! Bir sorum var sana. Yanıtı kısa ve kesin olsun. Sana inanacağım. Köyünden, evinden uzakta okumak kolay değil. Sıkıntı çekeceksin. Yine de okumak istiyor musun lisede?»

«Okuyacağım!»

Yanıt, top gibi gürlemişti çocuğun ağzında.

Okul yönetimi, koruma derneği elele verince Memiş lastik papuçlarından, yün çoraplarından, poturundan, işliğinden soyunmuş; Memiş kitap bulmuş, aş bulmuş; Memiş okumuş, lisenin fen kolunu iyi derece ile bitirmişti.

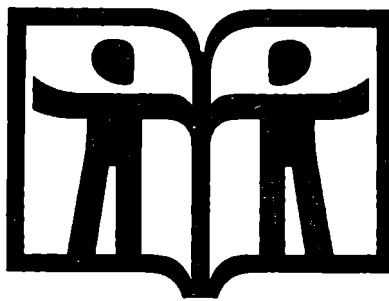
«Tıptan yeni mezun oldum, efendim. Elinizi öpmeğe geldim.»

Oda tavanından, duvarlarından kurtuldu; masmavi, ışıl ışıl bir ağustos sabahına dönüverdi birden. Oysa dışarısı isli pusluydu, pis bir kış günüydü. Yönetmenin az önceki öfkesi geçmiş, yerini beklenmedik bir sevinçin coşkusu kaplamıştı. Nadastan harmana değin yorulan ırılan köylünün savrulmuş yiyinti öbeğinin karşısındaki keyfini sürüyordu şimdi.

«Yak bakalım bir sigara, Memiş!» dedi öğrencisine. Yakmadı doktor. Yönetmen-öğrenci ilişkisinden gelen bir çekintiyle almadı sigarayı.

«Yak hele, yak da başarmanın keyfine savuralım dumanları!»

Üsteledi. Almayınca kahve söyledi yönetmen.
«Bavulla gelmişsin. Yolcu musun?»
«Evet, efendim.»
«Nereye?»
«Köyümüze.»
«Bir yere atanmadın mı?»
«Atandım da önce köyüme gitmek istiyorum bir.»
«Babana selam benden.»
Memiş gözlerini önüne indirdi.
«Sizlere ömür...»
Sustular. Yönetmen konuyu değiştirmek istedi.
«Epeyce ağır olmalı bavulun?»
«İlaçlar da var içinde.»
«Ne yapacaksın o kadar ilacı?»
Gözleri yine parıldadı Memiş'in.
Ahdim vardı. Doktor çıkınca ilk köyüme gidecektim. Köylülerimize bakacak, ilaçlarını parasız verecektim.»



İÇİNDEKİLER

1976 ya toplu bir bakış
(Yaşar Nabi) 7

1976 DA SANAT VE KÜLTÜR HAYATI

1976 da roman ve hikâyemiz
(Rauf Mutluay) 21
1976 yılında şiirimiz
(Muzaffer Uyguner) .. 47
1976 da deneme, eleştiri, inceleme
(Adnan Binyazar) 69
1976 da dilimiz
(Emin Özdemir) 91
1976 da tiyatromuz
(Selmi Andak) 111
1976 da plastik sanatlar
(Adnan Turani) 126
1976 da müzik hareketleri
(Faruk Güvenç) 135
1976 da Türk sineması
(Attilâ Dorsay) 143
Türkiye üzerine sayılar düşünceler ve yorumlar
(Prof. Dr. Cavit Orhan Tütengil) 159
1976 da televizyonumuza bir bakış
(Sami Bulak) 177

TOPLU SORUŞTURMAMIZ

Sorularımız 184
Apaydın, Talip 185
Başaran, M. 186
Baykurt, Fakir 190
Binyazar, Adnan 194
Cumalı, Necati 197
Dağlarca, Fazıl Hüsnü 198
Dizdaroğlu, Hikmet 198
Girginsoy, Naci 199
Hacıhasanoğlu, Muzaffer 202
Halman, Talât 204
Kaftancıoğlu, Ümit 206
Kilimci, Ayşe 210
Kocagöz, Samim 213
Kuruca, Zeki 215
Özdemir, Emin 217
Özdenoğlu, Şinasi 220
Özerdim, Sami K. 224
Salihoğlu, Mehmet 224
Seyda, Mehmet 227
Saraç, Tahsin 228
Tör, Vedat Nedim 230
Tuncer, Oktay 232
Tütengil, Cavit Orhan 234
Uyguner, Muzaffer 235
Uysal, Sermet Sami 237
Vardar, Berke 241
Yüzbaşıoğlu, Muammer 242

YILIN DÜŞÜNCELERİ

Nadir **Nadi** 247
Uğur **Mumcu** 249
Abdi **İpekçi** 252
Fakir **Baykurt** 254
Prof. Bahri **Savcı** 258
Mümtaz **Soysal** 262
Çetin **Altan** 265
Örsan **Öymen** 268

İlhan **Selçuk** 272
İlhan **Oğuz** 275
Behzat **Ay** 280
Seha L. **Meray** 284
İsmail **Cem** 289
Necati **Cumalı** 291
İlhan **Arsel** 295
Doç. Berke **Vardar** 298
Vedat Nedim **Tör** 303
Emil Galip **Sandalcı** 307
Abdi **İpekçi** 309
Hıfzı Veldet **Velidedeoğlu** 310
Zeki **Kuruca** 315
İlhami **Soysal** 319
Uğur **Mumcu** 321
Emil Galip **Sandalcı** 324
İlhan **Selçuk** 326
Uğur **Mumcu** 329
Sevgi **Soysal** 332
Şinasi **Özdenoğlu** 336
Prof. Dr. Faruk **Erem** 340
Abdi **İpekçi** 343
Nadir **Nadi** 345
Vedat **Günyol** 346
Cahit **Külebi** 350
Abdi **İpekçi** 354
Melih Cevdet **Anday** 356
İsmail **Cem** 360
Mümtaz **Soysal** 362
Prof. Dr. Faruk **Erem** ... 365
Hıfzı Veldet **Velidedeoğlu** 367
Altan **Öymen** 371
Prof. Dr. Muammer **Aksoy** 377
Metin **Toker** 382
Cevdet **Kudret** 386
Oktay **Akbal** 392
Abdi **İpekçi** 395
Nadir **Nadi** 397
Refik **Erduran** 399
Uğur **Mumcu** 402
Oktay **Akbal** 405
Emil Galip **Sandalcı** 408
İlhan **Selçuk** 410
Hasan **Pulur** 413

YILIN OLAYLARI

(Hazırlayanlar:
Sami N. Özerdim (1975)
Naci Girginsoy (1976)

Türkiye'de Yılın olayları

A) Kasım-Aralık 1975 ... 417
Dünyada Yılın Olayları
A) Kasım-Aralık 1975 420
Türkiye'de Yılın Olayları
B) Ocak-Ekim 1976 423
Dünyada Yılın Olayları
B) Ocak-Ekim 1976 458

Nekroloji
(Derleyen: Sami N. Özerdim)
A) Geçen Yıl İçinde
Türkiye'de Ölen Ünlüler. 473
B. Geçen Yıl Dünyada
Ölen Ünlüler 478

1976'NIN KİTAPLARI

(Derleyen: Şener Öztop)

I: Edebiyat-Güzel Sa. 481
II. Bilim-Kültür 490

ŞİİRLER

Akgün, Nahit Ulvi 511
Akıman, Nazmi 511
Aksal, Sabahattin Kudret 512
Aktan, Feriha 512
Alptekin, Mahmut 513
Asna, M. Alâeddin 513
Başaran 514
Başçullar, Seyfettin 514

Bektaş, Süleyman 515
Bulut, Recep 516
Büyüktunçay, Attilâ 517
Candan, Mazhar 517
Dağlarca, Fazıl Hüsnü 518
Defne, Zeki Ömer 519
Ergüven, A. Rıza 520
Erkekli, Osman Serhat ... 520
Ertugay, Celal 521
Erman, Nüzhet 522
Eskin, Nesim 522
Günay, Abdurrahman 523
Halman, Talât Sait 523
Hikmet, Subutay 524
Hünalp, Ayhan 524
Kuruca, Zeki 525
Menemencioğlu, Muazzez 526
Ocak, Kemal 527
Oğuzoğlu, Mücap 527
Oktay, Turhan 528
Özdenoğlu, Şinasi 529
Pazarkaya, Yüksel 530
Salihoğlu, Mehmet 530
Şahin, Ulufer 531
Şendil, Sabih 531
Taşer, Suat 532
Teke, Metin 533
Uysal, Oya 533
Yerli, C. 534
Yücel, Şevket 535

HİKÂYELER

Apaydın, Talip 539
Ay, Behzat 545
Girginsoy, Naci 549
Kilimci, Ayşe 555
Kaftancıoğlu, Ümit 562
Günel, Burhan 572
Hacıhasanoğlu, Muzaffer 578
Ateş Kemal 587
Kansu, Ceyhun Atuf 596
Kestel, Serhat 606
Selimoğlu, Muhterem 611
Yüzbaşıoğlu, Muammer 616



Her yılbaşında yayınlanan Varlık Yıllıklarının on sekizinci sayısı elinizdedir. Her yeni sayısıyla çektiği ilgi, gördüğü hizmet biraz daha artan ve aksamadan görevini sürdüren bu yayınımızı, gösterilen ilgiye lâyık hale getirmek için elimizden geleni yapıyoruz.

Geçen yılın politika, toplum, düşünce, sanat ve edebiyat olaylarını ana çizgileriyle belirten incelemeler, hiç bir yerde çıkmamış seçme şiir ve hikâyelerden başka günümüzün önemli iki konusu üzerine ilginç toplu soruşturmalar, yılın iç ve dış olaylarının kronolojisi, Türk basınında geçen yıl çıkan düşünü yazılarından seçmeler, yılın kitapları üstüne toplu bir bibliyografya, daha büyük bir titizlikle hazırlanan bu yıllığımızın özellikleri arasında yer almaktadır.